

Η ηλικία
στην υιοθεσία ανηλίκων
και στην ΙΥΑ¹

Digesta OnLine

Δημοσιεύματα Νο **22**/2025

¹ Η παρούσα βασίστηκε σε διδακτορική διατριβή που υποστηρίχθηκε το 2022 στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης- Τμήμα Νομικής.

Εικαστικό Εξώφυλλο: Gustav Klimt, *Die drei Lebensalter der Frau* (1905)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Μέσα από το γοητευτικό ταξίδι της μελέτης, ανασυγκρότησης, αναδιατύπωσης, επικαιροποίησης, παραίτησης, επανεκκίνησης και έχοντας πλέον φτάσει σε έναν σταθμό, η παρούσα αποτέλεσε βάση της διατριβής μου που υποστηρίχθηκε επιτυχώς το 2022. Θέλω να ευχαριστήσω ειλικρινά τον άνθρωπο που πίστεψε σε εμένα, πριν από εμένα. Θερμές ευχαριστίες στον «δάσκαλό» μου, καθηγητή κ. Κώστα Παναγόπουλο, γιατί πίστεψε σε εμένα πριν από είκοσι (20) χρόνια και, παραδόξως, εξακολουθεί, έχοντας πλέον σχεδόν πείσει και εμένα. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι κατάφερα να ολοκληρώσω την παρούσα με την αφυπηρέτησή του το 2022. Ομοίως, θερμές ευχαριστίες στον καθηγητή κ. Λάμπρο Κιτσαρά για την άμεση και αμέριστη υποστήριξη και ανταπόκρισή του, καθώς και για την εξαιρετική μας συνεργασία. Τέλος και κυρίως ευχαριστώ την επίκουρη καθηγήτρια, κ. Βιργινία Περάκη, χωρίς την οποία η εργασία αυτή δεν θα υπήρχε ως «σύλληψη». Χάρη στη δική της ουσιαστική «υποβοήθηση» γεννήθηκε η ιδέα της συγκριτικής μελέτης των θεσμών της υιοθεσίας και της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ως προς την ηλικία.

Αφιερωμένο

στους Γονείς μου, που με έμαθαν να αγαπώ να μαθαίνω,
στη Μελίνα, που μου ξανα-έμαθε πώς να μαθαίνω,
και κυρίως στον Νίκο, που, σε όλα αυτά, είναι πάντα εδώ και δίπλα μου.

Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων και στην ΙΥΑ

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

II. Τμήμα Α. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Α.1. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομοθεσία

Κεφάλαιο Α.2. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομολογία

III. Τμήμα Β. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Β.1. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Κεφάλαιο Β.2. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομολογία

IV. Τμήμα Γ. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Γ.1. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Κεφάλαιο Γ.2. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς τη νομολογιακή προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ

V. Σύνοψη

VI. Παραρτήματα

VII. Ενδεικτική Βιβλιογραφία- Αρθρογραφία

VIII. Ενδεικτικές Πηγές

Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων και στην ΙΥΑ

Διάγραμμα

Περιεχόμενα

Συνομεύσεις

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

II. Τμήμα Α. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Α.1. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομοθεσία

A.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

A.1.1.i. Το νομοθετικό πλαίσιο έως το 1996

A.1.1.ii. Η νομοθετική αλλαγή το 1996

A.1.2. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σήμερα

A.1.2.i. Η ηλικία του υιοθετούντος

A.1.2.ii. Η ηλικία του υιοθετούμενου

A.1.3. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων

A.1.3.i. Η ηλικία του υιοθετούντος

A.1.3.ii. Η ηλικία του υιοθετούμενου

A.1.4. Σκέψεις και παρατηρήσεις με αφορμή την ηλικία για την υιοθεσία ανηλίκων κατά την ελληνική νομοθεσία

Κεφάλαιο Α.2. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομολογία

A.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

A.2.2. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

A.2.2.i. Οι πρώτες χρονολογικά δικαστικές αποφάσεις που προσεγγίζουν ερμηνευτικά το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας

A.2.2.ii. Η εξέλιξη της νομολογίας ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας

A.2.3. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

A.2.4. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση των ορίων ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

III. Τμήμα Β. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Β.1. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Β.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Β.1.2. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σήμερα

Β.1.2.i. Η ηλικία του υποβοηθούμενου προσώπου

Β.1.2.ii. Η ηλικία της γυναίκας ως υποβοηθούμενου προσώπου

Β.1.2.iii. Η ηλικία του άντρα ως υποβοηθούμενου προσώπου

Β.1.2.iv. Λοιπές περιπτώσεις ηλικιακών ορίων στην ΙΥΑ

Β.1.3. Το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι

Κεφάλαιο Β.2. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομολογία

Β.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Β.2.2. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση των ορίων ηλικίας στην ΙΥΑ

Β.2.2.i. Τήρηση του ανώτατου ηλικιακού ορίου στην ΙΥΑ για τον άνδρα και τη γυναίκα κατά τη νομολογία

Β.2.2.ii. Υπέρβαση του ανώτατου ηλικιακού ορίου στην ΙΥΑ για τη γυναίκα κατά τη νομολογία

Β.2.3. Δικαστικές αποφάσεις με παρέκκλιση από λοιπές προϋποθέσεις του νομοθετικού πλαισίου για την ΙΥΑ

IV. Τμήμα Γ. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Γ.1. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Γ.1.1 Ίδρυση συγγένειας

Γ.1.2 Συμφέρον τέκνου

Γ.1.3 Όρια ηλικίας

Γ.1.4 Πρακτικές προεκτάσεις

Κεφάλαιο Γ.2. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς τη νομολογιακή προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ

Γ.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Γ.2.2. Το συμφέρον του τέκνου ως φίλτρο νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία

Γ.2.2.i. Η ευχέρεια επίκλησης του συμφέροντος του τέκνου ως φίλτρου νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία στην υιοθεσία και ο κίνδυνος κατάχρησής του

Γ.2.2.ii. Η δυσχέρεια επίκλησης του συμφέροντος του τέκνου ως φίλτρου νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία στην ΙΥΑ και ο κίνδυνος αποσιώπησής του

Γ.2.3. Η νομολογιακή προσέγγιση για την ηλικία μέσα από το φίλτρο των γονέων

V. Σύνοψη

VI. Παραρτήματα

VI.1. Παράρτημα I

VI.2. Παράρτημα II

VII. Ενδεικτική Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία

VIII. Ενδεικτικές Πηγές

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AK

Αστικός Κώδικας

ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	Άρθρο
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας
ΑχΝομ	Αχαϊκή Νομολογία
Γνμ	Γνωμοδότηση
Δ	Δίκη
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Δνη	Δικαιοσύνη
ΔτΑ	Δικαιώματα του ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕΕ	Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης
εδ.	Εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕισΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕισΚΠολΔ	Εισαγωγικός Νόμος Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕρμΑΚ	Ερμηνεία Αστικού Κώδικα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ	Εφετείο
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
ΙΥΑ	Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή
ΚΙΔ	Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚριτΕ	Κριτική Επιθεώρηση
ν.	Νόμος
Ν.Δ./ν.δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο Ελληνικού Κράτους
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου

ΠειρΝ	Πειραϊκή νομολογία
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
Σ	Το Σύνταγμα
ΣΕΑΚ	Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα
Σχ.ν	Σχέδιο Νόμου
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΧρπΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου
art.	Article
CEDH	Cours Européene des droits de l'homme
CETS/STCE	Council of Europe Treaty Series/Série des Traités du Conseil de l'Europe
ETS/STE	European Treaty Series/Série des Traités européennes
ISS	International Social Service
WMA	World Medical Association

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στόχος της παρούσας είναι να προσεγγίσει τους δύο θεσμούς του οικογενειακού δικαίου - την υιοθεσία και την ΙΥΑ- μέσα από το πρίσμα της σχετικής νομολογίας που έχει επικεντρωθεί στο ζήτημα της ηλικίας των εμπλεκόμενων στην εκάστοτε διαδικασία μερών. Άλλωστε, εκ πρώτης κιόλας όψεως, διακρίνει κανείς αρκετές ομοιότητες στους εξεταζόμενους θεσμούς. Η θεωρία έχει κάνει αναφορές συνδυαστικά για αυτούς² και ο ίδιος ο νομοθέτης έχει κάνει απόπειρα να τους προσεγγίσει με παρεμφερή τρόπο³, καταδεικνύοντας ενδεχομένως και ορισμένα από τα κοινά τους σημεία. Δεν είναι, άλλωστε, αμελητέο το γεγονός ότι η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου για τα θέματα της τεχνητής γονιμοποίησης αρχικά είχε αντιμετωπισθεί νομολογιακά με την εφαρμογή των διατάξεων της υιοθεσίας⁴.

Αντίστοιχα, υπάρχουν σημεία - λεπτά μεν, ουσιώδη δε - που διαφοροποιούν τους υπό εξέταση θεσμούς, τόσο αναφορικά με την ιστορική τους διαδρομή, τον επιδιωκόμενο σκοπό και τα μέρη που εμπλέκονται σε αυτούς. Τα σημεία τούτα, σύγκλισης και απόκλισης αντίστοιχα, έχει γίνει απόπειρα να προσεγγισθούν στην παρούσα, μέσα από συγκριτική επισκόπηση αυτών, υπό το ειδικότερο πρίσμα της ηλικίας που απαιτείται σε κάθε περίπτωση, και, κατά βάση, των ανώτατων ηλικιακών ορίων που τίθενται για τους εκάστοτε αιτούντες. Στο πλαίσιο αυτό, άλλωστε, και καθώς τα ανώτατα όρια ηλικίας παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη, αποτελούν και το βασικό αντικείμενο αυτής.

Προσεγγίζοντας του δύο θεσμούς με αφετηρία τον κοινό τους αποδέκτη, το ίδιο το παιδί, οδηγείται κανείς σε μία πανανθρώπινη και διαχρονική ανάγκη⁵, αυτή της απόκτησης παιδιού, η οποία ικανοποιείται πλέον και με τη βοήθεια της ιατρικής και της τεχνολογίας, και μάλιστα πολύ πιο άμεσα. Και να μεν το παιδί είναι η κοινή «αφετηρία» αμφοτέρων των θεσμών, ανακύπτει όμως, ακριβώς στο σημείο αυτό, μία ουσιαστική διαφοροποίηση για τον κάθε θεσμό: αφενός στην περίπτωση της υιοθεσίας, πρόκειται για ένα παιδί που έχει γεννηθεί ήδη - κατά κύριο λόγο, από γεννητικό υλικό ξένο προς τον άνθρωπο ή το ζευγάρι των ανθρώπων που επιθυμούν να το υιοθετήσουν⁶, και αφετέρου στην περίπτωση της ΙΥΑ, ένα παιδί πρόκειται να γεννηθεί. Στην τελευταία περίπτωση, το παιδί ενδεχομένως να προέρχεται από το γεννητικό υλικό του ή των ανθρώπων που επιθυμούν να το αποκτήσουν, ενδεχομένως και όχι⁷. Μάλιστα, εν προκειμένω, το παιδί ακόμη δεν υφίσταται στην πραγματικότητα, αλλά μόνον στη σφαίρα επιθυμίας των επίδοξων γονέων και η επιθυμία αυτή είναι που ικανοποιείται πλέον με την υποστήριξη της ιατρικής επιστήμης και της τεχνολογίας, μέσω της ΙΥΑ. Είναι ευτύχημα η κατάκτηση αυτή και παρά τις πολλές ηθικές και

² Βλ. ενδεικτικά Παπαζήση, Θ. (1995), σελ. 997-1008, Παντελίδου, Κ. (2004), σελ. 979, Βιδάλη, Τ. (2003), σελ. 835, Παναγόπουλο, Κ. (2012β), σελ. 1-3, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, Β.Ι. 7, σελ. 741-742, Παναγόπουλο, Κ. (2017), σελ. 44, Περάκη, Β. (2019), σελ. 462.

³ Βλ. σχετικά Περάκη, Β. (2019), σελ. 461, σημ. 1 με παραπομπή σε Καρασή, Μ. (2002), σελ. 764 επ.

⁴ Βλ. χαρακτηριστικά την απόφαση ΠΠρΗρακλείου 31/1999 (ΝοΒ 2000, 495), η οποία αντιμετωπίζει δημιουργικά την έλλειψη νομοθετικής διάταξης σχετικά με την ΙΥΑ. Με βάση την απόφαση αυτή, ελλείψει νομοθετικής ρύθμισης που να ιδρύει σχέση συγγένειας μεταξύ των συζύγων από τους οποίους προέρχεται το γεννητικό υλικό και του παιδιού που γεννήθηκε με εξωσωματική γονιμοποίηση, με τη μέθοδο της «δανεικής» μήτρας, οι νομοθετημένες δυνατότητες περιέλευσης του παιδιού στους κοινωνικούς γονείς κρίνεται ότι είναι:

α) είτε με από κοινού υιοθεσία από τους κοινωνικούς γονείς εξ αρχής,

β) είτε με προσβολή της πατρότητας του κατά τεκμήριο συζύγου της νομικής μητέρας και εκούσια αναγνώριση από τον κοινωνικό πατέρα και, στη συνέχεια, υιοθεσία από τη θετή μητέρα.

⁵ Triseliotis, J.; Shireman, J.; Hundleby, M. (1997), σελ. 2-7.

⁶ Στην περίπτωση υιοθεσίας βιολογικού παιδιού, το γεννητικό υλικό αυτού προέρχεται και από τον αιτούντα.

⁷ Στην περίπτωση της ομόλογης υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, το γεννητικό υλικό προέρχεται εξ ολοκλήρου από τα πρόσωπα που επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί. Στην περίπτωση της ετερόλογης υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, το γεννητικό υλικό προέρχεται κατά ένα μέρος ή εξ ολοκλήρου από τρίτους δότες. Βλ., αντί άλλων, Φουντεδάκη, Κ. (2007), σελ. 106-107.

κοινωνικές διαστάσεις, με συνακόλουθους στην πορεία του θεσμού προβληματισμούς, έως και αντιρρήσεις⁸, η πραγματικότητα είναι πως πλέον ο εν λόγω θεσμός υφίσταται και έχει εδραιωθεί. Μέσα από την πορεία του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, το οποίο πλέον συμπληρώνει πλήρη εικοσαετία νομικής ζωής, η εν λόγω πραγματικότητα, όπως είχε παγιωθεί στην πράξη, ακόμη και πριν την αντίστοιχη νομοθετική της ρύθμιση⁹, έρχεται πια να εδραιωθεί και νομοθετικά. Δίχως αυτό να σημαίνει ότι έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια είτε βελτίωσης, ακόμη και σε θέματα ομοιογένειας ορολογίας¹⁰, είτε και περαιτέρω ριζικών αλλαγών, η ΙΥΑ είναι παρούσα στην κοινωνία μας, με διαστάσεις πραγματικές στις ζωές και των ίδιων των παιδιών που έχουν γεννηθεί μέσα από τη μέθοδο αυτή. Τα παιδιά είναι αυτά, που ως τελικοί αποδέκτες της ΙΥΑ και της πολυπόθητης επιθυμίας απόκτησής τους, έχουν γεννηθεί μέσα από μία διαδικασία που έρχεται να δράσει *θεραπευτικά*¹¹ ως προς τη «φυσική» μέθοδο αναπαραγωγής στο ανθρώπινο σύστημα. Και ενώ οι προϋποθέσεις για την ΙΥΑ είναι δικαιολογημένα αυστηρές, ακόμη περισσότερο στις πιο «ακραίες» μορφές της - υποβοήθηση μέσω παρένθετης μητέρας, μεταθανάτια γονιμοποίηση, υποβοήθηση μοναχικού προσώπου¹² - το παιδί και το συμφέρον αυτού είναι ένα πραγματικό ζήτημα. Ομοίως, ακόμη πιο πραγματικό, και αντίστοιχα πρακτικό, είναι το ζήτημα εάν αυτό μπορεί να αξιολογηθεί και, εν τέλει, κατά πόσο πραγματικά αυτό λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία της ΙΥΑ.

Στην περίπτωση της υιοθεσίας, το παιδί υφίσταται ήδη: πρόκειται για μια κατάσταση απτή, υπαρκτή, αλλά και διαχρονική¹³, την οποία καλείται να καλύψει ο θεσμός της υιοθεσίας, Αρχικά, με στόχο κυρίως τη συνέχιση πατριαρχικών κοινωνικών δομών και αντίστοιχων προτεραιοτήτων, όπως και την κάλυψη κοινωνικών αναγκών από δυσάρεστες ιστορικές συγκυρίες¹⁴, η υιοθεσία ανηλίκων έχει μία μακρά πορεία στην Ελλάδα¹⁵. Και ενώ στην αρχή

⁸ Βλ. ενδεικτικά Δασκαρόλης, Γ. (2004), σελ. 193 επ., Χατζηνικολάου, Ν. (2002), σελ. 49, Σταυρόπουλος, Α. (2007) σελ. 213–231, Κατσιμίγκας, Γ.; Βασιλοπούλου, Γ. (2010), σελ. 158–170 και απόψεις μελών της Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος.

⁹ Βλ. χαρακτηριστικά την απόφαση ΠΠρΗρακλείου 31/1999 (NoB 2000, 495), με βάση την υποσημείωση 3 πιο πάνω.

Αντίστοιχα, η απόφαση ΠΠρΑθηνών 6779/2000 (Αρμ 2001, 57 = Δ/νη 2001, 253), αντιμετώπισε το θέμα της πατρότητας του μονίμου συντρόφου της γυναίκας που απέκτησε παιδί με γεννητικό υλικό ξένο και προς τους δύο (2) συντρόφους. Κατά την άποψη που επικράτησε στο δικαστήριο, σε πρώτο βαθμό, στη δίκη περί αναγνώρισης της πατρότητας, ο σύντροφος της άγαμης γυναίκας χάνει το δικαίωμα να αμφισβητήσει ότι το τέκνο δεν προέρχεται από αυτόν (με παρατηρήσεις Θ.Κ. Παπαχρίστου). Μεταγενέστερη δικαστηριακή προσέγγιση ανέτρεψε τελικά την εν λόγω επιχειρηματολογία τόσο στο Εφετείο, όσο και στον ΑΠ (ΕφΑθ 2171/2002, ΧρΙΔ 2003, 420, ΑΠ 564/2003, NoB 2004, 24, Ολ ΑΠ 14/2004, ΧρΙΔ 2004, 606).

¹⁰ Φουντεδάκη, Κ. (2017), σελ. 108-109.

¹¹ Ibid, σελ. 162-166.

¹² 1456 εδ. β ΑΚ σχετικά με την υποβοήθηση που αφορά σε άγαμη μοναχική γυναίκα. Ως προς τον άγαμο μοναχικό άνδρα, βλ. ΜΠρΑθ 2827/2008 και ΜΠρΘεσ 13707/2009. Σημειώνεται ότι η ΜΠρΑθ 2827/2008 ανατράπηκε, εκ των υστέρων, με την ΕφΑθ 3357/2010, μετά από έφεση του Εισαγγελέα Αθηνών. Ομοίως, βλ., μεταξύ άλλων, σχετικά Σπυριδάκη, Ι. (2003), σελ. 29, 33, Παναγόπουλο, Κ. (2017), σελ. 43, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, Γ. 19-21.

¹³ Παπαζήση, Θ. (1995), σελ. 997-998, με αναφορές δεδομένων από την ανθρωπολογία της γέννησης.

¹⁴ Βλ, αντί άλλων, Γυιόκα, Κ. (1982), σελ 10 επ.

¹⁵ Ν.δ. 4532/1966 «Περί υιοθεσίας των μέχρις ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων» (Α 158/17.08.1966)-καταργήθηκε, και, στη συνέχεια, ν. 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία, και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, οικονομικές και μεταβατικές διατάξεις» (Α 278/30.12.1996), όπως ισχύει τροποποιηθείς. Συμπληρωματικά, το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την υιοθεσία ανηλίκων, πέρα των άρθρων του ΑΚ: ν.4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις» (Α 85/16.5.2018), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ν.4478/2017 «Ι) Κύρωση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στη Σύμβαση της Βαρσοβίας ... ΙΙ) Προϋποθέσεις τοποθέτησης ανηλίκων σε ίδρυμα ή ανάδοχη οικογένεια από και προς κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει του άρθρου 56 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και

ο προσανατολισμός του θεσμού της υιοθεσίας είχε διαφορετική αφετηρία - με την υιοθεσία να στοχεύει στην εξασφάλιση ενός παιδιού για μία οικογένεια – στην πορεία του θεσμού καθίσταται σαφές ότι το σημείο εκκίνησης είναι το ίδιο το παιδί και στόχος είναι, ή θα έπρεπε να είναι, η εξασφάλιση οικογένειας για το παιδί¹⁶. Η πλειοψηφία πλέον των περιπτώσεων καταδεικνύει - τόσο από την πλευρά του νομοθέτη, αλλά και από την πλευρά του εφαρμοστή του δικαίου - τη μετατόπιση του κέντρου βάρους προς το παιδί και το συμφέρον του. Η εν λόγω μετατόπιση αναδεικνύει αντίστοιχα τη σταδιακή, στην πορεία του νομοθετικού του βίου, αναδιαμόρφωση του θεσμού της υιοθεσίας, ώστε αυτός να λάβει τις πραγματικές διαστάσεις που του αναλογούν κοινωνικά και ανθρωπολογικά, με στόχο τελικά ο θεσμός να επικεντρωθεί στο παιδί, και μάλιστα ανεξαρτήτως φύλου (υιού ή κόρης). Είναι κοινωνικά ενδιαφέρον δε το γεγονός ότι η υιοθεσία, ή τεκνοθεσία¹⁷, όπως πλέον της αρμόζει, κλήθηκε να λάβει τις πραγματικές της διαστάσεις στην πορεία της εξέλιξής της, σε συνάρτηση και με την ΙΥΑ. Εάν η επιθυμία απόκτησης παιδιού υφίσταται και αντίστοιχα δεν αφορά μόνον σε παιδί που πρόκειται να γεννηθεί - οπότε η ΙΥΑ θα δώσει τη λύση- αλλά αφορά και σε υφιστάμενο παιδί, τότε η υιοθεσία μπορεί να καλύψει τη σχετική επιθυμία. Αφετηρία, όμως, θα πρέπει να είναι το παιδί και η ανάγκη του να βρεθεί ένα φιλόξενο για αυτό περιβάλλον που θα μπορεί να του εξασφαλίσει, με βάση τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, εκείνες τις συνθήκες που θα καταλήξουν να βελτιώσουν την ψυχοπνευματική και πραγματική του κατάσταση. Κίνητρο, συνεπώς, στην υιοθεσία είναι πλέον η εύρεση οικογένειας σε ένα παιδί υφιστάμενο, με βάση τις υφιστάμενες και πραγματικές του ανάγκες, με βάση τις αντίστοιχες δυνατότητες και ικανότητες των επίδοξων γονέων και με απώτερο στόχο να επιτευχθεί ο βέλτιστος δυνατός συνδυασμός στα πραγματικά αυτά δεδομένα της ζωής, τα οποία, για διάφορους λόγους, έχουν «σπάσει», δημιουργώντας ένα *puzzle*, τα κομμάτια του οποίου χρειάζεται να ταιριάξουν με διαφορετικό μεν, τον καλύτερο δυνατό τρόπο δε.

Πέρα από το παιδί, το οποίο εντοπίζεται στο επίκεντρο και των δύο θεσμών, η παρέκκλιση από τη «φυσική» διαδικασία απόκτησης παιδιού είναι παρούσα τόσο στην υιοθεσία, με έντονες κοινωνικές και νομικές συνέπειες, τουλάχιστον κατά την αρχική διαμόρφωση του θεσμού, όσο και στην ΙΥΑ αντίστοιχα, δεδομένου ότι η διαδικασία υποβολής διαφοροποιείται από τη «φυσική»¹⁸ ένωση άνδρα και γυναίκας για την επίτευξη κυοφορίας.

Από την άλλη πλευρά, καθοριστικής σημασίας στοιχείο διαφοροποίησης για τους εξεταζόμενους θεσμούς είναι η παρέμβαση τρίτων φορέων. Ο ρόλος που καλούνται να διαδραματίσουν τόσο οι αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες, όσο και ο τελικός κριτής και εφαρμοστής του σχετικού νομοθετικού πλαισίου είναι απαιτητικός, αλλά και εξόχως ουσιώδης. Ο σεβασμός που απαιτεί, αλλά και που του πρέπει αντίστοιχα, δεν μπορεί να αφήσει περιθώριο για άγωνα κρίση και κριτική, που πολύ απέχουν από το πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Σημειώνεται, βέβαια, ότι ως προς τις διαθέσιμες σήμερα μεθόδους τεχνητής αναπαραγωγής, μόνον στην περίπτωση της υποβολής μέσω παρένθετης

εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000...», (Α 91/23.06.2017), ν. 3765/2009 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία» (Α 101/1.7.2009), ν.2447/1996 «Κύρωση ως κώδικα του σχεδίου νόμου "Υιοθεσία επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου δικαστική συμπάρσταση δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις" (Α 278/30.12.1996), όπως ισχύει τροποποιηθείς, Π.Δ. 226/1999 «Υπηρεσίες και οργανώσεις αρμόδιες για τη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας σε υιοθεσίες ανηλίκων και για την πραγματοποίηση υιοθεσιών ανηλίκων και διαδικασία προπαρασκευής και πραγματοποίησης των υιοθεσιών» (Α 190/20.09.1999).

¹⁶ Fretté Vs France, n.36515/1997, CDEH 2002-I : "... l'adoption consiste a donner une famille à un enfant et non un enfant à une famille...".

¹⁷ Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 144, υποσημείωση 1.

¹⁸ Αρ. 3, παρ. 1 ν. 3305/2005.

μητέρας, όπως και σε αυτή της μεταθανάτιας γονιμοποίησης, είναι απαραίτητη η παρέμβαση του δικαστή για να κρίνει την πλήρωση των αντικειμενικά αυστηρών προϋποθέσεων που έχουν τεθεί από το νομοθετικό πλαίσιο. Το γεγονός αυτό καθιστά την κρίση, στο πλαίσιο της παρούσας, νομολογία αρκετά πιο περιορισμένη, τόσο λόγω του πιο πάνω αντικειμενικού δεδομένου, όσο και λόγω του πολύ πιο σύντομου συγκριτικά νομοθετικού «βίου» του συγκεκριμένου θεσμού και αντίστοιχα των σχετιζόμενων με αυτόν δικαστικών αποφάσεων.

Στη διαδικασία συσχέτισης των πιο πάνω θεμάτων, η παρούσα μελέτη έχει διαρθρωθεί σε δύο (2) βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά στην εξέταση των κρίσιμων νομοθετικών διατάξεων και της αντίστοιχης νομολογίας που εστιάζουν στο θέμα της ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων. Με βάση τη μεθοδολογική αυτή διάταξη, αντίστοιχα το πρώτο μέρος έχει διαχωρισθεί με προφανή τρόπο στο τμήμα που αφορά στις νομοθετικές διατάξεις που ισχύουν για την υιοθεσία ανηλίκων και σε αυτό που αφορά στη σχετική με τα ανώτατα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία νομολογία.

Ακολούθως, το δεύτερο μέρος αφορά στην εξέταση των σχετιζόμενων με την ηλικία στην ΙΥΑ νομοθετικών διατάξεων και νομολογίας. Διαρθρώνεται, σε αντιστοιχία με το πρώτο μέρος, μεθοδολογικά επίσης σε δύο (2) τμήματα. Προτάσσεται το τμήμα που μελετά τη νομοθεσία και ακολουθεί αυτό που αναλύει τη νομολογία η οποία σχετίζεται με το ηλικιακό όριο στην ΙΥΑ.

Στο πλαίσιο αυτό, τόσο στο τμήμα που αφορά στην υιοθεσία, όσο και σε αυτό που αφορά στην ΙΥΑ έχει δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στα ανώτατα όρια ηλικίας και ηλικιακής διαφοράς, τα οποία και παρουσιάζουν νομολογιακό ενδιαφέρον, με βάση την ανάλυση της παρούσας. Τέλος, η μελέτη καταλήγει σε μία συγκριτική επισκόπηση των δύο θεσμών, εντοπίζοντας κοινά σημεία και σημεία διαφοροποίησης αυτών αντίστοιχα, καταδεικνύοντας, με τούτο τον τρόπο, τόσο τον συγγενή χαρακτήρα τους, όσο και την αμφίδρομη σχέση τους, όπως φαίνεται να προκύπτει από τη σχετική ανάλυση. Η συγκριτική εξέταση αφορά τόσο στον νόμο, όσο και στη σχετική με τους εν λόγω θεσμούς νομολογία, επιχειρώντας να αναδείξει τα ήδη εντοπισμένα, σε επίπεδο νομοθετικής και θεωρητικής προσέγγισης, σημεία σύγκλισης και απόκλισης αυτών, μέσα από το πρίσμα της νομολογίας και των φίλτρων που επιστρατεύονται κάθε φορά, ενισχύοντας τον παραπληρωματικό χαρακτήρα των θεσμών, ως συγκοινωνούντων δοχείων.

Με δεδομένο δε ότι στο παρόν πόνημα έχει δοθεί μεγάλη βαρύτητα στη νομολογία που κρίθηκε σημαντική ως προς τα όρια ηλικίας που έχουν τεθεί από τον νομοθέτη στους εξεταζόμενους θεσμούς, έχουν αναλυθεί οι κυριότερες, για την παρούσα μελέτη, δικαστικές αποφάσεις σε παραρτήματα. Διευκρινίζεται ότι οι δικαστικές αποφάσεις που έχουν επιλεγεί πραγματεύονται κυρίως την ερμηνεία των ανώτατων ορίων ηλικίας και διαφοράς ηλικίας, τα οποία και παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον στο πλαίσιο της υιοθεσίας, καθώς και το ανώτατο αντίστοιχα όριο ηλικίας που τίθεται για τη γυναίκα στην ιατρική υποβοήθηση. Η ανάλυση αυτών των δικαστικών αποφάσεων γίνεται σε δύο (2) παραρτήματα. Στο παράρτημα I αναλύονται οι σχετικές με την ηλικία στην υιοθεσία δικαστικές αποφάσεις και οι αντίστοιχοι κυριότεροι συλλογισμοί τους, με αναφορά στις πηγές δημοσίευσης της κάθε απόφασης. Στο παράρτημα II, ακολούθως, αναλύονται οι δικαστικές αποφάσεις και οι σχετικοί συλλογισμοί που επικεντρώνονται στην ΙΥΑ, με την ίδια μεθοδολογία. Σημειώνεται δε ότι κρίθηκε σκόπιμο να περιληφθεί ανάλυση και ως προς δικαστικές αποφάσεις που σχετίζονται με την υιοθεσία ενηλίκων, οι οποίες πραγματεύονται αντίστοιχα θέματα ηλικιακών ορίων, καθώς και ως προς αποφάσεις σχετικά με λοιπές περιπτώσεις ΙΥΑ (πλην της παρένθετης μητρότητας). Αν και οι εν λόγω δικαστικές αποφάσεις δεν σχετίζονται άμεσα με

τη θεματική της παρούσας, ωστόσο θεωρούμε ότι αναδεικνύουν μία συγκεκριμένη τάση ερμηνευτικής προσέγγισης των κρίσιμων διατάξεων. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι οι αναλυόμενες στα παραρτήματα της παρούσας δικαστικές αποφάσεις μνημονεύονται στο κείμενο της μελέτης μόνον με αναφορά ως προς το αρμόδιο δικαστήριο και τον αριθμό τους, ενώ αντίστοιχα δικαστικές αποφάσεις που δεν έχουν αναλυθεί στα παραρτήματα I και II της παρούσας, αναφέρονται στο κείμενο με τα πλήρη στοιχεία δημοσίευσής τους.

Μέσα από την πιο πάνω δομή, το αντικείμενο της παρούσας μελέτης έχει επικεντρωθεί στην ηλικία των αιτούντων υιοθεσία ανηλίκων και αντίστοιχα των αιτούντων υποβοήθηση στην τεχνητή αναπαραγωγή, με δεδομένο ότι το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο θέτει κάποιο όριο ηλικίας για τους αιτούντες και στις δύο περιπτώσεις. Ως προς την υιοθεσία ανηλίκων, προβλέπεται ελάχιστη και μέγιστη ηλικία για τον αιτούντα¹⁹, καθώς και ελάχιστο και μέγιστο όριο διαφοράς ηλικίας αυτού²⁰, με βάση το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, όπως αυτό διαφοροποιείται μερικώς σε σχέση με τα αντίστοιχα κείμενα αναφοράς σε ευρύτερο πλέον επίπεδο²¹. Στην περίπτωση της ΙΥΑ, ωστόσο, ελάχιστη και μέγιστη ηλικία τίθεται μεν σε επίπεδο ελληνικού νομοθετικού πλαισίου, εισάγεται, όμως, και μία επιπλέον διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων. Και ενώ η μέγιστη ηλικία παραδεκτής εφαρμογής μεθόδων ΙΥΑ αναφέρεται, καταρχήν, στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής²², αυτή, στην περίπτωση της γυναίκας, προσδιορίσθηκε ρητά και μάλιστα επεκτάθηκε διαδοχικά με νομοθετικές παρεμβάσεις²³.

Μέσα από τη μελέτη συνολικά των σχετικών δικαστικών αποφάσεων και τη συγκριτική επισκόπηση αυτών αναδεικνύονται, και επιβεβαιώνονται ενδεχομένως, οι ιδιαιτερότητες του εκάστοτε νομοθετικού πλαισίου, όπως αυτές εντοπίζονται μέσα από τη νομοθετική προσέγγιση του κάθε θεσμού, αλλά και σε θεωρητικό επίπεδο. Πέρα, όμως, από αυτό, καταδεικνύονται και οι πιθανές ανάγκες προσαρμογής του κάθε πλαισίου στις εκάστοτε κοινωνικές εξελίξεις και αντίστοιχα ανάλογης επικαιροποίησής αυτού.

II. Τμήμα Α. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

A.1. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομοθεσία

A.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

A.1.1.i. Το νομοθετικό πλαίσιο έως το 1996

Το νομοθετικό πλαίσιο για την υιοθεσία ανηλίκων αρχικά ρυθμιζόταν παρεμπιπτόντως από διατάξεις οι οποίες αφορούσαν πρωτίστως στη ρύθμιση της υιοθεσίας ενηλίκων και δευτερευόντως αυτής των ανηλίκων. Με τις εκσυγχρονιστικές - για την εποχή εκείνη -

¹⁹ 1543 ΑΚ.

²⁰ 1544 εδ. α ΑΚ.

²¹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, STE-58, art.7, Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée), STCE 202, art. 9.

²² 1455 ΑΚ.

²³ Αρ. 4 παρ. 1 εδ β. ν. 3305/2005, όπως ισχύει.

νομοθετικές παρεμβάσεις του ν.δ. 4532/1966²⁴ και κυρίως του ν.δ 610/1970²⁵, ορίστηκαν συγκεκριμένες πλέον προϋποθέσεις για την υιοθεσία ανηλίκων, χωρίς να προσδιορίζονται ακόμη τα αποτελέσματα αυτής. Ήδη, πάντως από το στάδιο αυτό, η υιοθεσία άρχισε να λαμβάνει παιδοκεντρικό χαρακτήρα, αφιστάμενη από τον αρχικό σκοπό που επιτελούσε στο πλαίσιο στήριξης και συνέχισης του «πατριαρχικού» οικογενειακού οίκου²⁶, νοούμενη αρχικά ως κυριολεκτική υιο-θεσία²⁷.

Με βάση τα πιο πάνω αναφερόμενα νομοθετήματα, μεταξύ των προϋποθέσεων για την υιοθεσία ανηλίκων, προβλεπόταν ότι ο υιοθετών πρέπει να έχει συμπληρώσει το τριακοστό (30^ο) έτος της ηλικίας του και να υπερβαίνει τον υιοθετούμενο κατά δεκαοκτώ (18) τουλάχιστον έτη²⁸. Ειδική εξαίρεση προβλεπόταν σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου, οπότε, κατά την κρίση του δικαστηρίου, μπορούσε να επιτραπεί η υιοθεσία και για διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου ακόμη και μόνον δεκαπέντε (15) ετών²⁹. Μία επιπλέον εξαίρεση θεσπιζόταν, με βάση το σχετικό πλαίσιο, όπως ίσχυε τότε, για την περίπτωση μη συμπλήρωσης του ελάχιστου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος, το οποίο μπορούσε να καμφθεί με τη συνδρομή σπουδαίου λόγου. Τέτοια περίπτωση συνέτρεχε ιδίως όταν ο υιοθετών δεν μπορούσε να αποκτήσει φυσικά τέκνα ή επιθυμούσε να υιοθετήσει το τέκνο του συζύγου του³⁰.

Ως προς την ηλικία του υιοθετούμενου, το σχετικό πλαίσιο προέβλεπε εμμέσως την ελάχιστη ηλικία αυτού, με τη διάταξη που ανέφερε ότι η συναίνεση του γονέα ή των γονέων δεν μπορεί να δοθεί πριν από τη συμπλήρωση τριών (3) μηνών από τη γέννησή του προς υιοθεσία τέκνου³¹. Η ανώτατη αντίστοιχα ηλικία του υιοθετούμενου ετίθετο από το ίδιο το πεδίο εφαρμογής του σχετικού νομοθετικού πλαισίου. Αυτό προέβλεπε ρητά ότι αφορούσε σε υιοθεσία ανηλίκων, οι οποίοι, κατά τον χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης, δεν είχαν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας τους. Επιπλέον, οι προς υιοθεσία ανήλικοι έπρεπε να μην έχουν τελέσει γάμο, με την εξαίρεση της περίπτωσης γνήσιου τέκνου συζύγου του υιοθετούντος³².

²⁴ Ν.δ. 4532/1966 «Περί υιοθεσίας των μέχρις ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων» (Α 158/17.08.1966)-καταργήθηκε.

²⁵ Ν.δ. 610/1970 «Περί υιοθεσίας των μέχρις ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων» (Α 171/20.08.1970). Σημειώνεται ότι το εν λόγω ν.δ καταργήθηκε, με την εξαίρεση των αρ. 19, 20, 21, 22 παρ.2 και 23, τα οποία διατηρούνται σε ισχύ. Η κατάργηση επήλθε με το αρ. 11 ν. 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία, και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπάρσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις» (Α 278/30.12.1996).

²⁶ Για την ιστορική αποστολή και αντίστοιχη διαδρομή του θεσμού, βλ, αντί άλλων, Γυιόκα, Κ. (1982), σελ 7 επ..

²⁷ Βλ. Παναγόπουλο, Κ. (2017), σελ. 144, υποσημείωση 1, σύμφωνα με τον οποίο, εύστοχα, προτείνεται ως συνεπέστερος όρος πλέον η «τεκνοθεσία».

²⁸ Αρ. 2, παρ.2 ν.δ 610/1970: «Ο υιοθετών δέον να έχη συμπληρώσει το τριακοστόν έτος της ηλικίας του και». Σχετικά με τη διαφορά ηλικίας, βλ. υποσημείωση 29 πιο κάτω.

²⁹ *Ibid*, αρ. 7.1: «Ο υιοθετών δέον να υπερβαίνει τον υιοθετούμενον τουλάχιστον κατά δέκα οκτώ έτη. Επί υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, το δικαστήριο δύναται να επιτρέψη την υιοθεσίαν εις τον υπερβαίνοντα τον υιοθετούμενον κατά δέκα πέντε έτη».

³⁰ *Ibid*, αρ. 3: «Το δικαστήριο δύναται να επιτρέψη την υιοθεσίαν και εις πρόσωπον μη συμπλήρωσαν την εν άρθρω 2 παρ. 2 ηλικίαν εάν συντρέχη προς τούτο σπουδαίος λόγος και ιδία εάν ο υιοθετών απέβαλε την ελπίδα τεκνοποιίας ή επιθυμή να υιοθετήσει τέκνον του συζύγου του.»

³¹ *Ibid*, αρ. 10: «Η προς υιοθεσίαν συναίνεσις του ή των γονέων δεν επιτρέπεται να δοθή προ της συμπλήρωσεως τριών μηνών από της γεννήσεως του τέκνου. Εν περιπτώσει διαμονής του γονέως εις την αλλοδαπήν ή αδυναμίας τούτου όπως εμφανισθή ενώπιον του δικαστηρίου η συναίνεσις δύναται να δοθή και δια συμβολαιογραφικού εγγράφου, επιφυλασσομένων των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 12.»

³² *Ibid*.

A.1.1.ii. Η νομοθετική αλλαγή το 1996

Με τον ν. 2447/1996³³, όπως αυτός συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε³⁴, καθιερώνεται πλέον πανηγυρικά ο παιδοκεντρικός χαρακτήρας της υιοθεσίας ανηλίκων, καθιστώντας το σχετικό νομοθετικό καθεστώς πολύ πιο ευέλικτο και ευπροσάρμοστο³⁵ και κυρίως πρωτοποριακό για τα τότε δεδομένα, με τις σχετικές αλλαγές να αποτυπώνονται και στον ΑΚ. Μάλιστα, η νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τον ν. 2447/1996³⁶ τονίζει, στο πλαίσιο της εισηγητικής της έκθεσης, ότι πρόκειται για ένα νομοθέτημα αξιόλογο, με μεγάλη εθνική και κοινωνική σημασία. Αναφέρεται δε ότι το εν λόγω εγχείρημα φιλοδοξεί να εκσυγχρονίσει τον ΑΚ³⁷ όσον αφορά στους θεσμούς του οικογενειακού δικαίου, που είχαν μείνει έξω από τη μέχρι τότε μεταρρυθμιστική προσπάθεια. Επισημαίνεται, μάλιστα, στην εισηγητική έκθεση ότι η ιδιαίτερη θεσμική και κοινωνική σημασία του συγκεκριμένου νομοθετήματος έγκειται στο ότι αναφέρεται κατεξοχήν σε θεσμούς που έχουν σχέση με την προστασία των ανηλίκων, εισάγοντας καινοτομίες, με σκοπό την εναρμόνισή τους με τους νέους - την εποχή εκείνη - αντίστοιχους θεσμούς³⁸. Τούτο φαίνεται πλέον ότι έχει πράγματι επιτευχθεί ειδικά για τον θεσμό της υιοθεσίας μέσα από στοιχεία που έχουν αντληθεί από το διεθνές δίκαιο, και από δίκαια άλλων κρατών που προσαρμόστηκαν στα δεδομένα του ελληνικού δικαίου³⁹.

³³ Ν. 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία, και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις» (Α 278/30.12.1996).

³⁴ Ν. 2479/1997 «Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιτάχυνση των δικών, δικονομικές απλουστεύσεις και άλλες διατάξεις» (Α 67/ 6.5.1997), ν. 2521/1997 «Ειδικό μισθολόγιο δικαστικών λειτουργών, μισθολόγια κύριου προσωπικού Νομικού Συμβουλίου και ιατροδικαστών και άλλες διατάξεις (Α 174/1.9.1997), ν. 2721/1999 «Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/198 (ΦΕΚ 35 Α'1) και 1729/1987 (ΦΕΚ 44 Α') του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις» (Α 112/3.6.1999), ν. 2915/2001 «Επιτάχυνση της τακτικής διαδικασίας ενώπιον των Πολιτικών Δικαστηρίων και λοιπές δικονομικές και συναφείς ρυθμίσεις» (Α 109/29.5.2001), ν. 3719/2008 «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις» (Α 241/26.11.2008), και ν.4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις» (Α 85/16.5.2018), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 117 του ν. 4604/2019 «Πρωώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας -Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας - Διατάξεις σχετικές με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση -Λοιπές διατάξεις» (Α 50/26.03.2019) αντίστοιχα.

³⁵ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 26 επ.

³⁶ Για λόγους ιστορικής πληρότητας και καθότι παρουσιάζει ενδιαφέρον, σημειώνεται ως προς την πορεία της εν λόγω νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ότι, αρχικά, προβλέφθηκε το 1993 η σύσταση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για την ολοκλήρωση του εκσυγχρονισμού του οικογενειακού δικαίου, η οποία και συγκροτήθηκε και, στη συνέχεια, συμπληρώθηκε με σχετικές αποφάσεις του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης, οι οποίες εξειδίκευσαν το έργο της συγκεκριμένης επιτροπής, ορίζοντας ως αντικείμενό της τη μεταρρύθμιση του δικαίου της επιτροπείας και της υιοθεσίας, που είχαν μείνει έξω από τις μεταρρυθμίσεις των ν. 1250/1982 και ν. 1329/1983. Πρόεδρος της επιτροπής ορίστηκε ο ομότιμος Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Ιωάννης Δεληγιάννης και μέλη Καθηγητές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης και μία δικαστής ειδική σε θέματα ανηλίκων. Σημειώνεται, εξάλλου, ότι επιτροπή με την ίδια περίπου σύνθεση και το ίδιο αντικείμενο λειτούργησε και κατά την περίοδο μεταξύ των ετών 1984-1989, χωρίς, όμως, να προλάβει τότε να ολοκληρώσει το έργο της.

Η νομοπαρασκευαστική επιτροπή που ορίστηκε σύμφωνα με τα παραπάνω ολοκλήρωσε το έργο της και παρέδωσε το σχ.ν. που συνέταξε στον Υπουργό Δικαιοσύνης στις 16.6.1995. Στη συνέχεια, όμως, και, αφού το σχέδιο διαβιβάστηκε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης στους αρμόδιους παράγοντες, για να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους, αναπέμφθηκε, με σχετική απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης (35447/22.4.1996), στην επιτροπή με σκοπό την τελική επεξεργασία του, εν όψει και των προτάσεων και παρατηρήσεων που είχαν διατυπωθεί στο μεταξύ από τους αρμόδιους παράγοντες του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

³⁷ Το σχετικό σχ.ν., κατά ευτυχή συγκυρία, υποβλήθηκε στην Ελληνική Βουλή, για να ψηφισθεί ως νόμος του Κράτους, ακριβώς κατά τη συμπλήρωση των πενήντα χρόνων από την έναρξη της ισχύος του ΑΚ.

³⁸ Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις", σελ. 3-4.

³⁹ Δεληγιάννης, Ι. (1996), σελ. 614 επ.

Πράγματι, ο θεσμός της υιοθεσίας ανηλίκων αναμορφώθηκε ριζικά⁴⁰, ακολουθώντας πλέον τις διεθνείς εξελίξεις στον τομέα αυτό, προς την κατεύθυνση στην οποία, ούτως ή άλλως, είχε ήδη κινηθεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία παιδιών του 1967⁴¹, την οποία και είχε κυρώσει ήδη η Ελλάδα⁴².

Ακόμη πιο πρόσφατα μάλιστα, το 2018, ο νομοθέτης, αφουγκραζόμενος την ανάγκη περαιτέρω επικαιροποίησης του σχετικού νομοθετικού πλαισίου και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα κοινωνικά και πραγματικά δεδομένα της εποχής, όπως και τα αδύναμα σημεία του υφιστάμενου πλαισίου⁴³, κατέληξε σε επιπλέον νομοθετικές παρεμβάσεις, εισάγοντας κάποιες νέες ρυθμίσεις του πλαισίου για την υιοθεσία⁴⁴.

Ως προς το θέμα της ηλικίας υιοθετούντος, σε αδρές γραμμές, το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο καθιερώνει - πέρα από κατώτατη, όπως ίσχυε παλιότερα - και ανώτατη ηλικία για τον υιοθετούντα. Αυτός πρέπει να είναι, μεταξύ άλλων, τουλάχιστον τριάντα (30) ετών και να μην ξεπερνά τα εξήντα (60) έτη⁴⁵. Παράλληλα, καθιερώνεται - πέρα από κατώτατη, όπως ίσχυε παλιότερα - και μέγιστη διαφορά ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου. Αυτή ορίζεται μεταξύ δεκαοκτώ (18) και πενήντα (50) ετών⁴⁶.

Σημειώνεται, μάλιστα, ότι αρχικά η διάταξη του ν. 2447/1996 για τη μέγιστη διαφορά ηλικίας προέβλεπε ακόμη μικρότερη - από την ισχύουσα πλέον σήμερα - ηλικιακή διαφορά, ορίζοντας αυτή στα σαράντα πέντε (45) έτη του υιοθετούντος⁴⁷. Η δε εφαρμογή της αρχικής

⁴⁰ Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις", Ι.1, σελ. 10 επ.. Η εν λόγω έκθεση επισημαίνει ότι τα κρίσιμα για την υιοθεσία άρθρα (1-11, 31, 43, 57) αφορούν στη ρύθμιση κατεχοχόν της υιοθεσίας ανηλίκων σε νέες βάσεις και με στόχο, αφενός την αποτελεσματικότερη διασφάλιση του συμφέροντος του υιοθετούμενου και, αφετέρου την ύπαρξη περισσότερων εγγυήσεων, ώστε οι σχετικές συναιενέσεις να είναι προϊόν ώριμης σκέψης και, ιδίως, να αποφεύγονται οι διάφορες μεθοδεύσεις παράκαμψης της συναίνεσης των φυσικών γονέων ειδικότερα, κάτι που αποτέλεσε στο παρελθόν το κύριο εργαλείο των διαφόρων σκανδάλων.

⁴¹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (1967), STE 58. Βλ. σχετικά και Α.1.3 πιο κάτω.

⁴² Ν. 1049/1980 « Περί κυρώσεως της υπογραφίσεως εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α 114/09.05.1980).

⁴³ Αιτιολογική έκθεση στο σχ.ν. «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας», σελ 1, στην οποία αναφέρονται ως κύρια προβλήματα στη διαδικασία εφαρμογής των θεσμών της υιοθεσίας και αναδοχής τα εξής: «..... • Έντονες καθυστερήσεις ως προς τη διαχείριση των αιτήσεων των Υποψήφιων Θετών Γονέων. Η εξέταση των αιτήσεων που υποβάλλονται από τους Υποψήφιους Γονείς στα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας των Περιφερειών (εφεξής ΚΚΠΠ) παρουσιάζει μεγάλες καθυστερήσεις, συχνά και εκτός των χρονικών ορίων που τάσσει η σχετική νομοθεσία (παρ. 3 του άρθρου 7 του ν. 2447/1996) • Μη καταγραφή και «χαρτογράφηση» των παιδιών που φιλοξενούνται στα ΝΠΙΔ μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Η πλημμελής καταγραφή των παιδιών που φιλοξενούνται στα ΝΠΙΔ, κατόπιν εισαγγελικών εντολών ή δικαστικών αποφάσεων, και η παράλειψη προώθησής τους για οικογενειακή αποκατάσταση αποτελεί ένα ακόμη πρόβλημα, καθώς στερεί από ένα μεγάλο αριθμό παιδιών το δικαίωμα να μεγαλώνουν σε ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον. • Ύπαρξη πολλαπλών νομικών και διαδικαστικών κωλυμάτων, τα οποία αφορούν στο πρόσωπο των ανηλίκων, που διαβιούν σε δομές κλειστής φροντίδας. • Απουσία εργαλείων παρακολούθησης των δράσεων της παιδικής προστασίας.....».

⁴⁴ Ν. 4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις.» (ΦΕΚ Α 85/16.5.2018), όπως ισχύει τροποποιηθείς.

⁴⁵ 1543 ΑΚ : «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι ικανός για δικαιοπραξία, να έχει συμπληρώσει τα τριάντα χρόνια του και να μην έχει υπερβεί τα εξήντα».

⁴⁶ 1544 εδ.1 ΑΚ : «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ, αλλά όχι και περισσότερο από πενήντα χρόνια. Ο περιορισμός της ηλικίας δεν ισχύει για εκείνον από τους συζύγους που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή που έχει ήδη υιοθετηθεί από το σύζυγό του».

⁴⁷ 1544 ΑΚ (στην προϊσχύουσα μορφή του -με βάση τον ν. 2447/1996 και πριν το αρ. 28 παρ. 1 του ν. 2721/1999, με το οποίο η μέγιστη διαφορά ορίζεται πλέον στα πενήντα (50) έτη-): «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ, αλλά όχι και περισσότερο από σαράντα

διάταξης ήταν ανελαστική, αφού δεν προέβλεπε καμία δυνατότητα παρέκκλισης ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, ούτε και ως προς την ανώτατη και κατώτατη ηλικία των υιοθετούντων, καθιστώντας έτσι στο σημείο αυτό το νέο - για την εποχή θέσπισής του - πλαίσιο αυστηρότερο του προϊσχύσαντος. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να προκληθεί αναμενόμενα πλήθος αντιδράσεων από ανθρώπους που επιθυμούσαν, ή ακόμη και βρίσκονταν ήδη σε διαδικασία υιοθεσίας⁴⁸, αλλά και από τη νομική θεωρία⁴⁹, όπως άλλωστε είχε ήδη φανεί από τις απόψεις που είχαν αναδειχθεί στο πλαίσιο της σχετικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής⁵⁰.

Έτσι, προέκυψαν διαδοχικά επιπλέον σχετικές αλλαγές: αρχικά οι αλλαγές είχαν στόχο να καλύψουν την ανάγκη πρόνοιας για τους ανθρώπους που βρίσκονταν ήδη σε διαδικασία υιοθεσίας ανηλίκου⁵¹. Ορίστηκε, λοιπόν, ότι για τις υποθέσεις υιοθεσίας που ήταν εκκρεμείς κατά το κρίσιμο διάστημα αλλαγής του νομοθετικού πλαισίου, θα εφαρμοζόταν το προϊσχύον πλαίσιο⁵². Στη συνέχεια, πέρα από τη δέσμη αυτών των αλλαγών, που χαρακτηρίζεται μάλλον *χαριστική*⁵³, ακολούθησαν αλλαγές για όσους επιθυμούσαν να υιοθετήσουν ανήλικο τέκνο ως σύζυγοι⁵⁴. Σύμφωνα με την εν λόγω ρύθμιση, στην περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους, οι σχετικές ηλικιακές προϋποθέσεις αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο μόνον του ενός. Το δε ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας αυξήθηκε από σαράντα

πέντε χρόνια. Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου καθώς και αν συντρέχει σπουδαίος λόγος το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε ετών.»

⁴⁸ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 54-57.

⁴⁹ Κουτσουράδης, Α. (1997), σελ. 1987.

⁵⁰ Δεληγιάννης, Ι. (1996), σελ. 61 II επ., και αιτιολογική έκθεση του ν. 2447/1996, σελ. 11, όπου αναγράφεται, μεταξύ άλλων, ότι: «..... καθιερώνεται, εκτός από το κατώτατο, και ανώτατο όριο ηλικίας αυτού που υιοθετεί (ενν. το εξηκοστό) και, επιπλέον, ορίζεται, εκτός από την ελάχιστη, και μέγιστη διαφορά ηλικίας (ενν. τα σαράντα πέντε χρόνια) ανάμεσα στον υποψήφιο θετό γονέα και στον υιοθετούμενο. Η δεύτερη αυτή καινοτομία αποτελεί πρόταση και του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, της οποίας η Επιτροπή αποδέχθηκε ήδη πλήρως...». Ομοίως στη σελ. 13 «..... Δεν έγινε δεκτή από την πλειοψηφία της Επιτροπής η πρόταση, να οριστεί το κατώτατο όριο ηλικίας αυτού που υιοθετεί στα 25 χρόνια. Η εμμονή της πλειοψηφίας στα 30 χρόνια, και μάλιστα χωρίς καν την εξαίρεση του άρθρ. 3 ν.δ. 610/1970, οφείλεται στη σκέψη ότι, με τις νέες βιοτεχνολογίες που εφαρμόζονται σήμερα στον τομέα της αναπαραγωγής, είναι κάπως αμφίβολο, αν η απόφαση νέων ανθρώπων κάτω από τα τριάντα να υιοθετήσουν, γιατί πιστεύουν ότι αποκλείεται να γίνουν γονείς φυσιολογικά, μπορεί να είναι προϊόν εντελώς ώριμης σκέψης, κάτι που θα πρέπει να μας προβληματίζει και από τη σκοπιά του συμφέροντος του παιδιού που θα υιοθετηθεί...».

⁵¹ Αρ. 3 παρ. 16 β.α & β.β. ν. 2479/1997 « β.α. Η παράγραφος 4 του άρθρου 57 του σχεδίου νόμου που κυρώθηκε ως Κώδικας με το ν. 2447/1996 καταργείται.

β.β. Υποθέσεις περί υιοθεσίας που ήταν εκκρεμείς την 30.12.1996 κρίνονται σύμφωνα με τις προϊσχύουσες διατάξεις. Με τις ίδιες διατάξεις κρίνονται υποθέσεις για υιοθεσία που η επιμέλεια του ανηλίκου είχε ήδη κατά την ανωτέρω ημερομηνία ανατεθεί με οποιονδήποτε τρόπο σε αυτόν που υιοθετεί ή θα του ανατεθεί με οποιονδήποτε τρόπο από της ανωτέρω ημερομηνίας μέχρι 31 Ιουλίου 1997 ...».

Αρ. 28 ν. 2721/1999: «Υποθέσεις περί υιοθεσίας που ήσαν εκκρεμείς την 30.6.1998 κρίνονται σύμφωνα με τις διατάξεις που ίσχυαν πριν από το ν. 2447/1996 "Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου "Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις" (ΦΕΚ 78 Α'), εφόσον ο υιοθετούμενος είναι τέκνο αδελφού ή αδελφής εκείνου που υιοθετεί και ο αδελφός ή η αδελφή έχει ήδη αποβιώσει».

⁵² Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιτάχυνση των δικών, δικονομικές απλουστεύσεις και άλλες διατάξεις" (ν. 2479/1999), αρ 3 παρ.16: «Με την παρ. 16 αντικαθίσταται η παρ. 4 του άρθρου 57 του ν. 2447/1996, η οποία κύρωσε τον Κώδικα του σχεδίου νόμου "Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου κ.λπ.", προς το σκοπό όπως οι υποθέσεις υιοθεσίας οι οποίες ήσαν εκκρεμείς, κατά τη δημοσίευση του εν λόγω νόμου, κρίνονται για το συμφέρον του υιοθετούμενου σύμφωνα με τις προϊσχύουσες διατάξεις».

⁵³ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 55 και Κουτσουράδης, Α. (1998), σελ. 228.

⁵⁴ Αρ. 1545 εδ. 2 ΑΚ (όπως αυτό συμπληρώθηκε με το αρ. 19 παρ.2 ν. 2521/1997): «Σε περίπτωση υιοθεσίας και από τους δύο συζύγους, οι προϋποθέσεις οι οποίες τάσσονται από τα άρθρα 1543 και 1544, αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο μόνο του ενός».

πέντε (45) σε πενήντα (50) έτη ανάμεσα στον αιτούντα την υιοθεσία και το ανήλικο τέκνο, μεταξύ άλλων, για λόγους πραγματικούς που σχετίζονται με βιολογικά δεδομένα και αύξηση του μέσου όρου ζωής, ώστε πλέον ένα νεογέννητο να μπορεί κάλλιστα να υιοθετηθεί και να ανατραφεί από ένα πρόσωπο ηλικίας πενήντα (50) ετών⁵⁵.

A.1.2. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σήμερα

A.1.2.i. Η ηλικία του υιοθετούντος

Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο ορίζει, όπως προαναφέρθηκε, ότι αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να έχει συμπληρώσει τα τριάντα (30) του χρόνια, και να μην έχει υπερβεί τα εξήντα (60)⁵⁶. Έτσι, καθιερώνεται ένα ηλικιακό περιθώριο υιοθεσίας τριάντα (30) ετών για κάθε ενήλικο πρόσωπο ικανό προς δικαιοπραξία. Τα όρια ηλικίας τίθενται δίχως δυνατότητα παρέκκλισης καταρχήν, με εξαίρεση την περίπτωση υιοθεσίας από τους δύο συζύγους, οπότε η σχετική προϋπόθεση αρκεί να συντρέχει στο πρόσωπο του ενός⁵⁷. Η θέση συγκεκριμένων ηλικιακών ορίων, και μάλιστα με μία μόνον εξαίρεση, δικαιολογείται από την αναγκαιότητα εξασφάλισης ώριμων μεν ηλικιακά γονέων, οι οποίοι, όντας σε ηλικία ενεργή - δηλαδή έως εξήντα (60) ετών, κατά τον νόμο -, θα παρέχουν ταυτόχρονα τα εχέγγραφα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου⁵⁸.

Παράλληλα, πέρα από το ανώτατο και κατώτατο όριο ηλικίας, ο νόμος ορίζει μία επιπλέον προϋπόθεση του επιτρεπτού της υιοθεσίας αναφορικά με την ηλικία του υιοθετούντος: καθιερώνεται επιπροσθέτως ανώτατη και κατώτατη διαφορά ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου, η οποία κυμαίνεται από δεκαοκτώ (18) έως και πενήντα (50) έτη⁵⁹. Με τον τρόπο αυτό, ο υιοθετών δεν μπορεί να υιοθετήσει ανήλικο πρόσωπο, εφόσον από την ημέρα γέννησης του υιοθετούντος μέχρι και την ημέρα γέννησης του υιοθετούμενου έχουν παρέλθει λιγότερα από δεκαοκτώ (18) ή περισσότερα από πενήντα (50) έτη αντίστοιχα⁶⁰.

Η ανώτατη και η κατώτατη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου επιδέχεται εξαιρέσεις, σύμφωνα με τον νόμο: α) στην περίπτωση υιοθεσίας από τους δύο συζύγους, οπότε η εν λόγω προϋπόθεση αρκεί να συντρέχει στο πρόσωπο του ενός⁶¹, β) εφόσον σύζυγος επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή που έχει ήδη υιοθετηθεί

⁵⁵ Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων, τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/1988 (ΦΕΚ 35 Α'), 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α'), του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις" (ν. 2721/1999), αρ. 29: «Με το άρθρο 29 (Ηλικία υιοθετούντος) επεκτείνεται η δυνατότητα υιοθεσίας νεογέννητου τέκνου και από άτομα πενήντα ετών, αντί των 45 ετών που προβλέπονταν από την ισχύουσα διάταξη. Και τούτο διότι με την αύξηση του μέσου όρου ζωής και τη βελτίωση των βιολογικών δεδομένων η ηλικία των 50 ετών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποτρεπτική της δυνατότητας ανατροφής τέκνου.»

⁵⁶ 1543 ΑΚ: «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι ικανός για δικαιοπραξία, να έχει συμπληρώσει τα τριάντα χρόνια του και να μην έχει υπερβεί τα εξήντα.»

⁵⁷ 1545 παρ. 2 ΑΚ: «Σε περίπτωση υιοθεσίας και από τους δύο συζύγους, οι προϋποθέσεις οι οποίες τάσσονται από τα άρθρα 1543 και 1544, αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο μόνο του ενός.»

⁵⁸ Δεληγιάννης, Ι. (1996), σελ. 672 επ.

⁵⁹ 1544 εδ. α ΑΚ: «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ, αλλά όχι και περισσότερο από πενήντα χρόνια.»

⁶⁰ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 394.

⁶¹ 1545 παρ. 2 ΑΚ.

από τον σύζυγό του⁶² και τέλος γ) σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, καθώς και εάν συντρέχει σπουδαίος λόγος, οπότε το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη, αλλά όχι κατώτερη των δεκαπέντε (15) ετών⁶³.

Συνεπώς, προκύπτει ότι εξαιρέσεις, τόσο από την ανώτατη όσο και την κατώτατη διαφορά ηλικίας, εισάγονται σε περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους, οπότε και καταρχήν ορίζεται ότι οι προϋποθέσεις αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο του ενός συζύγου. Η πιο πάνω εξαίρεση, σε περίπτωση υιοθεσίας ταυτόχρονα και από τους δύο συζύγους, ισχύει τόσο για την ανώτατη και κατώτατη ηλικία, όσο και για την ανώτατη και κατώτατη διαφορά ηλικίας. Συνεπώς, έχει τη μορφή μίας «γενικής» θα λέγαμε εξαίρεσης από τα ηλικιακά όρια που θέτει ο νόμος: σε περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους αρκεί οι προϋποθέσεις ως προς την ηλικιακή διαφορά, και ως προς την ηλικία, να συντρέχουν στο πρόσωπο του ενός μόνον συζύγου.

Εξαίρεση τόσο από την ανώτατη, όσο και την κατώτατη διαφορά ηλικίας εισάγεται από τον νόμο επιπλέον και για τον σύζυγο που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο, το οποίο, είτε έχει ήδη υιοθετηθεί, είτε πρόκειται να υιοθετηθεί από τον σύζυγό του. Πάντως, λαμβάνοντας κανείς υπόψη την αμέσως πιο πάνω αναφερόμενη ρύθμιση του 1545 παρ. 2 ΑΚ, φαίνεται ότι εάν σύζυγος υιοθετεί τέκνο που υιοθετείται από τον σύζυγό του, όπως αναφέρει ο νόμος, πρόκειται για υιοθεσία και από τους δύο συζύγους, οπότε συντρέχει λόγος εφαρμογής του πιο πάνω αναφερόμενου «γενικού» λόγου εξαίρεσης. Συνεπώς, με βάση τη ρύθμιση του 1545 παρ. 2 ΑΚ δεν φαίνεται να προκύπτει η ανάγκη εισαγωγής ειδικότερης διάταξης, όπως έχει γίνει από το νομοθετικό κείμενο, με το εδάφιο β' του 1544 ΑΚ για την περίπτωση υιοθεσίας τέκνου που υιοθετείται από τον σύζυγο του αιτούντος. Αντίστροφα, η σχετική ειδικότερη εξαίρεση εισαγόμενη με τη διάταξη του εδαφίου β' του 1544 ΑΚ φαίνεται να έχει πρακτική εφαρμογή μόνον σε περίπτωση διαδοχικής υιοθεσίας. Οπότε, εάν σύζυγος επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που έχει ήδη υιοθετηθεί από τον άλλο σύζυγο, τα όρια ηλικίας δεν συντρέχουν για αυτόν που υιοθετεί μεταγενέστερα⁶⁴. Βέβαια, στην περίπτωση αυτή διαδοχικής υιοθεσίας τέκνου συζύγου, το ανώτατο και κατώτατο όριο ηλικίας εξακολουθούν να ισχύουν για τον σύζυγο που επιθυμεί να υιοθετήσει. Η εν λόγω ρύθμιση του 1544 εδ. β' ΑΚ φαίνεται να συνάδει ως προς τη λογική της με τη ρύθμιση του 1545 παρ.2 ΑΚ, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι, έστω και μόνον ένας από τους δύο συζύγους, θα τηρεί τα όρια ηλικιακής διαφοράς σε περίπτωση διαδοχικής υιοθεσίας τέκνου.

Πάντως, αντίλογος υπάρχει και σε αυτή τη λογική ως προς τη σκοπιμότητα εισαγωγής εξαίρεσης από μία προϋπόθεση που ο νόμος θέτει προκειμένου να εξασφαλίσει ηλικιακά ώριμους, αλλά και ενεργούς γονείς. Αναρωτιέται κανείς, εάν στην περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους - οπότε και εισάγεται η δυνατότητα ο ένας από αυτούς να μην πληροί τις εν λόγω ηλικιακές προϋποθέσεις - η αναγκαιότητα εξασφάλισης των πιο πάνω εχεγγύων ως προς την ηλικιακή διαφορά είναι λιγότερο σημαντική σε σχέση με περιπτώσεις υιοθεσίας από ένα μόνον πρόσωπο. Εύλογα προκύπτει το ερώτημα κατά πόσο άραγε οι κίνδυνοι, που ο νομοθέτης έχει διαβλέψει ότι συντρέχουν στην περίπτωση μη τήρησης των ηλικιακών

⁶² 1544 εδ. β ΑΚ: «Ο περιορισμός της ηλικίας δεν ισχύει για εκείνον από τους συζύγους που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή έχει υιοθετηθεί από το σύζυγό τους».

⁶³ 1544 εδ. γ ΑΚ: «Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, καθώς και αν συντρέχει σπουδαίος λόγος, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη, αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε ετών».

⁶⁴ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1544 ΑΚ, Α.ΙΙ.3 και 1545 ΑΚ, παρ. Γ. 8-11.

προϋποθέσεων που θέτει, εξισορροπούνται από την ύπαρξη του άλλου συζύγου, στο πρόσωπο του οποίου συντρέχουν οι ηλικιακές προϋποθέσεις. Και εάν συμβαίνει αυτό, η εξισορρόπηση αυτή είναι άραγε επαρκής, ώστε να εξασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση, και εξ ορισμού, μία προϋπόθεση για την υιοθεσία ή χρειάζεται αυτή να εξεταστεί, ούτως ή άλλως, συγκεκριμένα για την κάθε υπόθεση με γνώμονα το συμφέρον του τέκνου που υιοθετείται. Και εάν συντρέχει αυτή η περίπτωση, είναι άραγε αναγκαία - αναρωτιέται κανείς - η εισαγωγή των εν λόγω εξαιρέσεων. Σε κάθε περίπτωση, η εξαίρεση αυτή που αφορά στον ένα από τους δύο συζύγους δημιουργεί ομοίως προβληματισμό ως προς την επιφυλακτικότητα που είχε παρατηρηθεί, τουλάχιστον παλιότερα, ως προς την υιοθεσία από ένα πρόσωπο και τη συνακόλουθη δημιουργία μονογονεϊκών οικογενειών.

Κατά τα λοιπά, εισάγεται επιπλέον εξαίρεση από τα όρια ηλικιακής διαφοράς, αλλά αυτή τη φορά μόνον ως προς την κατώτατη διαφορά ηλικίας: κατά τον νόμο, τέτοια εξαίρεση εισάγεται από την κατώτατη διαφορά ηλικίας για την περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου και εφόσον σωρευτικά συντρέχει σπουδαίος λόγος. Διαπιστώνει κανείς, λοιπόν, ότι και πάλι η εξαίρεση αφορά σε υιοθεσία τέκνου συζύγου, περίπτωση που φαίνεται να καλύπτεται πλήρως - τόσο ως προς τη διαδοχική, όσο και την ταυτόχρονα πραγματοποιούμενη υιοθεσία - από την πρόβλεψη των διατάξεων 1544 εδ. β' και 1545 παρ. 2 ΑΚ. Για τον λόγο αυτό, έχει υποστηριχθεί ότι η εξεταζόμενη εδώ περίπτωση του εδαφίου γ' του 1544 ΑΚ αφορά μόνον σε υιοθεσία φυσικού τέκνου συζύγου. Μάλιστα, εν προκειμένω, τίθεται μία επιπλέον προϋπόθεση: η συνδρομή του σπουδαίου λόγου. Στη ρύθμιση των εξαιρέσεων, η διατύπωση του νόμου μάλλον «περιπλέκει» τα δεδομένα, η δε νομολογία που θα εξετάσουμε πιο κάτω⁶⁵, καθιστά το τοπίο ακόμη πιο θολό, εισάγοντας ερμηνευτικά επιπλέον εξαιρέσεις. Με τον συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων, εύλογα καταλήγει κανείς ότι η εν λόγω διατύπωση του εδαφίου γ' του 1544 ΑΚ αφορά μόνον σε περίπτωση υιοθεσίας φυσικού τέκνου συζύγου εκείνου που υιοθετεί⁶⁶, εφόσον η περίπτωση της υιοθεσίας τέκνου που υιοθετείται ή έχει υιοθετηθεί από τον άλλο σύζυγο καλύπτεται από τις προαναφερθείσες διατάξεις⁶⁷.

Σημειώνεται ότι η διάταξη του εδαφίου γ' του 1544 ΑΚ, σε συσχέτισμό με αυτή του εδαφίου β' του ίδιου άρθρου έχουν δώσει αφορμή στη θεωρία για ερμηνεία τέτοια που να εξασφαλίζει την, κατά το δυνατό, εναρμόνιση των εν λόγω διατάξεων⁶⁸. Ειδικότερα, έχει προταθεί ο εναρμονισμός των διατάξεων δια αναλογίας, με αναφορά στη διάταξη της παραγράφου 2 του 1545 ΑΚ, ώστε η υιοθεσία θετού και φυσικού τέκνου συζύγου από τον άλλο σύζυγο να έχει ανάλογη μεταχείριση, και αντίστροφα να μην προκύπτει άνιση μεταχείριση υπέρ της περίπτωσης της υιοθεσίας θετού τέκνου συζύγου, σε σχέση με το φυσικό τέκνο αυτού. Η ανισότητα αυτή θα προέκυπτε με βάση τη γραμματική ενδεχομένως ερμηνεία των εδαφίων β' και γ' του 1544 ΑΚ, εφόσον για την περίπτωση υιοθεσίας φυσικού τέκνου συζύγου φαίνεται να συντρέχουν πιο αυστηρές προϋποθέσεις, αυτές του εδαφίου γ', με βάση τις οποίες χρειάζεται να συντρέχει ελάχιστη διαφορά δεκαπέντε (15) ετών και

⁶⁵ Βλ. Α.2. πιο κάτω

⁶⁶ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 97 επ, και Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1031, με σχετικές παραπομπές σε θεωρία και νομολογία, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ, ΑΚ. 1544, ΑΠ.3.

⁶⁷ 1545 παρ.2 και 1544 εδ. β ΑΚ.

⁶⁸ Παναγόπουλος, Κ. (2012β), σελ. 3, σύμφωνα με τον οποίο φαίνεται να οδηγούμαστε στη δυσαρμονία η υιοθεσία θετού τέκνου συζύγου του υιοθετούντος να είναι επιτρεπτή ανεξαρτήτως διαφοράς ηλικιών, ενώ όταν υιοθετείται βιολογικό τέκνο του συζύγου να απαιτείται ελάχιστη διαφορά ηλικίας δεκαπέντε (15) ετών.

παράλληλα σπουδαίος λόγος. Σε κάθε δε περίπτωση, η ανισότητα αυτή μεταξύ φυσικού και θετού τέκνου συζύγου δεν δικαιολογείται από τις περιστάσεις⁶⁹.

Η εν λόγω ερμηνεία, η οποία υποστηρίζει τον εναρμονισμό των σχετικών διατάξεων δια αναλογίας, επιδέχεται επέκτασης, με βάση άποψη της θεωρίας⁷⁰, η οποία λαμβάνει υπόψη της τη χρονική αλληλουχία της θέσπισης των διατάξεων του δικαίου της υιοθεσίας και αυτών της ΙΥΑ αντίστοιχα. Σύμφωνα με την εν λόγω προσέγγιση, με δεδομένο ότι χρονικά, κατά τη θέσπιση του δικαίου της υιοθεσίας, η ΙΥΑ δεν είχε ακόμη θεσμοθετηθεί ως νόμιμος λόγος ίδρυσης συγγένειας, υποστηρίζεται πειστικά ότι ο νομοθέτης δεν θα μπορούσε να έχει λάβει υπόψη του την περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου που αποκτήθηκε με ΙΥΑ, και δη μέσω παρένθετης μητέρας. Υποστηρίζεται μάλιστα, με βάση την ίδια θεωρία, ότι, κατά τη σχετική νομοθετική παρέμβαση στο δίκαιο της ΙΥΑ, ο νομοθέτης φαίνεται να παρέλειψε να προσαρμόσει αντίστοιχα το νομοθετικό πλαίσιο της υιοθεσίας. Ως αποτέλεσμα αυτής της συλλογιστικής, διατυπώνεται η άποψη ότι υφίσταται κενό νομοθετικό - και μάλιστα ακούσιο - το οποίο χρήζει πλήρωσης με αναλογία, προκειμένου να εφαρμοστούν αυτές οι διατάξεις που ρυθμίζουν όμοια περίπτωση με αυτή που έχει τύχει αρρύθμιστη. Με δεδομένο, λοιπόν, ότι η ίδρυση «τεχνητής» συγγένειας συντελείται όχι μόνον μέσω υιοθεσίας, αλλά και μέσω ετερόλογης γονιμοποίησης ή παρένθετης κύησης, υποστηρίζεται ότι, και στην περίπτωση της υιοθεσίας τέκνου που αποκτήθηκε με ΙΥΑ, εφαρμογής τυγχάνουν αναλογικά οι προβλέψεις των 1544 εδ. β' και 1545 παρ. 2 ΑΚ⁷¹. Συνεπώς, η σχετική συλλογιστική καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, και στην περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου, ακόμη και όταν το τελευταίο έχει αποκτηθεί με ΙΥΑ, εφόσον πρόκειται για ταυτόχρονη ίδρυση τεχνητής συγγένειας, οι προϋποθέσεις των ηλικιακών ορίων αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο του ενός συζύγου⁷², όπως και στην περίπτωση της υιοθεσίας τέκνου συζύγου που υιοθετείται.

Σε κάθε περίπτωση, προβληματισμό προκαλεί η αναφερόμενη στο εδάφιο γ' του 1544 ΑΚ επιπλέον συνδρομή σπουδαίου λόγου, ως περίπτωση εξαίρεσης από τα όρια της κατώτατης ηλικιακής διαφοράς. Άσχετα με την κριτική που έχει δεχθεί η εν λόγω διάταξη σε σχέση με τη διαφοροποίηση που εισάγει σε συνδυασμό με το αμέσως προηγούμενο εδάφιο β' της ίδιας διάταξης σχετικά με την υιοθεσία θετού τέκνου συζύγου⁷³, εύλογα έχει υποστηριχθεί ότι ο σπουδαίος λόγος, ως αόριστη νομική έννοια που χρήζει συγκεκριμενοποίησης από το δικαστήριο, μπορεί να αποτελέσει, και ενδεχομένως κινδυνεύει να αποτελέσει, «χωνευτήριο» προς το συμφέρον τέκνου⁷⁴. Με βάση τη συλλογιστική αυτή, η συνεκτίμηση και η πρωτοκαθεδρία της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτόματα ενδεχομένως την ισοπέδωση ή και εξαφάνιση των λοιπών προϋποθέσεων⁷⁵. Πάντως, πράγματι έχει υποστηριχθεί στη θεωρία, και στη νομολογία ότι αρκεί να συντρέχει το συμφέρον του υιοθετούμενου *in concreto*, προκειμένου να επιβάλλεται η τέλεση της υιοθεσίας και με ηλικιακή διαφορά πέραν της αναφερόμενης στον νόμο. Δικαιολογητική βάση της προσέγγισης αυτής συνιστά το γεγονός ότι ο σπουδαίος λόγος, στον οποίο

⁶⁹ Παπαχρίστου, Θ. (2007), ΕρμΑΚ 1543-1545 ΑΚ, αρ.18, με αντίθετη άποψη Φουντεδάκη. Κ. (2010α), σελ. 97 επ.

⁷⁰ Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1032-1033.

⁷¹ Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 9.

⁷² *Ibid*, σελ. 146.

⁷³ Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1031, με σχετικές παραπομπές σε αρθρογραφία και βιβλιογραφία.

⁷⁴ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 100.

⁷⁵ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ, 1544 ΑΚ, Β. 7-8, με σχετικές νομολογιακές και θεωρητικές παραπομπές.

αναφέρεται η επίμαχη διάταξη, συντρέχει και καλύπτεται από την εξυπηρέτηση του ίδιου του συμφέροντος του τέκνου⁷⁶.

Αντίστοιχα, έχει επίσης υποστηριχθεί, πρωτίστως νομολογιακά⁷⁷ και στη συνέχεια στη θεωρία, ότι τα όρια διαφοράς ηλικίας - σε σχέση με τα απόλυτα όρια ηλικίας για την υιοθεσία - αποτελούν συνεκτιμητέα ένδειξη, με σχετική, άλλως επιβοηθητική, αξία⁷⁸. Η άποψη αυτή επικαλείται, κατά βάση, τόσο την ιστορική αναδρομή θέσπισης των επίμαχων διατάξεων, όσο και την ερμηνεία αυτών υπό το φως των σχετικών επιταγών της Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων⁷⁹, η οποία, ως υπέρτερος του εθνικού νόμου κανόνας δικαίου, δεν θέτει όρια διαφοράς ηλικίας, και πάντως όχι μέγιστης. Συνεπώς, με βάση την άποψη αυτή, τα σχετικά όρια διαφοράς ηλικίας του άρθρου 1544 ΑΚ είναι επικουρικά, ιδίως ως προς τα απόλυτα όρια ηλικίας του άρθρου 1543 ΑΚ.

Στον αντίποδα των πιο πάνω απόψεων, έχει αναμενόμενα υποστηριχθεί στη θεωρία ότι οι όποιες παρεκκλίσεις από τις προϋποθέσεις υιοθεσίας, όπως, εν προκειμένω, οι εξεταζόμενες για τα ηλικιακά όρια, δεν μπορούν να οδηγούν στην πλήρη αναίρεση των σχετικών προϋποθέσεων, ιδίως για θέματα ουσιώδη, όπως αυτό της ηλικίας, και της δικαιοπρακτικής ικανότητας, δεδομένου ότι τίθεται ζήτημα ουσίας ως προς το συμφέρον του τέκνου⁸⁰. Με αφορμή ομοίως τις πιο πάνω διατάξεις των άρθρων 1544 και 1545 ΑΚ, και τις εξαιρέσεις που εισάγονται με αυτές, η θεωρία επισημαίνει ότι το συμφέρον του τέκνου αναφορικά με τα ηλικιακά όρια και τη διαφορά ηλικίας επιτάσσει: αφενός τη μίμηση της φύσης και αφετέρου την εξασφάλιση γονέων με «κατάλληλη» ηλικία. Η μίμηση της φύσης στοχεύει να εξασφαλίσει στα παιδιά μία κατάσταση αντίστοιχης ομοιότητας με αυτή που, κατά κανόνα, θεμελιώνεται σε μία «φυσική» οικογένεια. Η δε ηλικιακή «καταλληλόλητα» συνίσταται στο να έχουν οι γονείς την ηλικιακή ωριμότητα να λάβουν με επίγνωση τη σοβαρή απόφαση απόκτησης παιδιών, αλλά και, ενδεχομένως πρωτίστως, με βάση το πνεύμα του νόμου, να έχουν οι γονείς τον χρονικό ορίζοντα να την υλοποιήσουν, καλώς εχόντων των πραγμάτων. Έχει βάσιμα παρατηρηθεί ότι, ακόμη και στην ακραία περίπτωση εφαρμογής των εξαιρέσεων για τα ηλικιακά όρια και τα όρια διαφοράς ηλικίας, δεν είναι δυνατόν να γίνονται δεκτές από το δικαστήριο λύσεις που ισοπεδώνουν κάθε νομοθετική πρόβλεψη. Ιδίως, εάν οι λύσεις αυτές ανααιρούν κάθε σχετική προϋπόθεση, με την έννοια ότι στην περίπτωση αυτή δεν θα πληρούνται η βασική προϋπόθεση τέλεσης της υιοθεσίας, ακριβώς αυτή της εξυπηρέτησης του συμφέροντος του τέκνου⁸¹. Εντούτοις, και εάν ακόμη υφίσταται το εχέγγυο της εξέτασης από το δικαστήριο της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου, εύστοχα έχει υποστηριχθεί ότι, σε κάθε περίπτωση, η διάταξη του νόμου θα έπρεπε να έχει την αντίστροφη διατύπωση⁸². Κατά την άποψη αυτή, αναφέρεται ότι, λόγω της σπουδαιότητας του θεσμού της υιοθεσίας ανηλίκων και των σημαντικών επιπτώσεων αυτού στη ζωή του προς υιοθεσία τέκνου, επί της αρχής πρέπει να απαιτείται η συνδρομή των ηλικιακών προϋποθέσεων ως προς και τους δύο συζύγους. Η εν λόγω άποψη υποστηρίζει ότι, μόνον κατ' εξαίρεση, θα

⁷⁶ Κουτσοουράδης, Α. (1997), σελ. 1990.

⁷⁷ Βλ. Α.2.2. πιο κάτω, ως προς τις νομολογιακές αναφορές. Ως προς τις σχετικές θεωρητικές αναφορές, βλ., αντί άλλων, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ, 1544 ΑΚ, Α.ΙΙ.7.

⁷⁸ Δούβλης, Β. (2001), σελ. 1267.

⁷⁹ Κουτσοουράδης, Α. (1997), σελ. 1988-1989.

⁸⁰ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 55-56.

⁸¹ *Ibid*, σελ. 55-56, με σχετικές παραπομπές.

⁸² *Ibid*, σελ. 56.

πρέπει να γίνεται αποδεκτή η μη εφαρμογή αυτών, σε περίπτωση που συντρέχει σπουδαίος λόγος και εφόσον εξυπηρετείται πρωτίστως το συμφέρον του τέκνου. Η νομολογία, πάντως, φαίνεται να ακολουθεί άλλη κατεύθυνση⁸³.

Ως προς το κρίσιμο σημείο συνδρομής των ηλικιακών προϋποθέσεων, υποστηρίζεται ότι, για την ελάχιστη ηλικία του υιοθετούντος, αρκεί αυτή να έχει συμπληρωθεί, επί της αρχής, κατά τον χρόνο συζήτησης της αίτησης για την υιοθεσία⁸⁴. Πράγματι, με δεδομένο ότι η χρονική συνδρομή της συμπλήρωσης της ελάχιστης ηλικίας του υιοθετούντος εξετάζεται από το αρμόδιο δικαστήριο⁸⁵, υποστηρίζεται ότι, ακόμη και εάν κατά τον χρόνο υποβολής της κρίσιμης αίτησης, το ηλικιακό όριο των τριάντα (30) ετών δεν έχει συμπληρωθεί, τούτο θεραπεύεται⁸⁶. Φαίνεται ότι ορθά υποστηρίζεται πως η χρονική συνδρομή της εν λόγω προϋπόθεσης χρειάζεται να αντιμετωπίζεται με επιεικεία, με γνώμονα το συμφέρον του τέκνου. Αντίστοιχα, κρίσιμος δικονομικός χρόνος για τη συμπλήρωση της μέγιστης ηλικίας κρίνεται ο χρόνος υποβολής της σχετικής αίτησης⁸⁷. Προς την κατεύθυνση αυτή φαίνεται να οδηγείται η θεωρία⁸⁸, ώστε, για λόγους επιεικειας - ιδίως ως προς τα μέγιστα όρια - να αποφεύγονται προβλήματα στην ομαλή εξέλιξη μιας υιοθεσίας από λόγους τυπικούς που ενδέχεται να καθυστερήσουν τη διαδικασία της ίδιας της υιοθεσίας και τη συζήτηση των σχετικών αιτήσεων⁸⁹.

A.1.2.ii. Η ηλικία του υιοθετούμενου

Σημασία αποδίδει ο Έλληνας νομοθέτης και στην ηλικία του υιοθετούμενου. Τούτη εξ ορισμού οριοθετείται από τη μη ενηλικίωσή του, εφόσον πρόκειται για υιοθεσία ανηλίκου, και τη συμπλήρωση τριών (3) μηνών από τη γέννησή του⁹⁰. Το κατώτατο ηλικιακό όριο των τριών (3) μηνών, με βάση το άρθρο 1551 ΑΚ⁹¹, τελεί σε σύμπτωση με την αντίστοιχη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, η οποία ορίζει, ωστόσο, μικρότερο κατώτατο όριο – έξι (6) εβδομάδων - από την ημέρα του τοκετού⁹². Το διάστημα αυτό αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει το απαραίτητο χρονικό διάστημα για τους γονείς, προκειμένου να οδηγηθεί κανείς ώριμα στη σκέψη να συναινέσει στην υιοθεσία του τέκνου του, και ιδίως για τη μητέρα, ώστε αυτή να μην τελεί υπό την επήρεια των συνεπειών του

⁸³ Βλ. Α.2.2 και Α.2.3. πιο κάτω

⁸⁴ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 142.

⁸⁵ 1557, 1558 ΑΚ.

⁸⁶ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 202.

⁸⁷ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1543 ΑΚ, παρ. Α.ΙΙ.3.

⁸⁸ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 393-394, με σχετικές αναφορές ως προς τον χρόνο που χρειάζεται να συντρέχει η μέγιστη και κατώτατη ηλικία του υιοθετούντος.

⁸⁹ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 202.

⁹⁰ 1542 ΑΚ: «Η υιοθεσία επιτρέπεται, με την εξαίρεση της περίπτωσης του άρθρου 1579, μόνο όταν αυτός που υιοθετείται είναι ανήλικος.....» και

1551 ΑΚ «Η συναίνεση των γονέων για υιοθεσία δεν επιτρέπεται να δοθεί προτού να συμπληρωθούν τρεις μήνες από τη γέννηση του τέκνου».

⁹¹ Αιτιολογική έκθεση ν.2447/1996, σελ. 14: «Η Επιτροπή δεν θέλησε, παραπέρα, να μειώσει το χρονικό διάστημα από τη γέννηση του παιδιού, πριν από την πάροδο του οποίου δεν θα επιτρέπεται να δίνεται η συναίνεση των φυσικών γονέων για υιοθεσία του, από τρεις μήνες σε έξι εβδομάδες, όπως προτείνεται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, και τούτο γιατί έκρινε ότι, όσο πιο κοντά στη γέννηση τοποθετείται η δήλωση της συναίνεσης των φυσικών γονέων - και προπαντός της μητέρας - για υιοθεσία του παιδιού τους, τόσο λιγότερο είναι η δήλωση αυτή προϊόν ώριμης σκέψης και τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα της μεταμέλειας.»

⁹² Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 5 παρ.4.

τοκετού. Το τρίμηνο από τη γέννηση του ανηλίκου χρειάζεται να έχει συμπληρωθεί κατά την υποβολή της σχετικής αίτησης. Εντούτοις, έχει υποστηριχθεί, όπως και στην περίπτωση συνδρομής της ελάχιστης ηλικίας του υιοθετούντος, πως το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω αρχική έλλειψη, κατά τον χρόνο υποβολής της αίτησης, θεραπεύεται εκ των υστέρων, όταν συμπληρωθεί το τρίμηνο από τη γέννηση του ανηλίκου κατά τον χρόνο συζήτησης της αίτησης⁹³. Η άποψη αυτή, η οποία κινείται από λόγους επιείκειας, υποστηρίζεται ότι προάγει επί της αρχής το συμφέρον του ανηλίκου προς υιοθεσία. Ομοίως, υποστηρίζεται ότι συνάδει με το πνεύμα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων και της Αναθεωρημένης Σύμβασης⁹⁴, αν και δεν ακολουθεί ακριβώς τη γραμματική διατύπωση αυτών: η Σύμβαση προβλέπει αφενός ότι η συναίνεση της μητέρας δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή πριν την παρέλευση έξι (6) εβδομάδων από τη γέννηση του τέκνου⁹⁵, ενώ αντίστοιχα η Αναθεωρημένη Σύμβαση προχωράει ένα επιπλέον βήμα, προβλέποντας ότι η συναίνεση της μητέρας για την υιοθεσία του τέκνου της δεν είναι έγκυρη, εφόσον δοθεί προγενέστερα - καθιερώνοντας, με τον τρόπο αυτό, ακυρότητα για τη συναίνεση της μητέρας πριν τη συμπλήρωση του κρίσιμου χρονικού ορίου⁹⁶.

Ενδιαφέρον έχει, επίσης, η σπάνια περίπτωση των έγγαμων ανηλίκων προς υιοθεσία. Η ενηλικίωση, ούτως ή άλλως, τίθεται από τον ελληνικό νόμο⁹⁷ - αλλά και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όσο και την Αναθεωρημένη Σύμβαση - ως ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούμενου⁹⁸. Ενόψει των σχετικών διατάξεων του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου, που, υπό προϋποθέσεις, προβλέπει τον γάμο ανηλίκων⁹⁹, φαίνεται να παραμένει, με μία πρώτη ανάγνωση, μη ρυθμισμένη η περίπτωση υιοθεσίας ανηλίκων που είναι έγγαμοι. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι ερμηνευτικά οδηγείται κανείς στο συμπέρασμα πως η υιοθεσία για έγγαμο ανήλικο δεν υπάγεται στις σχετικές περί υιοθεσίας ανηλίκων διατάξεις, αλλά στις διατάξεις για την υιοθεσία ενηλίκων¹⁰⁰. Με βάση την άποψη αυτό, οδηγείται κανείς στο εν λόγω συμπέρασμα, μεταξύ άλλων, και λόγω της ιδιαιτερότητας της σχετικής κατάστασης, αλλά και του γενικότερου διεθνούς νομοθετικού πλαισίου που διέπει την υιοθεσία ανηλίκου. Με την ίδια άποψη, το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από τον σκοπό του ίδιου του θεσμού, όπως έχει αποκρυσταλλωθεί μέσα από τα πιο πάνω νομικά κείμενα. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ο έγγαμος ανήλικος έχει ήδη ενταχθεί σε ένα οικογενειακό περιβάλλον, λόγω ακριβώς της έγγαμης συμβίωσής του και, συνεπώς, δεν φαίνεται πλέον να συντρέχει το συμφέρον του τέκνου, το οποίο χρειάζεται να ικανοποιηθεί μέσα από την ένταξη του προς υιοθεσία ανηλίκου σε μία οικογένεια. Η δε Σύμβαση, προβλέπει ρητά ότι η υιοθεσία ανηλίκου είναι επιτρεπτή, εφόσον δεν έχει συμπληρώσει το

⁹³ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 142-143.

⁹⁴ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 390.

⁹⁵ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 5.4: "Le consentement d'une mère à l'adoption de son enfant ne sera accepté que s'il est donné après la naissance, à l'expiration du délai prescrit par la législation et qui ne doit pas être inférieur à 6 semaines ou, s'il n'est pas spécifié de délai, au moment où, de l'avis de l'autorité compétente, la mère aura pu se remettre suffisamment des suites de l'accouchement".

⁹⁶ Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art. 5.5: « Le consentement de la mère à l'adoption de son enfant n'est valable que lorsqu'il est donné après la naissance, à l'expiration du délai prescrit par la législation, qui ne doit pas être inférieur à six semaines ou, s'il n'est pas spécifié de délai, au moment où, de l'avis de l'autorité compétente, la mère aura pu se remettre suffisamment des suites de l'accouchement. ».

⁹⁷ 127 και 1542 ΑΚ.

⁹⁸ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 3. Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art.1.

⁹⁹ 1350 ΑΚ.

¹⁰⁰ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 388-389. Αντίθετα, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1542 ΑΚ, Α.2, με σχετικές παραπομπές.

προς υιοθεσία πρόσωπο τα δεκαοκτώ (18) έτη, και επιπροσθέτως δεν είναι έγγαμος κατά τον χρόνο της υιοθεσίας ή πριν από τον χρόνο αυτό, και δεν θεωρείται με άλλον τρόπο ενήλικος¹⁰¹. Η δε Αναθεωρημένη Σύμβαση, εξελίσσοντας τις πιο πάνω προϋποθέσεις που ήδη θέτει από το 1967 η Σύμβαση, διευκρινίζει ότι στο πεδίο εφαρμογής της υπάγονται περιπτώσεις προσώπων που δεν έχουν συμπληρώσει τα δεκαοκτώ (18) έτη και δεν είναι, ούτε έχουν υπάρξει έγγαμοι, δεν συμβιώνουν, ούτε έχουν συμβιώσει σε καταχωρισμένες μορφές συμβίωσης¹⁰². Σε αντίθετη πάντως κατεύθυνση από την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση, κινείται τμήμα της θεωρίας, σύμφωνα με την οποία, εφόσον ο ελληνικός νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, και οι έγγαμοι ανήλικοι ανήκουν στους ανηλίκους που δύνανται να υιοθετηθούν¹⁰³.

A.1.3. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων

A.1.3.i. Η ηλικία του υιοθετούντος

Η ανάγκη ρύθμισης της υιοθεσίας σε ευρύτερο επίπεδο, διεθνές¹⁰⁴ και ευρωπαϊκό, έχει αναδειχθεί τόσο μέσα από σχετικά νομοθετικά κείμενα¹⁰⁵, όσο και μέσα από δράσεις και πρωτοβουλίες¹⁰⁶ των αρμοδίων φορέων¹⁰⁷. Σημειώνεται δε ότι, ενώ η πρακτική της ενσωμάτωσης τέκνων σε «ξένες» οικογενειακές εστίες είναι προφανώς τόσο παλιά όσο ο άνθρωπος, η θεσμοθετημένη υιοθεσία σε επίπεδο ευρωπαϊκών κρατών έχει ιστορία μόλις εκατό χρόνων¹⁰⁸.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, βαρύτητα δίνεται στη Σύμβαση των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υιοθεσία ανηλίκων του 1967 (εφεξής αναφερόμενη ως η «Σύμβαση» ή «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων» ή «Convention européenne

¹⁰¹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 3: "La présente Convention concerne uniquement l'institution juridique de l'adoption d'un enfant qui, au moment où l'adoptant demande à l'adopter, n'a pas atteint l'âge de 18 ans, n'est pas ou n'a pas été marié, et n'est pas réputé majeur."

¹⁰² Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art. 1.1: "La présente Convention concerne l'adoption d'un enfant qui, au moment où l'adoptant demande à l'adopter, n'a pas atteint l'âge de 18 ans, n'est pas ou n'a pas été marié, n'a pas ou n'avait pas contracté un partenariat enregistré et n'a pas atteint la majorité".

¹⁰³ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1542 ΑΚ, Α.2, με σχετικές παραπομπές.

¹⁰⁴ Adamec, C.; Miller, C. (2006), σελ. xxii-xxiv, Bowei, F. (2004), σελ. 4-20, Hayes, P.; Habu, T. (2004), σελ. 1-30.

¹⁰⁵ Βλ. ενδεικτικά τα πιο κάτω κανονιστικά κείμενα ευρωπαϊκών και υπερεθνικών φορέων: i) Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την υιοθεσία ανηλίκων - 1967 (Convention européenne en matière d'adoption des enfants), STE 58, ii) Αναθεωρημένη Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την υιοθεσία ανηλίκων-2008 (Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée), STCE 202, iii) Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού- 1989, (Convention relative aux droits de l'enfant), παράρτημα στην απόφαση 44/125 της Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ, iv) Διεθνής Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σε θέματα διεθνούς υιοθεσίας-1993 (Convention sur la protection des enfants et la coopération en matière d'adoption internationale), v) Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών-1996 (Convention européenne sur l'exercice des droits des enfants), ETS 160, vi) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς παιδιών γεννημένων εκτός γάμου- 1975 (European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock), ETS 085.

¹⁰⁶ Βλ. ενδεικτικά: i) Parliamentary Assembly Recommendation 1443 (2000) on international adoption: respecting children's rights, ii) White Paper on principles concerning the establishment and legal consequences of parentage, iii) PACE Recommendation 1828 (2008): "Disappearance of newborn babies for illegal adoption in Europe", iv) Committee of experts on European Family Law (Cj-FA), European Conferences on Family Law.

¹⁰⁷ Βλ. ενδεικτικά International Social Service (ISS) - www.iss-ssi.org -, Working Party of the Committee of Experts on Family Law, under the authority of the European Committee on Legal Cooperation.

¹⁰⁸ Πρωτοπόρος της νομοθέτησης σε θέματα υιοθεσίας υπήρξε η Σουηδία (1917) και το Ηνωμένο Βασίλειο (1926), για το οποίο βλ. Keating J. (2009), σελ. 62 επ. Ακολούθησε η Γαλλία (1939), η Ιρλανδία και η Ολλανδία μέσα στη δεκαετία του 1950, στη συνέχεια, η Πολωνία (1964) και η πρώην Δυτική Γερμανία (μόλις το 1977).

en matière d'adoption des enfants" ή "European Convention on the Adoption of Children"¹⁰⁹), η οποία έχει κυρωθεί από την Ελλάδα¹¹⁰ και η οποία έχει πλέον αναθεωρηθεί ήδη από το 2008 (εφεξής η «Αναθεωρημένη Σύμβαση» ή "Convention européenne en matière d'adoption des enfants révisée", ή "European Convention on the Adoption of Children (Revised)"¹¹¹), δίχως, ωστόσο, κατά τη συγγραφή της παρούσας, να έχει ακόμη υπογραφεί και κυρωθεί από την Ελλάδα. Αν και, κατ' ακριβολογία, δεν αφορά μόνον σε καθαρά ευρωπαϊκό επίπεδο, λόγω ακριβώς της ευρύτερης σύνθεσης των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, ωστόσο, από σεβασμό στο ίδιο το κείμενο της Σύμβασης που αυτό-αναφέρεται ως «*Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων*», στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, η σχετική ανάλυση ανάγεται και αναφέρεται στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, αν και ο ελληνικός νόμος κύρωσης της Σύμβασης του 1967 κάνει ορθώς αναφορά σε διεθνή σύμβαση, υπογραφείσα από κράτη - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σε γενικές γραμμές, έχει επιδειχθεί μεγάλη ευαισθησία ως προς την ανάγκη αποδοχής κοινών αρχών και πρακτικών στο θέμα της υιοθεσίας ανηλίκων, προκειμένου να απαλυνθούν, στο μέτρο του δυνατού, οι διαφορές που υφίστανται στις νομοθεσίες των διαφόρων κρατών σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης¹¹². Η προσπάθεια σύγκλισης, όπως προκύπτει από τα σχετικά έγγραφα αναφοράς, συντελείται κυρίως για χάρη της κοινωνικής προόδου καθαυτής¹¹³ και αφορά τόσο στις προϋποθέσεις υιοθεσίας, όσο και στη διαδικασία και στις συνέπειες αυτής¹¹⁴. Βασικός στόχος είναι ο υιοθετούμενος να βρίσκεται στο κέντρο του ενδιαφέροντος και να εξυπηρετείται πάντα και πρωτίστως¹¹⁵ το συμφέρον του¹¹⁶.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων αναδεικνύει σε πρωταρχικό στόχο της υιοθεσίας ανηλίκων το συμφέρον του υιοθετούμενου¹¹⁷, σε μία προσπάθεια εξασφάλισης σε αυτόν αρμονικής και σταθερής εστίας¹¹⁸. Ειδικά αναφορικά με την ηλικία του υιοθετούντος, η Σύμβαση προβλέπει την υποχρέωση των κρατών του Συμβουλίου της Ευρώπης να θέσουν κατώτατο - και όχι ανώτατο - ηλικιακό όριο. Αυτό, μάλιστα, ορίζεται σε τουλάχιστον είκοσι

¹⁰⁹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (1967), STE 58.

¹¹⁰ Ν. 1049/1980 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α 114/09.05.1980).

¹¹¹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée) (2008), STCE 202.

¹¹² <https://www.coe.int/el/web/portal/home>.

¹¹³ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée), préambule : « *Considérant que le but du Conseil de l'Europe est de réaliser une union plus étroite entre ses membres afin, notamment, de favoriser leur progrès social ...* ».

¹¹⁴ *Ibid*, préambule: «*Considérant que, bien que l'institution de l'adoption des enfants existe dans la législation de tous les Etats membres du Conseil de l'Europe, il y a dans ces pays des vues divergentes sur les principes qui devraient régir l'adoption, ainsi que des différences quant à la procédure d'adoption et aux effets juridiques de l'adoption; Considérant que l'acceptation de principes communs et de pratiques communes en ce qui concerne l'adoption des enfants contribuerait à aplanir les difficultés causées par ces divergences et permettrait en même temps de promouvoir le bien des enfants qui sont adoptés....*».

¹¹⁵ *Ibid*, préambule: «*.....Reconnaissant que l'intérêt supérieur de l'enfant doit toujours primer sur toute autre considération.*».

¹¹⁶ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised) Strasbourg, 27.XI.2008, General Remarks, 19: «*..... the underlying aims of any adoption, which must be child centred, in the child's best interests and should provide him or her with a harmonious home.*».

¹¹⁷ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 8.1: « *L'autorité compétente ne prononcera une adoption que si elle a acquis la conviction que l'adoption assurera le bien de l'enfant.*».

¹¹⁸ *Ibid*, art. 8.2: «*Dans chaque cas, l'autorité compétente attachera une particulière importance à ce que cette adoption procure à l'enfant un foyer stable et harmonieux.*».

ένα (21) έτη, δεν υπερβαίνει δε τα τριάντα πέντε (35) για τον υιοθετούντα¹¹⁹. Προβλέπεται, μάλιστα, ρητά η δυνατότητα παρέκκλισης από το κατώτατο ηλικιακό όριο, σε περίπτωση υιοθεσίας φυσικού τέκνου του υιοθετούντος ή εναλλακτικά σε περίπτωση που συντρέχουν εξαιρετικές συνθήκες¹²⁰. Με τον τρόπο αυτό, η Σύμβαση αφήνει το περιθώριο στον εθνικό νομοθέτη να προσδιορίσει περαιτέρω τις εξαιρετικές συνθήκες ή να υιοθετήσει αντίστοιχα γενική διατύπωση, δίνοντας τη σκυτάλη της ερμηνείας στον εθνικό δικαστή, ανά περίπτωση.

Στη Σύμβαση ουδεμία νύξη γίνεται για συγκεκριμένη σε έτη ηλικιακή διαφορά υιοθετούντος και υιοθετούμενου. Η μόνη σχετική αναφορά στο κείμενο της Σύμβασης επικεντρώνεται στο γεγονός ότι η εν λόγω ηλικιακή διαφορά έχει ορθώς «πληρωθεί», εφόσον ακολουθεί την «κανονική» φυσική διαφορά γονέων-τέκνων¹²¹. Στο σημείο τούτο, εύλογα κανείς θα σκεφτόταν ως κανονική ηλικιακή διαφορά υιοθετούντος-υιοθετούμενου τη διαφορά πλήρους ήβης (*plena pubertatis*) - ως ελάχιστο όριο τεχνογονίας-.

Στην αναθεωρημένη της μορφή η Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις διαμορφωθείσες - μετά από σαράντα πλέον χρόνια - κοινωνικές συνθήκες, όσο και τις νομοθετικές εξελίξεις ως προς το θέμα αυτό στα κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, εισάγει όχι μόνον κατώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος, αλλά και προτεινόμενη ελάχιστη διαφορά ηλικίας. Ως προς το κατώτατο όριο ηλικίας, αυτό μετατίθεται από την Αναθεωρημένη Σύμβαση χρονικά στα τριάντα (30) έτη για τον υιοθετούντα - και όχι στα τριάντα πέντε (35), όπως ίσχυε αρχικά με τη Σύμβαση -. Η δε επιπλέον «πρέπουσα» ελάχιστη διαφορά ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου, η οποία ορίζεται σε τουλάχιστον δεκαέξι (16) έτη μεταξύ τους¹²², φαίνεται να ακολουθεί τη γενικότερη τάση στις εσωτερικές νομοθεσίες των περισσότερων κρατών του Συμβουλίου¹²³.

Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι, στο πλαίσιο σχετικού ερωτηματολογίου που είχε διανεμηθεί από την αρμόδια για την αναθεώρηση της Σύμβασης ομάδα εργασίας σε κράτη κυρίως, αλλά και φορείς¹²⁴, τέθηκε σχετική ερώτηση ως προς την αναγκαιότητα θέσπισης ελάχιστης

¹¹⁹ *Ibid*, art. 7.1: «Un enfant ne peut être adopté que si l'adoptant a atteint l'âge minimum prescrit à cette fin, cet âge n'étant ni inférieur à 21 ans ni supérieur à 35 ans.»

¹²⁰ *Ibid*, art. 7.2: «Toutefois, la législation peut prévoir la possibilité de déroger à la condition d'âge minimum: a si l'adoptant est le père ou la mère de l'enfant, ou b en raison de circonstances exceptionnelles.»

¹²¹ *Ibid*, art. 8.3: «En règle générale, l'autorité compétente ne considérera pas comme remplies les conditions précitées si la différence d'âge entre l'adoptant et l'enfant est inférieure à celle qui sépare ordinairement les parents de leurs enfants.»

¹²² *Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée)*, art.9.1: «Un enfant ne peut être adopté que si l'adoptant a atteint l'âge minimum prescrit par la législation à cette fin, cet âge minimum n'étant ni inférieur à 18 ans ni supérieur à 30 ans. Il doit exister une différence d'âge appropriée entre l'adoptant et l'enfant, eu égard à l'intérêt supérieur de l'enfant, cette différence devant de préférence être d'au moins 16 ans.»

¹²³ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 51: «Following the tendency in national laws to fix an age difference between the adopter and the child, an addition to paragraph 1 was made. In the best interests of the child in view of the situation generally obtaining in the families of origin, the age difference should preferably be at least 16 years.»

¹²⁴ Η αρμόδια για την αναθεώρηση της Σύμβασης ομάδα εργασίας -Working Party on Adoption (the CJ FA GT1)-, που συγκροτήθηκε τον Μάρτιο του 2004 στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, συνέταξε πρόταση μεταρρυθμίσεων στη Σύμβαση του 1967, βασιζόμενη, μεταξύ άλλων, σε απαντήσεις που έλαβε σε σχετικό ερωτηματολόγιο. Από τις είκοσι τέσσερις (24) απαντήσεις, η μία (1) προέρχεται από διεθνή φορέα (International Social Service -ISS), οι υπόλοιπες από κράτη, εκ των οποίων τα έντεκα (11) είχαν κυρώσει τη Σύμβαση στην αρχική της μορφή και τρία (3) από αυτά την είχαν υπογράψει, ενώ τα υπόλοιπα εννέα (9) κράτη δεν είχαν ούτε υπογράψει, ούτε κυρώσει τη Σύμβαση του 1967 (κατά το χρόνο διεξαγωγής του ερωτηματολογίου).

ηλικίας του υιοθετούντος¹²⁵. Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών που απάντησαν έθεσαν το θέμα της ηλικιακής διαφοράς υιοθετούντος και υιοθετούμενου, μία δε χώρα μόνον από τις συνολικά είκοσι τρεις - η Κροατία - έθεσε το ζήτημα της μέγιστης ηλικιακής διαφοράς¹²⁶. Αντίστοιχα, μεταξύ των ερωτηθέντων, ο διεθνής φορέας International Social Service προέκρινε στην απάντησή του ως πιο συμφέρουσα για το παιδί την επιλογή της προϋπόθεσης της μέγιστης και ελάχιστης ηλικιακής διαφοράς, και όχι της ελάχιστης ηλικίας του υιοθετούντος, την οποία και θεωρούσε, ήδη από τότε, παρωχημένη και μη αναγκαία, υποστηρίζοντας, μάλιστα, ότι καταλήγει επιζήμια¹²⁷.

Η Σύμβαση στην αναθεωρημένη της μορφή, όπως τελικά υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο, τέθηκε στη διάθεση των κρατών προς περαιτέρω υπογραφή και κύρωση, τον Νοέμβριο του 2008. Η Αναθεωρημένη Σύμβαση δεν αποτρέπει τα κράτη από το να θεσπίσουν ούτε ελάχιστη ηλικία, αλλά ούτε και μέγιστη ηλικία για τον υιοθετούντα, αν και η ίδια η Αναθεωρημένη Σύμβαση δεν θέτει τέτοιο ανώτατο ηλικιακό όριο. Ομοίως, δεν θέτει συγκεκριμένη ελάχιστη ηλικία του υιοθετούντος, αλλά οριοθετεί το πλαίσιο και το ηλικιακό εύρος για αυτή¹²⁸. Το ελάχιστο, με βάση την Αναθεωρημένη Σύμβαση, όριο ηλικίας κυμαίνεται μεταξύ των δεκαοκτώ (18) και των τριάντα (30) ετών. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι δεν αποτρέπονται τα κράτη από το να ορίσουν ως ελάχιστο όριο για τον υιοθετούντα ηλικία μεγαλύτερη των δεκαοκτώ (18) ετών : με τον τρόπο αυτό, τίθεται εμμέσως ένα ελάχιστο όριο ως προς την κατώτατη ηλικία του υιοθετούντος. Από την άλλη πλευρά, η κατώτατη ηλικία του υιοθετούντος δεν μπορεί, με βάση την Αναθεωρημένη Σύμβαση, να υπερβαίνει τα τριάντα (30) έτη. Στο σημείο αυτό, σημειώνεται σχετική μετατόπιση σε σχέση με τη Σύμβαση του 1967 : η οποία προέβλεπε ως «μέγιστο» κατώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος τα τριάντα πέντε (35) έτη. Η μετατόπιση αυτή δικαιολογείται από την ίδια την Αναθεωρημένη Σύμβαση ως αναγκαία ευθυγράμμιση με την πλειοψηφία των εθνικών νομοθεσιών στο σημείο αυτό.

Η Αναθεωρημένη Σύμβαση επίσης πρωτοτυπεί, καθώς με αυτή εισάγεται, για πρώτη φορά, το θέμα της «πρέπουσας» - με κριτήριο το «ανώτερο» συμφέρον του υιοθετούμενου - ηλικιακής διαφοράς υιοθετούντος-υιοθετούμενου. Η «πρέπουσα» αυτή ελάχιστη διαφορά τίθεται «κατά προτίμηση» πλέον στα δεκαέξι (16) έτη¹²⁹. Η Αναθεωρημένη Σύμβαση στο θέμα της ηλικιακής διαφοράς υιοθετούντος και υιοθετούμενου ακολουθεί τις σχετικές τάσεις

¹²⁵ Working party on adoption -CJ-FA-GT 1 (2003) 2, Questionnaire on adoption, Question No 5: «Are you in favour of a minimum age for the adopter? (If so, what should this minimum age be: age of majority or older?)».

¹²⁶ Ibid 21, Questionnaire on adoption -Reply by Croatia.

¹²⁷ Ibid 23, Questionnaire on adoption -Reply by ISS, 5: «After all, ISS feels that a minimum age does more harm than it does good and that there is no real need for it. However, according to Article 8.3 of the European Convention on the adoption of children, ISS recommends that the difference in age between the adopter and the child is in conformity with the normal difference in age between parents and their children. ISS thus promotes a minimum and a maximum difference in age between the adopter and the child».

¹²⁸ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 50: «This article does not prevent national law from prescribing a higher minimum age for the adopter than 18. However, the upper minimum age must be in keeping with the principle of adoption as conceived by the Convention, and this age may not therefore exceed 30. Article 7, paragraph 1 of the 1967 Convention had fixed the upper minimum age at 35 years. This age was felt to be too high; it is now fixed at 30 years which is more in line with the majority of national laws. The Convention does not lay down a maximum age for the adopter.».

¹²⁹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée), art. 9.1.: «Un enfant ne peut être adopté que si l'adoptant a atteint l'âge minimum prescrit par la législation à cette fin, cet âge minimum n'étant ni inférieur à 18 ans ni supérieur à 30 ans. Il doit exister une différence d'âge appropriée entre l'adoptant et l'enfant, eu égard à l'intérêt supérieur de l'enfant, cette différence devant de préférence être d'au moins 16 ans.».

όπως σημειώνονται στην πλειοψηφία των εθνικών νομοθεσιών μεν, αλλά περιορίζεται στο να θέσει μόνον ελάχιστο όριο τέτοιας ηλικιακής διαφοράς δε. Τούτο, μάλιστα, δεν είναι δίχως σημασία, στο πλαίσιο της προσέγγισης που έχει ακολουθήσει η νομολογία, όπως εκτίθεται στην παρούσα.

Τόσο στην περίπτωση της κατώτατης ηλικίας του υιοθετούντος, όσο και της κατώτατης ηλικιακής διαφοράς, η Αναθεωρημένη Σύμβαση προβλέπει δυνατότητα απόκλισης. Η απόκλιση αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον από το μέγιστον, κατά το δυνατόν, συμφέρον του υιοθετούμενου. Ειδικότερα, ο εθνικός νομοθέτης μπορεί, με βάση την Αναθεωρημένη Σύμβαση, να προβλέπει εξαιρέσεις από την κατώτατη ηλικία και διαφορά ηλικίας είτε σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου ή πλέον και συντρόφου του υιοθετούντος, είτε εφόσον συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις¹³⁰. Ως περίπτωση συνδρομής εξαιρετικών περιστάσεων αναφέρεται, με τη μορφή παραδείγματος, από το σχετικό της Αναθεωρημένης Σύμβασης διευκρινιστικό συνοδευτικό έγγραφο η περίπτωση κατά την οποία έχει προηγηθεί υιοθεσία νεότερου αδελφού του υιοθετούμενου, ενώ κατά την υιοθεσία του μεγαλύτερου αδελφού δεν συντρέχουν τα κριτήρια της ηλικιακής διαφοράς με τον αιτούντα¹³¹. Η εν λόγω πρόβλεψη της Αναθεωρημένης Σύμβασης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με δεδομένη την αντίστοιχη διατύπωση που έχει ακολουθήσει ο Έλληνας νομοθέτης αναφορικά με δυνατότητα απόκλισης από την κατώτατη ηλικιακή διαφορά και μάλιστα μόνον κατά τρία έτη σε σχέση με το όριο των δεκαοκτώ (18) ετών, εφόσον σωρευτικά συντρέχει σπουδαίος λόγος και περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου του υιοθετούντος¹³². Ακόμη δε μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το σημείο αυτό της Αναθεωρημένης Σύμβασης, ενόψει των επιχειρημάτων που έχουν υποστηριχθεί νομολογιακά στο πλαίσιο κάμψης του ανώτατου, μάλιστα, ορίου διαφοράς ηλικίας από τη νομολογία¹³³.

Όπως η Σύμβαση αρχικά, έτσι και η Αναθεωρημένη Σύμβαση δίνει τις κατευθύνσεις και εξειδικεύει τη βασική αρχή της υιοθεσίας η οποία δεν είναι άλλη παρά το συμφέρον¹³⁴ - το «ανώτερο καλό» - του υιοθετούμενου¹³⁵. Έχει πολύ ενδιαφέρον, και είναι ενδεικτική της σημασίας που αποδίδεται στην αξιολόγηση του σχετικού όρου, η διαφοροποίηση στην κρίσιμη ορολογία μεταξύ της Σύμβασης του 1967 και της Αναθεωρημένης του 2008. Πράγματι, ενώ αρχικά στη Σύμβαση χρησιμοποιήθηκε ο όρος «προς όφελος» του

¹³⁰ *Ibid*, art.9.2: «*Toutefois, la législation peut prévoir la possibilité de déroger à la condition de l'âge minimum ou de la différence d'âge eu égard à l'intérêt supérieur de l'enfant : a si l'adoptant est le conjoint ou le partenaire enregistré du père ou de la mère de l'enfant ; ou b en raison de circonstances exceptionnelles.*».

¹³¹ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 51: «*The requirements of minimum age or age difference should only be waived on the ground of exceptional circumstances when this is in the best interest of the child. An example of such exceptional circumstances is when younger siblings have already been adopted by the family and the age difference requirement for adopting the older sibling is not met.*».

¹³² 1544 εδ. γ ΑΚ: «*Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, καθώς και αν συντρέχει σπουδαίος λόγος, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη, αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε ετών.*».

¹³³ Βλ. Α.2.2.ι και ii πιο κάτω.

¹³⁴ Βλ. ενδεικτικά ως προς τη Σύμβαση, προοίμιο, και αρ. 8.1, 10.4, και ως προς την Αναθεωρημένη Σύμβαση, προοίμιο, και αρ. 4.1, 6.1, 9.1, 9.2, 14.1, 19.

¹³⁵ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 28: «*In the English text the word "interests" (intérêt) has been used rather than "welfare"(bien) to avoid any misunderstanding. The same meaning should be attributed to the words "best interests" in the English text and the words "intérêt supérieur" in the French text of the revised Convention.*».

υιοθετούμενου¹³⁶, καθιερώθηκε το 2008 ο όρος συμφέρον/ανώτερο καλό του τέκνου¹³⁷. Ακόμη και αυτή η «μικρή» λεκτική βελτιστοποίηση ως προς το βασικό κριτήριο της υιοθεσίας ανηλίκου -της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου- αναδεικνύει αντίστοιχα και τη σημασία που του αποδίδεται σε επίπεδο ευρωπαϊκό, καθώς και την εξορθολογιστική λειτουργία που καλείται να διαδραματίσει η Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, με βάση την εμπειρία που έχει, στο μεταξύ, αποκτηθεί τόσο σε επίπεδο κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και σε επίπεδο νομοθεσίας των επιμέρους κρατών.

Σε γενικές γραμμές, η Αναθεωρημένη Σύμβαση, θέτοντας ένα ελάχιστο πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων για την υιοθεσία ανηλίκων, εισάγει αρκετά πρωτοποριακές και καινοτόμες διατάξεις σε πλήθος ζητημάτων. Παράλληλα, παρέχεται στα κράτη η ευχέρεια να μην υιοθετήσουν το σύνολο των διατάξεων αυτών, αλλά να διατυπώσουν επιφυλάξεις για ορισμένες από τις προβλέψεις της Αναθεωρημένης Σύμβασης του 2008¹³⁸. Στο πνεύμα αυτό, η Αναθεωρημένη Σύμβαση δεν αποκλείει τη δυνατότητα των κρατών για θέσπιση επιπρόσθετων διατάξεων, πάντα προς το συμφέρον του υιοθετούμενου. Μεταξύ άλλων, αναφέρεται ενδεικτικά ότι τα κράτη είναι ελεύθερα να επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής της Αναθεωρημένης Σύμβασης και σε ζευγάρια, διαφορετικού ή ίδιου φύλου, που ζουν μαζί σε ελεύθερη ή θεσμοθετημένη ένωση. Ομοίως, εξομοιώνει σε αρκετές περιπτώσεις τους συζύγους με τα ζευγάρια που συμβιώνουν σε αναγνωρισμένη ένωση, ή ακόμη και σε ελεύθερη ένωση¹³⁹. Σημειώνεται πάντως ότι σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις, η ίδια η Αναθεωρημένη Σύμβαση είτε προβλέπει δυνητικά τις εν λόγω ρυθμίσεις, είτε αναγνωρίζει στα κράτη τη δυνατότητά τους να εκφράσουν επιφύλαξη ως προς αυτές. Έτσι, αναδεικνύεται ο ρόλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και οι μηχανισμοί που αυτό διαθέτει ως προς την εισαγωγή καινοτόμων διατάξεων, η υλοποίηση των οποίων έγκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών - τα οποία δύνανται να μην εφαρμόσουν τις σχετικές προβλέψεις ή και να τις εφαρμόσουν, θεσπίζοντας επιπλέον κριτήρια στο πλαίσιο αυτό¹⁴⁰. Η σχετική διαδικασία και πρόνοια αναδεικνύει αντίστοιχα και τη σοβαρότητα, αλλά και λεπτότητα των ζητημάτων που συναρτώνται με πληθώρα παραγόντων - πρωτίστως κοινωνικών, ηθικών, αλλά και θρησκευτικών -, με συνακόλουθες νομικές προεκτάσεις.

¹³⁶ Με τον τρόπο αυτό μεταφράσθηκε ο όρος «welfare (bien)» στον ν. 1049/1980 που κυρώνει τη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων.

¹³⁷ Ο όρος που χρησιμοποιείται πλέον είναι : interest/best interests/ intérêt/intérêt supérieur.

¹³⁸ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée), art. 27.1: "Aucune réserve n'est admise à l'égard de la présente Convention sauf en ce qui concerne les dispositions de l'article 5, paragraphe 1, alinéa b, de l'article 7, paragraphe 1, alinéas a.ii et b, et de l'article 22, paragraphe 3."

¹³⁹ Ibid, art. 7.1, 7.2, 11.3: "7.1. La législation permet l'adoption d'un enfant : a) par deux personnes de sexe différent i. qui sont mariées ensemble ou, ii. lorsqu'une telle institution existe, qui ont contracté un partenariat enregistré ; b) par une seule personne.

7.2 Les Etats ont la possibilité d'étendre la portée de la présente Convention aux couples homosexuels mariés ou qui ont contracté un partenariat enregistré ensemble. Ils ont également la possibilité d'étendre la portée de la présente Convention aux couples hétérosexuels et homosexuels qui vivent ensemble dans le cadre d'une relation stable.

11.3. En ce qui concerne la rupture du lien juridique existant entre l'enfant et sa famille d'origine, les Etats Parties peuvent prévoir des exceptions pour des questions telles que le nom de famille de l'enfant, les empêchements au mariage ou à la conclusion d'un partenariat enregistré."

¹⁴⁰ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 46, 47.

A.1.3.ii. Η ηλικία του υιοθετούμενου

Αναφορικά με την ηλικία του υιοθετούμενου, σημειώνεται ότι το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων αφορά σε ανηλίκους που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας τους και επιπλέον δεν έχουν υπάρξει και δεν είναι έγγαμοι, ούτε και θεωρούνται με άλλο τρόπο ενήλικοι κατά την εθνική νομοθεσία¹⁴¹. Με δεδομένο ότι το ελληνικό δίκαιο αποκλείει την περίπτωση πρόσωπο που δεν έχει συμπληρώσει δεκαοκτώ (18) έτη να θεωρηθεί με άλλο τρόπο ενήλικο¹⁴², οι κρίσιμες πλέον στην περίπτωση των ελληνικών δεδομένων προϋποθέσεις που τίθενται είναι αφενός το ηλικιακό όριο των δεκαοκτώ (18) ετών¹⁴³, αφετέρου η ανυπαρξία γάμου, πριν ή τουλάχιστον και κατά την κρίσιμη αίτηση¹⁴⁴. Και να μεν πλέον το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα δεν κάνει ρητή αναφορά ως προς την τέλεση ή μη γάμου για τον προς υιοθεσία ανήλικο¹⁴⁵, γεγονός που έχει οδηγήσει μέρος της θεωρίας στην άποψη ότι είναι δυνατή και η υιοθεσία έγγαμων ανηλίκων¹⁴⁶, το προγενέστερο, ωστόσο, πλαίσιο υιοθεσίας ανηλίκων στην Ελλάδα προέβλεπε ρητά ότι για έγγαμους ανηλίκους εφαρμογή είχαν οι διατάξεις σχετικά με την υιοθεσία ενηλίκων¹⁴⁷.

Παράλληλα, ως προς το ελάχιστο ηλικιακό όριο για τον υιοθετούμενο σημειώνεται ότι, με βάση τη Σύμβαση, τούτο ορίζεται σε τουλάχιστον έξι (6) εβδομάδες, οι οποίες πρέπει να έχουν συμπληρωθεί από τη γέννησή του. Μόνο με τη συμπλήρωση του εν λόγω χρονικού πλαισίου μπορεί να γίνει αποδεκτή η συναίνεση της μητέρας του υιοθετούμενου. Και τούτο κρίνεται αναγκαίο, με βάση τη Σύμβαση, προκειμένου η μητέρα του υιοθετούμενου να έχει ανακάμψει επαρκώς από τη διαδικασία και τα επακόλουθα του τοκετού¹⁴⁸. Η ρύθμιση είναι απόλυτα λογική και ανθρώπινη, στο γενικότερο πνεύμα της εν λόγω Σύμβασης και πράγματι εξασφαλίζει ένα ελάχιστο χρονικό πλαίσιο «ανάσας» για τη μητέρα, προκειμένου αυτή να ξεπεράσει την ψυχολογική και σωματική πίεση που συνεπάγεται ο τοκετός και να συνααινέσει στη σημαντική αυτή απόφαση με επαρκή, όσο το δυνατόν, περίσκεψη και ηρεμία.

Αντίστοιχα, συνεπής στις αρχές της προστασίας του τέκνου κυρίως, αλλά και της μητέρας συνακόλουθα, η Αναθεωρημένη Σύμβαση ορίζει, κατά βάση, τις ίδιες προϋποθέσεις για το

¹⁴¹ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 3 : « La présente Convention concerne uniquement l'institution juridique de l'adoption d'un enfant qui, au moment où l'adoptant demande à l'adopter, n'a pas atteint l'âge de 18 ans, n'est pas ou n'a pas été marié, et n'est pas réputé majeur. ».

¹⁴² 127 ΑΚ.

¹⁴³ Η εν λόγω προϋπόθεση ανάγεται σε ορόσημο ακόμη και για την ανάκληση της υιοθεσίας- Βλ. Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art. 14.2 : « Avant que l'enfant ait atteint la majorité, la révocation de l'adoption ne peut intervenir que pour des motifs graves prévus par la législation. ».

¹⁴⁴ Λέκκας, Γ. (2005), σελ. 389.

¹⁴⁵ 1542 ΑΚ: « Η υιοθεσία επιτρέπεται με την εξαίρεση της περίπτωσης του άρθρου 1579, μόνο όταν αυτός που υιοθετείται είναι ανήλικος. Η υιοθεσία πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου. ».

¹⁴⁶ Βλ. Α. 1.2 ii) πιο πάνω, με αναφορές σε Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ, ΑΚ 1542, παρ. Α.2 με αντίθετη άποψη Φουντεδάκη, Κ. (2010β), σελ. 3087-3088, και Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 389.

¹⁴⁷ Ν.δ 610/1970, αρ. 1: « Η υιοθεσία ανηλίκων μη συμπληρωσάντων το δέκατον όγδοον έτος κατά τον χρόνον υποβολής της προς τούτο αιτήσεως υπό του υιοθετούντος, διέπεται υπό των διατάξεων του παρόντος. Η υιοθεσία των υπερβάντων το δέκατον όγδοον έτος και η υιοθεσία παντός εγγάμου ή διατελέσαντος εν γάμω διέπεται υπό των διατάξεων του Αστικού Κώδικος, ως και υπό των άρθρων 16 και 19 του παρόντος. Κατ' εξαίρεσιν αι διατάξεις του παρόντος ισχύουν και επί υιοθεσίας του υπερβάντος το δέκατον όγδοον έτος, εάν ο υιοθετούμενος είναι γνήσιον τέκνον του συζύγου του υιοθετούντος. ».

¹⁴⁸ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 5.4: « Le consentement d'une mère à l'adoption de son enfant ne sera accepté que s'il est donné après la naissance, à l'expiration du délai prescrit par la législation et qui ne doit pas être inférieur à 6 semaines ou, s'il n'est pas spécifié de délai, au moment où, de l'avis de l'autorité compétente, la mère aura pu se remettre suffisamment des suites de l'accouchement. ».

θέμα της ηλικίας του υιοθετούμενου, εισάγοντας μικρές αποκλίσεις - διευκρινίσεις. Ειδικότερα, ως προς το ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούμενου, ορίζεται ότι η Αναθεωρημένη Σύμβαση, ως προς το πεδίο εφαρμογής της, αφορά σε πρόσωπα που δεν έχουν υπερβεί το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας τους, δεν είναι, ούτε έχουν υπάρξει έγγαμα, και δεν έχουν αντίστοιχα ενηλικιωθεί με άλλο τρόπο¹⁴⁹. Επιπλέον δε των μέχρι τότε οριζομένων από τη Σύμβαση, στην αναθεωρημένη εκδοχή της του 2008 συμπληρώνεται ότι τα προς υιοθεσία πρόσωπα δεν πρέπει να συμβιώνουν, ούτε να έχουν συμβιώσει σε επίσημες, με βάση την εκάστοτε εθνική νομοθεσία, μορφές συμβίωσης¹⁵⁰. Η τελευταία προσθήκη έχει ενδιαφέρον κυρίως λόγω των νέων κοινωνικών δεδομένων και στην ελληνική έννομη τάξη, με τη νομοθετική αναγνώριση και θέσπιση του συμφώνου συμβίωσης¹⁵¹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει σχετικά μία μικρή διαφοροποίηση της Αναθεωρημένης Σύμβασης ως προς την ελάχιστη ηλικία του υιοθετούμενου και αναφορικά με τη συναίνεση της μητέρας αυτού. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι η συναίνεση της μητέρας πάσχει πλέον, λόγω μη εγκυρότητας αυτής, εάν δοθεί από τη μητέρα πριν παρέλθουν έξι (6) εβδομάδες από τη γέννηση του προς υιοθεσία τέκνου¹⁵², με στόχο προφανώς την αποφυγή «πρώιμων» υιοθεσιών¹⁵³. Επίσης, η Αναθεωρημένη Σύμβαση, πέρα από τη συναίνεση από τη μητέρα η οποία προβλεπόταν από το κείμενο της αρχικής Σύμβασης¹⁵⁴, θέτει ως απαραίτητη και τη συναίνεση από την πλευρά του πατέρα για την υιοθεσία ανηλίκου, σε συμμόρφωση με αντίστοιχη νομολογία του ΕΣΔΑ¹⁵⁵. Σε κάθε, πάντως, περίπτωση, ο Έλληνας νομοθέτης στο θέμα της ελάχιστης ηλικίας του υιοθετούμενου φαίνεται να ευθυγραμμίζεται πλήρως με το πνεύμα της Σύμβασης, τόσο στην αρχική όσο και στην αναθεωρημένη μορφή της, προβλέποντας, ως ελάχιστο χρόνο συναίνεσης από την πλευρά των φυσικών γονέων για την

¹⁴⁹ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 20: «...Paragraph 1 limits the scope of the Convention to the adoption of persons under the age of 18 excluding those who are married, have entered into a registered partnership or have reached majority. The age of 18 years has been identified in the Convention as it is the usual age of majority in the Council of Europe member States. This is consistent with the United Nations Convention on the Rights of the Child».

¹⁵⁰ Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art. 1: «La présente Convention concerne l'adoption d'un enfant qui, au moment où l'adoptant demande à l'adopter, n'a pas atteint l'âge de 18 ans, n'est pas ou n'a pas été marié, n'a pas ou n'avait pas contracté un partenariat enregistré et n'a pas atteint la majorité.».

¹⁵¹ Αρ. 1-14 ν. 4356/2015 «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις» (Α 181/24.12.2015).

¹⁵² Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art. 5.5: « Le consentement de la mère à l'adoption de son enfant n'est valable que lorsqu'il est donné après la naissance, à l'expiration du délai prescrit par la législation, qui ne doit pas être inférieur à six semaines ou, s'il n'est pas spécifié de délai, au moment où, de l'avis de l'autorité compétente, la mère aura pu se remettre suffisamment des suites de l'accouchement».

¹⁵³ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), 37: «...The object of paragraph 5 is to avoid premature adoptions to which mothers give their consent as a result of pressure exerted before the birth of the child or before their physical health and psychological balance have been restored after the child's birth.».

¹⁵⁴ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 5.

¹⁵⁵ Convention européenne en matière d'adoption des enfants-révisée, art 5. Ομοίως Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised) CETS 202 (2008), 29: «...29. The 1967 Convention, under Article 5, paragraph 1, sub paragraph (a), requires only the consent of the father of a child born in wedlock ("where the child is legitimate") while the consent of the father of a child born out of wedlock is not at all necessary. This is contrary to the case law of the European Court of Human Rights, which clearly necessitates the consent of the unmarried father of a child where family ties have been established (see inter alia Keegan v. Ireland, Judgment of 26 May 1994; Kroon v. the Netherlands, Judgment of 27 October 1994). Therefore, the revised Convention requires the consent of the child's father in all cases, with the possibility of a dispensation according to paragraphs 3 and 4».

υιοθεσία ανηλίκου, την παρέλευση τριών (3) μηνών από τη γέννηση του τέκνου¹⁵⁶, διάστημα αρκετά μεγαλύτερο από το ελάχιστο που ορίζει αντίστοιχα η Σύμβαση.

Αναφορικά με τον κρίσιμο χρόνο κατά τον οποίο πρέπει να συντρέχει η ελάχιστη ηλικία του υιοθετούμενου, η Σύμβαση, τόσο στην αρχική, όσο και στην αναθεωρημένη μορφή της, παραπέμπουν στον χρόνο κρίσης από την αρμόδια αρχή της κάθε αίτησης υιοθεσίας¹⁵⁷. Ο χρόνος πάντως συνδρομής της σχετικής προϋπόθεσης υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες, τουλάχιστον ερμηνευτικά, με κριτήριο το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου, με γνώμονα το οποίο, άλλωστε, και θεσμοθετήθηκε¹⁵⁸. Έτσι, η παροχή των σχετικών συναινέσεων των γονέων του προς υιοθεσία τέκνου ακόμη και πριν συμπληρωθεί το ελάχιστο χρονικό διάστημα, που έχει τεθεί ως απαραίτητο για την *αδιατάρακτη περίσκεψη* των γονέων πριν την έναρξη της σχετικής νομικής διαδικασίας, υποστηρίζεται ότι μπορεί να θεραπευθεί¹⁵⁹. Η προσέγγιση δε αυτή δικαιολογείται από το συμφέρον του υιοθετούμενου¹⁶⁰ και υποστηρίζεται ότι συνάδει και με το πνεύμα της Σύμβασης, τόσο στην αρχική, όσο και την αναθεωρημένη μορφή της¹⁶¹.

Αναρωτιέται, βέβαια, κανείς, με αφορμή και τη νομολογιακή συγκριτική μελέτη που επιχειρείται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, κατά πόσο η ερμηνευτική αυτή προσέγγιση μπορεί να δικαιολογηθεί για τη συμπλήρωση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούμενου ή αντίστοιχα του υιοθετούντος, είτε πρόκειται για ανώτατο όριο ηλικίας αυτού, είτε και για ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας. Η απάντηση σαφώς δεν είναι μονοδιάστατη, δεν μπορεί πάντως να δοθεί και με την ίδια ευκολία που δίνεται για την περίπτωση συμπλήρωσης της ελάχιστης ηλικίας του υιοθετούμενου. Άλλωστε, το ηλικιακό αυτό όριο για τον υιοθετούμενο, μπορεί να συμπληρωθεί και να ιαθεί αντίστοιχα στην πορεία του χρόνου, με βάση τα πιο πάνω, κατά τη συζήτηση της κρίσιμης αίτησης, σε αντίθεση με τη μέγιστη ηλικία είτε του υιοθετούντος είτε του υιοθετούμενου, ή με την απαιτούμενη διαφορά ηλικίας¹⁶² η οποία αντίστοιχα και δεν μπορεί να θεραπευθεί, ως ήδη παρελθούσα ή συμπληρωθείσα.

¹⁵⁶ 1551 ΑΚ: «Η συναίνεση των γονέων για υιοθεσία δεν επιτρέπεται να δοθεί προτού να συμπληρωθούν τρεις μήνες από τη γέννηση του τέκνου.».

¹⁵⁷ Convention européenne en matière d' adoption des enfants, art. 5.1.: «*Sous réserve des paragraphes 2 à 4 du présent article, l'adoption n'est prononcée que si au moins les consentements suivants ont été accordés et n'ont pas été retirés: a le consentement de la mère et, lorsque l'enfant est légitime, celui du père ou, s'il n'y a ni père ni mère qui puisse consentir, le consentement de toute personne ou de tout organisme qui serait habilité à exercer les droits parentaux à cet égard; b le consentement du conjoint de l'adoptant.*».

Convention européenne en matière d' adoption des enfants-révisée, art. 5.1.: «*Sous réserve des paragraphes 2 à 5 du présent article, l'adoption n'est prononcée que si au moins les consentements suivants ont été donnés et n'ont pas été retirés : a le consentement de la mère et du père; ou, s'il n'y a ni père ni mère qui puisse consentir, le consentement de toute personne ou de tout organisme qui est habilité à consentir à la place des parents ; b le consentement de l'enfant considéré par la législation comme ayant un discernement suffisant; un enfant est considéré comme ayant un discernement suffisant lorsqu'il a atteint l'âge prévu par la loi, qui ne doit pas dépasser 14 ans ; c le consentement du conjoint ou du partenaire enregistré de l'adoptant.*».

¹⁵⁸ Λέκκας, Γ. (2012), σελ. 36, και ο ίδιος (2015), σελ. 390.

¹⁵⁹ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 390.

¹⁶⁰ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 142, υποσημείωση 13, η ίδια (2010α), σελ. 202.

¹⁶¹ Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 390.

¹⁶² Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 142, υποσημείωση 15.

A.1.4. Σκέψεις και παρατηρήσεις με αφορμή την ηλικία για την υιοθεσία ανηλίκων κατά την ελληνική νομοθεσία

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση έχει επηρεάσει σαφώς τη διαμόρφωση της ελληνικής νομοθεσίας ως προς την υιοθεσία ανηλίκων. Ειδικά, ωστόσο, ως προς την ηλικία του υιοθετούντος, ο Έλληνας νομοθέτης φαίνεται να έχει ακολουθήσει ιδιαίτερη προσέγγιση ως προς τα όρια τόσο της ηλικίας, όσο και της ηλικιακής διαφοράς αυτού που υιοθετεί, κατά παρέκκλιση, ή και σε αντίθεση ακόμη, όπως έχει υποστηρίξει η νομολογία¹⁶³, με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων.

Στην εξέλιξη του σχετικού νομοθετικού πλαισίου σε ελληνικό επίπεδο, φαίνεται ότι αποδίδεται αναμενόμενα ιδιαίτερη σημασία στην ηλικία των υιοθετούντων, προϋπόθεση η οποία έχει τεθεί ήδη από τα πρώτα στάδια διαμόρφωσης του σχετικού θεσμού της υιοθεσίας ανηλίκων στην Ελλάδα. Αρχικά, προβλεπόταν μόνον ελάχιστο όριο ηλικίας και ηλικιακής διαφοράς αντίστοιχα για τον αιτούντα την εκάστοτε υιοθεσία. Η προϋπόθεση ελάχιστης ηλικίας και ηλικιακής διαφοράς, μέσα από την εξέλιξη του σχετικού πλαισίου, εμπλουτίστηκε και με τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας και διαφοράς ηλικίας παράλληλα, όπως ισχύει πλέον.

Οι εξαιρέσεις που προβλέπονταν δε αρχικά από τις κρίσιμες διατάξεις αφορούσαν αναμενόμενα μόνον στο κατώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος, οπότε αυτό μπορούσε να καμφθεί σε περίπτωση συνδρομής σπουδαίου λόγου. Επιπλέον δε, ειδικά ως προς το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, προβλεπόταν συγκεκριμένη εξαίρεση, σύμφωνα με την οποία αυτό μπορούσε να μειωθεί σε δεκαπέντε (15) έτη από δεκαοκτώ (18), σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου. Πλέον οι εξαιρέσεις που τίθενται από το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την υιοθεσία ανηλίκων αφορούν τόσο στα ανώτατα και κατώτατα όρια ηλικίας των υιοθετούντων, όσο και στα ανώτατα και κατώτατα όρια διαφοράς ηλικίας αυτών. Η συνδρομή του σπουδαίου λόγου εξακολουθεί να αποτελεί λόγο εξαίρεσης, με βάση το υφιστάμενο πλαίσιο, αλλά πλέον μόνον από το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας, με βάση την ακριβή διατύπωση της σχετικής διάταξης¹⁶⁴, και μόνον για την περίπτωση μείωσης του ελάχιστου ορίου ηλικίας των δεκαοκτώ (18) ετών σε δεκαπέντε (15), και εφόσον παράλληλα συντρέχει περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου. Στο πλέγμα των σχετικών εξαιρέσεων από τις προϋποθέσεις ηλικίας έχει προστεθεί και σειρά λοιπών περιπτώσεων πλέον, και μάλιστα με πιο περίπλοκο τρόπο. Τούτο δε ενδεχομένως οφείλεται στο πιο ευρύ φάσμα περιπτώσεων που καλείται να καλύψει πια ο νομοθέτης, θέτοντας στην ουσία τέσσερα όρια αναφορικά με την ηλικία του υιοθετούντος, ή ακόμη και να οφείλεται στη διαδοχική χρονικά θεσμοθέτηση των σχετικών εξαιρέσεων, οι οποίες προέκυψαν για να καλύψουν αντίστοιχες διαδοχικά ανακύπτουσες ανάγκες.

Είναι πάντως γεγονός ότι οι όροι που τίθενται πια για την ηλικία των υιοθετούντων ανήλικα τέκνα προσδιορίζονται ρητά, τόσο ως προς το ανώτατο, όσο και ως προς το κατώτατο όριο, είτε τούτο αφορά σε απόλυτη ηλικία, είτε σε διαφορά ηλικίας. Παράλληλα, βέβαια, οι περιπτώσεις παράκαμψης αυτών προβλέπονται επίσης ρητά μέσα από αντίστοιχες διατάξεις, ίσως όχι πάντα με ξεκάθαρο τρόπο, αλλά σίγουρα με πρόταξη, ως δικαιολογητική

¹⁶³ Βλ. Α.2.2 πιο κάτω.

¹⁶⁴ 1544 εδ. γ ΑΚ.

βάση, της αρχής του συμφέροντος του υιοθετούμενου. Η ερμηνεία των εξαιρέσεων αυτών, όπως θα φανεί από την ανάλυση πιο κάτω, αναδεικνύει πιθανότατα και την ανάγκη διατύπωσης των σχετικών εξαιρέσεων με ακόμη μεγαλύτερη σαφήνεια.

Έχει ενδιαφέρον πάντως να παρατηρήσει κανείς ότι ο νομοθέτης στην πρόσφατη επέμβασή του στον θεσμό της αναδοχής μεν, αλλά σε παρεμφερές θέμα δε, φαίνεται να ακολουθήσε την ίδια μεθοδολογία. Πράγματι, ενώ οι σχετικές με την ηλικία προϋποθέσεις για τους ανάδοχους γονείς αρχικά ταυτίζονταν πλήρως με αυτές που προβλέπονται για την υιοθεσία¹⁶⁵, πλέον για την τοποθέτηση ανηλίκου σε ανάδοχους γονείς, μεταξύ άλλων, η ηλικία για τους γονείς πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ ενός ελάχιστου και μέγιστου ορίου που ορίζει ο νόμος, όπως αντίστοιχα και η διαφορά ηλικίας των γονέων με το αναδεχόμενο τέκνο¹⁶⁶.

Κατ' αναλογία με τα όσα ισχύουν για την υιοθεσία, προβλέπονται περαιτέρω σχετικές εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση αναδοχής από δύο συζύγους ή από τα μέρη που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, οι ηλικιακές προϋποθέσεις αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο μόνον του ενός. Σε περίπτωση, μάλιστα, αναδοχής τέκνου του συζύγου ή του ετέρου μέρους του συμφώνου συμβίωσης, η αναδοχή επιτρέπεται και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη των δεκαοκτώ (18), αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε (15) ετών. Συνεπώς, ο νόμος για την αναδοχή φαίνεται να αφίσταται από την πρόσθετη προϋπόθεση της συνδρομής σπουδαίου λόγου, που απαιτείται να συντρέχει, και μάλιστα σωρευτικά, στην αντίστοιχη περίπτωση στην υιοθεσία ανηλίκων. Σε κάθε περίπτωση, ο νομοθέτης σπεύδει να διευκρινίσει ότι για την περίπτωση της αναδοχής, όλοι οι ανωτέρω περιορισμοί της ηλικίας δεν ισχύουν για την περίπτωση της συγγενικής αναδοχής. Και ενώ είναι σαφές ότι η διεύρυνση των ηλικιακών ορίων των αναδόχων αποσκοπεί στο να ενεργοποιηθούν υποψήφιοι γονείς και μεγαλύτερων ηλικιών - και συνεπώς να ενισχυθούν ο θεσμός της αναδοχής και η αποϊδρυματοποίηση των ανηλίκων που διαβιούν σε ιδρύματα¹⁶⁷, σημειώνεται ότι ο νομοθέτης ακολουθεί ακριβώς την ίδια μεθοδολογία προσέγγισης με την υιοθεσία, θέτοντας ανώτατο και κατώτατο όριο ηλικίας και διαφοράς ηλικίας αντίστοιχα και εισάγοντας παρόμοιες σχετικές εξαιρέσεις.

Ανατρέχοντας, τέλος, κανείς στο νομοθετικό πλαίσιο αρκετών ευρωπαϊκών κρατών ως προς την υιοθεσία ανηλίκων, με ενδιαφέρον διαπιστώνει ότι τα περισσότερα κράτη θέτουν

¹⁶⁵ Αρ. 8.2 α ν. 4838/2018, όπως ίσχυε κατά την ψήφιση του νόμου: «2. Η τοποθέτηση ανηλίκου σε ανάδοχους γονείς επιτρέπεται εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: α. οι ανάδοχοι γονείς πληρούν τα όρια ηλικίας και έχουν διαφορά ηλικίας από τον αναδεχόμενο, σύμφωνα με όσα προβλέπονται από τη νομοθεσία για την υιοθεσία. Ο περιορισμός της ηλικίας δεν ισχύει για την περίπτωση της συγγενικής αναδοχής,....».

¹⁶⁶ Αρ. 8.2.α ν. 4387/2018, όπως ισχύει τροποποιηθέν με το αρ. 26 ν. 4837/2021: «2. Η τοποθέτηση ανηλίκου σε ανάδοχους γονείς επιτρέπεται εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις:

α. οι ανάδοχοι γονείς έχουν συμπληρώσει τα εικοσιπέντε (25) έτη και δεν έχουν υπερβεί τα εβδομήντα πέντε (75), έχουν δε διαφορά ηλικίας από το αναδεχόμενο άτομο από δεκαοκτώ (18), έως εξήντα (60) έτη. Σε περίπτωση αναδοχής από δύο συζύγους ή τα μέρη που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, οι ηλικιακές προϋποθέσεις αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο μόνο του ενός. Σε περίπτωση αναδοχής τέκνου του συζύγου ή του ετέρου μέρους του συμφώνου συμβίωσης, η αναδοχή επιτρέπεται και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη των δεκαοκτώ (18), αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε (15) ετών. Οι ανωτέρω περιορισμοί της ηλικίας δεν ισχύουν για την περίπτωση της συγγενικής αναδοχής,....».

¹⁶⁷ Αιτιολογική έκθεση στο σχ.ν. «Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις».

ελάχιστο όριο ηλικίας για τους υποψήφιους θετούς γονείς¹⁶⁸. Το ελάχιστο όριο ηλικίας κυμαίνεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες από δεκαοκτώ (18)¹⁶⁹ έως τριάντα (30) έτη¹⁷⁰, με αρκετές χώρες να υιοθετούν ένα «ενδιάμεσο» ελάχιστο όριο ηλικίας¹⁷¹. Η κατάσταση είναι ακριβώς αντίστροφη στην περίπτωση του ανώτατου ορίου ηλικίας για τους υποψήφιους θετούς γονείς. Νομοθετικές προβλέψεις για ανώτατο ηλικιακό όριο δεν συναντώνται κατά βάση στην Ευρώπη¹⁷², με την εξαίρεση ελάχιστων ευρωπαϊκών χωρών¹⁷³, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η τάση στις περισσότερες περιπτώσεις είναι να αποφεύγεται η υιοθεσία από μεγάλους σε ηλικία υποψήφιους γονείς, χωρίς, ωστόσο, το κριτήριο αυτό να συνιστά κατ' ανάγκη ρητή προϋπόθεση του νόμου.

Ως προς το κριτήριο της διαφοράς ηλικίας, σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες σημειώνεται ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας¹⁷⁴, ενώ λιγότερες είναι αυτές που υιοθετούν μέγιστο όριο διαφοράς ηλικίας¹⁷⁵. Ακόμα λιγότερες είναι μάλιστα οι χώρες που εφαρμόζουν αμφότερα τα πιο πάνω αναφερόμενα όρια¹⁷⁶. Σημειώνεται, πάντως, ότι τα όρια είτε ηλικίας, είτε διαφοράς ηλικίας στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες είναι, κατά βάση, βραχύτερα από τα προβλεπόμενα από την ελληνική νομοθεσία. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί και πάλι ότι η Ελλάδα μάλλον πρωτοτυπεί σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης με την επιλογή της θέσπισης ταυτόχρονα ανώτατου και κατώτατου ορίου ηλικίας και διαφοράς ηλικίας. Δεν είναι άλλωστε δίχως σημασία ότι το γεγονός αυτό, της ύπαρξης διπλού κριτηρίου για την επίτευξη του ίδιου ακριβώς σκοπού - την εξασφάλιση γονέων ηλικιακά ώριμων μεν, ακμαίων δε -, αποτελεί βασικό επιχείρημα της νομολογίας για την κάμψη του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας κατά βάση, αλλά, ορισμένες φορές, ακόμη και του ανώτατου ορίου ηλικίας και, για τον λόγο αυτό, αποτέλεσε και το έναυσμα της παρούσας μελέτης.

¹⁶⁸ Αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της Αλβανίας, της Αυστρίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Δανίας, της Γεωργίας και της Λιθουανίας.

¹⁶⁹ Αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της Αλβανίας, της Ιταλίας, της Λιθουανίας και της Γεωργίας.

¹⁷⁰ Αναφέρεται η περίπτωση της Αυστρίας και της Ελλάδας.

¹⁷¹ Αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της Γαλλίας (28 έτη), της Γερμανίας (25 έτη), της Δανίας (25 έτη) και του Ηνωμένου Βασιλείου (21 έτη).

¹⁷² Αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της Αλβανίας, της Αυστρίας, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ουγγαρίας, της Κροατίας, της Γεωργίας, της Δανίας και της Βουλγαρίας.

¹⁷³ Αναφέρεται η περίπτωση της Ολλανδίας, με το ανώτατο όριο ηλικίας να ανέρχεται καταρχήν στα σαράντα ένα (41) έτη, με δυνατότητα επέκτασης έως τα σαράντα πέντε (45), και της Λιθουανίας, με το ανώτατο όριο ηλικίας να ανέρχεται στα εξήντα τέσσερα (64) και στα εξήντα τρία (63) έτη για τον υποψήφιο πατέρα και μητέρα αντίστοιχα.

¹⁷⁴ Αναφέρεται ενδεικτικά η περίπτωση της Αυστρίας (18 έτη, με δυνατότητα βράχυνσης στα 16), της Γαλλίας (15 έτη, με δυνατότητα βράχυνσης στα 10), της Βουλγαρίας (15 έτη), της Γεωργίας (16 έτη), της Κροατίας (18 έτη), της Ουγγαρίας (16 έτη) και της Λιθουανίας (18 έτη).

¹⁷⁵ Αναφέρεται, πέρα από την περίπτωση της Ελλάδας, ενδεικτικά η περίπτωση της Ιταλίας (45 έτη με δυνατότητα επιμήκυνσης έως 55), Δανία (40 έτη), Ουγγαρία (45 έτη).

¹⁷⁶ Αναφέρεται, πέρα από την περίπτωση της Ελλάδας, η περίπτωση της Ουγγαρίας, σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο της οποίας η ελάχιστη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου ορίζεται σε δεκαέξι (16) έτη και αντίστοιχα η μέγιστη διαφορά ηλικίας στα σαράντα πέντε (45) έτη.

A.2. Η ηλικία στην υιοθεσία ανηλίκων κατά τη νομολογία

A.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Μέσα από τη μελέτη της σχετικής νομολογίας, όπως αναλύεται και στον συνημμένο στην παρούσα ως παράρτημα Ι πίνακα¹⁷⁷, φαίνεται ότι η πραγματικότητα - με αφορμή

¹⁷⁷ Η αναφορά στις δικαστικές αποφάσεις περιορίζεται σε αρμόδιο δικαστήριο, αριθμό και χρονολογία για κάθε απόφαση. Στους συνημμένους, ως παραρτήματα, πίνακες ανάλυσης των βασικότερων δικαστικών αποφάσεων που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη αναφέρονται με λεπτομέρεια και τα λοιπά στοιχεία αναφοράς των

καταστάσεις υφιστάμενες - έχει οδηγήσει τη νομολογία σε λύσεις ιδιαίτερες. Οι λύσεις αυτές είναι μεν συμβατές, στις περισσότερες περιπτώσεις, με την ίδια την πραγματικότητα, ενίοτε, ωστόσο, φαίνεται να είναι ασύμβατες με τις σχετικές νομοθετικές προβλέψεις ως προς τα ηλικιακά όρια που ισχύουν στην υιοθεσία, τουλάχιστον με βάση τη γραμματική διατύπωση των κρίσιμων διατάξεων. Όπως είναι αναμενόμενο, η εν λόγω στάση έχει δεχθεί κριτική¹⁷⁸.

Η σχετική με τα ηλικιακά όρια στην υιοθεσία νομολογία, όπως εξετάζεται στην παρούσα, φαίνεται να βρίσκεται σε ανοικτό διάλογο με τη διαμορφούμενη πραγματικότητα. Αφουγκραζόμενη το κοινωνικό γίνεσθαι, αλλά και τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε υπόθεσης που τίθενται υπό κρίση, η νομολογία έχει ερμηνεύσει δημιουργικά τις επίμαχες για τα ηλικιακά όρια στην υιοθεσία διατάξεις. Σε αυτή τη διαδικασία της ερμηνείας, η κρίσιμη νομολογία φαίνεται να προτάσσει, ίσως και με κάθε θυσία, το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου, υπογραμμίζοντας, μεταξύ άλλων, τη μετάθεση της νομοθετικής σκοπιμότητας, όπως φάνηκε από την ιστορική εξέταση των διατάξεων που προηγήθηκε. Κοινός τόπος των σχετικών δικαστικών αποφάσεων που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας : η αποδοχή αιτήσεων υιοθεσίας από γονείς που ξεπερνούν τα όρια, κατά βάση, διαφοράς ηλικίας, αλλά και τα ίδια τα όρια ηλικίας καθεαυτά, όπως τίθενται από την υφιστάμενη νομοθεσία.

Με μία απλή «γραμματική» ανάγνωση των διατάξεων περί ηλικίας των υιοθετούντων¹⁷⁹, εύλογα θα περίμενε κανείς η πλειοψηφία των σχετικών δικαστικών αποφάσεων να εμμένει στην τήρηση των αντίστοιχων ηλικιακών ορίων και ορίων διαφοράς ηλικίας¹⁸⁰, με εξαίρεση τις ρητά αναφερόμενες περιπτώσεις στις κρίσιμες νομοθετικές προβλέψεις:

α) στην περίπτωση υιοθεσίας από τους δύο συζύγους¹⁸¹ και β) εφόσον σύζυγος επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή που έχει ήδη υιοθετηθεί από τον/τη σύζυγό του¹⁸². Ειδικά για την περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου, και εφόσον συντρέχει σωρευτικά και σπουδαίος λόγος, προβλέπεται εξαίρεση μόνον ως προς την κατώτατη διαφορά ηλικίας, οπότε το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη των δεκαοκτώ (18), αλλά όχι κατώτερη των δεκαπέντε (15), ετών¹⁸³.

σχετικών αποφάσεων, καθώς και τα πραγματικά περιστατικά, όπως και οι βασικές σκέψεις και παραδοχές που έχουν διατυπωθεί στο πλαίσιο αυτών.

¹⁷⁸ Κουτσουράδης, Α. (1998), σελ. 227-228, Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1032-1033, Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 395 επ., αλλά και Περάκη, Β. (2013) ΣΕΑΚ, 1545 ΑΚ, Γ.8, Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 101, 209 επ.

¹⁷⁹ 1543, 1544 εδ. α ΑΚ.

¹⁸⁰ Ενδεικτικά γίνεται αναφορά στην ΠΠρΑθ 529/2005, η οποία εμμένει στο γράμμα των σχετικών με τα ηλικιακά όρια διατάξεων και σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...Η θέσπιση κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου και, επιπροσθέτως ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς, με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου. Η κατά το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας των δεκαοκτώ ετών είναι η ηλικία μίας «πλήρους ήβης», που θεωρείται ως ελάχιστο όριο τεκνογονίας. Για τον υπολογισμό της ηλικίας και της διαφοράς εφαρμογή έχει το άρθρο 241 παρ. 2 ΑΚ. Η διαφορά ηλικίας πρέπει να υπάρχει κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης. Εξαίρεση προβλέπει η ίδια διάταξη μόνον ως προς το κατώτατο όριο διαφοράς, και συγκεκριμένα όταν υιοθετείται τέκνο του συζύγου εκείνου που υιοθετεί, καθώς και όταν συντρέχει άλλος σπουδαίος λόγος, οπότε το όριο μειώνεται στα 15 έτη. Τέτοια εξαίρεση δεν προβλέπει ο νόμος, όμως, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, διασφαλίζοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, ο νομοθέτης το συμφέρον του υιοθετούμενου ανηλίκου (άρθρο 1558 ΑΚ), το οποίο πρέπει να ανατρέφεται και να μεγαλώνει σε συνθήκες ζωής ανάλογες με εκείνες που κατά κανόνα υπάρχουν για τα φυσικά τέκνα ...».

¹⁸¹ 1545 παρ. 2 ΑΚ.

¹⁸² 1544 εδ. β ΑΚ.

¹⁸³ 1544 εδ. γ ΑΚ.

Εντούτοις, η νομολογία που μελετάται στο πλαίσιο της παρούσας παρουσιάζει μάλλον διαφορετική εικόνα: έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι πολλές δικαστικές αποφάσεις, όπως εξετάζονται και αναλύονται συγκριτικά, παρακάμπτουν τα ηλικιακά όρια - πρωτίστως τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας, αλλά ακόμη και τα ίδια τα ανώτατα όρια ηλικίας -, με αποτέλεσμα να γίνονται δεκτές αιτήσεις υιοθεσίας στις οποίες δεν πληρούνται οι ηλικιακές προϋποθέσεις που θέτει η νομοθεσία.

A.2.2. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

A.2.2.i. Οι πρώτες χρονολογικά δικαστικές αποφάσεις που προσεγγίζουν ερμηνευτικά το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας

Μία από τις πρώτες χρονολογικά σχετικές δικαστικές αποφάσεις¹⁸⁴ εκδόθηκε πριν ακόμη ο νομοθέτης αυξήσει το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας από σαράντα πέντε (45) σε πενήντα (50) έτη¹⁸⁵. Η απόφαση αυτή από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο Ηρακλείου το 1997 έκανε δεκτή αίτηση υιοθεσίας από ζευγάρι που ξεπερνούσε τα ισχύοντα - την κρίσιμη περίοδο - όρια ηλικιακής διαφοράς με το προς υιοθεσία τέκνο. Η αίτηση υιοθεσίας είχε υποβληθεί από ζευγάρι ηλικίας πενήντα δύο (52) και σαράντα εννέα (49) ετών αντίστοιχα: οι σύζυγοι είχαν μεν συμπληρώσει το τριακοστό (30^ο) έτος ηλικίας τους ο καθένας, και όχι και το εξηκοστό (60^ο). Ήταν, επίσης, μεγαλύτεροι από την προς υιοθεσία ανήλικη κατά δεκαοκτώ (18) και πλέον έτη. Το εν λόγω ζευγάρι είχε ήδη υιοθετήσει και στο παρελθόν τέκνο, το οποίο ζούσε αρμονικά μαζί τους. Στην κρίσιμη δε περίπτωση την οποία και κλήθηκε να αντιμετωπίσει η εξεταζόμενη δικαστική απόφαση, το εν λόγω ζευγάρι αιτήθηκε την υιοθεσία της φυσικής ετεροθαλούς αδελφής του ήδη υιοθετημένου από αυτούς τέκνου.

Η αυστηρή και κατά γράμμα εφαρμογή των κρίσιμων διατάξεων θα έπρεπε να οδηγήσει σε απόρριψη της σχετικής αίτησης, λόγω μη πλήρωσης των προβλεπομένων από τον νόμο προϋποθέσεων. Και τούτο, διότι το εν λόγω ζευγάρι δεν πληρούσε τα όρια ανώτατης διαφοράς ηλικίας με την υιοθετούμενη ανήλικη, σύμφωνα με την ισχύουσα τότε νομοθεσία, αφού η διαφορά ηλικίας και των δύο με την ανήλικη ξεπερνούσε τα σαράντα πέντε (45) έτη.

Ωστόσο, το δικαστήριο προχώρησε αρκετά βήματα στην ερμηνεία των υπό κρίση διατάξεων, ακολουθώντας, όπως προκύπτει και από το σκεπτικό του και τον αντίστοιχο συλλογισμό, το πνεύμα - και όχι το γράμμα - αυτών. Οι διατάξεις για τα όρια διαφοράς ηλικίας ερμηνεύτηκαν όχι αυστηρά και στενά, αλλά διασταλτικά - ίσως ακόμη και ενάντια στο γράμμα του νόμου, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς -. Με οδηγό το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου - βασική αρχή και κανόνα του δικαίου της υιοθεσίας -, το δικαστήριο δέχθηκε τη σχετική αίτηση, αρκούμενο στην τήρηση των ορίων ηλικίας που έθετε ο νόμος. Η μη τήρηση των ορίων διαφοράς ηλικίας των αιτούντων γονέων σε σχέση με το προς υιοθεσία τέκνο παρακάμφθηκε υπό το «φως» και την ερμηνευτική «ακτινοβολία» του γενικού κανόνα του 1542 εδ. β ΑΚ, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε σχετικό σχολιασμό¹⁸⁶. Οι διατάξεις του

¹⁸⁴ Βλ. ΠΠρΗρακλείου 509/1997 και σχετική υποσημείωση 3 πιο πάνω.

¹⁸⁵ Αρ. 19 ΙΙ ν. 2521/1997 «Ειδικό μισθολόγιο δικαστικών λειτουργών, μισθολόγια κύριου προσωπικού Νομικού Συμβουλίου και ιατροδικαστών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α 174/1.9.1997).

¹⁸⁶ Κουτσοράδης, Α. (1998), σελ. 227-228.

ΑΚ σχετικά με τα όρια διαφοράς ηλικίας αντιμετωπίζονται ως εξειδίκευση της πιο πάνω γενικής αρχής του συμφέροντος του τέκνου. Το προς υιοθεσία τέκνο και το συμφέρον του προέχουν, με βάση τη συγκεκριμένη απόφαση. Ενόψει δε τούτων, οι λοιπές διατάξεις που αφορούν στην υιοθεσία συστέλλονται ή, ακόμη και, κατά κάποιο τρόπο, παραγκωνίζονται, κατά παράβαση του ίδιου του γράμματος του νόμου¹⁸⁷, προκειμένου η κρίσιμη υπόθεση να οδηγηθεί στο τελικό αποτέλεσμα της αποδοχής της ζητούμενης υιοθεσίας.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το συμφέρον του τέκνου ήρθε να ενισχυθεί και από έναν επιπλέον βασικό άξονα του δικαίου της υιοθεσίας: αυτόν της μίμησης της φύσης. Με βάση τα πραγματικά περιστατικά, το προς υιοθεσία τέκνο ήταν και φυσική ετεροθαλής αδελφή του ήδη υιοθετημένου από τους αιτούντες τέκνου. Συνεπώς, το δικαστήριο με την απόφασή του φαίνεται να λαμβάνει υπόψη τόσο το συμφέρον του υιοθετούμενου - ως προς τον μη χωρισμό από τον αδελφό του -, το συμφέρον του ήδη υιοθετημένου - ως προς την ενίσχυση του αδελφικού δεσμού -, όσο και την ίδια τη «φύση», καθώς και το ενδιαφέρον - αν όχι συμφέρον - των αιτούντων την υιοθεσία γονέων αναφορικά με την ίδρυση και ολοκλήρωση μίας «φυσικά» θετής οικογένειας. Συμπερασματικά, με βάση τα υπό εξέταση δεδομένα, ο σκοπός της υπό κρίση υιοθεσίας φαίνεται να εξυπηρετείται, σύμφωνα με το δικαστήριο, αλλά και την πραγματικότητα, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο: τα δύο αδέλφια έχουν την τύχη να ενωθούν στην ίδια οικογένεια. Αντίστοιχα, θα επέκτεινε κανείς τη σκέψη ότι και οι αιτούντες γονείς έχουν και αυτοί από την πλευρά τους την τύχη να αποκτήσουν δύο τέκνα, φυσικά αδέλφια.

Η ερμηνευτική προσέγγιση, την οποία ακολουθεί η εν λόγω απόφαση προκειμένου να «παρακάμψει» τα όρια διαφοράς ηλικίας, υποστηρίζεται από μέρος της θεωρίας¹⁸⁸. Τούτο, διότι, μεταξύ άλλων, αντίθετη προσέγγιση θα οδηγούσε σε ακραίες και ανεπιεικείς λύσεις, σε βάρος των τέκνων: τόσο, και κυρίως, της ανήλικης της οποίας η υιοθεσία επίκειται στη συγκεκριμένη υπόθεση, όσο και του ήδη υιοθετημένου ετεροθαλούς της αδελφού, με τον οποίο θα επανενωθεί σε ενιαία οικογενειακή εστία, σε περίπτωση αποδοχής της αίτησης υιοθεσίας.

Η εν λόγω νομολογιακή προσέγγιση - αν και διέπεται από απόλυτη κοινωνική ευαισθησία και φυσική λογική ακολουθία - δεν παύει να κινείται ενάντια στην «ορθόδοξη» γραμματική προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου της υιοθεσίας. Ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε από ένα περιφερειακό δικαστήριο και σε μία εποχή που το κρίσιμο νομοθετικό πλαίσιο ήταν καινούριο και σχετικά ανεξερεύνητο, οπότε η όποια νομολογιακή ερμηνεία και επέμβαση απαιτούσε ακόμη περισσότερη τόλμη. Η πρωτοπορία δε της ερμηνείας του νέου - για την εποχή έκδοσης της εν λόγω απόφασης - νομοθετικού πλαισίου μέσα από τη στάση του δικαστηρίου του Ηρακλείου έγινε θερμά δεκτή, επιδοκιμαζόμενη από μέρος της θεωρίας ως παραδειγματική. Τούτο, με την έννοια ότι η νομολογιακή αυτή προσέγγιση θεωρήθηκε ικανή να οδηγήσει σε πραγματικές λύσεις, δίχως απαραίτητα την κάθε φορά επέμβαση του νομοθέτη¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Κουτσουράδης, Α. (1998), σελ. 228, με αναφορά σε *contra legem ed intra jus* ερμηνεία.

¹⁸⁸ *Ibid*, σελ. 227-228.

¹⁸⁹ *Ibid*, σελ. 228.

Ακολουθεί χρονικά αντίστοιχη απόφαση από το δευτεροβάθμιο αυτή τη φορά δικαστήριο της Θεσσαλονίκης, η οποία εκδόθηκε το 1999¹⁹⁰. Η εν λόγω απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης καταλήγει να κάνει δεκτή αίτηση υιοθεσίας εκ μέρους υποψήφιας μητέρας, η οποία ξεπερνούσε το ανώτατο - ισχύον τότε στα σαράντα πέντε (45) έτη - όριο διαφοράς ηλικίας με το προς υιοθεσία τέκνο κατά τέσσερα (4) έτη. Η εν λόγω απόφαση εξαφανίζει την πρωτόδικη σχετική απόφαση που είχε απορρίψει την αίτηση υιοθεσίας και κάνει δεκτή αυτή.

Οι λόγοι της έφεσης την οποία κάνει δεκτή η υπό κρίση απόφαση κινούνται σε τέσσερις βασικούς άξονες. Επί της αρχής, υποστηρίζεται και γίνεται δεκτό από την εν λόγω απόφαση ότι η υπό κρίση υιοθεσία υπαγορεύεται από το «*ερευνητέο αληθινό*» συμφέρον του τέκνου. Ο άξονας αυτός ενισχύεται περαιτέρω, με βάση τη σχετική επιχειρηματολογία, από τον γενικότερο παιδοκεντρικό χαρακτήρα του νομοθετικού πλαισίου αναφοράς¹⁹¹. Σημειώνεται, δεύτερον, στο σκεπτικό της υπό κρίση δικαστικής απόφασης ότι ο εν λόγω νόμος εισάγει ρητά εξαίρεση από το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας με τη συνδρομή σπουδαίου λόγου¹⁹². Τρίτον, η υπό εξέταση δικαστική απόφαση επικαλείται εν γένει την αντίστοιχη ευρωπαϊκή νομοθεσία, και ειδικότερα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων¹⁹³, καθώς και τη σχετική νομοθεσία λοιπών ευρωπαϊκών χωρών. Επισημαίνεται σχετικά ότι αφενός ούτε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση προβλέπει ανώτατο όριο ηλικίας – παρά μόνον κατώτατο – και αφετέρου αντίστοιχα δεν προβλέπουν ανώτατο όριο, στην πλειοψηφία τους, τα λοιπά δίκαια των ευρωπαϊκών κρατών στα οποία αναφέρεται η απόφαση¹⁹⁴. Τέλος, τέταρτος και βασικός άξονας κρίσης για την εν λόγω απόφαση είναι η αντίστοιχη νομοθετική μεταρρύθμιση του πλαισίου της υιοθεσίας, η οποία επήλθε διαδοχικά : ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο άρθρο 28 του ν. 2721/1999¹⁹⁵, με βάση το οποίο η ανώτατη διαφορά ηλικίας υιοθετούντος-υιοθετούμενου αυξήθηκε από σαράντα πέντε (45) έτη - όπως ίσχυε κατά την πρωτόδικη εκκαλούμενη στην υπό κρίση υπόθεση απόφαση- σε πενήντα (50) έτη, όπως είχε προτείνει η αντίστοιχη νομοπαρασκευαστική επιτροπή.

Βασικό ρόλο στην υπόθεση αυτή διαδραμάτισαν τα πραγματικά περιστατικά. Η έφεση αφορούσε σε τέκνο περίπου ενός (1) έτους, κατά τον χρόνο της συζήτησης της έφεσης, το οποίο, κατά τον χρόνο της αρχικής αίτησης, ήταν ακόμη βρέφος. Το εν λόγω τέκνο είχε εκουσίως αναγνωρισθεί από τον πατέρα του, ο οποίος ήταν και ο σύζυγος της αιτούσας. Η αιτούσα, μάλιστα, φρόντιζε το ανήλικο από τη γέννηση του και συζούσε με αυτό σαν πραγματική μητέρα, με βάση τα περιστατικά που διαπιστώθηκαν από το αρμόδιο δικαστήριο. Άλλωστε, κατά την έκδοση της πρωτόδικης απόφασης, η αιτούσα ήταν μεγαλύτερη, κατά την αναφορά της εν λόγω απόφασης, «μόνο» κατά τέσσερα (4) χρόνια σε σχέση με το ισχύον τότε ανώτατο όριο ηλικίας που έθετε ο νόμος για τον υιοθετούντα στα

¹⁹⁰ ΕφΘεσ 2020/1999.

¹⁹¹ Ν. 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία, και αναδοχή ανηλικού, δικαστική συμπάρσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις» (Α 278/30.12.1996).

¹⁹² 1544 εδ. α ΑΚ.

¹⁹³ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (1967), STE 58, όπως κυρώθηκε με το ν. 1049/1980 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α 114/09.05.1980).

¹⁹⁴ Αναφορά γίνεται στον Ελβετικό ΑΚ (αρ. 265), στον Γερμανικό ΑΚ (αρ. 1743) και στον Γαλλικό ΑΚ (αρ. 344).

¹⁹⁵ Ν. 2721/1999 «Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/198 (ΦΕΚ 35 Α'1) και 1729/1987 (ΦΕΚ 44 Α') του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις» (Α 112/3.6.1999).

σαράντα πέντε (45) έτη¹⁹⁶. Μεταξύ άλλων, η εν λόγω απόφαση αναφέρθηκε στη νομοθετική επέμβαση που, στο μεταξύ, τροποποίησε το ανώτατο όριο ηλικίας από τα σαράντα πέντε (45) στα πενήντα (50) έτη για τον υιοθετούντα. Αναφέρει, άλλωστε, ο σχετικός νόμος ότι για υποθέσεις υιοθεσίας που ήταν εκκρεμείς την 30.06.1998 εφαρμόζονταν οι διατάξεις που ίσχυαν πριν την εφαρμογή του ν. 2447/1996¹⁹⁷. Εμμέσως, λοιπόν, λαμβάνει υπόψη της η απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης την εν λόγω τροποποίηση και την αξιοποιεί στο σκεπτικό της, επιστρατεύοντάς την αντίστοιχα.

Η απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης φαίνεται να άνοιξε τον δρόμο για μία σειρά συναφών δικαστικών υποθέσεων που εξέτασαν τη συνδρομή του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας σε αιτήσεις υιοθεσίας ανηλίκων και οι οποίες, ακολουθώντας χρονικά, αξιοποίησαν περαιτέρω τα κύρια επιχειρήματα της εν λόγω απόφασης. Βασικό στοιχείο στο σκεπτικό της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου της Θεσσαλονίκης υπήρξε το γεγονός ότι φάνηκε να αμφισβητεί άμεσα την απόλυτη εφαρμογή των ορίων διαφοράς ηλικίας, προβάλλοντας ως ζητούμενο και αντικείμενο της έρευνας του δικαστηρίου το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου¹⁹⁸. Ενίσχυσε δε το δικαστήριο τη σκέψη του αυτή, υπογραμμίζοντας σχετικά τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα του νέου - για την εποχή - νομοθετικού πλαισίου. Τέλος, η νομική σκέψη στην εν λόγω απόφαση εστίασε τόσο στην έλλειψη ανώτατου ορίου ηλικίας σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομοθεσίας, όσο και παράλληλα στις σχετικές ελληνικές νομοθετικές επεμβάσεις και διαδοχικές μεταρρυθμίσεις του πλαισίου της υιοθεσίας, οι οποίες πλέον αύξησαν τη μέγιστη διαφορά ηλικίας υιοθετούντος - υιοθετούμενου από σαράντα πέντε (45) σε πενήντα (50) έτη.

Η συγκεκριμένη απόφαση φαίνεται ότι στην πράξη ανέδειξε έναν βασικό παράγοντα ερμηνείας- ή ίσως και «κερκόπορτα» - του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου της υιοθεσίας: τη συνδρομή του σπουδαίου λόγου που χρειάζεται, και ταυτόχρονα αρκεί, κατά το σκεπτικό της, να δικαιολογεί σχετικές εξαιρέσεις από την απόλυτη εφαρμογή των ηλικιακών ορίων¹⁹⁹. Σε κάθε περίπτωση, αξίζει να σημειωθεί ότι ο «σπουδαίος λόγος», με βάση τη διατύπωση των κρίσιμων και παρατιθέμενων στην υπό εξέταση απόφαση διατάξεων, δεν αρκεί να συντρέχει μόνος του, αλλά σωρευτικά και με την επιπλέον προϋπόθεση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου που απαιτείται παράλληλα, οπότε και δικαιολογεί τη μείωση του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία κατά τρία (3) χρόνια στην συγκεκριμένη περίπτωση. Εντούτοις, το δικαστήριο στην εν λόγω υπόθεση αφενός εξέτασε την περίπτωση πλήρωσης του ανώτατου - και όχι κατώτατου - ορίου διαφοράς ηλικίας, αφετέρου εστίασε στην εξέταση της συνδρομής του σπουδαίου λόγου, ο οποίος, όπως δέχθηκε, δεν μπορεί παρά να συνδέεται με το αληθινό συμφέρον του τέκνου. Αντίστοιχα δε, το συμφέρον του τέκνου, ως σπουδαίος λόγος, πληρούται ήδη, με βάση την εν λόγω απόφαση, ανάλογα με το ιστορικό της κάθε περίπτωσης: εν προκειμένω, προκύπτει από το γεγονός ότι η αιτούσα ήταν σύζυγος του φυσικού πατέρα και γεννήτορα του τέκνου, το οποίο και φρόντιζε από τη γέννησή του. Και ναι μεν στην εν λόγω υπόθεση δεν είναι δίχως σημασία το γεγονός ότι το προς υιοθεσία από την αιτούσα τέκνο ήταν βιολογικό τέκνο του συζύγου της και, στην ουσία, συμβίωνε μαζί

¹⁹⁶ 1544 εδ. α ΑΚ, όπως ίσχυε πριν τη μεταρρύθμιση του ν. 2721/1999.

¹⁹⁷ Αρ.28,παρ. 2 ν. 2721/1999.

¹⁹⁸ Κουτσουράδης, Α. (1997), σελ. 1986-1990.

¹⁹⁹ 1544 εδ. α ΑΚ.

της από τη γέννησή του, ωστόσο αντίστοιχες συνθήκες δεν συντρέχουν στο σύνολο των σχετικών υποθέσεων που εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας.

Από την ανάλυση που έπεται, φαίνεται ότι οι πρώτες αυτές χρονολογικά δικαστικές αποφάσεις, όπως αναλύθηκαν στην παρούσα υποενότητα, δημιούργησαν πράγματι μια νομολογιακή βάση, ενδεχομένως και τάση, η οποία καταλήγει στην παράκαμψη του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων. Εξεταστέο πλέον εάν τούτο καταλήγει να συμβαίνει με «κάθε κόστος».

A.2.2.ii. Η εξέλιξη της νομολογίας ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας

Η παράκαμψη του μέγιστου ορίου διαφοράς ηλικίας που θέτει ο νόμος αποτελεί κοινό παρονομαστή σε αρκετές δικαστικές αποφάσεις²⁰⁰, όπως αυτές εξετάζονται και αναλύονται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης και στο σχετικό παράρτημα Ι. Σημειώνεται δε ότι οι αποφάσεις αυτές ακολουθούν, κατά βάση, το σκεπτικό δικαστικών αποφάσεων που προηγήθηκαν χρονικά, όπως αναλύθηκε στην πιο πάνω ενότητα²⁰¹, και έτσι, καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα, διαφοροποιώντας μόνον, ανά περίπτωση, και εξελίσσοντας τις λεπτομέρειες των διατυπούμενων συλλογισμών ανάλογα και με τα εκάστοτε πραγματικά περιστατικά.

Σε συνέχεια των αποφάσεων των δικαστηρίων του Ηρακλείου και της Θεσσαλονίκης, σχετικά σύντομα το Εφετείο Αθηνών, με την απόφασή του με αριθμό 489/2001, επανεξέτασε υπόθεση στην οποία δεν συντρέχε η προϋπόθεση της μέγιστης διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου. Στον συλλογισμό του, το Εφετείο προσεγγίζει την εν λόγω προϋπόθεση του εσωτερικού δικαίου υιοθεσίας ανηλίκων κυρίως από τη σκοπιά της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων. Αφού αποφαινεται ότι η διαφορά των δεκαπέντε (15) ετών μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, όπως τίθεται κατ' εξαίρεση από τη σχετική διάταξη²⁰², εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις, δεν είναι η συνήθης διαφορά ηλικίας που χωρίζει τα τέκνα από τους γονείς τους, το Εφετείο Αθηνών διατυπώνει τη σκέψη ότι η κρίσιμη πρόβλεψη του δικαίου υιοθεσίας ανηλίκων που θέτει ως προϋπόθεση αυτής και την ύπαρξη διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Στην κατεύθυνση αυτή, το Εφετείο επιστρατεύει το γεγονός ότι η εν λόγω Σύμβαση κάνει λόγο για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας μόνον στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τα τέκνα από τους γονείς τους²⁰³. Ωστόσο, συνεχίζει τη σκέψη του το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η διαφορά ηλικίας, και μάλιστα μόνον η κατώτατη,

²⁰⁰ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑθ 489/2001, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφΑθ 4059/2019.

²⁰¹ ΕφΘεσ 2020/1999.

²⁰² 1544 εδ. γ ΑΚ.

²⁰³ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 8, par. 3 : "En règle générale, l'autorité compétente ne considèrera pas comme remplies les conditions précitées si la différence d'âge entre l'adoptant et l'enfant est inférieure à celle qui sépare ordinairement les parents de leurs enfants."

Αρ. 8, παρ. 3 ν. 1049/1980: «Κατά γενικών κανόνων, η αρμοδία Αρχή δεν θέλει θεωρήσει τας άνω προϋποθέσεις ως επιτελεσθείσας, εάν η διαφορά ηλικίας μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου είναι μικρότερα της χωριζούσης τους γονείς από τα τέκνα των ηλικίας».

κατά τη Σύμβαση, αποτελεί απλώς κριτήριο για το πότε η κρινόμενη υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του τέκνου, και όχι αυτοτελή προϋπόθεση αυτής. Πολύ δε περισσότερο δεν μπορεί να αποτελεί κριτήριο εξυπηρέτησης του συμφέροντος του τέκνου, με βάση το σκεπτικό αυτό, η ανώτατη διαφορά ηλικίας των πενήντα (50) ετών²⁰⁴, η οποία, άλλωστε, αποτελεί απλώς επιλογή του εθνικού νομοθέτη και μόνον. Η ανώτατη αυτή διαφορά ηλικίας στο δίκαιο υιοθεσίας ανηλίκων δεν υπαγορεύεται από την πιο πάνω Σύμβαση που έχει υπερνομοθετική ισχύ, και, συνεπώς, πρέπει να ερμηνεύεται αναλόγως. Κατά το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η ερμηνεία της σχετικής διάταξης του ΑΚ για το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, θα πρέπει να είναι σύμφωνη με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων και να συμπορεύεται με τους ορισμούς αυτής, ώστε να διασφαλίζεται το συμφέρον του ανηλίκου²⁰⁵. Καταλήγει δε το δικαστήριο ότι η ερμηνεία αυτή επιτάσσει και την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας που τίθεται, ενόψει μάλιστα και της, ούτως ή άλλως, ισχύουσας αντίστοιχης μείωσης του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου²⁰⁶. Η επιμήκυνση αυτή ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας θεωρείται, μάλιστα, από το Εφετείο ότι έχει ήδη συντελεστεί κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία²⁰⁷.

Οι αποφάσεις στην κατεύθυνση αυτή που ακολούθησαν χρονικά από δικαστήρια της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και άλλων περιφερειών υποστηρίζουν συνολικά στο σκεπτικό τους ότι ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας εξυπηρετείται, ούτως ή άλλως, και από την ύπαρξη ηλικιακών ορίων για την υιοθεσία. Μάλιστα, επισημαίνεται ότι δεν χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός για την τέλεση της υιοθεσίας, όταν μάλιστα αυτή αποδεδειγμένα αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου²⁰⁸. Ως τέτοιο φραγμό αντιμετωπίζουν οι εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις την επιπλέον θέσπιση ορίων διαφοράς ηλικίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο αποφάσεις του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών κατά το έτος 2005²⁰⁹, στο λεκτικό των οποίων, αφού αναλύεται ο δικαιολογητικός λόγος νομοθετικής θέσπισης της διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου²¹⁰, αναφέρεται ότι πλέον,

²⁰⁴ 1544 εδ. α ΑΚ.

²⁰⁵ Convention européenne en matière d'adoption des enfants, art. 8, par. 1, 2 : "1. L'autorité compétente ne prononcera une adoption que si elle a acquis la conviction que l'adoption assurera le bien de l'enfant.

2. Dans chaque cas, l'autorité compétente attachera une particulière importance à ce que cette adoption procure à l'enfant un foyer stable et harmonieux."

Αρ. 8, παρ. 1 και 2 ν. 1049/1980: «1. Η αρμοδία Αρχή δεν θέλει προβή εις την έκδοσιν αποφάσεως υιοθεσίας εμμή εφόσον πεισθή ότι η υιοθεσία θέλει αποβή προς όφελος του υιοθετουμένου.

2. Εις εκάστην περίπτωση, η αρμοδία Αρχή θέλει ιδιαίτέρως φροντίσει όπως η υιοθεσία αυτή παρέχη εις τον υιοθετούμενον σταθεράν και αρμονικήν εστίαν.».

²⁰⁶ 1544 εδ. γ ΑΚ.

²⁰⁷ Βαθρακοκόιλης, Β. (2000), σελ. 1077.

²⁰⁸ ΠΠΡΑΘ 520/2005, ΠΠΡΑΘ 912/2005, ΠΠΡΘεσ 31030/2000, ΠΠΡΘεσ 8320/2007, ΠΠΡΘεσ 13230/2010, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων: «.....Η θέσπιση κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου και προσθέτως, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς, με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου. Η δικαιολογία ωστόσο, ως προς το τελευταίο, θα ήταν συνεπής και αρκετή, αν εκφραζόταν και μόνο μέσα από τη ρύθμιση του άρθρου 1543 ΑΚ, που θέτει ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος το εξηκοστό έτος, χωρίς να χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός για την τέλεση της υιοθεσίας, όταν μάλιστα αυτή αποδεδειγμένα αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετουμένου.....».

²⁰⁹ ΠΠΡΑΘ 520/2005 (Πρόεδρος: Β. Θωμά-Παναγιάρη, εισηγητής: Κ.Δ. Κίτσιος) , ΠΠΡΑΘ 912/2005 (Πρόεδρος: Β. Θωμά-Παναγιάρη, εισηγητής: Δ. Βασιλόπουλος).

²¹⁰ 1544 εδ. α ΑΚ.

κατά τον χρόνο έκδοσης των σχετικών αποφάσεων²¹¹ η άτεγκτη προσκόλληση στο ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας και στη δικαιολογητική του βάση αποκρούεται με σειρά επιχειρημάτων. Μεταξύ των επιχειρημάτων αυτών, προτάσσεται η εξυπηρέτηση της ανάπτυξης του παιδιού με νέους σε ηλικία γονείς - πρωτίστως και εξίσου αποτελεσματικά - μέσω του ανώτατου απόλυτου ορίου ηλικίας που τίθεται για τον υιοθετούντα στο εξηκοστό (60^ο) έτος αυτού²¹². Στον αντίποδα πάλι τοποθετείται απόφαση του ίδιου δικαστηρίου, κατά την ίδια χρονική περίοδο, η οποία καταλήγει σε τελείως διαφορετικό αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, με διαφορετική προφανώς σύνθεση²¹³, κρίνει ότι το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών είναι απόλυτο, η δε έλλειψη νομοθετικής πρόβλεψης για εξαίρεση ως προς το ανώτατο αυτό όριο διαφοράς ηλικίας υπηρετεί τη γενική ρήτρα του συμφέροντος του τέκνου. Πρόκειται για την ίδια ακριβώς ρήτρα που επιστρατεύουν όλες οι αποφάσεις που καταλήγουν στο αντίθετο αποτέλεσμα, παρακάμπτοντας το εν λόγω ηλικιακό όριο.

Οι αποφάσεις που εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας και οι οποίες κάνουν αποδεκτές αιτήσεις υιοθεσίας, παρά τη μη τήρηση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, επιστρατεύουν ως καταλυτικό επιχείρημα το γεγονός ότι η υιοθεσία επιβάλλεται να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου. Το συμφέρον του τέκνου, όπως θα αναλυθεί και πιο κάτω ειδικότερα, με βάση την εν λόγω νομολογιακή προσέγγιση²¹⁴, αποτελεί το καθοριστικό «φίλτρο ερμηνείας» όλων των διατάξεων περί υιοθεσίας, συνεπώς και της κρίσιμης διάταξης που θέτει όρια διαφοράς ηλικίας²¹⁵.

Στο πλαίσιο της εξέτασης της επίμαχης διάταξης από τη σκοπιά του συμφέροντος του προς υιοθεσία τέκνου, οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις εξετάζουν και τη συμβατότητα αυτής με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, επεκτείνοντας, κατά κάποιο τρόπο, τον συλλογισμό της προηγηθείσας απόφασης του Εφετείου Αθηνών²¹⁶. Στο ίδιο πλαίσιο, διατυπώνεται η σκέψη ότι η διάταξη του 1544 ΑΚ, ως επιλογή του εθνικού νομοθέτη, πρέπει να ερμηνεύεται αντίστοιχα με γνώμονα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Η Σύμβαση δε αυτή, επισημαίνεται από τη σχετική νομολογία, θέτει τη διαφορά ηλικίας, και μάλιστα την κατώτατη, μόνον ως κριτήριο και όχι ως προϋπόθεση τέλεσης της υιοθεσίας. Πάντως, αξίζει να σημειωθεί ότι κάποιες από τις εξεταζόμενες αποφάσεις καταλήγουν ακόμη και στο συμπέρασμα ότι η υπό κρίση διάταξη, η οποία θέτει το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, «φαίνεται» να έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την πιο πάνω Σύμβαση²¹⁷. Με βάση το σκεπτικό αυτό, η ανώτατη διαφορά ηλικίας - η οποία δεν τίθεται ως προϋπόθεση τέλεσης υιοθεσίας, ενδεχομένως ούτε καν ως κριτήριο αυτής, με βάση τη Σύμβαση -, θα πρέπει να

²¹¹ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠρΑθ 912/2005: «... Ωστόσο, η άτεγκτη προσκόλληση στο ανώτατο όριο και στην προβαλλόμενη δικαιολογητική του βάση, αποκρούεται σήμερα με τα εξής κυρίως επιχειρήματα.....»

²¹² Το ίδιο ακριβώς λεκτικό και σκεπτικό ακολουθεί και μεταγενέστερη απόφαση του δικαστηρίου της Θεσσαλονίκης, ΠΠρΘεσ 8320/2007.

²¹³ ΠΠρΑθ 529/2005 (Πρόεδρος: Π. Κ. Παπανικολάου, εισηγητής: Α. Φερεσίδη).

²¹⁴ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων: «.....Η υιοθεσία άλλωστε πρέπει πάντα να αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του άρθρου 1542 εδ. 2 ΑΚ και με γνώμονα την τελευταία αυτή διάταξη, που αποτελεί την προμετωπίδα του περί υιοθεσίας κεφαλαίου του αστικού κώδικα, πρέπει να ερμηνεύονται και όλες οι διατάξεις που ακολουθούν, επομένως και αυτή του ΑΚ 1544, η οποία, ως προς τη θέσπιση του ανώτατου ορίου διαφοράς, δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται αποκομμένη, αλλά σε συνδυασμό με τη γενική αρχή της προστασίας του συμφέροντος του τέκνου».

²¹⁵ 1544 εδ. α ΑΚ.

²¹⁶ ΕφΑθ 489/2001.

²¹⁷ ΠΠρΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007.

συμπορεύεται με τους ορισμούς αυτής²¹⁸. Η σχετική δε επιχειρηματολογία επισημαίνει το γεγονός ότι εφόσον η Σύμβαση έχει κυρωθεί από σχετικό νόμο, αποκτά και αυξημένη τυπική ισχύ.

Το επιχείρημα δε αυτό, περί αντίθεσης της κρίσιμης διάταξης της εθνικής νομοθεσίας με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, ενισχύεται περαιτέρω από το γεγονός ότι η επιβαλλόμενη από τον ελληνικό νόμο μέγιστη διαφορά ηλικίας δεν εξυπηρετεί, με βάση το σκεπτικό των εξεταζόμενων αποφάσεων²¹⁹, ούτε τη δημόσια τάξη. Η συγκεκριμένη νομική σκέψη στηρίζεται στο επιχείρημα ότι, με βάση την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, η δημόσια τάξη ικανοποιείται εφόσον εξασφαλίζεται μεταξύ γονέων και τέκνων τουλάχιστον μία «πλήρης ήβη». Η διαφορά αυτή, ως ελάχιστο όριο τεκνογονίας, επιτυγχάνει την επιδιωκόμενη απομίμηση της φύσης²²⁰, και συνακόλουθα αρκεί η ύπαρξη ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας, δίχως να χρειάζεται κάποιο επιπλέον προαπαιτούμενο για την τέλεση της υιοθεσίας, ιδίως εφόσον με αυτήν εξυπηρετείται το συμφέρον του υιοθετούμενου.

Υποστηρίζεται, περαιτέρω, από την εξεταζόμενη νομολογία ότι η διάταξη του άρθρου 1544 εδ. α ΑΚ πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του τέκνου. Η εν λόγω διάταξη θέτει ως προϋπόθεση τέλεσης υιοθεσίας ανηλίκου, μεταξύ άλλων, και την ανώτατη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούμενου και του υιοθετούντος. Με βάση την εξεταζόμενη νομολογία, η διάταξη αυτή θα πρέπει να ερμηνεύεται ως παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη για το συμφέρον του ανηλίκου²²¹, και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας²²². Η

²¹⁸ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΘεσ 543/2013 σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων, σημειώνονται τα εξής: «...Τέλος, το άρθρο 8 §3 της Διεθνούς Σύμβασης "περί υιοθεσίας ανηλίκων" που υπογράφηκε την 24.4.1967 από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο και κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1049/1980 αποκτώντας έτσι αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του εσωτερικού νόμου (άρθρο 28 §1 Σ), ορίζει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας στην περίπτωση, που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία, που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. Η διαφορά, όμως, ηλικίας κατά τη σύμβαση, και μάλιστα κατώτατη, δεν τίθεται ως προϋπόθεση της υιοθεσίας, αλλά ως κριτήριο για την αξιολόγηση του πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου. Επομένως, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που δεν αποτελεί κριτήριο κατά τη σύμβαση, πρέπει ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται προς τους ορισμούς των §§1 και 2 του άρθρου 8 αυτής, δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου και ως εκ τούτου όταν το συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, αυτό να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας. Υπό το πνεύμα αυτό, και η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 1544 εδ. α` ΑΚ (ως προς την ανώτατη διαφορά ηλικίας) πρέπει να ερμηνεύεται ως παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη περί το συμφέρον του υιοθετούμενου (ΑΚ 1542 εδ.β) και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ιδίως δε όταν η τελευταία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος, που επιβάλλεται από τη διάταξη του άρθρου 1543 ΑΚ....».

²¹⁹ ΕφΑθ 489/2001, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

²²⁰ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013 σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων : «...το άρθρο 8 παρ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης "περί υιοθεσίας ανηλίκων", που υπογράφηκε την 24.4.1967 από τα κράτη - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο και κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1049/1980, αποκτώντας έτσι αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του εσωτερικού νόμου (άρθρο 28 παρ. 1 Σ), ορίζει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. Η διαφορά όμως ηλικίας κατά τη σύμβαση, και μάλιστα η κατώτατη, δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας αλλά κριτήριο για το πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου αλλά και τη δημόσια τάξη, η οποία διασφαλίζεται, όταν με τη διαφορά μιας πλήρους ήβης, που είναι το ελάχιστο όριο για την τεκνογονία, επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης.».

²²¹ ΠΠρΘεσ 25358/2007.

²²² ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 8320/2007, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων : «... Υπό το πνεύμα αυτό, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης του άρθρου 1544 εδ. α` ΑΚ έχει σχετική και

ανάγκη της πιο πάνω ερμηνευτικής προσέγγισης ως προς τη διάταξη για την ανώτατη διαφορά ηλικίας αποδεικνύεται ακόμη πιο επιτακτική, με βάση τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις, όταν το συμφέρον του ανηλίκου καλύπτεται ήδη από την αντίστοιχη διάταξη που θέτει όρια ηλικίας²²³. Υποστηρίζεται, δηλαδή, ότι το όριο διαφοράς ηλικίας είναι απλό αξιολογικό κριτήριο, και όχι αυστηρή προϋπόθεση για την τέλεση υιοθεσίας²²⁴.

Με βάση την προσέγγιση αυτή, το δικαστήριο καλείται ερμηνευτικά να *συνεκτιμά* απλώς τη διαφορά ηλικίας ως *ένδειξη*²²⁵, στο πλαίσιο διερεύνησης της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου, και όχι να κρίνει αυτοτελώς τη συνδρομή της σε κάθε περίπτωση. Τούτο δε επιβάλλεται, λαμβάνοντας υπόψη ότι η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη να παρεκκλίνει από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή νομοθεσία, θέτοντας ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, πρέπει τουλάχιστον να συμπορεύεται με αυτό το υπέρτερης ισχύος νομικό πλαίσιο²²⁶, το οποίο έχει ενσωματωθεί ως τέτοιο στην ημεδαπή έννομη τάξη. Είναι πάντως σαφές, με βάση την εξεταζόμενη προσέγγιση, ότι το δικαστήριο καλείται να αξιολογήσει το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας ως *τυπικό*²²⁷, και μάλιστα όχι απαραίτητο κώλυμα τέλεσης υιοθεσίας. Συνακόλουθα δε καλείται να κρίνει ότι η μη συνδρομή του δεν μπορεί παρά να υποχωρήσει μπροστά στο αληθινό συμφέρον του ανηλίκου²²⁸, δεδομένου ότι το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο ήδη παρέχει εχέγγυα για την πλήρωση του συμφέροντος του ανηλίκου και συνακόλουθα για την τέλεση της υιοθεσίας²²⁹. Τέτοια εχέγγυα εξασφαλίζονται, άλλωστε, ιδίως όταν τηρείται το ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος²³⁰.

Έχει πολύ ενδιαφέρον να αναλογιστεί κανείς ότι, στην ουσία, μέσα από την εξεταζόμενη νομολογιακή προσέγγιση, μία ρητή διάταξη νόμου, η οποία θέτει μία αυτοτελή προϋπόθεση για την τέλεση της υιοθεσίας²³¹, προσεγγίζεται όχι ως τέτοια – ως αυτοτελής προϋπόθεση δηλαδή, η μη συνδρομή της οποίας θα συνιστούσε λογικά κώλυμα στην τέλεση της εκάστοτε εξεταζόμενης υιοθεσίας - αλλά ως απλή ένδειξη, και μάλιστα συνεκτιμητέα. Ειδικότερα, η ένδειξη της τήρησης του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, με βάση την προσέγγιση των εν λόγω δικαστικών αποφάσεων, απλώς συνεκτιμάται στο πλαίσιο διερεύνησης μίας άλλης βασικής προϋπόθεσης τέλεσης της υιοθεσίας: αυτής τους συμφέροντος του τέκνου. Αναρωτιέται, λοιπόν, κανείς εάν πράγματι επιχειρείται η απορρόφηση μίας υφιστάμενης, κατά την ισχύουσα νομοθετική διάταξη, προϋπόθεσης - του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας - από την κραταιά αντίστοιχη προϋπόθεση του συμφέροντος του τέκνου. Η τελευταία

επιβληθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαραίτητο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδίως δε όταν η τελευταία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος, που επιβάλλεται από τη διάταξη του άρθρου 1543 ΑΚ και συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετούμενου».

²²³ 1543 ΑΚ.

²²⁴ ΠΠρΠατρών 385/2007.

²²⁵ ΠΠρΘεσ 25358/2007.

²²⁶ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²²⁷ ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014.

²²⁸ ΠΠρΘεσ 25358/2007.

²²⁹ ΕφΠατρών 1200/2007, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...η διαφορά ηλικίας, σύμφωνα με τη νομική σκέψη που εκτίθεται ανωτέρω, θα συνεκτιμηθεί στα πλαίσια της έρευνας του Δικαστηρίου σχετικά με το συμφέρον του τέκνου. Τα στοιχεία που απαιτεί ο Νόμος (άρθρο 1558 ΑΚ και 8 Ευρωπ. Συμβ. Ν.1049/1980) και παρέχουν τα εχέγγυα για το συμφέρον της υιοθετούμενης είναι τα εξής.....».

²³⁰ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²³¹ 1544 εδ. α ΑΚ.

φαίνεται, απορροφώντας την προϋπόθεση της ανώτατης διαφοράς ηλικίας, να την ενσωματώνει ως απλή ένδειξη, της οποίας η βαρύτητα θα *συν-εκτιμηθεί*, σε συνδυασμό με λοιπούς παράγοντες, και ενδεχομένως θα *συγ-χωνευθεί*²³² από αυτούς, στην τελική κρίση του δικαστηρίου.

Πάντως, σε ορισμένες περιπτώσεις, η νομολογία δεν αρκείται στην αξιολόγηση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας ως απλής συνεκτιμητέας ένδειξης. Παρατηρείται σε κάποιες δικαστικές αποφάσεις να επιτείνεται η πιο πάνω επιχειρηματολογία, κυρίως με το σκεπτικό ότι ο εσωτερικός νομοθέτης έχει ήδη προκρίνει με ρητή διάταξη τη μείωση του ελαχίστου ορίου διαφοράς ηλικίας. Με βάση το επιχείρημα αυτό, προτάσσεται η αναγκαιότητα αναλογικής εφαρμογής της κρίσιμης διάταξης που επιτρέπει τη μείωση του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας υπό ορισμένες προϋποθέσεις -1544 εδ. γ ΑΚ -, προκειμένου να δικαιολογηθεί η αντίστοιχη επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, η οποία επιχειρείται από τη νομολογία. Οι δικαστικές αποφάσεις που κινούνται στο πλαίσιο αυτής της επιχειρηματολογίας²³³, μεταξύ άλλων, εφαρμόζουν αναλογικά τη διάταξη 1544 εδ. γ ΑΚ, προκειμένου να οδηγηθούν - κατά αντιστοιχία των προβλέψεων για την υφιστάμενη νομοθετική εξαίρεση ως προς την ελάχιστη διαφορά ηλικίας - σε παράκαμψη και επιμήκυνση αναλογικά και της ρητής μέγιστης διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος-υιοθετούμενου.

Το δε συμφέρον του ανηλίκου είναι αυτό και πάλι, σύμφωνα με την εν λόγω νομολογιακή προσέγγιση, το οποίο επιτάσσει την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι το συμφέρον του τέκνου - και συνακόλουθα η ικανοποίησή του - δεν μπορεί να περιορίζεται μόνον σε περιπτώσεις που η διαφορά ηλικίας υποβιβάζεται στα δεκαπέντε (15) χρόνια, αντί για δεκαοκτώ (18). Μάλιστα, το επιχείρημα αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι η διαφορά των δεκαπέντε (15) χρόνων ουδόλως φαντάζει ως φυσική διαφορά ηλικίας γονέα-τέκνου²³⁴, καθώς με τη διαφορά των δεκαπέντε (15) ετών μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου υποστηρίζεται ότι δεν πληρούται καν ο στόχος της υιοθεσίας ως προς την αρχή της μίμησης της φύσης, βασική αρχή του δικαίου της υιοθεσίας²³⁵. Περαιτέρω, επισημαίνεται από ορισμένες αποφάσεις ότι η εν λόγω μείωση ως προς το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας που έχει επιλέξει ο Έλληνας νομοθέτης, από τα δεκαοκτώ (18) στα δεκαπέντε (15) έτη, δεν επιτάσσεται καν από λόγους δημόσιας τάξης²³⁶.

Με βάση τη συλλογιστική αυτή, υποστηρίζεται αντίστροφα ότι το συμφέρον του τέκνου μπορεί να ικανοποιείται εξίσου με την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι αφετηρία και δικαιολογητικός λόγος για την αναλογική επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ του υποψήφιου θετού γονέα και του προς υιοθεσία τέκνου συνιστά το γεγονός ότι ο ίδιος ο νομοθέτης έκρινε απαραίτητη την

²³² Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 100.

²³³ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑθ 489/2001, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 1320/2010, ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΠατρών 358/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφΑθ 4059/2019.

²³⁴ ΕφΑθ 489/2001, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΘεσ 543/2013.

²³⁵ Βαθρακοκοίλης, Β. (2010), σελ. 1077.

²³⁶ ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑθ 6952/2008.

απόκλιση από τον κανόνα της διαφοράς ηλικίας ως προς το κατώτατο όριο αυτής²³⁷. Πόσο μάλλον, λοιπόν, απαραίτητη κρίνεται η επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στο πλαίσιο της ερμηνευτικής προσέγγισης των κρίσιμων διατάξεων από τον εκάστοτε δικαστή, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Η υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας δικαιολογείται, με βάση το σκεπτικό των εν λόγω αποφάσεων, να γίνεται αντίστοιχα κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας²³⁸. Παρεμφερής θέση έχει διατυπωθεί και στο επίπεδο της θεωρίας. Έχει υποστηριχθεί, με αντίστοιχα επιχειρήματα, η δυνατότητα η ανώτατη ηλικιακή διαφορά να αυξηθεί ερμηνευτικά κατά ποσοστό απολύτως ανάλογο με το ποσοστό κατά το οποίο ο νόμος μειώνει το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας, δηλαδή από δεκαοκτώ (18) σε δεκαπέντε (15) έτη ($3/18=16,6\%$)²³⁹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει μάλιστα, ακόμη και η διατύπωση κάποιων αποφάσεων ως προς το επιχείρημα αυτό και την αιτιολόγησή του, οι οποίες δεν περιορίζονται στην αναφορά στην ερμηνεία που επιβάλλεται ή επιτάσσεται να ακολουθηθεί ως προς την κρίσιμη διάταξη²⁴⁰. Η αναλογική εφαρμογή της κρίσιμης διάταξης που μειώνει τη διαφορά ηλικίας του υιοθετούμενου με τον υιοθετούμενο υπό προϋποθέσεις²⁴¹, θεωρείται ότι - σε συντελεσμένο χρόνο, με βάση τη διατύπωση που ακολουθείται στις σχετικές αποφάσεις²⁴²- έχει επιμηκύνει ερμηνευτικά και το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας που τίθεται, ούτως ή άλλως²⁴³. Συνεπώς, ακόμη και με τον χρόνο που χρησιμοποιείται από τη γραμματική διατύπωση που ακολουθείται στις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις, η επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, κατά αναλογική εφαρμογή των ισχυουσών για το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας διατάξεων, θεωρείται ήδη συντελεσμένη και, κατά κάποιο τρόπο, ήδη υφιστάμενη και δεδομένη, αν και μη ρητά προβλεπόμενη από τις οικείες διατάξεις.

Προς ενίσχυση του επιχειρήματος αυτού, στις περισσότερες δικαστικές αποφάσεις που εξετάζονται, επανέρχεται – επικουρικά - το επιχείρημα σχετικά με την, ούτως ή άλλως, τήρηση για τις κρινόμενες περιπτώσεις υιοθεσίας του ανώτατου ορίου ηλικίας των εξήντα (60) ετών²⁴⁴. Στις περιπτώσεις δε αυτές, κατά τις οποίες με βάση τα πραγματικά περιστατικά, οι αιτούντες την υιοθεσία είναι κάτω των εξήντα (60) ετών, οι εξεταζόμενες αποφάσεις, όπως προαναφέρθηκε, αντιμετωπίζουν την τήρηση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας ως έναν επιπλέον φραγμό για την τέλεση της υιοθεσίας, και μάλιστα μη απαραίτητο²⁴⁵, ή ακόμη και τυπικό²⁴⁶.

²³⁷ ΑΚ 1544 εδ. γ.

²³⁸ Εφαθ 489/2001, ΠπρΑθ 520/2005, ΠπρΑθ 912/2005, ΠπρΠατρών 385/2007, ΠπρΘεσ 25358/2007, ΠπρΘεσ 31030/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΜΕφαθ 4059/2019, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων: «...όταν το συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, αυτό πρέπει να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας...».

²³⁹ Κουτσοιράδης, Α. (1997), σελ. 1990, Δούβλης, Β. (2001), σελ. 1265.

²⁴⁰ ΠπρΘεσ 31030/2000, ΠπρΑθ 520/2005, ΠπρΑθ 912/2005, ΠπρΠατρών 385/2007, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

²⁴¹ 1544 εδ. α ΑΚ.

²⁴² ΠπρΘεσ 31030/2000, Εφαθ 489/2001, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠπρΘεσ 25358/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010.

²⁴³ 1544 εδ. α ΑΚ.

²⁴⁴ ΠπρΑθ 520/2005, ΠπρΑθ 912/2005, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΠατρών 385/2007, ΠπρΘεσ 13030/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφαθ 4059/2019.

²⁴⁵ ΠπρΑθ 520/2005, ΠπρΑθ 912/2005, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 13030/2010.

²⁴⁶ ΕφΘεσ 543/2013, ΜΕφαθ 4059/2019.

Σε κάθε περίπτωση, προκύπτει εν τέλει, από τις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις ότι εφόσον ορισμένες περιπτώσεις δικαιολογούν, κατά τον νόμο, την κάμψη του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, θα πρέπει ερμηνευτικά να δικαιολογείται και η κάμψη του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας αντίστοιχα. Κοινή βάση για την πιο πάνω επιχειρηματολογία, όπως προσεγγίζεται στο πλαίσιο των δικαστικών αυτών αποφάσεων, είναι το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου. Η έννοια του συμφέροντος του τέκνου και η ακτινοβολία της ερμηνείας της στο σύνολο των λοιπών σχετικών με την υιοθεσία διατάξεων αναδεικνύεται σε βασικό κοινό τόπο της επιχειρηματολογίας των δικαστικών αποφάσεων που καταλήγουν να παρακάμπτουν τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας.

Το ίδιο δε το συμφέρον του τέκνου, που έχει αποτελέσει τον ερμηνευτικό φακό προσέγγισης όλων των κρίσιμων προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος για τα ηλικιακά όρια, όπως προκύπτει από την μέχρι τώρα ανάλυση, είναι και αυτό που ερμηνευτικά, από ορισμένη κατηγορία δικαστικών αποφάσεων²⁴⁷, ταυτίζεται και με την έννοια του «σπουδαίου λόγου». Ο σπουδαίος λόγος για την τέλεση της κάθε φορά εξεταζόμενης υιοθεσίας, κατά παρέκκλιση ορισμένων προϋποθέσεων, δεν μπορεί παρά να είναι το συμφέρον του τέκνου, σύμφωνα με τη συλλογιστική αυτή, η οποία οδηγεί στην ερμηνευτική προσέγγιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ως έχοντος επιβλητική και σχετική αξία. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι ο σπουδαίος λόγος συνιστά και ειδικότερη προϋπόθεση - που θέτει η επίμαχη ερμηνευτικά προσεγγιζόμενη διάταξη του 1544 εδ. γ ΑΚ - για τη μείωση του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Σημειώνεται, πάντως, ότι οι σχετικές αποφάσεις αρκούνται στην αναφορά της συνδρομής του σπουδαίου λόγου που ικανοποιείται με την πλήρωση του συμφέροντος του προς υιοθεσία ανηλίκου, δίχως να εξετάζουν καθόλου τη συνδρομή της επιπρόσθετης προϋπόθεσης απόκλισης που θέτει η σχετική διάταξη του 1544 εδ. γ ΑΚ : την υιοθεσία τέκνου του συζύγου - ανεξάρτητα εάν αυτό είναι φυσικό ή θετό, με βάση την ακριβή διατύπωση της κρίσιμης διάταξης και με σχετικό αντίλογο ως προς την ερμηνεία αυτής²⁴⁸.

Έχει ενδιαφέρον δε ότι σε δικαστική απόφαση, η οποία ταυτίζει τον σπουδαίο λόγο με την ικανοποίηση του συμφέροντος του τέκνου, γίνεται αναφορά στις τιθέμενες από τη διάταξη 1544 εδ. γ ΑΚ προϋποθέσεις²⁴⁹, όχι σωρευτικά, όπως η ακριβής διατύπωση της σχετικής πρόβλεψης²⁵⁰, αλλά εναλλακτικά. Στην ουσία, φαίνεται ότι, με τον τρόπο αυτό, ο συγκεκριμένος συλλογισμός αρκείται, στην πράξη, στη συνδρομή του συμφέροντος του τέκνου ως σπουδαίου λόγου που δικαιολογεί την απόκλιση από τα ηλικιακά όρια, όσο και ως επαρκούς αυτοτελώς λόγου παραγκωνισμού της επιπλέον προϋπόθεσης που θέτει η ίδια η επίμαχη διάταξη, τη συνδρομή της οποίας ουδόλως εξετάζει. Σημειώνεται, πάντως, ότι σε καμία από τις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις, στις οποίες το δικαστήριο στον συλλογισμό του έχει υιοθετήσει την προσέγγιση αυτή, δεν συντρέχει περίπτωση υιοθεσίας τέκνου συζύγου - ούτε θετού ούτε φυσικού -. Φαίνεται, συνεπώς, ότι η νομολογιακή σύνδεση

²⁴⁷ ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁴⁸ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1544 ΑΚ, Α.ΙΙ.3 και Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 97 επ, και Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1031, με σχετικές παραπομπές σε θεωρία και νομολογία.

²⁴⁹ ΠΠρΘεσ 8320/2007, σε αντιδιαστολή με ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, οι οποίες επαναλαμβάνουν τη διατύπωση της σχετικής διάταξης, όπως ακριβώς έχει, αναφέροντας σωρευτικά τη συνδρομή των δύο (2) προϋποθέσεων για τη μείωση του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας.

²⁵⁰ 1544 εδ. γ ΑΚ (με επισημάνσεις της γράφουσας): «Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, καθώς και αν συντρέχει σπουδαίος λόγος, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη, αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε ετών.»

της συνδρομής του σπουδαίου λόγου με το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου²⁵¹ προσπαθεί να «στεγανοποιήσει», στο μέτρο του δυνατού, την επιχειρηματολογία ως προς τις περιπτώσεις υπέρβασης των τιθέμενων με τον νόμο ορίων διαφοράς ηλικίας²⁵², ενόψει της, όσο γίνεται, πιο πλήρους και αποτελεσματικής εξυπηρέτησης του συμφέροντος του υιοθετούμενου, λαμβάνοντας υπόψη, άλλωστε, και το γεγονός ότι η ίδια η ημεδαπή έννομη τάξη επικεντρώνεται στην εξυπηρέτησή του²⁵³.

Χαρακτηριστική προς την κατεύθυνση αυτή είναι και σχετική απόφαση του Αναιρετικού δικαστηρίου²⁵⁴, η οποία, λόγω και της προέλευσής της, έχει αντίστοιχη βαρύτητα στην κρίση της ως προς τις εν λόγω διατάξεις²⁵⁵. Ο Άρειος Πάγος κλήθηκε να κρίνει απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου Θεσσαλονίκης²⁵⁶, το οποίο απέρριψε έφεση κατά αντίστοιχης πρωτοβάθμιας απόφασης²⁵⁷. Η απόφαση αυτή είχε δεχθεί, σε υπόθεση υιοθεσίας ανηλίκου, ότι δεν αποδείχθηκε η συνδρομή σπουδαίου λόγου που να δικαιολογεί την υπέρβαση της διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών από τους αιτούντες σε σχέση με το προς υιοθεσία τέκνο, με επάλληλη σκέψη ότι η υιοθεσία δεν είναι προς το συμφέρον αυτού. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, αμφότεροι οι αιτούντες ήταν μεγαλύτεροι από το προς υιοθεσία τέκνο με διαφορά ηλικίας που ξεπερνούσε τα πενήντα (50) έτη. Συγκεκριμένα, η αιτούσα την υιοθεσία υπερέβαινε το ανήλικό κατά πενήντα εννέα έτη (59), ο δε αιτών κατά πενήντα τρία (53) έτη αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι το προς υιοθεσία ανήλικό συζούσε με τους αιτούντες από τεσσάρων μηνών, οι δε φυσικοί του γονείς, βουλγαρικής καταγωγής, δεν είχαν ενδιαφερθεί για αυτό, διέμεναν δε εκτός Ελλάδας. Στη συνέχεια, το Εφετείο εξετάζοντας τις πραγματικές συνθήκες της υπόθεσης, έκρινε πως δεν αποδεικνύεται ότι συντρέχει κάποιος συγκεκριμένος σπουδαίος λόγος που να δικαιολογεί την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας του προς υιοθεσία τέκνου με τους αιτούντες, συνέχισε δε τη σκέψη του και ως προς το συμφέρον του ανηλίκου προς υιοθεσία τέκνου. Ειδικότερα, το Εφετείο έκρινε ότι, ακόμη και εάν ήθελε υποστηριχθεί η άποψη ότι μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να παρακάμπτεται το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας μεταξύ του υιοθετούμενου και του υιοθετούμενου, όταν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου, τούτο δεν συντρέχει στην κρινόμενη υπόθεση. Στην κρίση αυτή κατέληξε το Εφετείο, μεταξύ άλλων, διότι η κρινόμενη υιοθεσία δεν θεωρήθηκε ικανή να παράσχει στον υιοθετούμενο σταθερή και αρμονική εστία, ώστε να καμφθεί η διαφορά ηλικίας μεταξύ των αιτούντων και αυτού, με την επισήμανση ότι ειδικά για τη θετή μητέρα η διαφορά ηλικίας άγγιζε σχεδόν τα εξήντα

²⁵¹ ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁵² ΠΠρΘεσ 8320/2007, ενδεικτικά σύμφωνα με τον συλλογισμό της οποίας: «...Υπό το πνεύμα αυτό, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης 1544 εδ α ΑΚ έχει σχετική και επιβοηθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδίως όταν η τελευταία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος, που επιβάλλεται από τη διάταξη του 1543 ΑΚ και συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετούμενου...».

²⁵³ ΕφΘεσ 543/2013, η οποία επεκτείνει τον πιο πάνω συλλογισμό, προσθέτοντας : «... και συντρέχει σπουδαίος λόγος να πραγματοποιηθεί, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετούμενου, καθόσον στην ημεδαπή έννομη τάξη το ενδιαφέρον σχετικά με το θεσμό της υιοθεσίας έχει επικεντρωθεί στο συμφέρον του υιοθετούμενου ανηλίκου τέκνου και στην παροχή δυνατότητας σε αυτόν να μεγαλώσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με ανάπτυξη σχέσεων στοργής και αφοσίωσης με σωστή ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση και με ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητάς του...».

²⁵⁴ ΑΠ 1632/2014.

²⁵⁵ Κεραμείς, Κ. (1986), σελ. 497-498.

²⁵⁶ ΕφΘεσ 1371/2012, αδημοσίευτη.

²⁵⁷ ΠΠρΘεσ 10473/2011, αδημοσίευτη.

(60) έτη. Μέσα από την κρίση αυτή, φαίνεται ότι το Εφετείο αποδέχθηκε, εκ των πραγμάτων, και αρκέσθηκε στη συνδρομή σπουδαίου λόγου για την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, παρά την ακριβή διατύπωση της κρίσιμης νομοθετικής πρόβλεψης. Παράλληλα, δίχως να λάβει σαφή θέση το δικαστήριο, εφόσον απλώς έκρινε ότι δεν συντρέχει λόγος ικανοποίησης της προϋπόθεσης που θέτει ο νόμος ως προς το συμφέρον του υιοθετούμενου στην υπό εξέταση αίτηση, ανέφερε, ωστόσο, την άποψη ότι θα μπορούσε να υποστηριχθεί η δυνατότητα να παρακάμπτεται το ανώτατο όριο της διαφοράς ηλικίας μεταξύ του υιοθετούμενου και του υιοθετούντος, όταν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου με βάση συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά²⁵⁸. Ο Άρειος Πάγος, με τη σειρά του, αναίρεσε μεν την προσβαλλόμενη απόφαση, λόγω ανεπαρκών αιτιολογιών, αξίζει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι αυτές οι ελλείπουσες αιτιολογίες θα έπρεπε, με βάση το Αναιρετικό δικαστήριο, να επικεντρωθούν ακριβώς στο ουσιώδες ζήτημα εάν η κρινόμενη υιοθεσία είναι προς το συμφέρον του προς υιοθεσία ανηλίκου ή όχι, το οποίο, μάλιστα, δύναται και να δικαιολογεί την παράκαμψη του κριτηρίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου²⁵⁹. Άλλωστε, δεν είναι χωρίς σημασία για το Αναιρετικό δικαστήριο η παράλειψη αξιολόγησης του πραγματικού γεγονότος ότι το προς υιοθεσία ανήλικο, συζώντας με τους αιτούντες από σχεδόν τεσσάρων μηνών, έχει ενσωματωθεί ήδη σε σταθερό οικογενειακό περιβάλλον, ενώ οι φυσικοί του γονείς ήταν άγνωστης διαμονής²⁶⁰. Τέλος, επισημάνθηκε από τον Άρειο Πάγο και η παράλειψη του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου να προβεί σε σύγκριση των συνθηκών υπό τις οποίες βίωνε το προς υιοθεσία ανήλικο, έχοντας εγκλιματιστεί σε σταθερό οικογενειακό περιβάλλον, με εκείνες που θα βίωνε στην περίπτωση απόρριψης αντίστοιχα της αίτησης υιοθεσίας²⁶¹. Εν κατακλείδι, ο Άρειος Πάγος στη σχετική απόφαση διατύπωσε ρητά την άποψη ότι η ηλικία των αιτούντων δεν αποτελεί το αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του ανηλίκου²⁶²,

²⁵⁸ ΕφΘεσ 1371/2012, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Αλλά και αν ακόμη ήθελε υποστηριχθεί η άποψη ότι μπορεί σε κάθε περίπτωση να παρακάμπτεται το ανώτατο όριο της διαφοράς ηλικίας μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου, όταν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του υιοθετούμενου, στην συγκεκριμένη περίπτωση, το συμφέρον του παιδιού δεν επιβάλλει την τέλεση της αιτούμενης υιοθεσίας».

²⁵⁹ ΑΠ 1632/2014, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Ετσι που έκρινε το Εφετείο αναφορικά με το ουσιώδες ζήτημα, αν η αιτούμενη υιοθεσία είναι ή όχι προς το συμφέρον του υιοθετούμενου, το οποίο και να δικαιολογεί την παράκαμψη του κριτηρίου της διαφοράς ηλικίας μεταξύ των υιοθετούντων και του υιοθετούμενου, διέλαβε στην απόφασή του ανεπαρκείς αιτιολογίες, οι οποίες καθιστούν ανέφικτο τον αναιρετικό έλεγχο ως προς την ορθή ή μη εφαρμογή των κανόνων ουσιαστικού δικαίου των παραπάνω άρθρων του Α.Κ. και της Διεθνούς Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, που κυρώθηκε με το Ν. 1049/1980.... αλλά προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ηλικία των αιτούντων, η οποία κατά τα αναφερόμενα παραπάνω δεν αποτελεί το αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του ανηλίκου...».

²⁶⁰ Ibid: «...Ειδικότερα, ενώ δέχεται ότι οι αιτούντες είχαν μακρόχρονη ερωτική σχέση που κατέληξε σε γάμο, ότι παρά την επιθυμία τους και την προσπάθεια εξωσωματικής γονιμοποίησης δεν κατάφεραν να αποκτήσουν δικό τους τέκνο, ότι το ανήλικο από ηλικίας δύο μηνών διαβιώνει με τους αιτούντες, οι οποίοι το περιβάλλουν με αγάπη και φροντίδα, είναι υγιείς και διαθέτουν ικανή περιουσία που εξασφαλίζει την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και εν γένει το μέλλον του, παρά ταύτα καταλήγει ότι η ".....", χωρίς να αξιολογεί το γεγονός ότι ανήλικο, ηλικίας σήμερα 4 ετών, διαμένει από ηλικίας δύο μηνών με τους αιτούντες υποψήφιους θετούς γονείς του και έχει εγκλιματιστεί σε σταθερό οικογενειακό περιβάλλον, ούτε το γεγονός ότι οι γονείς του ανηλίκου είναι άγνωστης διαμονής και ουδέποτε ενδιαφέρθηκαν γι' αυτό».

²⁶¹ Ibid: «...περαιτέρω δε παραλείπει να συγκρίνει τις εν γένει συνθήκες υπό τις οποίες διαβιώνει σήμερα το ανήλικο με εκείνες που θα αναγκαστεί να βιώσει αν απορριφθεί η αίτηση υιοθεσίας και ανατεθεί η επιμέλειά του σε ίδρυμα...».

²⁶² Ibid: «...αλλά προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ηλικία των αιτούντων, η οποία κατά τα αναφερόμενα παραπάνω δεν αποτελεί το αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του ανηλίκου...».

γεγονός που ξενίζει ακόμη περισσότερο σε σχέση με τη διατύπωση των επίμαχων διατάξεων και την πρωτοπορία της σχετικής κρίσης.

Σε γενικότερο πλαίσιο, όλες οι δικαστικές αποφάσεις οι οποίες εξετάζουν τη σκοπιμότητα του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, αναφέρονται επικουρικά, πέρα των συλλογισμών που αναπτύσσονται πιο πάνω, και στο πραγματικό επιχείρημα της ύπαρξης, ούτως ή άλλως, ενός ξεκάθαρα και ρητού φραγμού ως προς την ηλικία του υιοθετούντος, ο οποίος τίθεται με το ανώτατο όριο των εξήντα (60) ετών²⁶³. Μάλιστα, η υπέρβαση της διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου υποστηρίζεται ότι *δεν μπορεί να αποτελέσει φραγμό στην ολοκλήρωση υιοθεσίας, εφόσον αυτή υπαγορεύεται από το συμφέρον του υιοθετούμενου*²⁶⁴. Στην κατεύθυνση αυτή, στο «όνομα» του συμφέροντος του προς υιοθεσία τέκνου θεωρείται ότι συνεκτιμάται η διαφορά ηλικίας υιοθετούντος-υιοθετούμενου και, συνακόλουθα, πληρούνται όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις²⁶⁵. Σημειωτέον δε ότι στην ίδια κατεύθυνση κινείται και ένα μεγάλο κομμάτι της θεωρίας²⁶⁶, με σχετικό, ωστόσο, αντίλογο²⁶⁷.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές από τις υπό εξέταση αποφάσεις²⁶⁸ προχωρούν τον συλλογισμό τους σε σχέση με το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο, επιχειρώντας, μέσα από τη σχετική επιχειρηματολογία, να καταρρίψουν ακόμη και τον λόγο θέσπισης αυτού. Η ανώτατη διαφορά ηλικίας αποσκοπεί να εξασφαλίσει γονείς ακμαίους και ηλικιακά ώριμους, καθότι ο νομοθέτης έκρινε ότι γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του παιδιού. Υποστηρίζεται, εντούτοις, στο πλαίσιο του σχετικού συλλογισμού ότι το τέκνο δεν χρειάζεται μόνον ακμαίους ηλικιακά γονείς, αλλά χρειάζεται να συντρέχουν και λοιπές προϋποθέσεις και μελλοντικές ωφέλειες που θα συμβάλουν στην εξυπηρέτηση του συμφέροντός του²⁶⁹. Σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζεται, αρκετά πειστικά, ότι η αιτιολογία θέσπισης ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου²⁷⁰ θα ήταν συνεπής και αρκετή εάν εκφραζόταν και μόνον μέσα από τη διάταξη που θέτει, ούτως ή άλλως, ανώτατο ηλικιακό όριο, το οποίο ορίζεται στα εξήντα (60) έτη²⁷¹ και το οποίο, μάλιστα, εξυπηρετεί «*πρωτίστως*» και «*εξίσου αποτελεσματικά*» τον σκοπό αυτό²⁷². Φαίνεται, λοιπόν, ότι η εν λόγω συλλογιστική προτεραιοποιεί αξιολογικά τις διατάξεις του νομοθετικού πλαισίου της υιοθεσίας: η διάταξη 1543 ΑΚ εξυπηρετεί πρωτίστως τον σκοπό εξασφάλισης ακμαίων ηλικιακά γονέων, σκοπό στον οποίο αποσκοπεί μεν και η διάταξη 1544 εδ. α ΑΚ, επικουρικά και δευτερευόντως, ωστόσο - θα μπορούσε εύλογα να συναγάγει κανείς, με βάση τη σχετική συλλογιστική -. Πάντως, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, υπάρχουν δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες έχουν

²⁶³ ΠπρΑΘ 520/2005, ΠπρΑΘ 912/2005, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 25358/2007, ΠπρΠατρών 385/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁶⁴ ΠπρΘεσ 31030/2000.

²⁶⁵ ΠπρΑΘ 520/2005, ΠπρΑΘ 912/2005, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 25358/2007, ΕΦΠατρών 1200/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁶⁶ Κουτσοιράδης, Κ. (1997), 1986, Λέκκας, Γ. (2015), σελ. 395-401, Δούβλης, Β. (2001), 1264, Παναγόπουλος, Κ. (2003), σελ. 1231.

²⁶⁷ Περάκη, Β. (2013), σελ. 918, Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 100, Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2016), σελ. 380.

²⁶⁸ ΠπρΑΘ 520/2005, ΠπρΑΘ 912/2005, ΠπρΘεσ 31030/2000, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

²⁶⁹ ΠπρΑΘ 520/2005, ΠπρΑΘ 912/2005, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁷⁰ 1544 εδ. α ΑΚ.

²⁷¹ 1543 ΑΚ.

²⁷² ΠπρΑΘ 520/2005, ΠπρΑΘ 912/2005, ΠπρΘεσ 31030/2000, ΠπρΘεσ 8320/2007, ΠπρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

καταλήξει να παρακάμψουν ακόμη και το ανώτατο ηλικιακό όριο του 1543 ΑΚ²⁷³, και όχι μόνον αυτό της ανώτατης ηλικιακής διαφοράς του 1544 εδ. α ΑΚ.

Συμπερασματικά, επισημαίνεται μία τάση, σε σημαντικό ποσοτικά δείγμα της σχετικής νομολογίας και από διάφορους βαθμούς δικαστηρίων, οι διατάξεις για τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας να προσεγγίζονται με ερμηνευτική ευρύτητα, προκειμένου αυτά, κατά αποτέλεσμα, να καμφθούν. Κοινός παρονομαστής της σχετικής επιχειρηματολογίας είναι η πρωτοκαθεδρία του συμφέροντος του τέκνου, παράγοντας υπό το πρίσμα του οποίου καλούνται να συν-εκτιμηθούν, ή και, εν τέλει, να αγνοηθούν οι λοιπές προϋποθέσεις που σχετίζονται με τα όρια διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου, και ιδίως αυτή που αφορά στο ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας. Μέσα από ερμηνευτικά επιχειρήματα, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας υποχωρεί υπό το πρίσμα του συμφέροντος του τέκνου και με το επιπλέον εχέγγυο τήρησης - ούτως ή άλλως, στο πλαίσιο των διατάξεων της υιοθεσίας ανηλίκων - της προϋπόθεσης των ανώτατων ορίων ηλικίας. Στην κατεύθυνση αυτή, επιστρατεύονται αντίστοιχα και οι σχετικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων. Με αφορμή δε αυτές, σημειώνεται ότι ενίοτε η νομολογία έχει καταλήξει και στη θέση ότι οι ισχύουσες για το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας διατάξεις θα πρέπει να θεωρηθούν ερμηνευτικά ακόμη και *ανεφάρμοστες*²⁷⁴, λόγω σύγκρουσης αυτών με αντίστοιχες διατάξεις ανώτερης τυπικής ισχύος²⁷⁵, εν προκειμένω την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όπως έχει κυρωθεί στην ελληνική έννομη τάξη.

Τέλος, έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι και στην περίπτωση της υιοθεσίας ενηλίκων παρουσιάζεται το φαινόμενο να κάμπτονται τα ηλικιακά όρια που τίθενται από τον νόμο²⁷⁶, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εκάστοτε υιοθεσία. Κρίσιμο στοιχείο στην υιοθεσία ενηλίκων είναι η ελάχιστη διαφορά ηλικίας²⁷⁷, και όχι τα ανώτατα όρια ηλικίας²⁷⁸. Τόσο στην περίπτωση του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ενηλίκων, όσο και αντίστοιχα αυτής των ανώτατων, κατά βάση, ορίων διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων υφίστανται σαφείς και ρητές διατάξεις²⁷⁹, η διατύπωση των οποίων, γραμματικά τουλάχιστον, δεν φαίνεται να συμπλέει με την ερμηνευτική προσέγγιση που ακολουθεί μέρος της νομολογίας.

Ακόμη δε μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι η σχετική νομολογία, σε αμφότερες περιπτώσεις, επιστρατεύει το ίδιο σκεπτικό για να καταλήξει στην κάμψη των ηλικιακών ορίων, υιοθετώντας παρεμφερή ερμηνευτική προσέγγιση. Πράγματι, η τιθέμενη με ρητή διάταξη ελάχιστη διαφορά ηλικίας δεκαοκτώ (18) ετών για την υιοθεσία ενηλίκου

²⁷³ ΠπρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΑθ 7138/2014.

²⁷⁴ ΠπρΡεθ 4/2003.

²⁷⁵ *ibid*: «... Ορίζοντας συνεπώς ο εσωτερικός νομοθέτης ελάχιστη και ανώτατη διαφορά ηλικίας, μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου, ως ουσιαστική προϋπόθεση τέλεσης της υιοθεσίας, έρχεται σε σύγκρουση με την ανωτέρω, αυξημένης τυπικής ισχύος, διάταξη του άρθρου 8 παρ. 3 της Σύμβασης, με αποτέλεσμα το ανεφάρμοστο της νομοθετικής του πρόβλεψης...». Βλ. σχετικά και Παναγόπουλο, Κ. (2013), σελ. 1031, Λέκκας Γ. (2015), σελ. 396.

²⁷⁶ 1580, 1582 ΑΚ.

²⁷⁷ Βαθρακοκόιλης, Β. (2000), σελ. 1170, Δασκαρόλης, Γ. (2001), σελ. 147, Παπαχρίστου, Θ. (2003), σελ. 662-663.

²⁷⁸ ΕφΑθ 2403/2003, ΕφΑθ 2997/2003 με ταυτότητα προέδρου και εισηγήτριας ως προς τη σύνθεση του δικαστηρίου (Πρόεδρος: Γ. Καβέτσος και εισηγήτρια: Α. Αλειφεροπούλου). Σημειώνεται δε ότι οι πρωτόδικες, τις οποίες εξαφανίζουν οι πιο πάνω αποφάσεις υποστήριζαν, εσφαλμένα, ότι, σε περίπτωση κοινής υιοθεσίας ενηλίκου από συζύγους, θα εφαρμόστούν αναλόγως τα 1544 εδ. α, 1545 ΑΚ..

²⁷⁹ 1582 ΑΚ αφενός, 1543 και 1544 ΑΚ αφετέρου.

έχει κριθεί από δικαστήριο²⁸⁰ ότι ορθώς κάμπτεται, για τον ίδιο λόγο που συγχωρείται αντίστοιχα η κάμψη των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας, αλλά και ηλικίας ακόμη, στην περίπτωση της υιοθεσίας ανηλίκων²⁸¹. Συγκεκριμένα, και στην περίπτωση υιοθεσίας ενηλίκου κρίθηκε ότι, όταν υπάρχει σπουδαίος λόγος, ο οποίος ανάγεται στο συμφέρον της υιοθετούμενης ενήλικης εν προκειμένω²⁸², τα νομοθετικά προβλεπόμενα ελάχιστα όρια διαφοράς ηλικίας μπορούν να καμφθούν, αφού δεν καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, λαμβάνοντας δε κυρίως υπόψη και τις πραγματικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση²⁸³.

A.2.3. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

Ανεξάρτητα από τη θέση που ενδεχομένως λαμβάνει κανείς απέναντι στη νομολογιακή τάση, η οποία εκτέθηκε στην αμέσως προηγούμενη υποενότητα, ως προς τα όρια ηλικιακής διαφοράς μεταξύ υιοθετούμενου και υιοθετούντος και την αναγκαιότητα ή μη αυστηρής τήρησης των προϋποθέσεων του νόμου που τείνουν να «συγχωνευθούν»²⁸⁴ με την προϋπόθεση του συμφέροντος του τέκνου, υπό την ερμηνεία είτε γενικότερων αρχών, είτε διεθνών κειμένων ή ακόμη και υπό το πρίσμα της ιστορικής αναδρομής θέσπισης των εν λόγω διατάξεων, ένα περαιτέρω ζήτημα τίθεται στις περιπτώσεις στις οποίες δεν τηρείται καν το ανώτατο ηλικιακό όριο. Καταγράφονται περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει επιτραπεί από δικαστήριο υιοθεσία για αιτούντες που έχουν υπερβεί το εξηκοστό (60^ο) έτος της ηλικίας τους²⁸⁵. Και ενώ η υπέρβαση του ορίου ανώτατης ηλικίας ως προς τον ένα από τους αιτούντες συζύγους - εφόσον αυτοί υιοθετούν από κοινού - είναι κατανοητή²⁸⁶ και αντίστοιχα προβλέπεται ρητά²⁸⁷, προβληματίζει, ωστόσο, η παράκαμψη του ορίου ηλικίας από δικαστικές αποφάσεις, στις περιπτώσεις που δεν συντρέχει καν η προϋπόθεση αυτή. Μάλιστα, ο εν λόγω προβληματισμός επιτείνεται, εάν αναλογιστεί κανείς ότι βασικό επιχείρημα για την παράκαμψη του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, όπως αναλύθηκε

²⁸⁰ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

²⁸¹ *Ibid*, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Καθιερώνεται όμως διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ έτη, αλλά και στην περίπτωση αυτή δεν καθιερώνεται ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας ... Τα παραπάνω ηλικιακά όρια δεν πρέπει να θεωρηθούν ότι καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας και μπορούν να καμφθούν εφόσον για τη συγκεκριμένη υιοθεσία κριθεί από το δικαστήριο ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος πρώτιστα του υιοθετούμενου (βλ. Γνωμοδότηση Β. Δούβλη, ΕλλΔνη 42.1263, Εφθεσ 2020/1999 Αρμ 1999.1065).....».

²⁸² ΠΠρΘεσ 7605/2005, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...Η κατ'ουσίαν παραδοχή της υπό κρίση αίτησης αφορά στην τυπική τακτοποίηση μίας ουσιαστικά δεδομένης πραγματικής κατάστασης, που συνιστά η ισορροπημένη και δεμένη οικογένεια, στην οποία συμβιώνουν όλοι μαζί και θα επισφραγίζει την πραγματική θέληση και επιθυμία όλων, και περισσότερο της ίδιας της υιοθετούμενης, να υιοθετηθεί από τον πρώτο αιτούντα, αφού οι σχέσεις της με τον φυσικό της πατέρα δεν υπήρξαν ποτέ ουσιαστικές. Με την υιοθεσία θα καταλάβει τη θέση του τέκνου έναντι αμφοτέρων των συζύγων και δεν θα αισθάνεται ξένη προς το περιβάλλον του πατριού της με τις εντεύθεν επιπτώσεις.».

²⁸³ ΠΠρΘεσ 7605/2005, σύμφωνα με την οποία: «...Άλλωστε στα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας και της προστασίας της οικογένειας περιλαμβάνεται και το επιμέρους δικαίωμα να επιλέγει ελεύθερα ο υπό υιοθεσία το οικογενειακό του περιβάλλον, ιδίως όταν έχει διαταραχθεί η αρμονία στο φυσικό του οικογενειακό περιβάλλον και επιθυμεί την ένταξη του στο καινούργιο της φυσικής του μητέρας.....».

²⁸⁴ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 100.

²⁸⁵ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΑΘ 6952/2008, ΕφΑΘ 7138/2014.

²⁸⁶ ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘηβών 33/2010 (ΝοΒ 2009, 78).

²⁸⁷ 1545 παρ. 2 ΑΚ.

στην προηγούμενη υποενότητα, είναι και το γεγονός ότι, ούτως ή άλλως, ο σκοπός εξασφάλισης ακμαίων ηλικιακά γονέων επιτυγχάνεται με την τήρηση ακριβώς του ανώτατου ορίου ηλικίας²⁸⁸.

Σημειώνεται ότι στις εξεταζόμενες, στο πλαίσιο της παρούσας, δικαστικές υποθέσεις, κατά τις οποίες γίνεται δεκτή αίτηση υιοθεσίας από αιτούντα που υπερβαίνει το εξηκοστό (60^ο) έτος ηλικίας του, πρόκειται, κατά κύριο λόγο, για υιοθεσία τέκνων των συζύγων των αιτούντων την υιοθεσία - είτε βιολογικών²⁸⁹, είτε αποκτηθέντων με ΙΥΑ²⁹⁰-. Και προκειμένου να προλάβει κανείς τυχόν εντυπώσεις, επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, πως σε όλες τις εξεταζόμενες πιο κάτω περιπτώσεις η πραγματική κατάσταση ήταν ήδη διαμορφωμένη, με τα προς υιοθεσία τέκνα να συζούν και να έχουν ήδη ενταχθεί στο περιβάλλον των αιτούντων. Αντίστοιχα, διαμορφωμένη πραγματική κατάσταση με τα προς υιοθεσία τέκνα να συζούν με τους αιτούντες συντρέχει και στην περίπτωση δικαστικής απόφασης που έκανε δεκτή αίτηση υιοθεσίας από γονείς που υπερέβαιναν και οι δύο σε σχέση με ένα από τα προς υιοθεσία ανήλικα το όριο διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών, η δε αιτούσα σύζυγος έχει υπερβεί και το εξηκοστό (60^ο) έτος της ηλικίας της, όντας εβδομήντα τεσσάρων (74) ετών²⁹¹. Και στην υπόθεση αυτή, τα προς υιοθεσία ανήλικα διαβιούσαν με τους αιτούντες ήδη από τους πρώτους μήνες της ζωής τους, ήταν δε και τα δύο ανήλικα φυσικά αδέρφια, συγγενείς εξ αίματος του αιτούντος την υιοθεσία, ως τέκνα του αδελφού αυτού. Το πραγματικό αυτό γεγονός της ένταξης των προς υιοθεσία τέκνων στο οικογενειακό περιβάλλον των αιτούντων αναπόφευκτα βάρυνε στη δικαστική κρίση, ενδεχομένως οδηγώντας και σε λύσεις που υπερέβαιναν την πεπατημένη ερμηνευτική οδό, ανεξάρτητα από τις τυχόν -βάσιμες ή μη- νομικές αντιρρήσεις που σχετίζονται εύλογα με τη διατύπωση των κρίσιμων διατάξεων και τη δικαιολογητική τους βάση.

Σε άλλη υπόθεση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο της Θεσσαλονίκης²⁹² κλήθηκε το 2004 να κρίνει αίτηση από άνδρα ηλικίας εξήντα δύο (62) ετών για υιοθεσία ανηλίκων - αλλοδαπών υπηκόων, φυσικών τέκνων της νόμιμης συζύγου του -. Η αίτηση υιοθεσίας έγινε δεκτή. Στο πλαίσιο της ανάλυσης των προς εξέταση πραγματικών περιστατικών ελήφθησαν ρητά υπόψη, και παρατάθηκαν με λεπτομέρεια τα στοιχεία που συνηγορούσαν υπέρ του συμφέροντος των προς υιοθεσία τέκνων. Ειδικότερα, αναλύθηκε στην απόφαση ότι τα προς υιοθεσία ανήλικα τέκνα ζούσαν και αναπτύσσονταν με τον αιτούντα, για τον οποίο και έτρεφαν αισθήματα αγάπης τέκνου προς πατέρα και είχε ήδη δημιουργηθεί μεταξύ τους δυνατός συναισθηματικός - οικογενειακός δεσμός. Ο αιτών ξεπερνούσε τα προς υιοθεσία ανήλικα κατά δεκαοκτώ (18) και πλέον έτη και ήταν σύζυγος της φυσικής μητέρας των ανηλίκων, ο δε φυσικός τους πατέρας συναινούσε στην τέλεση της υιοθεσίας. Σημειώθηκε, βέβαια, από το δικαστήριο η υπέρβαση του ορίου ηλικίας των εξήντα (60) ετών από τον αιτούντα. Επισημάνθηκε, ωστόσο, στη σκέψη του δικαστηρίου πως η υιοθεσία από τον υποψήφιο θετό πατέρα που ήταν τότε εξήντα δύο (62) ετών, δεν θα μπορούσε να εμποδίζεται τυπικά από το ανώτατο ηλικιακό όριο που θέτει ο νόμος στα εξήντα (60) έτη. Η

²⁸⁸ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

²⁸⁹ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑΘ 6952/2008.

²⁹⁰ ΕφΑΘ 7138/2014.

²⁹¹ ΠΠρΠατρών 385/2007.

²⁹² ΠΠρΘεσ 25765/2004.

συνδρομή ή μη, συνεπώς, του εν λόγω ορίου αντιμετώπιστηκε, όπως και στην αντίστοιχη περίπτωση της νομολογιακής προσέγγισης των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας, μάλλον ως τυπική.

Η συγκεκριμένη απόφαση κατέληξε ότι η απόρριψη της αίτησης υιοθεσίας μόνον για τη μη συνδρομή του τυπικού λόγου του ηλικιακού ορίου θα οδηγούσε σε ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά προβλήματα τόσο στα προς υιοθεσία τέκνα – τα οποία ζούσαν και αναπτύσσονταν στο νέο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής τους μητέρας και του αιτούντος την υιοθεσία συζύγου της -, όσο και στον ίδιο τον αιτούντα, εφόσον ήδη λειτουργούσαν ως μία οικογενειακή ενότητα²⁹³. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορούσε και η έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας²⁹⁴.

Λίγα χρόνια αργότερα, το 2008 το Εφετείο Αθηνών²⁹⁵ κλήθηκε να εξετάσει αίτηση υιοθεσίας από τον σύζυγο της φυσικής μητέρας του προς υιοθεσία τέκνου, ο οποίος ήταν ήδη εξήντα οκτώ (68) ετών. Συνεπώς, ο αιτών στην υπό κρίση υπόθεση υπερέβαινε το όριο διαφοράς ηλικίας με το προς υιοθεσία ανήλικο τέκνο και παράλληλα το όριο ηλικίας που θέτει ο νόμος στα εξήντα (60) έτη.

Και στην υπόθεση αυτή το δικαστήριο επέμεινε στην εξέταση των πραγματικών περιστατικών, ως στοιχείων για τη συνδρομή του συμφέροντος του προς υιοθεσία ανηλίκου, και κατέληξε να κάνει δεκτή τη σχετική αίτηση υιοθεσίας, εξαφανίζοντας αντίθετη πρωτόδικη απόφαση. Επισημάνθηκε, μεταξύ άλλων, από το δικαστήριο, ότι τόσο η φυσική μητέρα του προς υιοθεσία τέκνου ήταν σύζυγος του αιτούντος, όσο και πως το προς υιοθεσία τέκνο συζούσε με τον αιτούντα ήδη δέκα (10) χρόνια, είχε στενή συναισθηματική σχέση με αυτόν και σπάνια συναντούσε τον φυσικό του πατέρα. Με αυτά τα δεδομένα, συνεκτιμώντας το δικαστήριο την ηλικιακή, κατά τον νόμο, παρέκκλιση του αιτούντος, στο πλαίσιο της έρευνάς του σχετικά με το εάν εξυπηρετείται ή όχι το συμφέρον του ανηλίκου με την ζητούμενη υιοθεσία, έκανε δεκτή την υπό κρίση αίτηση, εξαφανίζοντας την αντίθετη πρωτόδικη απόφαση. Σημείωσε δε το δικαστήριο ότι, με τον τρόπο αυτό, ο ανήλικος επρόκειτο να ενταχθεί πλήρως και επίσημα πλέον στην οικογένεια του αιτούντος που είχε δημιουργηθεί, πράγμα που επιθυμούσε και ο ίδιος ο ανήλικος και θα συνέβαλε στην ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Επισημαίνεται ότι, ομοίως στην περίπτωση αυτή, η θέση της

²⁹³ *Ibid* : «...Ως τελικό επομένως συμπέρασμα προκύπτει στην προκειμένη περίπτωση ότι η επιθυμητή υιοθεσία από τον υποψήφιο θετό πατέρα, ο οποίος σήμερα διαγιγνέται το 62^ο έτος της ηλικίας του, είναι καθ'όλα επιτρεπτή και νόμιμη, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν στη μείζονα σκέψη, χωρίς να εμποδίζεται τυπικά από το ανώτατο ηλικιακό όριο του άρθρου 1544 εδ α ΑΚ. Τούτο επιβάλλεται από το πραγματικό συμφέρον των υιοθετούμενων, αλλά και του αιτούντος, ο οποίος βρίσκεται σε άριστη βιολογική, ηθική, πνευματική και περιουσιακή κατάσταση, ώστε να αναδρέψει με την επιβαλλόμενη στοργή και φροντίδα τους υιοθετούμενους. Άλλωστε, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η απόρριψη την ένδικης αίτησης εξαιτίας της μη συνδρομής του τυπικού λόγου του ηλικιακού ορίου, θα δημιουργούσε ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά προβλήματα τόσο στους υιοθετούμενους, οι οποίοι ζουν και αναπτύσσονται στο νέο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής τους μητέρας, μαζί με τον αιτούντα σύζυγό της, όπως προαναφέρθηκε, όσο και στον αιτούντα, εφόσον ήδη λειτουργούν ως μία οικογενειακή ενότητα και θα προσέκρουε στο συμφέρον των υιοθετούμενων, το οποίο (συμφέρον) αποτελεί καίριο και καθοριστικό κριτήριο δικαστικής απαγγελίας οποιασδήποτε υιοθεσίας.».

²⁹⁴ *Ibid* : «...Ενόψει όλων των ανωτέρων, σε συνδυασμό με το ότι η κοινωνική λειτουργός, που ενήργησε τη σχετική έρευνα, εισηγείται την πραγματοποίηση της υιοθεσίας».

²⁹⁵ Εφαθ 6952/2008.

κοινωνικής λειτουργού που συνέταξε την έκθεση κοινωνικής έρευνας συνηγορούσε στο ίδιο συμπέρασμα²⁹⁶.

Το Εφετείο Αθηνών²⁹⁷ κλήθηκε και πάλι, κάποια χρόνια αργότερα, να εξετάσει μία ακόμη πιο ιδιαίτερη περίπτωση υιοθεσίας από αιτούσα που ξεπερνούσε τόσο το όριο διαφοράς ηλικίας με τα προς υιοθεσία ανήλικα τέκνα, όσο και αυτό ακόμη το απόλυτο όριο ηλικίας των εξήντα (60) ετών, διανύοντας η ίδια το εξηκοστό τρίτο (63^ο) έτος της ηλικίας της. Η ιδιαιτερότητα της εν λόγω υπόθεσης και η πρωτοποριακή προσέγγιση αυτής από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο Αθηνών εντοπίζεται στο επιπρόσθετο γεγονός ότι τα προς υιοθεσία τέκνα είχαν αποκτηθεί από τον σύζυγο της αιτούσας με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, μετά από σχετική δικαστική άδεια (περίπτωση μοναχικού πατέρα)²⁹⁸. Και ενώ η άδεια που είχε δοθεί στον άγαμο άνδρα για απόκτηση τέκνων με παρένθετη μητέρα ανατράπηκε εκ των υστέρων²⁹⁹, αποφάνθηκε το δικαστήριο, στη συγκεκριμένη υπόθεση, ότι κρίσιμη ήταν η ύπαρξη της άδειας κατά τη στιγμή της εμφύτευσης των γονιμοποιημένων ωαρίων στην παρένθετη μητέρα, οπότε η εκ των υστέρων εξαφάνισή της δεν επηρεάζει όσους ενήργησαν καλόπιστα, πολλώ μάλλον δεν μπορεί να ανατρέψει τις δημιουργηθείσες σχέσεις οικογενειακού δικαίου. Το δικαστήριο εξέτασε τα πραγματικά περιστατικά στη συγκεκριμένη αίτηση υιοθεσίας και έκρινε ότι τόσο η καλή υγεία, και γενικότερα η πνευματική και περιουσιακή κατάσταση της αιτούσας την καθιστούσαν ικανή να αναθρέψει με την επιβαλλόμενη στοργή τα προς υιοθεσία τέκνα και να τους εξασφαλίσει τις κατάλληλες - προσωπικές, οικογενειακές, κοινωνικές και οικονομικές - συνθήκες για την ομαλή ψυχική, πνευματική, συναισθηματική και ηθική τους ανάπτυξη. Σημείωσε δε το δικαστήριο τις επί σειρά ετών προσπάθειες της αιτούσας για απόκτηση τέκνων, καθώς και τις συνθήκες, υπό τις οποίες τα προς υιοθεσία τέκνα γεννήθηκαν - μέσω παρένθετης μητέρας-. Συμπλήρωσε δε σχετικά ότι η προσφώνηση από τα ανήλικα τέκνα προς την αιτούσα «μαμά», με όλα τα επακόλουθα και τα συναισθήματα που η λέξη αυτή περικλείει, σε συνδυασμό με την ανάγκη των συγκεκριμένων παιδιών για μητρική αγάπη και φροντίδα, δεδομένου ότι είχαν συλληφθεί μέσω παρένθετης μητέρας και στην ουσία ζούσαν με τον πατέρα τους, σύζυγο της αιτούσας, και την ίδια την αιτούσα, βάρυναν στην κρίση του δικαστηρίου, ώστε να κάνει δεκτή την αίτηση υιοθεσίας, καθότι αυτή αξιολογήθηκε σαφώς προς το συμφέρον των ανηλίκων.

Έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι στις σχετικές αποφάσεις, προκειμένου το δικαστήριο να οδηγηθεί στην τολμηρή θέση παράκαμψης του ηλικιακού ορίου των εξήντα (60) ετών, γίνεται επίκληση της νομολογίας που σχετίζεται με την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Μάλιστα, παρατηρείται σε σχετική απόφαση να επισημαίνεται το

²⁹⁶ *Ibid*: «... (ενν. ο αιτών πατέρας) είναι υγιής σωματικά και ψυχικά καλλιεργημένος με μεγάλη κοινωνική εμπειρία, άνεση στην επικοινωνία με τον περίγυρό του και κυρίως το ανήλικο τέκνο που, όπως σημειώνει η κοινωνική λειτουργός, η συντάξασα την έκθεση κοινωνικής έρευνας μετά από αρκετές συναντήσεις, που είχε με τον υποψήφιο θετό πατέρα και τα λοιπά μέλη της οικογένειας, αγαπά, νοιάζεται και φροντίζει.....Στην έκθεση της κοινωνικής λειτουργού σημειώνεται ότι το παιδί φάνηκε να έχει στενή συναισθηματική σχέση με τον υποψήφιο θετό πατέρα, για τον οποίο ομιλεί με αγάπη και θαυμασμό. Δείχνει να έχει αναπτυχθεί σε ένα ομαλό οικογενειακό περιβάλλον εξελισσόμενο σαν προσωπικότητα και επιδεικνύοντας στις εκδηλώσεις του κοινωνικότητα, ευγένεια και εξαιρετικό χειρισμό του λόγου Εξάλλου ο ανήλικος διατηρεί στενή επαφή με την αδελφή του Α., φυσικό τέκνο του αιτούντος την υιοθεσία και της ΕΣ, η οποία συνεισέφερε στη φροντίδα του από της γεννήσεώς του μέχρι σήμερα.....».

²⁹⁷ ΕφαΘ 7138/2014.

²⁹⁸ ΜΠρΑθ 2827/2008.

²⁹⁹ ΕφαΘ 3357/2010.

εξής παράδοξο: να γίνεται επίκληση της αναγκαιότητας κάμψης του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, λόγω αντίστοιχα τήρησης του ανώτατου ορίου ηλικίας, το οποίο, όμως, στη συνέχεια, ομοίως και αυτό παρακάμπτεται από την ίδια απόφαση³⁰⁰.

Πάντως, το δικαστήριο καλείται, εκ των πραγμάτων, να προσαρμόσει την επιχειρηματολογία για την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας και να την εξελίξει περαιτέρω, προκειμένου να υπερβεί έναν επιπλέον τυπικό φραγμό, αυτόν πλέον των ηλικιακών ορίων, κι όχι μόνον των ορίων διαφοράς ηλικίας³⁰¹. Στην επιχειρηματολογία προς την κατεύθυνση αυτή, το δικαστήριο επισημαίνει, στο πλαίσιο των εξεταζόμενων υποθέσεων, την ταυτόσημη θέση της εκάστοτε έκθεσης κοινωνικής έρευνας, στις περιπτώσεις που αυτή συντείνει στον ίδιο αποτέλεσμα³⁰². Και αναμφισβήτητα, η διαπίστωση αυτή δεν είναι άνευ σημασίας, από πραγματική και πρακτική, αλλά και, σε τελική ανάλυση, από ανθρώπινη και κοινωνική άποψη. Ωστόσο, εξακολουθεί να διερωτάται κανείς εάν η υπέρβαση των ανώτατων ορίων ηλικίας που θέτει ο νόμος στηρίζεται σε νομικά πειστική επιχειρηματολογία.

Οι εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις, πάντως, καταλήγουν να προτάσσουν την υπέρβαση του ανώτατου ορίου ηλικίας, κατά βάση, μέσα από δύο άξονες. Ο πρώτος άξονας κινείται γύρω από τη νομοθετική ευρύτητα με την οποία δέχονται οι εν λόγω αποφάσεις ότι ο νομοθέτης προσεγγίζει τις σχετικές με την υιοθεσία διατάξεις. Με βάση τον άξονα αυτό, οι εξεταζόμενες αποφάσεις καταλήγουν ότι η ηλικιακή κατά νόμο παρέκκλιση θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο της έρευνας που καλείται να ολοκληρώσει το δικαστήριο σχετικά με το εάν εξυπηρετείται ή όχι το συμφέρον του τέκνου³⁰³. Ο δεύτερος άξονας συλλογιστικής οδηγείται στην κάμψη των ηλικιακών ορίων συλλήβδην - πλέον όχι μόνον της ηλικιακής

³⁰⁰ ΕφΑθ 7138/2014.

³⁰¹ ΕφΑθ 6952/2008, η οποία, κατά βάση, επαναλαμβάνει συλλογισμούς από προηγούμενη σχετική νομολογία, και ειδικότερα: «.....Δικαιολογητικός λόγος θεσπίσεως των πιο πάνω (ενν.ηλικιακών) ορίων είναι η μη απόκλιση της νομοθεσίας από τη φύση των πραγμάτων, η οποία απαιτεί γονείς ικανούς να αναθρέψουν το παιδί τους. Περαιτέρω όμως κομβικό ερμηνευτικό σημείο των ισχυουσών σήμερα στο δίκαιο μας ρυθμίσεων περί υιοθεσίας ανηλίκων αποτελεί η αρχική επιταγή του άρθρου 1542 εδ. β` ΑΚ, σύμφωνα με την οποία η υιοθεσία πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου. Η γενική αυτή διάταξη συμβαδίζει με εκείνη του άρθρου 1558 ΑΚ, βάσει της οποίας το Δικαστήριο απαγγέλλει την υιοθεσία, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις -μεταξύ αυτών και η προάσπιση του συμφέροντος του υιοθετούμενου κατ` ΑΚ 1542 εδ. β- συνεκτιμώντας παράλληλα την έκθεση του αρμόδιου κοινωνικού λειτουργού με στόχο την τελική διαπίστωση του αν στην συγκεκριμένη περίπτωση συμφέρει η υιοθεσία τον υιοθετούμενο,Πέραν της πιο πάνω αναφερθείσας διατάξεως του άρθρου 1542 εδ. β` ΑΚ και της συστηματικής θέσης της στη προμετωπίδα του κεφαλαίου του Αστικού Κώδικα, που αφορά την υιοθεσία και άλλες διατάξεις δείχνουν τη βούληση του Έλληνα νομοθέτη να αντιμετωπίσει τους περί υιοθεσίας ισχύοντες νόμους με εφαρμοστική ευρύτητα και με γνώμονα πάντοτε το συμφέρον του τέκνου. Ειδικότερα με βάση το άρθρο 1545 παρ. 2 ΑΚ, όπως αυτό διαμορφώθηκε με τη ψήφιση του άρθρου 19 παρ. 2 Ν 2521/1997, αν υιοθετούν και οι δύο σύζυγοι, η ηλικιακή κατά νόμο οριοθέτηση του υιοθετούντος αρκεί να συντρέχει στο πρόσωπο του ενός εκ των δύο. Στο ίδιο μήκος κύματος εξ άλλου κινείται και η προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 1544 στα εδ. β` και γ` αυτής, και η τελευταία νομοθετική παρέμβαση στις περί υιοθεσίας διατάξεις, όπου μεταξύ άλλων, βάσει του άρθρου 25 παρ. 3 Ν 2915/2001, προστίθεται στον ΑΚ νέο άρθρο 1578 Α σχετικά με την ανασύσταση υιοθεσίας, το εδ. β` του οποίου ορίζεται ότι σε μία τέτοια περίπτωση η διαφορά υιοθετούντος και υιοθετούμενου δεν λαμβάνεται υπόψη. Εξ άλλου το ελληνικό δίκαιο υιοθεσίας ανηλίκων και μετά τη μεταρρύθμιση του με τους προαναφερθέντες νόμους εξακολουθεί να διέπεται από τη Διεθνή Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης "για την υιοθεσία ανηλίκων", που υπογράφηκε στο Στρασβούργο την 24.4.1967, μετατραπείσα σε εσωτερικό δίκαιο με το Ν 1349/1980, η οποία είναι κανόνας δικαίου υπέρτερος του κοινού νόμου (άρθρο 28 παρ. 1 Συντ.) και κατά την οποία το μέγιστο όριο διαφοράς ηλικίας δεν αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο για τη διασφάλιση του συμφέροντος του υιοθετούμενου (κριτήριο είναι μόνο η κατώτατη διαφορά) και ούτε επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης, αλλά από επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη πρέπει να συμπορεύεται προς τους ορισμούς των παρ. 1 και 2 του άρθρου 8 αυτής, δηλ. να διασφαλίζει το συμφέρον του τέκνου» .

³⁰² ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008.

³⁰³ ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΑθ 7138/2014.

διαφοράς, αλλά και της ανώτατης ηλικίας - ενόψει σπουδαίου λόγου. Ο σπουδαίος λόγος ταυτίζεται, με βάση την προσέγγιση αυτή, και πάλι με το συμφέρον του τέκνου³⁰⁴. Τούτο προκύπτει σε κάθε εξεταζόμενη υπόθεση με βάση τα πραγματικά περιστατικά που αφορούν τόσο στο προς υιοθεσία τέκνο, όσο και στους αιτούντες την υιοθεσία³⁰⁵.

Κάθε φορά, στις εξεταζόμενες υποθέσεις έχει βαρύνουσα σημασία για την κρίση του δικαστηρίου η συμβίωση των προς υιοθεσία τέκνων με τους αιτούντες την υιοθεσία³⁰⁶, το γεγονός ότι οι αιτούντες την υιοθεσία είναι σύζυγοι του φυσικού γονέα τους³⁰⁷, ή ακόμη και συγγενείς τους πρώτου βαθμού³⁰⁸. Αντίστοιχα, σημαντικό ρόλο στην κρίση του δικαστηρίου διαδραματίζει και η ιδιαιτερότητα της εκάστοτε περίπτωσης απόκτησης των τέκνων, όπως στην περίπτωση απόκτησης αυτών από άγαμο άνδρα μέσω παρένθετης μητέρας, οπότε δεν υπάρχει νομική μητέρα - πέραν της υποψήφιας θετής - για να καλύψει την ανάγκη των τέκνων αυτών για μητρική στοργή και αγάπη³⁰⁹. Στο ίδιο πλαίσιο, και προς επίρρωση των σχετικών συλλογισμών, επισημαίνεται ομοίως ο κοινωνικός ρόλος και διάσταση που έχει λάβει πλέον ο θεσμός της υιοθεσίας στην ελληνική έννομη τάξη, με την επισήμανση ότι το σχετικό με τον θεσμό της υιοθεσίας ενδιαφέρον έχει επικεντρωθεί στο συμφέρον του τέκνου και στην παροχή σε αυτό δυνατότητας να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με ανάπτυξη σχέσεων στοργής και αφοσίωσης, με στόχο την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του³¹⁰. Αντίστοιχα, εξαιρετική βαρύτητα για το δικαστήριο στις υπό εξέταση περιπτώσεις έχει και η εξέταση των συνεπειών που θα είχε η μη τέλεση της κάθε φορά κρινόμενης υιοθεσίας³¹¹, κριτήριο το οποίο, άλλωστε, έχει αξιολογηθεί με σχετική βαρύτητα, και από τον Άρειο Πάγο, όπως προαναφέρθηκε³¹². Με βάση το εν λόγω επιχείρημα, στις υπό εξέταση υποθέσεις το δικαστήριο δέχεται ότι τα ηλικιακά όρια - πλέον όχι μόνον αυτά που αφορούν σε διαφορά ηλικίας αλλά και τα ίδια τα όρια ηλικίας μπορούν να καμφθούν. Η εντοπιζόμενη δε κάθε φορά ηλικιακή παρέκκλιση από το ανώτατο όριο των εξήντα (60) ετών συνεκτιμάται στο πλαίσιο έρευνας του δικαστηρίου σε κάθε υπόθεση υιοθεσίας ανηλίκου και φαίνεται ότι καταλήγει να υποχωρεί προς όφελος του συμφέροντος του τέκνου.

Το συμφέρον δε του ανηλίκου κρίνεται αντίστοιχα ως σπουδαίος λόγος, ο οποίος αρκεί να συντρέχει για την κάμψη της προϋπόθεσης ακόμη και των ηλικιακών ορίων, και συνακόλουθα για την τέλεση της ζητούμενης κάθε φορά υιοθεσίας. Το συμφέρον, μάλιστα, κάθε φορά του προς υιοθεσία ανηλίκου εξειδικεύεται μέσα από τις συγκεκριμένες πραγματικές συνθήκες διαβίωσης και σύνδεσης αυτού με τον εκάστοτε αιτούντα την υιοθεσία, παρά την υπέρβαση από τον τελευταίο του ανώτατου ορίου ηλικίας που θέτει ο

³⁰⁴ ΠΠρΘεσ 25765/2004.

³⁰⁵ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΑθ 7138/2014.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ ΠΠρΘεσ 25765/2004, Εφ Αθ 6952/2008.

³⁰⁸ ΠΠρΠατρών 385/2007.

³⁰⁹ ΕφΑθ 7138/2014.

³¹⁰ *Ibid.*

³¹¹ ΠΠρΘεσ 25765/2004, με βάση τον συλλογισμό της οποίας : «...Επομένως, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, το ανέφικτο της τέλεσης της αιτούμενης υιοθεσίας υπό τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται στην κρινόμενη αίτηση, λαμβανομένου υπόψη ιδιαιτέρως, καθόσον η μη τέλεση της υιοθεσίας οδηγεί σε ανεπιχειρήσιμα αποτελέσματα και προσκρούει σε βασικές και θεμελιώδεις σημασίας αρχές και αντιλήψεις που διέπουν σήμερα τη ζωή στην Ελλάδα, κατά τα παραπάνω εκτεθέντα....».

³¹² ΑΠ 1632/2014.

νόμος. Η αυστηρή γραμματική διατύπωση των κρινόμενων διατάξεων φαίνεται να υποχωρεί ενόψει της πραγματικότητας που έχει ήδη διαμορφωθεί αφενός και της κατάστασης που εναλλακτικά θα διαμορφωθεί, σε περίπτωση μη αποδοχής της κρινόμενης κάθε φορά αίτησης υιοθεσίας αφετέρου. Τούτο γίνεται με τρόπο που επιδεικνύει σαφώς κοινωνική ευαισθησία, και, συνεπώς, είναι απόλυτα σεβαστό. Ωστόσο, τα επικαλούμενα επιχειρήματα φαίνεται να αφήνουν περιθώρια νομικού αντιλόγου: τόσο με κριτήριο την ερμηνεία σύμφωνα με το γράμμα του νόμου - που θέτει σαφή ηλικιακά όρια -, όσο και με το επιχειρήμα ότι με τον τρόπο αυτό το δικαστήριο φαίνεται να εγκλωβίζεται σε «τετελεσμένα» - με την έννοια ότι πολλές φορές καλείται να κάνει δεκτές αιτήσεις υιοθεσίας που αφορούν σε de facto «οικογένειες», όπως διαμορφώνονται με τη συγκατοίκηση των αιτούντων την υιοθεσία γονέων και των προς υιοθεσία τέκνων.

III. Τμήμα Β. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Κεφάλαιο Β.1. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Β.1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Τα ζητήματα της ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή ρυθμίσθηκαν στην Ελλάδα αρχικά, και βασικά, με τον ν. 3089/2002³¹³. Το εν λόγω νομοθέτημα θεωρήθηκε πολύ πρωτοποριακό τόσο στον χώρο του ελληνικού δικαίου, όσο και συγκριτικά με τα αντίστοιχα δεδομένα σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο³¹⁴. Μέχρι το 2002, η υποβοήθηση στην αναπαραγωγή ήταν μία πραγματικότητα μεν, δεν είχε «νομικό ένδυμα» ακόμη δε, με αποτέλεσμα να καλύπτεται με διάφορες νομικές κατασκευές που επιστράτευαν τον μηχανισμό της υιοθεσίας, ενίοτε και την εκούσια αναγνώριση από τους ενδιαφερόμενους γονείς³¹⁵. Πάντως, ο όρος τεχνητή γονιμοποίηση εισάγεται για πρώτη φορά σε ελληνική

³¹³ Ν. 3089/2002 «Για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» (Α 327/23.12.2002).

³¹⁴ Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 141-142 και έκθεση επιστημονικής υπηρεσίας Βουλής στο σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», σελ. 1.

³¹⁵ Βλ. χαρακτηριστικά την απόφαση ΠΠρΗρακλείου 31/1999 (ΝοΒ 2000, 495), η οποία αντιμετωπίζει δημιουργικά την έλλειψη νομοθετικής διάταξης σχετικά με την ΙΥΑ. Με βάση την απόφαση αυτή, ελλείψει νομοθετικής ρύθμισης που να ιδρύει σχέση συγγένειας μεταξύ των συζύγων από τους οποίους προέρχεται το γεννητικό υλικό

νομοθετική διάταξη ήδη από το 1983³¹⁶, γεγονός που αποδεικνύει ότι όντως εφαρμόζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα στην πράξη, αρκετά πριν τη νομοθετική πρωτοβουλία του ν. 3089/2002 που αντιμετωπίζει το θέμα ολιστικά για πρώτη φορά.

Η όλο και μεγαλύτερη διάδοση των μεθόδων ΙΥΑ στην ελληνική κοινωνία, ως απάντηση στην προφανώς υφιστάμενη πραγματική ανάγκη για διεύρυνση των δυνατοτήτων δημιουργίας οικογένειας, δεδομένης της φυσικής ανικανότητας ή δυσκολίας απόκτησης παιδιών, κατέστησε αναγκαία τη σχετική νομοθετική παρέμβαση. Η εν λόγω παρέμβαση κλήθηκε να αντιμετωπίσει τις νέες βιοτικές σχέσεις που δημιουργήθηκαν από την ήδη διαμορφωθείσα πραγματικότητα³¹⁷. Αυτή η πραγματικότητα, που είχε προκαλέσει πληθώρα νομικών και ηθικών ζητημάτων³¹⁸, οδήγησε τον νομοθέτη, εκ των πραγμάτων, να ακολουθήσει τις εξελίξεις με τρόπο που να εξασφαλίζει την απαραίτητη, για την ομαλή κοινωνική λειτουργία, ασφάλεια δικαίου.

Ο ν. 3089/2002 ήλθε να καλύψει την ανάπτυξη των ιατρικών μεθόδων που υποβοηθούσαν, ήδη από καιρό, την ανθρώπινη αναπαραγωγή αφενός, και αφετέρου τη συνεχώς διευρυνόμενη εφαρμογή τους στην Ελλάδα. Ο εν λόγω νόμος κλήθηκε - και το πέτυχε σε ικανοποιητικό βαθμό, όπως έχει αποδείξει η πράξη - να δώσει κάποιες απαντήσεις σε νομικά ζητήματα, ιδίως αναφορικά με το θέμα της συγγένειας. Γνώμονας στην όλη αυτή προσπάθεια στάθηκε σαφώς το Σύνταγμα³¹⁹, οι διεθνείς συμβάσεις, αλλά κυρίως το συμφέρον του ίδιου του τέκνου, του πιο ανυπεράσπιστου από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη στη διαδικασία αυτή. Στόχος, άλλωστε, της όλης νομοθετικής προσέγγισης αναφέρεται ότι είναι να μην καταστεί το τέκνο θύμα της διαδικασίας της ΙΥΑ³²⁰.

και του παιδιού που γεννήθηκε με εξωσωματική γονιμοποίηση, με τη μέθοδο της «δανεικής» μήτρας, οι νομοθετημένες δυνατότητες περιέλευσης του παιδιού στους κοινωνικούς γονείς κρίνεται ότι είναι:

- α) είτε με την από κοινού υιοθεσία από τους κοινωνικούς γονείς εξ αρχής,
- β) είτε με την προσβολή της πατρότητας του κατά τεκμήριο συζύγου της νομικής μητέρας και την εκούσια αναγνώριση από τον κοινωνικό πατέρα και, στη συνέχεια, με υιοθεσία από τη θετή μητέρα.

Αντίστοιχα, η απόφαση ΠΠρΑθηνών 6779/2000 (Αρμ 2001, 57 = Δ/νη 2001, 253), αντιμετώπισε το θέμα της πατρότητας του μονίμου συντρόφου της γυναίκας που απέκτησε παιδί με γεννητικό υλικό ξένο και προς του δύο συντρόφους. Κατά την άποψη που επικράτησε στο δικαστήριο αρχικά -σε πρώτο βαθμό- ο σύντροφος της άγαμης γυναίκας χάνει το δικαίωμα, στη σχετική δίκη περί αναγνώρισης της πατρότητας, να αμφισβητήσει ότι το τέκνο δεν προέρχεται από αυτόν. Μεταγενέστερη δικαστηριακή εξέλιξη και συλλογισμός ανέτρεψε τελικά την εν λόγω επιχειρηματολογία τόσο στο Εφετείο όσο και στον ΑΠ (Εφαθ 2171/2002, ΧρΙΔ 2003, 420, ΑΠ 564/2003, ΝοΒ 2004, 24, ΟΛΑΠ 14/2004, ΧρΙΔ 2004, 606).

³¹⁶ Ν. 1329/1983 «Κύρωση ως Κώδικα του Σχεδίου Νόμου: Εφαρμογή της συνταγματικής αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών στον Αστικό Κώδικα, τον Εισαγωγικό του Νόμο, την Εμπορική Νομοθεσία και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, καθώς και μερικός εκσυγχρονισμός των διατάξεων του Αστικού Κώδικα που αφορούν το Οικογενειακό Δίκαιο» (Α 25/18.02.1983).

Σύμφωνα με το αρ. 17 του εν λόγω νόμου -στο 1471 παρ.2 εδ. β ΑΚ, όπως ίσχυε τότε-, προβλέφθηκε ότι η προσβολή της πατρότητας από τον σύζυγο της μητέρας αποκλείεται, εάν αυτός συγκατατέθηκε στη σύλληψη του τέκνου από τη γυναίκα του με τεχνητή γονιμοποίηση.

Ακολουθεί το σχετικό άρθρο, όπως ίσχυε: « Η προσβολή της πατρότητας αποκλείεται επίσης μετά τον θάνατο του τέκνου, εκτός αν είχε ήδη ασκηθεί η σχετική αγωγή. Η προσβολή ειδικά από τον σύζυγο της μητέρας αποκλείεται και 1: αν αυτός αναγνώρισε ότι το τέκνο είναι δικό του πριν γίνει αμετάκλητη η απόφαση για την προσβολή, 2. αν συγκατατέθηκε στην σύλληψη τέκνου από τη σύζυγό του με τεχνητή γονιμοποίηση. ».

³¹⁷ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1455-1460 ΑΚ, εισαγωγικές παρατηρήσεις, Α.Ι και Α.ΙΙ.1-5.

³¹⁸ Βλ., ενδεικτικά, Παπαζήση, Θ. (1995), σελ. 997-998, με αναφορές δεδομένων από την ανθρωπολογία της γέννησης.

³¹⁹ Βιδάλης, Τ. (2003), σελ. 832-840.

³²⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002 Ι.4, ΙΙ.2, σελ. 1.

Ο ν. 3089/2002 - ως ειδικό νομοθετικό πλαίσιο που ήλθε να καλύψει το νομοθετικό κενό που διαπιστώθηκε στον τομέα της τεχνητής γονιμοποίησης³²¹- επέλεξε την οδό της ρύθμισης και όχι της απαγόρευσης, η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να αποδειχθεί ανεπαρκής στην πράξη, όπως ίσχυε σε άλλες αλλοδαπές έννομες τάξεις³²². Η προσέγγιση αυτή αναπόφευκτα οδήγησε, παρά το φιλελεύθερο, εύκαμπτο και πρωτοποριακό πνεύμα του νόμου³²³, σε πιο αυστηρές προϋποθέσεις αναφορικά με ορισμένες τεχνικές ιατρικής υποβοήθησης³²⁴. Ο νομοθέτης δεν επέλεξε την οδό της απαγόρευσης μεν, χρειάστηκε να θέσει αυστηρές προϋποθέσεις δε, προκειμένου να κατοχυρώσει το συμφέρον κυρίως του τέκνου. Πράγματι, ο νόμος δέχεται την προσφυγή στις μεθόδους της ΙΥΑ μόνον σε συγκεκριμένες περιπτώσεις είτε αδυναμίας απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο ή προκειμένου να αποφευχθεί η μετάδοση σοβαρής ασθένειας στο τέκνο. Επιπλέον, όρισε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο στις σύνθετες σχέσεις συγγένειας που δημιουργούνται, ώστε να αποφεύγονται νομικές επιπλοκές. Η προσέγγιση αυτή του νόμου, όπως αναμενόταν, προκάλεσε αντιδράσεις³²⁵. Από την άλλη πλευρά, η προσέγγιση αυτή αναγνωρίστηκε και ως αναγκαία προσαρμογή της νομικής πραγματικότητας στην κοινωνική³²⁶. Σε κάθε περίπτωση, η αναγκαιότητα συγκεκριμένου της απαραίτητης νομικής αλλά και ηθικής προσέγγισης του δικαιώματος στην τεχνητή αναπαραγωγή, και παράλληλα των περιορισμών ως προς το δικαίωμα αυτό - και αντίστοιχα τη δημιουργία οικογένειας - αποτέλεσαν το στοίχημα της σχετικής νομοθετικής παρέμβασης του ν. 3089/2002.

Συνοπτικά, οι βασικοί άξονες του εν λόγω νόμου αφορούσαν στις προϋποθέσεις του επιτρεπτού των μεθόδων της ΙΥΑ, στις επιμέρους μεθόδους ΙΥΑ, στην τύχη του γεννητικού υλικού, στην ανωνυμία των τρίτων δοτών και τέλος στις επιπτώσεις των μεθόδων αυτών. Ειδικά ως προς τις επιπτώσεις του εν λόγω νομοθετήματος σε θέματα συγγένειας, αξίζει να επισημανθεί ότι καθιερώθηκε πλέον νομοθετικά μία νέα μορφή συγγένειας μεταξύ γονέων και τέκνου που δεν συνδέονταν βιολογικά μεταξύ τους, πέρα από τη γνωστή μέχρι τότε περίπτωση της υιοθεσίας. Πρόκειται για την κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια³²⁷.

³²¹ *Ibid*, I 2, σελ. 1.

³²² *Ibid*, I 4, I 3, σελ. 1.

³²³ *Ibid* I.5, σελ. 1-2: «Οι παραπάνω λύσεις, ... βρίσκονται σε αρμονία με το ισχύον νομικό πλαίσιο, τις βασικές ηθικές αξίες και την ιατρική δεοντολογία, ενώ ανταποκρίνονται και στην κοινωνική πραγματικότητα, έτσι ώστε οι προτεινόμενες ρυθμίσεις να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τα προβλήματα που ανακύπτουν. Ιδιαίτερα σε ένα χώρο, στον οποίο οι εξελίξεις είναι ραγδαίες και όπου με ένα απλό ταξίδι σε χώρα με ελαστικότερο νομοθετικό καθεστώς πολύ εύκολα ματαιώνονται οι όποιες απαγορεύσεις, ο νόμος πρέπει να είναι εύκαμπτος, ώστε οι διατάξεις του να μην καταλήξουν νεκρό γράμμα...»

³²⁴ *Ibid* I.4, σελ. 1: «...Θέμα αντίθεσης στους περιορισμούς αυτούς (ενν. να μην προσκρούει σε δικαιώματα άλλων, να μην παραβιάζει το Σύνταγμα κα να μην αντίκειται στα χρηστά ήθη) συζητείται ότι μπορεί να υπάρχει σε τρεις περιπτώσεις: τη μεταθανάτια γονιμοποίηση, στην τεχνητή γονιμοποίηση άγαμων μοναχικών γυναικών και στη χρησιμοποίηση «παρένθετης» κυοφόρου γυναίκας...»

³²⁵ Δασκαρόλης, Γ. (2004), σελ. 193 επ, Χατζηνικολάου, Ν. (2002), σελ. 49, Σταυρόπουλος, Α. (2007) σελ. 213–231, Κατσιμίγκας, Γ.; Βασιλοπούλου, Γ. (2010), σελ. 158–170 και απόψεις μελών της Επιτροπής Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος.

³²⁶ Βλ. εισήγηση Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για το σχ.ν. «Ιατρική Υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή».

³²⁷ Εισηγητική έκθεση ν.3089/2002, II.1 in fine, σελ. 4, όπου αναφορά γίνεται στη «βιολογική» και «κοινωνική» οικογένεια, στους «κοινωνικούς» και «γενετικούς» γονείς. Αντίστοιχα, στη θεωρία αναφορά γίνεται στην κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια, βλ. Δεληγιάννη, Ι. (1991), σελ. 281. Στην αλλοδαπή βιβλιογραφία, αναφορά γίνεται σε *parentée socio-affective*, βλ. ενδεικτικά Περάκη, Β. (2013) ΣΕΑΚ, 1455-1460 ΑΚ εισαγωγικές παρατηρήσεις, Α.ΙΙ.4.

Οι ρυθμίσεις του ν. 3089/2002 εντάχθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος τους στον ΑΚ³²⁸ και παράλληλα έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές στον ΚΠολΔ³²⁹. Το γεγονός της θέσπισης ειδικού κεφαλαίου για την ΙΥΑ νομοτεχνικά επιβλήθηκε από την αναπόφευκτη σχέση των μεθόδων ΙΥΑ με την ίδρυση των συγγενικών δεσμών του τέκνου με τους κοινωνικούς γονείς. Παράλληλα, πάντως, τούτο προέκυψε ουσιαστικά και από την ανάγκη διαρκούς επικαιροποίησης του ΑΚ, προκειμένου να μην καταστεί αυτό νομικό απολίθωμα³³⁰. Με τον τρόπο αυτό, επιτεύχθηκε η συστηματική αντιμετώπιση των σχετικών ζητημάτων, ενώ ταυτόχρονα ο ΑΚ ανανεώθηκε, ανταποκρινόμενος στις ανάγκες των καιρών³³¹.

Ο ν. 3089/2002 κάλυψε ένα πολύ μεγάλο μέρος των ζητημάτων που είχαν προκύψει ως προς την τεχνητή γονιμοποίηση, και σίγουρα το υφιστάμενο μέχρι τότε απόλυτο νομοθετικό κενό: με τους γενικούς όρους εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ, τους ειδικότερους όρους της μεταθανάτιας γονιμοποίησης και της παρένθετης μητρότητας, καθώς και την τύχη του πλεονάζοντος κρυσταλλωμένου γεννητικού υλικού. Πάντως, ήταν ήδη γνωστό από τη θέσπισή του, ότι ο πρώτος αυτός βασικός νόμος περί ΙΥΑ, επιφέροντας αναγκαίες τροποποιήσεις των σχετικών διατάξεων του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, ούτως ώστε να ανταποκρίνονται στη νέα συνεχώς διαμορφούμενη πραγματικότητα, θα έθετε πολλά ζητήματα επιπλέον των όσων είχε κληθεί να καλύψει³³². Τα ζητήματα αυτά απαιτούσαν την παρέμβαση της δικαιοσύνης αφενός, αλλά και του νομοθέτη αφετέρου, όπως αποδείχθηκε σχετικά σύντομα.

Μετά από μόλις δύο χρόνια, ο ν. 3305/2005³³³ κλήθηκε να συμπληρώσει τον ν. 3089/2002 και να ρυθμίσει και λοιπά ζητήματα ως προς την εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ. Πρόκειται για ένα εξειδικευμένο νομοθέτημα, το οποίο προσεγγίζει την ΙΥΑ και από την άποψη του ευαίσθητου τομέα της δημόσιας υγείας - πέραν των συνεπειών που είχαν ήδη επέλθει στο πεδίο του οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου³³⁴, με τη νομοθετική παρέμβαση του ν. 3089/2002 - . Στο πνεύμα αυτό, ο ν. 3305/2005 αντιμετωπίζει κυρίως τεχνικά και διαδικαστικά ζητήματα ΙΥΑ, εξειδικεύει δε περαιτέρω τις σχετικές διατάξεις του ΑΚ για τις μεθόδους της ΙΥΑ και τους όρους προσφυγής σε αυτές³³⁵. Ο ν. 3305/2005 ήλθε να καλύψει περαιτέρω το εναπομείναν - παρά την ουσιαστική επέμβαση του ν. 3089/2002 - νομοθετικό κενό: εξειδίκευσε τις διατάξεις του ν. 3089/2002, προσδίδοντας την απαραίτητη βιοϊατρική διάσταση σε αυτές, έθεσε με λεπτομέρεια το πλαίσιο έρευνας στον εν λόγω τομέα και το πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων ΙΥΑ, όπως και της ανεξάρτητης Εθνικής Αρχής ΙΥΑ³³⁶. Κυριότερη, ωστόσο, καινοτομία συνιστά το γεγονός ότι το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο

³²⁸ 1455-1460, 1461 επ., 1711 και 1924 ΑΚ.

³²⁹ 614 παρ. 1, 615 παρ. 1, 619, 799 ΚΠολΔ.

³³⁰ Περάκη, Β. (2013) ΣΕΑΚ 1455-1460 ΑΚ, εισαγωγικές παρατηρήσεις, Α.ΙΙ.3.

³³¹ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι 6, σελ. 2.

³³² *Ibid*, Ι 2, σελ. 1.

³³³ Ν. 3305/2005 «Εφαρμογή της Ιατρικής Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (Α' 17/27.01.2005).

³³⁴ Εισηγητική έκθεση ν.3305/2005, Α Γενικές Παρατηρήσεις, σελ.1.

³³⁵ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1455-1460 ΑΚ, εισαγωγικές παρατηρήσεις, Β.ΙΙΙ.5.

³³⁶ Βλ. σχετικά και αρ. 22 ν. 4737/2020 «Κύρωση της από 24.9.2020 τροποποίησης της από 26.7.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, του Κοινωφελούς Ιδρύματος με την επωνυμία «Κοινωφελές Ίδρυμα "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ" (ALEXANDER S. ONASSIS PUBLIC BENEFIT FOUNDATION)», που εδρεύει στο VADUZ του LIECHTENSTEIN, και του Ωνάσειου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου (Ν.Π.Ι.Δ.), επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις.», (Α 204/22.10.2020).

θεσπίζει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις για τις παραβάσεις των διατάξεων του ν. 3089/2002, αλλά και του ίδιου του ν. 3305/2005³³⁷.

Πέρα από τις τεχνικές και διαδικαστικές λεπτομέρειες που εξειδικεύονται στο συγκεκριμένο νομοθέτημα, όπως πλέον ισχύει, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι γενικές αρχές που διαγράφονται στην αρχή του, ως αποτέλεσμα της σημασίας που δίνει ο νομοθέτης στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της υπογονιμότητας μέσω των σύγχρονων μεθόδων ΙΥΑ. Η χρήση των μεθόδων ΙΥΑ φάνηκε να θέτει εκ νέου την ανάγκη οριοθέτησης των προκλήσεων που ανέκυπταν από τις μεθόδους αυτές, τόσο για την κοινωνία, όσο και για το ίδιο το δικαιοσύνημα³³⁸. Το νομοθετικό πλαίσιο, μέσα από τον συνδυασμό των ν. 3089/2002 και ν. 3305/2005, προσεγγίζει την ΙΥΑ από τη σκοπιά της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, και, κατ' επέκταση του δικαιώματος τεκνοποίησης κάθε προσώπου. Παράλληλα, στην αξιολόγηση της εφαρμογής των συγκεκριμένων μεθόδων, το συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου ορίζεται ότι θα πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη³³⁹. Πράγματι, πέρα από την επισήμανση της σπουδαιότητας των αρχών της βιοηθικής και των δεδομένων της ιατρικής και της βιολογίας για την εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ, ο έλεγχος του συμφέροντος του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου, ως εξειδίκευση της αρχής προστασίας των δικαιωμάτων του³⁴⁰, αναδεικνύεται σε βασικής σημασίας αρχή στο στάδιο της σύλληψης και κυοφορίας του τέκνου και προσφέρει την απαραίτητη ηθική θεμελίωση για την απόκτηση τέκνου με τις εν λόγω μεθόδους³⁴¹.

Β.1.2. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σήμερα

Β.1.2.ι. Η ηλικία του υποβοηθούμενου προσώπου

Το νομοθετικό πλαίσιο για την ΙΥΑ είναι πλέον μία παγιωμένη και θεσμοθετημένη, ήδη από το 2002, πραγματικότητα στην Ελλάδα. Πρόκειται για μία πραγματικότητα, της οποίας η εφαρμογή έχει ουσιώδεις και κρίσιμες επιπτώσεις σε πολλά επίπεδα, και κυρίως σε ένα τέκνο που πρόκειται να γεννηθεί μέσα από την εφαρμογή των μεθόδων αυτών. Το γεγονός, άλλωστε, αυτό αναδεικνύει σαφώς και την κρισιμότητα της εν λόγω πραγματικότητας, αλλά και τη βαρύτητα που της αποδίδεται, όπως και οφείλει, σε νομοθετικό και σε ερμηνευτικό αντίστοιχα επίπεδο.

Η ΙΥΑ αντιμετωπίζεται από το δίκαιό μας ως ιατρικό αναγκαίο μέσο αντιμετώπισης παθολογικών καταστάσεων που οδηγούν σε αδυναμία φυσικής απόκτησης τέκνων. Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή κατοχυρώνεται με βάση το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, ως ειδικότερη εκδήλωση του ατομικού δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της

³³⁷ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Α. Γενικές Παρατηρήσεις in fine, σελ. 1.

³³⁸ *Ibid*, Α Γενικές Παρατηρήσεις.

³³⁹ Αρ. 1 παρ. 2 ν. 3305/2005: «Κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί.».

Ακολουθεί στη συνέχεια, το αρ. 3, παρ. 2 απόφασης Εθνικής Αρχής ΙΥΑ 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β 293/07.02.2017): «Κατά την εφαρμογή των μεθόδων της Ι.Υ.Α. πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί. Το δικαίωμα για την απόκτηση τέκνου και η απαγόρευση διακρίσεων αποτελούν θεμελιώδεις επιταγές του δικαίου.».

³⁴⁰ Βλ. σχετικά αρ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού (ν. 2101/1992 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για το παιδί» -Α 192/02.12.1992-) και το άρθρο ΙΙ 24 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

³⁴¹ Εισηγητική έκθεση ν.3305/2005, Β, αρ. 1, σελ. 1.

προσωπικότητας³⁴², υποκείμενο παραδεκτά σε περιορισμούς, οι οποίοι απορρέουν από το ίδιο το Σύνταγμα, τα δικαιώματα των άλλων και τα χρηστά ήθη.

Βέβαια, οι τιθέμενοι ως προς το δικαίωμα στην αναπαραγωγή περιορισμοί αναφορικά με την ηλικία προσφυγής σε ΙΥΑ επιβεβαιώνονται ως παραδεκτοί, όχι μόνον από τη σκοπιά του Συνταγματικού ερείσματος του εν λόγω δικαιώματος, αλλά και από τη σκοπιά της βιοηθικής³⁴³. Η κάλυψη μέσω της ΙΥΑ ενός δικαιώματος το οποίο κάποιος στερείται χωρίς τη θέλησή του, δεν μπορεί και να οδηγεί στον απόλυτο «φιλελευθερισμό» αυτού και, συνακόλουθα, στην κατ' αποτέλεσμα προτίμηση της ΙΥΑ έναντι των φυσικών μεθόδων αναπαραγωγής³⁴⁴. Συνεπώς, η αναγκαιότητα και σκοπιμότητα των σχετικών με την ΙΥΑ περιορισμών ως προς την ηλικία θεωρείται απόλυτα βάσιμη, με την έννοια ότι η τεχνητή αναπαραγωγή δεν μπορεί να υφίσταται ως ελεύθερα επιλεγόμενη εναλλακτική.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, κατά την κρατούσα άποψη³⁴⁵, τα ηλικιακά όρια πρέπει να τηρούνται αδιακρίτως του ποίου πρόσωπο τελικά παρουσιάζει το ιατρικό πρόβλημα. Αν και η διατύπωση του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου οδηγεί ενδεχομένως στο συμπέρασμα ότι το όριο ηλικίας αφορά μόνον στο υποβοηθούμενο πρόσωπο -και όχι στον/στη σύζυγο ή σύντροφο αυτού – υποστηρίζεται, ωστόσο, ότι η αδυναμία φυσικής αναπαραγωγής τελικά ανάγεται σε κοινό τόπο του ζευγαριού, η οποία προκύπτει εν τοις πράγμασι, ούτως ή άλλως, και άσχετα από το πρόσωπο που χρήζει πραγματικά ιατρικής υποβοήθησης³⁴⁶. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται, κατά βάση, στην αναγκαιότητα προστασίας του προς γέννηση τέκνου, με την έννοια της αποφυγής ακραίων καταστάσεων τεκνοποιίας σε ηλικία, ακόμη και υπέρβασης της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής³⁴⁷.

Η προβληματική ως προς την ηλικία στην ΙΥΑ έχει επικεντρωθεί κυρίως στα ανώτατα όρια, ωστόσο από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο ανακύπτουν σαφώς και κατώτατα όρια, αν και με μικρότερο πρακτικό ενδιαφέρον, τουλάχιστον στο πλαίσιο της παρούσας. Ως προς το κατώτατο ηλικιακό όριο εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ, τούτο ορίζεται στο δέκατο όγδοο (18^ο) έτος ηλικίας του υποβοηθούμενου προσώπου. Συνεπώς, οι μέθοδοι ΙΥΑ αποκλείονται, καταρχήν, σε ανηλίκους. Το εν λόγω όριο τίθεται ευθέως από τον ν. 3305/2005³⁴⁸, αλλά και εμμέσως από τον ίδιο τον ΑΚ. Με βάση τον ΑΚ, απαιτείται η συναίνεση των ενδιαφερομένων να αποκτήσουν τέκνο με ΙΥΑ³⁴⁹, οπότε εξ ορισμού πρόκειται για ενήλικα πρόσωπα που δύνανται να συναινέσουν σχετικά. Μόνον, κατ' εξαίρεση, είναι επιτρεπτή σε ανηλίκους η προσφυγή σε μεθόδους τεχνητής γονιμοποίησης - ουσιαστικά στην τεχνική της

³⁴² 5 παρ. 1 Σ. : «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

³⁴³ Εισηγήση Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για το σχ.ν. «Ιατρική Υποβοήθηση στην Ανθρώπινη Αναπαραγωγή».

³⁴⁴ *Ibid*: «... Ο περιορισμός αυτός είναι ορθός: η σημασία του να αποκτά κάποιος τη δυνατότητα άσκησης δικαιωμάτων τα οποία στερείται χωρίς τη θέλησή του (όπως τα δικαιώματα στην αναπαραγωγή και στη δημιουργία οικογένειας), δεν μπορεί να οδηγεί στον «φιλελευθερισμό» της προτίμησης των τεχνητών μεθόδων έναντι των φυσικών...»

³⁴⁵ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1455 ΑΚ, Α.Ι.3.

³⁴⁶ *Ibid*, Α.ΙΙ, 7, σελ. 730.

³⁴⁷ Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 167-169.

³⁴⁸ Αρ. 4 παρ. 1, εδ. α' ν. 3305/2005: «Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου.»

³⁴⁹ 1456 ΑΚ.

κρουσυντήρησης - και εφόσον συντρέχει κίνδυνος στειρότητας, λόγω σοβαρού νοσήματος³⁵⁰. Στην περίπτωση αυτή, το γεννητικό υλικό κρουσυντηρείται³⁵¹, με βάση τα ειδικότερα οριζόμενα στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο³⁵². Σε κάθε περίπτωση, προϋπόθεση της εξαιρετικής εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ σε ανηλίκους είναι η μελλοντική εξασφάλιση δυνατότητας τεκνοποίησης για αυτούς, με την έννοια της προληπτικής αντιμετώπισης μελλοντικής ιατρικής αδυναμίας απόκτησης τέκνου³⁵³.

Απώτατη ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, κατά απόλυτο νούμερο, προκύπτει μόνον για τη γυναίκα, αλλά όχι και για τον υποβοηθούμενο άντρα. Σημειώνεται ότι, αρχικά στο σχέδιο του ν. 3089/2002, ως ηλικιακό όριο για την ΙΥΑ είχε προταθεί και για τα δύο φύλα το εξηκοστό (60^ο) έτος³⁵⁴, με βάση τα αντίστοιχα ισχύοντα για την ηλικία των υιοθετούντων ανήλικό τέκνο³⁵⁵. Τελικά, στον ψηφισθέντα νόμο επιλέχθηκε η ελαστική αναφορά στην ηλικία της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής και για τα δύο φύλα³⁵⁶. Η γενική επιλογή του ν. 3089/2002 ως προς την ηλικία προσφυγής στην τεχνητή αναπαραγωγή φαίνεται να υπαγορεύτηκε κοινή και για τα δύο φύλα, προκειμένου να αποφευχθεί επί της αρχής η κατάχρηση προσφυγής στην ΙΥΑ. Τούτο, με την έννοια ότι το γενικό όριο της φυσιολογικής ηλικίας αναπαραγωγής, ως δικλείδα πρόληψης ακραίων φαινομένων τεχνητής γονιμοποίησης σε προχωρημένη ηλικία, απώτερο σκοπό καταλήγει να έχει τη διασφάλιση του τέκνου³⁵⁷. Στη συνέχεια, και ενώ είχε διατυπωθεί κριτική για την αοριστία της εν λόγω διάταξης του ν. 3089/2002³⁵⁸, ο ν.3305/2005 ήρθε να καλύψει το εν λόγω κενό, μόνον για τη γυναίκα ως υποβοηθούμενο πρόσωπο. Έτσι, ενώ για τον άνδρα το σχετικό ηλικιακό όριο εξακολουθεί να τίθεται γενικά με την αναφορά σε «*ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής*», για τη γυναίκα το απώτατο όριο ηλικίας φυσικής αναπαραγωγής ορίσθηκε ρητά πλέον, για πρώτη φορά.

B.1.2.ii. Το ανώτατο όριο ηλικίας της γυναίκας ως υποβοηθούμενου προσώπου

Το 2005 ορίσθηκε ότι για τη γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, νοείται το πεντηκοστό (50^ο) έτος³⁵⁹. Το ηλικιακό αυτό όριο επιβλήθηκε από κοινωνικούς και

³⁵⁰ Αρ. 4 παρ. 1, εδ. β ν. 3305/2005: «...Η εφαρμογή του σε ανήλικα πρόσωπα επιτρέπεται κατ' εξαίρεση λόγω σοβαρού νοσήματος που επισύρει κίνδυνο στειρότητας, για να εξασφαλιστεί η δυνατότητα τεκνοποίησης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι όροι του άρθρου 7.»

³⁵¹ Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 171, σύμφωνα με την οποία, και προκειμένου να αποφεύγονται ασάφειες, θεωρείται ασφαλέστερη η εξαίρεση για τους ανηλίκους να επιτρέπεται ειδικότερα μόνον για την τεχνική της κρουσυντήρησης. Τούτο, διότι, δεν φαίνεται να συντρέχουν, αντίθετα, λόγοι να επιτραπεί η χρήση των λοιπών μεθόδων σε ανηλίκους, παρά μόνον μετά την ενηλικίωση αυτών.

³⁵² Αρ. 7 ν. 3305/2005.

³⁵³ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1455 ΑΚ, Α.ΙΙ.8.

³⁵⁴ Καράσης, Μ. (2002), σελ. 664.

³⁵⁵ 1543 ΑΚ.

³⁵⁶ Εισηγητική έκθεση ν.3089/2002, ΙΙ.1, σελ. 2: «...Με το β' εδάφιο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1455 επιβάλλεται χρονικός περιορισμός στην υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, η οποία επιτρέπεται μόνο την ηλικία ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Η ρύθμιση αυτή τίθεται, προκειμένου να αποφευχθούν ακραία φαινόμενα τεχνητής γονιμοποίησης σε προχωρημένη ηλικία και προς το συμφέρον του τέκνου. Ο σκοπός αυτός συνάδει απολύτως με τον προαναφερόμενο σκοπό της ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή...».

³⁵⁷ Εισηγητική έκθεση του ν. 3089/2002, ΙΙ 1, σελ.2.

³⁵⁸ Περάκη, Β. (2013) ΣΕΑΚ 1455 ΑΚ, Α.ΙΙ.6 – 7.

³⁵⁹ Αρ. 4 παρ. 1, εδ. β ν. 3305/2005 (όπως ίσχυε αρχικά): «Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό έτος.».

ιατρικούς λόγους, καθώς θεωρήθηκε ότι συνέχεται τόσο με την υγεία της ίδιας της γυναίκας, όσο και με το τέκνο και το συμφέρον αυτού. Ειδικότερα, με δεδομένο ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου, ο νομοθέτης, με τη μορφή ερμηνευτικού κανόνα, επέλεξε να θέσει ορισμένο ηλικιακό όριο, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα³⁶⁰. Σημειώνεται, πάντως, ότι στην αντίστοιχη εισηγητική έκθεση ως ηλικιακό όριο φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, με βάση τις ισχύουσες τότε επιδημιολογικές μελέτες στην Ελλάδα, αναφέρεται το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος για τη γυναίκα³⁶¹.

Η *εξειδίκευση* αυτή με τον ν. 3305/2005 ως προς το ηλικιακό όριο της γυναίκας³⁶², θεωρήθηκε, με βάση τη σχετική εισηγητική έκθεση³⁶³ ότι συμπορεύεται με τις διατάξεις του ΑΚ, φέρεται δε να ήρθε να καλύψει το κενό που είχε προκύψει από το υφιστάμενο τότε νομοθετικό πλαίσιο, καθώς με βάση τον ν. 3089/2002 δεν είχε προβλεφθεί ρητό όριο ηλικίας για την προσφυγή στην ΙΥΑ, σε αντίθεση με το αρχικά προταθέν νομοσχέδιο³⁶⁴. Βέβαια, το όριο των πενήντα (50) ετών ως απώτατη ηλικία προσφυγής σε μεθόδους ΙΥΑ για τη γυναίκα προκάλεσε προβληματισμούς, τόσο από τη σκοπιά της ισότητας των φύλων, όσο και ως προς την ανάγκη αναθεώρησης αυτού

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το όριο ηλικίας υποβολής σε ΙΥΑ με τον ν. 3305/2005 τέθηκε για τη γυναίκα ρητά και ανεξαιρέτα. Ο ίδιος ο νομοθέτης, στην περίπτωση αυτή, έκρινε το 2005 ότι δεν συντρέχουν λόγοι παρατάσεως ή εξαιρέσεως, όπως αντίθετα συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις του πλαισίου ΙΥΑ, όπου τίθενται ηλικιακά όρια³⁶⁵. Ο προβληματισμός για τυχόν επιμήκυνση του ανώτατου ορίου ηλικίας για την προσφυγή της γυναίκας σε ΙΥΑ αναδείχθηκε ήδη με την υποβολή σχετικού ερωτήματος στην αρμόδια Εθνική

³⁶⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β.4, σελ. 2: «...Έτσι, στην παράγραφο 1 δίδεται απάντηση στο ερώτημα σε ποιας ηλικίας πρόσωπα είναι επιτρεπτή η εφαρμογή μεθόδων ΙΥΑ. Ως προς αυτό το σημείο, η εν λόγω διάταξη του σχεδίου νόμου συμπορεύεται απολύτως με τη διάταξη του άρθρου 1455 παράγραφος 1 εδ. β' ΑΚ. Ταυτόχρονα, όμως, προστίθεται ο ερμηνευτικός κανόνας του εδ. 2, ο οποίος διευκρινίζει ότι, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος. Το ανώτερο όριο ηλικίας τίθεται για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού. Εξάλλου, το όριο αυτό επιλέγεται λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίο όριο εμμηνόπαυσης για τον ελληνικό πληθυσμό είναι το πεντηκοστό πέμπτο έτος...»

³⁶¹ *Ibid.*

³⁶² Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2005), σελ. 13: «...Πάντως το άρθρο 1455 εδ. 2 έχει ήδη εξειδικευθεί, συμπληρωθεί και σε τελευταία ανάλυση, αντικατασταθεί από τις διατάξεις του άρθρου 451 εδ.1, 2 και 3 του ν.3305/2005...».

³⁶³ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β. αρ. 4, σελ. 2.

³⁶⁴ Καράσης, Μ. (2002), σελ. 764 επ. «...Με το β' εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 1455 θεσπίζεται η απαγόρευση υποβολής σε τεχνητή γονιμοποίηση προσώπων, που έχουν υπερβεί το 60^ο έτος της ηλικίας τους. Η ρύθμιση τίθεται προκειμένου να αποφευχθούν ακραία φαινόμενα γονιμοποίησης και σύλληψης σε προχωρημένη ηλικία και προς το συμφέρον του τέκνου, ενώ το ανώτατο όριο του 60ού έτους, που αφορά τόσο τον άνδρα, όσο και τη γυναίκα, θεσπίζεται κατ' αντιστοιχία προς τα ισχύοντα επί της υιοθεσίας (άρθρο 1543 ΑΚ)...».

³⁶⁵ Συγκεκριμένα ως προς τα όρια ηλικίας του δότη σπέρματος και δότριας ωαρίων αντίστοιχα προβλέπονται ρητά συγκεκριμένες εξαιρέσεις (αρ. 8, παρ. 7 & 8 ν. 3305/2005). Τα εν λόγω ηλικιακά όρια μπορούν να αυξηθούν από την ηλικία των σαράντα (40) ετών - όπως ορίζει καταρχήν το σχετικό πλαίσιο για τον δότη -, μέχρι την ηλικία των πενήντα (50), και από την ηλικία των τριάντα πέντε (35) - όπως ορίζεται κατά βάση για τη δότρια ωαρίων - σε σαράντα (40) έτη, αντίστοιχα. Τούτο μπορεί να συμβεί σε περίπτωση διάθεσης γονιμοποιημένων ωαρίων, ή όταν συντρέχει σπουδαίος λόγος, ύστερα από απόφαση της αρμόδιας Εθνικής Αρχής ΙΥΑ. Μάλιστα, στο πλαίσιο αυτό της «ειδικής παράτασης» από το όριο των σαράντα (40) και τριάντα πέντε (35) ετών που ορίζει αντίστοιχα ο νόμος καταρχήν για τον δότη και τη δότρια, απαιτείται ειδική ενημέρωση των ληπτών σχετικά με τον αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης γενετικού νοσήματος και πρέπει να συνιστάται προγεννητικός έλεγχος.

Επιτροπή Βιοηθικής³⁶⁶. Η τελευταία, μέσα από αναλυτική εξέταση του θέματος, κατέληξε το 2017 σε αρνητική θέση σχετικά. Είναι δε χαρακτηριστικό στο συγκεκριμένο σκεπτικό ότι, ενώ έχουν ληφθεί υπόψη τόσο ανθρωπίνως, όσο και κοινωνικοί παράγοντες που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν θετική στάση στο αντίστοιχο ερώτημα ως προς την επέκταση των ορίων ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ, τελικά, κατά το κρίσιμο χρονικό σημείο της συγκεκριμένης απόφασης, δεν κρίθηκε σκόπιμη η αναθεώρηση των εν λόγω ηλικιακών ορίων. Το συμφέρον του τέκνου αναδεικνύεται στην εν λόγω επιχειρηματολογία ως όριο έναντι λοιπών - αντίρροπων, ενδεχομένως - δικαιωμάτων. Ειδικότερα, το συμφέρον του τέκνου κρίθηκε τη δεδομένη χρονική στιγμή υπέρτερο έναντι του δικαιώματος αναπαραγωγής και δημιουργίας οικογένειας. Επιπλέον, οι ιατρικοί κίνδυνοι τεκνοποίησης σε μεγάλη ηλικία αντιμετωπίστηκαν ως αντικειμενικό - και μάλιστα επαρκές - αντίβαρο στην επιθυμία τεκνοποίησης, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Στο όλο σκεπτικό, πάντως, της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής βαρύνοντα ρόλο διαδραμάτισε το 2017 και το πραγματικό γεγονός της έλλειψης πρακτικών αποτελεσματικού ελέγχου στον τομέα της εγκυμοσύνης και τεκνοποίησης από τη γυναίκα σε μεγάλη ηλικία και των επιπτώσεων που ενδέχεται να έχει το γεγονός αυτό στο ίδιο το τέκνο.

Στον αντίποδα της πιο πάνω άποψης, υποστηρίχθηκε στη θεωρία η ανάγκη για επιμήκυνση του ορίου ηλικίας υποβολής της γυναίκας σε ΙΥΑ, θέση η οποία βασίστηκε αφενός σε επιδημιολογικά στοιχεία και την παραδοχή ότι το προσδόκιμο ζωής πλέον έχει επιμηκυνθεί, σε συνδυασμό με έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες η ηλικία της μητέρας δεν σχετίζεται με την ανάπτυξη συναισθηματικών και ψυχολογικών προβλημάτων για το τέκνο, ή με προβλήματα που έχουν σχέση με τη συμπεριφορά του τέκνου³⁶⁷. Με βάση την άποψη αυτή, υποστηρίχθηκε επιπρόσθετα το επιχείρημα ότι οι γυναίκες προχωρημένης ηλικίας μπορούν να παράσχουν τη δυνατότητα στο τέκνο τους να μεγαλώσει σε ένα αρμονικό οικογενειακό περιβάλλον, καθώς έχουν περισσότερες εμπειρίες στη ζωή τους και γνωρίζουν πώς να αντιμετωπίσουν τυχόν δύσκολες καταστάσεις, θεωρούνται επιπλέον περισσότερο συνειδητοποιημένες στην απόφασή τους για την απόκτηση ενός τέκνου και, επομένως, υποστηρίζεται ότι είναι πιο προσεκτικές στη διάρκεια της κύησης. Τέλος, ενισχυτικό στοιχείο της εν λόγω θέσης ήταν το γεγονός ότι γυναίκες προχωρημένης ηλικίας που αποφασίζουν να αποκτήσουν τέκνο διαθέτουν, συνήθως, καλύτερο οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο από τις γυναίκες νεότερης ηλικίας³⁶⁸.

³⁶⁶ Σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για τα όρια ηλικίας στην ΙΥΑ (2017): υιοθετήθηκε αρνητική στάση ως προς τη σκοπιμότητα αναθεώρησης των ανώτατου ορίου ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ. Και τούτο, αν και η Επιτροπή παραδέχθηκε ότι η ανελαστική πρόβλεψη του πεντηκοστού (50^{ου}) έτους ως ανώτατου ορίου πρόσβασης της γυναίκας στην υποβοηθούμενη αναπαραγωγή μπορεί να αποκλείσει πρόσωπα που θα ήθελαν, έστω αργά, να δημιουργήσουν οικογένεια από την άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος, κατανοώντας ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η επιθυμία των προσώπων αυτών μπορεί να οφείλεται σε ένα απροσδόκητο τραγικό συμβάν και δεν αποτελεί εκδήλωση εγωισμού. Στην τελική σύσταση της Επιτροπής περί μη σκοπιμότητας αναθεώρησης των ορίων ηλικίας στην ΙΥΑ, βαρύνοντα ρόλο έπαιξαν τρεις (3) παράγοντες και ειδικότερα: α) η στάθμιση των κινδύνων αναπαραγωγής και εγκυμοσύνης τόσο για τη γυναίκα όσο και για το παιδί, που θεωρήθηκαν αντικειμενικά αυξημένοι, και σαφώς σοβαρότεροι σε σχέση με την επιθυμία τεκνοποίησης υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις, β) η θεώρηση ότι το συμφέρον του παιδιού σε ομαλές συνθήκες κοινωνικοποίησης συνιστά σαφές ηθικό όριο σε άλλα δικαιώματα με τα οποία ενδεχομένως συγκρούεται -αυτά του δικαιώματος αναπαραγωγής και δημιουργίας οικογένειας-, και γ) το πραγματικό γεγονός της έλλειψης πρακτικών αποτελεσματικού ελέγχου στον σχετικό τομέα.

³⁶⁷ Φράγκου; Δ.-Γαλάνης, Π. (2016), σελ. 681.

³⁶⁸ Boivin, J.; Rice, F.; Hay, D.; Harold, G.; Lewis, A.; Van Den Bree mm.,(2009), σελ. 1948–1955.

Και ενώ η πιο πάνω θέση είχε, ακόμη μέχρι πρόσφατα, θεωρητικό μόνον υπόβαθρο, έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι, τελικά, και ο ίδιος ο νομοθέτης κινήθηκε προς την κατεύθυνση αυτή. Το όριο ηλικίας υποβολής της γυναίκας σε ΙΥΑ έχει ήδη παραταθεί. Αρχικά, ορίσθηκε στα πενήντα δύο (52) και πλέον οριστικοποιήθηκε σε πενήντα τέσσερα (54) έτη για τη γυναίκα, με διαδοχικές νομοθετικές παρεμβάσεις, και μάλιστα δίχως να γίνεται μεία στους ανασταλτικούς παράγοντες που είχαν, έως τότε, αναδειχθεί για το θέμα αυτό.

Αρχικά, με αφορμή τις ιδιαίτερες συνθήκες που προέκυψαν στον παγκόσμιο ιατρικό χάρτη, ενόψει των έκτακτων συνθηκών της πανδημίας Covid-19, το όριο ηλικίας για την υποβολή της γυναίκας σε ΙΥΑ ανεστάλη, με αντίστοιχη απόφαση της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ³⁶⁹, ειδικά για τις περιπτώσεις εμβρυομεταφοράς. Σύμφωνα με τη σχετική απόφαση, το ανώτατο όριο ηλικίας των πενήντα (50) ετών για την υποβοηθούμενη γυναίκα ερμηνεύτηκε ως προθεσμία που αναστέλλεται για όσο διάστημα οι διεθνείς κατευθυντήριες οδηγίες αποτρέπουν την επιχείρηση εμβρυομεταφοράς λόγω της πανδημίας³⁷⁰. Συνακόλουθα, για τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας των πενήντα (50) ετών ως προς τις γυναίκες δεν λαμβανόταν υπόψη το κρίσιμο διάστημα αναστολής³⁷¹. Ακολούθησε σύντομα και σχετική νομοθετική παρέμβαση το 2021³⁷². Σύμφωνα με αυτή, το ηλικιακό όριο της επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, δύναται να προσαυξάνεται κατά δύο (2) έτη. Πράγματι, για χρονικό διάστημα δύο (2) ετών από τη δημοσίευση του σχετικού νόμου³⁷³, μετά από αιτιολογημένη σύμφωνη γνώμη της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ³⁷⁴, το ηλικιακό όριο της επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για τη γυναίκα προβλεπόταν ότι δύναται να προσαυξάνεται μέχρι το πεντηκοστό δεύτερο

³⁶⁹ Απόφαση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (σε συνέχεια συνεδρίασης 09.04.2020).

³⁷⁰ Η αναστολή αυτή άρχισε να ισχύει από 26.02.2020 - ημέρα εμφάνισης στην Ελλάδα του πρώτου επιβεβαιωμένου κρούσματος κορωνοϊού covid-19 - και έληξε την 13.10.2020, επεκτάθηκε δε με νεότερη απόφαση της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ έως την 13.01.2021.

³⁷¹ Για παράδειγμα, μία γυναίκα η οποία, στις 26.02.2020, ήταν σαράντα εννέα (49) ετών και εννέα (9) μηνών, δηλαδή συμπλήρωνε το πεντηκοστό (50ό) έτος της ηλικίας της στις 26.05.2020, θεωρείται, για την εφαρμογή του νόμου, ότι θα συμπλήρωνε το πεντηκοστό (50ό) έτος τρεις (3) μήνες μετά τη λήξη της αναφερόμενης στην υποσημείωση 369 πιο πάνω παράτασης. Στην προκειμένη περίπτωση τρεις (3) μήνες μετά την 13.01.2021.

³⁷² Ν. 4812/2021 «Κύρωση της από 24.3.2021 τροποποίησης της από 3.2.2020 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο Ι [Παράρτημα 5 του ν. 4564/2018] και της από 13.5.2021 τροποποίησης της από 6.9.2018 σύμβασης δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας και των Παραρτημάτων της, ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις.» (Α 110/30.06.2021).

³⁷³ Το χρονικό διάστημα των δύο (2) ετών από τη δημοσίευση του εν λόγω νόμου ανατρέχει μέχρι και 30.06.2023. Μάλιστα, κατά την ημέρα της εμβρυομεταφοράς, η ηλικία της υποβοηθούμενης μπορεί να φτάνει μέχρι το πεντηκοστό δεύτερο (52ο) έτος και μηδέν ημέρες.

³⁷⁴ Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (26.07.2021), σύμφωνα με την οποία, για τον σκοπό αυτό υποβάλλεται στην Εθνική Αρχή ΙΥΑ:

- αίτηση είτε απευθείας από τα ενδιαφερόμενα να υποβληθούν σε μέθοδο ΙΥΑ πρόσωπα, είτε μέσω μονάδας ΙΥΑ, μετά από σχετική εξουσιοδότηση,
- αντίγραφο αστυνομικής ταυτότητας της γυναίκας που θα υποβληθεί σε μέθοδο ΙΥΑ,
- γνωμάτευση γυναικολόγου ότι η εν λόγω γυναίκα δύναται να υποβληθεί σε θεραπεία ΙΥΑ, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων,
- γνωμάτευση καρδιολόγου ή παθολόγου ότι με βάση την καρδιολογική εξέταση, η εν λόγω γυναίκα δύναται να υποβληθεί σε θεραπεία ΙΥΑ,
- γνωμάτευση ιατρού ότι με βάση την εκτίμηση των μαστών, η εν λόγω γυναίκα δύναται να υποβληθεί σε θεραπεία ΙΥΑ, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων,
- σε περίπτωση ύπαρξης ιστορικού άλλης νόσου, γνωμάτευση ιατρού αντίστοιχης ειδικότητας ότι η εν λόγω γυναίκα δύναται να υποβληθεί σε θεραπεία ΙΥΑ, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων.

(52ο) έτος της ηλικίας αυτής συμπληρωμένο³⁷⁵. Ως δικαιολογητική βάση της εν λόγω νομοθετικής ρύθμισης αναδείχθηκαν αποκλειστικά λόγοι σχετιζόμενοι με την πανδημία covid -19, και συγκεκριμένα οι έκτακτες ανάγκες της δημόσιας υγείας³⁷⁶.

Πολύ σύντομα δε, η Εθνική Αρχή ΙΥΑ εισηγήθηκε στο Υπουργείο Υγείας την αύξηση του ορίου ηλικίας για εφαρμογή μεθόδου ΙΥΑ σε γυναίκες ηλικίας μέχρι και πενήντα τεσσάρων (54) ετών, με την προϋπόθεση, βέβαια, να έχουν κατατεθεί επίσημα δικαιολογητικά και γνωματεύσεις ιατρών που πιστοποιούν ότι διαθέτουν φυσική και σωματική κατάσταση που τους επιτρέπει την κυοφορία και τον τοκετό³⁷⁷. Σημειώνεται από την Εθνική Αρχή ΙΥΑ, μάλιστα, ότι ήδη από το 2021, οπότε και το ηλικιακό όριο της επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για τη γυναίκα προσαυξήθηκε μέχρι το πενήντα δεύτερο (52ο) έτος³⁷⁸, ο αριθμός των αδειών που είχε εκδοθεί σε γυναίκες ηλικίας μεταξύ πενήντα (50) και πενήντα δύο (52) ετών είχε αυξηθεί σε τέτοιο βαθμό που αναδείκνυε, κατά την άποψη της Αρχής, την αναγκαιότητα και λειτουργικότητα της αύξησης του ηλικιακού ορίου της γυναίκας, λόγω της προκύπτουσας στην πράξη ανάγκης των γυναικών για τεκνοποίηση σε μεγαλύτερη ηλικία³⁷⁹. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η Εθνική ΙΥΑ επεσήμανε σχετικά το γεγονός ότι τα περισσότερα παιδιά που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα από γυναίκες άνω των πενήντα (50) ετών έχουν προκύψει από εφαρμογή μεθόδου ΙΥΑ που εφαρμόστηκε σε γειτονικές χώρες. Με βάση την εν λόγω συλλογιστική, η Αρχή σημείωσε ότι με την προτεινόμενη αύξηση του ορίου ηλικίας τα ενδιαφερόμενα ζευγάρια θα έχουν την ευκαιρία για θεραπεία «στο σπίτι τους», και η χώρα μας θα εξασφαλίσει ένα σημαντικότατο εισόδημα. Ουδεμία νύξη πάντως έγινε στη σχετική Ανακοίνωση ως προς το συμφέρον του τέκνου και τις τυχόν σχετικές επιπτώσεις της προτεινόμενης τροποποίησης.

Παρά τις αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν ως προς το προτεινόμενο νομοσχέδιο κυρίως αναφορικά με την έλλειψη επιστημονικής τεκμηρίωσης ως προς την αύξηση του ορίου φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, καθώς και τις πολλαπλές προεκτάσεις αυτής,

³⁷⁵ *Ibid*, σύμφωνα με την οποία, διευκρινίζεται ότι στην περίπτωση της παρένθετης μητέρας, η γυναίκα που πρόκειται να κυοφορήσει θα πρέπει να είναι ηλικίας άνω των είκοσι πέντε (25) ετών και μέχρι σαράντα πέντε (45) ετών, ενώ η γυναίκα που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο με τη μέθοδο της παρένθετης μητέρας εμπίπτει στην ανωτέρω διάταξη και δύναται να είναι ηλικίας μέχρι πενήντα δύο (52) ετών.

³⁷⁶ Αιτιολογική έκθεση ν. 4081/2021, αρ. 3: «Συνεπεία των έκτακτων αναγκών δημόσιας υγείας, εξαιτίας της συνεχιζόμενης πανδημίας του κορωνοϊού COBID-19, που οδήγησαν σε καθυστέρηση εξέτασης των αιτημάτων επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ενώπιον της Εθνικής Αρχής Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής προβλέπεται η προσαύξηση του ηλικιακού ορίου της επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα κατά δύο (2) έτη, δηλαδή έως και τα πενήντα δύο (52) έτη.»

³⁷⁷ Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (19.07.2022).

³⁷⁸ Αρ. 3 ν. 4812/2021.

³⁷⁹ Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (19.07.2022), σύμφωνα με την οποία, αφενός υποστηρίζεται ότι η αύξηση του ορίου ηλικίας για υποβολή σε μεθόδους ΙΥΑ συναντάται σε άλλες χώρες της ΕΕ και αφετέρου επισημαίνεται ότι ο αριθμός των παιδιών που γεννιούνται στην Ελλάδα από γυναίκες άνω των πενήντα (50) ετών δεν μπορεί να θεωρηθεί αμελητέος, με βάση στατιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, όπως πιο κάτω:

Ηλικία γυναίκας (κατά τον τοκετό)	2007	2009	2017	2019
45-49 ετών	361	515	795	943
50+ ετών	52	74	148	135
Σύνολο τοκετών στην Ελλάδα (ετησίως)	111.926	117.9331	88.553	83.763

πρωτίστως για το συμφέρον του τέκνου, όσο και για την ασφάλεια της κυοφορίας για την ίδια τη γυναίκα, θεσμοθετήθηκε πλέον το πεντηκοστό τέταρτο (54ο) έτος ως ανώτερο ηλικιακό όριο για την υποβολή γυναικών σε μέθοδο ΙΥΑ. Ως δικαιολογητική βάση της σχετικής τροποποίησης προτάχθηκε αφενός ο αποκλεισμός, με βάση τα έως τότε ισχύοντα νομοθετικά όρια, γυναικών ηλικίας άνω των πενήντα (50) ετών από μεθόδους ΙΥΑ και αφετέρου ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας που προσφεύγουν σε αντίστοιχη διαδικασία αναπαραγωγής³⁸⁰. Δικαιολογητική βάση μεγάλου μέρους ρυθμίσεων του εν λόγω νομοσχεδίου συνολικά αναδείχθηκε η ανάγκη συμβολής στην αντιμετώπιση του προβλήματος της υπογεννητικότητας στην Ελλάδα, μέσω της υποστήριξης και διευκόλυνσης προσφυγής στην ΙΥΑ, σύμφωνα με τα διεθνή επιστημονικά δεδομένα, τον σύγχρονο τρόπο ζωής και τις ισχύουσες συνθήκες διαβίωσης, καθώς και η ενίσχυση της οικονομίας μέσω της προσέλκυσης αλλοδαπών πολιτών που επιθυμούν να προσφύγουν σε μεθόδους ΙΥΑ στην Ελλάδα³⁸¹.

Σε συνέχεια της σχετικής διάταξης, σύμφωνα με την οποία για την εφαρμογή μεθόδου ΙΥΑ σε γυναίκα άνω των πενήντα (50) ετών (50 έτη και 1 ημέρα) και μέχρι την ηλικία των πενήντα τεσσάρων (54) ετών (54 έτη και 0 ημέρες) απαιτείται άδεια της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ³⁸², προσδιορίστηκαν με σχετική οδηγία όλα τα απαιτούμενα για την έκδοση αυτής έγγραφα³⁸³. Η σχετική άδεια, εφόσον χορηγηθεί, έχει ισχύ για ένα (1) έτος από την ημερομηνία έκδοσής

³⁸⁰ Αιτιολογική έκθεση ν. 4958/2022, αρ. 3: «Η προτεινόμενη διάταξη είναι αναγκαία, καθώς με τον ισχύοντα σήμερα νομοθετικό καθορισμό της ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αποκλείονται από το δικαίωμα προσφυγής σε μεθόδους ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής οι γυναίκες ηλικίας άνω των πενήντα (50) ετών. Δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα διεθνή επιστημονικά δεδομένα, οι γυναίκες ηλικίας έως πενήντα τεσσάρων (54) ετών έχουν φυσική ικανότητα αναπαραγωγής και, επιπλέον, δεδομένου ότι οι σημερινοί ρυθμοί διαβίωσης οδηγούν συνεχώς περισσότερες γυναίκες σε δημιουργία οικογένειας σε μεγαλύτερη ηλικία, η αύξηση του ηλικιακού ορίου προσφυγής σε μεθόδους ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής είναι απολύτως αναγκαία για την υποστήριξη και διευκόλυνση των γυναικών στη διαδικασία της αναπαραγωγής.»

³⁸¹ *Ibid* αρ. 1.

³⁸² Αρ. 3 ν. 4958/2022 : «1. Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό τέταρτο έτος (54 έτη και 0 ημέρες). Σε γυναίκες ηλικίας πενήντα ετών και μίας ημέρας (50 έτη και 1 ημέρα) μέχρι πενήντα τεσσάρων ετών (54 έτη και 0 ημέρες) δύναται να εφαρμοσθεί μέθοδος ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής μόνο μετά από σχετική άδεια της Αρχής. Η εφαρμογή τους σε ανήλικα πρόσωπα επιτρέπεται κατ' εξαίρεση λόγω σοβαρού νοσήματος που επισύρει κίνδυνο στειρότητας, για να εξασφαλιστεί η δυνατότητα τεκνοποίησης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι όροι του άρθρου 7.»

³⁸³ Οδηγία Εθνικής Αρχής ΙΥΑ σχετικά με την προσαύξηση του ηλικιακού ορίου του Ν. 4958/2022 (σε συνέχεια συνεδρίασης της 25.07.2022), σύμφωνα με την οποία υποβάλλονται προς έλεγχο:

- αίτηση υποβολής σε ΙΥΑ μαζί με έγγραφα ταυτοποίησης της γυναίκας που θα υποβληθεί σε μέθοδο ΙΥΑ,
- γνωμάτευση γυναικολόγου ότι η εν λόγω γυναίκα δύναται: α) να υποβληθεί σε θεραπεία ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων και β) να κυοφορήσει.
- γνωμάτευση καρδιολόγου ή παθολόγου ότι με βάση την καρδιολογική εξέταση η εν λόγω γυναίκα δύναται: α) να υποβληθεί σε θεραπεία ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και β) να κυοφορήσει.
- γνωμάτευση ιατρού ότι με βάση την εκτίμηση των μαστών, η εν λόγω γυναίκα δύναται να υποβληθεί σε θεραπεία ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων.
- σε περίπτωση ύπαρξης ιστορικού άλλης νόσου, γνωμάτευση/εις ιατρού/ων αντίστοιχης ειδικότητας ότι η εν λόγω γυναίκα δύναται: α) να υποβληθεί σε θεραπεία ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, που μπορεί να περιλαμβάνει και τη χρήση ορμονικών σκευασμάτων και β) να κυοφορήσει.

Ειδικά για την περίπτωση απόκτησης τέκνου μέσω παρένθετης μητέρας από γυναίκα ηλικίας άνω των πενήντα (50) ετών που εμπίπτει στην εν λόγω διάταξη, απαιτείται επιπρόσθετα και αντίγραφο της εκδοθείσας δικαστικής απόφασης άλλως ιατρική γνωμάτευση ότι η γυναίκα που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο με τη μέθοδο της παρένθετης μητέρας είναι ιατρικώς αδύνατο να κυοφορήσει.

της, με κρίσιμο σημείο για τον χρονικό υπολογισμό της την ημέρα της εμβρυομεταφοράς. Ειδικά, μάλιστα, για γυναίκες που είχαν ήδη συμπληρώσει ή συμπλήρωναν το πεντηκοστό τέταρτο (54ο) έτος της ηλικίας τους κατά τον χρόνο έκδοσης του νόμου, προβλέφθηκε σχετικά επιεικής μεταβατική διάταξη για επέκταση της ισχύος της κρίσιμης διάταξης και σε αυτές, με συνακόλουθη δυνατότητα υποβολής σε μέθοδο ΙΥΑ μέχρι τέλους 2022 μετά από σχετική άδεια της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ³⁸⁴.

Οι διατάξεις εν γένει του νέου νόμου χαρακτηρίστηκαν από τον τότε Πρόεδρο της Αρχής ως προοδευτικές και εξαιρετικά ευεργετικές, διασφαλίζοντας τα δικαιώματα της γυναίκας και αποκαθιστώντας αδικίες ετών³⁸⁵, πουθενά ωστόσο δεν αναφέρθηκε τί συμβαίνει με το συμφέρον των τέκνων που πρόκειται να γεννηθούν με βάση τα νέα δεδομένα³⁸⁶. Αν και, σε κάθε περίπτωση, η χορήγηση άδειας από την Εθνική Αρχή ΙΥΑ δεν αίρει την ευθύνη του θεράποντος ιατρού, ο οποίος και λαμβάνει την τελική απόφαση για την υποβολή γυναίκας άνω των πενήντα (50) ετών σε μεθόδους ΙΥΑ, με βάση τον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας, πλέον είναι ακόμη πιο επιτακτικό να ληφθεί υπόψη, και μάλιστα στον μέγιστον δυνατό βαθμό, και το συμφέρον του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί.

B.1.2.iii) Το ανώτατο όριο ηλικίας του άντρα ως υποβοηθούμενου προσώπου

Η οριοθέτηση της ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ φαίνεται να συνδέεται με την επιλογή του Έλληνα νομοθέτη να αντιμετωπίσει την ΙΥΑ ως θεραπευτική μέθοδο, ως ιατρικό αναγκαίο μέσο αντιμετώπισης παθολογικών καταστάσεων, και όχι ως εναλλακτική προς τον φυσικό τρόπο τεκνοποίησης. Ως προς αυτή την επιλογή, βαρύνοντα ρόλο διαδραματίζει το συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί παιδιού, το οποίο πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη κατά την εφαρμογή των εν λόγω μεθόδων³⁸⁷. Ωστόσο, σε αντίθεση με τα ισχύοντα για τη γυναίκα, για τον άντρα δεν προβλέπεται ρητό όριο ηλικίας ως προς την ικανότητα αναπαραγωγής³⁸⁸. Συνεπώς, ο άντρας θεωρείται ότι μπορεί να υποβληθεί σε τεχνητή αναπαραγωγή για όσο διάστημα βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, διαφοροποίηση που προκαλεί προβληματισμό³⁸⁹, κυρίως από τη σκοπιά της ισότητας των φύλων³⁹⁰, αλλά και από την άποψη της επαρκούς προστασίας του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί.

Το συμφέρον του τέκνου ανάγεται σε γενική προϋπόθεση για το επιτρεπτό όλων των μεθόδων ΙΥΑ μεν, το νομοθετικό πλαίσιο, ωστόσο, εστιάζει στην τήρηση αυστηρού ορίου ηλικίας μόνον για τις γυναίκες, ενώ στον αντίποδα φαίνεται να μπορεί να γίνει αποδεκτή η ανατροφή του ίδιου τέκνου από υπερήλικα πατέρα. Το γεγονός αυτό προφανώς προβληματίζει σχετικά με το κατά πόσο η εν λόγω προσέγγιση καταλήγει τελικά να

³⁸⁴ Αρ. 43, παρ.1 ν.4958/2022.

³⁸⁵ Δελτίο Τύπου Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (14.09.2022).

³⁸⁶ *Ibid*, σύμφωνα με το οποίο, ήδη μέσα σε χρονικό διάστημα ενός (1) μόλις μηνός από την εφαρμογή του ν. 4958/2022, η Εθνική Αρχή ΙΥΑ είχε χορηγήσει 25 (είκοσι πέντε) άδειες σε γυναίκες ηλικίας πενήντα δύο (52) έως πενήντα τεσσάρων (54) ετών.

³⁸⁷ Αρ. 1 παρ. 2 ν. 3305/2005.

³⁸⁸ Αρ. 4 παρ. 1, εδ. α ν. 3305/2005: «Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται».

³⁸⁹ Έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής στο σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», σελ. 3.

³⁹⁰ Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 169-170, με σχετικές παραπομπές υπέρ της μίας και της άλλης άποψης.

υποσκάπτει το συμφέρον του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί. Πράγματι, η εξασφάλιση ακμαίων ηλικιακά γονέων για το προς γέννηση τέκνο υπαγορεύεται προς όφελος αυτού, και αφορά αμφοτέρους τους γονείς. Στο πλαίσιο αυτό, το όφελος των τέκνων δεν μπορεί να συνεχεται, τουλάχιστον σε απόλυτο βαθμό, με δημογραφικά δεδομένα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η ύπαρξη μεγάλης διαφοράς ηλικίας γονέα και τέκνου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κατάλληλη συνθήκη για την εξασφάλιση του συμφέροντος του τελευταίου. Τούτο, διότι, πέραν όλων των άλλων, σε αντίστοιχες περιπτώσεις μεγάλης διαφοράς ηλικίας γονέα και τέκνου υφίσταται εκ των πραγμάτων και αυξημένη πιθανότητα απώλειας του γονέα σε ηλικία κρίσιμη για το παιδί³⁹¹. Από τη σκοπιά αυτή, ο ρητός ηλικιακός περιορισμός μόνον για τη γυναίκα δεν φαίνεται να βρίσκει επαρκές συνταγματικό έρεισμα στην επιβαλλόμενη προστασία της παιδικής ηλικίας³⁹².

Αντίστοιχος προβληματισμός είχε διατυπωθεί, στο πλαίσιο επεξεργασίας του σχετικού νομοθετικού πλαισίου ήδη από το 2005³⁹³, και ως προς τη διακριτική μεταχείριση που επεφύλασσε το εν λόγω νομοσχέδιο ως προς το όριο ηλικίας αφενός του υποβοηθούμενου προσώπου και αφετέρου του δότη σπέρματος ή αντίστοιχα της δότριας ωαρίων. Ενώ για την πρώτη περίπτωση τίθεται ρητό πλαίσιο μόνον για τη γυναίκα, τόσο στην περίπτωση της δότριας ωαρίων, όσο και του δότη σπερματοζωαρίων, το ηλικιακό όριο τίθεται απόλυτα και για τα δύο φύλα³⁹⁴. Δικαιολογητική δε βάση αυτού συνιστά το συμφέρον του τέκνου αφενός, αλλά και ιατρικοί λόγοι αφετέρου. Οι ιατρικοί μάλιστα λόγοι είναι αρκετά σοβαροί, καθότι συνεχονται με ανωμαλίες που σχετίζονται με αυξημένο κίνδυνο γενετικού νοσήματος, τόσο λόγω χρωμοσωμικών ανωμαλιών, όσο και συγγενών βλαβών³⁹⁵.

Αντίστροφα, πάντως, έχει υποστηριχθεί ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν φαίνεται να μπορεί να βρει πλήρη εφαρμογή στον ευαίσθητο τομέα της ΙΥΑ. Μεταξύ άλλων, επιχείρημα, στο πλαίσιο αυτής της συλλογιστικής, εστιάζει και στο γεγονός ότι η άκριτη μεταφορά στο ένα φύλο διατάξεων που αφορούν στο άλλο φύλο οδηγεί σε αδιέξοδα, και ενδεχομένως σε νομιμοποίηση μη επιθυμητών καταστάσεων. Ο κίνδυνος ακροβασίας μεταξύ άσκησης και κατάχρησης δικαιώματος, σε βάρος του ίδιου του θιγόμενου - που δεν μπορεί να είναι άλλος από το προς γέννηση τέκνο - συνιστούν βασικό επιχείρημα της άποψης αυτής³⁹⁶. Άλλωστε, υποστηρίζεται περαιτέρω ότι τα δύο φύλα διαφέρουν εκ των πραγμάτων και αντίστοιχα διαφοροποιείται η φυσική ικανότητα αναπαραγωγής αυτών³⁹⁷. Η ενδεχομένως αστείρευτη

³⁹¹ Σύσταση της Επιτροπής Βιοηθικής για τα όρια ηλικίας στην ΙΥΑ (2017): «...Ο νομοθέτης συνδυάζει την πρόβλεψη ηλικιακού όρου με μια άλλη, εξ ίσου βασική επιλογή του, που αφορά το συμφέρον του μελλοντικού παιδιού. Ακολουθώντας τη ρύθμιση που πάντοτε ίσχυε στην περίπτωση της υιοθεσίας (όπου επίσης υπάρχουν ηλικιακοί όροι), επιδιώκει τη δημιουργία οικογενειών στις οποίες η διαφορά ηλικίας γονέων και παιδιών είναι εύλογη, ώστε να υπηρετείται η ομαλή κοινωνικοποιητική λειτουργία προς όφελος των παιδιών. Πράγματι, υπερβολικές διαφορές ηλικίας δεν είναι κατάλληλη συνθήκη για την εξυπηρέτηση αυτής της λειτουργίας, πέραν όλων των άλλων, από μόνη την αυξημένη πιθανότητα απώλειας του γονέα σε ηλικία κρίσιμη για το παιδί...».

³⁹² Αρ. 21 παρ. 1 Σ: «Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους. Το Κράτος μεριμνά για τη διασφάλιση συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης όλων των πολιτών μέσω ενός συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, όπως νόμος ορίζει.»

³⁹³ Έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής στο σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», σελ. 3.

³⁹⁴ Αρ. 8 παρ. 7 ν. 3305/2005.

³⁹⁵ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, αρ. 7, σελ. 5

³⁹⁶ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2005), σελ. 15, Παντελίδου, Κ. (2011α), σελ. 243-249.

³⁹⁷ Αντίστοιχη προβληματική σχετικά με την ισότητα των φυλών και την προσέγγιση του νόμου έχει ανακύψει αναφορικά με τη δυνατότητα προσφυγής άγαμου μοναχικού άνδρα σε «παρένθετη μητέρα» και «μεταθανάτια»

φυσική αναπαραγωγική ικανότητα του άνδρα, σε αντιδιαστολή με την περιορισμένη χρονικά αντίστοιχη ικανότητα της γυναίκας, παρά τα άλματα της τεχνολογίας και της ιατρικής, συνηγορούν στην ενίσχυση των επιχειρημάτων της προεκτεθείσας άποψης που αποδέχεται την αναγκαιότητα διαφοροποίησης των δύο φύλων στο θέμα της ηλικίας προσφυγής στην ΙΥΑ. Μάλιστα, είναι χαρακτηριστική του προβληματισμού που υπήρξε για τη μονομερή θέσπιση ορίου ηλικίας, η πληθώρα των απόψεων που διατυπώθηκαν κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου που κατέληξε στον ν. 3305/2005³⁹⁸.

Β.1.2.ιγ. Λοιπές περιπτώσεις ηλικιακών ορίων στην ΙΥΑ

Ως προς την ειδικότερη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας³⁹⁹, αρχικά είχε διατυπωθεί προβληματική ειδικά ως προς την ηλικία της κυοφόρου, η οποία δεν έχει την ιδιότητα του υποβοηθούμενου προσώπου με βάση τα ειδικότερα οριζόμενα στον ν. 3305/2005⁴⁰⁰. Από τη μία πλευρά, είχε υποστηριχθεί ότι το ηλικιακό όριο των πενήντα (50) ετών για τις γυναίκες πρέπει να εφαρμόζεται αναλογικά και για την κυοφόρο⁴⁰¹. Άλλη πιο ελαστική άποψη ήθελε να αναγνωρίζεται η δυνατότητα του δικαστηρίου να κρίνει ανάλογα με την εξεταζόμενη περίπτωση, όπως τελικά και έχει γίνει σε ορισμένες περιπτώσεις⁴⁰². Πάντως, εξυπακούεται ότι η κυοφόρος θα έπρεπε να είναι ενήλικη: τούτο προέκυπτε ευθέως από τον ν. 3305/2005, ο οποίος απαιτεί την εφαρμογή γενικά των μεθόδων ΙΥΑ σε ενήλικα πρόσωπα, δίχως να διευκρινίζει- εξειδικεύει την προϋπόθεση συνδρομής αυτών μόνον για τα υποβοηθούμενα πρόσωπα⁴⁰³. Άλλωστε, η ερμηνεία αυτή ως προς την αναγκαιότητα η κυοφόρος να είναι τουλάχιστον ενήλικη επιβάλλεται από κοινωνικούς λόγους, χωρίς μάλιστα καμία δυνατότητα παρέκκλισης⁴⁰⁴. Την απάντηση στο ζήτημα της ηλικίας της κυοφόρου έδωσε τελικά ρητά ο Κώδικας Δεοντολογίας ΙΥΑ⁴⁰⁵. Μεταξύ των λοιπών προϋποθέσεων για την παρένθετη μητέρα, προβλέπεται πλέον ότι η ηλικία της κυοφόρου κυμαίνεται μεταξύ είκοσι πέντε (25) και

γονιμοποίηση. Βλ. ενδεικτικά, σχετικά Παναγόπουλο, Κ. (2012β), σελ. 1-4, αλλά και Παντελίδου, Κ. (2002), σελ. 588, Παντελίδου, Κ. (2011α), σελ. 244-246.

³⁹⁸ Πρακτικά Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής:

α. της 12.01.2005, από τα οποία προκύπτει ότι, αρχικά είχε προταθεί, ως προς το ανώτατο όριο φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής για τη γυναίκα, το όριο ηλικίας των πενήντα πέντε (55) ετών, ενώ τελικά υιοθετήθηκε το όριο των πενήντα (50) ετών. Προκύπτει από τα πρακτικά ότι φορείς (Πανελλήνια Ένωση Κλινικών Εμβρυολόγων) είχαν προτείνει να παρέχεται, κατά περίπτωση, η δυνατότητα σε μία γυναίκα πενήντα πέντε (55) ετών να προσφεύγει σε μεθόδους ΙΥΑ, μετά από, κατ' εξαίρεση, ειδική άδεια της αρμόδιας αρχής;

β. της 13.01.2005, από τα οποία προκύπτει ότι υπήρξε εισήγηση -από τον Κ. Γείτονα- για τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας και για τον άνδρα (πρόταση για πενήντα πέντε -55- ή εξήντα -60- έτη), ώστε να απαγορεύεται να γίνονται γονείς άνθρωποι που είναι «σε ηλικία παππούδων». Επιχείρημα ως προς την πρότασή αυτή ήταν η υποστηριζόμενη «γονεοκεντρική» θεώρηση των προς ψήφιση τότε διατάξεων, με αναφορά στον κίνδυνο που αυτό συνεπάγεται για το παιδί ως «τον πιο αδύναμο κρίκο της αλυσίδας», για λογαριασμό και ερήμην του οποίου λαμβάνονται οι αποφάσεις.

³⁹⁹ 1458 ΑΚ.

⁴⁰⁰ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, παρ. Α.1.2.

⁴⁰¹ Τροκάνας, Θ. (2011), σελ. 203.

⁴⁰² ΜΠρΚορίνθου 224/2006 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), με βάση την οποία επιτράπηκε σε πενήντα δύο (52) χρόνων γυναίκα (μητέρα της αιτούσας), η κυοφορία ωαρίων ξένων προς την ίδια (της κόρης της).

⁴⁰³ Αρ. 4 παρ. 1 εδ. α ν. 3305/2005 σε αντιδιαστολή με το αμέσως επόμενο εδάφιο β.

⁴⁰⁴ Τροκάνας, Θ. (2011), σελ. 203.

⁴⁰⁵ Απόφαση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικής Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β 293/07.02.2017).

σαράντα πέντε (45) ετών⁴⁰⁶. Ως λόγος θέσπισης των ορίων αυτών ηλικίας αναφέρεται, αναμενόμενα, το συμφέρον του τέκνου που θα γεννηθεί⁴⁰⁷, καθότι τα σχετικά βιβλιογραφικά δεδομένα⁴⁰⁸ έχουν δείξει ότι η εγκυμοσύνη σε μεγάλη ηλικία της μητέρας συνοδεύεται από μεγάλη αύξηση της μητρικής νοσηρότητας και της νεογνικής νοσηρότητας (κυρίως με γέννηση νεογνού με χαμηλό βάρος γέννησης) και αντίστοιχα θνησιμότητας⁴⁰⁹. Είναι αξιοσημείωτο δε ότι, με βάση σχετικά επιστημονικά πορίσματα, προτείνεται και εφαρμόζεται σε ορισμένες χώρες⁴¹⁰, σε περίπτωση κυοφορίας γυναίκας της οποίας η ηλικία ξεπερνά τα σαράντα πέντε (45) έτη, όλοι οι ενδιαφερόμενοι να ενημερώνονται για τους πιθανούς κινδύνους μιας κύησης σε μία γυναίκα προχωρημένης ηλικίας. Μάλιστα, στην περίπτωση αυτή, η υποψήφια κυοφόρος υποβάλλεται σε έλεγχο που επιβεβαιώνει ότι μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της κύησης, ενώ στην αντίστοιχη έγγραφη συναίνεσή της θα πρέπει να αναφέρονται οι πιθανές επιπλοκές της κύησης, συμπεριλαμβανομένης και της πιθανότητας να απαιτηθεί παρατεταμένη κατάκλιση.

Κατόπιν, μάλιστα, της νομοθετικής παρέμβασης που κατέληξε στην προσαύξηση του ανώτατου ηλικιακού ορίου για την υποβοηθούμενη γυναίκα αρχικά κατά δύο (2) έτη, λόγω των έκτακτων αναγκών της δημόσιας υγείας εξαιτίας της πανδημίας⁴¹¹, η αρμόδια Αρχή, σε σχετική της ανακοίνωση⁴¹², διευκρίνισε σαφώς ότι για την περίπτωση της παρένθετης μητέρας, η γυναίκα που πρόκειται να κυοφορήσει θα πρέπει να είναι ηλικίας άνω των είκοσι πέντε (25) ετών και μέχρι σαράντα πέντε (45) ετών, οπότε και δεν συντρέχει καμία περίπτωση αντίστοιχης προσαύξησης του ηλικιακού ορίου. Αντίθετα, για τη γυναίκα που επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο με τη μέθοδο της παρένθετης μητέρας, η προσαύξηση ηλικιακού ορίου με βάση διαδοχικά τον ν. 4812/2021 και τον ν. 4958/2022 ισχύει, και συνεπώς η τελευταία δύναται πλέον να είναι ηλικίας μέχρι και πενήντα τεσσάρων (54) ετών.

Πέρα από τα πιο πάνω, το ζήτημα της ηλικίας ανακύπτει και σε άλλα σημεία του νομοθετικού πλαισίου της ΙΥΑ, όπως είναι αναμενόμενο, λόγω του ευαίσθητων ηθικά και σημαντικών

⁴⁰⁶ Αρ. 9 παρ.1 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ: «Προϋποθέσεις για την παρένθετη μητρότητα ορίζονται: 1) Ηλικία άνω των είκοσι πέντε (25) ετών και μέχρι σαράντα πέντε (45) ετών, 2) να έχει αποκτήσει τουλάχιστον ένα τέκνο και 3) να μην έχει υποβληθεί σε περισσότερες από δύο καισαρικές τομές.»

⁴⁰⁷ Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (σε συνέχεια συνεδρίασης της 19.04.2017)

⁴⁰⁸ Ευρωπαϊκή Εταιρεία Ανθρώπινης Αναπαραγωγής και Εμβρυολογίας (ESHRE) και Αμερικανική Εταιρεία Αναπαραγωγικής Ιατρικής (ASRM).

⁴⁰⁹ Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (σε συνέχεια συνεδρίασης της 19.04.2017): Υποστηρίζεται, με αντίστοιχες βιβλιογραφικές αναφορές, ότι έγκυες γυναίκες ηλικίας μεγαλύτερης των πενήντα (50) ετών έχουν τριπλάσιο κίνδυνο να γεννήσουν παιδιά με πρόωρο τοκετό, πολύ πρόωρο τοκετό και με χαμηλό βάρος γέννησης σε σύγκριση με έγκυες γυναίκες ηλικίας από είκοσι (20) έως είκοσι εννέα (29) ετών. Αντίστοιχα, παιδιά που γεννήθηκαν με χαμηλό βάρος έχουν αυξημένο κίνδυνο να εμφανίσουν μεταβολικό σύνδρομο και καρδιαγγειακά νοσήματα στην ενήλικη ζωή τους. Υποστηρίζεται, περαιτέρω, ότι οι κυήσεις γυναικών ηλικίας μεγαλύτερης των σαράντα πέντε (45) ετών έχουν αυξημένο κίνδυνο για επιπλοκές, όπως υπέρταση και σακχαρώδη διαβήτη της κύησης. Ειδικά, δε, αναφορικά με γυναίκες, των οποίων η ηλικία υπερβαίνει τα πενήντα πέντε (55) έτη, η συχνότητα εμφάνισης υπέρτασης της κύησης είναι σημαντικά υψηλή, με βάση τα επιστημονικά δεδομένα και μελέτες, ανερχόμενη σε ποσοστό 60%. Το δε ποσοστό αυτό για γυναίκες ηλικίας μέχρι πενήντα τεσσάρων (54) ετών ανέρχεται σε 26%.

⁴¹⁰ Κατευθυντήρια Οδηγία για την παρένθετη μητρότητα από την Αμερικανική Εταιρεία Αναπαραγωγικής Ιατρικής και την Εταιρεία Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής - Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine and Practice Committee for Assisted Reproductive Technology. Recommendations for practices utilizing gestational carriers: a committee opinion. Fertil Steril 2015, p. 103.

⁴¹¹ Αρ. 3 ν. 4812/2021.

⁴¹² Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (σε συνέχεια συνεδρίασης της 26.07.2021).

κοινωνικά θεμάτων που τίθενται. Αναφορά στα ζητήματα αυτά γίνεται, στην παρούσα, ακροθιγώς για λόγους πληρότητας αυτής.

Ως προς το θέμα του αριθμού των μεταφερόμενων στη μήτρα γονιμοποιημένων ωαρίων⁴¹³, διαφοροποίηση υπάρχει ανάλογα με την ηλικία της υποβαλλόμενης σε ΙΥΑ γυναίκας και ειδικότερα ανάλογα με το κατά πόσο αυτή είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη των σαράντα (40) ετών. Στην πρώτη περίπτωση, οπότε και η ηλικία της υποβοηθούμενης αυξάνεται, αυξάνει αντίστοιχα και ο αριθμός των γονιμοποιημένων ωαρίων που μεταφέρονται στο σώμα της. Οι λόγοι για τη διαφοροποίηση αυτή είναι, κατά βάση, ιατρικοί και συνέχονται με τη μείωση του δυναμικού των ωαρίων στις μεγάλες ηλικίες, οπότε αντίστοιχα αυξάνεται σταδιακά ο αριθμός των ωαρίων ανάλογα με την ηλικία της γυναίκας, αλλά πάντα μέχρι ενός ορίου, δεδομένων και των κινδύνων που παράλληλα ανακύπτουν - μαιευτικών, περιγεννητικών και νεογνικών⁴¹⁴.

Αντίστοιχα, η ηλικία του δότη και της δότριας ορίζεται στα σαράντα (40) και τριάντα πέντε (35) έτη αντίστοιχα, με δυνατότητα αύξησης αυτού, μόνον εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος. Μάλιστα, στην περίπτωση αύξησης των πιο πάνω ορίων ηλικίας προηγείται ενημέρωση των ενδιαφερομένων, ακριβώς για τους κινδύνους που ελλοχεύουν και οι οποίοι συνέχονται ειδικά με την αύξηση της ηλικίας των δοτών και τις συνακόλουθες επιπτώσεις ως προς τον αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης γενετικού νοσήματος⁴¹⁵. Επισημαίνεται, ειδικότερα, ως δικαιολογητική βάση των εν λόγω ηλικιακών ορίων το γεγονός ότι γαμέτες ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας ενέχουν αυξημένο κίνδυνο προκλήσεως χρωμοσωματικών ανωμαλιών και συγγενών βλαβών στο έμβρυο. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, σε περίπτωση ηλικιακών παρεκκλίσεων, με απόφαση της αρμόδιας Αρχής, η ειδική ενημέρωση θα πρέπει να αφορά ειδικά στον αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης γενετικού νοσήματος και παράλληλα θα πρέπει να συστήνεται διενέργεια προγεννητικού ελέγχου σχετικά.

Η στάση που προκρίνεται από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο ως προς ρητά όρια ηλικίας φαίνεται να ενισχύει αντίστοιχα και την αναγκαιότητα πιστής τήρησης αυτών: τα ηλικιακά όρια θεσπίζονται στις αντίστοιχες περιπτώσεις συγκεκριμένα, και μάλιστα σχετικά χαμηλά - ιδίως για την περίπτωση ηλικίας των εκάστοτε δοτών γεννητικού υλικού -, κυρίως για λόγους καλής υγείας του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου. Το δε υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο αποδεικνύει έμπρακτα τη σημασία που αποδίδει στα ρητά ηλικιακά όρια. Ο ν. 3305/2005 προβλέπει σχετικές κυρώσεις, και μάλιστα τόσο διοικητικές⁴¹⁶, όσο και ποινικές⁴¹⁷. Ο δε Κώδικας Δεοντολογίας ΙΥΑ⁴¹⁸ εξειδικεύει ρητά ότι, σε περίπτωση μη τήρησης των προβλέψεών του, η αρμόδια Εθνική Αρχή ΙΥΑ⁴¹⁹ δύναται να επιβάλει πρόστιμα⁴²⁰. Οι προβλεπόμενες, σύμφωνα με τα πιο πάνω, κυρώσεις έρχονται να συσσωρευθούν με την,

⁴¹³ Αρ. 6 ν. 3305/2005.

⁴¹⁴ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β. αρ.7, σελ. 3

⁴¹⁵ Αρ. 8 παρ.7, 8 ν. 3305/2005, σε συνδυασμό με την εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, ΙΙ, αρ. 8, σελ. 5.

⁴¹⁶ Αρ. 27 παρ. 7 ν. 3305/2005.

⁴¹⁷ Αρ. 26 παρ. 6 ν.3305/2005.

⁴¹⁸ Απόφαση της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ με αριθμ. 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β293/24.01.2017).

⁴¹⁹ Αρ. 20, παρ. 1, περ. γ' ν. 3305/2005, ως εξουσιοδοτική διάταξη για την Ανεξάρτητη Εθνική Αρχή ΙΥΑ, σε συνδυασμό με το αρ. 22, παρ. 2, 3 ν. 4737/2020.

⁴²⁰ Αρ. 26 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

ούτως ή άλλως, πιθανή αστική ευθύνη του γιατρού που εφαρμόζει μεθόδους ΙΥΑ⁴²¹. Σε όλα τούτα, πάντως, δεν είναι άνευ σημασίας και η συνείδηση των ιατρών⁴²², η οποία αποδεικνύεται, ευτυχώς στις περισσότερες των περιπτώσεων, να υπερτερεί ηθικά και να συνιστά γνώμονα ορθής πρακτικής και εφαρμογής των μεθόδων της ΙΥΑ, όπως και όλων των ιατρικών μεθόδων αντίστοιχα.

Συνοψίζοντας, και με αφορμή την επιγραμματική αναφορά στα νομικά ερείσματα ευθύνης για τους παρέχοντες υπηρεσίες ΙΥΑ, διαπιστώνει κανείς μία λογική συστηματικής καταγραφής κανόνων και υποχρεώσεων - συνακόλουθα δε σχετικών κυρώσεων - στο πλαίσιο της κοινωνικής και νομικής σημασίας που αποδίδεται στην ΙΥΑ από την ελληνική έννομη τάξη. Οι κοινωνικοί, ηθικοί, επιστημονικοί και νομικοί προβληματισμοί που συνέχονται με την ΙΥΑ, σε συνδυασμό με τον καταλυτικό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η ΙΥΑ στον θεσμό της οικογένειας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, θέτει – όπως και οφείλει - υψηλά πρότυπα συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων σε αυτή, έναντι τόσο εκείνων που επιθυμούν να προσφύγουν στην ΙΥΑ, όσο και έναντι εκείνων που παρέχουν σχετικές υπηρεσίες, και κυρίως έναντι των τελικών αποδεκτών της. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόβλεψη ρητών και αυστηρών κυρώσεων είναι απαραίτητη και η εφαρμογή τους θα πρέπει να είναι απαρέγκλιτη. Στο πνεύμα μάλιστα αυτό, η τήρηση των ρητών ορίων που θέτει σχετικά το νομοθετικό πλαίσιο για την ηλικία των υποβοηθούμενων προσώπων δεν είναι άνευ σημασίας, αντίθετα αναδεικνύεται ακόμη πιο επιτακτική.

B.1.3. Το ευρωπαϊκό γίνεσθαι

Πέρα από την ελληνική πραγματικότητα, σε επίπεδο τόσο ευρωπαϊκό όσο και διεθνές⁴²³, το ενδιαφέρον σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο τομέα της βιοϊατρικής και βιοηθικής έχει αναδειχθεί έντονο. Σε αυτό έχουν συντελέσει όχι μόνον ιστορικά τραγικές συγκυρίες που έχουν σημαδέψει την πορεία του ανθρώπινου είδους⁴²⁴, αλλά και οι σχετικές τεχνολογικές εξελίξεις, όπως και τα συνεχώς εξελισσόμενα δεδομένα της ιατρικής επιστήμης. Όπως ήταν

⁴²¹ Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, Ι. (2004), σελ. 433-443, Φουντεδάκη,Κ. (2007α), σελ. 170, 208-225.

⁴²² Αρ. 30 παρ. 5 ΚΙΔ: «Ο ιατρός μπορεί να επικαλεσθεί τους κανόνες και τις αρχές της ηθικής συνείδησής του και να αρνηθεί να εφαρμόσει ή να συμπράξει στη διαδικασία της ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.»

⁴²³ Βλ. ενδεικτικά: Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (10.12.1948), Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (04.11.1950), Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (16.12.1966), Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, ETS 164, και σχετικά πρόσθετα πρωτόκολλα: α) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για την απαγόρευση κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων, ETS 168, β) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τη μεταμόσχευση οργάνων και ιστών του ανθρώπινου σώματος, ETS 186, γ) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τη βιοϊατρική έρευνα, CETS 195, δ) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τον γενετικό έλεγχο, CETS 203.

⁴²⁴ Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τις σχετικές φρικαλεότητες που έλαβαν χώρα, κατά παράβαση κάθε κανόνα ιατρικής δεοντολογίας και ανθρωπισμού, η απόφαση του δικαστηρίου της Νυρεμβέργης έθεσε, μεταξύ άλλων, τους βασικούς κανόνες για τη διεξαγωγή πειραμάτων, αναδεικνύοντας την ελεύθερη συγκατάθεση του υποκειμένου σε πρωτεύοντα παράγοντα αυτών. Βλ. σχετικά με τη δίκη της Νυρεμβέργης υπό το πρίσμα σύγκρισης διαφορετικών νομικών πολιτισμών, Καρτέρης, Δ. (2019), παράρτημα 16, σελ. 351 επ. Σε συνέχεια αυτής της απόφασης, η Διακήρυξη της Γενεύης (1948), όπως συμπληρώθηκε από τη Δήλωση του Ελσίνκι (1964) και από σχετικές δηλώσεις εφεξής, έθεσαν τους βασικούς όρους σε θέματα βιοηθικής.

αναμενόμενο, δεν θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορη τη νομική επιστήμη η σχετική πραγματικότητα⁴²⁵, ούτε η νομική επιστήμη την ίδια την πραγματικότητα.

Η ανάγκη εξασφάλισης της χρήσης της βιολογίας και της ιατρικής προς όφελος των ανθρώπων⁴²⁶, ο διφυής χαρακτήρας των νέων ιατρικών πρακτικών και τεχνολογικών ευρημάτων αντίστοιχα, καθώς και η εναρμόνιση των υπαρχουσών πρακτικών και κανόνων οδήγησαν στη θέσπιση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική» (εφεξής η «Σύμβαση του Οβιέδο»)⁴²⁷, σε συνδυασμό με τα πρόσθετα πρωτόκολλα αυτής⁴²⁸. Η Σύμβαση του Οβιέδο καθώς και το Πρώτο Πρωτόκολλο αυτής για την απαγόρευση κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων έχουν ήδη κυρωθεί από την Ελλάδα⁴²⁹. Η Σύμβαση του Οβιέδο θεσπίστηκε, λαμβάνοντας μεν υπόψη τις εξελίξεις σε επίπεδο ιατρικής και βιολογίας, στοχεύοντας δε στην εξασφάλιση της χρήσης αυτών προς το συμφέρον των υφισταμένων και μελλοντικών γενεών⁴³⁰. Η επίτευξη αυτού του θεμελιώδους στόχου της Σύμβασης του Οβιέδο να προασπίζει το συμφέρον των υφισταμένων και μελλοντικών γενεών εδράζεται σε τρεις άξονες. Πρώτος άξονας αυτής είναι η θωράκιση της προτεραιότητας του ατόμου έναντι τυχόν κατάχρησης των μεθόδων της ιατρικής και της βιολογίας⁴³¹. Δεύτερος άξονας της Σύμβασης του Οβιέδο αναδεικνύεται η σημασία της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται κάθε άτομο, με την έννοια του κοινωνικού ιστού που διαμορφώνεται από κοινές ηθικές αρχές και νομικά στερεότυπα, στο πλαίσιο των οποίων χρειάζεται να ενταχθεί κάθε επιστημονική εξέλιξη μέσα από τον δημόσιο διάλογο⁴³². Τέλος, ο τρίτος άξονας αφορά στο ανθρώπινο ον⁴³³. Οι σύγχρονες επιστημονικές εξελίξεις, ιδίως στον τομέα της γενετικής, επηρεάζουν σαφώς το ανθρώπινο είδος, με την έννοια ότι τυχόν κατάχρηση των γνώσεων στους συγκεκριμένους τομείς ενδεχομένως να επηρεάσει όχι μόνον το άτομο και την κοινωνία, αλλά και το ανθρώπινο ον καθεαυτό, η ταυτότητα και η ακεραιότητα του οποίου πρέπει να διαφυλαχθεί με κάθε τρόπο, σύμφωνα με το πνεύμα της Σύμβασης του Οβιέδο⁴³⁴.

⁴²⁵ Βλ. σχετικές επιτροπές και ομάδες εργασίας, όπως ενδεικτικά: Steering Committee on Bioethics (CDBI) –πρώην Committee of Experts on Bioethics (CAHBI)-, Steering Committee for Human Rights (CDDH), European Health Committee (CDSP).

⁴²⁶ Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, introduction Nos 1, 2.

⁴²⁷ Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική, ETS 164.

⁴²⁸ Τα σχετικά με τη Σύμβαση του Οβιέδο πρόσθετα πρωτόκολλα: α) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για την απαγόρευση κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων, ETS 168, β) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τη μεταμόσχευση οργάνων και ιστών του ανθρώπινου σώματος, ETS 186, γ) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τη βιοϊατρική έρευνα, CETS 195, δ) Πρόσθετο Πρωτόκολλο για το γενετικό έλεγχο, CETS 203.

⁴²⁹ Ν. 2619/1998 «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη Βιοϊατρική» (Α 132/19.06.1998), καθώς και 546/1/ΑΣ 723/Μ.4898/29/10/1998 (ΦΕΚ Α 244/29.10.1998) σχετικά με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο απαγορεύον την κλωνοποίηση των ανθρωπίνων όντων.

⁴³⁰ Σύμβαση Οβιέδο, Προοίμιο.

⁴³¹ *Ibid*, Προοίμιο, άρθρα 5-9, 16-17, 19-22.

⁴³² *Ibid*, Προοίμιο, άρθρο 10.

⁴³³ *Ibid*, Προοίμιο, άρθρα 2, 13, 15, 18.

⁴³⁴ Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, No 14: “14. Starting with the preamble, however, it was necessary to take account of the actual developments in medicine and

Στόχος, λοιπόν, της Σύμβασης του Οβιέδο είναι να εγγυηθεί σε κάθε ανθρώπινο ον, χωρίς διάκριση, βασικά δικαιώματα και ελευθερίες σε σχέση με την εφαρμογή της βιολογίας και της ιατρικής, στο πλαίσιο της προστασίας της αξιοπρέπειας και του σεβασμού της ακεραιότητάς του⁴³⁵. Η ανάγκη σεβασμού του ανθρώπινου όντος, τόσο ως ατόμου όσο και ως μέλους του ανθρώπινου είδους και η σημασία της εξασφάλισης της αξιοπρέπειάς του ανάγονται σε πρώτιστο μέλημα της εν λόγω σύμβασης. Άλλωστε, η κατάχρηση της βιολογίας και της ιατρικής ενδέχεται να οδηγήσει σε πράξεις που θέτουν το ανθρώπινο ον σοβαρά σε κίνδυνο⁴³⁶. Στην κατεύθυνση αυτή, η Σύμβαση του Οβιέδο επιβεβαιώνει το προβάδισμα της αξίας του ανθρώπινου όντος και συνακόλουθα των συμφερόντων και της ευημερίας του, έναντι του κοινωνικού συμφέροντος ή ακόμη και της ίδιας της επιστήμης. Υπό το φως της προτεραιότητας του συμφέροντος του ανθρώπινου όντος ορίζεται ότι πρέπει να ερμηνεύεται, άλλωστε, το σύνολο των όρων της Σύμβασης του Οβιέδο και κάθε εφαρμογή της βιοϊατρικής⁴³⁷. Για άλλη μία φορά στα σχετικά νομοθετήματα, το συμφέρον του ανθρώπινου όντος γενικώς - και όχι μόνον του προς γέννηση τέκνου - ανάγεται σε θεμέλιο λίθο της εκάστοτε ερμηνευτικής προσέγγισης και σε βασικό άξονα ερμηνείας των θεμάτων τόσο για τον εθνικό νομοθέτη, αλλά και κυρίως για τον εκάστοτε αρμόδιο φορέα της δικαστικής εξουσίας.

Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα οφείλει να συνάδει με τη Σύμβαση του Οβιέδο στα θέματα βιοϊατρικής⁴³⁸, και πράγματι διαπνέεται από το γενικότερο πνεύμα αυτής. Μάλιστα,

biology, while indicating the need for them to be used solely for the benefit of present and future generations. This concern has been affirmed at three levels: – The first is that of the individual, who had to be shielded from any threat resulting from the improper use of scientific developments. Several articles of the Convention illustrate the wish to make it clear that pride of place ought to be given to the individual: protection against unlawful interference with the human body, prohibition of the use of all or part of the body for financial gain, restriction of the use of genetic testing, etc.

– The second level relates to society. Indeed, in this particular field, to a greater extent than in many others, the individual must also be considered to constitute part of a social corpus sharing a number of ethical principles and governed by legal standards. Whenever choices are involved in regard to the application of certain developments, the latter must be recognised and endorsed by the community. This is why public debate is so important and is given a place in the Convention. Nevertheless, the interests at stake are not equal; as indicated in Article 2, they are graded to reflect the priority in principle attached to the interests of the individual as opposed to those of science or society solely. The adjective "alone" makes it clear that care must be taken not to neglect the latter; they must come immediately after the interests of the individual. It is only in very precise situations, and subject to the respect of strict conditions that the general interest, as it is defined in Article 26, would take priority.

– The third and final concern relates to the human species. Many of the current achievements and forthcoming advances are based on genetics. Progress in knowledge of the genome is producing more ways of influencing and acting on it. This knowledge already enables considerable progress to take place in the diagnosis and, sometimes, in the prevention of an increasing number of diseases. There are reasons to hope that it could also enable therapeutic progress to take place. However, the risks associated with this growing area of expertise should not be ignored. It is no longer the individual or society that may be at risk but the human species itself. The Convention sets up safeguards, starting with the preamble where reference is made to the benefits to future generations and to all humanity, while provision is made throughout the text for the necessary legal guarantees to protect the identity of the human being.»

⁴³⁵ Σύμβαση Οβιέδο, αρ. 1 εδ.1.

⁴³⁶ *Ibid*, Προοίμιο.

⁴³⁷ Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, Nos 21, 22: "21. This article (art. 3) affirms the primacy of the human being over the sole interest of science or society. Priority is given to the former, which must in principle take precedence over the latter in the event of a conflict between them. One of the important fields of application of this principle concerns research, as covered by the provisions of Chapter V of this Convention. 22. The whole Convention, the aim of which is to protect human rights and dignity, is inspired by the principle of the primacy of the human being, and all its articles must be interpreted in this light."

⁴³⁸ Ν. 2619/1998, σε συνδ. με το αρ. 28 παρ. 1 Σ

ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ηθικοκοινωνικές αντιλήψεις, στο μέτρο που οι τελευταίες υποστηρίζουν μία ευνοϊκή για την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τεχνολογία και ειδικότερα για την απόλαυση των δικαιωμάτων στην αναπαραγωγή και τη δημιουργία οικογένειας⁴³⁹.

Σχετικό με τη Σύμβαση του Οβιέδο ενδιαφέρον στο πλαίσιο της ΙΥΑ παρουσιάζουν οι διατάξεις του νομοθετικού πλέγματος ως προς την απαγόρευση επιλογής φύλου, την απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης και αντίστοιχα το πλαίσιο των ερευνών σε γονιμοποιημένα ωάρια. Πράγματι, με αφετηρία τη Σύμβαση του Οβιέδο⁴⁴⁰, το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, όπως αρχικά διαμορφώθηκε με τον ν. 3089/2002, απαγορεύει την ανθρώπινη κλωνοποίηση για αναπαραγωγικούς λόγους, καθώς και την επιλογή φύλου, εκτός εάν αυτή επιβάλλεται από ιατρικούς λόγους⁴⁴¹. Από την άποψη της βιοηθικής, τόσο η απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης, καθώς και η απαγόρευση επιλογής φύλου, με την εξαίρεση περίπτωσης που επιδιώκεται να αποφευχθεί σοβαρή ασθένεια που συνδέεται με το φύλο, συνάδουν απόλυτα με τη Σύμβαση του Οβιέδο, αλλά και με αντίστοιχα διεθνή κείμενα⁴⁴².

Ακολούθως, στο πλαίσιο του ν. 3305/2005⁴⁴³, επαναλαμβάνεται ομοίως η απαγόρευση επιλογής φύλου, με την εξαίρεση της περίπτωσης που επιδιώκεται να αποφευχθεί κληρονομική νόσος η οποία συνδέεται ακριβώς με το φύλο. Επιπλέον, ορίζεται ρητά ότι απαγορεύεται η κλωνοποίηση για αναπαραγωγικούς σκοπούς και προστίθεται η απαγόρευση δημιουργίας χιμαιρών και υβριδίων⁴⁴⁴. Συναφώς, ορίζονται συγκεκριμένα και με απαρέγκλιτες προϋποθέσεις οι εφαρμογές της ΙΥΑ ως προς την έρευνα, οι οποίες έχουν ενσωματωθεί με πληρότητα από τον Έλληνα νομοθέτη και σε απόλυτη αρμονία με το πνεύμα της Σύμβασης του Οβιέδο⁴⁴⁵. Ειδικότερα, η έρευνα στα ανθρώπινα γονιμοποιημένα ωάρια είναι αποδεκτή, μόνον με βάση ορισμένες και αυστηρές προϋποθέσεις, είτε αυτή δεν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη εγκυμοσύνης⁴⁴⁶, είτε αντίθετα θα

⁴³⁹ Εισηγήση Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για το σχ.ν. «Ιατρική Υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή».

⁴⁴⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.3.

⁴⁴¹ 1455 εδ. γ ΑΚ: «...Η ανθρώπινη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της κλωνοποίησης απαγορεύεται. Επιλογή του φύλου του τέκνου δεν είναι επιτρεπτή, εκτός αν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο.»

⁴⁴² Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για το ανθρώπινο γονιδίωμα και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

⁴⁴³ Ν. 3305/2005, αρ. 2 παρ. 3: «Επιτρέπεται η έρευνα στα ανθρώπινα γονιμοποιημένα ωάρια υπό ειδικές προϋποθέσεις που ορίζονται στα άρθρα 11 και 12. Απαγορεύεται η κλωνοποίηση για αναπαραγωγικούς σκοπούς, η δημιουργία χιμαιρών και υβριδίων και η επιλογή φύλου, εκτός αν πρόκειται να αποφευχθεί σοβαρή κληρονομική νόσος που συνδέεται με το φύλο.»

⁴⁴⁴ Υβρίδια και χιμαιρες νοούνται τα έμβρυα που προκύπτουν από τη σύντηξη ανθρώπινων κυττάρων με κύτταρα άλλων οργανισμών και κυρίως θηλαστικών.

⁴⁴⁵ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β. αρ.2, σελ. 2.

⁴⁴⁶ Ν. 3305/2005, αρ. 11: «1. Η έρευνα γίνεται σε πλεονάζοντες ανθρώπινους γαμέτες, ζυγώτες και γονιμοποιημένα ωάρια που έχουν διατεθεί για το σκοπό αυτόν, σύμφωνα με το άρθρο 1459 Α.Κ.. 2. Η εν λόγω έρευνα διενεργείται προκειμένου: α. να διευρυνθούν οι γνώσεις για την ανθρώπινη αναπαραγωγή, β. να βελτιωθούν οι μέθοδοι διάγνωσης και θεραπείας της υπογονιμότητας, καθώς και του ελέγχου της γονιμότητας (αντισύλληψης), γ. να εντοπισθούν τα αίτια των αποβολών και να αναπτυχθούν τρόποι αντιμετώπισής τους, δ. να αναπτυχθούν τεχνικές ελέγχου και θεραπείας των γενετικών νόσων και των συγγενών ανωμαλιών, ε. να μελετηθεί η βιολογία των εμβρυϊκών βλαστικών κυττάρων και οι πιθανές θεραπευτικές χρήσεις τους. 3. Η έρευνα σε γαμέτες, ζυγώτες και γονιμοποιημένα ωάρια στο πλαίσιο Ι.Υ.Α. διενεργείται ύστερα από άδεια της Αρχής, υπό τις εξής ιδίως προϋποθέσεις: α. έγκριση του ερευνητικού πρωτοκόλλου από την Αρχή, β. έγγραφη συναίνεση των δοτών, γ. διενέργεια της έρευνας επί των γονιμοποιημένων ωαρίων εντός δεκατεσσάρων (14) ημερών από τη δημιουργία τους, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο ενδιαμέσος χρόνος κρυοσυντήρησής τους, δ. προηγούμενη αντίστοιχη έρευνα σε πειραματόζωα, εκτός αν αυτό δεν είναι επιστημονικά εφικτό, ε. η ερευνητική ομάδα να

χρησιμοποιηθεί για τον σκοπό αυτό σε πρόσωπα που υποβάλλονται σε τεχνητή γονιμοποίηση⁴⁴⁷. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, έρευνα επιτρέπεται μόνον μετά από ειδική άδεια της αρμόδιας αρχής και σύμφωνα με τους όρους της ίδιας της Σύμβασης του Οβιέδο που πρέπει να τηρούνται αυστηρά⁴⁴⁸, μεταξύ των οποίων και η αρχή της αναλογικότητας. Η τελευταία, άλλωστε, προβλέπεται ότι πρέπει να ακολουθείται σε κάθε έρευνα στον τομέα της υγείας, ώστε τα αποκομιζόμενα από την έρευνα οφέλη να είναι σαφώς και ουσιωδώς μεγαλύτερα από τους ενδεχόμενους κινδύνους, έστω και ελάχιστους, που μπορεί να προκύψουν για τον άνθρωπο⁴⁴⁹.

Οι απαιτήσεις της βιοηθικής - στο πλαίσιο της αλματώδους εξέλιξης της ιατρικής και των δυνατοτήτων που αυτή παρέχει πλέον στον άνθρωπο και παράλληλα των κινδύνων που αναδεικνύει αυτή για το ανθρώπινο είδος - έχουν προβληματίσει σε ευρωπαϊκό και ευρύτερο επίπεδο. Ο Έλληνας νομοθέτης, σεβόμενος απόλυτα τα σχετικά κείμενα και τις κατευθυντήριες αρχές αυτών, τα ακολουθεί και σε εθνικό επίπεδο, συμπλέοντας τόσο με το γενικότερο πνεύμα τους, αλλά και ενσωματώνοντας συγκεκριμένα ειδικότερες προβλέψεις τους. Τούτο, άλλωστε, φαίνεται να είναι και μονόδρομος, δεδομένης της σημασίας των εν λόγω θεμάτων σε υπερεθνικό και πανανθρώπινο επίπεδο και των συνακόλουθων κινδύνων που ελλοχεύουν, σε περίπτωση μη χρηστής και ηθικής χρήσης και εφαρμογής αυτών.

Αν και στο θέμα της ηλικίας για την ιατρική υποβοήθηση δεν υπάρχει κάποια κατευθυντήρια γραμμή σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει ενδιαφέρον, κυρίως για λόγους συγκριτικούς, μια συγκριτική αναφορά σε αντίστοιχες διατάξεις λοιπών χωρών, ευρωπαϊκών και μη. Σε γενικές γραμμές, προκύπτει ότι η θέση ορίων ηλικίας για τα υποβοηθούμενα πρόσωπα - είτε μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων, είτε μέσω της ακολουθούμενης πρακτικής⁴⁵⁰ - είναι συνήθως.

διαθέτει την αναγκαία τεχνογνωσία και τον απαιτούμενο εξοπλισμό. 4. Οι γαμέτες, οι ζυγώτες και τα γονιμοποιημένα ωάρια, τα οποία έχουν υποβληθεί στην προαναφερθείσα έρευνα, απαγορεύεται να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη εγκυμοσύνης.»

⁴⁴⁷ Ibid, αρ. 12: «1. Έρευνα είναι δυνατόν επίσης να διενεργηθεί σε ανθρώπινους γαμέτες, ζυγώτες και γονιμοποιημένα ωάρια που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη εγκυμοσύνης σε πρόσωπα που υποβάλλονται σε Ι.Υ.Α., όταν σκοπός της έρευνας είναι η απόκτηση σημαντικών γνώσεων, σχετικών με την επιτυχή εμφύτευση του γονιμοποιημένου ωαρίου και τη γέννηση υγιούς παιδιού. 2. Η έρευνα αυτή διενεργείται ύστερα από άδεια της Αρχής, εφόσον πληρούνται οι όροι του άρθρου 16 του Ν. 2619/1998 και υπό τις εξής ιδίως προϋποθέσεις: α. έγκριση ερευνητικού πρωτοκόλλου από την Αρχή, β. έγγραφη συναίνεση των συμμετεχόντων προσώπων, ύστερα από ενημέρωση σύμφωνα με το άρθρο 5, γ. προηγούμενος αντίστοιχος πειραματισμός σε ζώα ή και σε ανθρώπινους γαμέτες, ζυγώτες και γονιμοποιημένα ωάρια που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη εγκυμοσύνης, εκτός αν αυτό δεν είναι επιστημονικά εφικτό, δ. τα προσδοκώμενα από την έρευνα οφέλη να είναι εμφανώς περισσότερα από τους πιθανούς κινδύνους για το παιδί που θα γεννηθεί και για τη γυναίκα που θα το κυοφορήσει, ε. η ερευνητική ομάδα να διαθέτει την αναγκαία τεχνογνωσία και τον απαιτούμενο εξοπλισμό.»

⁴⁴⁸ Ν. 2619/1998, αρ. 16: «Επιτρέπεται η διενέργεια έρευνας επί προσώπου μόνον εφόσον συντρέχουν όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις: i. Δεν υπάρχει εναλλακτική λύση συγκρίσιμης αποτελεσματικότητας έναντι της έρευνας επί ανθρώπων. ii. Οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι στους οποίους θα εκτεθεί το πρόσωπο δεν είναι δυσανάλογοι προς τα πιθανά οφέλη από την έρευνα. iii. Το ερευνητικό πρόγραμμα έχει εγκριθεί από το αρμόδιο σώμα μετά από ανεξάρτητη αξιολόγηση της επιστημονικής αξίας του, συμπεριλαμβανομένης της εκτίμησης της σημασίας του ερευνητικού σκοπού και της μελέτης, στις ομάδες ιατρών ποικίλων ειδικοτήτων, του κατά πόσον αυτό είναι ηθικώς παραδεκτό. iv. Τα πρόσωπα στα οποία διενεργείται η έρευνα έχουν ενημερωθεί για τα δικαιώματα και τις διασφαλίσεις που ορίζει ο νόμος για την προστασία τους. v. Η αναγκαία συναίνεση που προβλέπεται από το Άρθρο 5 έχει δοθεί ρητά, ειδικά και είναι τεκμηριωμένη. Η συναίνεση αυτή δύναται να ανακληθεί οποτεδήποτε.»

⁴⁴⁹ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, αρ. 12, σελ. 6

⁴⁵⁰ Σημειώνεται ενδεικτικά ότι στην Ισπανία, δεν υπήρχε, μέχρι πρόσφατα, θεσμοθετημένο ηλικιακό όριο, ωστόσο, στην πρακτική, οι μονάδες εφαρμογής ΙΥΑ ακολουθούσαν το όριο των πενήντα (50) ετών. Αντίστοιχα, στη Φιλανδία συστήνεται να τηρείται ως όριο ηλικίας για τον υποβοηθούμενο άντρα τα εξήντα (60) έτη, ενώ η σύσταση για τη Σουηδία είναι πενήντα έξι (56) έτη

Σύμφωνα με σχετική έρευνα με σημείο αναφοράς το 2009⁴⁵¹, προκύπτει ότι από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ - που αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης της εν λόγω έρευνας το κρίσιμο χρονικό διάστημα - ορισμένα έθεταν ρητά ανώτατο όριο ηλικίας για τις γυναίκες⁴⁵², μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Αντίστοιχος πάντως σημειώνεται ότι ήταν και ο αριθμός των κρατών μελών που δεν έθεταν σχετικά συγκεκριμένο όριο ηλικίας⁴⁵³. Βέβαια, παρατηρείται πως κάποια κράτη-μέλη έθεταν, κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, ηλικιακό περιορισμό μεν, αλλά δίχως ακριβή αριθμητικό προσδιορισμό⁴⁵⁴.

Σε πιο πρόσφατη δε μελέτη⁴⁵⁵, προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών θέτουν πλέον όριο ηλικίας για την ιατρική υποβοήθηση⁴⁵⁶. Και ενώ το ελάχιστο όριο ηλικίας είναι, κατά βάση, δεκαοκτώ (18) έτη για τις περισσότερες των περιπτώσεων⁴⁵⁷, μέγιστο ηλικιακό όριο τίθεται σε αρκετές χώρες, ειδικά για τις γυναίκες⁴⁵⁸. Η αντίστοιχη περίπτωση θέσης ρητού ηλικιακού ορίου για τον υποβοηθούμενο άνδρα φαίνεται να είναι η εξαίρεση⁴⁵⁹, τουλάχιστον ακόμη. Από τα πιο πάνω στοιχεία, αν και σαφώς ενδεικτικά, προκύπτει μία γενικά ακολουθούμενη πρακτική και τακτική ως προς τη θέση ορίων ηλικίας για την ιατρική υποβοήθηση, και μάλιστα ιδίως για την περίπτωση της γυναίκας. Ακόμη μεγαλύτερο δε ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι σε άλλες χώρες το όριο ηλικίας για την υποβοηθούμενη γυναίκα είναι σαφώς μικρότερο από αυτό που έχει επιλέξει να θέσει ο Έλληνας νομοθέτης, είτε εξαρχής, είτε κατ' επέκταση με τις πρόσφατες νομοθετικές επεμβάσεις, και από αυτό που πρακτικά είχε ήδη καταλήξει να εφαρμόζει σε ορισμένες περιπτώσεις ο Έλληνας δικαστής.

⁴⁵¹ ESHRE (2009), Comparative Analysis of Medically Assisted Reproduction in the EU: Regulation and Technologies, Final report, σελ. 23-24.

⁴⁵² *Ibid*, σελ. 23, σύμφωνα με την οποία 10 από τα 27 κράτη -μέλη έθεταν ρητά ανώτατο ηλικιακό όριο για την ιατρική υποβοήθηση: το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Δανία, η Εσθονία, η Φιλανδία, η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, η Σλοβενία, η Ιρλανδία και η Ολλανδία. Το όριο αυτό ανερχόταν στα σαράντα πέντε (45) έτη για τις γυναίκες στην περίπτωση της Βουλγαρίας, του Βελγίου, της Δανίας (για τις δημόσιες μονάδες ΙΥΑ) και την Ιρλανδία. Το όριο διαμορφωνόταν σε σαράντα τρία (43) έτη για τη Σλοβενία, το Λουξεμβούργο και στα σαράντα (40) έτη για τη Φιλανδία (για τις δημόσιες μονάδες ΙΥΑ). Στην Ολλανδία, την Ελλάδα και την Εσθονία το όριο ανερχόταν, με βάση τα στοιχεία της εν λόγω μελέτης, στα πενήντα (50) έτη για τη γυναίκα.

⁴⁵³ *Ibid*, σελ. 24, σύμφωνα με την οποία 10 από τα 27 κράτη-μέλη δεν έθεταν, μέσα από το νομοθετικό τους πλαίσιο, όπως ίσχυε, ηλικιακό περιορισμό για τις γυναίκες: η Αυστρία, η Ιταλία, η Λιθουανία, η Λετονία, η Ρουμανία, η Κύπρος, η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Μάλτα και η Σλοβακία.

⁴⁵⁴ *Ibid*, σελ. 23, σύμφωνα με την οποία 7 από τα 27 κράτη-μέλη, έθεταν ηλικιακό περιορισμό, δίχως να ορίζεται συγκεκριμένο ηλικιακό όριο: η Τσεχία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Πολωνία, η Ισπανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

⁴⁵⁵ Calhaz-Jorge, C.; De Geyter, Ch.; Kupka, M.S.; Wyns, C.; Mocanu, E.; Motrenko, T.; Scavarelli, G.; Smeenk, J.; Vidakovic, S.; Goosens, V. (2020), σελ. 3.

⁴⁵⁶ *Ibid*, table II, σελ. 6: Από δείγμα 43 χωρών, οι 34 προκύπτει να έχουν θεσμοθετήσει νομικά όριο ηλικίας για υποβολή σε ΙΥΑ.

⁴⁵⁷ *Ibid*, σελ. 3: Σε 21 από τις 43 χώρες στις οποίες αφορά η κρίσιμη μελέτη, τα υποβοηθούμενα πρόσωπα πρέπει να είναι μεγαλύτερα από δεκαοκτώ (18) έτη, ανεξαρτήτως φύλου. Στο Βέλγιο, το Καζακστάν και τη Μάλτα ισχύει ελάχιστο όριο ηλικίας μόνον για την υποβοηθούμενη γυναίκα.

⁴⁵⁸ *Ibid*, σελ. 3: Σε 18 χώρες από τις 43 χώρες έχει θεσμοθετηθεί ελάχιστο όριο ηλικίας για την υποβοηθούμενη γυναίκα. Το δε όριο ποικίλλει από σαράντα πέντε (45) έτη για τη Δανία και το Βέλγιο, μέχρι και πενήντα ένα (51) έτη για την περίπτωση της Βουλγαρίας. Σε άλλες δε χώρες το όριο εξακολουθεί να τίθεται, δίχως ρητό ηλικιακό προσδιορισμό, όπως στην Αυστρία.

⁴⁵⁹ *Ibid*, σελ. 3: Στην Πορτογαλία, ανώτατο όριο ηλικίας για τον υποβοηθούμενο άνδρα τίθεται το όριο των εξήντα (60) ετών. Στη Φιλανδία συστήνεται να τηρείται αντίστοιχο όριο ηλικίας, ενώ η σύσταση για τη Σουηδία είναι πενήντα έξι (56) έτη.

Β.2. Η ηλικία στην ΙΥΑ κατά τη νομολογία

Β.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η αντιμετώπιση των ηλικιακών ορίων στην ΙΥΑ από τη νομολογία παρουσιάζει ενδιαφέρον, κατά βάση, από την άποψη της ερμηνείας και προσέγγισης του ρητού ανώτατου ορίου ηλικίας το οποίο αφορά στη γυναίκα που δέχεται υποβοήθηση για τεχνητή αναπαραγωγή. Οι αποφάσεις που εξετάζονται στην παρούσα, όπως αναλύονται στον συνημμένο στην παρούσα ως παράρτημα ΙΙ πίνακα, αφορούν στην περίοδο, κατά την οποία το αντίστοιχο όριο ηλικίας είχε τεθεί ρητά στα πενήντα (50) έτη για την υποβοηθούμενη γυναίκα. Με αφορμή τη σχετικά πρόσφατη αύξηση του ορίου ηλικίας διαδοχικά στα πενήντα δύο (2) και πλέον στα πενήντα τέσσερα (54) έτη δεν υπάρχουν αντίστοιχες δικαστικές αποφάσεις υπέρβασης των ηλικιακών ορίων. Τούτο, όχι μόνον λόγω των πρόσφατα χρονικά τροποποιήσεων, αλλά πρωτίστως θεωρούμε λόγω αύξησης του ορίου ηλικίας σε τέτοιο βαθμό που δεν συντρέχει καν λόγος υπέρβασης αυτού.

Η απόκτηση τέκνου με ιατρική υποβοήθηση, ως ειδικότερη έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος του προσώπου στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αυτού, είναι ένα ζήτημα ιδιαίτερα ευαίσθητο και σοβαρό. Ως τέτοιο οφείλει να τυγχάνει αντιμετώπισης τόσο από τον Έλληνα νομοθέτη, όσο και από τον Έλληνα δικαστή. Στο πλαίσιο αυτό, η ΙΥΑ υπόκειται σε αυστηρές και συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μεταξύ άλλων, και ως προς την ηλικία των εμπλεκόμενων προσώπων. Όπως προκύπτει από τη σχετική μελέτη, η ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων προσεγγίζεται νομολογιακά, άλλοτε στενά και γραμματικά και άλλοτε με ευρύτερη οπτική από την πλευρά του ερμηνευτή του δικαίου.

Ο δικαστής, καλούμενος να εφαρμόσει νομικούς κανόνες σε πραγματικές καταστάσεις, αναπόφευκτα λαμβάνει υπόψη του - όπως και οφείλει - και λοιπούς παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με την κοινωνική και ανθρώπινη διάσταση της εκάστοτε εξεταζόμενης υπόθεσης, πολλώ μάλλον σε μία υπόθεση κατά την οποία εξετάζεται η μελλοντική απόκτηση τέκνου και η κάλυψη περιπτώσεων υπογονιμότητας. Η άγνοια κριτική δεν έχει σαφώς θέση, τουλάχιστον στο πλαίσιο της παρούσας, σε ένα θέμα τόσο ευαίσθητο για όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές. Είναι, ωστόσο, σίγουρο ότι η επισκόπηση της νομολογιακής προσέγγισης του ανώτατου ηλικιακού ορίου στην ΙΥΑ παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον - πρωτίστως νομικό, αλλά παράλληλα και σαφώς κοινωνιολογικό -.

Η στάθμιση των παραγόντων που καλείται να αντιμετωπίσει ο εφαρμοστής του δικαίου είναι ουσιαστικής και καταλυτικής, ιδίως εάν λάβει κανείς υπόψη του όλα τα εμπλεκόμενα μέρη - καταρχήν το ίδιο το προς γέννηση τέκνο, τους «νομικούς/επίδοξους» γονείς, και αντίστοιχα τους «γενετικούς/ενδιάμεσους» γονείς, εφόσον υπάρχουν -. Η στάθμιση ανάμεσα στις δικαιολογημένα αυστηρές προϋποθέσεις του νόμου για την προσφυγή σε ΙΥΑ, από τη μία πλευρά, σε συνδυασμό με το συμφέρον του τέκνου - και μάλιστα ακόμη αγέννητου - και από την άλλη πλευρά, η έντονη ανθρώπινη επιθυμία απόκτησης τέκνου έφερε αντιμετώπιη τη νομολογία με σχετικά διλήμματα και συγκρούσεις, δίνοντας αφορμή για αντίστοιχη αρθρογραφία⁴⁶⁰.

Είναι αξιοσημείωτο και έχει μεγάλο ενδιαφέρον, στην προκειμένη περίπτωση, το γεγονός ότι η νομολογία δεν είναι τόσο πλούσια όσο η αντίστοιχη για την υιοθεσία, η ανάλυση της

⁴⁶⁰ Βλ. Περάκη, Β. (2019), σελ. 455 – 465, με σχετικές παραπομπές.

οποίας προηγήθηκε. Εύλογα θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί εάν ο λόγος πίσω από τη διαπίστωση αυτή έγκειται στην προφανή διαφορά ως προς τη χρονική διάρκεια ισχύος του κάθε θεσμού, με αυτόν της ΙΥΑ να είναι πολύ πιο «νέος» θεσμός στην ελληνική νομική πραγματικότητα, έχοντας συμπληρώσει μία εικοσαετία νομικής ζωής. Πιθανότατα, πάντως, η διαφοροποίηση αυτή να οφείλεται και στη διαφορετικότητα των δύο θεσμών, παρά τις εγγενείς και εμφανείς ομοιότητές τους, με τον θεσμό της ΙΥΑ να περιλαμβάνει πολλαπλές μεθόδους ιατρικής - και αντίστοιχα πρακτικής - υλοποίησης, ο έλεγχος της εφαρμογής κάποιων εκ των οποίων αξιολογείται από φορείς μη δικαστικούς, τις μονάδες ΙΥΑ. Η διαπίστωση της ιδιαιτερότητας αυτής, μάλιστα, συνέχεται και με τη νομολογία σχετικά με τα ηλικιακά όρια, καθόσον οι αναλυόμενες στην παρούσα δικαστικές αποφάσεις εξετάζουν, κατά κανόνα, μόνον περιπτώσεις παρένθετης μητρότητας. Σαφώς δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι η παρένθετη μητρότητα προσομοιάζει περισσότερο με την υιοθεσία στην ουσία της. Και τούτο, διότι καταλήγει σε δημιουργία συγγενικής σχέσης μεταξύ του τέκνου και των κοινωνικών γονέων που το επιθυμούν αφενός και αφετέρου προϋποθέτει κρίση από το αρμόδιο δικαστήριο που καλείται να αξιολογήσει την εκάστοτε αίτηση από τους ενδιαφερόμενους γονείς. Σε κάθε περίπτωση, οι πιο πάνω λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν, τουλάχιστον σε πειστικό βαθμό, το πραγματικό δεδομένο της «ποσοτικής» διαφοροποίησης των εξεταζόμενων στην παρούσα δικαστικών υποθέσεων.

Μάλιστα, αν και αρχικά φάνηκε ότι το νομολογιακό ενδιαφέρον ως προς την ΙΥΑ θα επικεντρωνόταν στο θέμα της ισότιμης μεταχείρισης των φύλων σε αντίστοιχες περιπτώσεις, μέσα από την παρούσα, το ενδιαφέρον στον τομέα αυτό εστιάζει στο θέμα της ηλικίας. Χαρακτηριστική ήταν αρχικά η περίπτωση προσφυγής σε ΙΥΑ από την πλευρά μοναχικού άγαμου άντρα, η οποία απασχόλησε τη νομολογία και εκτενέστατα τη θεωρία⁴⁶¹. Ωστόσο, η πορεία έδειξε ότι τελικά τα όρια ηλικίας που θέτει ο νομοθέτης στην ΙΥΑ απασχόλησαν και απασχολούν τη νομολογία με αντικρουόμενες μεταξύ τους αποφάσεις⁴⁶². Από την εξέλιξη των κρίσιμων για τα ηλικιακά όρια στην ΙΥΑ διατάξεων, αλλά και από την ίδια την κοινωνική και βιολογική πραγματικότητα, όπως διαμορφώνεται στη σύγχρονη πλέον εποχή, η νομολογία κλήθηκε να «τοποθετηθεί» σε περιπτώσεις αιτήσεων άδειας υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκες που υπερέβαιναν το ηλικιακό όριο των πενήντα (50) ετών που είχε αρχικά τεθεί ρητά από το νομοθετικό πλαίσιο⁴⁶³. Άλλωστε, σε αντίστοιχη περίπτωση κλήθηκε να λάβει θέση και ο ίδιος ο νομοθέτης πρόσφατα⁴⁶⁴.

B.2.2. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την τήρηση των ορίων ηλικίας στην ΙΥΑ

B.2.2.i. Τήρηση του ανώτατου ηλικιακού ορίου στην ΙΥΑ για τον άνδρα και τη γυναίκα κατά τη νομολογία

Με δεδομένη τη γραμματική διατύπωση της κρίσιμης διάταξης του ν. 3305/2005 για την ηλικία υποβολής γυναίκας σε ΙΥΑ, όπως ίσχυε από το 2005 έως και το 2021⁴⁶⁵, θα ανέμενε κανείς η νομολογία να ακολουθεί πιστά το ρητά ορισθέν ανώτατο ηλικιακό όριο υποβολής

⁴⁶¹ Σπυριδάκης, Ι. (2003), σελ. 29, 33, Περάκη, Β. (2103), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, Γ.19-21, Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 43, και αντίστοιχα ΜΠΑΘ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009 και ΕΦΑΘ 3357/2010.

⁴⁶² ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 389/2019 με αντίθετη προσέγγιση από ΕφΠειραιά 275/2016, ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁴⁶³ Αρ. 4 παρ. 1 εδ. β ν. 3305/2005 (όπως ίσχυε).

⁴⁶⁴ Αρ. 3 ν. 4812/2021, αρ. 3 ν. 4958/2022.

⁴⁶⁵ Αρ. 4 παρ.1 ν. 3305/2005 (όπως ίσχυε), αρ. 3, παρ. 2 απόφασης Εθνικής Αρχής ΙΥΑ 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β/293/07.02.2017), ν. 4821/2021 και ν. 4958/2022 αντίστοιχα.

για τις γυναίκες. Και πράγματι υπάρχει πληθώρα αποφάσεων που κινείται στην κατεύθυνση αυτή⁴⁶⁶. Μάλιστα, οι σχετικές αποφάσεις - αν και δεν συντρέχει πάντα υπέρβαση των ορίων ηλικίας από τους αντίστοιχους αιτούντες - αναφέρουν ρητά στο σκεπτικό τους, επαναλαμβάνοντας την αντίστοιχη διάταξη του νόμου, ότι *καταρχήν* η αιτούσα, η οποία επιθυμεί, αλλά για ιατρικούς λόγους αδυνατεί να κυοφορήσει, δεν πρέπει να έχει υπερβεί το νομοθετικά ισχύον όριο ηλικίας⁴⁶⁷.

Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο του Πειραιά⁴⁶⁸ κλήθηκε το 2016 να κρίνει αίτηση υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκα που υπερέβαινε το ισχύον τότε ηλικιακό όριο των πενήντα (50) ετών. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, μάλιστα, το δικαστήριο τοποθετήθηκε και στο ερώτημα κατά πόσο υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της αιτούσας, παρά την παρέλευση του κρίσιμου ηλικιακού ορίου. Εξαφανίζοντας την πρωτοβάθμια απόφαση, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο αναφέρθηκε στην παρέλευση του ηλικιακού ορίου των πενήντα (50) ετών για τις γυναίκες ως αμάχητο τεκμήριο για την παύση της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής τους. Στην εν λόγω υπόθεση αίτησης υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκα ηλικίας πενήντα ενός (51) ετών, το Εφετείο Πειραιά κατέληξε ότι η ισχύουσα τότε κρίσιμη διάταξη του ν. 3305/2005 θέσπιζε ρητά ανώτατο ηλικιακό όριο ηλικίας υποβολής της γυναίκας σε ΙΥΑ. Μετά την παρέλευση του ορίου αυτού τεκμαίρεται - αμάχητα μάλιστα, κατά το δικαστήριο - ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής για τη γυναίκα. Με τον τρόπο αυτό, το δικαστήριο δεν προσέγγισε το ρητό όριο ηλικίας των πενήντα (50) ετών ως *καταρχήν* προϋπόθεση της ΙΥΑ, αλλά αντιμετώπισε το όριο αυτό ως ρητό, και παράλληλα καθοριστικό και απώτατο, όριο υποβολής σε ΙΥΑ για τη γυναίκα, με την παρέλευση του οποίου η σχετική ικανότητα φυσικής αναπαραγωγής αυτόματα και δίχως εξαιρέσεις παύει. Τούτη η απόλυτη διαπίστωση και η αντίστοιχη αναφορά σε αμάχητο τεκμήριο παρουσιάζει ενδιαφέρον, εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι πράγματι η κρίσιμη και ισχύουσα, κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης, νομοθετική διάταξη δεν περιελάμβανε εξαιρέσεις, όπως άλλωστε ισχύει και για τις διατάξεις που διαδοχικά αύξησαν το σχετικό όριο ηλικίας υποβολής σε μεθόδους ΙΥΑ. Η εν λόγω διαπίστωση έχει ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον, εάν κανείς την αντιπαραβάλει με αυτό που συμβαίνει στην περίπτωση των ηλικιακών ορίων στην υιοθεσία, περίπτωση στην οποία ο νομοθέτης έχει θεσπίσει ειδικά σχετικές εξαιρέσεις⁴⁶⁹.

Στην εξεταζόμενη υπόθεση, το δικαστήριο προχώρησε τη σκέψη του ένα βήμα πιο πέρα. Θεώρησε ότι, με την παρέλευση του ισχύοντος τότε ανώτατου ηλικιακού ορίου των πενήντα (50) ετών, δεν υφίσταται καν περιθώριο εξέτασης εάν εξακολουθεί ή όχι η φυσική ικανότητα αναπαραγωγής για τη γυναίκα άνω των πενήντα (50) ετών. Το όριο που είχε θέσει ο νομοθέτης με την ισχύουσα τότε διάταξη αντιμετωπίστηκε ως ρητό και αμάχητο από το Εφετείο Πειραιά στην εν λόγω υπόθεση, αποκλείοντας οποιαδήποτε δυνατότητα και πιθανότητα παρέκκλισης. Η στάση αυτή του δικαστηρίου δίνει ξεκάθαρα μία κατεύθυνση ως προς την προσέγγιση της διάταξης 4 παρ.1 εδ. β του ν. 3305/2005. Η κρίσιμη διάταξη του ν. 3305/2005 αποτέλεσε για το δικαστήριο απαράβατο κανόνα, ο οποίος θέτει το ανώτατο ηλικιακό όριο για τη γυναίκα και μόνον. Μέσα από την ιστορική ανάλυση της επίμαχης

⁴⁶⁶ Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΚατερίνης 408/2006 (Αρμ. 2007, 863), ΜΠρΡοδόπης 400/2007 (Αρμ. 2008, 1046), ΜΠρΘεσ 395/2009 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΘεσ 838/2010 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΡόδου 115/2015 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος), ΠΠρΗρακλείου 14/2019, ΠΠρΠατρών 409/2022 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Quallex).

⁴⁶⁷ Βλ., ενδεικτικά, ΜΠρΡόδου 115/2015, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...*Κατ'αρχήν, η αιτούσα, η οποία επιθυμεί, αλλά για ιατρικούς λόγους αδυνατεί να κυοφορήσει, δεν πρέπει να έχει υπερβεί το πεντηκοστό έτος της ηλικίας της ...*»

⁴⁶⁸ ΕφΠειραιά 275/2016.

⁴⁶⁹ Βλ. Α.1.3 της παρούσας

διάταξης⁴⁷⁰ και το σκεπτικό της αντίστοιχης αιτιολογικής έκθεσης⁴⁷¹, η συγκεκριμένη απόφαση κατέληξε ότι οι μέθοδοι ΙΥΑ εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής τους. Μετά δε την παρέλευση του ηλικιακού ορίου που έχει θεσπισθεί νομοθετικά ειδικά για τη γυναίκα τεκμαίρεται αμάχητα, κατά την κρίση του δικαστηρίου, ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής για αυτή.

Με βάση μάλιστα τη γραμματική ερμηνεία της κρίσιμης διάταξης του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε, η συγκεκριμένη νομολογιακή προσέγγιση επεσήμανε ότι είναι ζήτημα καθαρά νομοθετικής βούλησης, και όχι νομολογιακής ερμηνείας, ο τυχόν επανακαθαρισμός του ανώτατου ορίου φυσικής αναπαραγωγής για τη γυναίκα⁴⁷², καταλήγοντας ότι το ζήτημα της τροποποίησης των ορίων ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ, τουλάχιστον για τη γυναίκα που είναι σαφή, δεν άπτεται της ερμηνευτικής παρέμβασης του δικαστηρίου, αλλά είναι ζήτημα του νομοθέτη. Για τον λόγο αυτό, το δικαστήριο σημείωσε ότι, ενόψει τυχόν μεταρρύθμισης, είναι σαφώς απαραίτητο στοιχείο η ύπαρξη γενικά παραδεδωμένων μελετών σχετικά με τα όρια φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας στην Ελλάδα.

⁴⁷⁰ Σημειώνεται ότι η ιστορική ανάλυση της επίμαχης διάταξης έχει οδηγήσει μέρος της νομολογίας σε αντίθετο συμπέρασμα. Βλ. ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018 και ΠΠρΠατρών 387/2019, όπως αναλύονται πιο κάτω.

⁴⁷¹ ΕφΠειραιά 275/2016, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...Πρέπει να σημειωθεί ότι διά της από 16-11-2004 εισηγητικής εκθέσεως των Υπουργών Εσωτερικών, Δημοσίας Διοικήσεως και Αποκεντρώσεως, Οικονομίας και Οικονομικών, Απασχόλησεως και Κοινωνικής Προστασίας, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Δικαιοσύνης επί του σχεδίου του Ν. 3305/2005 ανεφέρθη ότι διά της πρώτης παραγράφου του 4ου άρθρου δίδεται απάντησις επί του ερωτήματος περί της ηλικίας των προσώπων, εις τα οποία είναι επιτρεπτή η εφαρμογή μεθόδων ιατρικώς υποβοηθουμένης αναπαραγωγής υπό την επισήμανσιν ότι η συγκεκριμένη διάταξις του σχεδίου νόμου συμπορεύεται απολύτως προς την διάταξιν του άρθρου 1455 εδ.β' ΑΚ (περί δυνατότητος υποβολής εις τις μεθόδους της ιατρικώς υποβοηθουμένης αναπαραγωγής μέχρι της ηλικίας φυσικής ικανότητος αναπαραγωγής του υποβοηθουμένου προσώπου) αλλά και υπό την ταυτόχρονον προσθήκην ερμηνευτικού κανόνος, διά του οποίου διευκρινίζεται ότι, όταν το υποβοηθούμενον πρόσωπον είναι γυνή, ως ηλικία φυσικής ικανότητος αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστόν πέμπτον έτος, το οποίον τίθεται ως όριον διά κοινωνικούς και ιατρικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία εις προκεχωρημένην ηλικίαν συνδέεται προς αυξημένους κινδύνους διά την υγείαν της γυναικός και το συμφέρον του παιδιού και ότι το όριον αυτό επιλέγεται λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίον όριον εμμηνοπαύσεως διά τον (γυναικείον) ελληνικόν πληθυσμόν είναι το πεντηκοστόν πέμπτον έτος. Όμως, κατά την ψήφισιν και συνακόλουθον ισχύν του άρθρου 4 Ν. 3305/2005 ως ανώτατον όριον ηλικίας υιοθετήθη ουχί το πεντηκοστόν πέμπτον αλλά το πεντηκοστόν έτος διά τις γυναίκες. Επιπλέον, διά της από 17-12-2010 αιτιολογικής εκθέσεως της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής προς τον Υπουργόν Δικαιοσύνης επί του σχεδίου νόμου «περί τροποποιήσεων διατάξεων του οικογενειακού δικαίου» ανεφέρθη (διά του πρώτου κεφαλαίου του δευτέρου μέρους) εν σχέσει προς το άρθρον 1455 ΑΚ ότι γίνεται (προτείνεται) τροποποίησις επί του θέματος του ανωτάτου ορίου ηλικίας των εις την υποβοηθουμένην αναπαραγωγήν προσφευγόντων προσώπων, ούτως ώστε να αίρονται οι επιφυλάξεις αντισυνταγματικότητος οι δημιουργούμενες από τον ισχύοντα συνδυασμόν του άρθρου 1455(εδ. β') ΑΚ και του άρθρου 4 Ν. 3305/2005, κατά το οποίον οι γυναίκες πρέπει να είναι κάτω των (ήτοι μέχρι) πενήντα ετών, ενώ οι άνδρες αρκεί να έχουν την ηλικίαν φυσικής ικανότητος αναπαραγωγής, ήτις άρσις των ως άνω επιφυλάξεων δύναται να γίνει διά αντικαταστάσεως του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 1455 ΑΚ και διά της προβλέψεως (θεσπίσεως) νέας ρυθμίσεως περί θέσεως ως κοινού ανωτάτου ορίου ηλικίας δι' αμφοτέρα τα φύλα (και ουχί μόνον διά τις γυναίκες) του ενδιαφερομένου ζεύγους του πεντηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας. Όμως, εν τέλει δεν εψηφίσθη τέτοια τροποποίησις. Εκ των προαναφερομένων καταδεικνύεται ότι διά του άρθρου 4 §1 Ν. 3305/2005 θεσπίζεται διά την γυναίκα ανώτατον όριον ηλικίας, μετά την παρέλευσιν του οποίου τεκμαίρεται αμαχήτως ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότης αναπαραγωγής, δίχως πλέον να δύναται να ερευνηθεί εάν εις συγκεκριμένην περίπτωσιν υφίσταται φυσική ικανότης αναπαραγωγής της γυναικός παρά την παρέλευσιν του ηλικιακού τούτου ορίου, το οποίον τελικώς δεν ωρίσθη εις το πεντηκοστόν πέμπτον αλλά εις το πεντηκοστόν έτος της ηλικίας της γυναικός...»

⁴⁷² ΕφΠειραιά 275/2016, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «.....Τυχόν επανακαθαρισμός του ανωτάτου ορίου ηλικίας διά την γυναίκα εις μεγαλύτερον ηλικιακόν όριον είναι θέμα του απλού νομοθέτου, όταν γενικώς παραδεδωμένες έρευνες περί του θέματος τούτου καταδείξουν μεγαλύτερον ή μικρότερον ηλικιακόν όριον φυσικής αναπαραγωγής διά την γυναίκα στην Ελλάδα και υπάρξει αντίστοιχος νομοθετική βούλησις μεταβολής του υφισταμένου νομικού καθεστώτος....».

Έχει ενδιαφέρον να συσχετίσει κανείς τη θέση αυτή του δικαστηρίου με τις πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις επέκτασης του ανώτατου ορίου ηλικίας υποβολής της γυναίκας σε ΙΥΑ: αρχικά ενόψει των έκτακτων συνθηκών πανδημίας⁴⁷³, και ακολούθως εξαιτίας της επικαλούμενης από τον νομοθέτη γενικότερης ανάγκης διευκόλυνσης των γυναικών υποβολής στη διαδικασία αναπαραγωγής, ακόμη και σε μεγαλύτερη ηλικία⁴⁷⁴. Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι στην αρχική «προσωρινή» προσαύξηση του ηλικιακού ορίου επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής κατά δύο (2) έτη για την υποβοηθούμενη γυναίκα ουδόλως ελήφθησαν υπόψη επιδημιολογικές μελέτες, αλλά οι έκτακτες συνθήκες της πανδημίας και η συνακόλουθη καθυστέρηση στην εξέταση των σχετικών αιτημάτων επιτρεπτής διενέργειας ΙΥΑ⁴⁷⁵. Αντίστοιχα, στη νομοθετική παρέμβαση για την ισχύουσα πλέον διάταξη, ελήφθησαν υπόψη κυρίως κοινωνικοί παράγοντες, αφού στόχος ήταν η υποστήριξη και διευκόλυνση της γυναίκας στην αναπαραγωγή, λόγω των σύγχρονων ρυθμών διαβίωσης που οδηγούν πρακτικά στη δημιουργία οικογένειας σε μεγαλύτερη ηλικία. Η αναφορά σε διεθνή ιατρικά δεδομένα είναι μεν ένα από τα στοιχεία που αναφέρονται στις σχετικές παρεμβάσεις, αλλά δίχως ειδικότερες παραπομπές σε μελέτες ή ακόμη και συγκεκριμένα επιδημιολογικά δεδομένα⁴⁷⁶. Το συμφέρον του παιδιού σε αμφότερες τις νομοθετικές παρεμβάσεις ουδόλως θίγεται ως στοιχείο που χρειάζεται να ληφθεί υπόψη και να σταθμιστεί κατά τη σχετική διαδικασία.

Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο του Πειραιά, που απέρριψε την αίτηση ΙΥΑ, λόγω παρέλευσης του ισχύοντος, κατά την κρίσιμη περίοδο, ορίου ηλικίας των πενήντα (50) ετών από την αιτούσα, ανέφερε επιπλέον στο σκεπτικό του ότι, στο πλαίσιο νομοσχεδίου, είχε προταθεί ήδη από το 2010 η τροποποίηση του ανώτατου ορίου ηλικίας προσφυγής στην ΙΥΑ⁴⁷⁷. Η εν λόγω πρόταση τροποποίησης προήλθε, μεταξύ άλλων, και από την επιθυμία άρσης των επιφυλάξεων ως προς τη συνταγματικότητα της κρίσιμης διάταξης. Οι επιφυλάξεις τούτες είχαν ανακύψει με τη θέσπιση ρητού ηλικιακού ορίου μόνον για τη γυναίκα, σε αντίθεση με τη γενική αναφορά σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής για τον άντρα. Η πρόταση τροποποίησης των σχετικών ρυθμίσεων, η οποία, σημειωτέον, δεν ψηφίστηκε, αφορούσε στη θέσπιση κοινού ανώτατου ορίου ηλικίας και για τα δύο φύλα του ζεύγους που επιθυμεί να υποβληθεί σε ΙΥΑ⁴⁷⁸. Το κοινό όριο ηλικίας, σε αντιστοιχία ενδεχομένως με το κοινό όριο

⁴⁷³ Αρ. 3, παρ. 1 ν. 4812/2021.

⁴⁷⁴ Αρ.3 ν.4958/2022.

⁴⁷⁵ Αιτιολογική έκθεση στο σχ.ν. «Κύρωση της από 24.3.2021 τροποποίησης της από 3.2.2020 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο Ι [Παράρτημα 5 του ν. 4564/2018] και της από 13.5.2021 τροποποίησης της από 6.9.2018 σύμβασης δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινωνιολογικό Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας και των παραρτημάτων της, ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις», ανάλυση αξιολογούμενης διάταξης ως προς το τρίτο άρθρο, με αναφορά στις έκτακτες ανάγκες δημόσιας υγείας, εξαιτίας της συνεχιζόμενης πανδημίας του κορωνοϊού, που οδήγησαν σε καθυστέρηση της εξέτασης των αιτημάτων επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ενώπιον της ΙΥΑ.

⁴⁷⁶ Αιτιολογική έκθεση του σχ.ν. «Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή», ανάλυση αξιολογούμενης διάταξης ως προς το τρίτο άρθρο, με γενική αναφορά σε διεθνή επιστημονικά δεδομένα, στην ανάγκη υποστήριξης και διευκόλυνσης των γυναικών στη διαδικασία της αναπαραγωγής.

⁴⁷⁷ Σχ.ν. «περί τροποποιήσεων διατάξεων του οικογενειακού δικαίου» (διά του πρώτου κεφαλαίου του δευτέρου μέρους) σε σχέση με το 1455 ΑΚ και τη σχετική από 17-12-2010 αιτιολογική έκθεση της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης.

⁴⁷⁸ Εφ.Πειραιά 275/2016, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...Επιπλέον, διά της από 17-12-2010 αιτιολογικής εκθέσεως της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής προς τον Υπουργόν Δικαιοσύνης επί του σχεδίου νόμου «περί τροποποιήσεων διατάξεων του οικογενειακού δικαίου» ανεφέρθη (διά του πρώτου κεφαλαίου του δευτέρου μέρους) εν σχέσει προς το άρθρον 1455 ΑΚ ότι γίνεται (προτείνεται) τροποποίησης επί του θέματος του ανωτάτου ορίου ηλικίας των εις την υποβοηθούμενη αναπαραγωγήν προσφευγόντων προσώπων, ούτως ώστε να αίρονται οι επιφυλάξεις αντισυνταγματικότητας οι δημιουργούμενες από τον ισχύοντα συνδυασμόν του άρθρου 1455(εδ. β') ΑΚ και του άρθρου 4 Ν. 3305/2005, κατά το οποίον οι γυναίκες πρέπει να είναι κάτω των (ήτοι μέχρι) πενήντα

ηλικίας ως προς την υιοθεσία, θα έλυνε αφενός, με βάση την άποψη αυτή, το θέμα της διαφοροποίησης των δύο φύλων, και αφετέρου, θέτοντας κοινό όριο ηλικίας το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος και για τα δύο φύλα, θα αύξανε το όριο ηλικίας που εξακολουθεί να ισχύει μόνον για τη γυναίκα. Ανεξάρτητα από το σκεπτικό της πρότασης «εξορθολογισμού» των ορίων ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ, η πρόταση αυτή για θέσπιση κοινού ορίου ηλικίας τόσο για τον άντρα, όσο και για τη γυναίκα του υποβοηθούμενου ζεύγους, ωστόσο, δεν προχώρησε. Το δικαστήριο, πάντως, κατέληξε ότι δεν τίθεται καν ζήτημα αντισυνταγματικότητας από τη διαφορετική αντιμετώπιση των δύο φύλων ως προς το όριο ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ⁴⁷⁹, εφόσον η φυσική ικανότητα αναπαραγωγής είναι αντικειμενικά διαφορετική για τον άνδρα και τη γυναίκα, και άρα δεν τίθενται όμοιες, ούτε καν παρόμοιες, συνθήκες για την ομοιόμορφη μεταχείριση των δύο φύλων εν προκειμένω⁴⁸⁰. Προς την κατεύθυνση αυτή, μάλιστα, κινείται και μεγάλο μέρος της νομικής θεωρίας αντίστοιχα⁴⁸¹.

Σε αντίστοιχη συλλογιστική με τη θέση που διατύπωσε το Εφετείο Πειραιά και στην ίδια ακριβώς κατεύθυνση κινήθηκε και μεταγενέστερες αποφάσεις, μεταξύ των οποίων αξίζει να αναφερθεί η 14/2019 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Σύμφωνα με αυτή, η κρίσιμη διάταξη για το όριο ηλικίας στη γυναίκα που υποβάλλεται σε ΙΥΑ συμπορεύεται απόλυτα με την αντίστοιχη διάταξη του ΑΚ⁴⁸² και προσθέτει ταυτόχρονα ερμηνευτικό κανόνα, με τον οποίο διευκρινίζεται το όριο ηλικίας για την υποβοηθούμενη γυναίκα. Το όριο δε αυτό, κατά την ψήφιση της ισχύουσας, κατά την έκδοση της εν λόγω απόφασης, νομοθετικής διάταξης, ορίσθηκε στα πενήντα (50) χρόνια, και όχι στα πενήντα πέντε (55), όπως είχε αναφερθεί στη σχετική εισηγητική έκθεση. Η ρύθμιση αυτή, μάλιστα, εξετάστηκε από το εν λόγω δικαστήριο ως μία εξαιρετική και αυστηρή ρύθμιση, η οποία και εντάσσεται σε ένα επίσης εξαιρετικού χαρακτήρα νομοθετικό πλαίσιο. Το δικαστήριο οριοθέτησε το πλαίσιο αυτό μέσα από τρεις βασικούς άξονες: αυτόν της επιθυμίας απόκτησης τέκνου, όπως κατοχυρώνεται συνταγματικά, αυτόν της ανάγκης «τακτοποίησης» των τέκνων που αποκτώνται με ΙΥΑ ως προς τους δεσμούς συγγένειας και τέλος τον άξονα προστασίας των

ετών, ενώ οι άνδρες αρκεί να έχουν την ηλικίαν φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, ήτις άρσις των ως άνω επιφυλάξεων δύναται να γίνει διά αντικατάστασως του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 1455 ΑΚ και διά της προβλέψεως (θεσπίσεως) νέας ρυθμίσεως περί θέσεως ως κοινού ανωτάτου ορίου ηλικίας δι' αμφοτέρα τα φύλα (και ουχί μόνον διά τις γυναίκες) του ενδιαφερομένου ζεύγους του πεντηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας. Όμως, εν τέλει δεν εψηφίσθη τέτοια τροποποίησις ...».

⁴⁷⁹ *Ibid*: «...Ζήτημα αντισυνταγματικότητας δεν τίθεται ως προς την θέσπισιν ηλικιακού ορίου δια την γυναίκα εν αντιθέσει προς τον άνδρα, εφόσον είναι διαφορετική η διάρκεια της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής των δύο φύλων...».

⁴⁸⁰ ΠΠρΘεσ 8641/2017 (Δ/νη 2018, 175), η οποία καλείται να κρίνει ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος ως προς την αρχή της ισότητας, και σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «... Η καθιέρωση της αρχής της ισότητας αποτελεί νομικό κανόνα, που επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση προσώπων, που τελούν κάτω από τις ίδιες ή, έστω, παρόμοιες συνθήκες. Ο κανόνας αυτός δεσμεύει τα συντεταγμένα όργανα της Πολιτείας και ειδικότερα, τόσο τον κοινό νομοθέτη, όσο και την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση, η παράβασή του μάλιστα ελέγχεται από τα δικαστήρια μέσα στον κύκλο της δικαιοδοσίας τους (έλεγχος ορίων και όχι των κατ' αρχήν επιλογών ή του ουσιαστικού περιεχομένου των νομικών κανόνων). Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, σαν ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, που προστατεύεται από τη διάταξη του άρθρου 5παρ. 1 του Συντάγματος, με τη διευκρίνιση ότι η παρεχόμενη συνταγματική προστασία είναι σχετική και το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, οριοθετείται από την εκάστοτε σύγκρουση του με τα δικαιώματα των λοιπών κοινωνιών...».

⁴⁸¹ Βλ., αντί άλλων, Παντελίδου, Κ. (2008), σελ. 243-249, με αντίθετη σχετικά ερμηνευτική προσέγγιση από Βιδάλη, Τ. (2003), σελ. 832-840, και επισήμανση σχετική στο αρ. 4 παρ. 1 του σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» από την έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής στο σχ.ν., με εισηγητή το Σ. Κουτσουμπίνα.

⁴⁸² 1455 εδ. β ΑΚ.

τέκνων⁴⁸³. Συνακόλουθα, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο Ηρακλείου, στην εν λόγω υπόθεση, κατέληξε ότι η εξαιρετική αυτή ρητή ρύθμιση, εντασσόμενη σε ένα ειδικού χαρακτήρα νομοθετικό πλαίσιο - με την έννοια ότι τούτο συντρέχει κατ' εξαίρεση, προς υποβοήθηση της φυσικής αναπαραγωγής, και όχι προς αντικατάσταση αυτής - θα πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Στο πλαίσιο αυτό, το δικαστήριο έλαβε αντίστοιχα ρητή και ξεκάθαρη θέση, κρίνοντας ότι ο ερμηνευτής του δικαίου θα πρέπει να μην προχωράει σε ερμηνευτικές διευρύνσεις του γράμματος του νόμου, αλλά να ακολουθεί αυτό πιστά, αποφεύγοντας υπερβάσεις της τελολογίας του νόμου, οι οποίες οδηγούν, εν δυνάμει, σε αντίθεση με τη βούληση του νομοθέτη.

Μάλιστα, το δικαστήριο Ηρακλείου, εν προκειμένω, προχώρησε ένα βήμα πιο πέρα τον συλλογισμό του, αποκρούοντας με επιχειρήματα την ύπαρξη περιθωρίου διαφορετικής ερμηνείας στη συγκεκριμένη περίπτωση. Στο πλαίσιο αυτό, καταδείχθηκε η έλλειψη αναγκαιότητας προσφυγής σε τελολογική συστολή του εφαρμοστέου, ως ίσχυε τότε, εδαφίου β της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν. 3305/2005, προκειμένου να εφαρμοσθεί το εδάφιο α της ίδιας παραγράφου και να επιτραπεί, συνακόλουθα, η ιατρική υποβοήθηση της γυναίκας δίχως όριο ηλικίας, ή τουλάχιστον καθ' υπέρβαση αυτού. Ειδικότερα, κρίθηκε ότι δεν συντρέχει περίπτωση κενού δικαίου από τις εξεταζόμενες διατάξεις, αφού προκύπτει από αυτές ότι ο νομοθέτης ρητά έθεσε συγκεκριμένο ηλικιακό πλαίσιο και αριθμητικό όριο μόνον για τις γυναίκες. Τούτο δε, υποστηρίζεται από το δικαστήριο, ότι έγινε από τον νομοθέτη σε απόλυτη σύμπνοια με το γενικότερο νομοθετικό του σχέδιο, ώστε το όριο ηλικίας που ίσχυε να συμβαδίζει με την εν γένει φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της γυναίκας⁴⁸⁴. Ομοίως, το δικαστήριο απέκρουσε στο σκεπτικό του την αναγκαιότητα

⁴⁸³ ΠΠρΗρακλείου 14/2019, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι πρόκειται για μια εξαιρετική και αυστηρή ρύθμιση μέσα σε ένα επίσης εξαιρετικού χαρακτήρα νομοθετικό πλαίσιο με τριπλή τουλάχιστον ratio: α) Την ικανοποίηση της επιθυμίας για απόκτηση τέκνου, που συνάγεται από το θεμελιώδες δικαίωμα του άρθρου 5 § 1 Σ, και β) την «αστική» κυρίως «τακτοποίηση» των τέκνων (αλλά και των γονέων) από τη χρήση μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, που διαφορετικά θα απέβαινε σε βάρος τους η εκπλήρωση της επιθυμίας για τεκνοποιία και γ) την προστασία του τέκνου που θα γεννηθεί με τη χρησιμοποίηση των ανωτέρω μεθόδων. Μέσα σε αυτό το στενό πλαίσιο θα πρέπει να κινείται πάντα ο ερμηνευτής των νέων διατάξεων, αποφεύγοντας ερμηνευτικές διευρύνσεις του γράμματος του νόμου (*Singularia non sunt extendenda*), που οδηγούν σε υπέρβαση της τελολογίας του και, κατ' αποτέλεσμα σε καταστρατηγήσεις, που σίγουρα δεν επιδοκιμάζει ο νομοθέτης....»

⁴⁸⁴ *Ibid*: «...Γίνεται δεκτό ότι το δίκαιο, λόγω του άπειρου των εξατομικευμένων πραγματικών περιπτώσεων που χρειάζονται ρύθμιση, δεν μπορεί να προβεί σε πλήρη και εξαντλητική ρύθμιση τους, αφού αναπόφευκτα καταλείπονται και περιπτώσεις, οι οποίες, ενώ απαιτούν ρύθμιση, είτε δεν ρυθμίστηκαν καθόλου είτε δεν ρυθμίστηκαν πλήρως. Σε αυτήν την περίπτωση, υπάρχει κενό του δικαίου. Πρόκριμα δε, για να θεωρηθεί ότι υπάρχει κενό αποτελεί η κρίση για το αν η συγκεκριμένη περίπτωση απαιτεί ρύθμιση. Το αν απαιτείται ρύθμιση ή όχι είναι και αυτό ζήτημα ερμηνείας, κυρίως τελολογικής και συστηματικής. Μόνο αν κριθεί ότι απαιτείται ρύθμιση, η οποία λείπει, υπάρχει κενό. Περαιτέρω, τα κενά διακρίνονται σε ακούσια (ή γνήσια) και εκούσια. Ακούσιο (ή γνήσιο) κενό υπάρχει, όταν ο νομοθέτης άφησε αρρυθμιστή μια περίπτωση, η οποία απαιτούσε ρύθμιση. Τα ακούσια κενά καλύπτονται με αναλογία, δηλαδή με τη δημιουργία ερμηνευτικών *ad hoc* κανόνα δικαίου για την κάλυψή τους, που είτε είναι κανόνες που ρυθμίζει άλλες όμοιες περιπτώσεις (αναλογία νόμου), είτε θεμελιώδη αξιώματα του δικαίου (αναλογία δικαίου). Παράλληλα, εκούσιο κενό υπάρχει, όταν ο νομοθέτης ρύθμισε μια περίπτωση αλλά διατύπωσε τον κανόνα δικαίου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αφήνει στον ερμηνευτή και εφαρμοστή του μεγάλα περιθώρια εξειδίκευσης του κανόνα, χρησιμοποιώντας, φερ' ειπείν ενδεικτική απαρίθμηση ή αόριστες νομικές έννοιες. Κατά την πλήρωση των εκούσιων κενών η ερμηνευτική προσπάθεια εστιάζεται στην εξειδίκευση των αόριστων εννοιών, έτσι ώστε να καταδειχθεί αν η υπό κρίση «αρρυθμιστή» περίπτωση υπάγεται ή όχι στο πλάτος αυτών. Για να υπάγεται στο πλάτος τους, θα πρέπει να συγκεντρώνει τα απαραίτητα στοιχεία που ορίζουν το βάθος κάθε έννοιας και που συχνά προκύπτουν με σύγκριση και ανεύρεση των κοινών στοιχείων των ρυθμιζόμενων στον νόμο περιπτώσεων. Ειδική κατηγορία κενών αποτελούν τα συγκαλυμμένα κενά τα οποία υφίστανται, όταν ο νομοθέτης περιέλαβε σε μια ρύθμιση περισσότερες περιπτώσεις από αυτές που σκόπευε να ρυθμίσει. Εάν ο νομοθέτης είχε προβλέψει την ύπαρξη αυτών των περιπτώσεων, θα είχε θεσπίσει εξαίρεση από τη συγκεκριμένη ρύθμιση. Κενό δηλαδή υπάρχει εδώ στην έκταση που ο νομοθέτης παρέλειψε να προβλέψει εξαίρεση από την υπάρχουσα ρύθμιση. Η πλήρωση των

ερμηνείας της κρίσιμης διάταξης υπό το φως του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος, το οποίο θεμελιώνει το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, ως έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Με βάση το σκεπτικό του δικαστηρίου, οι περιορισμοί στην ηλικία που έχουν τεθεί για τη γυναίκα στην ΙΥΑ είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί. Αυτό, άλλωστε, προκύπτει από το γεγονός ότι οι περιορισμοί αυτοί δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος. Στην κατεύθυνση αυτή συνηγορεί σαφώς η αναγκαιότητα αξιολόγησης από το δικαστήριο του συμφέροντος του μέλλοντος να γεννηθεί παιδιού, ως εκδήλωσης της γενικότερης αρχής προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε ότι το δικαστήριο κάθε φορά πρέπει να ελέγχει την ύπαρξη ενός σταθερού και υποστηρικτικού περιβάλλοντος για το παιδί που θα γεννηθεί με ΙΥΑ, και αντίστοιχα να ελέγχει από την πλευρά των μελλοντικών γονέων τη συνδρομή ορισμένων δεδομένων, όπως η ηλικία, το ιατρικό ιστορικό, η κληρονομικότητα ως προς ορισμένα νοσήματα, καθώς και η ικανότητά τους να ανταποκριθούν στο ρόλο του γονέα και στις ανάγκες του παιδιού⁴⁸⁵.

συγκαλυμμένων κενών γίνεται με περιορισμό της διάταξης που δεν προβλέπει την αναγκαία εξαίρεση, ενώ ο περιορισμός αυτός θα γίνει με κριτήριο τον σκοπό του κανόνα δικαίου. Για αυτό ονομάζεται συνήθως τελολογικός περιορισμός (ή τελολογική συστολή) [.....]. Συμπερασματικά, το συγκαλυμμένο κενό διαπιστώνεται, όχι απλώς μόλις παρατηρείται ότι το γράμμα του κανόνα είναι ευρύτερο από το τέλος του. Θα πρέπει να συντρέχουν δύο ακόμα τουλάχιστον προϋποθέσεις: α) Η διάσταση αυτή θα πρέπει να είναι αθέλητη όπως και επί κλασικού κενού, να μην ανταποκρίνεται δηλαδή στο εν γένει νομοθετικό σχέδιο και στην ενυπόχουσα στον κανόνα τελολογία και β) η διάσταση αυτή θα πρέπει να προσβάλει την συνταγματική αρχή της ισότητας υπό την αντίστροφη οπτική της: ότι δηλαδή τα άνισα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως άνισα, το ίδιο επιτακτικά που και τα ίσα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ίσα, στην αναλογία (.....). Στην προκειμένη περίπτωση δε, από την σαφή διάταξη του άρθρου 4 § 1 εδ. β' ν. 3305/2005 προκύπτει ότι δεν υφίσταται κενό δικαίου (πόσο μάλλον συγκαλυμμένο) ...».

⁴⁸⁵ Ibid: «...Περαιτέρω, γίνεται δεκτό ότι κανονιστική αντινομία υπάρχει, όταν δύο κανόνες δικαίου βρίσκονται σε αντίφαση μεταξύ τους, γιατί με το ίδιο πραγματικό συνδέουν δύο διαφορετικές και ασυμβίβαστες μεταξύ τους έννομες συνέπειες. Η αντινομία αυτή συνήθως αίρεται με βάση τις ακόλουθες αρχές: 'Οτι ο ιεραρχικά ανώτερος κανόνας υπερισχύει του κατώτερου· ότι ο νεότερος υπερισχύει του παλαιότερου και ότι ο ειδικός υπερισχύει του γενικού. Αν δε, παρά την εφαρμογή των αρχών αυτών, δεν επιτευχθεί η άρση της αντινομίας, τότε οι κανόνες αλληλοαναιρούνται και άρα υπάρχει κενό. Αντιστοίχως, αξιολογική αντινομία υπάρχει, όταν ο νομοθέτης εκφράζει σε έναν κανόνα δικαίου αξιολόγηση, η οποία βρίσκεται σε αντίφαση με αξιολόγηση που εξέφρασε σε άλλον κανόνα δικαίου, ενώ βέβαια οι δύο κανόνες έχουν διαφορετικό πραγματικό (αφού, αν είχαν το ίδιο τότε θα επρόκειτο για κανονιστική αντινομία). Η αξιολογική αντινομία αίρεται με τελολογική συστολή δηλαδή με ερμηνευτικό περιορισμό του γράμματος του ενός κανόνα δικαίου, έτσι ώστε μετά από τελολογική στάθμιση αυτό να εναρμονισθεί προς τον άλλο κανόνα και προς το γενικότερο σύστημα του δικαίου (Απ. Γεωργιάδης, ο.π.). Στην προκειμένη δε περίπτωση, καλούνται προς εφαρμογή δύο διατάξεις, το εδάφιο α' του άρθρου 4 § 1 του ν. 3305/2005, κατά το οποίο Μεταξύ των δύο διατάξεων, που αφορούν το ίδιο πραγματικό, ήτοι την ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, υπάρχει κανονιστική αντινομία, που στην προκειμένη περίπτωση θα λυθεί όχι με τελολογική συστολή (που τυγχάνει εφαρμογής στην αξιολογική αντινομία), αλλά με βάση την αρχή της ειδικότητας, οπότε η εφαρμογή του εδαφίου α' θα υποχωρήσει έναντι του εδαφίου β', του οποίου ως ειδικότερου, ως αφορούν ειδικά τις γυναίκες, θα προκριθεί η εφαρμογή. Τέλος, ειδικότερη περίπτωση ερμηνείας μιας διάταξης μέσα στο σύστημα του ισχύοντος δικαίου, όπου εντάσσεται (συστηματική ερμηνεία), αποτελεί η ερμηνεία της σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα και ιδίως σύμφωνα με τις περί ατομικών δικαιωμάτων διατάξεις του. Με το όρο «εναρμονισμένη» ή «σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία» εννοείται η ερμηνευτική διαδικασία, κατά την οποία ο ερμηνευτής του δικαίου επιλέγει μεταξύ περισσότερων δυνατών ερμηνευτικών εκδοχών εκείνη που δεν συνεπάγεται τον χαρακτηρισμό της ερμηνευόμενης διάταξης ως αντισυνταγματικής και διασφαλίζει έτσι την ισχύ της. Θα πρέπει βέβαια να πρόκειται για διάταξη που πράγματι χρειάζεται ερμηνεία, που είναι δηλαδή πολυσήμαντη. Αν η διάταξη είναι σαφής, τότε χώρος για σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία δεν υπάρχει. Αν η σαφής διάταξη είναι αντισυνταγματική, απλώς δεν θα εφαρμοσθεί. Διαφορετικά, αν δηλαδή ο δικαστής ερμηνεύσει σύμφωνα με το Σύνταγμα διάταξη που έχει εντελώς σαφές νόημα, θα πρόκειται για «ψευδοερμηνεία» και κυρίως για υποκατάσταση του ερμηνευτή του δικαίου σε αρμοδιότητες που ανήκουν από το Σύνταγμα στον νομοθέτη. Στην προκειμένη περίπτωση, το εδάφιο β' του άρθρου 4 § 1 του ν. 3305/2005 είναι σαφές, και δεν τίθεται ζήτημα ερμηνείας σύμφωνα με το Σύνταγμα, αλλά μόνο περίπτωση μη εφαρμογής αυτής. Εντούτοις, η θέσπιση περιορισμών στην απόκτηση απογόνων δεν έρχεται σε αντίθεση με το ως άνω άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, κατά το οποίο κατοχυρώνεται η προσωπική ελευθερία, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί το δικαίωμα όχι μόνο στη φυσική, αλλά και στην τεχνητή αναπαραγωγή, αφού στην ελευθερία αυτή ο κοινός νομοθέτης μπορεί να επιβάλει περιορισμούς, οι οποίοι είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί εφ' όσον δικαιολογούνται

Φαίνεται, εν κατακλείδι ότι, προς το παρόν τουλάχιστον, ο Έλληνας νομοθέτης έχει πάρει θέση στο ζήτημα της διαφοροποίησης των δύο φύλων ως προς την υποβολή σε ΙΥΑ. Η θέση δε αυτή του νομοθέτη - όσο και να έχει σχολιασθεί, θετικά ή αρνητικά - είναι σαφής για την περίπτωση της υποβοηθούμενης γυναίκας, συναρτώμενη με ρητό αριθμητικό όριο. Η ερμηνεία της κρίσιμης διάταξης, μάλιστα, με βάση την προσέγγιση που προηγήθηκε από το δικαστήριο Ηρακλείου, πρέπει να γίνεται στενά, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το εξαιρετικό νομοθετικό πλαίσιο στο οποίο, ούτως ή άλλως, αυτή εντάσσεται, όσο και τον ρητά εξαιρετικό χαρακτήρα της διάταξης που θέτει ηλικιακό όριο για τη γυναίκα που υποβάλλεται σε ΙΥΑ και μόνον. Άλλωστε, υποστηρίζεται ομοίως στο πλαίσιο αυτό από τη νομολογία ότι η διάταξη αυτή, λόγω ακριβώς του χαρακτήρα της, θα πρέπει να εξετάζεται ως αμάχητο τεκμήριο για την παρέλευση της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας, την οποία ο ερμηνευτής του δικαίου, με βάση την πιο πάνω προσέγγιση, ούτε καλείται, ούτε δικαιολογείται να διευρύνει ερμηνευτικά, καθώς κινδυνεύει, με τον τρόπο αυτό, να έλθει σε αντίθεση με τον ίδιο τον νομοθέτη. Εντούτοις, και παρά την πιο πάνω συλλογιστική, σημειώνεται ότι εξεταζόμενες, στο πλαίσιο της παρούσας, δικαστικές αποφάσεις καταλήγουν να απορρίπτουν αιτήσεις ΙΥΑ, λόγω υπέρβασης του εκάστοτε ισχύοντος ηλικιακού ορίου για τις αιτούσες. Για τον σκοπό απόρριψης των εξεταζόμενων αιτήσεων, επικαλούνται μεν στο σκεπτικό τους το συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου, δεν φτάνουν να εξετάσουν όμως τη συνδρομή αυτού στη συγκεκριμένη κάθε φορά υπόθεση. Αντίθετα, παρατηρείται ότι αρκούνται στην εξέταση της προϋπόθεσης που αφορά στην ηλικία της αιτούσας υποβοήθηση γυναίκας, δίχως να αναλύουν, εφόσον δεν συντρέχει αυτή η ουσιαστική προϋπόθεση, εάν και κατά πόσο τυχόν συντρέχουν εξαιρετικά ειδικοί λόγοι για το συμφέρον του τέκνου, το οποίο θα πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη κατά τις σχετικές μεθόδους⁴⁸⁶. Το ερώτημα είναι καίριο και κυρίως φιλοσοφικό: είναι ή όχι προς το συμφέρον του ανύπαρκτου (ακόμη) τέκνου να υπάρξει. Εάν η απάντηση είναι θετική, τότε όλες οι αιτήσεις υποβολής σε ΙΥΑ θα έπρεπε να γίνονται δεκτές, αφού η ύπαρξη, ως θεμέλιο της έννομης τάξης, είναι, ενδεχομένως πάντοτε, προτιμότερη από την ανυπαρξία. Ίσως, όμως, εάν η απάντηση είναι θετική, οδηγούμαστε εξ ορισμού και σε ένα παράδοξο. Και το δίλημμα διαμορφώνεται με γνώμονα αυτό το παράδοξο της ύπαρξης ή μη ύπαρξης - existence vs non-existence paradox – οδηγώντας σε μια ατέρμονη αναζήτηση απάντησης και ίσως σε έναν φαύλο κύκλο.

Β.2.2.ii Υπέρβαση του ανώτατου ηλικιακού στην ΙΥΑ για τη γυναίκα κατά τη νομολογία

Η αποδοχή αιτήσεων ΙΥΑ σε περίπτωση που η ηλικία της υποβοηθούμενης γυναίκας ξεπερνά το νομοθετικά ορισμένο όριο ηλικίας προβληματίζει ως προς τη σκοπιμότητά της, κυρίως από την άποψη των προϋποθέσεων και των όρων που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την

από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος, ορίζονται γενικά και κατά τρόπο αντικειμενικό, τελούν δε σε συνάφεια προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα της προκειμένης περίπτωσης της ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Ειδικότερα, όπως μνημονεύτηκε, στη ratio του νομοθέτη είναι και η προστασία του τέκνου που θα γεννηθεί. Μάλιστα, αυτό ορίζεται ρητά στο άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 3305/2005 κατά το οποίο «κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί». Η διάταξη αυτή υπογραμμίζει τη σημασία που πρέπει να έχει κατά την εφαρμογή της ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, η αξιολόγηση του συμφέροντος του μέλλοντος να γεννηθεί παιδιού. Αυτό αποτελεί εκδήλωση της αρχής περί προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, Συνεπώς, η εν λόγω διάταξη δεν εμπεριέχει διάταξη που αντίκειται στη διάταξη 5 § 1 του Συντάγματος και θα πρέπει να εφαρμοστεί.....».

⁴⁸⁶ Αρ. 1, παρ. 2 ν. 3305/2005, αρ. 3, παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

υπέρβαση αυτή, στοιχείο που δεν προκύπτει σαφώς και πειστικά από την εξεταζόμενη νομολογία.

Ορισμένες δικαστικές αποφάσεις κινήθηκαν σε τελείως διαφορετική κατεύθυνση από αυτή που περιγράφηκε στην προηγούμενη υποενότητα ως προς το ρητό ανώτατο όριο ηλικίας προσφυγής σε ΙΥΑ για τη γυναίκα, όπως ίσχυε μέχρι το 2020. Με βάση τις εξεταζόμενες στην παρούσα υποενότητα αποφάσεις⁴⁸⁷, η διάταξη για την ηλικία προσφυγής της γυναίκας σε ΙΥΑ, όπως ίσχυε, κατά τον χρόνο έκδοσης της εκάστοτε απόφασης, προσεγγίζεται με τρόπο που το εν λόγω όριο καταλήγει να «ξεπερνιέται». Η *υπέρβαση* αυτή γίνεται με τα ίδια επιχειρήματα, κατά βάση, τα οποία, μάλιστα, και εξελίσσονται και εξειδικεύονται με το πέρασμα του χρόνου στις αποφάσεις που ακολουθούν την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση. Η ηλικιακή δε *υπέρβαση* αφορά σε όλες τις περιπτώσεις των εξεταζόμενων δικαστικών αποφάσεων στην ίδια κατηγορία ΙΥΑ - σε αυτή της παρένθετης μητρότητας -. Το αποτέλεσμα, πάντα, είναι κοινό : η αποδοχή αιτήσεων παρένθετης μητρότητας υποβληθεισών από γυναίκες, οι οποίες έχουν υπερβεί το εκάστοτε ισχύον, θεσπιζόμενο από τον νόμο, όριο ηλικίας. Δεν φαίνεται, άλλωστε, να είναι τυχαία στο σκεπτικό των εξεταζόμενων υποθέσεων η χρήση αρκετών εναντιωματικών συνδέσμων⁴⁸⁸, κατά τη διαδικασία προσέγγισης των κρίσιμων διατάξεων.

Οι σχετικές αποφάσεις από δικαστήρια των Πατρών και των Σερρών αντίστοιχα δεν έχουν ανατραπεί⁴⁸⁹. Το σκεπτικό τους αναφέρει ότι *κατ' αρχήν* η ηλικία φυσικής αναπαραγωγής για την εκάστοτε αιτούσα οριζόταν, κατά τον χρόνο έκδοσης αυτών, στο πενήτηκοστό (50^ο) έτος. Μέσα από την ερμηνευτική προσέγγιση του ίδιου επίμαχου άρθρου, με αυτό που εξετάστηκε από τις δικαστικές αποφάσεις της αμέσως προηγούμενης υποενότητας⁴⁹⁰, οι σχετικές αποφάσεις του δικαστηρίου των Πατρών⁴⁹¹ και των Σερρών κατέληξαν σε εκ διαμέτρου αντίθετο συμπέρασμα. Παρά το γεγονός της *υπέρβασης* από τις αιτούσες του ανώτατου ορίου ηλικίας που έθετε η ισχύουσα τότε σχετική διάταξη, όλες εν τέλει οι εξεταζόμενες αιτήσεις τεχνητής υποβοήθησης έγιναν δεκτές⁴⁹².

⁴⁸⁷ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁴⁸⁸ ΠΠρΠατρών 387/2019 ενδεικτικά, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «... *Εν πρώτοις, η αιτούσα..... δεν πρέπει να έχει υπερβεί την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, η οποία ορίζεται κατ' αρχήν στο πενήτηκοστό έτος της ηλικίας της. Σύμφωνα ωστόσο ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πενήτηκοστό πέμπτο έτος...Περαιτέρω, η αιτούσα και έχοντας έτσι υπερβεί το ανώτατο όριο ηλικίας που θέτει κατ' αρχήν ο νόμος για τη μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων στην κυοφόρο. Σύμφωνα ωστόσο, αλλά ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πενήτηκοστό πέμπτο έτος.».*

⁴⁸⁹ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁴⁹⁰ ΕφΠειραιά 275/2016, ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁴⁹¹ Σημειώνεται ότι στις εξεταζόμενες κρίσιμες αποφάσεις του δικαστηρίου Πατρών (ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018 και ΠΠρΠατρών 387/2019), η εισηγητής Πρωτοδίκης είναι η ίδια σε όλες, η κ. Ελένη Τσεβά, ενώ σε δύο από αυτές (ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019), ταυτίζεται και ο Πρόεδρος της αντίστοιχης σύνθεσης του δικαστηρίου, ο κ. Γεώργιος Αντωνιάδης.

⁴⁹² ΠΠρΠατρών 248/2016, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις και σημειώσεις της γράφουσας): «...Το γεγονός όμως αυτό (εν. ότι η αιτούσα ήδη διανύει το πενήτηκοστό δεύτερο έτος της ηλικίας) δεν είναι δυνατό να αποτελεί εμπόδιο για τη διενέργεια της προκείμενης ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.....».

ΠΠρΠατρών 398/2018, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «...*Επομένως, η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με τη μέθοδο παρένθετης μητρότητας δεν εμποδίζεται στην προκειμένη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας υπερβαίνει κατά τέσσερα (4) έτη το προβλεπόμενο από τη διάταξη.... ανώτατο όριο των πενήντα ετών....».*

ΠΠρ.Σερρών 4/2018, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις και σημειώσεις της γράφουσας): «...*Έτσι, η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας δεν εμποδίζεται στην προκειμένη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας υπερβαίνει κατά ένα και μισό μήνα (από τη συζήτηση της υπόθεσης) το κατ' άρθρο 4 παρ.1 εδ. β ν. 3305/2005 ανώτατο όριο, διότι....».*

Ειδικότερα, μελετώντας κανείς τις εν λόγω αποφάσεις, διαπιστώνει με ενδιαφέρον πως, αν και αναφέρεται ρητά ότι ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας οριζόταν από τις κρίσιμες διατάξεις το πεντηκοστό (50^ο) έτος, ωστόσο ο σχετικός συλλογισμός των αποφάσεων κατέληγε ότι ως τέτοια ηλικία νοείται το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος. Μάλιστα, ο συλλογισμός αυτός κατέληγε να χρησιμοποιεί την ίδια ακριβώς διατύπωση της ερμηνευόμενης διάταξης⁴⁹³, επαναλαμβάνοντας το ρήμα «νοείται»⁴⁹⁴, διατυπώνοντας, ωστόσο, διαφορετικό όριο ηλικίας για τις υποβοηθούμενες γυναίκες στις κρινόμενες υποθέσεις από το αναφερόμενο στην ισχύουσα, κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, νομοθετική διάταξη. Ερμηνευτικό όχημα, κατά βάση, προς τη νομολογιακή αυτή προσέγγιση, είχε αποτελέσει η τελολογική συστολή των υπό κρίση διατάξεων. Συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε από το δικαστήριο ότι επιβάλλεται η τελολογική συστολή του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε. Με βάση το εν λόγω εδάφιο, όπως διαμορφωνόταν κατά τον χρόνο έκδοσης των αποφάσεων, σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, η ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής για αυτή οριζόταν στο πεντηκοστό (50^ο) έτος της. Κατά τελολογική συστολή του πιο πάνω εδαφίου, επιβαλλόταν, σύμφωνα με την κρίση του δικαστηρίου, η εφαρμογή του πρώτου εδαφίου της ίδιας παραγράφου⁴⁹⁵. Σύμφωνα δε με το προκρινόμενο ως εφαρμοστέο εδάφιο, ορίζεται ότι οι μέθοδοι ΙΥΑ εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα γενικά μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Αναρωτιέται κανείς πάντως εάν, στην περίπτωση αυτή, συντρέχει πράγματι τελολογική συστολή ή απλώς μια ρητή διάταξη τίθεται εκποδών.

Η εν λόγω ερμηνευτική προσέγγιση της νομολογίας παρουσιάζει και μεθοδολογικά ενδιαφέρον ως προς την επιστράτευση της μεθόδου της τελολογικής συστολής, καθώς δεν φαίνεται να προκύπτει πειστικά πως συντρέχει λόγος υιοθέτησης αυτής. Την ίδια άποψη έχουν υποστηρίξει και δικαστικές αποφάσεις που έχουν ακολουθήσει αντίθετη προσέγγιση, απορρίπτοντας αιτήσεις ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας από γυναίκες που υπερέβαιναν το εκάστοτε ισχύον όριο ηλικίας⁴⁹⁶. Στο σκεπτικό των εν λόγω αποφάσεων δεν στοιχειοθετείται αρκετά πειστικά η διάσταση ανάμεσα στο γράμμα της διάταξης του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν.3305/2005, που θα έπρεπε να αποδεικνύεται υπερχειλίζον αφενός, και στον σκοπό της συγκεκριμένης διάταξης αφετέρου, όπως απαιτείται σε αντίστοιχες περιστάσεις⁴⁹⁷. Δεν είναι ξεκάθαρο εάν, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο νομοθέτης πράγματι συμπεριέλαβε στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης περισσότερες περιπτώσεις από αυτές που αρχικά επεδίωκε με βάση το σκοπούμενο, ώστε να δικαιολογείται η - κατά τελολογική συστολή της διάταξης -

ΠΠρΠατρών 387/2019, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «...Επομένως, η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας δεν εμποδίζεται στην προκειμένη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας, η οποία ευρίσκεται ακόμη σε φυσική ικανότητα αναπαραγωγής, κατά την ως άνω έννοια, υπερβαίνει κατά ένα έτος το προβλεπόμενο από τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. εδ. β ν. 3305/2005...ανώτατο όριο των πενήντα ετών, διότι... ».

⁴⁹³ Αρ. 4 παρ. 1 εδ. β ν. 3305/2005 (με υπογράμμιση της γράφουσας): «Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό έτος...».

⁴⁹⁴ ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019, με βάση τον συλλογισμό των οποίων (με υπογράμμιση της γράφουσας): «...ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος...» ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΣερρών 4/2018, με βάση τον συλλογισμό των οποίων (με υπογράμμιση της γράφουσας): «...ως όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος...».

⁴⁹⁵ Αρ. 4 παρ. 1 εδ. α ν. 3305/2005 (όπως ίσχυε, κατά τον χρόνο έκδοσης της κρίσιμης απόφασης): «Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου.».

⁴⁹⁶ ΕφΠειραιά 275/2016, ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁴⁹⁷ Βλ., αντί πολλών, Παπανικολάου, Π. (2000), αρ. 375-377, και ΠΠρΘεσ 8641/2017.

ανάγκη εφαρμογής του εδαφίου α της ίδιας παραγράφου. Κάτι τέτοιο ενδεχομένως να συνέτρεχε εάν όντως προέκυπτε ότι ο νομοθέτης αξιολόγησε ουσιωδώς ανόμοιες περιπτώσεις. Εάν προέκυπτε, λοιπόν, ότι ο νομοθέτης επιζητούσε να καλύψει την περίπτωση της γυναίκας που έχει υπερβεί το πεντηκοστό (50^ο) έτος της ηλικίας της μεν, αλλά όχι και το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος ηλικίας της δε, ή αντίστοιχα της γυναίκας που δεν θα κυφορήσει η ίδια, αλλά θα προσφύγει σε παρένθετη μητέρα, ή ακόμη ακόμη και την περίπτωση για τη γυναίκα, η οποία, ενώ έχει υπερβεί το όριο ηλικίας των πενήντα (50) ετών, διατηρεί τη φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της, τότε ενδεχομένως να μπορούσε να υποστηριχθεί ανάγκη ερμηνευτικής επέμβασης με τη μέθοδο αυτή στην εκάστοτε ειδική περίπτωση. Δεν προκύπτει, πάντως, εν τέλει, πειστικά ότι όλες αυτές οι περιπτώσεις έχουν συμπεριληφθεί στο πεδίο εφαρμογής της κρινόμενης διάταξης, κατά παρέκκλιση του επιδιωκόμενου σκοπού αυτής. Σε γενικές γραμμές, δεν προκύπτει από τις δικαστικές αυτές αποφάσεις ποιος είναι ακριβώς ο κύκλος των εξαιρετέων εν προκειμένω περιπτώσεων, ώστε να δικαιολογηθεί η εφαρμογή της εν λόγω ερμηνευτικής προσέγγισης.

Σχετικά πιο πρόσφατη απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Πατρών⁴⁹⁸, η οποία ομοίως αποδέχεται αίτηση υποβοήθησης από γυναίκα που υπερέβαινε το ανώτατο όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, προάγει ακόμη περισσότερο τον εν λόγω συλλογισμό, ο οποίος είχε αρχικά διατυπωθεί από τις προηγηθείσες σχετικές δικαστικές αποφάσεις που ακολουθούν αυτή την ερμηνεία⁴⁹⁹. Ειδικότερα, η απόφαση του δικαστηρίου της Πάτρας του 2019 υποστηρίζει ότι η τελολογική συστολή υπάγεται στις περιπτώσεις της *stricto sensu* ερμηνείας της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε. Η ερμηνεία δε που ακολουθείται από το δικαστήριο διευκρινίζεται ότι συντρέχει, δίχως να διαπιστώνεται, εν προκειμένω, και να πληρούται κάποιο συγκεκριμένο κενό - *praeter legem*-. Έχει ενδιαφέρον η διευκρίνιση αυτή στην εξεταζόμενη απόφαση, η οποία και τη διαφοροποιεί εν μέρει, ως επεξήγηση, σε σχέση με τις προηγηθείσες χρονικά αντίστοιχες αποφάσεις που ακολουθούν την ίδια ερμηνευτική προσέγγιση και συλλογιστική. Ωστόσο, ακόμη και αυτή η επεξήγηση καταλήγει να μην ξεκαθαρίζει πειστικά τη μεθοδολογία προσέγγισης των κρίσιμων διατάξεων. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντιπαραβολή της διευκρίνισης αυτή με το σκεπτικό αντίστοιχης συλλογιστικής προηγηθείσας χρονικά απόφασης του δικαστηρίου Ηρακλείου⁵⁰⁰. Η τελευταία, απορρίπτοντας αίτηση τεχνητής υποβοήθησης από γυναίκα μεγαλύτερη των πενήντα (50) ετών, επεσήμανε ακριβώς την έλλειψη αναγκαιότητας προσφυγής σε τελολογική συστολή της ισχύουσας τότε διάταξης, μέσα από εκτενή ανάλυση και αναφορά στις προϋποθέσεις που θεμελιώναν θεωρητικά την εν λόγω ερμηνευτική προσέγγιση. Την εν λόγω απόφαση του δικαστηρίου Ηρακλείου, μάλιστα, παραθέτει ρητά στη σκέψη του το δικαστήριο Πατρών⁵⁰¹.

Κατά τα λοιπά, τα δικαστήρια Πατρών και Σερρών, στις αποφάσεις τους που ακολουθούν κοινή ερμηνευτική προσέγγιση, υποστηρίζουν, περαιτέρω, ότι το προκρινόμενο ως εφαρμοστέο εδάφιο α της κρίσιμης διάταξης της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε, πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του Συντάγματος⁵⁰². Ειδικότερα, ερμηνευτικός οδηγός στην εν λόγω προσέγγιση υποστηρίζεται ότι πρέπει να είναι η διάταξη

⁴⁹⁸ ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁴⁹⁹ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018.

⁵⁰⁰ ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁵⁰¹ ΠΠρΠατρών 387/2019, σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας: «...Η εν λόγω τελολογική συστολή αποτελεί *stricto sensu* ερμηνεία της προαναφερθείσας ενιαίας ρύθμισης του άρθρου 4§1 Ν. 3305/2005 και όχι *praeter legem*, δίχως δηλαδή να διαπιστώνεται και να πληρούται εν προκειμένω συγκεκριμένο κενό (πρβλ. ΠολΠρΗρ 14/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).....»

⁵⁰² ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018 και ΠΠρΠατρών 14/2019.

5 παρ. 1 του Συντάγματος για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, έκφραση της οποίας είναι και το δικαίωμα στην αναπαραγωγή⁵⁰³.

Στον αντίποδα δε της πιο πάνω θέσης, η απόφαση 14/2019 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, βασιζόμενη στις ίδιες ακριβώς διατάξεις, κατέληξε σε αντίθετη ερμηνευτική προσέγγιση, κατά την εξέταση της αναγκαιότητας να ακολουθηθεί η σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων. Ειδικότερα, έκρινε το δικαστήριο Ηρακλείου ότι, εφόσον η διάταξη για ρητό όριο ηλικίας υποβολής της γυναίκας στην τεχνητή αναπαραγωγή έχει τεθεί προς τον σκοπό της προστασίας του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί, ως τέτοια είναι συνταγματικώς επιτρεπτή, εφόσον οι τιθέμενοι με αυτή περιορισμοί δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος, στο γενικότερο πλαίσιο της προστασίας των δικαιωμάτων του τέκνου. Ακολούθως, υποστηρίχθηκε από το συγκεκριμένο δικαστήριο ότι η εν λόγω διάταξη για το όριο ηλικίας της γυναίκας και μόνον δεν αντίκειται στο Σύνταγμα, και συνεπώς θα πρέπει να εφαρμοσθεί ως έχει. Η πιο πάνω συλλογιστική φαίνεται, κατά κάποιο τρόπο, να προέκυψε ως απάντηση στις σκέψεις που είχαν διατυπωθεί στο πλαίσιο των δικαστικών αποφάσεων που είχαν προηγηθεί χρονικά⁵⁰⁴ και οι οποίες είχαν κάνει αποδεκτές αιτήσεις υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκες η ηλικία των οποίων ξεπερνούσε το όριο που ίσχυε από τον νόμο.

Μάλιστα, οι δικαστικές αυτές αποφάσεις, οι οποίες δέχθηκαν αιτήσεις ΙΥΑ από γυναίκες των οποίων η ηλικία υπερέβαινε τα πενήντα (50) έτη, σημείωσαν στο σκεπτικό τους και το γεγονός ότι δεν συνέτρεχαν σε κάθε ειδικότερη περίπτωση οι κίνδυνοι στην αποτροπή των οποίων αποσκοπούσε το άρθρο 4 του ν. 3305/2005. Στο σημείο αυτό, έχει ανακύψει εύλογα ερώτημα αφενός ως προς το ποίοι είναι οι κίνδυνοι στους οποίους γίνεται αναφορά από το δικαστήριο κάθε φορά, και αφετέρου ως προς τον λόγο για τον οποίο οι κίνδυνοι αυτοί υποστηρίζεται ότι δεν συνέτρεχαν.

Αναφορικά με το πρώτο ζήτημα, το οποίο σχετίζεται με τους κινδύνους στην αποτροπή των οποίων στοχεύει η κρίσιμη διάταξη, ανατρέχοντας κανείς στον δικαιολογητικό λόγο αρχικά θέσπισης της διάταξης αυτής, οδηγείται στην αναφορά σε αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου. Οι εν λόγω κίνδυνοι, σύμφωνα με τη σχετική εισηγητική έκθεση του ν.3305/2005, ελλοχεύουν από την εγκυμοσύνη και τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία⁵⁰⁵. Εάν, λοιπόν, η συλλογιστική των υπό κρίση αποφάσεων αναφερόταν πράγματι στους συγκεκριμένους κινδύνους, οι οποίοι σχετίζονται με την υγεία της γυναίκας

⁵⁰³ Ibid, με βάση τη σκέψη των οποίων: «... Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, συνιστώντας ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (ά. 5§1Σ.). Το γενικό αυτό δικαίωμα παρέχει τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές δυνατότητές του και τις αντιλήψεις του, και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτό αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητά του με την παραπάνω έννοια μέσα και από την απόκτηση απογόνων...».

⁵⁰⁴ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018.

⁵⁰⁵ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, αρ.4: «... Έτσι, στην παράγραφο 1 δίδεται απάντηση στο ερώτημα σε ποιας ηλικίας πρόσωπα είναι δυνατή η εφαρμογή μεθόδων Ι.Υ.Α. Ως προς αυτό το σημείο, η εν λόγω διάταξη του σχεδίου νόμου συμπορεύεται απολύτως με τη διάταξη του άρθρου 1455 παρ 1 εδ β ΑΚ. Ταυτόχρονα, όμως, προστίθεται ο ερμηνευτικός κανόνας του εδ. 2, ο οποίος διευκρινίζει ότι, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος. Το ανώτατο όριο ηλικίας τίθεται για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού. Εξάλλου, το όριο αυτό επιλέγεται, λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίο όριο εμμηνόπαυσης για τον ελληνικό πληθυσμό είναι το πεντηκοστό πέμπτο έτος...»

και το συμφέρον του τέκνου, εκκρεμεί η απάντηση στο ερώτημα για ποίο λόγο οι κίνδυνοι αυτοί δεν συνέτρεχαν στις υπό κρίση περιπτώσεις.

Στο ίδιο συμπέρασμα περί μη συνδρομής των σχετικών κινδύνων θα μπορούσε ενδεχομένως να υποστηρίξει κανείς ότι κατέληξε το δικαστήριο, με δεδομένο ότι οι αιτούσες είχαν μεν ξεπεράσει το όριο των πενήντα (50) ετών που όριζε τότε ο ν. 3305/2005, αλλά όχι και το όριο των πενήντα πέντε (55) ετών, το οποίο αναφερόταν στη σχετική εισηγητική έκθεση, την οποία επικαλούνται *ιδίως* οι εξεταζόμενες αποφάσεις⁵⁰⁶, ή και αναλύουν κατά προτεραιότητα στη συλλογιστική τους⁵⁰⁷. Παράλληλα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το δικαστήριο οδηγήθηκε στη διατύπωση της κρίσης περί μη συνδρομής των σχετικών κινδύνων, επειδή οι κρινόμενες υποθέσεις αφορούσαν σε αίτημα υποβολής μέσω παρένθετης μητέρας, και, συνεπώς, σε καθεμία από αυτές, οι γυναίκες που τελικά θα κυοφορούσαν⁵⁰⁸ βρισκόνταν εντός των ορίων ηλικίας⁵⁰⁹ που έθετε ο νόμος⁵¹⁰, σε αντίθεση με τις αιτούσες. Οπότε, στην περίπτωση αυτή, ο ισχυρισμός θα ήταν ενδεχομένως ότι οι επικαλούμενοι από την επίμαχη διάταξη κίνδυνοι - οι οποίοι, κατά την κρίση του νομοθέτη, ελλοχεύουν λόγω ηλικίας, αναφορικά με την εγκυμοσύνη και την κυοφορία - δεν συνέτρεχαν ειδικά για τις αιτούσες στις υπό κρίση υποθέσεις, διότι αυτές δεν θα κυοφορούσαν, κι άρα δεν κινδύνευαν.

Τέλος, αναρωτιέται κανείς μήπως το δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα περί μη συνδρομής των κινδύνων που συνδέονται με τη σύλληψη και την τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία, επειδή, σε κάθε περίπτωση ξεχωριστά, ερευνήθηκε κατά πόσο εξακολουθούσε να συντρέχει η φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της εκάστοτε αιτούσας και μάλιστα *in concreto*⁵¹¹. Έχει ενδιαφέρον να σημειώσει κανείς ότι, στο σκεπτικό των υποθέσεων που εξετάζονται, γίνεται ρητή αναφορά στην εν τοις πράγμασι ικανότητα αναπαραγωγής της εκάστοτε αιτούσας. Αναφέρεται, ειδικότερα, είτε πως η αιτούσα

⁵⁰⁶ ΠΠρΠατρών 248/2016 και ΠΠρΣερρών 4/2018, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «... η ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας θεσπίστηκε με το ν. 3305/2005 για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου, ενώ ως όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πενητηκοστό πέμπτο έτος (βλ. ιδίως την εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005) ...».

⁵⁰⁷ ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019, σύμφωνα με τη σκέψη των οποίων (με υπογραμμίσεις και επισημάνσεις της γράφουσας): «...Σύμφωνα ωστόσο με την εισηγητική (αιτιολογική έκθεση αναφέρει η ΠΠρΠατρών 398/2018) έκθεση του ν. 3305/2005, η ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας έχει θεσπισθεί για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού, αλλά ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πενητηκοστό πέμπτο έτος...».

⁵⁰⁸ Οι παρένθετες μητέρες στις εξεταζόμενες υποθέσεις (ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018 και ΠΠρΠατρών 387/2019) ήταν είκοσι πέντε (25), τριάντα δύο (32), τριάντα (30) και σαράντα τεσσάρων (44) ετών αντίστοιχα, η τελευταία δε και φυσική αδελφή της αιτούσας.

⁵⁰⁹ Βλ. όμως και ΜΠρΚορίνθου 224/2006 (τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ), στην περίπτωση της οποίας δόθηκε άδεια κυοφορίας σε παρένθετη μητέρα (ηλικίας 52 ετών) για την κυοφορία του εγγονιού της, στην ουσία, του τέκνου της κόρης της.

⁵¹⁰ Αρ. 9, παρ. 1 Κώδικα Δεοντολογίας Ιατρικής Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (Απόφαση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ 73/24-1-2017 -ΦΕΚ Β 293/07.02.2017-): «1. Προϋποθέσεις για την παρένθετη μητρότητα ορίζονται: 1) Ηλικία άνω των είκοσι πέντε (25) ετών και μέχρι σαράντα πέντε (45) ετών, 2) να έχει αποκτήσει τουλάχιστον ένα τέκνο και 3) να μην έχει υποβληθεί σε περισσότερες από δύο καισαρικές τομές.»

⁵¹¹ ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

ευρίσκεται⁵¹² ή θεωρείται ότι ευρίσκεται⁵¹³ ακόμη σε ηλικία αναπαραγωγής, παρά την υπέρβαση του ορίου ηλικίας που έθετε η κρίσιμη νομοθετική διάταξη.

Στο συμπέρασμα αυτό περί φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της κάθε γυναίκας στην εκάστοτε εξεταζόμενη υπόθεση οδηγήθηκε το δικαστήριο μέσα από διαφορετικά στοιχεία. Σε μία περίπτωση, μάλιστα, το δικαστήριο Σερρών κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα, προτάσσοντας την κατά λίγους μήνες υπέρβαση του ορίου των πενήντα (50) ετών από την αιτούσα, σε συνδυασμό με το ιατρικό ιστορικό αυτής⁵¹⁴. Με ενδιαφέρον διαβάσει κανείς το σκεπτικό της εν λόγω απόφασης, στο οποίο φαίνεται να γίνεται αξιολογική κρίση ως προς τη βαρύτητα του χρόνου υπέρβασης του ορίου ηλικίας, το οποίο μάλιστα στην προκειμένη περίπτωση συνίστατο μόλις σε ενάμιση (1,5) μήνα. Αντίστοιχα, σε άλλη υπόθεση, το δικαστήριο Πατρών οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι η αιτούσα θεωρείται ότι βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, λόγω πραγματικού γεγονότος: η λήψη από το σώμα της αιτούσας των προς εμφύτευση ωαρίων έγινε όταν αυτή βρισκόταν σε ηλικία σαράντα έξι (46) ετών, δηλαδή σε ηλικία μικρότερη από αυτή που οριζόταν από την τότε ισχύουσα διάταξη του ν. 3305/2005⁵¹⁵. Στην περίπτωση αυτή, φαίνεται ότι η γυναίκα θεωρήθηκε πως βρισκόταν σε ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής με κριτήριο τον πραγματικό χρόνο λήψης των ωαρίων από το σώμα της και όχι τον χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης, ούτε συνεπώς τον χρόνο εμφύτευσης των ωαρίων. Δεν εξετάζεται, ωστόσο, από το δικαστήριο εάν και για ποίο λόγο ο χρόνος ωληψίας μπορεί να είναι κρίσιμος για την εκτίμηση της συνδρομής των προϋποθέσεων υποβολής σε ΙΥΑ, ή κάποιων από αυτές. Τέλος, σε άλλη περίπτωση, το δικαστήριο Πατρών οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι η αιτούσα βρισκόταν ακόμη σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, μολονότι είχε υπερβεί το όριο φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής που έθετε η ισχύουσα τότε σχετική διάταξη, χωρίς κάποια ιατρική ή πραγματική βάση στο αντίστοιχο σκεπτικό⁵¹⁶. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, σημειώνεται, βέβαια, η αναφορά στο τραγικό οικογενειακό ιστορικό της αιτούσας. Στην περίπτωση αυτή, βιολογικό τέκνο της αιτούσας είχε αποβιώσει, λόγω σοβαρών προβλημάτων υγείας⁵¹⁷. Σημειώνεται δε ότι η τοπική κοινωνία έκανε θερμά αποδεκτή τη σχετική δικαστική απόφαση, όπως προκύπτει και από αντίστοιχα τοπικά δημοσιεύματα⁵¹⁸,

⁵¹² ΠΠρΠατρών 398/2018, με βάση τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «... Μολονότι, λουπόν, η 54 ετών αιτούσα αδυνατεί να κυοφορήσει, ευρίσκεται ακόμη σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής....»

ΠΠρΠατρών 387/2019 σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «...Μολονότι ειδικότερα ευρίσκεται σε ηλικία φυσικής αναπαραγωγής, πάσχει από Επομένως, η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας δεν εμποδίζεται στην προκείμενη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας, η οποία ευρίσκεται ακόμη σε φυσική ικανότητα αναπαραγωγής κατά την ως άνω έννοια, υπερβαίνει κατά ένα έτος το προβλεπόμενο ανώτατο όριο των πενήντα ετών, διότι.....».

⁵¹³ ΠΠρΠατρών 248/2016 σύμφωνα με τη σκέψη της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «...Ενόψει των ανωτέρω, παρότι η αιτούσα αδυνατεί να κυοφορήσει για τους λόγους που ήδη αναφέρθηκαν, θεωρείται ότι ευρίσκεται ακόμα σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής. ».

ΠΠρΣερρών 4/2018 σύμφωνα με τον συλλογισμό της οποίας (με υπογραμμίσεις της γράφουσας): «.....πλην, όμως, η αιτούσα είναι αδύνατο να κυοφορήσει, μολονότι βρίσκεται σε ηλικίας φυσικής αναπαραγωγής (καθώς διανύει το 50^ο έτος της ηλικίας της), λόγω της ύπαρξης καρκίνου της μήτρας, εξαιτίας του οποίου υπεβλήθη σε ολική υστερεκτομή.....που καθιστά αδύνατη την κυοφορία λόγω απουσίας της μήτρας.Ενόψει των ανωτέρω, παρότι η αιτούσα αδυνατεί να κυοφορήσει για τους λόγους, που ήδη αναφέρθηκαν, θεωρείται ότι ευρίσκεται ακόμη σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής.».

⁵¹⁴ ΠΠρΣερρών 4/2018.

⁵¹⁵ ΠΠρΠατρών 248/2016.

⁵¹⁶ ΠΠρΠατρών 398/2018.

⁵¹⁷ *Ibid*, με βάση τη σκέψη της οποίας: «.... Η αιτούσα εξάλλου είχε αποκτήσει το έτος 2007 ένα θήλυ τέκνο την....., η οποία όμως απεβίωσε το έτος 2015, λόγω πολλαπλού υποτροπιάζοντος μεταστατικού μυελοβλαστώματος (βλ. την υπ' αριθμόν.../2015 ληξιαρχική πράξη θανάτου της πρεσβείας της Ελλάδος στο Λονδίνο... ».

⁵¹⁸ Βλ. ενδεικτικά <https://www.thebest.gr/article/502259->.

με αναφορές ιδιαιτέρως στην ευαισθησία προσέγγισης του θέματος από την πλευρά της δικαιοσύνης.

Πάντως, και ανεξάρτητα από τη στάση που ενδεχομένως λαμβάνει κανείς απέναντι στην εν λόγω ερμηνεία, επανερχόμαστε στο αρχικό ερώτημα που προέκυψε στο πλαίσιο της μελέτης των αποφάσεων αυτών: ποίοι οι κίνδυνοι στους οποίους αναφέρονται οι εξεταζόμενες αποφάσεις και οι οποίοι κρίνεται ότι δεν συντρέχουν στις εξεταζόμενες υποθέσεις. Το ερώτημα δεν αποσαφηνίζεται εν τέλει - τουλάχιστον, όχι πειστικά -. Τούτο, ενδεχομένως αφήνει ένα «κενό» ως προς τη νομολογιακή αυτή προσέγγιση. Όποια στάση, πάντως, και αν ακολουθήσει κανείς - από τις πιο πάνω εικαζόμενες - ως προς τη λογική της εκάστοτε δικανικής σκέψης από τις αναλυόμενες στην παρούσα υποενότητα δικαστικές αποφάσεις, και ανεξάρτητα από τον βαθμό ευαισθησίας που έχει πράγματι επιδειχθεί, φαίνεται να μην προκύπτει, τουλάχιστον ξεκάθαρα, ποίο λογικό μονοπάτι ακολούθησε τελικά η συγκεκριμένη νομολογιακή στάση. Το γεγονός αυτό, άλλωστε, έχει αφήσει και σχετικό περιθώριο κριτικής στη θεωρία⁵¹⁹.

Το σημείο ακριβώς της ασάφειας αυτής φαίνεται ότι επιχειρεί να διευκρινίσει η πιο πρόσφατη δικαστική απόφαση που ακολουθεί αυτή τη νομολογιακή προσέγγιση. Η απόφαση αυτή, ομοίως από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών⁵²⁰, είχε μάλιστα την ίδια εισηγήτρια με τις αντίστοιχες δικαστικές αποφάσεις που είχαν προηγηθεί χρονικά⁵²¹. Άσχετα με το εάν επιτυγχάνεται η επιδιωκόμενη διευκρίνιση ως προς τους κινδύνους που δεν συνέτρεξαν στην εξεταζόμενη υπόθεση, πράγματι η δικαστική αυτή απόφαση επιχείρησε τουλάχιστον να απαντήσει στη μέχρι τότε κριτική που είχε ασκηθεί σχετικά με την εξεταζόμενη στην παρούσα υποενότητα νομολογιακή θέση⁵²².

Σε γενικές γραμμές, ανατρέχοντας συγκριτικά στις αποφάσεις των δικαστηρίων που έχουν κάνει δεκτές αιτήσεις υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκες, η ηλικία των οποίων υπερέβαινε τα όρια που έθετε ο ισχύων κάθε φορά νόμος⁵²³, καταλήγει κανείς ότι οι αποφάσεις αυτές κινούνται γύρω από δύο σχετικούς άξονες: αφενός τη ratio της ρύθμισης του άρθρου 4 του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο έκδοσης της εκάστοτε απόφασης, με σχετική αναφορά ιδίως στην εισηγητική έκθεση του νόμου, και αφετέρου τη σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία της εν λόγω διάταξης, με γνώμονα το άρθρο 5 που συνιστά τη βάση συνταγματικής θεμελίωσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, ως έκφρασης της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Με γνώμονα, λοιπόν, ότι το δικαίωμα στην αναπαραγωγή παρέχει στο πρόσωπο τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσής του, μέσα από την ελευθερία να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του, σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές του ικανότητες και αντιλήψεις, και αντίστοιχα μέσα από την απόκτηση απογόνων⁵²⁴, το δικαστήριο κατέληξε να αποδέχεται αιτήσεις υποβολής σε ΙΥΑ από γυναίκες που υπερέβαιναν το εκάστοτε τιθέμενο από τον νόμο όριο ηλικίας.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν εντοπίζεται στις εξεταζόμενες στην παρούσα υποενότητα δικαστικές αποφάσεις κάποια αναφορά σχετική με το συμφέρον του προς γέννηση τέκνου, πέρα από τις αναφορές στην επικαλούμενη εισηγητική έκθεση του ν.

⁵¹⁹ Βλ. Περάκη, Β. (2019), σελ. 460-465.

⁵²⁰ ΠΠρΠατρών 387/2019 (Πρόεδρος: Γ. Αντωνιάδης, Εισηγήτρια: Ε. Τσεβά, Πρωτοδίκης).

⁵²¹ ΠΠρΠατρών 248/2016 (Πρόεδρος: Μ. Τζωρακάκης, Εισηγήτρια: Ε. Τσεβά), ΠΠρΠατρών 398/2018 (Πρόεδρος: Γ. Αντωνιάδης, Εισηγήτρια: Ε. Τσεβά).

⁵²² Περάκη, Β. (2019), σελ. 460-465.

⁵²³ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018 και ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁵²⁴ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2005), σελ. 8-9.

3305/2005. Ο παράγοντας αυτός δεν φαίνεται να έχει, πειστικά τουλάχιστον, ληφθεί υπόψη ως προς την ερμηνευτική προσέγγιση στις υπό εξέταση περιπτώσεις. Τούτο ξενίζει, όχι μόνον εξαιτίας των ρητών επιταγών του σχετικού νομοθετικού πλαισίου ότι το συμφέρον του τέκνου χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη *κυρίως*⁵²⁵, αλλά και δεδομένων αντίστοιχων δικαστικών αποφάσεων στις οποίες γίνονται ρητές αναφορές σχετικά με το συμφέρον του τέκνου - και ορθά, κατά τη γνώμη μας⁵²⁶ - ενώ τηρούνται πλήρως οι προϋποθέσεις ως προς την ηλικία του υποβοηθούμενου ζεύγους⁵²⁷. Από την κατηγορία των αποφάσεων αυτών, προηγήθηκε χρονικά η απόφαση από το δικαστήριο Κατερίνης, το οποίο διαπιστώνει την πλήρωση όλων των προϋποθέσεων που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο για την τεχνητή υποβοήθηση μέσω παρένθετης μητέρας, και εξετάζει επιπλέον ενδελεχώς την πλήρωση της προϋπόθεσης του συμφέροντος του τέκνου. Αναλύονται όλα τα επιμέρους δεδομένα που συντέιναν, κατά την κρίση του δικαστηρίου, στο ότι η αιτούμενη ιατρική υποβοήθηση θα καταλήξει σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό, πλήρες από αγάπη, φροντίδα και στοργή, περιβάλλον για το τέκνο που πρόκειται να γεννηθεί⁵²⁸. Εξετάζονται τα οικονομικά δεδομένα των συζύγων και η θέλησή τους για απόκτηση τέκνου, τα οποία, συνδυαστικά, θεωρήθηκαν ικανά για την εξασφάλιση του συμφέροντος αυτού. Είναι αξιοσημείωτο, μάλιστα, ότι η εξέταση των σχετικών προϋποθέσεων από το δικαστήριο κάθε φορά⁵²⁹ προσομοιάζει με την αντίστοιχη μεθοδολογία των δικαστικών αποφάσεων που καλούνται να εξετάσουν αιτήσεις υιοθεσίας⁵³⁰ και αναλύουν ειδικά όλα τα πραγματικά δεδομένα που θα εξασφαλίσουν στο προς υιοθεσία ανήλικο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους.

Σημειώνεται, ωστόσο, ότι μάλλον η μεθοδολογία της πιο πάνω δικαστικής απόφασης είναι εξαιρετική, από κάθε άποψη, αφού, κατά κανόνα, το δικαστήριο σε αντίστοιχες αιτήσεις, στη συντριπτική πλειοψηφία αυτών⁵³¹, περιορίζεται στην εξέταση των ουσιαστικών και τυπικών προϋποθέσεων που θέτουν οι κρίσιμες διατάξεις ανά περίπτωση. Αντίστοιχα, οι ειδικές συνθήκες που κατατείνουν στην εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί δεν εξετάζονται στις περιπτώσεις των δικαστικών αποφάσεων που κατέληξαν να απορρίψουν αιτήσεις παρένθετης μητρότητας - δικαιολογημένα, κατά τη γνώμη μας - λόγω ακριβώς της παρέλευσης του ορίου ηλικίας από την αιτούσα.

Πέρα από τις πιο πάνω επισημάνσεις, έχει ενδιαφέρον να επαν-εξετάσει κανείς τις δικαστικές αυτές αποφάσεις και μέσα από το πρίσμα των νομοθετικών επεμβάσεων που κατέληξαν πλέον να επιμηκύνουν το όριο ηλικίας για την υποβοηθούμενη γυναίκα, τροποποιώντας

⁵²⁵ Αρ. 1 παρ.2 ν. 3305/2005, αρ. 3 παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

⁵²⁶ Βλ., όμως, και αντίθετη άποψη από Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, ΙΙ.28, με σχετικές παραπομπές.

⁵²⁷ ΜΠρΚατερίνης 408/2006, (Αρμ. 2007, 863), ΜΠρΡοδόπης 400/2007 (Αρμ. 2008, 1046), ΜΠρΘεσ 395/2009 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΘεσ 838/2010 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης).

⁵²⁸ ΜΠρΚατερίνης 408/2006, με βάση τη σκέψη της οποίας : «...Περαιτέρω, όπως προαναφέρθηκε, η αιτούσα είναι 39 ετών και ο σύζυγος της 43 ετών, είναι ικανοί προς δικαιοπραξία, υγιείς, έντιμοι, ζουν σε συζυγική αρμονία, ενώ η οικονομική τους κατάσταση είναι καλή, που μπορεί να εξασφαλίσει άνετη διαβίωση στο μέλλον να γεννηθεί παιδί (ο σύζυγος είναι υπάλληλος του Δήμου Κ. με ετήσιο εισόδημα ευρώ, όπως προκύπτει από το εκκαθαριστικό σημείωμα έτους, ενώ η αιτούσα είναι κυρία σημαντικής ακίνητης περιουσίας, όπως προκύπτει από τη δήλωση στοιχείων ακινήτων έτους ...). Οι προαναφερθείσες επανειλημμένες, δαπανηρές και κοπιώδεις προσπάθειες του ζευγαριού επί 15 έτη, καταδεικνύουν τη θέληση τους να αποκτήσουν παιδί και να περιβάλλουν αυτό με αγάπη, στοργή και φροντίδα. Από όλα τα ανωτέρω συνάγεται ότι συντρέχουν όλες οι αναγκαίες προϋποθέσεις, τυπικές και ουσιαστικές, για την εφαρμογή της μεθόδου της ιατρικής υποβοήθησης της αναπαραγωγής με τη μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στο σώμα άλλης γυναίκας...».

⁵²⁹ ΜΠρΡοδόπης 400/2007 (Αρμ. 2008, 1046), ΜΠρΘεσ 395/2009, ΜΠρΘεσ 838/2010.

⁵³⁰ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, ΙΙ.27.

⁵³¹ Βλ., ενδεικτικά, ΜΠρΗρακλείου 678/2003 (Αρμ. 2003, 1603), ΜΠρΑθηνών 1320/2004 (Αρμ. 2004, 374), ΜΠρΡόδου 115/2015 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος).

αντίστοιχα το σχετικό άρθρο του ν. 3305/2005⁵³². Η προσαύξηση του ηλικιακού ορίου επιτρεπτής διενέργειας υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για τη γυναίκα, αρχικά κατά δύο (2), και στη συνέχεια κατά τέσσερα (4) έτη - δηλαδή πλέον μέχρι το πεντηκοστό τέταρτο (54ο) έτος της ηλικίας της - δεν συνάδει με το όριο των πενήντα πέντε (55) ετών, που υιοθετούν ως ανώτατο οι εν λόγω αποφάσεις, επικαλούμενες την εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005. Για να είναι μάλιστα εφικτή η εφαρμογή μεθόδου ΙΥΑ σε γυναίκα άνω των πενήντα (50) ετών, το ισχύον πλέον νομοθετικό πλαίσιο δεν αρκείται μόνον στην εξέταση των προαπαιτούμενων, όπως ίσχυαν μέχρι πρόσφατα, αλλά προϋποθέτει ειδικά και τη σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Εθνικής Αρχής ΙΥΑ, την οποία η τελευταία καλείται να δώσει, βασιζόμενη σε μία σειρά από στοιχεία που πρέπει να υποβληθούν από την αιτούσα, μεταξύ των οποίων και συγκεκριμένες ιατρικές γνωματεύσεις.

Β.2.3. Λοιπές περιπτώσεις δικαστικών αποφάσεων με παρέκκλιση από προϋποθέσεις του νόμου για την ΙΥΑ

Σε ανάλογο πλαίσιο ευρείας ερμηνευτικής προσέγγισης φαίνεται να κινείται και μια άλλη ομάδα δικαστικών αποφάσεων που σχετίζονται με ζητήματα ΙΥΑ. Ειδικότερα, οι συγκεκριμένες αποφάσεις, η αναφορά στις οποίες γίνεται στο σημείο αυτό, για λόγους πληρότητας της παρούσας και συσχέτισης της ερμηνευτικής προσέγγισης που ακολουθούν με όσα αναλύθηκαν στην προηγούμενη υποενότητα, αφορούν σε θέματα μεταθανάτιας γονιμοποίησης και υποβολής άγαμου άνδρα σε ΙΥΑ.

Στην περίπτωση εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ σε άγαμο άνδρα⁵³³, η νομολογία έχει ενδιαφέρον τόσο νομικό, όσο και πρακτικό. Τούτο δε αναδείχθηκε ακόμη πιο έντονο στην περίπτωση που το δικαστήριο κλήθηκε να αντιμετωπίσει ακόμη και διαμορφωμένες καταστάσεις, η κρισιμότητα και η σοβαρότητα των οποίων, δεδομένου ότι εμπλέκουν τέκνα, θα έπρεπε αντίστοιχα, όπως και συνέβη, εν μέρει, να επηρεάσει τη σχετική νομολογιακή προσέγγιση⁵³⁴. Συγκεκριμένα, κρίθηκε αρχικά ότι η μη αναγνώριση σε άγαμο μοναχικό άνδρα δικαιώματος αναπαραγωγής, σε αντίθεση με τα ισχύοντα για την άγαμη μοναχική γυναίκα, συνιστά κενό, και παράλληλα διακριτική μεταχείριση σε βάρος του⁵³⁵. Με βάση, λοιπόν, το τολμηρό αυτό σκεπτικό και την ευρεία τούτη νομολογιακή προσέγγιση, η οποία κατέφυγε σε συνολική αναλογία των επίμαχων άρθρων για την άγαμη γυναίκα⁵³⁶, χορηγήθηκε σε άγαμο άνδρα - ο οποίος επιθυμούσε την απόκτηση τέκνου - άδεια για την απόκτηση τέκνου μέσω παρένθετης μητέρας. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, στην περίπτωση αυτή, κινήθηκε μάλλον με πρωτόγνωρη ευρύτητα, προκαλώντας πλήθος σχετικών αντιδράσεων⁵³⁷. Κύριο επιχείρημα

⁵³² Ν. 4812/2021, ν. 4958/2022.

⁵³³ ΜΠρΑθ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009.

⁵³⁴ ΜΠρΑθ 2827/2008, ΕφΑθ 3357/2010, ΕφΑθ 7138/2014.

⁵³⁵ ΜΠρΑθ 2827/2008, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Η στάση του ν. 3089/2002 είναι προβληματική από τη σκοπιά του άρθρου 4 Σ, γιατί η παροχή δικαιώματος τεχνητής αναπαραγωγής στην άγαμη μόνη γυναίκα και την ίδια στιγμή η στέρηση του δικαιώματος από τον άγαμο μόνο άνδρα, από τη μία πλευρά, η παροχή δικαιώματος τεχνητής αναπαραγωγής στη γυναίκα που επιζητεί και στο σύζυγο ή το σύντροφο της που προαποθιώνει και την ίδια στιγμή η στέρηση του δικαιώματος από τον άνδρα που επιζητεί και τη σύζυγο του ή τη σύντροφο του που προαποθιώνει, από την άλλη πλευρά αποτελεί κατάφωρη διακριτική μεταχείριση των ενδιαφερομένων για τη λύση της τεχνητής αναπαραγωγής που δεν δικαιολογείται, κατά τα άρθρο 4 παρ. 3., 4 παρ. 2 Σ. Το κενό αυτό που δημιουργείται ως προς το δικαίωμα τεχνητής, αναπαραγωγής του άγαμου μόνου άνδρα θεραπεύεται με συνολική αναλογία των ...».

⁵³⁶ 1455, 1456, 1457 ΑΚ, 755 παρ. 1 ΚΠολΔ.

⁵³⁷ Βλ, μεταξύ άλλων, Παντελίδου, Κ. (2010), σελ. 245, με αντίθετη άποψη από Σπυριδάκη, Ι. (2003), σελ. 29, 33, Κουμουτζή, Ν. (2011), σελ. 316.

στην κριτική ως προς τη νομολογιακή αυτή στάση αποτέλεσε το γεγονός ότι η ΙΥΑ, στην ουσία, δεν μπορεί να καλύψει την ίδια την κατασκευή του συστήματος αναπαραγωγής, αλλά απλώς βλάβες αυτού. Με την παραδοχή αυτή, συνεπώς, υποστηρίζεται ότι, τη στιγμή που ο άνδρας δεν έχει, εκ φύσεως, τη δυνατότητα κυοφορίας, δεν χωρεί συζήτηση για ιατρική αδυναμία κυοφορίας από την πλευρά του μοναχικού άνδρα.

Μετά από έφεση του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών, ο οποίος φάνηκε να συμεριζείται την πιο πάνω κριτική, εξαφανίστηκε η εν λόγω πρωτόδικη απόφαση, με την οποία είχε γίνει δεκτή η αίτηση για υποβολή σε ΙΥΑ από μοναχικό άνδρα⁵³⁸. Ειδικότερα, κρίθηκε ότι η διαφορά στη νομοθετική ρύθμιση της ΙΥΑ ως προς τα δύο φύλα προκύπτει από τη διαφοροποιημένη, ούτως ή άλλως, φύση τους, και συνεπώς το πρωτόδικο δικαστήριο έσφαλε στην κρίση του ως προς την ερμηνεία των επίμαχων άρθρων. Τούτο συνέβη, ωστόσο, αφού στο μεταξύ είχαν ήδη γεννηθεί δίδυμα. Το πρακτικό κενό που δημιουργήθηκε από τη νομολογιακή αυτή ανατροπή, με δεδομένη την πραγματική - και όχι θεωρητική -, στο μεταξύ, γέννηση τέκνων, ήλθε να καλύψει πάλι η ίδια η νομολογία⁵³⁹. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε ότι η τυχόν εκ των υστέρων εξαφάνιση, ανάκληση, μεταρρύθμιση ή αναστολή της απόφασης που έδωσε τη σχετική άδεια στον άγαμο άνδρα για τεχνητή αναπαραγωγή μέσω παρένθετης μητέρας, ακόμη και εάν αυτή ορίζει ότι έχει αναδρομική ισχύ, δεν μπορεί να επηρεάζει όσους ενήργησαν καλόπιστα κατά τη διάρκεια ισχύος της⁵⁴⁰. Συνεπώς, εφόσον η σχετική απόφαση, η οποία χορήγησε την άδεια εμφύτευσης των γονιμοποιημένων ωαρίων στην παρένθετη μητέρα ήταν ισχυρή κατά την κρίσιμη στιγμή της εμφύτευσης, εν προκειμένω, με αναλογική εφαρμογή των κρίσιμων διατάξεων⁵⁴¹ και λόγω του ΚΠολΔ, πατέρα του τέκνου που θα γεννηθεί τεκμαίρεται ο άνδρας στον οποίο δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια.

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι το πραγματικό γεγονός της ύπαρξης τέκνων και το συμφέρον αυτών, ελήφθησαν, τουλάχιστον σε έναν βαθμό, υπόψη. Με κριτήριο το συμφέρον, λοιπόν, των τέκνων που, στο μεταξύ, είχαν γεννηθεί, και παρά την εξαφάνιση της απόφασης που παρείχε αρχικά την άδεια τεχνητής αναπαραγωγής με παρένθετη μητέρα σε άγαμο μοναχικό άνδρα, η θεμελιωμένη πατρότητα εξακολούθησε, με την έννοια ότι τα αποτελέσματα της πρωτόδικης δικαστικής απόφασης διατηρήθηκαν, παρά την εκ των υστέρων εξαφάνιση αυτής. Μέσα από την πορεία των σχετικών αποφάσεων δημιουργήθηκαν δυστυχώς, όχι νομικά μόνον κενά, τα οποία ευτυχώς καλύπτονται⁵⁴², αλλά και πραγματικά κενά⁵⁴³. Είναι γεγονός ότι η πραγματικότητα, στη εν λόγω υπόθεση, περιέπλεξε ακόμη περισσότερο την κρινόμενη περίπτωση, καθότι, εν προκειμένω, υπήρχαν ήδη υφιστάμενα τέκνα - γεγονός που δεν συντρέχει, κατά κανόνα, στις περιπτώσεις της ΙΥΑ, σε αντίθεση με αυτές της υιοθεσίας -. Αναρωτιέται δε κανείς, σε περίπτωση που το πραγματικό αυτό «κενό» και αντίστοιχα

⁵³⁸ ΕφαΘ 3357/2010. Αντίστοιχα την τάση αυτή φαίνεται να ακολουθεί και μεταγενέστερη απόφαση, αυτή τη φορά από δικαστήριο της Θεσσαλονίκης (ΠΠρΘεσ 8641/2017), με αντίθετη, ωστόσο, άποψη μέλους του, που συνηγορεί στην ύπαρξη κενού στο νομοθετικό πλαίσιο ως προς το δικαίωμα τεχνητής αναπαραγωγής με ΙΥΑ του μοναχικού άντρα, το οποίο (κενό) υποστηρίζεται ότι θεραπεύεται με συνολική αναλογία των αντίστοιχων άρθρων του ΑΚ και του ΚΠολΔ.

⁵³⁹ ΕφαΘ 7138/2014.

⁵⁴⁰ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, Γ.19-21.

⁵⁴¹ 1464 παρ. 1, εδ. β ΑΚ.

⁵⁴² ΓνμδΝΣΚ 261/2010, σχετικά με το προς καταχώριση μητρώνυμο τέκνων γεννημένων από άγαμο άνδρα στο ληξιαρχείο.

⁵⁴³ Η εν λόγω νομολογιακή στάση προκάλεσε πλήθος σχετικής αρθρογραφίας, για την οποία, μεταξύ άλλων, βλ. Παναγόπουλο, Κ. (2012 β), σελ. 1-3, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1456 ΑΚ, Γ.12 και 1458 ΑΚ, Γ.19-21, Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ. (2013), σελ. 549, Κουμουτζής, Ν. (2013), σελ. 553.

γεγονός - της γέννησης τέκνων, στο μεταξύ - δεν είχε καλυφθεί και νομικά, κατά πόσο πρακτικά τα παιδιά αυτά θα κατέληγαν σε κάποιο ίδρυμα.

Αντίστοιχα, από μελέτη σχετικών αποφάσεων που αφορούσαν σε μεταθανάτια γονιμοποίηση⁵⁴⁴, παρατηρείται ότι οι κρίσιμες για τη μέθοδο αυτή διατάξεις ερμηνεύθηκαν ομοίως με ευρύτητα, και συγκεκριμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην θεωρείται έλλειμα το γεγονός ότι δεν συνέτρεχε ρητή προϋπόθεση που τίθεται από τη σχετική νομοθετική διάταξη ως προς τον τύπο της συναίνεσης του θανόντος συζύγου⁵⁴⁵. Και ενώ αναφέρεται ρητά από την ερμηνευόμενη διάταξη ότι η σχετική συναίνεση πρέπει να έχει δοθεί με συμβολαιογραφικό έγγραφο, στο σκεπτικό των εξεταζόμενων αποφάσεων, επιστρατεύθηκε μία αρκετά ευρεία ερμηνευτική προσέγγιση της βούλησης του νομοθέτη. Με βάση την προσέγγιση αυτή, θεωρήθηκε ότι, αν και ο νομοθέτης στη μεταθανάτια γονιμοποίηση ενέκρινε ως πλέον ασφαλές στοιχείο για την αναζήτηση της αληθινής βούλησης του θανόντος συζύγου την τήρηση του συμβολαιογραφικού τύπου, κρίθηκε από το δικαστήριο ότι δεν αποκλείεται η δυνατότητα να αναζητηθεί η αληθινή βούληση του θανόντος κατά άλλον εναλλακτικό - ασφαλή, κατά την κρίση του - τρόπο⁵⁴⁶. Μάλιστα, ο σχετικός συλλογισμός καταλήγει ότι, σε διαφορετική περίπτωση, η όποια παρέμβαση του δικαστηρίου θα ήταν μόνο διαπιστωτική και τούτο δεν συνάγεται, κατά την εν λόγω προσέγγιση, ότι το ήθελε ο νομοθέτης. Καλείται, λοιπόν, το δικαστήριο, με βάση τα πιο πάνω, να ερμηνεύσει δημιουργικά τους λοιπούς ασφαλείς, κατά την κρίση του, τρόπους αναζήτησης της βούλησης του εκλιπόντος, αν και αυτό δεν προβλέπεται από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, καταλήγοντας ότι η ύπαρξη διάταξης τελευταίας βούλησης του θανόντος, αν και ιδιόγραφη, συνιστά ασφαλή τρόπο διαπίστωσης της πραγματικής βούλησης αυτού⁵⁴⁷. Σε άλλη σχετική δικαστική απόφαση κρίθηκε ότι η έλλειψη της τυπικής προϋπόθεσης τήρησης συμβολαιογραφικού τύπου για την παροχή της συναίνεσης του θανόντος, μπορεί να μην τηρηθεί, δεδομένης της έλλειψης νομικών γνώσεων των ενδιαφερομένων, οι οποίοι, εάν το γνώριζαν, θα το είχαν φροντίσει⁵⁴⁸. Αναμενόμενα, η νομολογιακή αυτή στάση ανακίνησε σχετική αρθρογραφία⁵⁴⁹.

⁵⁴⁴ ΜΠρΑθηνών 5146/2007, ΕφΑθ 5887/2018.

⁵⁴⁵ ΑΚ. 1457: «...β) ο σύζυγος ή ο μόνιμος σύντροφος της γυναίκας έχει συναινέσει με συμβολαιογραφικό έγγραφο και στη μεταθανάτια γονιμοποίηση....».

⁵⁴⁶ ΜΠρΑθηνών 5146/2007.

⁵⁴⁷ *Ibid*, με βάση τη σκέψη της οποίας: «...Ακολούθως, την 30.09.2006, ο σύζυγος της αιτούσας απεβίωσε, αφού όμως συνέταξε την από 19.06.2005 ιδιόγραφη διαθήκη..., όπου ρητά δίνει τη συναίνεσή του στην αιτούσα να προβεί σε όλες τις νόμιμες ενέργειες ώστε να χρησιμοποιήσει η ίδια ή τρίτη γυναίκα το σπέρμα του.....όσον αφορά την προϋπόθεση του συμβολαιογραφικού εγγράφου, λαμβανομένου υπόψη της ύπαρξης έγγραφης συναίνεσης του ζεύγους για υποβολή σε μεθόδους ΙΥΑ, την ύπαρξη διαθήκης, όπου ρητά ο σύζυγος δίνει τη συναίνεσή του για μεταθανάτια γονιμοποίηση, αλλά και την ερμηνεία της διάταξης της παρ. 6 του άρθρου 7 Ν. 3305/2005 για τις Μονάδες ΙΥΑ, η οποία σε κάθε περίπτωση είναι μεταγενέστερη της ΑΚ 1457, σύμφωνα με την οποία ειδικό συμβολαιογραφικό έγγραφο απαιτείται μόνο εάν πρόκειται για συντρόφους ή άγαμη σύζυγο, το παρόν δικαστήριο κρίνει ότι η ως άνω διάταξη τελευταίας βούλησης του συζύγου...δεν είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη και δύναται να αναπληρώσει το συμβολαιογραφικό έγγραφο που απαιτεί η διάταξη 1457 Α.Κ.»

⁵⁴⁸ ΕφΑθ 5887/2018, με βάση τη σκέψη της οποίας: «..... Λαμβανομένων τούτων υπόψη και συγκεκριμένα: δ) της ύπαρξης έγγραφης συναίνεσης του ζεύγους στην κρυσσυντήρηση και κατάψυξη του σπέρματος του συζύγου ακόμη και μετά το θάνατό του, για χρησιμοποίηση σε εξωσωματική γονιμοποίηση με το γεννητικό υλικό της συζύγου, που τέθηκε ενυπόγραφα από τους συζύγους σε προδιατυπωμένο έντυπο του Κ.** Εξωσωματικής ...**, ενώπιον της μάρτυρος και αρμόδιας υπαλλήλου του Κέντρου ... και ε) της έλλειψης νομικών γνώσεων των συζύγων, αβίαστα συνάγεται ότι η αληθής βούληση του θανόντος συζύγου της αιτούσας και της ίδιας, ήταν η χρησιμοποίηση των μη αναλωθέντων κρυσσυντηρημένων σπερμάτων του να γίνει και μετά το θάνατό του, οποτεδήποτε ζητηθεί απ' αυτήν για εξωσωματική γονιμοποίηση με το δικό της γεννητικό υλικό, η δε μη ύπαρξη συμβολαιογραφικού εγγράφου οφείλεται σε δικαιολογημένη άγνοιά τους, προϋπόθεση, την οποία, αν γνώριζαν, είναι βέβαιο ότι θα είχαν τηρήσει.».

⁵⁴⁹ Τροκάνας, Θ. (2010), σελ. 940, Περάκη, Β. (2019), σελ. 465.

Ενώ η εξέταση της τήρησης του τύπου που απαιτεί ο νόμος ως προς τη συναίνεση του θανόντος συζύγου προφανώς και εξυπηρετεί συγκεκριμένο σκοπό ως προς τη σοβαρότητα και την ωριμότητα της σχετικής δήλωσης για ένα κομβικό ζήτημα, αυτό της γονιμοποίησης μετά τον θάνατο του συναινούντος συζύγου, ωστόσο δεν παύει να αφορά στον τύπο της σχετικής συναίνεσης πράγματι, και όχι στην αληθινή βούληση του προσώπου που κάθε φορά συναινεί. Αναρωτιέται, σε κάθε περίπτωση, κανείς πώς είναι δυνατόν να διασφαλισθεί η αληθινή βούληση του θανόντος - αν όχι μέσω ενός συγκεκριμένου τύπου -, εφόσον αυτός έχει ήδη εκλείψει, όταν θα επιχειρηθεί η μέθοδος ΙΥΑ. Και άλλωστε, η εξασφάλιση της αληθινής βούλησης για αναπαραγωγή και η συνακόλουθη σύνδεση, έστω και μετά θάνατον, με ένα παιδί είναι σαφώς ουσιαστικό ζήτημα. Η δε εξάρτησή του ζητήματος αυτού από συγκεκριμένο τύπο δεν το καθιστά αναγκαστικά και τυπικό ζήτημα. Είναι γεγονός ότι δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί η παράκαμψη του προβλεπόμενου συμβολαιογραφικού τύπου, εν προκειμένω, ακριβώς λόγω του κρίσιμου και εξαιρετικού χαρακτήρα της μεθόδους αυτής ΙΥΑ.

Είναι γεγονός ότι από τις πιο πάνω δικαστικές αποφάσεις αναδεικνύεται μια σχετική ελαστικότητα στην προσέγγιση της ερμηνείας ρητών νομοθετικών διατάξεων στο πλαίσιο της ΙΥΑ, και μάλιστα σε μεθόδους αυτής που είναι ακόμη «πιο εξαιρετικές», εντός ενός, ούτως ή άλλως, εξαιρετικού πλαισίου. Συνεπώς, η ερμηνευτική ευρύτητα ως προς την προσέγγιση των νομοθετικών διατάξεων που αφορούν σε ζητήματα ΙΥΑ δεν περιορίζεται σε θέματα που συνδέονται με τα όρια ηλικίας των υποβοηθούμενων προσώπων στις περιπτώσεις παρένθετης μητέρας μόνον, αλλά επεκτείνεται και σε λοιπές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση της υποβοήθησης μοναχικού ατόμου, καθώς και στην περίπτωση μεταθανάτιας γονιμοποίησης. Με δεδομένο, πάντως, ακριβώς τον ιδιαίτερα ευαίσθητο χαρακτήρα όλων των περιπτώσεων αυτών, οι προϋποθέσεις στην εφαρμογή τους είναι ιδιαίτερα σαφείς και αυστηρές, λόγω, μεταξύ άλλων, και ιδίως του εξαιρετικού τους χαρακτήρα. Δεν είναι, άλλωστε, δίχως σημασία το γεγονός ότι όλες αυτές οι περιπτώσεις είχαν ήδη απασχολήσει και τον νομοθέτη κατά τη θέσπιση του σχετικού πλαισίου⁵⁵⁰, κυρίως από τη σκοπιά της ενδεχόμενης αντίθεσης αυτών με τους περιορισμούς που απορρέουν από το προστατευτικό πεδίο του ίδιου του Συντάγματος. Προκρίθηκε, βέβαια, εντέλει, από τον νομοθέτη η αυστηρή ρύθμιση των συγκεκριμένων περιπτώσεων έναντι της πλήρους απαγόρευσης, η οποία, άλλωστε, και πιθανότατα δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει στην πράξη, όπως ακριβώς συμβαίνει με όλες τις απαγορεύσεις αυτού του είδους. Τούτο δε, για τον επιπλέον λόγο ότι πιθανότερο θύμα μιας ενδεχόμενης πλήρους απαγόρευσης θα ήταν το ίδιο το τέκνο, ως πιο ανυπεράσπιστο από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Ωστόσο, από τραγική ειρωνεία πιθανότατα, στο σύνολο σχεδόν των εξεταζόμενων αποφάσεων, το συμφέρον του προς γέννηση τέκνου ουδόλως αναφέρεται ως στοιχείο της σχετικής δικαστικής κρίσης, πολλώ μάλλον ουδόλως λαμβάνεται υπόψη.

Αναδεικνύεται, με τον τρόπο αυτό, η γονεοκεντρική φυσιολογία του θεσμικού και ουσιαστικού πλαισίου της ΙΥΑ, και αντίστοιχα η ατομοκεντρική θεώρηση της εφαρμογής του πλαισίου αυτού, με στόχο την αναπαραγωγή «πάση θυσία». Παράλληλα, επισημαίνεται η ανάγκη περαιτέρω αναθεώρησης και ανασκόπησης των συγκεκριμένων διατάξεων, οι οποίες, ακόμη και μέσα στον εξαιρετικό χαρακτήρα που αυτές διαθέτουν, με το πέρασμα των χρόνων εφαρμογής τους, αποδεικνύονται ίσως πλέον μη επί-καιρες. Ενδεχομένως πρόκειται απλώς για περιπτώσεις ερμηνευτικής προσέγγισης ρητών διατάξεων από το δικαστήριο με τρόπο που να επιτυγχάνεται κάθε φορά η άδεια υποβολής σε ΙΥΑ, αποτέλεσμα, το οποίο,

⁵⁵⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.4, σελ. 1.

διαφορετικά, θα ήταν ανέφικτο. Σε κάθε περίπτωση, φαίνεται ότι η όποια λύση θα πρέπει να δοθεί, όχι από τον ερμηνευτή του δικαίου, αλλά απευθείας από τον νομοθέτη, όπως και συνέβη με τις πρόσφατες νομοθετικές επεμβάσεις για την επέκταση του ορίου ηλικίας υποβοηθούμενης γυναίκας, ανεξαρτήτως της ορθότητας αυτών.

IV. Τμήμα Γ. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά την ελληνική νομοθεσία και νομολογία

Γ.1. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς την προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ κατά τη νομοθεσία

Γ.1.1. Ίδρυση συγγένειας

Η υιοθεσία και η ΙΥΑ είναι δύο θεσμοί εντασσόμενοι στο πλαίσιο των διατάξεων του οικογενειακού δικαίου. Τόσο οι διατάξεις για την ΙΥΑ, όσο και για την υιοθεσία αποτελούν ξεχωριστά, αυτοτελή κεφάλαια στο πλέγμα των αντίστοιχων διατάξεων του οικογενειακού

δικαίου⁵⁵¹. Και οι δύο θεσμοί εγκαθιδρύουν νέες συγγενικές σχέσεις, υπό τη συνδρομή συγκεκριμένων και – δικαιολογημένα - αυστηρών ενίοτε προϋποθέσεων, η εξέταση των οποίων υπόκειται σε έλεγχο δικαστικό, στην περίπτωση της υιοθεσίας και ορισμένων μορφών ΙΥΑ.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο, δηλαδή στην ίδρυση συγγένειας, έγκειται το πρώτο και ενδεχομένως ουσιαστικότερο σημείο σύγκλισης των υπό εξέταση θεσμών. Συγγένεια καλείται ο δεσμός του γένους, ο δεσμός εκείνος ο οποίος ιδρύεται μεταξύ φυσικών προσώπων - είτε από δεσμούς αίματος, είτε από νομικούς -. Η συγγένεια μπορεί αφενός να στηρίζεται στην κοινή καταγωγή : στην περίπτωση αυτή, συντρέχουν δεσμοί αίματος, και αντίστοιχα, αναφορά γίνεται σε βιολογική συγγένεια ή σε συγγένεια εξ αίματος. Η συγγένεια μπορεί αφετέρου να στηρίζεται σε δεσμούς νομικούς : στην περίπτωση αυτή, η συγγένεια προκύπτει από την υιοθεσία ή από εφαρμογή ΙΥΑ, στην οποία το γεννητικό υλικό είναι ξένο προς τους δότες. Τέτοιες περιπτώσεις είναι αυτές της ετερόλογης γονιμοποίησης⁵⁵² ή αυτή της παρένθετης κύησης⁵⁵³.

Τόσο στην περίπτωση της υιοθεσίας, όσο και σε αυτή της γονιμοποίησης που γίνεται με γεννητικό υλικό τρίτου, η συγγένεια αναφέρεται και ως «τεχνητή»⁵⁵⁴. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το γεγονός ότι η υιοθεσία έχει χαρακτηριστεί ως το αρχέτυπο της κοινωνικής συγγένειας⁵⁵⁵, η οποία εξυπηρετείται πλέον και με την ΙΥΑ. Στην περίπτωση αυτή, εύστοχα χρησιμοποιείται ευρέως πλέον ο όρος κοινωνικοσυναισθηματική συγγένεια, κατά αναλογία του όρου που είχε επικρατήσει στη γαλλική θεωρία⁵⁵⁶. Ο όρος αυτός αποδίδει νομικά την πραγματικότητα της βιολογικής προέλευσης του παιδιού από διαφορετικό γεννητικό υλικό σε σχέση με αυτό των γονέων που το επιθυμούν. Οπότε και η συγγένεια του παιδιού με τους γονείς ιδρύεται, παρότι το τελευταίο δεν προέρχεται βιολογικά από αυτούς. Το χαρακτηριστικό τούτο - της ίδρυσης συγγένειας μεταξύ γονέων και τέκνου που δεν συνδέονται βιολογικά - συντρέχει τόσο σε ορισμένες περιπτώσεις ΙΥΑ, όσο και στην περίπτωση της υιοθεσίας, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση της υιοθεσίας υφίστανται πάντα και φυσικοί γονείς. Και ακριβώς στην ιδιαιτερότητα αυτή έγκειται και η διαφοροποίηση των δύο θεσμών, ακριβώς ως προς το σημείο σύγκλισης αυτών σχετικά με την ίδρυση συγγένειας.

Ενδεικτικό δε της εγγύτητας των δύο θεσμών είναι το γεγονός ότι παραπλήσιοι μηχανισμοί με αυτούς της υιοθεσίας είχαν εφαρμοσθεί από τη νομολογία και για τις περιπτώσεις της ΙΥΑ, πριν από τη θέσπιση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου. Μέσα από την ευρηματική προσέγγιση των ισχυουσών, κατά την κρίσιμη περίοδο έκδοσης των σχετικών αποφάσεων, διατάξεων, η νομολογία είχε καταφύγει στην εφαρμογή του μηχανισμού της υιοθεσίας για την κάλυψη πραγματικών περιπτώσεων τεχνητής γονιμοποίησης⁵⁵⁷. Δεν είναι, επομένως,

⁵⁵¹ Βιβλίο τέταρτο ΑΚ (οικογενειακό δίκαιο): κεφάλαιο όγδοο (1455-1460 ΑΚ) -ΙΥΑ- και κεφάλαιο δέκατο τρίτο (1542-1588 ΑΚ) -υιοθεσία-αντίστοιχα.

⁵⁵² Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 144-145, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ, 1455-1460 ΑΚ, εισαγωγικές παρατηρήσεις, Β.6-7.

⁵⁵³ 1458 ΑΚ.

⁵⁵⁴ Παναγόπουλος, Κ. (2012α), σελ. 9.

⁵⁵⁵ Δασκαρόλης, Γ. (2001), σελ. 12.

⁵⁵⁶ Ανδρουλιδάκη- Δημητριάδη, Ι. (1986), σελ. 12, Δεληγιάννης, Ι. (1995), σελ. 281, εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, ΙΙ.1, in fine, σελ. 4.

⁵⁵⁷ ΠΠρΗρακλείου 31/1999 (ΝοΒ 2000, 495), για την οποία βλ. και υποσημείωση 3.

αμελητέας σημασίας το γεγονός ότι η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου για τα θέματα της τεχνητής γονιμοποίησης αρχικά είχε αντιμετωπισθεί νομολογιακά με την επιστράτευση των διατάξεων της υιοθεσίας. Άλλωστε, η περίπτωση της παρένθετης μητέρας έχει εύλογα οδηγήσει στη σκέψη ότι η σύνδεση του τέκνου με δύο γυναίκες προσομοιάζει με «υιοθεσία» πριν από τη γέννηση⁵⁵⁸.

Γ.1.2. Συμφέρον του τέκνου

Στο πλαίσιο της συγκριτικής προσέγγισης των υπό εξέταση θεσμών, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το τέκνο και το συμφέρον αυτού. Στην περίπτωση της υιοθεσίας - οπότε και συντρέχει η περίπτωση τέκνου που έχει ήδη γεννηθεί - ο θεσμός, περνώντας από διάφορα στάδια διαμόρφωσης, θεωρείται πλέον αμιγώς παιδοκεντρικός. Το τέκνο επιθυμεί οικογένεια και ο θεσμός στοχεύει ακριβώς σε αυτό. Το νομοθετικό πλαίσιο για την υιοθεσία αναφέρεται στην εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου, αρχή και αξία του δικαίου της υιοθεσίας⁵⁵⁹ που ακόμη και σημειολογικά τοποθετείται στην αρχή του σχετικού κεφαλαίου του ΑΚ που περιλαμβάνει τις αντίστοιχες διατάξεις⁵⁶⁰. Το συμφέρον του τέκνου συνιστά το καίριο σημείο κρίσης και βασική προϋπόθεση που πρέπει να πληρούται, προκειμένου να συντελεστεί μία υιοθεσία. Μάλιστα, ο ρόλος του συμφέροντος του τέκνου έχει αναδειχθεί τόσο σημαντικός, που αρκετές φορές καταλήγει να παραγκωνίζει στην πράξη, ή ακόμη και να συγχωνεύει τις λοιπές προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος⁵⁶¹, υποκαθιστώντας, ενδεχομένως, τις προϋποθέσεις αυτές, ώστε να καταλήγει η συνδρομή του και μόνον να θεωρείται αρκετή ως «σπουδαίος λόγος»⁵⁶² που δικαιολογεί επακόλουθες εξαιρέσεις.

Το συμφέρον του τέκνου και η πρωτοκαθεδρία του στην υιοθεσία δικαιολογούνται πλήρως, ακόμη και εάν έχουν υπάρξει - ή έστω φαίνεται να έχουν υπάρξει - υπερβάσεις θεωρητικές ή νομολογιακές κατ'επίκλησή του. Στην υιοθεσία υπάρχει ήδη ένα παιδί. Το παιδί αυτό έχει συλληφθεί, έχει γεννηθεί και υφίσταται *de facto*. Το γεγονός επίσης ότι, για διάφορους λόγους, το παιδί αυτό τυχαίνει να μην έχει ενταχθεί σε μια οικογένεια, όπως συμβαίνει σε αρκετές περιπτώσεις, είναι επίσης ένα πραγματικό γεγονός - ατυχές μεν, αλλά δεδομένο -. Αυτή την πραγματικότητα καλείται να καλύψει ο νομοθέτης μέσα από τον θεσμό της υιοθεσίας. Λαμβάνοντας, μάλιστα, υπόψη και την ιστορική εξέλιξη του θεσμού⁵⁶³, έχει ορθά υποστηριχθεί η χρήση του όρου τεκνοθεσία⁵⁶⁴ - σε αντιδιαστολή με τον όρο υιοθεσία, εφόσον πλέον αυτός καταλαμβάνει όλα τα τέκνα - δηλαδή και κόρες και υιούς - στοχεύοντας στην εξασφάλιση σε αυτούς μίας οικογένειας.

Άλλωστε, η ίδια η νομολογία έχει επιβεβαιώσει αυτή την αλλαγή κατεύθυνσης, διασαφηνίζοντας με τρόπο πανηγυρικό ότι η υιοθεσία αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει

⁵⁵⁸ Παπαδοπούλου – Κλαμαρή, Δ. (2010α), σελ. 239.

⁵⁵⁹ Γιαννακόπουλος, Η. (2012), 1511 ΑΚ, αρ.1-11, σελ. 363 επ., αναφορικά με το συμφέρον τέκνου ως κριτήριο ερμηνείας στο σύνολο των κανόνων του οικογενειακού δικαίου. Δασκαρόλης, Γ. (2001), σελ. 157 και Περάκη, Β (2013) ΣΕΑΚ 1542 ΑΚ, Β.3-4, αναφορικά με το συμφέρον του τέκνου ειδικότερα ως προς την υιοθεσία.

⁵⁶⁰ 1542 παρ. 2 ΑΚ.

⁵⁶¹ Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 100.

⁵⁶² Κουτσοβράδης, Α. (1997), σελ. 1990.

⁵⁶³ Γυιόκας, Κ. (1982), σελ. 7 επ.

⁵⁶⁴ Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 144, σημ. 1.

οικογένεια σε ένα παιδί⁵⁶⁵ και όχι αντίστροφα, όπως ίσχυε παλαιότερα. Η ανάγκη εύρεσης οικογένειας σε ένα παιδί που έχει ήδη γεννηθεί είναι αυτή που λειτουργεί ίσως και εξαντιστικά για το αρμόδιο όργανο, προκειμένου η σχετική αρχή του συμφέροντος του τέκνου να επικρατήσει, ή και - σε ορισμένες περιπτώσεις - να υπερκαλύψει ακόμη λοιπές προϋποθέσεις, όπως η συνδρομή των ηλικιακών ορίων, αντικείμενο μελέτης στο πλαίσιο της παρούσας. Σίγουρα, πάντως, δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι, ανεξάρτητα από τον ρόλο που τελικά διαδραματίζει το πραγματικό συμφέρον του τέκνου στην εκάστοτε περίπτωση, και ανεξάρτητα από την όποια θεωρητική προσέγγιση ως προς την ερμηνεία της σχετικής διάταξης ακολουθήσει κανείς, πρόκειται για μία πραγματική κατάσταση που καλείται να αντιμετωπίσει το αρμόδιο δικαστήριο: την υφιστάμενη και ήδη διαμορφωμένη κατάσταση της ύπαρξης ενός παιδιού γεννημένου, το οποίο χρειάζεται να ενταχθεί σε μία οικογένεια.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η πρωτοκαθεδρία του συμφέροντος του τέκνου στο δίκαιο της υιοθεσίας είναι τάση παγκόσμια και δεν αφορά μόνον στο ελληνικό δίκαιο. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων⁵⁶⁶, μέσα από τις διατάξεις της που συμπυκνώνουν την εμπειρία ετών τόσο των φορέων του Συμβουλίου της Ευρώπης, όσο και της νομοθεσίας των εμπλεκόμενων κρατών, αναφέρεται πολλάκις στο συμφέρον του τέκνου⁵⁶⁷. Ακόμη πιο χαρακτηριστικό μάλιστα είναι το γεγονός ότι η Αναθεωρημένη Σύμβαση⁵⁶⁸, αντικατοπτρίζοντας πολύ πιο έντονα τόσο την κοινωνική εξέλιξη, όσο και τη νομική αναπροσαρμογή από την πλευρά των εμπλεκόμενων κρατών, έχει καταλήξει σε ακόμη πιο ακριβείς αναφορές στο συμφέρον του τέκνου⁵⁶⁹ και προσαρμογές μέχρι και της ορολογίας αναφοράς σε αυτό⁵⁷⁰. Σε κάθε περίπτωση, το συμφέρον του τέκνου είναι μεν ο σηματοδότης και πρέπει να δίνει το έναυσμα σε κάθε υιοθεσία, επισημαίνεται, ωστόσο και μάλιστα με τρόπο σαφή στα ερμηνευτικά κείμενα της Αναθεωρημένης Σύμβασης, ότι δεν είναι πάντως το μοναδικό κριτήριο⁵⁷¹. Το συμφέρον του τέκνου είναι βασικός παράγοντας για την επίτευξη επιτυχούς υιοθεσίας, αλλά δεν αρκεί να λαμβάνεται αποκλειστικά αυτό υπόψη, καθότι καταλήγει να είναι μη αποτελεσματικός. Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, τα σχετικά κείμενα, θέτουν και λοιπές προϋποθέσεις, διευκρινίζοντας τον εν λόγω παράγοντα και προσδιορίζοντάς τον ακόμη περισσότερο.

⁵⁶⁵ Fretté Vs France, n.36515/1997, CDEH 2002-I : "... l' adoption consiste á donner une famille à un enfant et non un enfant à une famille.."

⁵⁶⁶ βλ. Α.1.3 πιο πάνω, με τη σημείωση ότι η Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων έχει κυρωθεί από τη χώρα μας με τον ν. 1049/1980 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α114/09.05.1980)-Convention européenne en matière d'adoption des enfants (1967), STE 58-.

⁵⁶⁷ Βλ. ενδεικτικά προοίμιο Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων και αρ. 8.1, 10.4 αυτής αντίστοιχα.

⁵⁶⁸ Βλ. Α.1.3. πιο πάνω, με τη σημείωση ότι δεν έχει κυρωθεί από τη χώρα μας, κατά το χρόνο συγγραφής της παρούσας η Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων -Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée) (2008), STCE 202-.

⁵⁶⁹ Προοίμιο Αναθεωρημένης Σύμβασης και αρ. 4.1, 6.1, 9.1, 9.2, 14.1, 19 αυτής.

⁵⁷⁰ Ο όρος που χρησιμοποιείται πλέον στην Αναθεωρημένη Σύμβαση, αντί του αρχικού «welfare» της Σύμβασης είναι : interest/best interests/ intérêt/intérêt supérieur.

⁵⁷¹ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised) CETS 202 (2008), general considerations, 14, σελ. 3 : «... In a sense, there is only one principle essential to good adoption practice, namely that adoption should be in the best interest of the child as stated in Article 4, paragraph 1 of the Convention. This principle is indispensable, but if taken by itself it might not be totally effective. For this reason, the Convention develops this principle so as to give it precision and define its scope. This principle is also specifically mentioned in this context of a revocation or an annulment of an adoption (Article 14, paragraph 1) ...»

Είναι μεν ξεκάθαρο ότι δεν είναι αποδεκτή η πραγματοποίηση οποιασδήποτε υιοθεσίας, εάν δεν ικανοποιείται το συμφέρον του τέκνου. Προκύπτει, εντούτοις, προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσο αρκεί να συντρέχει μόνον το συμφέρον του τέκνου, δίχως να πληρούνται λοιπές προϋποθέσεις, και εάν ναι, μέχρι ποίου βαθμού και ποία η βαρύτητα των λοιπών διατάξεων του δικαίου της υιοθεσίας, μεταξύ αυτών και των αναφερομένων στα ηλικιακά όρια, σε σχέση με το συμφέρον του τέκνου. Με γνώμονα να επιτυγχάνεται μεν ο επιδιωκόμενος σκοπός – εν προκειμένω, η πραγματοποίηση της υιοθεσίας -, αλλά και να εξυπηρετείται πραγματικά το συμφέρον του τέκνου, ορθά υποστηρίζεται, κατά τη γνώμη μας, ότι οι προβλεπόμενες από το νομοθετικό πλαίσιο προϋποθέσεις χρειάζεται να συνεκτιμώνται και, αντίστοιχα, η πρωτοκαθεδρία της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου να μην επάγεται αυτόματα τη συγχώνευση ή και εξαφάνιση των λοιπών προϋποθέσεων⁵⁷².

Στην πράξη πάντως, έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς τη μετατόπιση της βαρύτητας που αποδίδεται - τόσο από τη θεωρία, όσο και από τη νομολογία - στο συμφέρον του τέκνου, σχεδόν αποκλειστικά. Η από τη σκοπιά των γονέων απαγκίστρωση από το αμιγώς εγωιστικό κίνητρο που είχε επισημανθεί στις απαρχές του θεσμού απηχεί μεν τη μετάθεση της νομοθετικής σκοπιμότητας και την κλίση αυτής προς το τέκνο, χωρίς ωστόσο να αποδίδει αντίστοιχα απαραίτητως και τη σκοπιμότητα των υιοθετούντων. Τούτο, με την έννοια ότι - σε κάποιο ποσοστό τουλάχιστον - φαίνεται ότι οι επίδοξοι γονείς εξακολουθούν να ενδιαφέρονται σαφώς να αποκτήσουν οι ίδιοι «από-γονο», πέρα από το να αποκαταστήσουν κάποιο τέκνο. Και ακριβώς στο σημείο αυτό είναι αναγκαία η δικαστική παρέμβαση, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η σκοπούμενη προστασία του τέκνου θα επιτευχθεί και στην πράξη σε κάθε εξεταζόμενη περίπτωση.

Ανεξάρτητα από τη βαρύτητα που τελικά καταλαμβάνει σε κάθε υιοθεσία η αξιολόγηση του συμφέροντος του τέκνου, σε σχέση και με τις λοιπές προϋποθέσεις, ανακύπτει ως προς το στοιχείο αυτό ακριβώς, ένα σημείο σύγκλισης μεν των δύο θεσμών - της υιοθεσίας και της ΙΥΑ -, αλλά και ταυτόχρονα ουσιαστικής αξιολογικής διαφοροποίησής τους.

Το συμφέρον του τέκνου έχει αναδειχθεί σε έναν από τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη και στην περίπτωση της ΙΥΑ. Ο Έλληνας νομοθέτης τονίζει τη σημασία που καλείται να διαδραματίσει στην ΙΥΑ το συμφέρον του τέκνου μέσα από την αντίστοιχη διατύπωση του ν. 3305/2005⁵⁷³ και τις σχετικές επισημάνσεις στην εισηγητική αυτού έκθεση⁵⁷⁴, όπως και μέσα από σχετική αναφορά στον Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ⁵⁷⁵. Οι αντίστοιχες αναφορές του προγενέστερου σχετικού νομοθετήματος περιορίζονταν σε γενικές επισημάνσεις και αξιολογήσεις στη σχετική αιτιολογική έκθεση⁵⁷⁶. Είναι ξεκάθαρο πλέον ότι το συμφέρον του τέκνου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ. Έχει προκύψει

⁵⁷² Φουντεδάκη, Κ (2010α), σελ. 100, με σχετικές παραπομπές.

⁵⁷³ Αρ. 2 παρ. 1 ν. 3305/2005.

⁵⁷⁴ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, σελ. 1.

⁵⁷⁵ Αρ. 3, παρ.2 της απόφασης της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ με αριθμ. 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β293/24.01.2017).

⁵⁷⁶ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.4, σελ. 1, και ΙΙ.1, σελ. 2

μάλιστα και έντονος προβληματισμός σχετικά με τον έλεγχο ως προς το συμφέρον του τέκνου, καθώς αυτός από μόνος του ενδεχομένως οδηγεί σε κατάφαση στην ανυπαρξία⁵⁷⁷.

Σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο αντίστοιχα, ο νομοθέτης, συγκεντρώνοντας τόσο την επιστημονική εμπειρία, όσο και την πολυμορφία των σχετικών εθνικών νομοθετημάτων, κατέληξε στην ανάδειξη του συμφέροντος γενικά του ανθρώπου σε στοιχείο - κλειδί για τη βιοηθική και την εφαρμογή της τεχνολογίας στην ιατρική⁵⁷⁸. Σαφώς το συμφέρον του ανθρώπου δεν μπορεί παρά να αφορά και στο ίδιο το τέκνο, το οποίο, σε τελική ανάλυση, κυριολεκτικά, συνιστά τον βασικό αποδέκτη των συνεπειών της ΙΥΑ, μαζί βέβαια και με τους γονείς που επιθυμούν τη γέννησή του. Ακριβώς στο σημείο αυτό, και στο γεγονός ότι μαζί με το συμφέρον του τέκνου, ικανοποιείται πρωτίστως και αυτό των γονέων, εντοπίζεται το σημείο διαφοροποίησης ανάμεσα στις φαινομενικά παρόμοιες και ταυτόχρονα αντικειμενικά συγκλίνουσες περιπτώσεις της υιοθεσίας και της ΙΥΑ. Προκύπτει ότι αξιολογικά, από τη σκοπιά του αντίστοιχου νομοθετικού πλαισίου, το στοιχείο του συμφέροντος του τέκνου ενδεχομένως να μην έχει την ίδια βαρύτητα για τους δύο θεσμούς, αν και απαιτείται να συντρέχει τόσο στην περίπτωση της υιοθεσίας, όσο και σε αυτή της ΙΥΑ.

Στην ΙΥΑ, εξαρχής στόχος δεν είναι να δοθεί οικογένεια σε ένα παιδί, όπως στην περίπτωση της υιοθεσίας, αλλά μάλλον αντίστροφα, να υπο-βοηθηθεί μια οικογένεια να αποκτήσει παιδί και άρα εμμέσως να «εξασφαλισθεί» ένα παιδί σε μια οικογένεια. Αναμφισβήτητο, το δικαίωμα στην αναπαραγωγή συνιστά ειδικότερη έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος κάθε ατόμου σε ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του⁵⁷⁹. Ως τέτοιο, το δικαίωμα στην αναπαραγωγή ορθά προστατεύεται και εξασφαλίζεται μέσα από τις σχετικές νομοθετικές παρεμβάσεις. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας κατατάσσει την ανικανότητα αναπαραγωγής πλέον σε μορφή ασθένειας⁵⁸⁰. Το γεγονός και μόνον αυτό αναδεικνύει τη σπουδαιότητα του θεσμού της ΙΥΑ για την ανάγκη αντιμετώπισης της «ασθένειας» αυτής και καταδεικνύει παράλληλα και κοινωνικά την αναγκαιότητα της ΙΥΑ στο πλαίσιο των σύγχρονων ιατρικών και τεχνολογικών εξελίξεων. Η ανικανότητα ακριβώς αναπαραγωγής, την οποία και καλείται να καλύψει η ΙΥΑ σε κάθε περίπτωση, συνιστά, εν μέρει, και ένα επιπλέον σημείο διαφοροποίησης με την υιοθεσία. Στην υιοθεσία, αντίστοιχα, με βάση το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, σε αντιδιαστολή με το προϋπόθεσαν⁵⁸¹, δεν απαιτείται να συντρέχει πλέον ως προϋπόθεση η ανικανότητα αναπαραγωγής. Στην πράξη δε, ούτως ή άλλως, δεν συντρέχει σε κάθε περίπτωση υιοθεσίας. Τούτο ενισχύεται ακόμη περισσότερο, δεδομένου του παιδοκεντρικού χαρακτήρα που έχει λάβει ο θεσμός αυτός. Και ακριβώς από το συγκεκριμένο αυτό σημείο εκκινεί και η διαφοροποίηση της θέσης και του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει το τέκνο και το συμφέρον αυτού αντίστοιχα σε κάθε θεσμό.

⁵⁷⁷ Παπαδοπούλου – Κλαμαρή, Δ. (2010α), σελ. 228.

⁵⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά Σύμβαση Οβιέδο, προοίμιο, αρ. 15, 18, καθώς και αντίστοιχα χωρία από το σχετικό ερμηνευτικό κείμενο της Σύμβασης του Οβιέδο (Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine: 21, 22), και Β.1.3 πιο πάνω.

⁵⁷⁹ Φουντεδάκη, Κ. (2007α), σελ. 151-162, με πλήθος παραπομπών.

⁵⁸⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Α, σελ. 1.

⁵⁸¹ Αρ. 2, παρ. 2 και αρ. 3 ν.δ 610/1970.

Στη διαδικασία της ΙΥΑ, το συμφέρον του τέκνου θα πρέπει να ληφθεί *κυρίως* υπόψη - και αλίμονο εάν δεν συνέβαινε -. Τούτο επιβάλλεται, εφόσον το ίδιο το τέκνο τυγχάνει αποδέκτης της σχετικής διαδικασίας, ακούσιος μιν, αλλά σαφώς αποδέκτης, όπως και σε κάθε διαδικασία σύλληψης και κυοφορίας - φυσικής ή υποβοηθούμενης -. Και ευτυχώς τα αρμόδια όργανα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους το συμφέρον του τέκνου, κατά τον έλεγχο των σχετικών αιτήσεων υποβολής σε ΙΥΑ, με βάση τα κριτήρια που θέτει ο νόμος σχετικά⁵⁸². Ωστόσο, αποδεχόμενος κανείς ότι στόχος της ΙΥΑ είναι, επικουρώντας τη φύση, να καλύψει την ιατρική αδυναμία απόκτησης τέκνων με φυσικό τρόπο, ενδεχομένως να ξαφνιάζεται από το γεγονός ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη ένα τέκνο που ακόμη δεν έχει γεννηθεί, και μάλιστα να ελεγχθεί το συμφέρον αυτού⁵⁸³. Σε διαφορετικές συνθήκες, κατά τις οποίες δεν θα συνέτρεχε ιατρική αδυναμία απόκτησης τέκνου - οπότε ο στόχος αυτός θα επιτυχανόταν με φυσικές μεθόδους -, το συμφέρον του τέκνου ουδόλως θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη κατά τη φυσική πορεία των πραγμάτων. Το κάθε βρέφος, με τη γέννησή του, βρίσκεται στην αγκαλιά ανθρώπων, οι οποίοι κατά κύριο λόγο ήθελαν να το αποκτήσουν, ενδεχομένως όμως, και στα χέρια ανθρώπων που να μην το επιθυμούν πραγματικά ή να μην μπορούν να το αποδεχθούν και υποστηρίξουν ουσιαστικά. Όπως και να έχει, το συμφέρον του τέκνου στις περιπτώσεις φυσικής σύλληψης δεν έχει ληφθεί υπόψη προηγουμένως και πολλάκις δεν λαμβάνεται υπόψη, ακόμη και σε μεταγενέστερα στάδια εξέλιξης και πορείας του τέκνου.

Και ακριβώς, υπό το πρίσμα αυτό, και σε αντίθεση με την υιοθεσία, κατά την οποία ο παράγοντας του συμφέροντος του τέκνου είναι προφανής, η ανάδειξη του κριτηρίου αυτού σε κυρίαρχη σημασίας αρχή της ΙΥΑ ενδεχομένως να «ξενίζει» σε πρώτη ανάγνωση. Ή ακόμη και να προκαλεί ερωτηματικά σχετικά με τον κίνδυνο δημόσιας κοινωνικοποίησης ενός ατομικού δικαιώματος⁵⁸⁴. Έχουν διατυπωθεί προβληματισμοί σχετικά με το ενδεχόμενο η νομοθετική επέμβαση στο πλαίσιο αυτό να κινδυνεύει να ξεπεράσει το όριο του προσωπικού αυτοκαθορισμού - και αντίστοιχα την ελευθερία βούλησης του ατόμου-. Πάντως, εφόσον η τεχνολογία και η ιατρική καλούνται να συνδράμουν στη διαδικασία της αναπαραγωγής στην ουσία, και για την κάλυψη αυτής της ανάγκης θεσπίζεται αντίστοιχος θεσμός νομικά, το συμφέρον του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί, το οποίο θα είναι ο τελικός και βασικός αποδέκτης της όλης κατάστασης, ως τελικός κρίκος στη σχετική αλυσίδα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Το εάν και κατά πόσο μπορεί η κρίση σχετικά με τη συνδρομή του όρου αυτού να είναι καταλυτική, όπως στην περίπτωση της υιοθεσίας, είναι ένα άλλο ζήτημα αξιολόγησης και προβληματισμού. Αναμφισβήτητα, και ίσως αναπόφευκτα, το κράτος καλείται να εμπλακεί σε μία διαδικασία καθαρά και άκρως προσωπική. Το κράτος, επεμβαίνοντας στο πλαίσιο της ιδιωτικής σφαίρας με τον τρόπο αυτό, αναδεικνύει και τη σπουδαιότητα και ίσως και την πολυπλοκότητα της συγκεκριμένης περίπτωσης, γεγονός που ενισχύει από μόνο του την ανάγκη κρατικής παρέμβασης. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, όριο για την εν λόγω παρέμβαση τίθεται από το Σύνταγμα, τα χρηστά ήθη, αλλά και δικαιώματα τρίτων, που δεν μπορούν να είναι άλλα από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ακριβώς το συμφέρον του ίδιου του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου.

⁵⁸² Αρ 3 παρ. 2 ν. 3305/2005, και αρ 3 παρ. 1, 2 της απόφασης της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ με αριθμ. 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β293/24.01.2017).

⁵⁸³ Παπαδοπούλου – Κλαμαρή, Δ. (2010α), σελ. 228.

⁵⁸⁴ Βιδάλης, Τ. (2003), σελ. 833-834.

Το δικαίωμα, λοιπόν, του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου είναι αυτό που δικαιολογεί και τους φραγμούς στη διαδικασία αναπαραγωγής και στο αυτονόητο δικαίωμα καθενός να αποκτήσει παιδί. Όσο έντονη, και όποια και εάν τυγχάνει η επιθυμία απόκτησης τέκνων - η οποία είναι απόλυτα ανθρώπινη και σεβαστή -, δεν είναι δυνατόν αυτή να υπερτερεί των δικαιωμάτων του ίδιου του τέκνου. Τα δικαιώματα του ίδιου του τέκνου χρειάζεται να αποτελούν και τον ουσιαστικότερο πρακτικά φραγμό⁵⁸⁵. Τον εν λόγω φραγμό καλούνται να εφαρμόζουν, μέσα από τον έλεγχο των αντίστοιχων προϋποθέσεων, τα αρμόδια όργανα. Τα όργανα αυτά πάντως, φορείς της κρατικής παρέμβασης - η οποία και σαφώς δεν πρέπει να φτάνει στο επίπεδο της αδειοδότησης γονέων⁵⁸⁶ - καλούνται να απαντήσουν σε υφιστάμενα και πραγματικά διλήμματα: στην ΙΥΑ, δεν υφίσταται παιδί, και αντίστοιχα, από ατυχείς συνήθως λόγους, δεν μπορεί αυτό να συλληφθεί ή να κυοφορηθεί. Οπότε, εν τέλει, στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί και να υπάρξει τέκνο χωρίς τη συνδρομή της ιατρικής και τεχνολογικής υποστήριξης, που λαμβάνει «σάρκα και οστά» μέσα από το σχετικό πλαίσιο της ΙΥΑ. Αντίστροφα, στην ΙΥΑ δεν υφίσταται μεν γεννημένο τέκνο, υφίσταται όμως το δεδομένο ότι κάποιος επιθυμεί την απόκτηση τέκνου : ζευγάρι γονέων ή μοναχική γυναίκα⁵⁸⁷ και μοναχικός άνδρας αντίστοιχα, όπως υποστηρίζεται⁵⁸⁸, ή ακόμη η απομένουσα⁵⁸⁹ ή ο απομένων σύζυγος⁵⁹⁰. Τα πρόσωπα αυτά έχουν ήδη υφιστάμενη επιθυμία - και συνακόλουθη ανάγκη - απόκτησης τέκνου. Το τέκνο αυτό ουδόλως υφίσταται στο στάδιο τούτο, αλλά κρίνεται εάν θα δοθεί άδεια για να γεννηθεί, οπότε, όσο και εάν θεωρηθεί ότι το συμφέρον του λαμβάνεται υπόψη, η όλη διαδικασία δεν εκκινεί από το τέκνο και την ύπαρξη του, αλλά από την υφιστάμενη επιθυμία απόκτησής του. Συνεπώς, κινητήριος δύναμη στην περίπτωση της ΙΥΑ δεν είναι η πραγματική και ήδη «παρούσα» ύπαρξη του τέκνου, αλλά η ύπαρξη επιθυμίας μελλοντικής απόκτησης αυτού. Ανεξάρτητα με το εάν οι συγκεκριμένοι λόγοι είναι εγωκεντρικοί ή όχι - είναι πάντως απολύτως ανθρώπινοι, σεβαστοί και εντέλει και κοινωνικά αποδεκτοί και επιθυμητοί -, συνιστούν δε αντικειμενικά τη βάση του σχετικού θεσμού. Η βάση αυτή - δικαιολογητική ή και γενεσιουργός του θεσμού της ΙΥΑ - σίγουρα δεν μπορεί να αγνοεί ή και να παραγκωνίζει το κριτήριο του συμφέροντος του τέκνου, το οποίο εκ των πραγμάτων, τουλάχιστον χρονικά, ακολουθεί. Μένει να αποδειχθεί στην εφαρμογή των μεθόδων της ΙΥΑ κατά πόσο η ακολουθία αυτή περιορίζεται μόνον σε χρονικό επίπεδο, όπως και θα όφειλε, ή αντίστοιχα συμπαρασύρει την ουσία και τη βαρύτητα της συνδρομής του εν λόγω στοιχείου, θέτοντας το συμφέρον του τέκνου εκποδών.

Συμπερασματικά των πιο πάνω σκέψεων για τον ρόλο του συμφέροντος του τέκνου στον κάθε θεσμό, σε συνδυασμό και με την ιστορική εξέλιξη αυτών, αναρωτιέται κανείς κατά πόσο ακριβώς η πρακτική εφαρμογή, η κοινωνική αναγνώριση και, εντέλει, η σχετική νομοθετική πρόβλεψη του θεσμού της τεχνητής γονιμοποίησης συνετέλεσε και σε ποίο βαθμό στη σταδιακή διαφοροποίηση αντίστοιχα της υιοθεσίας και στη διαμόρφωση του ρόλου που πλέον αυτή καλείται να επιτελέσει. Εάν πράγματι συνέβη αυτό και ο θεσμός της ΙΥΑ συνετέλεσε στην ενίσχυση του παιδοκεντρικού χαρακτήρα της υιοθεσίας, ώστε ο ρόλος της

⁵⁸⁵ Δασκαρόλης (2004), σελ. 210, σημ. 80 με αναφορά σε Παϊσίδου, Ν. (1994), και αντίστοιχη αναφορά σε Meulders-Klein, M.T. (1988).

⁵⁸⁶ Βιδάλης, Τ. (2003), σελ. 834, σημ. 7.

⁵⁸⁷ 1456 εδ. β ΑΚ.

⁵⁸⁸ Παναγόπουλος, Κ. (2012α), σελ. 157 και ο ίδιος (2012β), σελ. 1

⁵⁸⁹ 1457 ΑΚ.

⁵⁹⁰ Περάκη, Β. (2013) ΣΕΑΚ 1457 ΑΚ, Δ.18.

ως μέσου παρηγορίας ατέκνων να υποχωρήσει και τελικά να εξαλειφθεί - ή τουλάχιστον να μειωθεί σταδιακά, με στόχο να εξαλειφθεί -, οι δύο θεσμοί ενδεχομένως στην πράξη να έχουν αλληλεπιδράσει παραπληρωματικά, με τη μορφή των «συγκοινωνούντων δοχείων».

Πιθανόν, εάν η ΙΥΑ δεν είχε εξελιχθεί και αντίστοιχα αναγνωρισθεί, η υιοθεσία να εξακολουθούσε να στοχεύει στο να εξασφαλίσει παιδί σε μια οικογένεια και όχι πλέον επιλεκτικά οικογένεια σε ένα παιδί, ή αντίστοιχα να καθυστερούσε περισσότερο να καταλήξει στην προσέγγιση αυτή. Αν και νομοθετικά η σχετική παιδοκεντρική στροφή στο πλαίσιο της υιοθεσίας προηγήθηκε για κάποια χρόνια, η επακόλουθη νομοθετική κατοχύρωση της ΙΥΑ μάλλον επέτεινε και επιβεβαίωσε την τάση αυτή. Ο θεσμός της υιοθεσίας αρχικά ερχόταν να καλύψει και - μάλιστα πρωτίστως - την αδυναμία απόκτησης τέκνου μέσα από μία διαδικασία που αφορούσε σε υφιστάμενα τέκνα. Πλέον η επιστήμη έρχεται να συνδράμει την αδυναμία απόκτησης τέκνων μέσω της ΙΥΑ και, με το πρίσμα αυτό, να εξορθολογήσει και τον θεσμό της υιοθεσίας, ώστε ο τελευταίος να επικεντρώνεται πρωτίστως - αν όχι αποκλειστικά - σε στόχους αλτρουιστικούς. Στο πλαίσιο αυτό, σαφώς δεν πρέπει να παραβλέπεται και ο ρόλος που διαδραματίζει ο θεσμός της αναδοχής, ιδίως όπως έχει πλέον εκσυγχρονισθεί στην ελληνική έννομη τάξη⁵⁹¹, με την έννοια ότι πλέον καθίσταται ταυτόσημη με την άμεση αποϊδρυματοποίηση⁵⁹², συμβάλλοντας στην αποκατάσταση παιδιών στην πράξη⁵⁹³, έστω και με τη μορφή παροχής προσωρινής φροντίδας⁵⁹⁴.

Από τα πιο πάνω, φαίνεται ότι δεν είναι υπερβολή να υποστηρίξει κανείς ότι η καταλυτική νομοθετική μετατόπιση στην υιοθεσία - από αυτόν που υιοθετεί σε αυτόν που υιοθετείται - και ο εξορθολογισμός των ισορροπιών ανάμεσα στα ενδιαφερόμενα μέρη - γονείς και τέκνα - έχει επέλθει μεν χρονικά πριν τη νομοθετική κατοχύρωση της ΙΥΑ στην Ελλάδα, έχει, ωστόσο, εδραιωθεί, εν πολλοίς, από την ανάδειξη της ΙΥΑ σε θεσμό, ο ρόλος του οποίου επικεντρώνεται στην επικουρική υποστήριξη της διαδικασίας απόκτησης τέκνων. Θα ήταν ουτοπικό να υποστηρίξει κανείς ότι το ενδιαφέρον του υιοθετούντων γονέων έχει, στην πράξη, πλήρως εξαλειφθεί υπέρ του αλτρουιστικού σκοπού υιοθέτησης τέκνου, αλλά δεν θα μπορούσε αντίστοιχα κανείς να υποστηρίξει πειστικά και ότι ο θεσμός δεν έχει απαγκιστρωθεί και μετατοπιστεί από τους αρχικούς σκοπούς και ανάγκες που τον καθόρισαν ιστορικά. Σε αυτό το συμπέρασμα συντείνει ενδεχομένως και ο αριθμός των υιοθεσιών στην

⁵⁹¹ Ν. 4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α 85/16.5.2018).

⁵⁹² Βλ. την από 22.06.2021 ανακοίνωση του Γραφείου τύπου του Υπουργείου Εργασίας, <https://ypergasias.gov.gr/proti-dimosiefsi-dedomenon-gia-tis-yiothesies-kai-tis-anadoches-stin-ellada-10-trimino-2021/>.

⁵⁹³ *Ibid*, σύμφωνα με την οποία, από στοιχεία με αναφορά το 2021, υποστηρίζεται ότι η αναδοχή μπορεί να οδηγήσει στην άμεση αποϊδρυματοποίηση άνω του 40% των παιδιών τα οποία φιλοξενούνται σε κάποιο ίδρυμα. Ήδη δε από το 2018, οπότε και δημοσιεύθηκε το επικαιροποιημένο πλαίσιο για τους θεσμούς της αναδοχής και της υιοθεσίας, αναφέρεται ότι έχουν ολοκληρωθεί 303 υιοθεσίες και 338 αναδοχές. Ομοίως, σύμφωνα με την ίδια ανακοίνωση και με βάση τα σχετικά διαγράμματα αναφοράς, τον Ιούνιο 2021 φιλοξενούνταν στην Ελλάδα συνολικά 1564 παιδιά σε 87 ιδρύματα (εκ των οποίων τα 30 σε δημόσια και τα 57 σε ιδιωτικά). Από το σύνολο των 1564 παιδιών:

- για 711 παιδιά το σχέδιο οικογενειακής αποκατάστασής τους ήταν η αναδοχή ή η υιοθεσία. Επισημαίνεται ότι, από τα 711 αυτά παιδιά, τα 638 πληρούσαν τις προϋποθέσεις για αναδοχή, ενώ μόλις 73 για υιοθεσία,
- για 342 παιδιά είχε προταθεί η παραμονή τους στο ίδρυμα, και
- για 173 παιδιά προβλεπόταν η επιστροφή στη φυσική τους οικογένεια.

⁵⁹⁴ Έκθεση επιστημονικής επιτροπής της Βουλής στο σχ.ν. «Μέτρα για την προώθηση των θεσμών της αναδοχής και υιοθεσίας», με εισηγήτρια την Μ. Καλυβιώτου.

Ελλάδα, ο οποίος βαίνει μειούμενος⁵⁹⁵, ενώ αντίστοιχα η εφαρμογή της τεχνητής αναπαραγωγής, από τα πενιχρά στατιστικά στοιχεία που είναι διαθέσιμα⁵⁹⁶, φαίνεται να βαίνει αυξανόμενη, γεγονός, ωστόσο, που δεν αποκλείεται να συνιστά απλώς καθαρή ένδειξη ως προς τη δυσκολία εφαρμογής του κάθε θεσμού.

Σε κάθε περίπτωση, εύλογα ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσο και ο θεσμός της ΙΥΑ θα κληθεί αντίστοιχα να εξορθολογιστεί και να «ωριμάσει» με το πέρασμα του χρόνου, μέσα από τη συνεπή και συνεχή εφαρμογή και προσαρμογή του σχετικού νομοθετικού πλαισίου. Το ερώτημα επικεντρώνεται στο κατά πόσο και ο θεσμός της ΙΥΑ θα χρειασθεί να ακολουθήσει, κατά αντιστοιχία, τη διαδρομή που είχε ο θεσμός της υιοθεσίας, μετατοπίζοντας ουσιαστικά το κέντρο βάρους στο τέκνο. Η ιστορική εξέλιξη των δεδομένων θα δώσει την απάντηση μελλοντικά, δίχως, ωστόσο, να παραβλέπεται σχετικά η ιδιαιτερότητα της ανυπαρξίας του τέκνου στην ΙΥΑ, η αποδοχή της οποίας και μόνον μπορεί να οδηγήσει – παράδοξα μιν, πρακτικά δε - στην ύπαρξή του.

Γ.1.3. Όρια ηλικίας

Ειδικά ως προς τα όρια ηλικίας που θέτουν τα εξεταζόμενα πλαίσια, εύλογα διαπιστώνει κανείς ότι στην περίπτωση της ΙΥΑ, σε αντίθεση με την υιοθεσία, ελλείπει το όριο ηλικίας των γονέων σε συνάρτηση με την ηλικία του τέκνου, αλλά και η προϋπόθεση ως προς την ίδια την ελάχιστη ηλικία του τέκνου. Πράγματι, αν και ο νομοθέτης στην υιοθεσία θέτει ως βάση την παρέλευση τριών (3) μηνών από τη γέννηση του υιοθετούμενου⁵⁹⁷, στην ΙΥΑ αντίστοιχα τέτοιο χρονικό όριο δεν συντρέχει, και δεν θα μπορούσε να συντρέχει, εφόσον το τέκνο ακόμη δεν έχει γεννηθεί. Ομοίως, για τον ίδιο ακριβώς λόγο, δεν συντρέχει στην ΙΥΑ ανάγκη θέσπισης ορίου διαφοράς ηλικίας των γονέων με το τέκνο, όπως συμβαίνει στην υιοθεσία. Συνεπώς, το πρακτικό ενδιαφέρον, στο πλαίσιο της παρούσας, αφορά στο όριο ηλικίας που τίθεται, ανώτατο και κατώτατο αντίστοιχα, τόσο στην ΙΥΑ⁵⁹⁸, όσο και στην υιοθεσία⁵⁹⁹, και δη στο ανώτατο, όπως προκύπτει από τη μελέτη της νομολογίας στο πλαίσιο της παρούσας.

Το ερώτημα επικεντρώνεται στη σκοπιμότητα ο νόμος να θέτει όρια ηλικίας στον κάθε θεσμό. Το ερώτημα είναι σίγουρα ηθικό, κοινωνικό, και αναπόφευκτα στο πλαίσιο αυτό, το ερώτημα δεν θα μπορούσε παρά να έχει και νομικές προεκτάσεις. Άλλωστε, στην απόφαση που κλήθηκε να λάβει ο νομοθέτης, αλλά και στην εκάστοτε κρίση του εφαρμοστή του δικαίου, επειδή ακριβώς το θετικό δίκαιο συνδέεται με τις κάθε φορά ηθικές και κοινωνικές

⁵⁹⁵ Αιτιολογική έκθεση ν. 4538/2018, σελ. 2: «...Βάσει των στοιχείων που τηρούνται (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία), οι υιοθεσίες στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, βαίνουν μειούμενες, όπως εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα (ακολουθεί πίνακας συγκριτικός)... Ωστόσο, από τα ως άνω δεδομένα δεν δύναται να εξαχθούν συμπεράσματα, καθώς ελλείπουν κρίσιμα στατιστικά στοιχεία, όπως, για παράδειγμα, ο αριθμός των υιοθεσιών, που αφορούν σε παιδιά, τα οποία προέρχονται από κλειστές δομές περίθαλψης, ο αριθμός των υιοθεσιών που τελέστηκαν μετά από απευθείας συνεννόηση των θετών και φυσικών γονέων, το εάν αυτές αποτελούν ενδοοικογενειακές ή συγγενικές υιοθεσίες κλπ. Η συλλογή των τηρούμενων στοιχείων, έως τώρα, πραγματοποιούνται από τις γραμματείες των Πρωτοδικείων, μετά την αναγγελία της υιοθεσίας, ενώ τα δεδομένα που καταχωρούνται στο Εθνικό Μητρώο Υιοθεσιών είναι περιορισμένα...».

⁵⁹⁶ Στοιχεία από την Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ιατρικής Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, όπως παρουσιάστηκαν σε συνέδριο (ESHRE, Βαρκελώνη, 1-4 Ιουλίου, 2018). <http://eaiya.gov.gr>.

⁵⁹⁷ 1551 ΑΚ.

⁵⁹⁸ 1455, 1456 ΑΚ, αρ. 4, παρ. 1 ν. 3305/2005.

⁵⁹⁹ 1544, 1545 ΑΚ.

αξίες, η επιρροή του «ηθικού δέοντος» είναι αναπόφευκτη⁶⁰⁰ - αν και ερειδόμενη, ακριβώς λόγω των διαστάσεων που λαμβάνει το ερώτημα αυτό. Και ενώ η φύση είναι αυτή που θέτει τους όρους στο ζήτημα της αναπαραγωγής, είναι η ίδια η κοινωνία που καλείται να δώσει λύση στο ζήτημα της τεχνητής αναπαραγωγής, μέσα από τους νόμους της⁶⁰¹. Αναπόφευκτα, βέβαια, με κάθε λύση που υιοθετεί ο νομοθέτης καταλήγει σε έναν συμβιβασμό: εξ ορισμού, λοιπόν, απαντώντας στα νομικά διλήμματα που τίθενται, ο νομοθέτης δίνει μία απάντηση, αποκλείοντας αυτόματα μία άλλη, ο δε ερμηνευτής του δικαίου καλείται να ερμηνεύσει τη λύση αυτή και, συνακόλουθα, να την εφαρμόσει.

Αναφορικά με την απάντηση που ο νομοθέτης δίνει στην περίπτωση της ηλικίας, τόσο για την υιοθεσία, όσο και την ΙΥΑ, αυτή είναι σαφής και ξεκάθαρη. Αναφορικά με την υιοθεσία, ξεκινώντας από την ηλικία των υιοθετούντων, σημειώνεται ότι τίθενται όρια ηλικίας : κατώτατα και ανώτατα. Και επιπλέον, ως ενδεικτικό της σημασίας που ο νομοθέτης αποφάσισε να δώσει στο θέμα της ηλικίας των υιοθετούντων, τίθενται και όρια διαφοράς ηλικίας : ανώτατο και κατώτατο αντίστοιχα. Η θέση που επέλεξε λοιπόν ο νομοθέτης στο δίλημμα της ηλικίας του υιοθετούντος είναι συγκεκριμένη. Προκειμένου κάποιος να υιοθετήσει, πρέπει να είναι τουλάχιστον τριάντα (30) και όχι πάνω από εξήντα (60) ετών⁶⁰². Ειδικά δε ως προς το τέκνο που θα υιοθετηθεί, η διαφορά ηλικίας του υιοθετούντος δεν μπορεί να είναι μικρότερη από δεκαοκτώ (18) και μεγαλύτερη από πενήντα (50) έτη⁶⁰³. Οι αριθμοί δεν είναι επιδεκτικοί ερμηνείας, συνιστώντας «ασφαλείς» δείκτες. Συνεπώς, ο νομοθέτης φαίνεται να έχει κάνει μία ρητή επιλογή. Ο στόχος δεν είναι άλλος από την εξασφάλιση στο υιοθετούμενο ανήλικο συνθηκών ανάλογων με αυτές που θα είχε, εάν οι πραγματικές συνθήκες ήταν διαφορετικές, ώστε να μην χρειάζεται να αναζητήσει μία νέα οικογένεια. Η εξασφάλιση γονέων ηλικιακά ώριμων αφενός - οπότε και τίθενται τα κατώτατα ηλικιακά όρια - και ακμαίων αφετέρου - οπότε και ορίζονται οι ανώτατες ηλικίες των υιοθετούντων - είναι στόχος του νομοθέτη, και ως τέτοιος επιτυγχάνεται επί της αρχής μέσα από τους θεσπισμένους ηλικιακούς φραγμούς. Η μήπως και όχι διερωτάται κανείς: ο ίδιος ο νομοθέτης, μέσα από τις κατά καιρούς νομοθετικές παρεμβάσεις του, έχει προβλέψει και εξαιρέσεις από τα ηλικιακά όρια, οι οποίες, σε ορισμένες περιπτώσεις, έχουν οδηγήσει και σε αντιφάσεις.

Βασική εξαίρεση από τα όρια ηλικίας και από την ηλικιακή διαφορά εισάγεται με τον νόμο σε περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους, οπότε και οι προϋποθέσεις ως προς τα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας αρκεί να συντρέχουν ως προς το πρόσωπο μόνον του ενός συζύγου⁶⁰⁴. Στο σημείο αυτό, διερωτάται κανείς εάν άραγε η εξαίρεση αυτή που εισήχθη με μεταγενέστερη τροποποίηση του νόμου για την υιοθεσία εξυπηρετεί τον σκοπό μίμησης της φύσης, ή απλώς διευκολύνει την υιοθεσία για συζύγους. Αν πάλι η διάταξη αυτή μιμείται τη φύση, αναρωτιέται κανείς κατά πόσο λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου, που «κινδυνεύει» να μεγαλώσει με τουλάχιστον έναν υπερήλικα γονέα, με όποιες συνέπειες αυτό συνεπάγεται. Πάντως, το παραπάνω οικογενειακό πλαίσιο των υπερήλικων γονέων σαφώς και δεν απουσιάζει από την κοινωνία μας και την πραγματικότητά μας, ακόμη

⁶⁰⁰ Δασκαρόλης, Γ. (2004), σελ. 193 επ, με παραπομπές σε Μπέη, Κ. (1997), σελ. 417.

⁶⁰¹ *Ibid.*

⁶⁰² 1543 παρ. 2 ΑΚ.

⁶⁰³ 1544 εδ. α ΑΚ.

⁶⁰⁴ 1545 εδ. γ ΑΚ.

και εάν δεν συντρέχουν λόγοι υιοθεσίας. Πράγματι, φυσικά τέκνα ενδέχεται να συλλαμβάνονται σε προχωρημένη ηλικία από τους γονείς τους, και αντίστοιχα να καταλήγουν να μεγαλώνουν με γονείς προχωρημένης ηλικίας, γεγονός που ο ίδιος ο νόμος για την υιοθεσία στοχεύει να αποφύγει μεν, η ίδια η κοινωνική πραγματικότητα όλο και πιο συχνά επιβεβαιώνει δε. Είναι γεγονός ότι σε μία βιολογική οικογένεια ουδόλως εξετάζονται τα θέματα ηλικίας πριν τη γονιμοποίηση, εκτός εάν συντρέχει περίπτωση ΙΥΑ. Με βάση ακριβώς αυτά τα στοιχεία, εύλογο είναι το ερώτημα, κατά πόσο μπορεί να υπάρχει πραγματικά πρόνοια για το συμφέρον του τέκνου γενικά, και εάν ναι, μέχρι ποίο βαθμό μπορεί αυτή να δικαιολογηθεί στους θεσμούς της υιοθεσίας και της ΙΥΑ, εάν κανείς αναλογιστεί το αντίστοιχα συμβαίνον στη φύση. Ο προβληματισμός πάντως αυτός, με δεδομένο ότι μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε πλήρη αναίρεση των ηλικιακών ορίων, φαίνεται να δρα μάλλον παραπλανητικά. Η απάντηση πρέπει να είναι ξεκάθαρη και, επειδή ακριβώς το διακύβευμα είναι μεγάλο για το ίδιο το τέκνο, η όποια εφαρμογή και ερμηνεία των ηλικιακών προϋποθέσεων, πόσο μάλλον των σχετικών εξαιρέσεων, θα πρέπει να γίνεται φειδωλά και στενά, εφόσον τα όρια αυτά έχουν τεθεί με σκοπό ακριβώς τη διασφάλιση του συμφέροντος του ίδιου του τέκνου.

Πέραν των πιο πάνω αναφερομένων, επιπλέον εξαίρεση εισάγεται ειδικά και για τα όρια διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία. Συγκεκριμένα, δεν ισχύει ο περιορισμός διαφοράς ηλικίας για εκείνον από τους συζύγους που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή έχει ήδη υιοθετηθεί από τον σύζυγό του⁶⁰⁵. Άλλη μία εξαίρεση, λοιπόν, εισάγεται για την περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους, με τη διαφορά ότι η περίπτωση αυτή καταλαμβάνει τόσο τη διαδοχική υιοθεσία υιοθετημένου τέκνου συζύγου, όσο και την ταυτόχρονη υιοθεσία, περίπτωση η ρύθμιση της οποίας μάλλον φαίνεται να καλύπτεται ήδη επαρκώς από την προαναφερθείσα εξαίρεση⁶⁰⁶. Εισάγεται δε και επιπλέον εξαίρεση από τον νομοθέτη σχετικά με την υιοθεσία τέκνου συζύγου και τα όρια διαφοράς ηλικίας: το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία τέκνου συζύγου, ακόμη και εάν η διαφορά ηλικίας είναι μικρότερη, αλλά όχι κατώτερη των δεκαπέντε (15) ετών, και εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος⁶⁰⁷. Η εν λόγω εξαίρεση φαίνεται να αφορά μόνον σε βιολογικό, και όχι σε υιοθετημένο τέκνο συζύγου –εφόσον η τελευταία περίπτωση καλύπτεται ήδη από σχετικό εδάφιο⁶⁰⁸-. Η περίπτωση της εν λόγω εξαίρεσης μάλλον προβληματίζει, παρά διευκολύνει ενδεχομένως την όποια ερμηνεία των σχετικών διατάξεων. Η σκοπιμότητα της διάταξης και η διαφοροποίηση της μεταχείρισης του φυσικού και του υιοθετημένου τέκνου συζύγου, δεν φαίνεται ιδιαίτερα πειστική, με αποτέλεσμα να έχει υποστηριχθεί με επιχειρήματα η αναγκαιότητα επέκτασης της «ευνοϊκής» μεταχείρισης του υιοθετημένου τέκνου συζύγου και στο φυσικό τέκνο αυτού ή και σε τέκνο που έχει αποκτηθεί με μέθοδο παρένθετης μητρότητας, με αναλογία των διατάξεων που ρυθμίζουν την υιοθεσία από τον ένα σύζυγο του θετού (όχι φυσικού) τέκνου του άλλου συζύγου⁶⁰⁹.

Συμπερασματικά, στην περίπτωση της υιοθεσίας ανηλίκου, η ηλικία των υιοθετούντων ορίζεται ρητά μεν, εισάγονται εξαιρέσεις δε, οι οποίες ενδεχομένως καθιστούν τα όρια αυτά

⁶⁰⁵ 1544 εδ. β ΑΚ.

⁶⁰⁶ 1545 εδ. γ ΑΚ.

⁶⁰⁷ 1544 εδ. γ ΑΚ.

⁶⁰⁸ 1544 εδ. β και 1545 εδ. γ ΑΚ.

⁶⁰⁹ Παναγόπουλος, Κ. (2012), σελ. 2-3.

και την εφαρμογή τους όχι και τόσο σαφή, εντέλει. Αναρωτιέται, βέβαια, κανείς κατά πόσο η σαφήνεια είναι στοιχείο της φύσης, την οποία επιχειρεί να μιμηθεί ο νομοθέτης, τουλάχιστον με την έννοια που αντιλαμβάνεται τη σαφήνεια ο μέσος άνθρωπος.

Κατά αντιστοιχία με τα όσα προηγήθηκαν αναφορικά με τα ηλικιακά όρια στην υιοθεσία, στην ΙΥΑ η ηλικία των αιτούντων προσώπων, που θα είναι και οι μελλοντικοί γονείς, αναπόφευκτα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Ως μέθοδος επικουρική της «φυσικής» σύλληψης, η ΙΥΑ οριοθετείται ηλικιακά. Στο πλαίσιο αυτό, επιβάλλεται ορισμένος χρονικός περιορισμός για τους γονείς που θα υποβληθούν σε μεθόδους τεχνητής γονιμοποίησης. Ο εν λόγω χρονικός περιορισμός αφορούσε αρχικά γενικά στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου⁶¹⁰. Στη συνέχεια, με επόμενη νομοθετική παρέμβαση, ορίστηκε αρχικά για τις γυναίκες το όριο των πενήντα (50) ετών για προσφυγή σε μεθόδους ΙΥΑ, και πλέον αυτό των πενήντα τεσσάρων (54) ετών, ενώ αντίστοιχα για τους άνδρες παραμένει η αναφορά στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής⁶¹¹. Και στην περίπτωση αυτή, όπως αντίστοιχα και στην υιοθεσία, ο νομοθέτης κλήθηκε να απαντήσει σε ένα δίλημμα, στο οποίο η εξίσωση ήταν - και είναι - περίπλοκη και πολυπαραγοντική. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει αβίαστα κανείς, εάν λάβει υπόψη του, πέρα από το νομικό πλαίσιο, τις ακόμη πιο βαρύνουσες ηθικές αξίες, την ιατρική δεοντολογία και την κοινωνική πραγματικότητα. Με γνώμονα τα πιο πάνω, και προκειμένου να αποφευχθούν ακραία φαινόμενα τεχνητής γονιμοποίησης σε προχωρημένη ηλικία και προς το συμφέρον του τέκνου, ο νομοθέτης θέτει όρια, μεταξύ άλλων και ηλικιακά⁶¹². Τα όρια αυτά ηλικίας αρχικά είχαν τεθεί γενικά, και προς περαιτέρω ερμηνεία και εξειδίκευση από τον εκάστοτε εφαρμοστή του δικαίου. Στη συνέχεια δε ο νομοθέτης, με επόμενη επέμβασή του, ήρθε να διευκρινίσει, και να εξειδικεύσει τα όρια αυτά, ειδικά για τη γυναίκα. Το ηλικιακό όριο προσφυγής σε ΙΥΑ για τις γυναίκες τέθηκε αρχικά στα πενήντα (50) έτη. Με την απάντηση στο ερώτημα που κλήθηκε να δώσει ο νομοθέτης για το όριο ηλικίας της γυναίκας μέχρι το οποίο είναι επιτρεπτή η εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ, διευκρινίσθηκε η ήδη υφιστάμενη αναφορά του ΑΚ, η οποία κάνει λόγο για όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής. Ο γενικά τιθέμενος χρονικός περιορισμός στην υποβοηθούμενη ανθρώπινη αναπαραγωγή, η οποία επιτρέπεται επί της αρχής μόνον μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, αποσκοπεί στην αποφυγή ακραίων φαινομένων τεχνητής γονιμοποίησης σε προχωρημένη ηλικία αφενός, και στη διασφάλιση του συμφέροντος του τέκνου αφετέρου. Ο δε γενικός αυτός περιορισμός που αναφέρεται στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής συνάδει επίσης απολύτως προς τον σκοπό της ΙΥΑ, ο οποίος συνδέεται με την κάλυψη ιατρικής αναγκαιότητας⁶¹³. Το ειδικό όριο ηλικίας που τέθηκε για τη γυναίκα, αρχικά στα πενήντα (50) έτη, υποστηρίχθηκε ότι δικαιολογείται από ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας, και το συμφέρον του παιδιού. Αντίστοιχα, το εν λόγω όριο φέρεται να βασίσθηκε σε επιδημιολογικές μελέτες, από τις οποίες φαίνεται να προκύπτει πάντως ότι το ακραίο όριο εμμηνόπαυσης για τον ελληνικό πληθυσμό είναι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος⁶¹⁴. Η διαδοχική, ωστόσο, επέκταση του εν λόγω ορίου, αρχικά

⁶¹⁰ 1455 ΑΚ.

⁶¹¹ Αρ 4 παρ.1 ν. 3305/2005, όπως ισχύει τροποποιηθέν και 1455 ΑΚ.

⁶¹² Εισηγητική έκθεση, ν. 3089/2006, Ι.4, ΙΙ.1, σελ. 1, 2.

⁶¹³ Εισηγητικής έκθεση ν. 3089/2002, ΙΙ.1, σελ. 2.

⁶¹⁴ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β. αρ.4.

στα πενήντα δύο (52) και ακολούθως στα πενήντα τέσσερα (54) έτη έχει βασισθεί σε πρακτικές ανάγκες που προέκυψαν λόγω πανδημίας αφενός⁶¹⁵ και σε αντίστοιχες κοινωνικές ανάγκες υποστήριξης των γυναικών να αποκτήσουν τέκνα σε πιο μεγάλη ηλικία αφετέρου⁶¹⁶.

Ανατρέχοντας στις εισηγητικές εκθέσεις των νομοθετημάτων που αφορούν στην ΙΥΑ, διακρίνει κανείς διπλό σκοπό που επεδίωξε να εξυπηρετήσει ο νομοθέτης το 2005 με τα ηλικιακά όρια. Ο στόχος είναι διττός. Αφενός, στόχος είναι να αποφευχθούν ακραία φαινόμενα τεχνητής γονιμοποίησης σε προχωρημένη ηλικία. Ο παράγοντας αυτός είναι πολύ σημαντικός, για τον επιπρόσθετο λόγο ότι - ειδικά για τις γυναίκες - εγκυμοσύνη και τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία ενδεχομένως να συνεπάγεται αυξημένους κινδύνους. Αφετέρου, τα ηλικιακά όρια στοχεύουν στην προάσπιση του συμφέροντος του τέκνου. Ενδεχομένως συμπωματικά, αλλά ίσως και σημειολογικά και στις δύο εισηγητικές εκθέσεις, του ν. 3089/2002 και του ν. 3305/2005 αντίστοιχα, στα επίμαχα σημεία ως προς τα τιθέμενα - είτε γενικά, είτε ειδικά για τις γυναίκες - όρια ηλικίας, το συμφέρον του τέκνου έπεται της αιτιολογίας, η οποία συνδέεται, κατά βάση, με ζητήματα κοινωνικά και ιατρικά που αφορούν πρωτίστως στους γονείς. Πιθανότατα η διαπίστωση να είναι άνευ σημασίας, ή απλώς και τυχαίο γεγονός. Ενδεχομένως πάλι η διαπίστωση αυτή να είναι ενδεικτική της προτεραιοποίησης ως προς τους παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση του αντίστοιχου νομοθετικού πλαισίου. Πάντως, εν τέλει, το συμφέρον του τέκνου μπορεί πράγματι να έρχεται σε επόμενη θέση ως προς τις προτεραιότητες του νομοθέτη, με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε στο πλαίσιο του παρόντος. Ίσως, άλλωστε, επιπρόσθετη ένδειξη προς την κατεύθυνση αυτή να συνιστά και το γεγονός ακόμη ότι το όριο ηλικίας ως προς τον πατέρα αφήνεται γενικό και ίσως και αόριστο. Όπως ακριβώς συμβαίνει και στη φύση θα σπεύσει ίσως να ανταπαντήσει κάποιος, και όπως θα έπρεπε να συμβαίνει σε κάθε ιδιωτικό θεσμό δίχως κρατική παρέμβαση, να προσθέσει κάποιος άλλος. Άσχετα με τα όποια επιχειρήματα, εντούτοις, η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι το τέκνο είναι αυτό που θα καταλήξει ενδεχομένως να μεγαλώσει με έναν προχωρημένης ηλικίας γονέα, με όποιες συνέπειες αυτό ενδεχομένως συνεπάγεται.

Το συμφέρον, πάντως, του τέκνου που θα γεννηθεί και το οποίο πράγματι καταλήγει να είναι και ο τελικός κρίκος της όλης αλυσίδας - και ο πιο αδύναμος μάλλον - δεν φαίνεται, από την πιο πάνω προσέγγιση, έμπρακτα να λαμβάνεται πρωτίστως, ούτε καν «κυρίως» υπόψη, κατά τις επιταγές του νομοθετικού πλαισίου για την ΙΥΑ⁶¹⁷. Σαφώς, βέβαια, η σχέση του συμφέροντος του τέκνου, σε συνάρτηση και με τις λοιπές προϋποθέσεις εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστική, όπως άλλωστε εύστοχα έχει υποστηριχθεί ότι δεν θα πρέπει να συμβαίνει και στην υιοθεσία⁶¹⁸, αλλά και πάλι δεν μπορεί να καταλήγει στο άλλο άκρο. Στόχος είναι η συνδρομή των λοιπών προϋποθέσεων στην ΙΥΑ να μην καταλήγει να είναι σε βάρος του τέκνου ισοπεδωτική.

Εν κατακλείδι και αναφορικά με την προσέγγιση των ηλικιακών ορίων, μέσα από τη συγκριτική επισκόπηση των θεσμών στο πλαίσιο της παρούσας, καταλήγει κανείς να αναζητά τον λόγο θέσπισης των ηλικιακών ορίων στον κάθε θεσμό. Στο πλαίσιο αυτό, πιθανόν να

⁶¹⁵ Αιτιολογική έκθεση ν. 4081/2021, αρ. 3.

⁶¹⁶ Αιτιολογική έκθεση ν. 4958/2022, αρ. 3.

⁶¹⁷ Αρ 1 παρ. 2 ν. 3305/2005, και αρ 3 παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

⁶¹⁸ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1543 ΑΚ, Α.2.

αναδεικνύεται μία αντίφαση. Στην περίπτωση της υιοθεσίας, το ανώτατο ηλικιακό όριο που τίθεται - θεωρητικά και ορθά - προς το συμφέρον του τέκνου, ώστε αυτό να μεγαλώνει με ακμαίους και ώριμους παράλληλα γονείς, αποδυναμώνεται από μία σειρά εξαιρέσεων, οι οποίες φαίνεται να αφήνουν πεδίο υπεκφυγής σε αρκετές περιπτώσεις, όπως αναδεικνύει η μελέτη της σχετικής νομολογίας. Παρατηρείται, λοιπόν, το οξύμωρο φαινόμενο η επίκληση του συμφέροντος του τέκνου στην υιοθεσία να συνιστά τόσο τον λόγο που αποτέλεσε τη δικαιολογητική βάση της θέσπισης των ηλικιακών ορίων και των ορίων διαφοράς ηλικίας, όσο και αντίστοιχα να αποτελεί πολλάκις και τη βάση της παράκαμψής τους. Στην περίπτωση δε της ΙΥΑ, το συμφέρον του τέκνου είναι παραδόξως ο «κοινός» δικαιολογητικός λόγος τόσο για την αποδοχή αιτήσεων από γυναίκες που υπερβαίνουν το ανώτατο όριο ηλικίας, όσο και για την απόρριψη αντίστοιχων αιτήσεων, λόγω ακριβώς υπέρβασης ηλικιακού ορίου. Στην ΙΥΑ, το τιθέμενο για τις γυναίκες όριο ηλικίας υπηρετεί την αρχή μίμησης της φύσης, αρχή η οποία διέπει συναφώς και το δίκαιο της υιοθεσίας. Με το σκεπτικό αυτό, το ηλικιακό όριο για την περίπτωση της ΙΥΑ αφορά μόνον στις γυναίκες, για δε τους άντρες παραμένει η γενική αναφορά στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής. Πάντως και στην ΙΥΑ τα ηλικιακά όρια τίθενται με δικαιολογητική βάση, μεταξύ άλλων, το συμφέρον του τέκνου. Οι δύο θεσμοί αλληλοσυμπληρώνονται, όχι μόνον ως «συγκοινωνούντα δοχεία», όπως διαπιστώθηκε πιο πάνω, αλλά και ως «συγγενείς» θεσμοί με κοινούς αποδέκτες - τα τέκνα και τους γονείς τους - και αντίστοιχα με κοινές βάσεις ως προς τους τιθέμενους κατά την εφαρμογή τους περιορισμούς, οι οποίοι και πάλι καταλήγουν να συνδέονται με το τέκνο και το συμφέρον αυτού.

Πάντως, το σίγουρο είναι ότι, στην πράξη, η εφαρμογή των ηλικιακών ορίων και στους δύο θεσμούς δεν είναι απόλυτα συνεπής και ξεκάθαρη, όπως προκύπτει από τη νομολογία που εξετάζεται στην παρούσα. Είτε με επίκληση των εξαιρέσεων που θέτει το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο, είτε με ευρεία ερμηνευτική προσέγγιση των εξαιρέσεων αυτών, είτε με επίκληση γενικά του συμφέροντος του τέκνου, στην περίπτωση και των δύο θεσμών αντίστοιχα τα ηλικιακά όρια δεν τηρούνται κατά γράμμα. Ενδιαφέρον, άλλωστε, παρουσιάζει και η περίπτωση *εξαιρετικών* «εξαιρέσεων» από τα σχετικά όρια της ΙΥΑ, όπως αυτές τελικά προκύπτουν από την ίδια την πραγματικότητα. Με αφορμή την περίπτωση νομοθετικής παρέμβασης για την αναστολή των προθεσμιών για την υποβοηθούμενη γυναίκα και ακολούθως για τροποποίηση των ηλικιακών ορίων, λόγω πανδημίας, διερωτάται κανείς κατά πόσο μπορεί να παύουν να συντρέχουν οι δικαιολογητικοί του νόμου λόγοι που συνδέονται με την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού και οι οποίοι επιτάσσουν τη θέση ακριβώς από τον νόμο συγκεκριμένου ηλικιακού ορίου για την υποβοηθούμενη γυναίκα.

Γ.1.4. Πρακτικές προεκτάσεις

Παρακολουθώντας τη μέχρι σήμερα ιστορική πορεία των θεσμών της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ, είναι χαρακτηριστικό ότι και οι δύο θεσμοί έχουν λειτουργήσει στην πράξη για ένα χρονικό διάστημα εκτός θεσμοθετημένου πλαισίου. Τούτο έχει συμβεί μέχρι το αντίστοιχο πλέγμα διατάξεων να προσδιορισθεί και τελικά να θεσπισθεί. Το εκάστοτε δε νομοθετικό πλαίσιο έρχεται κάθε φορά να παρ-ακολουθήσει την πραγματικότητα που είχε στο μεταξύ διαμορφωθεί, και, για άλλη μία φορά, προηγηθεί των αντανακλαστικών του νομοθέτη, ο οποίος κλήθηκε, και αυτός με τη σειρά του, να την «ακολουθήσει». Η υιοθεσία

ανηλίκων, για ένα διάστημα, λειτουργούσε στο περιθώριο των σχετικών νομοθετικών διατάξεων, οι οποίες αφορούσαν κυρίως στην υιοθεσία ενηλίκων⁶¹⁹. Συνεπώς, το νομικό καθεστώς λειτουργίας του θεσμού εν γένει - πόσο μάλλον οι προϋποθέσεις τέλεσης αυτού, και δη οι ηλικιακές - απείχαν από την εκάστοτε πραγματικότητα.

Αντίστοιχα και στην ΙΥΑ, ο νομοθέτης έθεσε το πλαίσιο, ενώ ήδη η πραγματική κατάσταση λειτουργούσε, και μάλιστα επί μακρό χρονικό διάστημα, δεδομένης της ανθρώπινης ανάγκης για απόκτηση τέκνου κα της προόδου της επιστήμης που είχε προηγηθεί. Το νομοθετικό, πάντως, πλαίσιο της ΙΥΑ είναι ακόμη αρκετά νεαρό, από άποψη παρεμβάσεων και διαμόρφωσης, έχοντας μόλις συμπληρώσει πλήρη εικοσαετία «νομικής» ζωής.

Η τήρηση των ηλικιακών ορίων στον κάθε θεσμό θωρακίζεται και από ανάλογες πρακτικές συνέπειες, σε περίπτωση παραβίασης των σχετικών προϋποθέσεων. Αυτές αναδεικνύουν και τη σημασία που αντίστοιχα αποδίδει ο νομοθέτης στην τήρηση των τιθέμενων σε κάθε θεσμό ηλικιακών ορίων. Στο πλαίσιο αυτό, οδηγείται αναπόφευκτα κανείς και στην επισκόπηση των περιπτώσεων ανατροπής των σχετικών πράξεων, μέσα από τις δυνατότητες που προβλέπονται για την προσβολή των αποφάσεων που έχουν χορηγήσει άδεια ή που έχουν κάνει αποδεκτές σχετικές αιτήσεις, σε κάθε αντίστοιχη περίπτωση.

Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, η διενέργεια πράξεων ΙΥΑ, κατά παράβαση των προβλεπομένων προϋποθέσεων, συνεπώς και σε περίπτωση παρέκκλισης από τα σχετικά ηλικιακά όρια, συνδέεται με ποινικές και διοικητικές κυρώσεις⁶²⁰. Οι εν λόγω κυρώσεις τέθηκαν διαδοχικά από τον νομοθέτη: ο πρώτος σχετικός νόμος που έθετε τις βάσεις για την ΙΥΑ δεν προέβλεπε κυρώσεις, κενό που ήρθε να καλύψει σε λιγότερο από δύο (2) χρόνια το επόμενο σχετικό νομοθετικό κείμενο, ορίζοντας ρητά σειρά διοικητικών και ποινικών κυρώσεων⁶²¹. Πειθαρχικές κυρώσεις επιβάλλει δε ο Κώδικας Δεοντολογίας ΙΥΑ⁶²², σε περίπτωση μη τήρησης των προβλέψεών του, οπότε η αρμόδια Αρχή⁶²³ δύναται να επιβάλει τόσο πειθαρχικές κυρώσεις, όσο και πρόστιμα⁶²⁴. Πέραν των διοικητικών και ποινικών κυρώσεων, προκύπτει και ζήτημα ευθύνης του ιατρού για την παράλειψη τήρησης των προϋποθέσεων ΙΥΑ⁶²⁵. Αντίστοιχα, καταλυτικός είναι και ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει η ηθική συνείδηση του ιατρού, κατά την εφαρμογή των σχετικών μεθόδων, με βάση τις προβλέψεις του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας⁶²⁶. Είναι, λοιπόν, ξεκάθαρη η σημασία που ήλθε να αποδώσει ο νομοθέτης στην τήρηση των προϋποθέσεων που θέτει, συνεπώς και των ορίων ηλικίας.

⁶¹⁹ Βλ. Α.1.1. πιο πάνω.

⁶²⁰ Αρ. 26, 27 ν. 3305/2005.

⁶²¹ Ν. 3089/2002 και ν. 3305/2005 αντίστοιχα.

⁶²² Απόφαση Εθνική Αρχής ΙΥΑ 73/24-1-2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Β 293/07.02.2017).

⁶²³ Αρ. 20, παρ. 1, περ. γ' ν. 3305/2005, ως εξουσιοδοτική διάταξη για την Ανεξάρτητη Εθνική Αρχή ΙΥΑ, σε συνδυασμό με το αρ. 22 του ν. 4737/2020 «Κύρωση της από 24.9.2020 τροποποίησης της από 26.7.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, του Κοινωφελούς Ιδρύματος με την επωνυμία «Κοινωφελές Ίδρυμα "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ" (ALEXANDER S. ONASSIS PUBLIC BENEFIT FOUNDATION)», που εδρεύει στο VADUZ του LIECHTENSTEIN, και του Ωνάσειου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου (Ν.Π.Ι.Δ.), επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις.», (Α 204/22.10.2020).

⁶²⁴ Αρ. 26 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

⁶²⁵ Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, Ι. (2004), σελ. 433-443, Φουντεδάκη, Κ.(2007α), σελ. 170, 208-225.

⁶²⁶ Αρ. 30 παρ 5 ΚΙΔ: «Ο ιατρός μπορεί να επικαλεσθεί τους κανόνες και τις αρχές της ηθικής συνείδησής του και να αρνηθεί να εφαρμόσει ή να συμπράξει στη διαδικασία της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.».

Ειδικά ως προς την παρένθετη μητρότητα, τη μέθοδο της ΙΥΑ που προσομοιάζει περισσότερο με την υιοθεσία - η οποία έχει αποτελέσει και το επίκεντρο των αποφάσεων που εξετάζονται συγκριτικά, στο πλαίσιο της παρούσας, αναφορικά με τα όρια ηλικίας στην ΙΥΑ - η τήρηση των σχετικών προϋποθέσεων ελέγχεται από το αρμόδιο δικαστήριο που δίνει τη σχετική άδεια⁶²⁷. Η εκάστοτε δικαστική απόφαση προσβάλλεται με τα προβλεπόμενα στο πεδίο της εκουσίας δικαιοδοσίας ένδικα μέσα και βοηθήματα (έφεση, αναψηλάφηση, αναίρεση, αίτηση ανάκλησης και τριτανακοπή)⁶²⁸ - όπως, άλλωστε, και η αντίστοιχη απόφαση που εκδίδεται σε περίπτωση μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης⁶²⁹. Μάλιστα, η απόφαση που χορηγεί άδεια για τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας επιφέρει τα αποτελέσματά της, ακόμη και εάν δεν συντρέχουν όλοι οι όροι του νόμου⁶³⁰. Υποστηρίζεται δε ότι, εφόσον η απόφαση που χορηγεί τη σχετική άδεια καταστεί αμετάκλητη, θεραπεύονται και τα όποια σφάλματα αυτής⁶³¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις περιπτώσεις ΙΥΑ, και εφόσον δοθεί η σχετική άδεια από το αρμόδιο δικαστήριο, σημαντικός αντίστοιχα είναι και ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ο γιατρός στην πρακτική εφαρμογή της εκάστοτε απόφασης. Επισημαίνεται δε, επιπρόσθετα, ότι, σε αντίθεση με το δίκαιο της υιοθεσίας, στο δίκαιο της ΙΥΑ δεν προβλέπονται - τουλάχιστον ρητά - ευθείες εξαιρέσεις εκ του νόμου ως προς το όριο ηλικίας των υποβοηθούμενων προσώπων. Αυτό το γεγονός από μόνο του θα έπρεπε ενδεχομένως να οδηγήσει τον εκάστοτε ερμηνευτή σε πολύ πιο συνεπή και στενή προσέγγιση και εφαρμογή των υπό κρίση διατάξεων, τουλάχιστον αναφορικά με την υποβοηθούμενη γυναίκα, για την οποία τίθεται συγκεκριμένο όριο ηλικίας φυσικής αναπαραγωγής – αρχικά στα πενήντα (50) και πλέον στα πενήντα τέσσερα (54) έτη-. Ως προς τον υποβοηθούμενο άντρα, η εικόνα φαίνεται κάπως πιο συγκεχυμένη και αόριστη, καθώς δεν προσδιορίζεται, τουλάχιστον με ρητό τρόπο, αριθμητικά η ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αυτού, οπότε και το περιθώριο κρίσης του εκάστοτε εφαρμοστή δικαίου είναι πολύ πιο ευρύ.

Για την υιοθεσία αντίστοιχα, δεν προβλέπονται κυρώσεις σε περίπτωση μη τήρησης των ορίων ηλικίας που θέτει ο νόμος, όπως αυτές που αναφέρθηκαν ανωτέρω για την ΙΥΑ. Άλλωστε, κυρώσεις δεν θα μπορούσαν να προβλέπονται στην περίπτωση της υιοθεσίας, με δεδομένο ότι η διαδικασία δεν εμπλέκει ιατρούς, αλλά την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία, της οποίας ο ρόλος είναι γνωμοδοτικός⁶³². Ωστόσο, έγκειται πρωτίστως στον εφαρμοστή του δικαίου να λάβει υπόψη του τα όρια ηλικίας που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο και να το εφαρμόσει σε κάθε εξεταζόμενη υπόθεση. Σε περίπτωση δε σφάλματος, ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα προσβολής της απόφασης⁶³³. Το νομοθετικό πλαίσιο ορίζει ρητά τον τρόπο προσβολής της υιοθεσίας, τους λόγους για τους οποίους μπορεί να προσβληθεί η σχετική

⁶²⁷ 1464 ΑΚ.

⁶²⁸ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, Δ.25.

⁶²⁹ 1457 ΑΚ.

⁶³⁰ 1458 ΑΚ.

⁶³¹ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2005), σελ. 65.

⁶³² 1557, 1558 ΑΚ.

⁶³³ 1569 ΑΚ: «Η υιοθεσία προσβάλλεται μόνο με την άσκηση των προβλεπόμενων ένδικων μέσων ή βοηθημάτων κατά της σχετικής δικαστικής απόφασης, αν δεν συντρέξαν οι όροι του νόμου ή αν η συναίνεση ενός από τα πρόσωπα που σύμφωνα με το νόμο ήταν αρμόδια να συναινέσουν υπήρξε άκυρη για οποιονδήποτε λόγο ή δόθηκε υπό την επήρεια πλάνης ως προς την ταυτότητα του προσώπου του θετού γονέα ή του θετού τέκνου, απάτης ως προς τα ουσιώδη περιστατικά ή παράνομης ή ανήθικης απειλής».

απόφαση και τα νομιμοποιούμενα να την προσβάλλουν πρόσωπα⁶³⁴. Η απόφαση που απαγγέλλει την υιοθεσία μπορεί να προσβληθεί είτε με το ένδικο βοήθημα της τριτανακοπής, είτε με τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα (έφεσης, αναίρεσης, αναψηλάφησης). Μεταξύ των λόγων προσβολής της απόφασης υιοθεσίας, προβλέπεται ρητά η έλλειψη νόμιμων όρων. Η πρόβλεψη αυτή καλύπτει σαφώς τόσο την περίπτωση εκείνη που δεν πληρούνται τα όρια ηλικίας που τίθενται από τον νόμο, όσο και εκείνη κατά την οποία δεν συντρέχει η κατάλληλη ηλικιακή διαφορά υιοθετούντος και υιοθετούμενου ανηλίκου. Αν και η απόφαση που απαγγέλλει την υιοθεσία μπορεί να προσβληθεί, γίνεται δεκτό ότι αρχικές ελλείψεις συνδρομής νόμιμων προϋποθέσεων μπορούν να θεραπευθούν, παρά την μη ύπαρξη ρητής σχετικής πρόβλεψης. Αυτό συμβαίνει, εφόσον προϋπόθεση που αρχικά δεν συνέτρεχε κατά την υποβολή της σχετικής αίτησης, στο μεταξύ έχει πληρωθεί κατά τη συζήτηση της αίτησης υιοθεσίας, ή αντίστροφα, κώλυμα που ίσχυε αρχικά, έχει, στο μεταξύ, αρθεί, κατά τη συζήτηση⁶³⁵. Στις περιπτώσεις αυτές, το συμφέρον του τέκνου δικαιολογεί πρωτίστως τη θεραπεία της σχετικής έλλειψης, αφού η πραγματικότητα που έχει, στο μεταξύ, διαμορφωθεί, έρχεται να καλύψει το αρχικό κενό ή να άρει το αρχικό κώλυμα.

Και ακριβώς στο σημείο τούτο, έγκειται και η διαφοροποίηση των δύο θεσμών στο εξεταζόμενο πλαίσιο. Το συμφέρον του τέκνου που ήδη υφίσταται, και για το οποίο στόχος είναι να βρεθεί κατάλληλη οικογένεια να το δεχθεί, επιβάλλει να γίνει δεκτή η ερμηνεία ότι η αρχική έλλειψη θεραπεύεται, εφόσον αυτό επιτρέπεται από τις περιστάσεις. Με το σκεπτικό αυτό, αν και οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας πρέπει να συντρέχουν κατά τον χρόνο της υποβολής, γίνεται δεκτή ερμηνευτικά η δυνατότητα θεραπείας των ελλείψεων και αργότερα, κατά τη συζήτηση της αίτησης υιοθεσίας, με δεδομένη και την έλλειψη σχετικής ειδικής αναφοράς στα κρίσιμα για την ελαττωματική υιοθεσία άρθρα⁶³⁶. Σαφώς, η εν λόγω ερμηνευτική προσέγγιση ως προς τη θεραπεία δεν μπορεί να επεκτείνεται σε ζητήματα που δεν είναι δυνατόν να θεραπευθούν, όπως για παράδειγμα η μη συμπλήρωση της απαιτούμενης διαφοράς ηλικίας ή η συμπλήρωση ήδη ανώτατης ηλικίας που προτάσσει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση της ΙΥΑ δεν φαίνεται να χωρεί περίπτωση θεραπείας ή εκ των υστέρων πλήρωσης ορισμένης προϋπόθεσης. Αντίστροφα, μάλιστα, στην περίπτωση της ΙΥΑ η εφαρμογή της τεχνητής αναπαραγωγής, έστω και παρά τη μη ύπαρξη ορισμένων προϋποθέσεων, επιφέρει εκ των πραγμάτων και «φυσικά» τα αποτελέσματά της, αφού, στο μεταξύ, γεννιούνται άνθρωποι⁶³⁷. Οι άνθρωποι αυτοί, υπαρκτοί πλέον, δεν μπορούν να εξαρτώνται από νομικές κρίσεις για τη συνδρομή ή μη συγκεκριμένων λόγων, αλλά χρειάζεται να «προστατευθούν» με τον πλέον ενδεδειγμένο νομικό τρόπο, ώστε να μην καταλήξουν θύματα της όλης αλυσίδας⁶³⁸. Σημειώνεται, άλλωστε, ότι εξαρχής μέλημα του νομοθέτη υπήρξε η μη θυματοποίηση του τέκνου στην όλη διαδικασία της ΙΥΑ, προκειμένου να μην υπάρχουν τέκνα που κινδυνεύουν να γεννηθούν από κάποια αρρυθμιστή ως προς τις συνέπειές της μέθοδο. Κριτήριο σε αυτή τη διαδικασία νομικής πλαισίωσης της τεχνητής

⁶³⁴ 1570 ΑΚ.

⁶³⁵ Φουντεδάκη, Κ. (1998), σελ. 142-143.

⁶³⁶ 1569, 1570 ΑΚ.

⁶³⁷ Παναγόπουλος, Κ. (2012 β), σελ. 1-3, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1456 ΑΚ, Γ.12 και 1458 ΑΚ Γ. 19-21.

⁶³⁸ ΕΦΑΘ 7138/2014.

αναπαραγωγής υπήρξε η αποφυγή δημιουργίας τέκνων «δεύτερης» κατηγορίας, γεγονός που δεν μπορεί να είναι συμβατό, και συνεπώς αποδεκτό, από τον νομικό πολιτισμό⁶³⁹.

Πρακτικά, λοιπόν, η κρίση σχετικά με το κατά πόσο συντρέχουν προϋποθέσεις για την εφαρμογή της ΙΥΑ χρειάζεται να είναι εξαιρετικά στενή και προσεκτική, με δεδομένο ότι από αυτή απορρέει άμεσα η γέννηση ενός ανθρώπινου όντος. Οποιοδήποτε τυχόν σφάλμα ή παράλειψη στη σχετική κρίση δεν μπορεί να θεραπευθεί εκ των υστέρων, όπως ενδεχομένως ερμηνευτικά μπορεί να υποστηριχθεί για την περίπτωση της υιοθεσίας. Άπαξ, λοιπόν, και δίνεται δικαστική άδεια για ΙΥΑ ή ξεκινά μία ιατρική πράξη που εφαρμόζει κάποια μέθοδο τεχνητής αναπαραγωγής, έχει τεθεί ήδη η βάση για τη γέννηση μίας νέας ζωής. Από το σημείο αυτό πλέον δεν υφίσταται δυνατότητα υπαναχώρησης.

Στην περίπτωση της υιοθεσίας, αντίστοιχα, κατά την οποία και το τέκνο ήδη υφίσταται, η κρίση ως προς το κατά πόσο συντρέχουν οι σχετικές προϋποθέσεις πρέπει προφανώς να είναι και πάλι προσεκτική, και όσο το δυνατόν στενή, ακολουθώντας το πλαίσιο που θέτει ο νόμος. Στο σημείο, όμως, αυτό ανακύπτει, με δεδομένη την καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση του συμφέροντος του προς υιοθεσία τέκνου, η προσαρμοστική ευελιξία που καλείται να επιδείξει ο εφαρμοστής του δικαίου στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Στην υιοθεσία, ο εφαρμοστής του δικαίου έχει να αντιμετωπίσει την περίπτωση ενός ήδη υφιστάμενου τέκνου και ενός επίδοξου γονέα ή μίας οικογένειας. Τούτο δεν μπορεί να οδηγήσει στην πραγματοποίηση της εκάστοτε εξεταζόμενης αίτησης υιοθεσίας με κάθε τίμημα. Αλλά, ακριβώς στο σημείο αυτό, ο δικαστής καλείται να ακροβατήσει ανάμεσα στην πιστή τήρηση του νομικού πλαισίου αφενός και στον συνυπολογισμό του συμφέροντος του τέκνου αφετέρου. Άλλωστε, εκεί αναδεικνύεται και η δυσκολία της σχετικής κρίσης, ώστε να μην καταλήξει αυτή να ισοπεδώνει όλες τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις, περιλαμβανομένων και αυτών που αφορούν στα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας, με πρόταγμα αποκλειστικά και μόνον τη συνδρομή του συμφέροντος του τέκνου, ή και με επιχείρημα την ύπαρξη «τετελεσμένων» καταστάσεων, όπως στην περίπτωση «de facto» οικογενειών. Δεν είναι αμελητέα, στο σημείο αυτό πάντως και η επίδραση της εξέλιξης του θεσμού της αναδοχής. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνδρομή της αναδοχής προς την κατεύθυνση της αποϊδρυματοποίησης, το δίλημμα υιοθεσία ή ίδρυμα δεν φαίνεται να είναι πια πραγματικό. Τούτο, διότι, έστω και προσωρινά, αναδεικνύεται και μία επιπλέον επιλογή, αυτή της τοποθέτησης του τέκνου σε ανάδοχη οικογένεια, ως μέσο εξατομικευμένης προστασίας του τέκνου, σε περίπτωση απομάκρυνσης αυτού από τη φυσική του οικογένεια.

Τόσο στον θεσμό της υιοθεσίας, όσο και της ΙΥΑ, ο ρόλος του εκάστοτε εφαρμοστή του δικαίου είναι καταλυτικός και εξαιρετικά σημαντικός. Και στις δύο περιπτώσεις εμπλέκονται τέκνα, είτε υφιστάμενα, είτε τέκνα που πρόκειται να έρθουν στη ζωή. Όπως και να έχει, και στις δύο περιπτώσεις ο τρόπος με τον οποίο ο νομοθέτης έχει προσεγγίσει τον κάθε εξεταζόμενο θεσμό αναδεικνύει και τη σημασία που του αποδίδει και αντίστοιχα οριοθετεί και την ευχέρεια του κάθε εφαρμοστή του δικαίου και του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει αυτός ερμηνευτικά σε κάθε εξεταζόμενη υπόθεση.

⁶³⁹ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.4, σελ. 1

Γ.2. Σημεία σύγκλισης και απόκλισης ως προς τη νομολογιακή προσέγγιση της ηλικίας στους θεσμούς της υιοθεσίας ανηλίκων και της ΙΥΑ

Γ.2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Εξετάζοντας κανείς συγκριτικά τη νομολογία όπως έχει κινηθεί απέναντι στην υιοθεσία και την ΙΥΑ αντίστοιχα ως προς το θέμα της ηλικίας, ενδεχομένως διαπιστώνει το αναμενόμενο: η νομολογία ως προς το θέμα αυτό είναι πολύ πιο πλούσια στην περίπτωση της υιοθεσίας. Τούτο είναι απόρροια πιθανότατα του νομοθετικού «βίου» και πορείας του εκάστοτε πλαισίου, με αυτό της υιοθεσίας να είναι σαφώς μακροβιότερο, και, κατά ένα μέρος, προπομπός της ΙΥΑ, ως μεθόδου ίδρυσης κοινωνικοσυναισθηματικής συγγένειας. Επίσης, στην υιοθεσία απαιτείται πάντοτε δικαστική απόφαση, ενώ στην ΙΥΑ αυτό ισχύει για συγκεκριμένες μεθόδους.

Παράλληλα, η ηλικία εντοπίζεται ως προϋπόθεση με διττή μορφή στην περίπτωση της υιοθεσίας : ως ανώτατο και κατώτατο όριο ηλικίας⁶⁴⁰, ταυτόχρονα δε ως ανώτατο και κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας⁶⁴¹. Τούτο από μόνο του, αρκεί να δώσει στη νομολογία αφορμή για περισσότερες σχετικές αποφάσεις, οι οποίες, σημειωτέον, εστιάζουν στα ανώτατα όρια - είτε ηλικίας, είτε διαφοράς ηλικίας -. Μάλιστα, αν και η εξέταση των ανώτατων, κατά βάση, ορίων διαφοράς ηλικίας αποτέλεσε το κύριο αντικείμενο της νομολογιακής ερμηνείας, σύμφωνα με την παρούσα μελέτη, δεν λείπουν και οι δικαστικές αποφάσεις οι οποίες πραγματεύονται ερμηνευτικά ακόμη και αυτά τα όρια ηλικίας του υιοθετούντος - και βασικά το ανώτατο όριο ηλικίας του αιτούντος την υιοθεσία -. Άλλωστε, δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι, στην περίπτωση των ορίων που σχετίζονται με την ηλικία στην υιοθεσία, το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο θέτει εξ αρχής ρητές εξαιρέσεις. Η ερμηνεία, μάλιστα, των εξαιρέσεων αυτών, υπό το πρίσμα της αρχής του συμφέροντος του τέκνου, έδωσε, κατά βάση, και την αφορμή για τη σχετική νομολογία.

Αντίστοιχα στην ΙΥΑ, η κρίσιμη στο πλαίσιο της παρούσας σχετική νομολογία πραγματεύεται κυρίως το θέμα του ορίου ηλικίας, όπως αυτό τίθεται για τη γυναίκα⁶⁴². Τούτο δε επικεντρώνεται σε υποθέσεις αιτήσεων για παρένθετη μητέρα, οπότε και εξετάζεται από το αρμόδιο δικαστήριο η συνδρομή των προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος, μεταξύ άλλων, και του ρητού ορίου ηλικίας για τη γυναίκα - σε αντίθεση με την περίπτωση του άντρα, για τον οποίο αρκεί να συντρέχει η γενικώς αναφερόμενη ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής⁶⁴³ -. Επισημαίνεται ότι, στην περίπτωση της ΙΥΑ, το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο θέτει ρητά το όριο ηλικίας μόνον για τη γυναίκα και μάλιστα δεν προβλέπει σχετικές εξαιρέσεις, όπως αντίθετα συμβαίνει στην περίπτωση του νομοθετικού πλαισίου για τη υιοθεσία. Στην υιοθεσία, κατ' αντιδιαστολή, τα όρια για την ηλικία αφορούν τόσο στη

⁶⁴⁰ 1543 ΑΚ.

⁶⁴¹ 1544 εδ. α ΑΚ.

⁶⁴² Αρ. 4 παρ.1 εδ. β ν. 3305/2005.

⁶⁴³ 1455 ΑΚ.

γυναίκα, όσο και στον άνδρα που αιτούνται την υιοθεσία, προβλέπονται δε σχετικά ρητές εξαιρέσεις ανά περίπτωση και με τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων.

Επιπλέον, αξίζει να επισημανθεί ότι, στην περίπτωση της ΙΥΑ, το θέμα του ορίου ηλικίας δεν προέκυψε εξ αρχής με τη θέσπιση της σχετικής διάταξης. Τα ζητήματα που ανέκυψαν νομολογιακά σχετικά με την ΙΥΑ αφορούσαν αρχικά κυρίως στη διαφοροποίηση μεταξύ υποβοηθούμενου άνδρα και γυναίκας, και όχι στο όριο ηλικίας καθεαυτού. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο του Πειραιά, με την απόφασή του με αριθμό 275/2016, τοποθετήθηκε, ερμηνεύοντας την επίμαχη διάταξη του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε⁶⁴⁴. Σύμφωνα με το δικαστήριο, η εν λόγω διάταξη κλήθηκε να εξειδικεύσει και να προσδιορίσει το γενικό όριο ηλικίας που έθετε το ισχύον προηγουμένως νομοθετικό πλαίσιο τόσο για τον άνδρα, όσο και για τη γυναίκα, με αναφορά γενικά στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αυτών⁶⁴⁵. Το Εφετείο του Πειραιά έκρινε ότι το όριο ηλικίας που προέβλεπε τότε ο ν. 3305/2005 για υποβολή της γυναίκας σε ΙΥΑ συνιστούσε αμάχητο τεκμήριο, η αλλαγή του οποίου έθετε ζήτημα νομοθετικής επέμβασης, και όχι ερμηνευτικής προσέγγισης. Τούτο, άλλωστε, και συνέβη εκ των υστέρων, αφενός αρχικά με αφορμή την πανδημία, και ακολούθως με ρητές νομοθετικές παρεμβάσεις. Εντούτοις, από αρκετές δικαστικές αποφάσεις που ακολούθησαν χρονικά⁶⁴⁶, φαίνεται ότι η προσέγγιση αυτή του Εφετείου Πειραιά⁶⁴⁷ δεν έχει καθορίσει, τουλάχιστον σε απόλυτο βαθμό, τη σχετική νομολογία.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση της υιοθεσίας, η νομολογία ακολούθησε μάλλον αντίστροφη πορεία, με απόφαση πρωτοβάθμιου περιφερειακού δικαστηρίου να προηγείται, τη με αριθμό 509/1997 απόφαση του Πρωτοδικείου Ηρακλείου, ως προς την τολμηρή ερμηνευτική προσέγγιση των διατάξεων που αφορούσαν σε όρια διαφοράς ηλικίας, και, μάλιστα σε περίοδο που το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο βρισκόταν ήδη σε διαδικασία αλλαγών⁶⁴⁸. Αποφάσεις από ανώτερα δικαστήρια ακολούθησαν σχετικά σύντομα, ομοίως ως προς τα όρια διαφοράς ηλικίας⁶⁴⁹. Στην περίπτωση δε των ορίων ηλικίας, ενδεχομένως λόγω αυτής καθαυτής της ερμηνευτικής υπέρβασης, οι σχετικές αποφάσεις καθυστέρησαν περισσότερο⁶⁵⁰.

Έχει ενδιαφέρον, άλλωστε, να σημειωθεί και η θέση που είχε λάβει, κατά καιρούς, η Εθνική Αρχή ΙΥΑ στο θέμα της ηλικίας της γυναίκας. Στην έκθεση πεπραγμένων της Αρχής για το έτος 2016⁶⁵¹ αναφερόταν ρητά ότι - σε απάντηση κατ' επανάληψη ερωτημάτων σχετικά με το όριο ηλικίας του υποβοηθούμενου προσώπου - η απάντηση από την πλευρά της Αρχής ήταν ξεκάθαρη αναφορικά με το άρθρο 4 παρ. 1 του ν. 3305/2005, όπως ίσχυε. Η θέση της ήταν

⁶⁴⁴ Αρ. 4 παρ. 1 εδ. α και β ν. 3305/2005.

⁶⁴⁵ Αρ. 1 ν. 3089/2002, 1455 ΑΚ.

⁶⁴⁶ Βλ. Β.2.2.ii πιο πάνω.

⁶⁴⁷ Βλ. στο ίδιο πνεύμα ερμηνείας και ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁶⁴⁸ Αρ. 3 παρ. 16 εδ. ββ ν. 2479/1997, αρ. 1911 ν. 2521/1997.

⁶⁴⁹ ΕφΘεσ 2020/1999, ΕφΑθ 489/2001, ΕφΠατρών 1200/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑθ 4059/2019.

⁶⁵⁰ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΑθ 7138/2014.

⁶⁵¹ Έκθεση Πεπραγμένων της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ του έτους 2016 (Αθήνα, Φεβρουάριος 2017) http://eaiya.gov.gr/wpcontent/uploads/2018/06/%CE%95%CE%91%CE%99%CE%A5%CE%91_2016_%CE%9A%CE%95%CE%99%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%9F.pdf,

όπως έχει επικαιροποιηθεί για τα έτη πλέον 2018-2020 (Αθήνα, Οκτώβριος 2020) <http://eaiya.gov.gr/wpcontent/uploads/2015/07/%CE%A0%CE%95%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%93%CE%9C%CE%95%CE%9D%CE%91-%CE%95%CE%91%CE%99%CE%A5%CE%91-2018-2020.pdf>.

ότι η διατύπωση της σχετικής διάταξης, όντας απαρέγκλιτη, δεν επέτρεπε εξαιρέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η Αρχή θεώρησε αποκλειστικά αρμόδιες για τον έλεγχο των προϋποθέσεων εφαρμογής του πιο πάνω άρθρου τις μονάδες ΙΥΑ, ενώ, κατ'εξάιρεση, μπορούσε να χορηγηθεί από την ίδια την Αρχή άδεια για υπέρβαση του ορίου ηλικίας, ενόψει εξαιρετικών περιστάσεων. Σχετικά δε με την παρένθετη μητρότητα, είχε διευκρινίσει η Αρχή ότι απαιτείται η χορήγηση ειδικής άδειας με την έκδοση δικαστικής απόφασης, κατόπιν εξέτασης των προϋποθέσεων του νόμου⁶⁵², συνεπώς και αυτών που αφορούν στην ηλικία. Δεν είναι ασφαλώς δίχως σημασία μία αντίστοιχη τοποθέτηση από την αρμόδια Αρχή με τόσο ξεκάθαρο τρόπο στο θέμα αυτό. Η ίδια Αρχή κάποια χρόνια αργότερα, με αφορμή τις έκτακτες συνθήκες της πανδημίας στη χώρα, εξέδωσε αποφάσεις για παράταση του εν λόγω ορίου ηλικίας τεχνητής υποβοήθησης της γυναίκας⁶⁵³. Ο δε νομοθέτης, στη συνέχεια, με διαδοχικές νομοθετικές παρεμβάσεις όρισε ρητά ότι πλέον η εφαρμογή μεθόδου ΙΥΑ επιτρέπεται και σε γυναίκα άνω των πενήντα (50) ετών, μέχρι την ηλικία των πενήντα δύο (52) ετών αρχικά και πλέον των πενήντα τεσσάρων (54), μετά από άδεια της αρμόδιας Αρχής⁶⁵⁴.

Το πεδίο, λοιπόν, ανάλυσης αναφορικά με τη νομολογιακή προσέγγιση ως προς την ηλικία είναι σαφώς ευρύτερο για την υιοθεσία, σε σχέση με το αντίστοιχο για την ΙΥΑ - πιθανότατα, μεταξύ άλλων, και για τους λόγους που αναφέρονται πιο πάνω. Στο σημείο αυτό, καταλυτικό ρόλο έχει ενδεχομένως διαδραματίσει και η διαφορετικότητα των δύο θεσμών, παρά τις εγγενείς τους ομοιότητες, όπως έχουν εξετασθεί στο πλαίσιο της παρούσας. Η διαφοροποίηση αυτή, μεταξύ άλλων, έγκειται ίσως και στη θέση, καθώς και στον ρόλο που κατέχει στον κάθε θεσμό και σε κάθε αντίστοιχη περίπτωση το τέκνο -και αντίστοιχα το συμφέρον αυτού-, όσο και οι «επίδοξοι» γονείς -και αντίστοιχα το εν-διαφέρον, αλλά ίσως και πάλι και το συμ-φέρον από την πλευρά τους-.

Γ.2.2. Το συμφέρον του τέκνου ως φίλτρο νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία στην υιοθεσία και στην ΙΥΑ

Γ.2.2.i. Η ευχέρεια επίκλησης του συμφέροντος του τέκνου ως φίλτρου νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία στην υιοθεσία και ο κίνδυνος κατάχρησής του

Από το σύνολο των δικαστικών υποθέσεων που αναλύθηκαν στην παρούσα αναφορικά με την ερμηνεία των ανώτατων ορίων ηλικίας και διαφοράς ηλικίας που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο της υιοθεσίας, προκύπτει ότι το συμφέρον του τέκνου αποτελεί τον φακό μέσα από τον οποίο διυλίζεται αντίστοιχα κάθε σχετική ερμηνευτική προσέγγιση. Όπως οι ακτίνες του φωτός συγκεντρώνονται, μέσα από τον κατάλληλο φακό και η συνενωμένη ισχύς τους οδηγεί ακόμη και στην ανάφλεξη, αντίστοιχα η δέσμη των προϋποθέσεων ως προς την ηλικία των αιτούντων υιοθεσία, όπως τίθενται από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, φαίνεται νομολογιακά να συνενώνονται μέσα από τον φακό του συμφέροντος του τέκνου, το οποίο, σημειωτέον, συνιστά και το ίδιο - πρωτεύουσας σημασίας και αυτόνομη – προϋπόθεση

⁶⁵² Ν.3305/2005 και 1458 ΑΚ.

⁶⁵³ Απόφαση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (σε συνέχεια συνεδρίασης 09.04.2020).

⁶⁵⁴ Ν. 4812/2021 και ν. 4958/2022.

υιοθεσίας ανηλίκων, η οποία χρειάζεται να συντρέχει σωρευτικά με τις λοιπές⁶⁵⁵. Μάλιστα, στην περίπτωση της υιοθεσίας, οι λοιπές προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος για την ηλικία των υιοθετούντων - συγχωνευόμενες μέσα από το πρίσμα του συμφέροντος του τέκνου -, μπορεί ακόμη και να καταλήξουν ερμηνευτικά απλώς να συνεκτιμηθούν. Το δε συμφέρον του τέκνου καταλήγει νομολογιακά να υπερτερεί ως αυτοτελώς σπουδαίος λόγος κάμψης λοιπών προϋποθέσεων - με τη δύναμη ενδεχομένως της φλόγας, στο πιο πάνω παράδειγμα, η οποία βέβαια μπορεί και να καταλήξει να τα αφανίσει όλα.

Το συμφέρον του τέκνου είναι η *κατεχοχήν ουσιαστική προϋπόθεση*⁶⁵⁶, η οποία χρειάζεται να συντρέχει για να απαγγείλει το δικαστήριο την εκάστοτε αιτούμενη υιοθεσία. Ως τέτοια, ως ο κοινός παρονομαστής όλων των σχετικών προϋποθέσεων και εξεταζόμενη τόσο ως γενική έννοια, όσο και με βάση τις *per se* συνθήκες σε κάθε εξεταζόμενη υπόθεση υιοθεσίας ανηλίκου, οδηγεί στην αποδοχή των κρινόμενων αιτήσεων υιοθεσίας. Το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου δρα ως μέσο εξυγίανσης κάθε περίπτωσης μη τήρησης λοιπών προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος, τουλάχιστον αυτών που σχετίζονται με την ηλικία των αιτούντων την υιοθεσία. Έχει δε ενδιαφέρον το γεγονός ότι τούτο συναντάται ακόμη και σε περίπτωση υιοθεσίας ενηλίκου, κατά την οποία το συμφέρον του τελευταίου, σε συνδυασμό με το συμφέρον του αιτούντος την υιοθεσία, λαμβάνονται υπόψη για την αποδοχή αίτησης υιοθεσίας, παρά τη μη τήρηση των ορίων διαφοράς ηλικίας που προβλέπονται⁶⁵⁷.

Ειδικά στην υιοθεσία ανηλίκων, μέσα από τον φακό της έννοιας του συμφέροντος του τέκνου, όλοι οι εξεταζόμενοι λόγοι που πιθανόν να μην συντρέχουν για την κρινόμενη υιοθεσία και αφορούν στην ηλικία των αιτούντων - κατά βάση, στα ανώτατα όρια ηλικίας - «εξυγιαίνονται» ή και ερμηνεύονται με τέτοιο τρόπο, ώστε η αξία τους να καθίσταται τελικά απλώς επικουρική και συνεκτιμητέα.

Στις περιπτώσεις εκείνες των δικαστικών αποφάσεων που εξετάζουν αιτήσεις υιοθεσίας ανηλίκων, κατά τις οποίες προκρίνεται η κάμψη του μέγιστου ορίου διαφοράς ηλικίας που θέτει ο νόμος⁶⁵⁸, εξετάζεται ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης του κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Επιπλέον, επισημαίνονται οι προβλέψεις των αντίστοιχων ευρωπαϊκών και διεθνών κειμένων, με προτεραιότητα στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όπως και στην αναθεωρημένη εκδοχή αυτής, καθώς και η ανάγκη ερμηνείας των κρίσιμων διατάξεων του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου με τρόπο συμβατό με τα αντίστοιχα κείμενα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τέλος και κυρίως, προτάσσεται, σε κάθε περίπτωση, το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου, το οποίο καταλήγει, στις περισσότερες περιπτώσεις, να συνιστά και τον *σπουδαίο λόγο* τέλεσης της εκάστοτε υιοθεσίας⁶⁵⁹, ιδίως εφόσον, στην πλειοψηφία των εξεταζόμενων υποθέσεων, τηρείται, ούτως ή άλλως, το

⁶⁵⁵ 1542 εδ. β και 1558 ΑΚ.

⁶⁵⁶ Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 149.

⁶⁵⁷ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

⁶⁵⁸ ΠΠρΗρακλείου 509/1997, ΕφΘεσ 2020/1999, ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑΘ 489/2001, ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠΑ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΕφΘεσ 13230/2010, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφΑΘ 4059/2019.

⁶⁵⁹ ΕφΑΘ 489/2001, ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΑΘ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΑΘ 7138/2014, ΜΕφΑΘ 4059/2019.

ανώτατο όριο ηλικίας των εξήντα (60) ετών, δίχως να απαιτείται και ένας επιπλέον φραγμός⁶⁶⁰.

Πράγματι, η διάταξη του εδαφίου γ του άρθρου 1544 ΑΚ εισάγει απόκλιση ως προς το κατώτατο μόνον - και όχι και ανώτατο - όριο διαφοράς ηλικίας, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά δύο προϋποθέσεις : η περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου - και, μάλιστα, φυσικού τέκνου, όπως υποστηρίζεται στη θεωρία⁶⁶¹, αλλά όχι και θετού, όπως θα μπορούσε να συνάξει κανείς από τη γενική διατύπωση της διάταξης -, όσο και εφόσον παράλληλα συντρέχει σπουδαίος λόγος⁶⁶². Με αφορμή ακριβώς τη διάταξη αυτή, το συμφέρον του τέκνου εξετάζεται σε ορισμένες δικαστικές αποφάσεις - όχι ως ειδικότερος παράγοντας της γενικής προϋπόθεσης συνδρομής σπουδαίου λόγου για τη βράχυνση του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας, όπως προβλέπει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο -, αλλά ως επαρκής αυτοτελώς λόγος για αναλογική εφαρμογή των σχετικών με το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας διατάξεων και για την περίπτωση της ανώτατης διαφοράς ηλικίας. Στο πλαίσιο αυτό, μάλιστα, η ερμηνεία με αφορμή την επιμήκυνση για τα ελάχιστα όρια διαφοράς ηλικίας έχει οδηγήσει είτε στην αναλογική επιμήκυνση της ανώτατης διαφοράς ηλικίας για την υιοθεσία, ή ακόμη και στην πλήρη παράκαμψη αυτής.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, αν και η κρίσιμη διάταξη του εδαφίου γ του άρθρου 1544 ΑΚ αναφέρεται σωρευτικά στη συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων, οι δικαστικές αποφάσεις που επιστρατεύουν το εν λόγω επιχείρημα προβαίνουν, κατά βάση, σε εναλλακτική αναφορά των συγκεκριμένων προϋποθέσεων⁶⁶³. Με την επιλεκτική αυτή προσέγγιση της συγκεκριμένης διάταξης και εστιάζοντας μόνον στη συνδρομή σπουδαίου λόγου, ο οποίος ταυτίζεται με το συμφέρον του τέκνου, οι συγκεκριμένες αποφάσεις διαμορφώνουν σχετική νομολογιακή τάση η οποία καταλήγει να δικαιολογεί την αναλογική επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας⁶⁶⁴. Δεν λείπει δε και η ερμηνευτική προσέγγιση που καταλήγει ακόμη και σε κάμψη του ορίου αυτού, ως *ανεφάρμοστου*⁶⁶⁵. Δεν είναι δε δίχως σημασία το γεγονός ότι η άποψη αυτή υποστηρίζεται αντίστοιχα και επικροτείται και σε θεωρητική βάση⁶⁶⁶.

Πέρα από τη διαπίστωση της τάσης η σχετική με τα ηλικιακά όρια στην υιοθεσία νομολογία να ταυτίζει το συμφέρον του τέκνου με τη συνδρομή σπουδαίου λόγου, επισημαίνεται αντίστοιχα και η έντονη επίκληση που γίνεται από την εξεταζόμενη νομολογία στο κείμενο

⁶⁶⁰ ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΑΘ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13030/2010.

⁶⁶¹ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1544 ΑΚ, Α.ΙΙ.3 και Παναγόπουλος, Κ. (2013), σελ. 1031, με σχετικές παραπομπές σε θεωρία και νομολογία, αλλά και Φουντεδάκη, Κ. (2010α), σελ. 97 επ.

⁶⁶² 1544 ΑΚ (με υπογραμμίσεις γράφουσας) : «Αυτός που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά δεκαοχτώ, αλλά όχι περισσότερα από πενήντα χρόνια. Ο περιορισμός της ηλικίας δεν ισχύει για εκείνον από τους συζύγους που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή που έχει ήδη υιοθετηθεί από το σύζυγό του. Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου, καθώς και αν συντρέχει σπουδαίος λόγος, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την υιοθεσία και όταν υπάρχει διαφορά ηλικίας μικρότερη, αλλά όχι κάτω των δεκαπέντε ετών.»

⁶⁶³ ΕφΑΘ 489/2001, ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΑΘ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007 σε αντίθεση με την ΠΠρΘεσ 13230/2010 (η οποία αναφέρεται σε σωρευτική συρροή των τιθέμενων από την ΑΚ 1544 εδ. γ προϋποθέσεων).

⁶⁶⁴ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑθηνών 489/2001, ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΑΘ 912/2005, ΠΠρΘεσ. 8320/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΜΕΦΑΘ 4095/2019.

⁶⁶⁵ ΠΠρΡεθύμνου 4/2003.

⁶⁶⁶ Κουτσουράδης, Α. (1997), σελ. 1990 και Δούβλης, Β. (2001), σελ. 1267-1268.

της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων⁶⁶⁷. Το κείμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων προβλέπει ότι η συντέλεση αυτής απαιτεί τη συνδρομή του «καλού» του τέκνου, ώστε η υιοθεσία να αποβαίνει σε όφελός του⁶⁶⁸, με την έννοια της ευημερίας και του συμφέροντος αυτού⁶⁶⁹. Το δε κείμενο της Αναθεωρημένης Σύμβασης κάνει μνεία αντίστοιχα στο «ανώτερο συμφέρον» αυτού⁶⁷⁰. Κάποιες από τις εξεταζόμενες, μάλιστα, στο πλαίσιο της παρούσας δικαστικές αποφάσεις εστιάζουν στο ερευνητέο «αληθινό συμφέρον» του υιοθετούμενου⁶⁷¹, ως βασικό γνώμονα κρίσης της εκάστοτε υποβληθείσας αίτησης.

Παράλληλα, το σχετικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό επίπεδο τυγχάνει επίκλησης, μέσα από τις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις, και ως άξονας ερμηνείας των διατάξεων του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου που θέτουν ανώτατο όριο ηλικίας και διαφοράς ηλικίας. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων θέτει τη διαφορά ηλικίας, και μάλιστα την κατώτατη, μόνον ως κριτήριο και όχι ως προϋπόθεση της υιοθεσίας ανηλίκου⁶⁷². Ως προς τα όρια δε ηλικίας, πρόβλεψη στο κείμενο της Σύμβασης γίνεται μόνον ως προς την κατώτατη ηλικία, αλλά με σαφή περιθώρια παράκαμψης, εφόσον εναλλακτικά συντρέχουν είτε εξαιρετικές περιστάσεις, είτε πρόκειται για φυσικό τέκνο του υιοθετούντος⁶⁷³. Αντίστοιχα, η Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων κάνει αναφορά σε όριο διαφοράς ηλικίας, αλλά και πάλι μόνον κατώτατο, ενώ μνεία γίνεται στην κατώτατη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, με παραπομπή στη φυσική διαφορά ηλικίας των γονέων με τα τέκνα. Παράλληλα, προβλέπεται η δυνατότητα παράκαμψης τόσο του κατώτατου ορίου ηλικίας, όσο και του ορίου διαφοράς ηλικίας, εφόσον εναλλακτικά συντρέχουν είτε εξαιρετικές περιπτώσεις, είτε πρόκειται για υιοθεσία τέκνου συζύγου ή συντρόφου του αιτούντος την υιοθεσία⁶⁷⁴.

⁶⁶⁷ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφαΘ 489/2001, ΠΠρΡεθύμνου 4/2003, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφαΘ 4095/2019.

⁶⁶⁸ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ.7 παρ. 1: «*L'autorité compétente ne prononcera une adoption que si elle a acquis la conviction que l'adoption assurera le bien de l'enfant.*»

⁶⁶⁹ Explanatory Report to the European Convention on the adoption of Children (revised), CETS No. 202, art. 4 : «*26. In the English text the word "interests" (intérêt) has been used rather than "welfare" (bien) to avoid any misunderstanding. The same meaning should be attributed to the words "best interests" in the English text and the words "intérêt supérieur" in the French text of the revised Convention.*»

⁶⁷⁰ Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 4 παρ. 1: «*L'autorité compétente ne prononce l'adoption que si elle a acquis la conviction que l'adoption est conforme à l'intérêt supérieur de l'enfant.*»

⁶⁷¹ ΕφΘεσ 2020/1999, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

⁶⁷² Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 8, παρ. 3: «*En règle générale, l'autorité compétente ne considérera pas comme remplies les conditions précitées si la différence d'âge entre l'adoptant et l'enfant est inférieure à celle qui sépare ordinairement les parents de leurs enfants.*»

⁶⁷³ *Ibid*, αρ. 7: «*Un enfant ne peut être adopté que si l'adoptant a atteint l'âge minimum prescrit à cette fin, cet âge n'étant ni inférieur à 21 ans ni supérieur à 35 ans. 2 Toutefois, la législation peut prévoir la possibilité de déroger à la condition d'âge minimum: a si l'adoptant est le père ou la mère de l'enfant, ou b en raison de circonstances exceptionnelles.*»

⁶⁷⁴ Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 9: «*Un enfant ne peut être adopté que si l'adoptant a atteint l'âge minimum prescrit par la législation à cette fin, cet âge minimum n'étant ni inférieur à 18 ans ni supérieur à 30 ans. Il doit exister une différence d'âge appropriée entre l'adoptant et l'enfant, eu égard à l'intérêt supérieur de l'enfant, cette différence devant de préférence être d'au moins 16 ans. 2. Toutefois, la législation peut prévoir la possibilité de déroger à la condition de l'âge minimum ou de la différence d'âge eu égard à l'intérêt supérieur de l'enfant : a. si l'adoptant est le conjoint ou le partenaire enregistré du père ou de la mère de l'enfant ; ou b. en raison de circonstances exceptionnelles.*»

Με βάση το σκεπτικό αυτό που συνάγεται από τα πιο πάνω κείμενα, υποστηρίζεται νομολογιακά ότι η διάταξη του 1544 ΑΚ - ως επιλογή του εθνικού νομοθέτη - πρέπει να ερμηνεύεται αντίστοιχα με γνώμονα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Αναρωτιέται κανείς κατά πόσο έχουν επηρεασθεί από τη θέση αυτή οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις που εξετάζουν τη συνδρομή του σπουδαίου λόγου, όχι σωρευτικά, με βάση τη σχετική διάταξη του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου⁶⁷⁵, αλλά αυτοτελώς, όπως επιτάσσει η διατύπωση από το σχετικό ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο⁶⁷⁶. Σε κάθε, πάντως, περίπτωση, η υποστηριζόμενη σύμφωνη με τη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων ερμηνεία για την υπό κρίση διάταξη του εθνικού νομοθετικού πλαισίου που θέτει ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτή «φαίνεται» να έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την πιο πάνω Ευρωπαϊκή Σύμβαση⁶⁷⁷, η οποία, σημειωτέον, έχει ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο, αποκτώντας υπέρτερη τυπική ισχύ⁶⁷⁸. Στο σκεπτικό αυτής της νομολογιακής προσέγγισης προστίθεται το επιχείρημα ότι το τιθέμενο από τον Έλληνα νομοθέτη ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας δεν εξυπηρετεί καν τη δημόσια τάξη⁶⁷⁹. Η τελευταία φαίνεται να εξυπηρετείται μόνον με τον ορισμό κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ γονέα και τέκνου, ως ελάχιστου ορίου τεκνογονίας, που απαιτεί την παρέλευση μίας «πλήρους ήβης», κατά μίμηση της φύσης. Αναρωτιέται δε κανείς εάν η θέση αυτή βασίζεται αντίστοιχα και στη διαπίστωση ότι το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο δίνει τη δυνατότητα βράχυνσης του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας ακόμη και σε δεκαπέντε (15) έτη, με τη συνδρομή συγκεκριμένων προϋποθέσεων⁶⁸⁰, ενώ το κείμενο της Αναθεωρημένης Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων ορίζει αντίστοιχα, κατά προτίμηση, το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας στα δεκαέξι (16) τουλάχιστον έτη. Εν τέλει, πάντως, τα όρια διαφοράς ηλικίας που θέτει το ελληνικό πλαίσιο αντιμετωπίζονται, με βάση τη σχετική νομολογία, όχι ως προϋπόθεση τέλεσης της υιοθεσίας, ούτε καν ως κριτήριο, αλλά ως ένδειξη που θα συνεκτιμηθεί⁶⁸¹.

Η προϋπόθεση συνδρομής των ορίων διαφοράς ηλικίας κρίνεται από την ελληνική νομολογία ως αντικείμενο συν-εκτίμησης από το δικαστήριο, με βάση το συμφέρον του τέκνου⁶⁸². Αντίστοιχα, η προϋπόθεση αυτή αντιμετωπίζεται από την ομάδα των εξεταζόμενων στο πλαίσιο της παρούσας δικαστικών αποφάσεων όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας⁶⁸³, ούτε ως αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του τέκνου με αντίστοιχη βαρύτητα ως προς το τελευταίο. Μάλιστα, τούτο κρίνεται ότι ορθά συμβαίνει⁶⁸⁴. Βέβαια, ως προς το σκεπτικό της συγκεκριμένης προσέγγισης που έχει διατυπωθεί από την ελληνική νομολογία, επισημαίνεται ότι στο κείμενο της Αναθεωρημένης πλέον Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων έχει σημειωθεί, ως ερμηνευτική διευκρίνιση,

⁶⁷⁵ 1544 εδ. γ ΑΚ.

⁶⁷⁶ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 7, Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, αρ. 9.

⁶⁷⁷ ΠΠρΡεθύμνου 4/2003, ΠΠρΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007.

⁶⁷⁸ 28 παρ. 1 Σ σε συνδυασμό με ν. 1049/1980 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α114/09.05.1980).

⁶⁷⁹ ΕφΑθ 489/2001, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΑθ 7138/2014.

⁶⁸⁰ 1544 εδ. γ ΑΚ.

⁶⁸¹ ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΑθ 7138/2014.

⁶⁸² ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 8320/2007.

⁶⁸³ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑθ 489/2001, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΜΕφΑθ 4059/2019.

⁶⁸⁴ ΑΠ 1632/2014.

πως, σε εξαιρετικές περιστάσεις, με γνώμονα πάντα το συμφέρον του τέκνου, συγχωρείται η μη εφαρμογή του κατώτατου ορίου ηλικίας και των ορίων διαφοράς ηλικίας. Στο πλαίσιο αυτό, ως παράδειγμα αναφέρεται η περίπτωση υιοθεσίας αδελφών⁶⁸⁵. Ωστόσο, η σχετική ελληνική νομολογία δεν έχει περιοριστεί μόνον σε αντίστοιχες περιπτώσεις⁶⁸⁶. Αντίθετα, η ομάδα των εξεταζόμενων στο πλαίσιο της παρούσας δικαστικών αποφάσεων, με κριτήριο το συμφέρον του τέκνου και τη συνδρομή σπουδαίου λόγου, έχει επεκταθεί σε πλήθος άλλων πραγματικών περιστατικών, δίχως να συντρέχει απαραίτητα αίτηση υιοθεσίας φυσικού αδελφού ήδη υιοθετηθέντος τέκνου. Άλλωστε, ακόμη και εάν - τουλάχιστον, κατά τη συγγραφή της παρούσας - η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει την Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, η συγκεκριμένη διευκρίνιση, έστω και ερμηνευτικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι έχει σχετική βαρύτητα, ικανή να ληφθεί υπόψη, κατά τη διαμόρφωση της απόφασης του εκάστοτε κρίνοντος οργάνου, δίνοντας ίσως μία κατεύθυνση για τη σχετική συλλογιστική.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο εξέτασης του συμφέροντος του τέκνου, αρκετές δικαστικές αποφάσεις επικαλούνται τον δικαιολογητικό λόγο θέσπισης του ανώτατου και κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας⁶⁸⁷. Στις περιπτώσεις, λοιπόν, αιτήσεων υιοθεσίας κατά τις οποίες τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας ξεπερνιούνται από τους αιτούντες, κρίνεται νομολογιακά ότι το συμφέρον του τέκνου, ούτως ή άλλως, εξυπηρετείται με τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας για τον υιοθετούμενο⁶⁸⁸, χωρίς να χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός - αυτός της διαφοράς ηλικίας - για την τέλεση της υιοθεσίας. Έτσι, η προϋπόθεση των ορίων διαφοράς ηλικίας που θέτει ο νόμος καταλήγει, όχι μόνον να συνεκτιμάται στο πλαίσιο εξέτασης μίας αίτησης υιοθεσίας, αλλά και να υπερ-εξυπηρετείται από μία άλλη διαφορετική αυτοτελή προϋπόθεση. Πράγματι, η συγκεκριμένη ερμηνευτική προσέγγιση φαίνεται να διευκολύνεται ιδιαίτερα από την, εκ των πραγματικών περιστατικών στις συγκεκριμένες υποθέσεις, τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας που θέτει η διάταξη 1543 ΑΚ⁶⁸⁹, ή σε κάθε περίπτωση, *ιδίως*⁶⁹⁰ όταν αυτή τηρείται.

Ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται στην περίπτωση, κατά την οποία, ακόμη και η αυτοτελής αυτή προϋπόθεση των ανώτατων ορίων ηλικίας που θέτει ο νόμος παρακάμπτεται διαδοχικά υπό το πρίσμα άλλης αυτοτελούς προϋπόθεσης που χρειάζεται να συντρέχει σε μία υιοθεσία: και πάλι την ικανοποίηση του συμφέροντος του τέκνου⁶⁹¹. Το συμφέρον του τέκνου, λοιπόν, αναδεικνύεται σε βασικό παράγοντα της επιχειρηματολογίας της νομολογίας, όχι μόνον στην περίπτωση υπέρβασης των ανώτατων ορίων διαφοράς

⁶⁸⁵ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised), Strasbourg, 27.XI.2008_2: «*The requirements of minimum age or age difference should only be waived on the ground of exceptional circumstances when this is in the best interests of the child. An example of such exceptional circumstances is when younger siblings have already been adopted by the family and the age difference requirement for adopting the older sibling is not met.*».

⁶⁸⁶ ΠΠρΗρακλείου 509/1999, με βάση την οποία κρίθηκε κι έγινε αποδεκτή αίτηση υιοθεσίας φυσικού αδελφού ήδη υιοθετημένου τέκνου από τους αιτούντες που δεν πληρούσαν τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας, όπως ίσχυαν κατά την έκδοση της εν λόγω απόφασης.

⁶⁸⁷ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013.

⁶⁸⁸ 1543 ΑΚ.

⁶⁸⁹ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΜΕΦΑθ 4059/2019.

⁶⁹⁰ ΑΠ 1632/2014.

⁶⁹¹ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008, ΕφΑθ 7138/2014.

ηλικίας στην υιοθεσία, αλλά ακόμη και στην περίπτωση αντίστοιχα υπέρβασης των ανώτατων ορίων ηλικίας. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως ξενίζει, εάν αναλογιστεί κανείς ότι η ύπαρξη ανώτατων ορίων ηλικίας έχει επιστρατευτεί ως βασικός λόγος στην επιχειρηματολογία της νομολογίας η οποία καταλήγει να κάνει αποδεκτές αιτήσεις υιοθεσίας, δίχως την τήρηση των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας, όπως προαναφέρθηκε.

Στην περίπτωση υπέρβασης των ορίων ηλικίας αντίστοιχα, τα δικαστήρια επιστρατεύουν περαιτέρω τη νομοθετική ευρύτητα με την οποία, ισχυρίζονται στη σκέψη τους, ο νομοθέτης προσεγγίζει τους περί υιοθεσίας ισχύοντες κανόνες, προτάσσοντας παράλληλα το συμφέρον του τέκνου. Στην κατεύθυνση αυτή, το συμφέρον του τέκνου συνιστά και πάλι τον σπουδαίο λόγο, η συνδρομή του οποίου αρκεί για την κάμψη των ανώτατων ορίων ηλικίας που τίθενται. Αυτό, μάλιστα, καλείται να εξετάσει το δικαστήριο στο πλαίσιο της έρευνάς του, συνεκτιμώντας και τους λοιπούς παράγοντες.

Τόσο στις περιπτώσεις υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας⁶⁹², όσο και των ορίων ηλικίας⁶⁹³, καταλυτικό ρόλο στην απόφαση του δικαστηρίου καλείται να διαδραματίσει η κρίση σχετικά με το πώς θα διαμορφωνόταν η πραγματικότητα των ανηλίκων κάθε φορά, εάν η εξεταζόμενη αίτηση υιοθεσίας δεν γινόταν αντίστοιχα αποδεκτή. Με βάση τα πραγματικά περιστατικά στην κάθε υπόθεση, όπως αναλύονται με μεγάλη λεπτομέρεια στις εξεταζόμενες αποφάσεις, σε συνδυασμό αντίστοιχα και με τα σχετικά πορίσματα της έκθεσης της κοινωνικής υπηρεσίας - στις περιπτώσεις που αυτά συνηγορούν στην κατεύθυνση της τέλεσης της υιοθεσίας - το δικαστήριο αιτιολογεί με ακρίβεια τις διαστάσεις της θετικής έκβασης της εκάστοτε εξεταζόμενης υπόθεσης υιοθεσίας, τονίζοντας εξ αντιδιαστολής και τις επιπτώσεις που θα είχε τυχόν απόρριψή της. Το δικαστήριο εξετάζει ουσιαστικά κατά πόσο η υπό εξέταση υιοθεσία αναμένεται να βελτιώσει αισθητά την κατάσταση του ανηλίκου, πρωτίστως την προσωπική. Συγκρίνει, δηλαδή, το δικαστήριο στις περιπτώσεις αυτές τις εν γένει συνθήκες υπό τις οποίες διαβιώνει το εκάστοτε ανήλικο με εκείνες που θα αναγκαστεί να βιώσει, εάν απορριφθεί η αίτηση υιοθεσίας και ανατεθεί η επιμέλειά του σε ίδρυμα⁶⁹⁴. Χαρακτηριστικό, μάλιστα, είναι το γεγονός ότι η σύγκριση αυτή αναδεικνύεται καταλυτική και σε περίπτωση υιοθεσίας ενήλικης, οπότε και πάλι το δικαστήριο επιστρατεύει, μεταξύ άλλων, τη σύγκριση μεταξύ των συνθηκών που θα δημιουργούνταν σε περίπτωση απόρριψης της εξεταζόμενης αίτησης, σε αντιδιαστολή με την αποδοχή αυτής⁶⁹⁵.

Άλλωστε, δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι, ειδικά για υπόθεση υιοθεσίας ανηλίκου, ο ίδιος ο Άρειος Πάγος⁶⁹⁶, αναιρώντας αντίστοιχα δευτεροβάθμια σχετική απόφαση⁶⁹⁷, επεσήμανε την αναγκαιότητα σύγκρισης της κατάστασης του προς υιοθεσία τέκνου, σε περίπτωση αποδοχής και απόρριψης της κρινόμενης αίτησης υιοθεσίας. Ειδικότερα, το Αναίρετικό δικαστήριο σημείωσε ότι το Εφετείο παρέλειψε να συγκρίνει τις εν γένει συνθήκες υπό τις οποίες διαβιούσε το προς υιοθεσία τέκνο με εκείνες που θα αναγκαζόταν

⁶⁹² ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΠατρών 1200/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕφΑθ 4059/2019.

⁶⁹³ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΑθ 7138/2014.

⁶⁹⁴ ΑΠ 1632/2014.

⁶⁹⁵ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

⁶⁹⁶ ΑΠ 1632/2014.

⁶⁹⁷ ΕφΘεσ 1371/2012.

να βιώσει, εάν ήθελε απορριφθεί η αίτηση υιοθεσίας και ανατεθεί η επιμέλειά του σε ίδρυμα. Μάλιστα, η παράλειψη αυτή φάνηκε να αντιπαραβάλλεται, στην εν λόγω απόφαση, με την ιδιαίτερη βαρύτητα που προσδόθηκε από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο στην ηλικία των αιτούντων, η οποία και δεν κρίθηκε εντέλει ως αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του προς υιοθεσία ανηλίκου⁶⁹⁸.

Στις περισσότερες, μάλιστα, περιπτώσεις, οι πραγματικές συνθήκες έχουν οδηγήσει ήδη στη θεμελίωση δεσμών του προς υιοθεσία τέκνου με τον αιτούντα αντίστοιχα. Το γεγονός δε αυτό, εκ των πραγμάτων, δύσκολα θα δικαιολογούσε - από κοινωνική, ψυχολογική και πρακτική σκοπιά - την απόρριψη της κρινόμενης κάθε φορά αίτησης, όσο άρτια αιτιολογημένη και εάν ήταν αυτή από νομική σκοπιά, λόγω μη πλήρωσης των προϋποθέσεων που ρητά θέτει το αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο. Συνεπώς, το συμφέρον του τέκνου και πάλι αναδεικνύεται, με τον τρόπο αυτό, σχεδόν «αυτόματα» σε καταλυτικό παράγοντα κρίσης του εκάστοτε δικαστηρίου. Τούτο ενδεχομένως συμβαίνει, προκειμένου να δικαιολογηθεί επαρκώς νομικά η κατάσταση που έχει ήδη διαμορφωθεί και η ανατροπή της οποίας πράγματι πιθανότατα να ήταν καταλυτικά αρνητική, στις περισσότερες περιπτώσεις αιτήσεων υιοθεσίας ανηλίκων από ανθρώπους που δεν πληρούν τα σχετικά ηλικιακά όρια.

Ωστόσο, στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι δίχως σημασία το γεγονός ότι το δικαστήριο καταλήγει να εγκλωβίζεται σε μία δεδομένη κατάσταση «τετελεσμένου». Είναι πράγματι δύσκολη η λήψη απόφασης για την ανατροπή μιας υφιστάμενης κατάστασης - ιδίως εφόσον αυτή αφορά σε τέκνο -, είναι ωστόσο εξίσου ενδιαφέρον ότι το δικαστήριο αντιμετωπίζει την κατάσταση αυτή ως δίλημμα: είτε αποδοχή της υφιστάμενης «de facto» οικογένειας, είτε ανάθεση επιμέλειας σε ίδρυμα. Δεν εξετάζεται καθόλου, ή τουλάχιστον δεν αναφέρεται στις σκέψεις των εξεταζόμενων δικαστικών αποφάσεων το ενδεχόμενο τυχόν διαφορετικής υιοθεσίας για το ίδιο τέκνο. Πλέον, με τις ισχύουσες σχετικά νομοθετικές διατάξεις⁶⁹⁹, ενδεχομένως το δίλημμα αυτό να μην συναντάται εφεξής, καθώς απαραίτητη προϋπόθεση για την παράδοση του προς υιοθεσία τέκνου είναι η εγγραφή των υποψήφιων θετών γονέων στο αντίστοιχο μητρώο⁷⁰⁰.

Στις εξεταζόμενες αποφάσεις πάντως, το εκάστοτε δικαστήριο καταλήγει σε αναμενόμενη αποτέλεσμα, επιστρατεύοντας στην κρίση του ως επιχείρημα υπέρ της αποδοχής των κρινόμενων, κάθε φορά, αιτήσεων υιοθεσίας τη σύγκριση ανάμεσα στην κατάσταση που θα προέκυπτε, κυρίως για το τέκνο⁷⁰¹, αλλά και για τους αιτούντες γονείς⁷⁰², σε περίπτωση που η αίτηση δεν γινόταν αποδεκτή. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, η απάντηση στο σχετικό δίλημμα είναι προφανής : το προς υιοθεσία τέκνο συζεί ήδη με τους αιτούντες την

⁶⁹⁸ ΑΠ 1632/2014 : «...περαιτέρω δε (ενν. το Εφετείο) παραλείπει να συγκρίνει τις εν γένει συνθήκες υπό τις οποίες διαβιώνει σήμερα το ανήλικο με εκείνες που θα αναγκαστεί να βιώσει αν απορριφθεί η αίτηση υιοθεσίας και ανατεθεί η επιμέλειά του σε ίδρυμα, αλλά προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ηλικία των αιτούντων, η οποία κατά τα αναφερόμενα παραπάνω δεν αποτελεί το αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του ανηλίκου».

⁶⁹⁹ Ν. 4538/2018.

⁷⁰⁰ *Ibid*, αρ. 20 και 25. Το τελευταίο τροποποιεί το αρ. 7§ 2 του ν. 2447/1996, με βάση το οποίο πλέον, προϋπόθεση για την παράδοση του παιδιού στους υποψήφιους θετούς γονείς είναι η εγγραφή τους στο Εθνικό Μητρώο Υποψήφιων Θετών Γονέων.

⁷⁰¹ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΕφΑΘ 6952/2008, ΕφΘεσ 543/2013.

⁷⁰² ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΕφΑΘ 6952/2008.

υιοθεσία του, οι σχέσεις και οι δεσμοί έχουν ήδη δημιουργηθεί. Μάλιστα, στην κατεύθυνση αυτή συνηγορεί ρητά - τουλάχιστον σε αρκετές περιπτώσεις - και η αντίστοιχη έρευνα της κοινωνικής υπηρεσίας⁷⁰³. Συνυπολογιζόμενων των πιο πάνω, το αποτέλεσμα της εξίσωσης συνηγορεί στην αποδοχή των εξεταζομένων από το δικαστήριο κάθε φορά αιτήσεων. Η άλλη επιλογή είναι το παιδί να μείνει σε κάποιο ίδρυμα ή σε μία οικογένεια που δεν θέλει ή δεν μπορεί να το αναλάβει, ή ακόμη και να μην ενταχθεί στη νέα οικογένεια του φυσικού του γονέα. Το διακύβευμα μεγάλο. Ωστόσο, αυτό δεν θα έπρεπε να οδηγεί στην αποδοχή όλων των αιτήσεων υιοθεσίας με κάθε θυσία⁷⁰⁴. Άλλωστε, εάν δεν γίνει δεκτή η εκάστοτε υπό κρίση αίτηση, δεν σημαίνει απαραίτητως ότι το παιδί θα μείνει «έκθετο». Συντρέχει πάντα το ενδεχόμενο να βρεθεί πιο κατάλληλη οικογένεια ή ακόμη και συνθήκη να το περιβάλλει. Τουλάχιστον, αυτό φαίνεται να προκύπτει και από τον αριθμό των ανθρώπων που επιθυμούν και αναζητούν την υιοθεσία ή αναδοχή ανηλίκων στην Ελλάδα. Η απόφαση, σε κάθε περίπτωση, που καλείται να λάβει ο ερμηνευτής του δικαίου είναι σαφώς δύσκολη και οι απαντήσεις δεν μπορεί να είναι μονοδιάστατες, ούτε η κριτική τους. Άλλωστε, αντίστοιχες καταστάσεις εικάζεται ότι θα διευκολύνει η σχετική νομοθετική αλλαγή με την καθιέρωση μητρώου για τους υποψήφιους θετούς γονείς, η εγγραφή στο οποίο συνιστά προϋπόθεση για την παράδοση του τέκνου στους ή στο θετό γονέα.

Συνοπτικά, στις εξεταζόμενες στην παρούσα περίπτωση υιοθεσίας ανηλίκων, το συμφέρον του τέκνου ανάγεται σε βασικό, ακόμη και καταλυτικό, παράγοντα ερμηνείας όλων των διατάξεων που αφορούν στα ηλικιακά όρια για την υιοθεσία. Μάλιστα, τούτη η τάση επεκτάθηκε και σε μεμονωμένη περίπτωση υιοθεσίας ανηλίκων που είχαν γεννηθεί με ΙΥΑ⁷⁰⁵, κατόπιν άδειας που είχε δοθεί σε μοναχικό άνδρα για τεχνητή αναπαραγωγή μέσω παρένθετης μητέρας⁷⁰⁶, η οποία, εκ των υστέρων ανακλήθηκε⁷⁰⁷, καθώς και σε περίπτωση υιοθεσίας ενήλικης⁷⁰⁸. Η αντίθετη δε προσέγγιση του συμφέροντος του τέκνου, ως λόγου ακριβώς «ευλαβικής» τήρησης των σχετικών ορίων διαφοράς ηλικίας, συνιστά μάλλον εξαιρετική περίπτωση⁷⁰⁹ και δεν ακολουθείται με συνέπεια, τουλάχιστον νομολογιακά. Τούτο, πάντως, αναδεικνύει το νομικό παράδοξο η ίδια αόριστη έννοια να αποτελεί τη βάση τόσο για την αποδοχή, όσο και για την απόρριψη αιτήσεων καθ' υπέρβαση των ορίων ηλικίας που θέτει το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο.

Γ.2.2.ii. Η δυσχέρεια επίκλησης του συμφέροντος του τέκνου ως φίλτρου νομολογιακής ερμηνείας για την ηλικία στην ΙΥΑ και ο κίνδυνος αποσιώπησής του
Το συμφέρον του τέκνου συνιστά βασική αρχή ερμηνείας τόσο για υποθέσεις υιοθεσίας, όσο και ΙΥΑ. Σαφώς η αξιολογική βαρύτητα που καλείται να διαδραματίσει ο εν λόγω παράγοντας σε κάθε περίπτωση διαφοροποιείται. Τούτο, σε συνέχεια των όσων προαναφέρθηκαν,

⁷⁰³ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑΘ 6952/2008, ΕφΘεσ 543/2013, αλλά και ΜΕφΑΘ 4059/2019.

⁷⁰⁴ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1542 ΑΚ, Β.ΙΙΙ.6.

⁷⁰⁵ ΕφΑΘ 7138/2014.

⁷⁰⁶ ΜΠρΑΘ 2827/2008.

⁷⁰⁷ ΕφΑΘ 3357/2010.

⁷⁰⁸ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

⁷⁰⁹ Βλ. ΜΠρΑΘ 529/2005, η οποία, ακριβώς επικαλούμενη και πάλι το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου, καταλήγει σε απόρριψη σχετικής αίτησης υιοθεσίας ανηλίκου, λόγω υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας από τους αιτούντες.

προκύπτει από το γεγονός ότι, στην περίπτωση της υιοθεσίας, το τέκνο ήδη υφίσταται και αντίστοιχα η αξιολόγηση ως το προς συμφέρον αυτού είναι πολύ πιο ευχερής πρακτικά. Αντίθετα, στην περίπτωση της ΙΥΑ το τέκνο είναι μεν αντικείμενο επιθυμίας, αλλά ακόμη δεν έχει καν συλληφθεί - παρά μόνον ως ιδέα ίσως - και συνεπώς ακόμη δεν έχει υπάρξει. Αντίστοιχα, λοιπόν, το τέκνο ούτε υφίσταται, ούτε η αξιολόγηση ως προς το συμφέρον αυτού είναι πρακτικά ευχερής. Η σχετική αρχή έχει τεθεί από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο⁷¹⁰ και ο φορέας που εξετάζει κάθε φορά τις κρίσιμες προϋποθέσεις στην πράξη, προφανώς καλείται να αντιμετωπίσει την πραγματική δυσκολία αξιολόγησης μίας αρχής, δίχως ακόμη σαφές πρακτικό υπόβαθρο, τουλάχιστον στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων⁷¹¹.

Έχει ενδιαφέρον ως προς την πιο πάνω διαπίστωση σχετικά με την πρακτική δυσκολία αξιολόγησης του συμφέροντος του τέκνου στην περίπτωση ΙΥΑ να διατρέξει κανείς τα έντυπα συναίνεσης υποβολής σε ΙΥΑ, όπως αυτά παρατίθενται στην ιστοσελίδα της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ και όπως συμπληρώνονται αντίστοιχα από τις μονάδες ΙΥΑ, κατά τον έλεγχο ως προς τις προϋποθέσεις υποβοήθησης⁷¹². Πράγματι, στα έντυπα αυτά είναι δύσκολο να εντοπίσει κανείς ξεκάθαρα σημεία που εξετάζονται ως προς το κριτήριο αυτό. Είναι, άλλωστε, άξιο προβληματισμού πώς θα μπορούσε να ληφθεί *κυρίως*⁷¹³ υπόψη, με βάση τη σχετική διατύπωση των κρίσιμων νομοθετημάτων, το συμφέρον του προς γέννηση τέκνου από τις μονάδες ΙΥΑ. Αυτός ο προβληματισμός μάλιστα αναδεικνύεται ακόμη πιο έντονος, εάν κανείς υιοθετήσει ακριβώς την άποψη που υποστηρίζει ότι οι μονάδες ΙΥΑ είναι αποκλειστικά αποδέκτες της επίμαχης διάταξης του ν. 3305/2005⁷¹⁴, λόγω της γραμματικής διατύπωσης αυτής⁷¹⁵. Αναρωτιέται κανείς πώς οι αρμόδιοι ιατρικοί φορείς, πέρα από την αναφορά των ιατρικών, κατά βάση, κινδύνων που συνδέονται με την υγεία του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί με ΙΥΑ⁷¹⁶, θα μπορούσαν να προβούν σε αξιολόγηση και επιπλέον παραγόντων για

⁷¹⁰ Εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.4, σελ. 1 και ΙΙ (1455 ΑΚ), σελ. 2.

Αρ. 1 παρ. 2 ν. 3305/2005 και σχετική εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β., σελ. 1, με αναφορά στο συμφέρον του τέκνου, ως εκδήλωση της θεμελιώδους αρχής προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού που κατοχυρώνει η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (Ν. 2101/1992), και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.

Αρ. 3, παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

Αντίστοιχα, παρατίθενται ενδεικτικά σημεία αναφοράς από τη Σύμβαση του Οβιέδο, ως προς το συμφέρον του ατόμου: Προοίμιο, άρθρα 2, 13 (ανθρώπινο γονιδίωμα), 15 (επιστημονική έρευνα), 18 (έρευνα σε έμβρυα in vitro), καθώς και αντίστοιχα χωρία από το σχετικό ερμηνευτικό κείμενο της Σύμβασης του Οβιέδο (Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine), Nos 21, 22.

⁷¹¹ Βλ. αντίθετα ΕφΑθ 33570/2010, η οποία ανατρέπει απόφαση που έχει κάνει δεκτή αίτηση για άδεια τεχνητής υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας σε μοναχικό άνδρα (ΠΠρΑθ 2827/2008), ενώ, στο μεταξύ, έχουν γεννηθεί δίδυμα, για τα οποία έχει κατατεθεί αίτηση υιοθεσίας από τη σύζυγο του πατέρα, οπότε και στη σχετική δικαστική σκέψη μεταγενέστερης δικαστικής απόφασης λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον των προς υιοθεσία τέκνων που έχουν αποκτηθεί μέσω παρένθετης μητέρας, με ιδιαίτερη επισήμανση στον τρόπο γέννησής τους (ΕφΑθ 7138/2014).

⁷¹² Βλ. υπόδειγμα εντύπων συναίνεσης υποβολής σε μέθοδο ΙΥΑ/κρυσυντήρησης γεννητικού υλικού: <http://eaiya.gov.gr/enimerosi/%ce%ad%ce%bd%cf%84%cf%85%cf%80%ce%b1%cf%83%cf%85%ce%bd%ce%b1%ce%af%ce%bd%ce%b5%cf%83%ce%b7%cf%82/>.

⁷¹³ Αρ. 1 παρ. 2 ν. 3305/2005, αρ. 3, παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

⁷¹⁴ Παπαδοπούλου – Κλαμαρή, Δ. (2010α), σελ. 227, Τροκάνας, Θ. (2011), σελ. 159.

⁷¹⁵ Αρ. 1, παρ. 2 ν. 3305/2005 (με υπογράμμιση της γράφουσας) : «*Κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί*».

⁷¹⁶ Βλ. έντυπο έγγραφης συναίνεσης έγγαμου/άγαμου ζευγους/άγαμης μόνης γυναίκας για την υποβολή σε μέθοδο ΙΥΑ, σύμφωνα με το οποίο οι συναινούντες δηλώνουν ότι ενημερώθηκαν, μεταξύ άλλων, και για : «... Τη διαδικασία, τη φύση, το σκοπό, τα επιμέρους στάδια, τους όρους, τις συνθήκες κρυσυντήρησης/μεταφοράς και χρήσης του γεννητικού υλικού μας, τους πιθανούς κινδύνους, τις επιπλοκές και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, λαμβάνοντας υπόψιν και την ηλικία μας, την κατάσταση της υγείας μας και την ύπαρξη ή μη συγγένειας

το συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου. Και ναι μεν από την πλευρά των μελλοντικών γονέων, δεδομένα σχετικά με το ιατρικό ιστορικό τους, την ηλικία αυτών και τυχόν κληρονομικότητα από την πλευρά τους σε νοσήματα μπορεί να ελεγχθεί από τις μονάδες ΙΥΑ, η εξέταση της ικανότητας, ωστόσο, των μελλοντικών γονέων να ανταποκριθούν στις ανάγκες του τέκνου που θα γεννηθεί⁷¹⁷ είναι πράγματι πολύ πιο δυσχερές στην αξιολόγηση. Τούτο, άλλωστε, έχει ως αναμενόμενο αποτέλεσμα, θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς, την «παράλειψη» του σχετικού κριτηρίου από την αντίστοιχη λίστα ελέγχου των δεδομένων από τις αρμόδιες ιατρικές μονάδες. Και ναι μεν τα ειδικότερα κριτήρια εξειδίκευσης της έννοιας του συμφέροντος του τέκνου, τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από την Εθνική Αρχή ΙΥΑ και τις μονάδες ΙΥΑ είναι πράγματι δύσκολο να καθορισθούν επακριβώς⁷¹⁸, ωστόσο, τούτο είναι απαραίτητο να γίνει, ακριβώς για την εξυπηρέτηση του λόγου θέσπισής τους, δηλαδή του συμφέροντος του τέκνου και της *ιδιαίτερης βαρύτητας* που αυτό φέρει στην όλη διαδικασία⁷¹⁹.

Με αφορμή την πιο πάνω διαπίστωση και την πρακτική διάσταση της δυσκολίας ελέγχου από τις μονάδες ΙΥΑ των παραγόντων που κατατείνουν εν γένει στο συμφέρον του τέκνου, ανακύπτουν ερωτήματα σχετικά με τη σκοπιμότητα ελέγχου της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου από την πλευρά των δικαστηρίων που καλούνται να εξετάσουν αιτήσεις υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας ή αντίστοιχα αιτήσεις μεταθανάτιας γονιμοποίησης. Αν και έχει υποστηριχθεί η αντίθετη άποψη⁷²⁰, ότι δηλαδή δεν νοείται ο σχετικός έλεγχος σκοπιμότητας εφαρμογής των συγκεκριμένων μεθόδων ΙΥΑ από την πλευρά του δικαστηρίου, ωστόσο, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, μάλλον το βάρος κλίνει προς την αντίθετη άποψη.

Φαίνεται οριακά ανησυχητικό το γεγονός ότι, στη συντριπτική πλειοψηφία των σχετικών με αιτήσεις ΙΥΑ δικαστικών αποφάσεων, το συμφέρον του τέκνου ουδόλως εξετάζεται, αν και αναφέρεται στο σκεπτικό τους, αλλά δίχως ειδικότερες πρακτικές προεκτάσεις. Και ενώ αναρωτιέται κανείς πώς οι μονάδες ΙΥΑ θα μπορούσαν να εξετάζουν τέτοιες παραμέτρους και κριτήρια εξειδίκευσης που εκφεύγουν του αμιγώς ιατρικού αντικειμένου, αυτό θεωρούμε ότι θα μπορούσε κάλλιστα να γίνει από την πλευρά των δικαστηρίων που καλούνται να εξετάσουν σχετικές αιτήσεις ΙΥΑ για περιπτώσεις υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας και για περιπτώσεις μεταθανάτιας γονιμοποίησης, δίχως απαραίτητα να αναιρείται ο χαρακτήρας αυτών ως μεθόδων επικουρικών της φυσικής σύλληψης. Τούτο, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη η αντίστοιχη εμπειρία των δικαστηρίων ως προς την αξιολόγηση του συμφέροντος του προς υιοθεσία τέκνου. Κατ' αναλογία των παραγόντων που συντείνουν στο συμφέρον του τέκνου στην υιοθεσία, οι προς αξιολόγηση στην ΙΥΑ παράγοντες θα μπορούσαν να είναι - επιπλέον αυτών της υγείας που είναι σαφώς σημαντικότεροι - και οι σχετιζόμενοι με το ηθικοπνευματικό υπόβαθρο των γονέων. Άλλωστε, στόχος είναι να

μεταξύ μας, το ποσοστό αποθολών ανεξαρτήτως της ηλικίας της γυναίκας, το ποσοστό πολύδυμης κύησης και τους συνδεδεμένους με αυτή μητρικούς και παιδικούς κινδύνους.....γ) τη φύση και τους πιθανούς κινδύνους της θεραπείας συμπεριλαμβανομένου του κινδύνου σύλληψης τέκνων με αναπτυξιακές και γενετικές ανωμαλίες, δ) τις πιθανές παρενέργειες και τους κινδύνους για τη γυναίκα που θα υποβληθεί σε ΙΥΑ και τα τέκνα που τυχόν θα συλληφθούν, συμπεριλαμβανομένου του συνδρόμου υπερδιέγερσης των ωοθηκών....».

⁷¹⁷ Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, σελ. 1-2.

⁷¹⁸ *Ibid.*

⁷¹⁹ *Ibid.*, σελ. 1.

⁷²⁰ Τροκάνας, Θ. (2011), σελ. 165, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, ΙΙ.28.

εξασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, πάντα η βιολογική, ψυχοπνευματική ανάπτυξη και ισορροπία του τέκνου και η περιουσιακή του αποκατάσταση, με βάση τουλάχιστον τη συνήθη πορεία των πραγμάτων⁷²¹. Βέβαια, στο σημείο αυτό, εύλογα θα μπορούσε κανείς να αντιλέξει ότι δεν είναι εύκολο να εφαρμοσθεί αντίστοιχα και στην περίπτωση της ΙΥΑ η μεθοδολογία της σύγκρισης καταστάσεων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της υιοθεσίας. Στην υιοθεσία, η σύγκριση επικεντρώνεται στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται το προς υιοθεσία τέκνο, σε σχέση με αυτή στην οποία θα περιέλθει, εφόσον γίνει αποδεκτή η κρινόμενη αίτηση. Και είναι γεγονός ότι, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, η σύγκριση αυτή οδηγεί με *ασφάλεια* ή ακόμη και με κάθε κόστος στο αποτέλεσμα της αποδοχής της εκάστοτε αίτησης, με την πεποίθηση ότι θα αποδειχθεί το νέο περιβάλλον πιο κατάλληλο για το τέκνο. Εν προκειμένω, στην περίπτωση της ΙΥΑ, η μεθοδολογία της σύγκρισης μάλλον θα οδηγήσει με *ασφάλεια* σε ουτοπικό αποτέλεσμα, καθώς τίθεται προς έλεγχο η κατάσταση της ύπαρξης σε σχέση με αυτή της μη ύπαρξης. Τέκνο, το οποίο δεν υφίσταται καν, πρόκειται να γεννηθεί από πρόσωπα που το επιθυμούν, των οποίων η ικανότητα να ανταποκριθούν στον ρόλο τους ως επίδοξων γονέων είναι δύσκολο να αξιολογηθεί. Το δικαστήριο κινδυνεύει να βρεθεί αντιμέτωπο με το υπαρξιακό δίλημμα (ύπαρξη vs μη ύπαρξη). Και σαφώς το συμφέρον του τέκνου δεν μπορεί παρά να επιτάσσει το πρώτο. Αναρωτιέται κανείς, εν προκειμένω όμως, μήπως με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται ακόμη πιο έντονος ο κίνδυνος να οδηγηθούμε και σε μία τάση για ΙΥΑ με κάθε θυσία, όπως αντίστοιχα για την υιοθεσία, με βάση τα όσα έχουν αναφερθεί πιο πάνω.

Στο πλαίσιο δε της παρούσας, παρουσιάζει ειδικότερα ενδιαφέρον η περίπτωση υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας, καθώς και η περίπτωση μεταθανάτιας γονιμοποίησης, οπότε και έγκειται στην κρίση του δικαστηρίου η εξέταση συνδρομής των σχετικών προϋποθέσεων και, συνακόλουθα, η αποδοχή ή μη της εξεταζόμενης αίτησης. Άλλωστε, δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι ο νομοθέτης προέκρινε η σχετική απόφαση να εκδίδεται από το δικαστήριο⁷²², και όχι όπως στις λοιπές περιπτώσεις ΙΥΑ⁷²³, λόγω ακριβώς της ακόμη μεγαλύτερης σπουδαιότητας και του κατεξοχήν εξαιρετικού χαρακτήρα της περίπτωσης εμπλοκής και παρένθετης κυοφόρου γυναίκας, όπως και στη μεταθανάτια γονιμοποίηση. Για τον επιπλέον αυτό ακριβώς λόγο, θεωρούμε ότι η εξέταση του συμφέροντος του τέκνου θα μπορούσε να λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο στο πλαίσιο του αυστηρού πλαισίου που έχει θεσπισθεί ειδικά για τις περιπτώσεις αυτές. Η εμπλοκή του δικαστηρίου δεν είναι απαραίτητο να περιορίζεται μόνον στον τυπικό έλεγχο της συνδρομής των προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος - ως στάθμιση της αξιολόγησης του νομοθέτη για το συμφέρον του μέλλοντος να υπάρξει τέκνο - αλλά μπορεί κάλλιστα να επεκτείνεται και στη λύση των περίπλοκων ζητημάτων που ακριβώς ανακύπτουν από την εφαρμογή του νόμου. Ακούγεται παράδοξο να απαιτείται η εξέταση του συμφέροντος του τέκνου από τις μονάδες ΙΥΑ και την Εθνική Αρχή ΙΥΑ για τις πιο «απλές» μεθόδους τεχνητής υποβοήθησης και ο παράγοντας αυτός αντίστοιχα να αποσιωπάται στις υποθέσεις που είναι οι πλέον εξαιρετικές, και για τον λόγο αυτό και πιο αυστηρό το σχετικό πλαίσιο.

⁷²¹ Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1542 ΑΚ, ΙΙΙ.1, 6.

⁷²² 1457, 1458 ΑΚ, και αρ. 1 ν. 3089/2002, καθώς και σχετική εισηγητική έκθεση ν. 3089/2002, Ι.4 και ΙΙ.1 αντίστοιχα.

⁷²³ Αρ. 1 ν. 3089/2002, και αρ. 16 ν. 3305/2005.

Θεωρούμε, λοιπόν, ότι το δικαστήριο, στις υποθέσεις που καλείται να εξετάσει αιτήσεις ΙΥΑ, θα μπορούσε να σταθμίζει τα δεδομένα που συνηγορούν στο συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνο. Η συντριπτική πλειοψηφία, ωστόσο, σχετικών αποφάσεων μάλλον κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση⁷²⁴, σε σύμπνοια με τη σχετική θεωρητική τοποθέτηση⁷²⁵. Εντούτοις, επισημαίνονται ελάχιστες αντίστοιχες αποφάσεις που ακολουθούν αντίθετη προσέγγιση στη μεθοδολογία και το σκεπτικό τους⁷²⁶. Έχει ενδιαφέρον ότι καμία από τις αποφάσεις που κάνουν δεκτές αιτήσεις υποβολής σε ΙΥΑ, καθ' υπέρβαση των οριζόμενων από τον νόμο ηλικιακών ορίων⁷²⁷, δεν αξιολογούν το συμφέρον του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνο. Και μάλιστα, όχι απλώς ελλείπει ειδικά η βαρύτητα ως προς την αξιολόγηση της έννοιας του συμφέροντος του τέκνου, αλλά τούτο ούτε καν λαμβάνεται υπόψη, ούτε αξιολογείται στο κείμενό των εν λόγω αποφάσεων. Οι αποφάσεις που κάνουν αποδεκτές αιτήσεις υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας, ακόμη και παρά τη μη τήρηση του ηλικιακού ορίου που θέτει ο νόμος, επικεντρώνονται, για την ακρίβεια, περιορίζονται στην εξέταση του ζητήματος από την πλευρά της αιτούσας γυναίκας, επιβεβαιώνοντας τον γονεοκεντρικό χαρακτήρα του όλου πλαισίου της τεχνητής αναπαραγωγής. Οι αποφάσεις αυτές περιορίζονται σε γενικές αναφορές στο συμφέρον του τέκνου, κυρίως στο πλαίσιο εξέτασης και επανάληψης των αναφορών της εισηγητικής έκθεσης του ν. 3305/2005⁷²⁸, δίχως ειδικότερες παραμέτρους και ανάλυση. Και ίσως να ήταν παράδοξο οι αποφάσεις που κάνουν δεκτές αιτήσεις ΙΥΑ, παρά την μη τήρηση του ηλικιακού ορίου που θέτει ο νόμος, να καταφέρουν να θεμελιώσουν τη συνδρομή του συμφέροντος του τέκνου στις εξεταζόμενες περιπτώσεις, αφού με το σκεπτικό τους καταλήγουν να παρακάμπτουν τον ίδιο τον νόμο.

Οι δικαστικές δε αποφάσεις οι οποίες έχουν αντίστοιχα απορρίψει αιτήσεις υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας, ακριβώς λόγω υπέρβασης του ορίου ηλικίας που τίθενται από το νομοθετικό πλαίσιο για την υποβοηθούμενη μητέρα, είτε περιορίζονται, αναμενόμενα ενδεχομένως, στην αναπαραγωγή της εισηγητικής έκθεσης του ν. 3305/2005⁷²⁹, είτε επιστρατεύουν ενδελεχείς ερμηνευτικές θεωρητικές προσεγγίσεις για την απόρριψη των ισχυρισμών των αποφάσεων εκείνων που έχουν κινηθεί σε αντίθετη ερμηνευτική

⁷²⁴ ΜΠρΑθ 4823/2003 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΗρακλείου 678/2003 (Αρμ. 2003, 1603), ΜΠρΑθ 1320/2004 (Αρμ. 2004, 374), ΜΠρΑθ 5146/2007, ΜΠρΑθ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009, ΜΠρΡόδου 115/2015 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος), ΠΠρΠατρών 248/2016, ΕφΠειραιά 275/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019, ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁷²⁵ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή (2010α), σελ. 227-228, Τροκάνας, Θ. (2011), σελ. 165, Περάκη, Β. (2013), ΣΕΑΚ 1458 ΑΚ, II.28.

⁷²⁶ ΜΠρΚατερίνης 408/2006, (Αρμ. 2007, σελ. 863), ΜΠρΡοδόπης 400/2007 (Αρμ. 2008, 1046), ΜΠρΘεσ 395/2009 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΘεσ 838/2010 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης). Οι εν λόγω αποφάσεις χορηγούν άδεια τεχνητής υποβοήθησης, μέσω παρένθετης μητέρας, σε αιτήσεις, οι οποίες πληρούν όλες τις τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Το δικαστήριο δε εξετάζει, κάθε φορά, επιπροσθέτως, και συγκεκριμένα περιστατικά ως προς τους αιτούντες, τα οποία συνηγορούν στο συμφέρον του προς γέννηση τέκνου.

⁷²⁷ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018.

⁷²⁸ *Ibid*, με βάση τον συλλογισμό των οποίων με αφορμή το ν. 3305/2005 και την εισηγητική αυτού έκθεση (με υπογραμμίσεις της γράφουσας) : «.....Και τούτο διότι (α) η ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας θεσπίστηκε με το Ν. 3305/2005 για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου, ενώ ως όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος.....».

⁷²⁹ Εφ Πειραιά 275/2015: «... Πρέπει να σημειωθεί ότι διά της από 16-11-2004 εισηγητικής εκθέσεως επί του σχεδίου του Ν. 3305/2005 , δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία εις προκεχωρημένην ηλικίαν συνδέεται προς αυξημένους κινδύνους διά την υγείαν της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού και».

κατεύθυνση⁷³⁰. Στην περίπτωση αυτή, μάλιστα, εξετάζεται το συμφέρον του τέκνου, ως ειδικότερη εκδήλωση της αρχής για την προστασία των δικαιωμάτων του μέλλοντος να γεννηθεί παιδιού. Υποστηρίζεται δε ακόμη η αναγκαιότητα ελέγχου από το ίδιο το δικαστήριο ενός σταθερού και υποστηρικτικού περιβάλλοντος για κάθε παιδί που θα γεννηθεί μέσω ΙΥΑ, καθώς και η περαιτέρω εξέταση από την πλευρά των μελλοντικών γονέων ορισμένων δεδομένων, όπως η ηλικία, το ιατρικό ιστορικό αυτών, η κληρονομικότητα σχετικά με ορισμένα νοσήματα, καθώς και η ικανότητα των αιτούντων να ανταποκριθούν στις ανάγκες του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί. Μάλιστα, με βάση τα πιο πάνω, το δικαστήριο καταλήγει ότι οι περιορισμοί της ηλικίας στην ΙΥΑ είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί, καθόσον δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος.

Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι το συμφέρον του τέκνου δεν λαμβάνεται υπόψη και σε λοιπές περιπτώσεις ΙΥΑ, οι οποίες δεν συνέχονται άμεσα με ηλικιακά όρια. Τούτες αφορούν είτε στις περιπτώσεις αιτήσεων υποβολής μοναχικών αντρών μέσω παρένθετης μητέρας⁷³¹, είτε και μεταθανάτιας γονιμοποίησης⁷³². Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις και πάλι δεν υφίστανται τέκνα, αλλά μόνον αιτούντες γονείς - μοναχικά, κατά βάση, πρόσωπα, είτε από επιλογή, είτε από την ίδια τη ζωή. Ωστόσο, στην περίπτωση της αίτησης άγαμου άντρα να υποβοηθηθεί για τεχνητή αναπαραγωγή μέσω παρένθετης μητέρας, η σχετική πρωτόδικη απόφαση που έδινε την αιτούμενη άδεια⁷³³ ανατράπηκε από το Εφετείο⁷³⁴. Τούτο συνέβη, μάλιστα, ενώ, στο μεταξύ, είχαν ήδη γεννηθεί δίδυμα, το συμφέρον των οποίων μάλλον δεν φάνηκε να λαμβάνεται υπόψη. Αυτό προκύπτει, διότι, ενώ δίδυμα είχαν ήδη γεννηθεί με βάση υφιστάμενη άδεια για ΙΥΑ, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο ήλθε να ανατρέψει την κατάσταση αυτή, δίχως να αναφερθεί καθόλου στο πραγματικό αυτό γεγονός, αλλά αποκλειστικά και μόνο σε ζητήματα ερμηνείας του νόμου⁷³⁵. Ευτυχώς, εκ των υστέρων, η κατάσταση αυτή πρακτικά διευθετήθηκε⁷³⁶, και το συμφέρον των τέκνων που είχαν ήδη έλθει στη ζωή ελήφθη υπόψη.

Σαφώς τα πιο πάνω δεν αναιρούν τον αρχικό προβληματισμό σχετικά με την αντικειμενική δυνατότητα σύγκρισης ανάμεσα στην κατάσταση του τέκνου προτού και αφότου γεννηθεί, ούτε τις πρακτικές δυσκολίες ως προς τον τρόπο αξιολόγησης. Ωστόσο, το γεγονός αυτό, όπως αποδεικνύει μερικώς η πράξη⁷³⁷, δεν καθιστά, στις περιπτώσεις της ΙΥΑ, απαραίτητα νομολογιακά ανέφικτη την εξέταση του συμφέροντος του τέκνου, έστω και εάν το τελευταίο ακόμη δεν υφίσταται. Τούτο, άλλωστε, επιτάσσει και το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο⁷³⁸, μέσα από τις προϋποθέσεις που τίθενται, στο πλαίσιο αντιμετώπισης της ΙΥΑ ως επικουρικής μεθόδου έναντι της φυσικής σύλληψης. Η διαπίστωση αυτή, ωστόσο, θεωρούμε ότι δεν θα πρέπει να υποσκελίζει το γεγονός ότι το συμφέρον του τέκνου συνιστά και βασική ηθική

⁷³⁰ ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁷³¹ ΜΠΑΘ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009 και Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 43.

⁷³² ΜΠρΑΘ 5146/2007, ΕφαΘ 5887/2018.

⁷³³ ΜΠρΑΘ 2827/2008.

⁷³⁴ ΕφαΘ 3357/2010.

⁷³⁵ ΕφαΘ 3357/2010.

⁷³⁶ ΕφαΘ 7138/2014.

⁷³⁷ Βλ. αντίθετα ΜΠρΚατερίνης 408/2006, ΜΠρΟδόπης 400/2007, ΜΠρΘεσ 395/2009, ΜΠρΘεσ 838/2010.

⁷³⁸ Αρ. 2 παρ. 1 ν. 3305/2005 και σχετική εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, αρ. 3, παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ.

θεμελίωση για την απόκτησή του με τεχνητή αναπαραγωγή. Στη σχετική, μάλιστα, εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005, αναφέρεται ότι, ανάμεσα σε όλες τις παραμέτρους που πρέπει να συνεκτιμώνται στο πεδίο της ΙΥΑ, ιδιαίτερη βαρύτητα λαμβάνει η αξιολόγηση του συμφέροντος του μέλλοντος να γεννηθεί παιδιού. Σημειώνεται, εντούτοις, εύστοχα στο ίδιο κείμενο πως τα ειδικότερα κριτήρια εξειδίκευσης της έννοιας του συμφέροντος του παιδιού είναι δύσκολο να προσδιορισθούν.

Συνοψίζοντας τα πιο πάνω, φαίνεται ότι η χρήση του όρου «κατά την εφαρμογή των σχετικών μεθόδων» στην κρίσιμη διάταξη του ν. 3305/2005⁷³⁹ δεν συνεπάγεται αυτόματα, αν και υποστηρίζεται η θέση αυτή, ότι μοναδικός φορέας ελέγχου της συνδρομής του συμφέροντος του τέκνου είναι οι μονάδες ΙΥΑ, οι οποίες κυριολεκτικά καλούνται να εφαρμόσουν τις μεθόδους ΙΥΑ στα υποβοηθούμενα πρόσωπα. Πράγματι, οι μονάδες ΙΥΑ ελέγχουν τις προϋποθέσεις υποβολής σε ΙΥΑ, που δεν είναι άλλες από τις οριζόμενες στον νόμο. Προς την υποστηριζόμενη στην παρούσα μελέτη κατεύθυνση θεωρούμε ότι συνηγορεί ο ν. 3305/2005 στο σύνολό του. Με βάση τη διατύπωση αυτού, η αναφορά σε εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ γίνεται συλλήβδην για όλες τις μεθόδους και τις προϋποθέσεις αυτών, συμπεριλαμβανομένων και των ορίων ηλικίας των υποβοηθούμενων προσώπων. Άλλωστε, η διατύπωση της κρίσιμης διάταξης αναφέρεται ομοίως σε εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής⁷⁴⁰, δίχως ειδικότερη διάκριση. Εάν και στην περίπτωση των ορίων ηλικίας, ακολουθούσε κανείς την άποψη ότι αποκλειστικά αρμόδιες είναι οι μονάδες ΙΥΑ, εφόσον ο ν. 3305/2005 αναφέρεται σε εφαρμογή μεθόδων ΙΥΑ, τότε θα κατέληγε επαγωγικά ότι δεν συντρέχει ανάγκη για έλεγχο της τήρησης των ορίων ηλικίας για την υποβοηθούμενη γυναίκα από τα δικαστήρια, στην περίπτωση της παρένθετης μητρότητας και της μεταθανάτιας γονιμοποίησης. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, θα οδηγούσε σε άτοπο αποτέλεσμα. Άτοπο, ακριβώς, λόγω της σοβαρότητας αυτών των περιπτώσεων τεχνητής υποβοήθησης, αλλά και λόγω της βαρύτητας της αξιολόγησης του συμφέροντος του τέκνου στην όλη διαδικασία. Άλλωστε, ο τίτλος του ν. 3305/2005 καταδεικνύει ότι αυτός αφορά στο σύνολό του στην εφαρμογή της ΙΥΑ⁷⁴¹, δίχως πάλι διάκριση ως προς τον φορέα ελέγχου τήρησης των απαιτήσεων αυτής. Και ναι μεν το περιεχόμενο του εν λόγω νομοθετήματος είναι πολύ πιο τεχνικό σε σχέση με το ήδη υφιστάμενο πλαίσιο που έθετε ο ν. 3089/2002, ωστόσο ο ν. 3305/2005 δεν παύει να αφορά στο σύνολο των εν λόγω μεθόδων και στους φορείς ελέγχου συνδρομής των κρίσιμων σχετικών προϋποθέσεων. Καταλήγουμε, λοιπόν, ότι τόσο οι μονάδες και η Εθνική Αρχή ΙΥΑ, όσο και το δικαστήριο, στις περιπτώσεις για τις οποίες καθένα είναι αρμόδιο να ελέγξει τις σχετικές προϋποθέσεις, οφείλει να ελέγχει

⁷³⁹ Αρ.1 παρ. 2 ν. 3305/2005: «2. Κατά την εφαρμογή των παραπάνω μεθόδων πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί.»

Αρ.3, παρ. 2 Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ: «2. Κατά την εφαρμογή των μεθόδων της Ι.Υ.Α. πρέπει να λαμβάνεται κυρίως υπόψη το συμφέρον του παιδιού που θα γεννηθεί. Το δικαίωμα για την απόκτηση τέκνου και η απαγόρευση διακρίσεων αποτελούν θεμελιώδεις επιταγές του δικαίου.»

⁷⁴⁰ Αρ. 4 παρ. 1 ν.3305/2005 (με υπογραμμίσεις γράφουσας) : «1. Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πενήτακοστό έτος. Η εφαρμογή τους σε ανήλικα πρόσωπα επιτρέπεται κατ' εξαίρεση λόγω σοβαρού νοσήματος που επισύρει κίνδυνο στειρότητας, για να εξασφαλιστεί η δυνατότητα τεκνοποίησης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι όροι του άρθρου 7.»

⁷⁴¹ Ν. 3005/2005 «Εφαρμογή των μεθόδων ιατρικής Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (ΦΕΚ Α 17, 27.1.2005).

αυτές πλήρως και με αντίστοιχο σεβασμό τόσο προς τον θεσμό της ΙΥΑ, όσο και προς το γεγονός ότι από αυτόν θα προκύψει μία νέα ανθρώπινη ύπαρξη.

Με βάση τα πιο πάνω, θεωρούμε ότι και ο δικαστής, στις περιπτώσεις παρένθετης μητέρας και μεταθανάτιας γονιμοποίησης, θα έπρεπε να καλείται να λάβει την αντίστοιχη προσέγγιση και θέση : αξιολογώντας δεδομένα από την πλευρά των μελλοντικών γονέων, όχι μόνον την ηλικία, αλλά και την ικανότητα αυτών να ανταποκριθούν στον ρόλο του γονέα και στις ανάγκες του τέκνου⁷⁴². Στην πράξη, ωστόσο, το συμφέρον του τέκνου καταλήγει να είναι ο άγνωστος παράγοντας «Χ». Είναι μιν ένας παράγοντας ο οποίος λαμβάνεται υπόψη σαφώς και ρητώς στο νομοθετικό πλαίσιο της ΙΥΑ, καταλήγει δε να αγνοείται, επί της ουσίας, από τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις. Θεωρούμε ότι η στάση αυτή καταλήγει να αδικεί τον πιο σημαντικό, αλλά και συνάμα πιο αδύναμο, κρίκο της όλης αλυσίδας της ΙΥΑ - το ίδιο το τέκνο - όχι μόνον διότι δεν εξετάζει το συμφέρον του, αλλά διότι παρακάμπτει ακριβώς τα ίδια τα όρια και προϋποθέσεις που έχει θέσει σχετικά ο νόμος.

Συμπερασματικά, η έννοια του συμφέροντος του τέκνου καταλαμβάνει μεγάλη θεωρητική βαρύτητα και ως προς τους δύο θεσμούς - της υιοθεσίας και της ΙΥΑ -. Ως προς την πρακτική και νομολογιακή αξιολόγηση της έννοιας αυτής, παρατηρείται, ωστόσο, μία σημαντική διαφοροποίηση. Ο ρόλος που διαδραματίζει νομολογιακά το συμφέρον του τέκνου στην υιοθεσία, είναι σαφώς καταλυτικός, ενδεχομένως και σαρωτικός, έναντι των προϋποθέσεων που συνέχονται με την ηλικία των γονέων στην υιοθεσία, ενώ στην ΙΥΑ το συμφέρον του τέκνου δεν είναι καν αποδεκτό κατά πόσο πρέπει να εξετάζεται από το δικαστήριο στη σχετική κρίση του, για τις περιπτώσεις που το τελευταίο είναι αρμόδιο για την παροχή της αντίστοιχης άδειας. Όποια προσέγγιση και αν ακολουθήσει τελικά κανείς στο θέμα αυτό, στην περίπτωση της ΙΥΑ παρατηρείται ότι ακόμη και στις λίγες περιπτώσεις που το συμφέρον του τέκνου καθίσταται αντικείμενο επίκλησης από τη σχετική νομολογία, πρακτικά τούτο αποδεικνύεται δύσκολο να προσδιορισθεί και αντίστοιχα να αξιολογηθεί στο πλαίσιο των κρινόμενων υποθέσεων.

Στο πλαίσιο θεώρησης των δύο θεσμών ως «συγκοινωνούντων δοχείων», όπως επιχειρείται να αναδειχθεί στην παρούσα, το ενδιαφέρον των γονέων λαμβάνει, από την άλλη πλευρά, διαστάσεις μάλλον αντιστρόφως ανάλογες με αυτές που αποδίδονται στον παράγοντα του συμφέροντος του τέκνου. Το συμ-φέρον των εμπλεκόμενων μερών - του τέκνου και των γονέων - φαίνεται να αλληλοσυμπληρώνεται αντίστοιχα. Τούτο παρουσιάζει ενδιαφέρον, εάν αναλογισθεί κανείς ότι, κατά κύριο λόγο, στις υποθέσεις υιοθεσίας, κατά τις οποίες και το συμφέρον του τέκνου «πρωτοστατεί», η εξέταση της πλευράς των επίδοξων γονέων δεν λαμβάνεται υπόψη ή, εάν ληφθεί, τούτο γίνεται ακροθιγώς και μάλλον εξαιρετικά, στη διάσταση που καλείται να λάβει πλέον κοινωνικά η υιοθεσία στην ελληνική έννομη τάξη⁷⁴³. Αντίθετα, στην περίπτωση εξέτασης υποθέσεων ΙΥΑ, το συμφέρον του τέκνου μάλλον «έπεται» έναντι αυτού των γονέων. Ακόμη και εάν το συμφέρον του τέκνου εξεταστεί, τούτο γίνεται αντίστοιχα σε πιο θεωρητική βάση και με πρακτική δυσχέρεια προσδιορισμού. Ας σημειωθεί, άλλωστε, ότι η εν λόγω πρακτική δυσχέρεια προκύπτει και από την πραγματική κατάσταση της ουσιαστικής «ανυπαρξίας» του τέκνου, εν προκειμένω. Το συμ-φέρον των

⁷⁴² Εισηγητική έκθεση ν. 3305/2005, Β, αρ. 1.

⁷⁴³ Εφαθ 543/2013, Εφαθ 7138/2014.

εμπλεκόμενων, συμπερασματικά, επικοινωνεί και συν-κοινωνεί, προσαρμοζόμενο αντίστοιχα σε κάθε περίπτωση. Το διακύβευμα έγκειται στην αποφυγή αποσιώπησης της μίας ή της άλλης εμπλεκόμενης πλευράς. Την ισορροπία αυτή καλείται να ζυγίσει, και στις περισσότερες περιπτώσεις, το πετυχαίνει ο εκάστοτε εφαρμοστής του δικαίου, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα και τις πραγματικές συνθήκες, στην προσπάθεια υπαγωγής αυτών στις κρίσιμες διατάξεις, όπως και οφείλει, στο πλαίσιο του λειτουργημάτων του. Η διαπίστωση δε της όποιας δυσκολίας, η οποία είναι σαφώς υπαρκτή, δεν αποκλείει περαιτέρω περιθώρια βελτίωσης.

Γ.2.3. Η νομολογιακή προσέγγιση για την ηλικία μέσα από το φίλτρο των γονέων

Τόσο στην περίπτωση της υιοθεσίας, όσο και της ΙΥΑ, το τέκνο συνιστά σαφώς ουσιαστικό παράγοντα της εξίσωσης. Ωστόσο, ο άλλος βασικός παράγοντας της εξίσωσης που επιθυμεί το τέκνο είναι ο γονέας ή οι γονείς αντίστοιχα. Η ανάγκη και η επιθυμία απόκτησης τέκνων, και συνακόλουθα δημιουργίας οικογένειας, είναι σαφώς πανανθρώπινη και διαχρονική, όπως αντίστοιχα και η σχετική δυσκολία ή αδυναμία επίτευξης του στόχου αυτού⁷⁴⁴. Η δημιουργία οικογένειας αποτελεί αντικείμενο προστασίας από διεθνή κείμενα⁷⁴⁵. Ομοίως, έχει υποστηριχθεί ότι προστατεύεται από το Σύνταγμα⁷⁴⁶, αν και στο ίδιο το κείμενο του Συντάγματος δεν γίνεται ρητή μνεία στην προστασία της ίδρυσης οικογένειας, ως ξεχωριστού δικαιώματος⁷⁴⁷. Μέσα από την ιστορική επισκόπηση των δύο θεσμών, τα νομοθετικά ερείσματα αυτών, αλλά και μέσα από την ίδια την πραγματικότητα, αναδεικνύεται η καθοριστική σημασία που διαδραματίζουν οι γονείς στην κάθε διαδικασία. Ο γονέας επιθυμεί να αποκτήσει τέκνο και να δημιουργήσει οικογένεια, δικαίωμα τόσο σημαντικό που τυγχάνει ισχυρής αντίστοιχα προστασίας από διεθνή και εσωτερικά κείμενα. Η αδυναμία δε

⁷⁴⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, για το ρόλο της υιοθεσίας και της δανεικής μήτρας στην ανθρωπολογία της γέννησης, Παπαζήση, Θ. (1995), σελ. 997-998.

⁷⁴⁵ Αρ. 12 ΕΣΔΑ (δικαίωμα συνάψεως γάμου): «Αμα τη συμπλήρωσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύωσιν οικογένειαν συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους.».

Αρ. 23 παρ. 2 Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, σε συνέχεια απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, όπως κυρώθηκε με το ν. 2462/1997 «Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και του Δευτέρου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σχετικού με την κατάργηση της ποινής του θανάτου» (ΦΕΚ Α' 25/26.2.1997): «1. Η οικογένεια είναι φυσικό και θεμελιώδες στοιχείο της κοινωνίας, τα μέλη της δέον να απολαύουν την προστασία της κοινωνίας και του Κράτους. 2. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα ανδρών και γυναικών σε ηλικία γάμου να παντρεύονται και να δημιουργούν οικογένεια. 3. Κανένας γάμος δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλοντικών συζύγων. 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση της ισότητας των δικαιωμάτων και των ευθυνών των συζύγων σε σχέση με το γάμο, κατά τον έγγαμο βίο και κατά τη λύση του γάμου. Σε περίπτωση λύσης του γάμου, λαμβάνονται μέτρα για την εξασφάλιση της απαραίτητης προστασίας των παιδιών».

⁷⁴⁶ Βιδάλης, Τ. (2003), σελ. 832-835.

⁷⁴⁷ Άρθρο 21 Σ σχετικά με την προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες, σε συνέχεια του ψηφίσματος της 25ης Νοεμβρίου 2019 της Θ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων: «21.1. Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους. Το Κράτος μεριμνά για τη διασφάλιση συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης όλων των πολιτών μέσω ενός συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, όπως νόμος ορίζει.»

επίτευξης του σκοπού αυτού - ως υπογονιμότητα - ανάγεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας σε σημαντικό ζήτημα με ποικίλες κοινωνικές και ψυχολογικές προεκτάσεις, - ως δε αδυναμία αναπαραγωγής - ανάγεται σε ασθένεια του αναπαραγωγικού συστήματος⁷⁴⁸.

Η απόκτηση τέκνου είναι λοιπόν ο κοινός παρονομαστής και στόχος των γονέων και στους δύο θεσμούς. Η διαφοροποίηση εντοπίζεται στην απόκτηση υφιστάμενου τέκνου, στην περίπτωση της υιοθεσίας - συνήθως, αν και όχι πάντα⁷⁴⁹, από γεννητικό υλικό τρίτων - ή τέκνου που επίκειται να γεννηθεί - κατά βάση, αν και όχι πάντα⁷⁵⁰, από γεννητικό υλικό⁷⁵¹ των γονέων - στην περίπτωση της ΙΥΑ. Όποια και αν καταλήγει να είναι η επιλογή του γονέα στην πιο πάνω διαφοροποίηση, αυτή είναι σεβαστή. Το ενδιαφέρον εντοπίζεται μεν στην απόκτηση τέκνου και στην προάσπιση του συμφέροντός αυτού, δεν συνεπάγεται, ωστόσο, αυτόματα παραγκωνισμό ως προς το ενδιαφέρον και το συμ-φέρον του γονέα από την άλλη πλευρά. Ο γονέας, ως ο άλλος παράγοντας της εξίσωσης στον θεσμό της υιοθεσίας και της ΙΥΑ, και το ενδιαφέρον του για απόκτηση τέκνου αποτελούν, κατ' ουσία, και τον παράγοντα εκκίνησης της αντίστοιχης διαδικασίας, άλλωστε.

Η εξίσωση, με παράγοντες τον γονέα και το τέκνο, σκοπούμενη από την άποψη του συμφέροντος της κάθε πλευράς, εμπλέκει αναπόφευκτα και έναν τρίτο παράγοντα: τον εφαρμοστή του δικαίου - τουλάχιστον στην υιοθεσία και στις περιπτώσεις των μεθόδων της ΙΥΑ που έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης της παρούσας, μέσα από τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις που εξετάζονται. Στη μεν περίπτωση της υιοθεσίας, το δίπολο γέρνει πραγματικά και πρακτικά προς την πλευρά του τέκνου αναπόφευκτα, καθότι αυτό ήδη υφίσταται και μάλιστα ενδέχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, και να αποτελέσει το ίδιο το τέκνο και η επιθυμία κάλυψής του το σημείο εκκίνησης της διαδικασίας υιοθεσίας. Στη δε περίπτωση της ΙΥΑ, αναπόφευκτα το δίπολο κλίνει προς τους γονείς, το συμφέρον των οποίων, εκ των πραγμάτων, αποτελεί πάντα την αφετηρία εκκίνησης της σχετικής διαδικασίας, καθόσον το τέκνο δεν υφίσταται ακόμη. Ο τρίτος παράγοντας καλείται να επέμβει εξισορροπητικά, με τρόπο συνεκτικό και παράλληλα με ενσυναίσθηση, σε όλες τις περιπτώσεις, ώστε να εξασφαλίσει, μέσα από την εφαρμογή και, ανά περίπτωση, την ερμηνεία του αντίστοιχου πλαισίου, την ικανοποίηση του συμφέροντος όλων των εμπλεκόμενων μερών, στο μέτρο που αυτό είναι δυνατόν. Τούτο δε καλείται να υλοποιηθεί κατά τη βαρύτητα που αποδίδεται σε καθένα από αυτά τα μέρη στην κρινόμενη εξίσωση αντίστοιχα, με βάση το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο.

Στην περίπτωση της υιοθεσίας, πράγματι - τόσο από την ελληνική νομοθεσία, όσο και από τη νομολογία - βαρύτητα αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά στο συμφέρον του τέκνου. Η μετάθεση αυτή της νομοθετικής σκοπιμότητας προς την πλευρά του τέκνου αποτυπώνεται με ενάργεια σε όλες τις δικαστικές αποφάσεις που έχουν αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας. Η εξέταση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας, σε αρκετές αποφάσεις, αναφέρεται

⁷⁴⁸ <https://www.who.int/reproductivehealth/topics/infertility/en/> και [WHO-ICMART revised glossary](#)

⁷⁴⁹ Στις περιπτώσεις υιοθεσίας φυσικού τέκνου αιτούντος γονέα, το γεννητικό υλικό του αιτούντος και του προς υιοθεσία τέκνου είναι κοινό.

⁷⁵⁰ Στις περιπτώσεις ετερόλογης σπερματέγχυσης -οπότε τα σπερματοζώαρια προέρχονται από τρίτο δότη- και ετερόλογης εξωσωματική γονιμοποίησης -οπότε τα ωάρια προέρχονται από τρίτη δότρια-, το γεννητικό υλικό του γονέα και του τέκνου που θα αποκτηθεί δεν είναι ίδια.

⁷⁵¹ Αρ. 3 παρ. 2 ν. 3005/2003, σύμφωνα με το οποίο ως γεννητικά κύτταρα αναφέρονται αυτά χάρη στα οποία επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή.

παρεμπιπτόντως στους γονείς. Το ενδιαφέρον δε των τελευταίων εξετάζεται μέσα κυρίως από το πρίσμα του συμφέροντος του τέκνου, στο οποίο και εστιάζουν, όπως είναι αναμενόμενο, οι σχετικές αποφάσεις και το οποίο καταλήγει να δικαιολογεί και τις τυχόν υπερβάσεις σε όρια διαφοράς ηλικίας αντίστοιχα⁷⁵².

Στις περιπτώσεις αυτές υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας που θέτει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, κρίνεται ότι η αίτηση υιοθεσίας γίνεται αποδεκτή, μεταξύ άλλων, διότι το τέκνο έχει ήδη δημιουργήσει δεσμούς με τους αιτούντες, συζώντας μαζί τους, κατά την εξέταση της αντίστοιχης αίτησης⁷⁵³. Αντίστοιχα, σε ορισμένες υποθέσεις, βαρύτητα αποδίδεται από το δικαστήριο και στην αξιολόγηση των αρνητικών συνεπειών που θα είχε η απόρριψη αιτήσεων υιοθεσίας, εν όψει στάθμισης ακριβώς του συμφέροντος του ίδιου του τέκνου⁷⁵⁴. Σημειώνεται δε σε κάποιες αποφάσεις ρητά ότι το συμφέρον του τέκνου αξιολογικά κρίνεται περισσότερο άξιο προστασίας σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο παράγοντα σταθμίζεται από το δικαστήριο⁷⁵⁵. Σε άλλες αντίστοιχα υποθέσεις, το συμφέρον του τέκνου αξιολογείται μεν και εξετάζεται σαφώς και με ιδιαίτερη βαρύτητα, δεν αναφέρεται, ωστόσο, ρητά ως αξιολογικά υπέρτερο. Ακόμη και στις περιπτώσεις αυτές, εντούτοις, το συμφέρον του τέκνου, εν τοις πράγμασι, βαραίνει στην κρίση του δικαστηρίου. Αποτελεί δε το φίλτρο και ανάγεται σε μέσο υπέρβασης των σχετικών ορίων ηλικιακής διαφοράς, κυρίως για λόγους αποφυγής αρνητικών συνεπειών στην ομαλή ψυχοπνευματική και καθημερινή εξέλιξη του τέκνου⁷⁵⁶ και όχι των γονέων.

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον, ωστόσο, η επισήμανση και εξέταση αντίστοιχα από κάποιες δικαστικές αποφάσεις ρητά και ειδικά στοιχείων και από τη σκοπιά των αιτούντων γονέων, τα οποία συνηγορούν και αυτά, κατά το δικαστήριο, στην αποδοχή της κρινόμενης κάθε φορά αίτησης υιοθεσίας. Και στις εν λόγω ακριβώς περιπτώσεις φαίνεται ότι ο τρίτος παράγοντας στη διαδικασία της υιοθεσίας, ο ερμηνευτής του δικαίου, αποφάσισε να συνυπολογίσει δευτερευόντως και την πλευρά των αιτούντων.

Έτσι, το δικαστήριο της Θεσσαλονίκης στην απόφασή του με αριθμό 25358/2007 εστιάζει ρητά στις συνέπειες που θα είχε η τυχόν απόρριψη της αίτησης υιοθεσίας εξαιτίας της μη συνδρομής του *τυπικού*, όπως αναφέρεται, λόγου του ανώτατου ορίου ηλικίας, και στους αιτούντες γονείς⁷⁵⁷. Οι συνέπειες αυτές - ψυχολογικές, ηθικές και πρακτικές - εξετάζονται τόσο από τη σκοπιά του υιοθετούμενου όσο και των υιοθετούντων. Στην κατεύθυνση αυτή, το κριτήριο είναι διττό : αφενός για τον υιοθετούμενο, η πλήρης ένταξή του στο οικογενειακό περιβάλλον που αιτείται την υιοθεσία του, για δε τους υιοθετούντες, η αμέριστη στοργή και αγάπη τους προς αυτόν.

Αντίστοιχα, μεταγενέστερη χρονικά απόφαση επίσης από το δικαστήριο Θεσσαλονίκης, αν και επισημαίνει – αναμενόμενα, όπως και οφείλει - την εξέταση του συμφέροντος του τέκνου, και μάλιστα του *αληθινού*, ως καίριου και καθοριστικού παράγοντα δικαστικής

⁷⁵² ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΕφΑΘ 489/2001, ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

⁷⁵³ ΠΠΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθηνών 520/2005, ΠΠρΑΘ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΜΕΦΑΘ 4059/2019.

⁷⁵⁴ ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠΘεσ 8320/2007, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014.

⁷⁵⁵ ΕφΠατρών 1200/2007, ΠΠρΠΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΕφΘεσ 543/2013.

⁷⁵⁶ ΠΠρΑΘ 520/2005, ΠΠρΠατρών 385/2007.

⁷⁵⁷ ΠΠρΘεσ 25358/2007.

απαγγελίας οποιασδήποτε υιοθεσίας, εξετάζει επιπλέον και τη συνδρομή του συμφέροντος των αιτούντων⁷⁵⁸. Από τη σκοπιά των γονέων, μάλιστα, επισημαίνεται από το δικαστήριο μία σειρά στοιχείων που λαμβάνονται υπόψη στην κρίση του αυτή. Και τα στοιχεία αυτά, βέβαια, καταλήγουν να βαρύνουν για το ίδιο το τέκνο και το συμφέρον του πρωτεύοντως και δευτερευόντως για το συμφέρον των γονέων. Αφενός αναφέρεται η βιολογική κατάσταση των αιτούντων, η οποία κρίνεται από το δικαστήριο άριστη. Τούτο, ενδεχομένως υπογραμμίζεται με έμφαση από το δικαστήριο και σε συνέχεια των αντίστοιχων δικανικών σκέψεων που σχετίζονται με την επισήμανση υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας και από τους δύο αιτούντες - κατά πενήντα δύο (52) έτη μεγαλύτερος ο αιτών από το προς υιοθεσία τέκνο, και κατά πενήντα ένα (51) έτη αντίστοιχα η αιτούσα -. Εξετάζεται, στη συνέχεια, από το δικαστήριο η ηθική, πνευματική και περιουσιακή κατάσταση των γονέων. Η κατάσταση αυτή των γονέων, συνυπολογιζόμενη με τους λοιπούς παράγοντες και το συμφέρον του τέκνου, κρίνονται ως επαρκείς εξασφαλίσεις για την ομαλή σωματική, ψυχοπνευματική και ηθική ανάπτυξη και εξέλιξη του τέκνου. Συνακόλουθα, κρίνεται ότι οι αιτούντες γονείς θα συμβάλλουν στην ανατροφή του προς υιοθεσία τέκνου με την επιβαλλόμενη στοργή και φροντίδα σε κατάλληλες οικογενειακές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η εν λόγω δικαστική απόφαση, η οποία καταλήγει ότι η ολοκλήρωση της υιοθεσίας επιβάλλεται από το αληθινό συμφέρον τόσο του υιοθετούμενου, όσο και των αιτούντων, επισημαίνει σε αρκετά σημεία ιδιαίτερως την ανιδιοτελή αγάπη, στοργή και φροντίδα με την οποία οι αιτούντες περιέβαλλαν το τέκνο. Τονίζεται, μάλιστα, στο σκεπτικό της απόφασης αυτής ότι οι αιτούντες γονείς ανέλαβαν να αναθρέψουν από την πρώτη στιγμή το προς υιοθεσία τέκνο, κινούμενοι από καθαρά παιδοκεντρικά και ανιδιοτελή κίνητρα. Φαίνεται, λοιπόν, ότι ακόμη και μέσα από την εξέταση του συμφέροντος των αιτούντων γονέων, η κρίση του δικαστηρίου καταλήγει, αναπόφευκτα πάλι στο τέκνο. Τονίζοντας τα αλτρουιστικά κίνητρα των γονέων, το δικαστήριο αποδίδει εξίσου βαρύτητα στην εξυπηρέτηση του συμφέροντος αυτού. Αν και η εξέταση και της πλευράς των γονέων σε κάθε κρινόμενη αίτηση υιοθεσίας δεν αναιρεί ούτε τον πρωτεύοντα ρόλο του συμφέροντος του τέκνου στην υιοθεσία, ούτε και την αξιολογική του βαρύτητα, ενδεχομένως ξενίζει αρχικά το γεγονός ότι λαμβάνεται υπόψη στην κρίση του δικαστηρίου. Η δε σκοπιμότητα αυτής δεν προκύπτει να αιτιολογείται πειστικά, ιδίως δεδομένου πλέον του παιδοκεντρικού χαρακτήρα που έχει ορθώς λάβει το νομοθετικό πλαίσιο της υιοθεσίας στην έννομη τάξη στην Ελλάδα⁷⁵⁹. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η εξέταση και αυτής της πλευράς των επιδοξων γονέων μάλλον σε πληρότητα μπορεί να οδηγήσει τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις, παρά σε αντίθετο αποτέλεσμα, εφόσον καταλήγει βέβαια στη διασφάλιση του συμφέροντος του τέκνου.

Η εξέταση και της πλευράς των γονέων έχει ενδιαφέρον ομοίως στην περίπτωση αποφάσεων που κάνουν δεκτές αιτήσεις υιοθεσίας, παρά την υπέρβαση ακόμη και των ορίων ηλικίας που θέτουν οι σχετικές διατάξεις⁷⁶⁰. Μεγαλύτερο δε ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι και οι αποφάσεις αυτές κινούνται, κατά βάση, στο ίδιο πλαίσιο επιχειρηματολογίας με τις αποφάσεις που καταλήγουν να κάνουν δεκτές αιτήσεις υιοθεσίας, παρά την υπέρβαση των ορίων διαφοράς ηλικίας. Τούτο ενδεχομένως δικαιολογείται από το διπλό πρόσκομμα που

⁷⁵⁸ ΠΠρΘεσ 13230/2010.

⁷⁵⁹ ΕφΑθ 543/2013, ΕφΑθ 7138/2014.

⁷⁶⁰ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΕφΑθ 6952/2008

έχουν κληθεί να ξεπεράσουν οι εν λόγω αποφάσεις : τη δικαιολόγηση τόσο της υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας, όσο και των ίδιων των ορίων ηλικίας. Το πιο ενδιαφέρον, μάλιστα, και αντίστοιχα παράδοξο στοιχείο στην εν λόγω νομολογιακή προσέγγιση εντοπίζεται στο γεγονός ότι, εντέλει, καταλήγουν να κάμπτονται και αυτά ακόμη τα ίδια τα όρια ηλικίας με τις ίδιες αποφάσεις. Τούτο δε, ενώ τα όρια ηλικίας έχουν αναδειχθεί από μόνα τους σε επαρκή παράγοντα εξασφάλισης γονέων ηλικιακά ακμαίων από την πλειοψηφία των δικαστικών αποφάσεων που κάμπτουν τα όρια διαφοράς ηλικίας⁷⁶¹.

Στην περίπτωση αίτησης υιοθεσίας από ενδιαφερόμενο γονέα που υπερέβαινε το ανώτατο όριο ηλικίας των εξήντα (60) ετών και την οποία κλήθηκε να εξετάσει το δικαστήριο Θεσσαλονίκης⁷⁶², το τελευταίο εστίασε στις αρνητικές επιπτώσεις που θα είχε η απόρριψη της ένδικης αίτησης, εξαιτίας της μη συνδρομής του τυπικού, όπως χαρακτηρίζεται, λόγου του ηλικιακού ορίου. Επισημάνθηκαν δε οι αρνητικές επιπτώσεις, ψυχολογικές, ηθικές και πρακτικές, που θα είχε τυχόν η απόρριψη της αίτησης τόσο για τους υιοθετούμενους, όσο και για τον αιτούντα. Σημειώνεται δε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, ο αιτών τύγχανε σύζυγος της φυσικής μητέρας των προς υιοθεσία ανηλίκων. Από την πλευρά των υιοθετούμενων, σημειώνεται ότι αυτοί ήδη ζούσαν και αναπτύσσονταν στο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής τους μητέρας μαζί με τον αιτούντα σύζυγο αυτής, ο οποίος, κατά τη συζήτηση της κρινόμενης αίτησης, διένυε το εξηκοστό δεύτερο (62^ο) έτος της ηλικίας του. Από δε την πλευρά του αιτούντος, επισημάνθηκε ότι ήδη λειτουργούσαν, τόσο αυτός, όσο και τα τέκνα, ως μία υφιστάμενη οικογενειακή ενότητα. Τούτο, άλλωστε, επιβεβαιωνόταν και από την έρευνα της κοινωνικής λειτουργού που συνηγορούσε σαφώς στην κρίση ότι η εν λόγω υιοθεσία δεν μπορούσε παρά να αποβεί προς όφελος των προς υιοθεσία τέκνων, λαμβάνοντας προφανώς υπόψη την εν τοις πράγμασι διαμορφωμένη κατάσταση.

Σε αντίστοιχη δε απόφαση του Εφετείου Αθηνών, με την οποία έγινε δεκτή αίτηση υιοθεσίας ανηλίκου, παρά την υπέρβαση του ανώτατου ορίου ηλικίας από τον αιτούντα⁷⁶³, επισημάνθηκε μεν ρητά το συμφέρον του προς υιοθεσία ανηλίκου, δίχως, ωστόσο, εξέταση αντίστοιχα και από τη σκοπιά του υιοθετούντος. Στην υπόθεση αυτή, το δικαστήριο περιορίστηκε στην εξέταση των περιστατικών και των δεδομένων που αφορούσαν στον αιτούντα από τη σκοπιά μόνον του προς υιοθεσία ανηλίκου, δίχως να εξετάζει ειδικότερα το συμφέρον του αιτούντος, στάση η οποία αντανακλά και τη διατύπωση του νόμου βέβαια.

Σημειώνεται πάντως, αναμενόμενα ενδεχομένως, ότι σε περιπτώσεις αποφάσεων που απορρίπτουν αιτήσεις υιοθεσίας, λόγω μη πλήρωσης των προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος ως προς την ηλικία των αιτούντων, δεν εξετάζονται συγκεκριμένα περιστατικά που συνηγορούν στο συμφέρον αυτών, κάτι το οποίο και σαφώς δεν απαιτείται. Αντίστοιχα, το σκεπτικό τέτοιων αποφάσεων επικεντρώνεται στον έλεγχο της συνδρομής των κρινόμενων κάθε φορά προϋποθέσεων για τη συγκεκριμένη αίτηση, μεταξύ των οποίων, πρωτίστως και το συμφέρον του προς υιοθεσία τέκνου⁷⁶⁴. Ο παράγοντας δε αυτός του συμφέροντος του τέκνου ανάγεται μάλιστα και σε βασικό λόγο απόρριψης της εκάστοτε εξεταζόμενης αίτησης

⁷⁶¹ ΠΠρΘεσ 31030/2000, ΠΠρΑθ 520/2005, ΠΠρΑθ 912/2005, ΠΠρΘεσ 8320/2007, ΠΠρΘεσ 25358/2007, ΠΠρΠατρών 385/2007, ΠΠρΘεσ 13230/2010, ΕφΘεσ 543/2013, ΑΠ 1632/2014, ΜΕΦΑθ 4059/2019.

⁷⁶² ΠΠρΘεσ 25765/2004.

⁷⁶³ ΕΦΑθ 6952/2008.

⁷⁶⁴ ΠΠρΑθ 529/2005.

υιοθεσίας αντίστοιχα, με την έννοια ότι ακριβώς το συμφέρον αυτού επιτάσσει και την τήρηση των ορίων ηλικίας που έχουν τεθεί, και τα οποία δεν πληρούνται στην εκάστοτε κρινόμενη υπόθεση.

Τέλος, επισημαίνεται ότι, ομοίως σε περιπτώσεις υιοθεσίας ενηλίκου, το δικαστήριο έχει δώσει ανάλογη βαρύτητα και στην πλευρά του αιτούντος την υιοθεσία, μη εστιάζοντας αποκλειστικά στο συμφέρον του υιοθετούμενου, γεγονός, άλλωστε, που δεν αναιρεί τη βαρύτητα του παράγοντα αυτού στη σχετική δικαστική κρίση. Το δικαστήριο της Θεσσαλονίκης⁷⁶⁵, με παρεμφερή σύνθεση με αυτή σε απόφαση υιοθεσίας ανηλίκου, η οποία εξετάζεται στο πλαίσιο της παρούσας⁷⁶⁶, αλλά με διαφορετική εισηγήτρια⁷⁶⁷, έκανε αποδεκτή αίτηση για υιοθεσία ενήλικης. Η κρινόμενη αίτηση υιοθεσίας έγινε αποδεκτή, παρά τη μη συνδρομή των τυπικών, όπως αναφέρεται, με βάση τη σχετική σκέψη της εν λόγω απόφασης, ηλικιακών ορίων που θέτει το αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο, και μάλιστα κατώτατων, στην περίπτωση της υιοθεσίας ανηλίκων. Υπενθυμίζεται ότι αντίστοιχος συλλογισμός για τον τυπικό χαρακτήρα των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας έχει διατυπωθεί, και πάλι από δικαστήριο της Θεσσαλονίκης⁷⁶⁸, σε περίπτωση απόφασης που έκανε δεκτή σχετική αίτηση υιοθεσίας ανηλίκου.

Στην εν λόγω υπόθεση υιοθεσίας ενήλικης⁷⁶⁹, ο αιτών την υιοθεσία δεν υπερέβαινε την υιοθετούμενη κατά δεκαοκτώ (18) έτη, όπως απαιτεί το άρθρο 1582 ΑΚ, αλλά, μόλις κατά σχεδόν δεκαεπτά (17) έτη, ήταν δε σύζυγος της φυσικής μητέρας της αιτούσας. Το δικαστήριο, εξετάζοντας τη συνδρομή των προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος, έκανε δεκτή την αιτούμενη υιοθεσία. Έκρινε, στην προκειμένη υπόθεση, ότι πρόκειται στην ουσία για μία τυπική τακτοποίηση μιας ουσιαστικά δεδομένης πραγματικής κατάστασης, η οποία συνίσταται σε μία δεμένη και ισορροπημένη οικογένεια. Στην κρίση του το δικαστήριο, μάλιστα, εξέτασε τις αρνητικές συνέπειες που θα είχε η απόρριψη της αίτησης υιοθεσίας τόσο για την προς υιοθεσία ενήλικη, όσο και για τον αιτούντα αυτή. Για μεν την πρώτη, διότι αυτή αναπτύσσεται και ζει ήδη στο νέο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής της μητέρας, για δε τον αιτούντα, καθότι ήδη λειτουργούν ως μία ενιαία ενότητα.

Συνοψίζοντας τις πιο πάνω παρατηρήσεις σχετικά με την εξέταση της κάθε φορά κρινόμενης αίτησης υιοθεσίας από την πλευρά και των γονέων, αναρωτιέται κανείς εάν πραγματικά αφενός η εξέταση αυτή είναι αναγκαία και αφετέρου σκόπιμη ή ακόμη και επιτρεπτή, ιδίως στην περίπτωση της υιοθεσίας ανηλίκων. Η εξέταση του παράγοντα αυτού προβληματίζει από διπλή σκοπιά : αφενός από την άποψη της, ούτως ή άλλως, υποβολής από την πλευρά των ενδιαφερομένων γονέων σχετικής αίτησης και άρα εκδήλωσης αντίστοιχα, εκ των πραγμάτων, ενδιαφέροντος, και αφετέρου από τον ρόλο που πλέον καλείται να διαδραματίσει στην ελληνική έννομη τάξη η υιοθεσία ανηλίκων⁷⁷⁰, γεγονός που φαίνεται να αναιρεί και τη σκοπιμότητα ή ακόμη και τη νομιμότητα της εν λόγω πρακτικής. Στο πλαίσιο δε αυτό επανέρχεται ο προβληματισμός στο κατά πόσο πραγματικά οι γονείς που αιτούνται

⁷⁶⁵ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

⁷⁶⁶ ΠΠρΘεσ 25765/2004.

⁷⁶⁷ ΠΠρΘεσ 7605/2005: Πρόεδρος -Π. Παπαγεωργίου, Δικαστές- Ε. Φουκαράκη και Π. Μαυράκη (εισηγήτρια)-, ΠΠρΘεσ 25765/2004: Πρόεδρος -Π. Παπαγεωργίου, Δικαστές -Π. Μαυράκη και Μ. Γιαννούλη (εισηγήτρια).

⁷⁶⁸ ΠΠρΘεσ 25765/2004, ΠΠρΘεσ 25358/2007.

⁷⁶⁹ ΠΠρΘεσ 7605/2005.

⁷⁷⁰ ΕφΑθ 543/2013, ΕφΑθ 7138/2014.

μία υιοθεσία εξακολουθούν να ενδιαφέρονται να αποκτήσουν οι ίδιοι «από-γονο», παρά να αποκαταστήσουν κάποιο τέκνο, και σε ποίο βαθμό. Όποια και εάν διαφαίνεται η απάντηση, μικρή πρακτική σημασία έχει θεωρούμε, με την έννοια ότι τυχόν εξέταση και από την πλευρά των αιτούντων της αιτούμενης υιοθεσίας θα πρέπει λογικά να συγκλίνει και να επιβεβαιώνει την ικανοποίηση ακριβώς του συμφέροντος του προς υιοθεσία ανηλίκου. Με την έννοια αυτή, η εξέταση και του παράγοντα του συμφέροντος των γονέων θα μπορούσε να οδηγεί σε πληρότητα τον συλλογισμό των σχετικών δικαστικών αποφάσεων, αλλά μόνον στο πλαίσιο της επιβεβαίωσης του ίδιου του συμφέροντος του τέκνου. Ο συνυπολογισμός, άλλωστε, σε μια αίτηση υιοθεσίας όλων των παραγόντων, συνεπώς και των αιτούντων, δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου και την αμφισβήτηση της βαρύτητας- ή ακόμη και της πρωτοκαθεδρίας- του συμφέροντος του προς υιοθεσία τέκνου.

Στην ΙΥΑ, αντίστοιχα, εξαρχής στόχος δεν είναι να δοθεί οικογένεια σε ένα παιδί, όπως στην περίπτωση της υιοθεσίας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη φύση της ΙΥΑ, ως επικουρικής θεραπευτικής μεθόδου αναπαραγωγής, δικαιολογεί πιθανότατα και τη βαρύτητα που καλείται να διαδραματίσει στην εξίσωση ο κάθε παράγοντας. Στην περίπτωση αυτή, το τέκνο αποτελεί αντικείμενο επιθυμίας μεν, δεν υφίσταται ακόμη δε. Οι γονείς, από την άλλη πλευρά, υφίστανται καθώς και η έντονη επιθυμία τους για τεκνοποίηση. Τούτο εξηγεί, άλλωστε, και τη βαρύτητα που διαδραματίζει στη σχετική νομολογία η εξέταση των συνθηκών από τη σκοπιά των αιτούντων σε κάθε περίπτωση αίτησης υποβολής σε ΙΥΑ.

Στις εξεταζόμενες στο πλαίσιο της παρούσας περιπτώσεις παρένθετης μητρότητας⁷⁷¹, περιλαμβανομένων και αυτών, κατά τις οποίες οι κρινόμενες αιτήσεις γίνονται αποδεκτές, παρά τη μη τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας που έθετε κατά τον χρόνο κρίσης ο νόμος για την υποβοηθούμενη γυναίκα⁷⁷², ο ερμηνευτής του δικαίου φάνηκε να εστιάζει, σχεδόν αποκλειστικά, στην πλευρά των γονέων και συγκεκριμένα της μητέρας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το κέντρο βάρους δεν φαίνεται να κλίνει προς το τέκνο που θα γεννηθεί, αλλά προς την αιτούσα κάθε φορά, κάτι που δικαιολογείται μεν στο κοινωνικό και συναισθηματικό πλαίσιο, δεν φαίνεται πειστικά να προκύπτει όμως και από το νομοθετικό πλαίσιο.

Το συμφέρον του τέκνου αναφέρεται μεν στις περιπτώσεις κατά τις οποίες αιτήσεις παρένθετης μητρότητας γίνονται δεκτές, παρά τη μη τήρηση των ορίων ηλικίας που θέτει το νομοθετικό πλαίσιο για τη μητέρα. Εντούτοις, η σχετική αναφορά είναι, κατά βάση, σημειακή και ενδεχομένως απλώς τυπική⁷⁷³, αφού δεν επέρχεται επιπλέον σχετική ανάλυση και έλεγχος από την πλευρά του δικαστηρίου. Η δε αναφορά είναι τόσο σημειακή, με αποτέλεσμα να μην εξετάζεται καν περαιτέρω εάν το συμφέρον του τέκνου επηρεάζεται από την ερμηνευτική προσέγγιση που ακολουθούν οι σχετικές αποφάσεις ως προς την τελολογική συστολή του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005⁷⁷⁴, προκειμένου να εφαρμοσθεί το

⁷⁷¹ ΜΠρΑθ 4823/2003 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης), ΜΠρΗρακλείου 678/2003 (Αρμ. 2003, 1603), ΜΠρΑθ 1320/2004 (Αρμ. 2004, 374), ΜΠρΑθ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009, ΜΠρΡόδου 115/2015 (τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος), ΕφΠειραιά 275/2016, ΠΠρΗρακλείου 14/2019.

⁷⁷² ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁷⁷³ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 398/2018.

⁷⁷⁴ Αρ. 4, παρ. 1 εδ. β ν. 3305/2005 : «Σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό έτος.».

πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου⁷⁷⁵. Είναι χαρακτηριστικό ότι η συλλογιστική των σχετικών αποφάσεων καταλήγει απλώς, ενδεχομένως και αυθαιρέτως, στο συμπέρασμα ότι, στις εξεταζόμενες υποθέσεις, δεν συντρέχουν οι κίνδυνοι που ήθελε να αποφύγει ο νομοθέτης⁷⁷⁶. Το δε συμφέρον του τέκνου αποσιωπάται αντίστοιχα, υποχωρώντας μπροστά στην κρίση του δικαστηρίου, η οποία εστιάζει στην πλευρά του γονέα, εν προκειμένω της εκάστοτε αιτούσας μέσα από αναφορά και ανάλυση της εισηγητικής έκθεσης του κρίσιμου εν προκειμένω νόμου, και όχι με αναφορά στον ίδιο τον νόμο. Μάλιστα, οι δικαστικές αυτές αποφάσεις, επικαλούμενες την εισηγητική έκθεση του εν λόγω νόμου, καταλήγουν να τον παρακάμπτουν. Παρατηρείται δε ότι στο διατακτικό όλων των σχετικών αποφάσεων αναφέρεται ότι γίνονται δεκτές οι κρινόμενες αιτήσεις, επειδή μεν συντρέχουν οι τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις, δίχως, ωστόσο, να διευκρινίζεται από ποίο νομικό κείμενο εκπορεύονται ακριβώς οι προϋποθέσεις αυτές⁷⁷⁷. Και ενώ η προφανής απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι από τον νόμο, ωστόσο, τούτο είναι οξύμωρο, καθώς η ακολουθούμενη ερμηνευτική προσέγγιση καταλήγει να είναι αντίθετη, στην ουσία, στο γράμμα του νόμου αυτού, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο έκδοσης των αποφάσεων.

Αντίθετα, οι εξεταζόμενες αποφάσεις, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον τους στο συμφέρον των γονέων, αναλύουν, ανά περίπτωση, το ιατρικό ιστορικό της κάθε αιτούσας, αλλά και λεπτομέρειες από την προσωπική ιστορία αυτών. Το τραγικό ιστορικό της αιτούσας σε ορισμένη περίπτωση, λόγω προηγούμενου θανάτου φυσικού τέκνου αυτής⁷⁷⁸, είτε σοβαροί ιατρικοί λόγοι που είχαν καταλήξει να καθιστούν αδύνατη την κυοφορία⁷⁷⁹, ή ακόμη και να καθιστούν επικίνδυνη την κυοφορία για τη ζωή της αιτούσας σε άλλη υπόθεση⁷⁸⁰, συνυπολογίσθηκαν από το δικαστήριο κατά τη λήψη της αντίστοιχης απόφασης. Οι λεπτομέρειες και το ιατρικό ιστορικό που επικαλούνται οι αποφάσεις αυτές είναι σαφώς κρίσιμα και απόλυτα σεβαστά στοιχεία. Εξακολουθούν, ωστόσο, τα στοιχεία αυτά να μην μπορούν να δικαιολογήσουν πειστικά και την υπέρβαση των ορίων ηλικίας που ίσχυαν, κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, από τον νόμο.

Έχει ενδιαφέρον, στο σημείο τούτο, να επισημάνει κανείς ότι το φίλτρο νομολογιακής προσέγγισης από τη σκοπιά των μελλοντικών γονέων φαίνεται να έχει αντίστοιχη βαρύτητα και σε λοιπές υποθέσεις ΙΥΑ που εξετάζονται στην παρούσα, και οι οποίες δεν συνεχονται άμεσα με το όριο ηλικίας. Τούτο διαπιστώνει κανείς σε ορισμένες περιπτώσεις : στην περίπτωση αποδοχής αιτήσεων υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας από μοναχικούς άντρες - και όχι γυναίκες, όπως ρητά ορίζει ο νόμος⁷⁸¹-, σε περίπτωση υποβολής σε μεταθανάτια γονιμοποίηση, οπότε και πάλι γίνονται δεκτές αιτήσεις, κατά παρέκκλιση των οριζόμενων στον νόμο σχετικά⁷⁸². Τούτο επιβεβαιώνει και, κατά κάποιο τρόπο, επιτείνει τον, εκ των πραγμάτων, γονεοκεντρικό χαρακτήρα της ΙΥΑ. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, ακόμη δεν υφίστανται γεννημένα τέκνα, άρα ο όποιος κίνδυνος να θιγεί κάποιος, αφορά,

⁷⁷⁵ Αρ. 4, παρ. 1 εδ. α ν. 3305/2005: «Οι μέθοδοι Ι.Υ.Α. εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου.»

⁷⁷⁶ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁷⁷⁷ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΠατρών, 398/2018, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁷⁷⁸ ΠΠρΠατρών 398/2018.

⁷⁷⁹ ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

⁷⁸⁰ ΠΠρΠατρών 248/2016.

⁷⁸¹ ΜΠΑΘ 2827/2008, ΜΠρΘεσ 13707/2009 και Παναγόπουλος, Κ. (2017), σελ. 43.

⁷⁸² ΜΠρΑθηνών 5146/2007, ΕφΑθ 5887/2018.

τουλάχιστον φαινομενικά, μόνον στους γονείς, οι οποίοι και αιτούνται τη σχετική άδεια και επιθυμούν να υποβληθούν στη διαδικασία απόκτησης τέκνου με ΙΥΑ. Μοναδική εξαίρεση ενδεχομένως θα υποστήριζε κανείς ότι συνέτρεξε στην περίπτωση της υιοθεσίας των τέκνων που είχαν ήδη γεννηθεί μετά από παροχής άδειας σε μοναχικό άντρα για τεχνητή αναπαραγωγή μέσω παρένθετης μητέρας⁷⁸³. Στην περίπτωση πάντως αυτή, λαμβάνοντας σαφώς υπόψη το συμφέρον των τέκνων που είχαν στο μεταξύ γεννηθεί, ήρθε και πάλι η ίδια η νομολογία, σε αίτηση υιοθεσίας πια, προκειμένου να καλύψει το πρακτικό θέμα που είχε δημιουργηθεί από τη νομολογιακή ανατροπή στα θέματα της ΙΥΑ⁷⁸⁴.

Τέλος, προκύπτει ότι, πέρα από το τέκνο και τους γονείς του, οι σχετικές με την υιοθεσία και την ΙΥΑ δικαστικές αποφάσεις που εξετάζονται στην παρούσα έχουν επιστρατεύσει στον συλλογισμό τους, όπως και αναμενόταν, και τον δικαιολογητικό λόγο θέσπισης των εκάστοτε εξεταζόμενων ρυθμίσεων, καθώς και, κατά περίπτωση, εκτενείς θεωρητικές αναλύσεις για τις ερμηνευτικές μεθόδους προσέγγισης αυτών. Δεν είναι πάντως δίχως σημασία για την ερμηνευτική βαρύτητα των εκάστοτε λαμβανομένων υπόψη στοιχείων ότι και τα εν λόγω επιχειρήματα καταλήγουν στην ουσία στο ίδιο αποτέλεσμα. Είτε μέσα από τον δικαιολογητικό λόγο θέσπισης του κάθε θεσμού, είτε μέσα από την ανάλυση της ερμηνευτικής προσέγγισης αυτού, τα φώτα στην αυλαία της εκάστοτε δικαστικής κρίσης φαίνεται να συγκεντρώνονται στους βασικούς και πάλι παίκτες αυτής: στο τέκνο και στους «επίδοξους» γονείς. Τούτο, άλλωστε, θα ήταν και το αναμενόμενο.

Η νομολογία, πάντως, φαίνεται να συμπλέει με την ιστορική εξέλιξη των δύο θεσμών: με αυτόν της ΙΥΑ να θεσμοθετείται για να καλύψει νομικά την αδυναμία απόκτησης τέκνου - μίας διαχρονικής και πανανθρώπινης ανάγκης - και με την υιοθεσία να καλείται πλέον - μέσα και από την αντίστοιχη νομοθετική μετατόπιση - να εξορθολογιστεί, λαμβάνοντας τα αλτρουιστικά κίνητρα που της αποδίδονται κοινωνικά και ανθρωπολογικά. Αντίστοιχα με την εξέλιξη αυτή προσδιορίζεται αντανakλαστικά και η βαρύτητα που αποδίδεται από τον αρμόδιο εκάστοτε φορέα κρίσης, εν προκειμένω τον δικαστή, σε κάθε παράγοντα που λαμβάνει υπόψη του. Οι πραγματικές βέβαια συνθήκες, όπως θα κληθεί να τις αξιολογήσει ο κάθε εφαρμοστής του δικαίου, θα αναδείξουν και την ανάγκη ενδεχομένως περαιτέρω εξισορρόπησης των δύο θεσμών, ώστε η ερμηνευτική επέμβαση από την πλευρά του να γίνεται με τρόπο συνεκτικό. Τούτο, θα πρέπει να γίνεται, λαμβάνοντας υπόψη αφενός το συμφέρον του τέκνου - ήδη υφιστάμενου, στην περίπτωση της υιοθεσίας, ή που πρόκειται, καλώς εχόντων των πραγμάτων, να γεννηθεί στην περίπτωση της ΙΥΑ-, και αφετέρου και την πλευρά των γονέων, με βάση όμως πάντα τις αναλογίες και τη βαρύτητα που έχει κριθεί σκόπιμη από τον νομοθέτη σε κάθε εξεταζόμενη περίπτωση.

⁷⁸³ ΕφαΘ 3357/2010: μετά από έφεση του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών, εξαφανίστηκε πρωτόδικη απόφαση (ΜΠρΑΘ 2827/2008), με την οποία είχε γίνει δεκτή αίτηση για υποβολή σε ΙΥΑ από μοναχικό άντρα, αφού στο μεταξύ είχαν ήδη γεννηθεί δίδυμα.

⁷⁸⁴ ΕφαΘ 7138/2014.

V. Σύνοψη

Μέσα από τη συγκριτική επισκόπηση των δύο θεσμών, όπως επιχειρήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας, φαίνεται να αναδεικνύεται η «συγγένειά» τους και η παραπληρωματική τους, εν μέρει, πορεία και φύση. Εντούτοις, αν και έχουν αμφότεροι ταυτόσημους αποδέκτες, διαφοροποιούνται στον αξιολογικό ρόλο αυτών. Προσομοιάζουν μεν στον σκοπό, αλλά διαφοροποιούνται στην ακολουθούμενη διαδικασία. Καλούνται πάντως και οι δύο θεσμοί να καλύψουν μία ανάγκη ανθρωπίνη, ιδωμένη, ωστόσο, από διαφορετική σκοπιά και με διαφορετική βαρύτητα για κάθε θεσμό.

Άλλωστε, η σύγκλιση των θεσμών αυτών, παρά τα όποια και αρκετά σημεία διαφοροποίησής τους, έδωσε και το έναυσμα για την παρούσα μελέτη. Η βάση αυτή εκκίνησης ενισχύεται ακόμη περισσότερο και από την πρακτική διάσταση του θέματος, μέσα από το πρίσμα της νομολογίας. Και ναι μεν πράγματι προβληματισμοί ανακύπτουν σε θεωρητικό επίπεδο ως προς την ηλικία στην περίπτωση της υιοθεσίας και της ΙΥΑ αντίστοιχα. Ωστόσο, οι προβληματισμοί αυτοί - κυρίως αναφορικά με τα ανώτατα όρια ηλικίας των αιτούντων - εντείνονται περαιτέρω από τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις και αναδείχθηκαν ακόμη περισσότερο από πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις. Ανεξάρτητα από την όποια ερμηνευτική προσέγγιση ακολουθείται σε κάθε εξεταζόμενη περίπτωση, η άγνοια κριτική δεν έχει σαφώς θέση, τουλάχιστον στο πλαίσιο της παρούσας, σε ένα θέμα τόσο ευαίσθητο για όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές.

Αμφότεροι οι θεσμοί επικεντρώνονται στο παιδί και αποσκοπούν σε αυτό. Στην περίπτωση της ΙΥΑ, το παιδί είναι το ζητούμενο και πρέπει να λαμβάνεται *κυρίως* υπόψη κατά την εφαρμογή των σχετικών μεθόδων τεχνητής υποβοήθησης. Ωστόσο, το κέντρο βάρους τελικά εξακολουθεί να κλίνει προς τους μελλοντικούς γονείς. Στην περίπτωση της υιοθεσίας, το κέντρο βάρους έχει πλέον μετατοπιστεί και παγιωθεί, τόσο νομοθετικά, όσο και σαφώς νομολογιακά, προς το παιδί. Μάλιστα, η μετατόπιση αυτή καταλήγει ακόμη και να συν-χωρεί τον υπερ - ή τουλάχιστον τον συν- κερασμό λοιπών προϋποθέσεων για τη συντέλεση υιοθεσίας. Έτσι, η σχετική νομολογία καταλήγει να αποδέχεται αιτήσεις υιοθεσίας κατά παρέκκλιση λοιπών προϋποθέσεων, που έχουν τεθεί ρητά από το νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με την ηλικία των υιοθετούντων. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, επισημαίνεται μία βασική και ουσιαστική παράμετρος που αναπόφευκτα βαραίνει στην κρίση του εφαρμοστή του δικαίου, και είναι ακριβώς η ίδια η πραγματικότητα. Η πραγματικότητα που έχει διαμορφωθεί ήδη από το γεγονός ότι το προς υιοθεσία τέκνο υφίσταται και συνήθως συγκατοικεί ήδη με τους αιτούντες την υιοθεσία αυτού. Τούτο οδηγεί αναπόφευκτα και σε σχετικές νομολογιακές λύσεις. Άλλωστε, δεν είναι δίχως σημασία και βαρύτητα το γεγονός ότι οι εκάστοτε αιτούντες, από τις πραγματικές συνθήκες ακριβώς συμβίωσης, έχουν καταστεί και ουσιαστικά γονείς του προς υιοθεσία τέκνου, με τη δημιουργία «de facto»

οικογένειας. Οι περιπτώσεις αυτές παρουσιάζονται κυρίως με τη μορφή διλήμματος στις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις : είτε «με κάθε θυσία» υιοθεσία, είτε ιδρυματοποίηση ή επιστροφή στη βιολογική οικογένεια – η οποία συνήθως δεν μπορεί, για διάφορους λόγους, να συντηρήσει το παιδί -. Εντούτοις, στην πράξη δεν φαίνεται να υπάρχει πάντα αδιέξοδο. Οι εξεταζόμενες στην παρούσα αποφάσεις ουδόλως λαμβάνουν υπόψη, ούτε καν εξετάζουν, το ενδεχόμενο μίας νέας αίτησης υιοθεσίας. Σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο μάλλον πλέον θα απαλλαγεί από τέτοιες περιπτώσεις «τετελεσμένων» είτε μέσω της ενίσχυσης του θεσμού της αναδοχής, είτε μέσω των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων στον θεσμό της υιοθεσίας. Αναμένουμε, λοιπόν, ότι το δικαστήριο θα εξακολουθεί να λαμβάνει μεν πρωτευόντως υπόψη το συμφέρον του τέκνου, όπως και οφείλει, δίχως, ωστόσο, παράλληλα να εγκλωβίζεται σε τετελεσμένες καταστάσεις, με τον κίνδυνο να καταλήγει σε αποδοχή αιτήσεων υιοθεσίας «με κάθε κόστος».

Η πραγματικότητα σαφώς έχει εξέχουσα σημασία στην όποια δικαστική κρίση, χωρίς, εντούτοις, και να είναι αποδεκτό να καταλήγει σε ένα άκριτο χωνευτήριο των λοιπών προϋποθέσεων τέλεσης υιοθεσίας. Η πρακτική αυτή ενέχει κινδύνους, οι οποίοι και πρέπει να ληφθούν υπόψη και να αξιολογηθούν, ώστε να τεθεί το αντίστοιχο όριο. Και βέβαια αυτό δεν μπορεί να είναι άλλο από το ίδιο το παιδί που είναι και ο αποδέκτης, σε τελική ανάλυση, της όλης διαδικασίας. Προς την κατεύθυνση αυτή φαίνεται να οδηγεί σταδιακά και σταθερά η νομολογία. Εδώ και πλέον μία εικοσαετία, η νομολογία για τη διαφορά ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκου καταλήγει να ξεπερνά το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας το οποίο τίθεται από το νομοθετικό πλαίσιο. Η νομολογία που έχει διαμορφωθεί στο θέμα των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας είναι σαφώς προβληματική από τη σκοπιά του ενδεχόμενου «παραγκωνισμού» μίας υφιστάμενης και σαφούς νομοθετικής διάταξης (1544 εδ. α ΑΚ). Παράλληλα, όμως, προβληματίζει και το γεγονός ότι φαίνεται να αναδεικνύει αντίστοιχα και μία πραγματική ανάγκη. Η ανάγκη αυτή φαντάζει δε να έχει γεννηθεί από την πρακτική εφαρμογή του θεσμού της υιοθεσίας. Ο εν λόγω θεσμός έχει νομοθετηθεί με τρόπο πρωτοποριακό, ήδη από τη θέσπισή του, έχει πράγματι επικαιροποιηθεί κατά καιρούς, και καλείται, για άλλη μία φορά, να λάβει τις διαστάσεις που του πρέπει, και κυρίως αυτές που αναλογούν στις σύγχρονες συνθήκες ζωής και στην ίδια την πραγματικότητα. Τούτο χρειάζεται να ληφθεί υπόψη ακόμη πιο έντονα, δεδομένης της τρέχουσας γενιάς γονέων, που έχουν «αργήσει» να ενηλικιωθούν για να διαδραματίσουν το γονεϊκό τους ρόλο, εφόσον μπορούν και επιθυμούν.

Σε κάθε περίπτωση, η σχετική με το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας νομολογία για την υιοθεσία ανηλίκων αποτελεί ένα έρεισμα και σταθερό σημείο αναφοράς. Αποτελεί δε, σε μεγάλο βαθμό, ένα ασφαλές πλέον σημείο αναφοράς για τις δικαστικές αποφάσεις που ακολουθούν παρόμοιο σκεπτικό, ενώ δεν είναι αντίστοιχα αμελητέο στην περίπτωση αυτή το γεγονός ότι και το Ακυρωτικό δικαστήριο έχει ήδη λάβει θέση σχετικά. Ομοίως, δεν είναι τυχαίο ότι η νομολογιακή αυτή τάση τυγχάνει ακριβώς επίκλησης ακόμη και σε περιπτώσεις υιοθεσίας ενηλίκων, ή και σε περιπτώσεις υιοθεσίας ανηλίκων καθ' υπέρβαση ακόμη και των ανώτατων ορίων ηλικίας που θέτει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο. Το τελευταίο, μάλιστα, είναι ακόμη πιο εντυπωσιακό. Το παράδοξο ακριβώς αυτό ίσως να επιτείνει και την ανάγκη αντίστοιχης νομοθετικής επέμβασης. Από την πλήρη απαγόρευση, η οποία, στην πράξη, καταλήγει να υπερκερνάται - ερμηνευόμενη μέσα από το πρίσμα του συμφέροντος του προς υιοθεσία παιδιού, με κίνδυνο να καταλήγει κάποιες φορές να έχει θύμα το ίδιο ακριβώς το

παιδί -, θα είχε νόημα να οδηγηθούμε σε μία κατάσταση που θα ορίζει εκ νέου τί είναι το καλύτερο για το παιδί από τη σκοπιά της ηλικίας των αιτούντων την υιοθεσία αυτού.

Στην κατεύθυνση αυτής της ερμηνευτικής προσέγγισης, ανάλογη βαρύτητα έχουν και τα σχετικά κείμενα σε γενικότερο - ευρωπαϊκό και διεθνές - επίπεδο. Τούτο, τόσο στο πλαίσιο ενσωμάτωσης των εν λόγω κειμένων στο εσωτερικό δίκαιο, όσο και αντίστοιχα με την έννοια ότι, ακόμη και εάν αυτά δεν έχουν ενσωματωθεί, εξακολουθούν ερμηνευτικά να έχουν καθοδηγητικό χαρακτήρα. Επισημαίνεται δε το γεγονός ότι διεθνής φορέας στο θέμα των υιοθεσιών έχει υποστηρίξει ότι πλέον οι σύγχρονες ανάγκες δείχνουν τον δρόμο μάλλον προς ανώτατο και κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, και όχι ανώτατη και κατώτατη ηλικία αντίστοιχα. Με τον τρόπο αυτό, ίσως και να αποφεύγονταν ερμηνείες ως προς τα θεσπιζόμενα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας αντίστοιχα που αντιμετωπίζουν τα τελευταία ως επικουρικά των πρώτων, ή ακόμη και ως παρέχοντα συνεκτιμητέα ένδειξη. Είναι μάλλον προτιμητέο να υπάρχει ένα σημείο αναφοράς ως προς την ηλικία των υιοθετούντων ανήλικο, το οποίο και να αντιμετωπίζεται με την αυστηρότητα που του πρέπει, παρά να υφίστανται περισσότερα, τα οποία να προσεγγίζονται ερμηνευτικά ως απλές ενδείξεις, αντί για σαφείς προϋποθέσεις. Στο πλαίσιο αυτό, αναρωτιέται, άλλωστε, κανείς για ποίο λόγο κάποιος άνθρωπος ηλικίας σαράντα εννέα (49) ετών να μπορεί να υιοθετήσει ένα βρέφος κάποιων μηνών, ενώ αντίστοιχα κάποιος ηλικίας εξήντα τριών (63) ετών να μην μπορεί, με βάση το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα, να υιοθετήσει ένα παιδί δεκαπέντε (15) ετών, εφόσον θα έχει ξεπεράσει το ανώτατο όριο των εξήντα (60) ετών (1543 ΑΚ). Όσο ακμαίος θα είναι ο υιοθετών στην πρώτη περίπτωση - όταν το υιοθετημένο βρέφος θα έχει γίνει δεκαπέντε (15) χρονών, και ο υιοθετήσας αυτό ήδη εξήντα τεσσάρων (64) αντίστοιχα -, και κάπως πιο ακμαίος ίσως, θα είναι και ο εξηντατριάχρονος (63χρονος) αιτών την υιοθεσία του δεκαπεντάχρονου (15χρονου) στο υποθετικό παράδειγμά μας. Πάντως, η αίτηση υιοθεσίας από την πλευρά του τελευταίου θα πρέπει να απορριφθεί με βάση το ισχύον δίκαιο, άσχετα από λοιπούς παράγοντες.

Σαφώς, η όποια απάντηση δεν μπορεί να είναι βεβαιασμένη και επιπόλαιη για ένα ζήτημα τόσο σημαντικό. Η ηλικία των εκάστοτε αιτούντων την υιοθεσία ενός ανηλίκου είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την εγγύηση των συνθηκών εκείνων που θα εξασφαλίσουν το συμφέρον του τελευταίου. Άλλωστε, για τον λόγο αυτό και ο νομοθέτης έθεσε την ηλικία ως προϋπόθεση για την υιοθεσία ανηλίκων αυτοτελώς, και μάλιστα, με διπλή έκφανση: τόσο ως απόλυτη ηλικία - κατώτατη και ανώτατη -, όσο και ως διαφορά ηλικίας - ανώτατη και κατώτατη αντίστοιχα -. Και για τον λόγο ακριβώς αυτό είναι που, εφόσον ο παράγοντας της ηλικίας είναι τόσο σημαντικός, δεν θα πρέπει να παραγκωνίζεται από άλλες προϋποθέσεις συντέλεσης της υιοθεσίας, ακόμη και εάν η προϋπόθεση αυτή είναι το ίδιο το συμφέρον του ανηλίκου. Και εάν παραγκωνίζεται, όπως φαίνεται να συμβαίνει πλέον κατά κανόνα στην πράξη, τούτο αποτελεί μάλλον ένδειξη ότι χρειάζεται ακριβώς και νομοθετική προσαρμογή. Η προσαρμογή αυτή, μέσα από το πρίσμα του συμφέροντος του προς υιοθεσία ανηλίκου, θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε εφεξής η ηλικία, ως αυτοτελής προϋπόθεση, να έχει τη βαρύτητα που της αναλογεί και να επιτελεί τον ρόλο που της πρέπει, δίχως να μπορεί να υπερκερασθεί, τουλάχιστον όχι κατά κανόνα, όπως συμβαίνει πλέον. Στην κατεύθυνση αυτή, δεν φαίνεται να είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι ο ν. 2447/1996, αυτό το πραγματικά σημαντικό για την υιοθεσία ανηλίκων στην Ελλάδα νομοθέτημα, έχει τύχει διαδοχικών επικαιροποιήσεων. Και μόνον το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι είναι αναγκαία μία

«ομοιογενοποίηση» και κωδικοποίησή του, τουλάχιστον αναφορικά με τις διατάξεις για την ηλικία, όπως καταδείχθηκε στην παρούσα. Πράγματι, δεν μπορεί να υποστηρίζεται ότι, στο θέμα αυτό, το υιοθετημένο τέκνο τυγχάνει ευμενέστερης μεταχείρισης σε σχέση με το φυσικό τέκνο προσώπου, όταν ο σύζυγος του τελευταίο υιοθετεί το τέκνο αυτού (1544 εδ. β και γ ΑΚ). Ομοίως, άλλωστε, δεν είναι δίχως σημασία το γεγονός ότι στο πεδίο της υιοθεσίας έχει επέλθει μεγάλη αλλαγή πλέον με την καθιέρωση της ΙΥΑ και τον καταλυτικό ρόλο που αυτή έχει καλύψει ως προς την ανάγκη ανθρώπων να αποκτήσουν παιδί. Σε κάθε περίπτωση, τόσο στην υιοθεσία, όσο και στην ΙΥΑ, είναι απαραίτητο να πάψει ένας ρητός όρος που θέτει το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο να αντιμετωπίζεται ως επιπλέον *φραγμός* ή *εμπόδιο* αντίστοιχα. Αυτή φαίνεται να είναι η κατεύθυνση προς την οποία είναι σκόπιμο να κινηθεί η οποία μελλοντική νομοθετική επέμβαση.

Από τη σκοπιά της ΙΥΑ, το κέντρο βάρους εξακολουθεί να κλίνει προς τους γονείς, όπως ίσχυε αρχικά και στον θεσμό της υιοθεσίας. Και η υιοθεσία, στο ξεκίνημά της, αποσκοπούσε στο να εξασφαλίσει παιδί σε μία οικογένεια, και όχι το αντίστροφο, όπως πλέον έχει κατασταλάξει σήμερα. Με αφετηρία λοιπόν τους γονείς, κατά κύριο λόγο, και με ένα παιδί για την απόκτηση του οποίου υφίσταται ήδη μεν επιθυμία, αλλά η ύπαρξη αυτού ακόμη επίκειται, ορίζεται ότι το συμφέρον του τελευταίου πρέπει να λαμβάνεται *κυρίως* υπόψη. Τούτο προβλέπεται από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο είναι μεν πρωτοποριακό, αυστηρό δε, λόγω ακριβώς του εξαιρετικού χαρακτήρα του, και σίγουρα με σαφή περιθώρια βελτίωσης και περαιτέρω επικαιροποίησης. Το νομοθετικό δε αυτό πλαίσιο συνοψίζεται σε δύο κυρίως βασικά νομοθετήματα στην Ελλάδα. Το γεγονός μάλιστα τούτο ενδεχομένως να οδηγούσε στο αυθόρμητο συμπέρασμα ότι οι κρίσιμες δικαστικές αποφάσεις θα είναι αντίστοιχα σχετικά ομοιογενείς στην ερμηνεία τους και ίσως και φειδωλές στην προσέγγισή τους, ακριβώς λόγω του εξαιρετικού χαρακτήρα του ερμηνευόμενου νομοθετικού πλαισίου έναντι της «φυσικής» διαδικασίας αναπαραγωγής, ιδίως στις εξαιρετικές μορφές αυτού, οπότε και απαιτείται η παρέμβαση του δικαστή.

Πράγματι, οι βασικές αποφάσεις που μελετώνται στην παρούσα αφορούν σε περιπτώσεις παρένθετης μητρότητας, η οποία, άλλωστε, και ως μέθοδος τεχνητής υποβοήθησης προσομοιάζει περισσότερο με την υιοθεσία στην ουσία της. Η σχετική δε νομολογία παρουσιάζει ενδιαφέρον, κατά βάση, από την άποψη της ερμηνείας και προσέγγισης των ρητών ανώτατων ορίων ηλικίας τα οποία αφορούν στη γυναίκα που τυγχάνει υποβοήθησης με τεχνητή αναπαραγωγή, όπως τα όρια αυτά ίσχυαν κατά τον κρίσιμο χρόνο κρίσης.

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούμε ότι αναδεικνύεται μία ιδιαίτερη ερμηνευτική προσέγγιση μέσα από αποφάσεις περιφερειακών δικαστηρίων⁷⁸⁵, με αφορμή το ανώτατο όριο ηλικίας υποβοήθησης της γυναίκας, όπως ίσχυε έως το 2021. Πέρα από κάθε κρίση και κριτική, όπως έχει επισημανθεί ήδη, δεν μπορεί να μην προβληματισθεί κανείς ως προς τη σκοπιμότητα και αντίστοιχα τις συνέπειες από την αποσιώπηση, και κατ' αποτέλεσμα την παράκαμψη μέσα από την αντίστοιχη ερμηνευτική προσέγγιση, ρητών διατάξεων, όπως αυτών που αφορούν στο όριο ηλικίας για την ΙΥΑ. Τούτο, μάλιστα, με δεδομένο ότι για το όριο ηλικίας υποβοήθησης ο ίδιος ο νομοθέτης έχει επιλέξει να θέσει σαφείς διοικητικές, αλλά και ποινικές κυρώσεις, σε περίπτωση υπέρβασής του. Το γεγονός και μόνον αυτό καθιστά τις

⁷⁸⁵ ΠΠρΠατρών 248/2016, ΠΠρΣερρών 4/2018, ΠΠρΠατρών 398/2018, ΠΠρΠατρών 387/2019.

σχετικές διατάξεις ακόμη πιο δύσκολα αμελητέες σε μία κρίση. Ενδεχομένως, βέβαια, στον αντίποδα να μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ακριβώς το γεγονός αυτό και να αναδεικνύει περισσότερο την ανάγκη που οδήγησε στην ερμηνευτική προσέγγιση των σχετικών διατάξεων με τρόπο ώστε αυτές να παρακαμφθούν, ή ακόμη και πολύ πρόσφατα να αναθεωρηθούν και διαδοχικά να επιμηκυνθούν κατά τέσσερα (4) έτη.

Ίσως το ίδιο το παιδί, ως τελικός αποδέκτης της όλης αλυσίδας και σημείο αναφοράς αυτής, και το συμφέρον αυτού να ήταν μία πειστική απάντηση για την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση, η οποία, εκ των πραγμάτων, οδηγεί σε υπέρβαση του ανώτατου ορίου ηλικίας της γυναίκας που θα υποβληθεί σε ΙΥΑ. Άλλωστε, φαίνεται ότι το παιδί και το συμφέρον αυτού είναι, κατά κύριο λόγο, και η απάντηση στις περιπτώσεις υπέρβασης των ηλικιακών ορίων στην υιοθεσία ανηλίκων, όπως προαναφέρθηκε. Τούτο, μάλιστα, πολλές φορές συμβαίνει με τρόπο ισοπεδωτικά «συγχωνευτικό», ώστε δεν θα ήταν υπερβολή κανείς να κάνει λόγο για «κολυμβήθρα του Σιλβάμ». Δεν φαίνεται, όμως, από τη μελέτη των εξεταζόμενων στο πλαίσιο της παρούσας δικαστικών αποφάσεων για περιπτώσεις ΙΥΑ, το παιδί να αποτελεί όντως το κέντρο της σχετικής προσέγγισης και να λαμβάνεται κυρίως υπόψη, τουλάχιστον με βάση τη διατύπωση των σχετικών συλλογισμών στις εξεταζόμενες δικαστικές αποφάσεις. Πέρα από ορισμένες σημειολογικές και πάλι αναφορές στο σκεπτικό αυτών, το παιδί και το συμφέρον του δεν αξιολογούνται κατά κανόνα, ούτε στις αποφάσεις οι οποίες κάνουν δεκτές αιτήσεις υποβοήθησης μέσω παρένθετης μητέρας, με τήρηση του ορίου ηλικίας που θέτει ο νόμος, αλλά ούτε και σε αυτές που δέχονται αντίστοιχα αιτήσεις, κατά παρέκκλιση αυτών. Τούτο δε επισημαίνεται ομοίως - ενδεχομένως αναμενόμενα - και στις δικαστικές αποφάσεις που απορρίπτουν αντίστοιχα αιτήσεις υποβοήθησης λόγω υπέρβασης του ανώτατου ορίου ηλικίας από την αιτούσα. Η διαπίστωση αυτή - ως προς την επίκληση, από τη νομολογία, της αόριστης έννοιας του συμφέροντος του τέκνου προς δύο εκ διαμέτρου αντίθετες κατευθύνσεις - σαφώς προβληματίζει· παρατηρείται, εντούτοις, αρκετά συχνά στην εφαρμογή του νόμου και στον δημόσιο διάλογο σχετικά. Σημειώνεται δε ότι το συμφέρον του τέκνου αντίστοιχα δεν ελήφθηκε υπόψη ούτε στις πρόσφατες νομοθετικές παρεμβάσεις επέκτασης του ορίου ηλικίας της υποβοηθούμενης γυναίκας.

Είναι γεγονός ότι, με μία πρώτη ανάγνωση των σχετικών αποφάσεων και των αντίστοιχων νομοθετημάτων για την ΙΥΑ, ενδεχομένως η ανάλυση και περαιτέρω εξέταση του συμφέροντος του τέκνου να ξενίζει. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι έχει υποστηριχθεί και θεωρητικά πως ο έλεγχος αυτός δεν έγκειται στη σφαίρα της δικαστικής κρίσης, αλλά εναπόκειται μόνον στους ιατρικούς φορείς εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ. Πάντως η πραγματικότητα παραμένει. Παιδί θα γεννηθεί από τη διαδικασία αυτή και μάλιστα παιδί το οποίο, υπό «φυσικές» συνθήκες γενετήσιας επαφής, δεν θα υπήρχε πιθανότητα μάλλον να προκύψει. Και ο προβληματισμός ως προς την ύπαρξη ή μη του παιδιού είναι μεν πρωτίστως υπαρξιακός, δεν παύει να είναι, όμως, και νομικά σημαντικός. Όσο και εάν ο συγκεκριμένος θεσμός προσεγγίζεται εκ των πραγμάτων γονεοκεντρικά, το παιδί, αν και ακόμη δεν υφίσταται - και άρα το συμφέρον του αντίστοιχα δύσκολα μπορεί να προσδιορισθεί, να ληφθεί υπόψη και να αξιολογηθεί - παραμένει βασικός - αν όχι ο κύριος - αποδέκτης της σχετικής διαδικασίας, και μάλιστα, ως συνήθως, ακούσιος.

Και παρά την όποια δυσκολία αξιολόγησης του συμφέροντος ενός παιδιού που ακόμη δεν υφίσταται στην ΙΥΑ, είναι γεγονός ότι η σχεδόν παντελής έλλειψη αξιολόγησής του στο

πλαίσιο των δικαστικών αποφάσεων ΙΥΑ ξενίζει ακόμη περισσότερο σε συσχέτιση με την αντίστοιχη νομολογία για την υιοθεσία. Όσο διαφορετική και να είναι η λειτουργία των δύο θεσμών, πάντως η «τεχνογνωσία» αυτή της νομολογιακής εξέτασης του συμφέροντος του τέκνου στην υιοθεσία θα μπορούσε να βοηθήσει στην ίδια κατεύθυνση και για την περίπτωση των αντίστοιχων αποφάσεων που αφορούν στην ΙΥΑ. Τούτο μάλιστα, με τη διευκρίνιση ότι στόχος δεν είναι να συγχωνευθούν όλα στο πέρασμα του συμφέροντος του τέκνου, πόσο μάλλον να αγνοηθούν ή να παρακαμφθούν λοιποί παράγοντες με ανάλογη βαρύτητα. Και βέβαια, στην περίπτωση της υιοθεσίας το δείγμα των δικαστικών αποφάσεων είναι σαφώς πολύ πιο μεγάλο για τις περιπτώσεις που τα όρια διαφοράς ηλικίας, ακόμη μάλιστα και τα ίδια τα όρια ηλικίας, παρακάμπτονται από το δικαστήριο. Στην ΙΥΑ αντίστοιχα ελλείπουν κείμενα σε ευρύτερο ευρωπαϊκό επίπεδο με ειδικές αναφορές ως προς το θέμα ακριβώς της ηλικίας, ενώ οι αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων που θέτουν το ζήτημα αυτό είναι σαφώς αριθμητικά περιορισμένες.

Σε κάθε περίπτωση, οι αποφάσεις που εξετάζουν και καταλήγουν να παρακάμπτουν το ανώτατο όριο ηλικίας υποβοήθησης της γυναίκας υφίστανται, εξετάζονται στην παρούσα και, όσο και αν προβληματίζουν, αναδεικνύουν αναμφισβήτητα μία πραγματική προφανώς ανάγκη, ζωτική και ανθρώπινη. Άλλωστε, είναι αντίστοιχα προς προβληματισμό και περαιτέρω σκέψη το γεγονός ότι πλέον η πράξη και οι πραγματικές ανάγκες που ανέκυψαν από την ίδια τη ζωή έχουν καταλήξει στο ίδιο πρακτικό αποτέλεσμα. Το όριο ηλικίας των πενήντα (50) ετών για την υποβοηθούμενη γυναίκα, με διαδοχικές νομοθετικές παρεμβάσεις, έχει επιμηκυνθεί. Όσο και εάν τούτο προέκυψε αρχικά από τις ιδιαίτερες συνθήκες της πανδημίας με σχετική απόφαση της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ, και ακολούθησαν αντίστοιχες νομοθετικές παρεμβάσεις, στην πράξη προκύπτουν εύλογα ερωτήματα. Άραγε μήπως πλέον δεν συντρέχουν οι κίνδυνοι για τους οποίους ο νόμος έθεσε αρχικά το ανώτατο όριο στα πενήντα (50) έτη, και τί επιπτώσεις μπορεί να έχει η επιμήκυνση αυτή στο συμφέρον του τέκνου. Εάν υποθέσουμε ότι γυναίκα, ηλικίας σαράντα εννέα (49) ετών και δέκα (10) μηνών - αν και είναι έτοιμη να υποβληθεί σε ΙΥΑ κατά την ημερομηνία αρχικής έκδοσης της σχετικής απόφασης της Εθνικής Αρχής ΙΥΑ - τελικά υποβληθεί σε όποιες ιατρικές πράξεις υποβοήθησης χρειασθεί με καθυστέρηση τουλάχιστον δέκα (10) μηνών⁷⁸⁶ ή έστω και δύο (2) ετών⁷⁸⁷, το παιδί που θα γεννηθεί θα έχει αντίστοιχα μητέρα ηλικίας πενήντα ενός (51) ετών τουλάχιστον. Σε κάθε περίπτωση, με βάση τα νέα πλέον δεδομένα, γυναίκα ενδέχεται να αποκτήσει παιδί σε ηλικία που διαφορετικά θα ήταν απαγορευμένη, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα. Στην υπόθεση, πάντως, που έκρινε αντίστοιχα το δικαστήριο Σερρών και έδωσε άδεια για ΙΥΑ, μέσω παρένθετης μητέρας, σε γυναίκα που υπερέβαινε μόλις κατά ενάμιση μήνα το όριο των πενήντα (50) ετών⁷⁸⁸, η ορθότητα της ερμηνευτικής εκ μέρους του προσέγγισης αμφισβητείται, μεταξύ άλλων και για λόγους που συνεχονται με το συμφέρον του τέκνου. Και στην περίπτωση της απόφασης του δικαστηρίου Σερρών ελλείπει μεν το σχετικό έρεισμα, θα προτείνει εύλογα κάποιος. Εντούτοις, τα παιδιά τα οποία θα γεννηθούν,

⁷⁸⁶ Οι δέκα (10) και πλέον μήνες προκύπτουν εάν οι μέθοδοι ΙΥΑ έπρεπε να εφαρμοσθούν στις 22.02.2020 και πλέον καταλήξουν να εφαρμοσθούν στις 14.01.2021.

⁷⁸⁷ Τα δύο (2) έτη προκύπτουν ως το χρονικό διάστημα προσαύξησης του ηλικιακού ορίου υποβολής της γυναίκας σε υποβοήθηση για τεχνητή αναπαραγωγή, με βάση τον ν. 4812/2021. Σημείο έναρξης δε υπολογισμού των δύο (2) αυτών ετών είναι το χρονικό σημείο δημοσίευσης του πιο πάνω νόμου (ήτοι 30.06.2021, οπότε η σχετική προσαύξηση ανέρχεται μέχρι 30.06.2023).

⁷⁸⁸ ΠΠρΣερρών 4/2018.

σε αμφότερα τα πιο πάνω παραδείγματα, θα έχουν μία μητέρα λίγο μεγαλύτερη και σχεδόν πενήντα ενός (51) ετών αντίστοιχα, εφόσον όλα πάνε κατ' ευχή. Σε κάθε περίπτωση, μετά και τις νομοθετικές παρεμβάσεις το 2021 και 2022 αντίστοιχα, αναμένεται με μεγάλο ενδιαφέρον η εξέλιξη της νομολογίας στο θέμα του ανώτατου ορίου ηλικίας για τη γυναίκα στην ΙΥΑ, ειδικά ως προς τη στάση που θα υιοθετήσουν εν τέλει τα δικαστήρια σχετικά με την υπέρβαση ή μη του ορίου των πενήντα τεσσάρων (54) πλέον ετών.

Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και εάν ήθελε θεωρηθεί ότι τυγχάνει θετικής κοινωνικής αποδοχής η νομολογιακή προσέγγιση, κατά την οποία οι κρίσιμες δικαστικές αποφάσεις φαίνεται να μην ακολουθούν πιστά το γράμμα του νόμου, αλλά επιλέγουν να ερμηνεύσουν αυτόν δημιουργικά, ωστόσο, οι εν λόγω αποφάσεις δεν παύουν να παρακάμπτουν με σχετική ευκολία ρητές διατάξεις νόμου, και μάλιστα βασιζόμενες στην εισηγητική έκθεση αυτού. Αντίστοιχα, παρατηρείται ότι σε αυτές τις δικαστικές αποφάσεις ελλείπει η αξιολόγηση του συμφέροντος του τέκνου από την πληρότητα της όλης νομικής εικόνας. Και τούτο δεν επισημαίνεται, μάλιστα, μόνον στις περιπτώσεις αιτήσεων παρένθετης μητέρας, αλλά και σε λοιπές περιπτώσεις δικαστικής κρίσης για υποθέσεις ΙΥΑ, γεγονός που ενδεχομένως επιτείνει ακόμη περισσότερο την ανάδειξη μίας σχετικής έλλειψης και άρα μίας αντίστοιχης ανάγκης.

Εν τέλει, πάντως, τα πιο πάνω καταλήγουν να είναι θέμα του ίδιου του νομοθέτη, προκειμένου ο τελευταίος, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα αυτά, να επέμβει τελικά, αφουγκραζόμενος τόσο το πνεύμα, όσο και τις ανάγκες των καιρών και των θεσμών. Δεν είναι δίχως σημασία το γεγονός ότι το πλαίσιο που αφορά στην υιοθεσία έχει τύχει πολλαπλών νομοθετικών επεμβάσεων μέχρι σήμερα. Αντίστοιχα, το πλαίσιο που αφορά στην ΙΥΑ, αν και παραμένει σχεδόν το ίδιο, εδώ και μία εικοσαετία πλέον, προσαρμόστηκε μόλις πρόσφατα νομοθετικά. Ομοίως, στο πλαίσιο του θεσμού της υιοθεσίας, οι αποφάσεις που παρακάμπτουν τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας είναι πλέον πολλές και σταθερές στο σκεπτικό τους, γεγονός που θα μπορούσε να δώσει έναυσμα και για σχετική νομοθετική αποτύπωση της τάσης αυτής, όπως προαναφέρθηκε. Ομοίως, δεν είναι αμελητέες, στον τομέα της ΙΥΑ, οι αλματώδεις ιατρικές και τεχνολογικές εξελίξεις, ούτε βέβαια και αντίστοιχα οι κοινωνικές συνθήκες, όπως εξελίσσονται και καταλήγουν να παρατείνουν τόσο το προσδόκιμο της ζωής των ανθρώπων, όσο και να καθυστερούν την αφοσίωσή τους στη δημιουργία οικογένειας. Τέλος, και κυρίως, δεν είναι τυχαίο ότι οι δύο αυτοί θεσμοί δρουν, όπως φαίνεται, ως συγκοινωνούντα δοχεία στην κάλυψη της ανάγκης των ανθρώπων για απόκτηση παιδιών, και με το πρίσμα αυτό είναι σκόπιμο να ιδωθούν και νομοθετικά. Είναι όλα αυτά να ληφθούν υπόψη από τον νομοθέτη και να αξιολογηθούν σαφώς από τον εκάστοτε δικαστή, ώστε, σε κάθε περίπτωση, να προστατεύσουν το ίδιο το παιδί, προκειμένου αυτό να παραμείνει στο κέντρο της εκάστοτε διαδικασίας, και να μην καταλήξει ο πιο αδύναμος κρίκος αυτής.

Πέρα από θέμα επέμβασης του ίδιου του νομοθέτη ή ερμηνείας του εκάστοτε δικαστή, το πιο πάνω συνιστά σαφώς και ζήτημα προσωπικής αξιολόγησης του καθένα. Άραγε πόσο η επιθυμία απόκτησης ενός παιδιού μπορεί να ικανοποιηθεί ή και να υπερκερασθεί από την πραγματική δυνατότητα αποκατάστασης ενός παιδιού, στην περίπτωση που αυτό ήδη υφίσταται. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, αναρωτιέται κανείς μήπως τούτο προκύπτει σε μία προσπάθεια ίσως απελευθέρωσης των γονέων από τις «φυλακές» της παιδικής τους

ηλικίας και αντίστοιχα επιθυμίας «δικού» τους τέκνου, ή προκύπτει άραγε απλώς σε μία διαδικασία υποβοήθησης δικής τους αδυναμίας

Τα πιο πάνω είναι σαφώς εξαιρετικά σημαντικά και λεπτά ζητήματα. Ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ο νομοθέτης και αντίστοιχα ο ερμηνευτής του δικαίου καταλυτικός. Ο ρόλος πάντως που καλούνται να διαδραματίσουν και οι λοιποί παράγοντες της εξίσωσης, κυρίως οι επίδοξοι γονείς, είναι εξίσου - αν όχι ακόμη πιο - σημαντικός στη λήψη της τελικής απόφασης, με πλήρη συναίσθηση της σοβαρότητας και της βαρύτητας που αυτή φέρει, και παράλληλα με αντίστοιχη ενσυναίσθηση προς τους ίδιους και κυρίως προς το παιδί, τον βασικό και ουσιαστικό παράγοντα της όλης εξίσωσης.

VI. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

VI.1. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ⁷⁸⁹
ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΥΙΟΘΕΣΙΑ⁷⁹⁰

Α. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με τα όρια διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών (NoB 2006, 249) αρ. 520/2005 Πρόεδρος: Β. Θωμά-Παναγιάρη Εισηγητής: Δ. Κίτσιος
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με στοιχεία μονογονεϊκότητας από άγαμη μητέρα ηλικίας πενήντα δύο (52) ετών, με διαφορά ηλικίας που υπερβαίνει τα προσδιοριζόμενα από τον νόμο ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας και με αρνητική έκθεση κοινωνικής έρευνας. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η διάταξη για ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας πρέπει να ερμηνεύεται ως παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη για το συμφέρον του υιοθετούμενου, και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Ως προϋπόθεση για την τέλεση υιοθεσίας τίθεται, εκτός άλλων, και η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, η οποία πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ δεκαοκτώ (18) και πενήντα (50) ετών.- Η ratio θέσπισης του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας είναι ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη διαφορά ηλικίας από το προς υιοθεσία τέκνο δεν προσφέρουν τα εχέγγυα για δημιουργία ομαλών σχέσεων με το παιδί, και συνακόλουθα για την ομαλή ανατροφή του.- Κρίνεται, ωστόσο, ότι η άτεγκτη προσκόλληση στο ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας και στην προβαλλόμενη δικαιολογητική του βάση αποκρούεται

⁷⁸⁹ Ο παρών πίνακας επισκόπησης νομολογίας αποτυπώνει τις κυριότερες και πιο ενδιαφέρουσες, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, δικαστικές αποφάσεις για το θέμα της υιοθεσίας και τα ηλικιακά όρια σε αυτή. Σε κάθε επιμέρους πίνακα αναπαράγονται, κατά βάση, τα κύρια επιχειρήματα από τις νομικές σκέψεις των εκάστοτε αποφάσεων. Οι σχετικές επισημάνσεις, υπογραμμίσεις και αντίστοιχα σχόλια αναφορικά με τον συλλογισμό των εξεταζόμενων δικαστικών αποφάσεων έχουν γίνει αποκλειστικά από την γράφουσα.

⁷⁹⁰ Οι αποφάσεις έχουν κατηγοριοποιηθεί, για τους σκοπούς καθαρά και μόνον της παρούσας καταγραφής, ανά αρμόδιο δικαστήριο, ξεκινώντας από τα πρωτοβάθμια, με αντίστοιχη χρονολογική σειρά και κατά τοπική αρμοδιότητα (προηγούνται, καθαρά και μόνον για λόγους διαδικαστικούς και ταξινόμησης, οι αποφάσεις των δικαστηρίων Αθηνών και έπονται οι αποφάσεις των δικαστηρίων της Θεσσαλονίκης και λοιπών περιφερειακών δικαστηρίων). Προτάσσονται οι αποφάσεις που αφορούν στην υιοθεσία ανηλίκων, από τις οποίες προηγούνται αυτές που αφορούν σε αιτήσεις υιοθεσίας που παρεκκλίνουν από τα προβλεπόμενα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας, και ακολουθούν αποφάσεις που αφορούν σε αιτήσεις υιοθεσίας ανηλίκων που παρεκκλίνουν από τα προβλεπόμενα ανώτατα όρια ηλικίας. Στο τέλος, για λόγους πληρότητας, παρατίθενται και σχετικές αποφάσεις υιοθεσίας ενηλίκων που θέτουν, αντίστοιχα από τη σκοπιά τους, το ζήτημα της παρέκκλισης από τα ηλικιακά όρια.

	<p>με σειρά επιχειρημάτων κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης («σήμερα»):</p> <ul style="list-style-type: none">- (α) Ο σκοπός εξασφάλισης της διαβίωσης και ανάπτυξης του θετού τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς καλύπτεται πρωτίστως και εξίσου αποτελεσματικά από την ρύθμιση που θέτει απόλυτο ανώτατο όριο ηλικίας το εξηκοστό (60^ο) έτος (1543 ΑΚ), <u>ώστε να μην χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός.</u>- (β) <u>Κατευθυντήρια γραμμή και αναγκαίο ερμηνευτικό πρόκριμα κάθε εγχειρήματος προσέγγισης των διατάξεων της υιοθεσίας αποτελεί το συμφέρον του τέκνου</u>, υπό το πρίσμα του οποίου πρέπει πάντα να ερμηνεύεται κάθε διάταξη του σχετικού κεφαλαίου του ΑΚ, συνεπώς και η διάταξη του 1544 ΑΚ. Το συμφέρον του ανηλίκου δεν εξαντλείται σε ανατροφή του τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς, αλλά περιλαμβάνει και τις μελλοντικές ωφέλειες που αυτό θα αποκομίσει από την ίδρυση συγγένειας με τον υιοθετούντα.- (γ) Το ίδιο το άρθρο 1544 ΑΚ που θέτει ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας (1544 εδ. α ΑΚ) εισάγει και σχετική απόκλιση (1544 εδ. γ ΑΚ). Η καθιέρωση δύο (2) αποκλίσεων (! αναφέρει η απόφαση, αν και η σχετική διάταξη εισάγει μία εξαίρεση με τη σωρευτική συνδρομή δύο προϋποθέσεων, σύμφωνα τουλάχιστον με τη γραμματική διατύπωση αυτής) αφορά σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου ή (!αναφέρει η απόφαση αντί του «καθώς και» που αναφέρει η σχετική διάταξη) ύπαρξης σπουδαίου λόγου, οπότε το ελάχιστο κατώτατο όριο ηλικίας προσδιορίζεται σε δεκαπέντε (15) αντί δεκαοκτώ (18) έτη. Η κάμψη του κανόνα, εν προκειμένω, ερείδεται στο <i>συμφέρον του τέκνου</i>. Η αρχή του συμφέροντος του τέκνου (ως σπουδαίου λόγου που επιτρέπει την υιοθεσία) δεν μπορεί να περιορίζεται μόνον στις περιπτώσεις του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, αλλά αντίστροφα μπορεί να ικανοποιείται και με την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας.- (δ) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, η οποία κυρώθηκε από τη χώρας μας με το ν. 1049/1980⁷⁹¹, αποκτώντας αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του εσωτερικού νόμου (28 παρ.1 Σ), ορίζει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από
--	---

⁷⁹¹ Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υιοθεσία ανηλίκων του 1967 αναφέρεται ως η «Σύμβαση» ή «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων» ή «Convention européenne en matière d'adoption des enfants» ή «European Convention on the Adoption of Children». Έχει δε ήδη πλέον αναθεωρηθεί από το 2008, αναφερόμενη στην παρούσα ως η «Αναθεωρημένη Σύμβαση» ή «Convention européenne en matière d'adoption des enfants révisée», ή «European Convention on the Adoption of Children (Revised)». Βλ. σχετικά και Α.1.3. πιο πάνω.

	<p>την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα παιδιά τους. Η διαφορά ηλικίας όμως -και μάλιστα κατώτατη- δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας, κατά την πιο πάνω Σύμβαση, αλλά τίθεται ως κριτήριο για την αξιολόγηση της εξυπηρέτησης του συμφέροντος του τέκνου. Συνεπώς, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που τίθεται από τον εσωτερικό νομοθέτη, αλλά δεν προβλέπεται από την πιο πάνω Σύμβαση, πρέπει να ερμηνεύεται με βάση τους ορισμούς των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 8 της Σύμβασης αυτής: η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου και, ως εκ τούτου, το συμφέρον του υιοθετούμενου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Επιβάλλεται το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το αντίστοιχο κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.</p> <ul style="list-style-type: none">- Το όριο διαφοράς ηλικίας πρέπει να ερμηνεύεται ως <i>παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη ως προς το συμφέρον του υιοθετούμενου, και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση</i> της υιοθεσίας, <u>ιδίως όταν η υιοθεσία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος (1543 ΑΚ).</u>- Το συμφέρον του τέκνου ανάγεται σε ειδική προϋπόθεση της υιοθεσίας. Το συμφέρον του τέκνου νοείται τόσο ως περιουσιακό, όσο και ως αυτό που συναρτάται με την προσωπική του κατάσταση (πνευματικό, ηθικό, κοινωνικό συμφέρον), το οποίο, μάλιστα, και προέχει έναντι του πρώτου. Το συμφέρον του υιοθετούμενου δεν αρκεί να εξυπηρετείται κατά την τέλεση της υιοθεσίας, αλλά πρέπει να εξασφαλίζεται και μελλοντικά, κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων.- Οι συνθήκες και όροι για τη βιολογική και ψυχοπνευματική ανάπτυξη του τέκνου πρέπει να είναι ευνοϊκότεροι μετά την υιοθεσία, σε σχέση με τους όρους και τις συνθήκες που υπήρχαν πριν από αυτή.- Η έκθεση κοινωνικής έρευνας δεν έχει δεσμευτική ισχύ για το δικαστήριο, με την έννοια ότι το τελευταίο μπορεί να διαφοροποιηθεί από αυτή, αλλά χρειάζεται ειδική αιτιολογία ως προς τη διαφοροποίηση.- Λαμβάνονται ρητά υπόψη, και παρατίθενται με λεπτομέρεια τα στοιχεία που συνηγορούν στο συμφέρον του τέκνου και αντικρούουν με ειδική αιτιολογία την αρνητική έκθεση κοινωνικής έρευνας:- (α) η αιτούσα την υιοθεσία έχει καθαρά παιδοκεντρικά κίνητρα και ήδη φροντίζει το προς υιοθεσία τέκνο, με αποτέλεσμα αυτό να έχει προσαρμοστεί πλήρως στο οικογενειακό περιβάλλον της αιτούσας.
--	--

	<ul style="list-style-type: none">- (β) Η προχωρημένη ηλικία της αιτούσας (περίπου πενήντα δύο -52- ετών) και το μονογονεϊκό οικογενειακό περιβάλλον αυτής εξισορροπούνται από την προσωπικότητα, την υγεία, την περιουσιακή και οικογενειακή κατάσταση της αιτούσας, και από την αμοιβαία ικανότητα της αιτούσας και του υιοθετούμενου για προσαρμογή.- (γ) Κοινωνικοί και ηθικοί λόγοι συνηγορούν στη συντέλεση της αιτούμενης υιοθεσίας, καθώς έχει δημιουργηθεί μία εν τοις πράγμασι σχέση μεταξύ της μητέρας και του προς υιοθεσία τέκνου, το οποίο η αιτούσα ανατρέφει ήδη από όταν αυτό ήταν σχεδόν δύο (2) μηνών, με αποτέλεσμα το τελευταίο να έχει ενταχθεί ψυχολογικά στο περιβάλλον της υποψήφιας μητέρας και να έχει δημιουργηθεί μεταξύ τους ο αντίστοιχος συναισθηματικός δεσμός.- (δ) Η έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας κρίνεται ατεκμηρίωτη, επειδή αρκείται σε κοινωνιολογικές απόψεις και αόριστες σκέψεις, χωρίς την παράθεση συγκεκριμένων περιστατικών για την ανεπάρκεια της υποψήφιας μητέρας. Ομοίως, κρίνεται αντιφατική, αφού, ενώ διαπιστώνει την αγάπη που τρέφει η αιτούσα με το υιοθετούμενο, καταλήγει σε αρνητική εισήγηση με την απομάκρυνση του τέκνου από το περιβάλλον της αιτούσας. Η προσωρινή φιλοξενία του βρέφους σε αναγνωρισμένο ίδρυμα, με σκοπό την οριστική οικογενειακή του αποκατάσταση, θα διατάρασσε την ομαλή ψυχοπνευματική ανάπτυξη του βρέφους.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών (πρώτη δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) αρ. 529/2005 Πρόεδρος: Π-Κ. Παπανικολάου Εισηγητής: Α. Φερεσίδη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με διαφορά ηλικίας και των δύο (2) συζύγων μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο (πενήντα ένα - 51- και πενήντα δύο -52- χρόνια αντίστοιχα) σε σχέση με το προς υιοθεσία ανήλικο τέκνο. Η αίτηση υιοθεσίας ΔΕΝ γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Τα όρια διαφοράς ηλικίας αποσκοπούν στην ομαλή πορεία της υιοθεσίας. Υφίσταται νομοθετική πρόβλεψη για εξαίρεση μόνον ως προς το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας των δεκαοκτώ (18) ετών. Η έλλειψη αντίστοιχης νομοθετικής πρόβλεψης ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών εξυπηρετεί τη γενική ρήτρα της προστασίας του συμφέροντος του υιοθετούμενου τέκνου. Εφόσον και οι δυο (2) γονείς έχουν διαφορά ηλικίας από τον υιοθετούμενο που ξεπερνά τα πενήντα (50) έτη, η αίτηση υιοθεσίας απορρίπτεται ως αντι-κείμενη τόσο στο 1544 ΑΚ, όσο και στο 1558 ΑΚ, δηλαδή στη γενική ρήτρα του συμφέροντος του τέκνου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: - Η θέσπιση ανώτατου και κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου και, επιπροσθέτως, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου.

	<ul style="list-style-type: none">- Η διαφορά ηλικίας πρέπει να συντρέχει κατά το χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης υιοθεσίας.- Το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας των δεκαοκτώ (18) ετών είναι η ηλικία μίας πλήρους ήβης, που θεωρείται ως ελάχιστο όριο τεκνογονίας. Εξαιρέση από αυτό προβλέπεται για την περίπτωση που υιοθετείται τέκνο του συζύγου εκείνου που υιοθετεί και εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος, οπότε το όριο μειώνεται στα δεκαπέντε (15) έτη (1544 εδ. γ ΑΚ).- Τέτοια εξαιρέση, αντίστροφα, δεν προβλέπεται για την περίπτωση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, για λόγους διασφάλισης από τον νομοθέτη του συμφέροντος του τέκνου, το οποίο πρέπει να ανατρέφεται και να μεγαλώνει σε συνθήκες ζωής ανάλογες με εκείνες που κατά κανόνα ισχύουν για τα φυσικά τέκνα.- Ομοίως, εξαιρέση προβλέπεται σε περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους, οπότε οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τα ηλικιακά όρια και τα όρια διαφοράς ηλικίας, αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο του ενός (1) μόνον συζύγου (1545 παρ. 2 ΑΚ). Με τον τρόπο αυτό, επιτρέπεται, μεταξύ άλλων, η υιοθεσία και όταν η διαφορά ηλικίας του ενός (1) συζύγου – αλλά όχι και των δυο (2)- από το προς υιοθεσία ανήλικο υπερβαίνει τα πενήντα (50) έτη. Τούτο συμβαίνει, διότι, στην περίπτωση αυτή, θα υπήρχε υιοθεσία για τον ένα (1) σύζυγο, στο πρόσωπο του οποίου θα συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις υιοθεσίας, ενώ ο άλλος σύζυγος θα παρέμενε ξένος προς την υιοθεσία.- Η υποβολή αίτησης υιοθεσίας από γονείς που και οι δυο (2) έχουν διαφορά ηλικίας από τον υιοθετούμενο, η οποία υπερβαίνει την πενηκονταετία (κατά δύο-2- και ένα-1- έτη αντίστοιχα) αντίκειται στο 1544 ΑΚ, καθώς και στη γενική ρήτρα συμφέροντος του τέκνου του 1558 ΑΚ.- Για τον λόγο αυτό, η αίτηση απορρίπτεται ως μη νόμιμη.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών (NoB 2006, 1029) αρ. 912/2005 Πρόεδρος: Β. Θωμά-Παναγιάρη Εισηγητής: Δ. Βασιλόπουλος
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με στοιχεία αλλοδαπότητας και διαφορά ηλικίας ανάμεσα σε τέκνο και αιτούντες που υπερβαίνει τα προσδιοριζόμενα από τον νόμο ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Βάσιμη η αίτηση της υιοθεσίας, παρά το γεγονός ότι και οι δύο (2) αιτούντες είναι μεγαλύτεροι από το προς υιοθεσία τέκνο κατά περισσότερο από πενήντα (50) έτη (πενήντα επτά -57- και πενήντα οκτώ-58- έτη αντίστοιχα η ηλικία των αιτούντων), εφόσον το δικαστήριο κρίνει ότι η υιοθεσία είναι προς το συμφέρον του τέκνου. Τα όρια διαφοράς ηλικίας που τίθενται έχουν σχετική, άλλως επιβοηθητική σημασία, και σε καμία περίπτωση δεν δύναται να θεωρηθούν ότι συνιστούν απαράβατο τυπικό κώλυμα για την τέλεση της υιοθεσίας. Το συμφέρον του ανηλίκου δε ως σπουδαίος λόγος καταρρίπτει τον φραγμό της ηλικίας και επιτάσσει την αναλογική επιμήκυνση του ανώτατου ορίου της διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου (όπως επιμηκύνεται από το 1544 εδ. γ ΑΚ το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας), με αποτέλεσμα να καλύπτεται η υπάρχουσα ηλικιακή υπέρβαση. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Προϋπόθεση για την τέλεση υιοθεσίας ανηλίκου αποτελεί, μεταξύ άλλων, και η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, η οποία ορίζεται μεταξύ δεκαοκτώ (18) και πενήντα (50) ετών.

	<p>Η ratio θέσπισης του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας είναι ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη διαφορά ηλικίας από το υιοθετημένο τέκνο δεν προσφέρουν τα εχέγγυα για δημιουργία ομαλών σχέσεων με το παιδί, και συνακόλουθα για την ομαλή ανατροφή του.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η άτεγκτη προσκόλληση στο ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος και υιοθετούμενου και στην προβαλλόμενη δικαιολογητική του βάση αποκρούεται, σύμφωνα με το δικαστήριο, κατά τον χρόνο έκδοσης της απόφασης (<i>σήμερα</i>), με σειρά επιχειρημάτων:- (α) Ο σκοπός εξασφάλισης της διαβίωσης και ανάπτυξης του θετού τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς καλύπτεται πρωτίστως και εξίσου αποτελεσματικά από τη ρύθμιση που θέτει απόλυτο ανώτατο όριο ηλικίας το εξηκοστό (60^ο) έτος, <u>ώστε να μην χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός (1543 ΑΚ).</u>- (β) <u>Κατευθυντήρια γραμμή και αναγκαίο ερμηνευτικό πρόκριμα</u> κάθε εγχειρήματος προσέγγισης των <u>διατάξεων περί της υιοθεσίας αποτελεί το συμφέρον του τέκνου</u>, υπό το πρίσμα του οποίου πρέπει πάντα να ερμηνεύεται κάθε διάταξη του σχετικού κεφαλαίου του ΑΚ, συνεπώς και η διάταξη του 1544 ΑΚ. Το συμφέρον του ανηλίκου δεν εξαντλείται σε ανατροφή του τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς, αλλά περιλαμβάνει και τις μελλοντικές ωφέλειες που αυτό θα αποκομίσει από την ίδρυση συγγένειας με τον υιοθετούντα.- (γ) Το ίδιο το άρθρο 1544 ΑΚ που θέτει ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας (1544 εδ. α ΑΚ), εισάγει και σχετική απόκλιση (1544 εδ. γ ΑΚ). Η καθιέρωση δύο (2) αποκλίσεων (! <i>όπως αναφέρει η απόφαση, αν και η διατύπωση της διάταξης αφορά σε μία (1) εξαίρεση με σωρευτική συνδρομή προϋποθέσεων</i>) σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου ή (! <i>όπως αναφέρει η απόφαση, αντί του «καθώς και» της σχετικής διάταξης</i>) ύπαρξης σπουδαίου λόγου, αφορά στη μείωση του ελάχιστου κατώτατου ορίου ηλικίας από δεκαοκτώ (18) έτη σε δεκαπέντε (15) (1544 εδ. γ ΑΚ). Η κάμψη του κανόνα σχετικά με το όριο διαφοράς ηλικίας ερείδεται στο συμφέρον του τέκνου για τις δύο αυτές αποκλίσεις (! <i>όπως αναφέρει η απόφαση</i>). Η αρχή του συμφέροντος του τέκνου (ως σπουδαίου λόγου που επιτρέπει την υιοθεσία) δεν μπορεί να περιορίζεται μόνον στις περιπτώσεις του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, αλλά αντίστροφα μπορεί να ικανοποιείται και με την υπέρβαση του ανώτατου ορίου ηλικίας.- (δ) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όπως κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν. 1049/1980, απέκτησε αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του
--	---

	<p>εσωτερικού νόμου (28 παρ.1 Σ). Ορίζει, μάλιστα, η Σύμβαση αυτή ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα παιδιά τους. Η διαφορά ηλικίας όμως - και μάλιστα κατώτατη - δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας, κατά την πιο πάνω αναφερόμενη Σύμβαση, αλλά τίθεται ως κριτήριο για την αξιολόγηση της εξυπηρέτησης του συμφέροντος του τέκνου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, το οποίο δεν αποτελεί κριτήριο κατά την πιο πάνω Σύμβαση, πρέπει ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη να συμπορεύεται, και αντίστοιχα, να ερμηνεύεται σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων. Η ερμηνεία αυτή πρέπει να γίνεται με βάση το συμφέρον του ανηλίκου, το οποίο επιτάσσει την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας πρέπει να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας.- Η διάταξη του 1544 εδ. α ΑΚ που θέτει τα ανώτατα όρια διαφοράς ηλικίας πρέπει να ερμηνεύεται ως παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη ως προς το συμφέρον του υιοθετούμενου, και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ιδίως όταν η υιοθεσία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος (1543 ΑΚ).- Το συμφέρον του υιοθετούμενου ανάγεται σε ειδική προϋπόθεση υιοθεσίας. Ως συμφέρον του τέκνου νοείται τόσο το περιουσιακό, όσο και αυτό που συναρτάται με την προσωπική του κατάσταση (πνευματικό, ηθικό, κοινωνικό συμφέρον), το οποίο μάλιστα και προέχει έναντι του πρώτου. Το συμφέρον του τέκνου πρέπει να εξυπηρετείται, όχι μόνον κατά τον χρόνο τέλεσης της υιοθεσίας, αλλά και σε μελλοντικό χρόνο, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων.- Οι όροι βιολογικής και ψυχοπνευματικής ανάπτυξης που δημιουργούνται με την υιοθεσία θα πρέπει να είναι ευνοϊκότεροι από τους πριν από αυτή υπάρχοντες.- Η έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας επισημαίνει ως αρνητικό παράγοντα την ηλικία των αιτούντων, καθώς η προχωρημένη ηλικία τους θεωρείται ότι δημιουργεί μειωμένες αντοχές για την ανατροφή του τέκνου και επιπρόσθετα εκθέτει αυτό στον κίνδυνο να βρεθεί μόνο του στην κοινωνία, πριν καν έχει ολοκληρωθεί η προσωπικότητά του.
--	---

	<ul style="list-style-type: none">- Λαμβάνονται ρητά υπόψη, και παρατίθενται με λεπτομέρεια τα στοιχεία που συνηγορούν στο συμφέρον του τέκνου, με έμμεση αναφορά και στο συμφέρον των υιοθετούντων:- (α) το προς υιοθεσία τέκνο έχει παραδοθεί στους αιτούντες μόλις λίγες ημέρες μετά τη γέννησή του, και μάλιστα με σκοπό την υιοθεσία,- (β) οι αιτούντες παρέχουν τα εχέγγυα που απαιτεί ο νόμος, τόσο λόγω της οικονομικής τους κατάστασης, της στοργής με την οποία φροντίζουν ήδη το ανήλικο, το οποίο ανταποκρίνεται στις εκδηλώσεις αγάπης και ενδιαφέροντος από την πλευρά τους. Διαθέτουν δε οι ίδιοι ήδη εμπειρία ανατροφής τέκνων. Σημειώνεται, μάλιστα, το τραγικό ιστορικό της περίπτωσης των αιτούντων, οι οποίοι «έχασαν» τα βιολογικά τους τέκνα εξαιτίας εμπλοκής σε τροχαίο ατύχημα.- Οι αιτούντες, αν και δεν έχουν συμπληρώσει το εξηκοστό (60^ο) έτος ηλικίας του, υπερβαίνουν το προς υιοθεσία ανήλικο κατά πενήντα επτά (57) και πενήντα οκτώ (58) έτη αντίστοιχα.- Η διαφορά ηλικίας συνεκτιμάται από το δικαστήριο στο πλαίσιο της έρευνάς του σχετικά με το συμφέρον του τέκνου, το οποίο κρίνεται ότι εξυπηρετείται και φτάνει να καταρρίπτει, κατά το δικαστήριο, τον φραγμό ηλικίας.- Το συμφέρον του τέκνου επιτάσσει την αναλογική επιμήκυνση του ανώτατου ορίου της διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος-υιοθετούμενου και καλύπτει την υπάρχουσα υπέρβαση στη διαφορά ηλικίας μεταξύ αυτού και των αιτούντων.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (Δ/νη 2001, 957) αρ. 489/2001 Εισηγητής: Σ. Σεφεριάδης
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με στοιχεία αλλοδαπότητας και διαφορά ηλικίας μεταξύ γονέων και τέκνου μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση.
Αιτιολογία	Η ερμηνεία των διατάξεων του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου για την υιοθεσία ανηλίκων πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Στις ουσιαστικές προϋποθέσεις τέλεσης υιοθεσίας ανηλίκου συγκαταλέγεται και η τήρηση ανώτατου και κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας των αιτούντων με το προς υιοθεσία τέκνο.- Απόκλιση από το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, το οποίο προσδιορίζεται σε δεκαοκτώ (18) έτη, εισάγεται σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου (γνησίου ή θετού αναφέρει η απόφαση, όπως υποστηρίζεται στη θεωρία, αν και δεν αναγράφεται ρητά στο κείμενο της κρίσιμης διάταξης) ή (αναφέρει η απόφαση, αν και η αναφορά στη σχετική διατύπωση της διάταξης είναι «καθώς και») ύπαρξης σπουδαίου λόγου (1544 εδ. γ ΑΚ). Στην περίπτωση αυτή, το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας μειώνεται σε δεκαπέντε (15) έτη. Η διαφορά όμως των δεκαπέντε (15) ετών δεν αποτελεί τη συνήθη διαφορά ηλικίας μεταξύ γονέων και τέκνων.

	<ul style="list-style-type: none">- Η διάταξη που εισάγει εξαίρεση από το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με το αρ.8 παρ.3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων που κυρώθηκε με το ν. 1049/80, η οποία κάνει λόγο για ΜΗ πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας, σε περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα παιδιά τους.- Η διαφορά όμως ηλικίας κατά τη εν λόγω Σύμβαση, και μάλιστα κατώτατη, ΔΕΝ αποτελεί καν <u>προϋπόθεση υιοθεσίας, αλλά κριτήριο: πότε δηλαδή η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου.</u>- Επομένως, το ανώτατο όριο ηλικίας, που δεν αποτελεί καν κριτήριο κατά την πιο πάνω αναφερόμενη Ευρωπαϊκή Σύμβαση, πρέπει, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται προς τους ορισμούς των παραγράφων 1 και 2 του αρ. 8 της Σύμβασης: δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου και <u>το συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ενόψει της μείωσης του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας. Πρέπει να γίνει δεκτό πως, κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία, θεωρείται ότι έχει επιμηκυνθεί και το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.</u>- Η πρωτοβάθμια απόφαση εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Μονομελές Εφετείο Αθηνών (δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Quallex) αρ. 4095/2019 Εισηγητής: Ε. Κλωνάρη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με διαφορά ηλικίας μεταξύ αιτούσας άγαμης μητέρας και τέκνου μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση.
Αιτιολογία	Η ερμηνεία των διατάξεων του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου για την υιοθεσία ανηλίκων πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Τόσο η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όσο και οι σχετικές του ΑΚ διατάξεις θέτουν ως γενική αρχή που διέπει το δίκαιο της υιοθεσίας <u>το συμφέρον του υιοθετουμένου</u>. Κάθε δε ερμηνεία των επιμέρους διατάξεων υποστηρίζεται ότι πρέπει να υπηρετεί τη γενική αυτή αρχή του συμφέροντος του τέκνου.- Η διαφορά ηλικίας κατά τη Σύμβαση, και μάλιστα κατώτατη, δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας, αλλά κριτήριο. Το δε κριτήριο αυτό επικεντρώνεται στο πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί ακριβώς το συμφέρον του υιοθετουμένου.- Συναφώς, το αρ. 1544 ΑΚ, το οποίο ορίζει ότι ο υιοθετών πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ (18), αλλά

	<p>όχι και περισσότερο από πενήντα (50) χρόνια, πρέπει, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων. Ειδικότερα, η εν λόγω διάταξη του αρ. 1544 ΑΚ πρέπει να συμπορεύεται με τη διάταξη του αρ. 8 παρ. 1 και 2 της εν λόγω Σύμβασης, δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Όταν το συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, <u>αυτό πρέπει να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας.</u>- Συνεπώς, <u>το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης του αρ. 1544 ΑΚ έχει σχετική και επιβληθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας.</u>- Η πιο πάνω ερμηνευτική προσέγγιση επιβάλλεται, ιδίως όταν η υιοθεσία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος, που προβλέπεται από τη διάταξη του αρ. 1543 ΑΚ και συντρέχει σπουδαίος λόγος ώστε αυτή να πραγματοποιηθεί.- Κρίνεται ότι ο σπουδαίος λόγος για την πραγματοποίηση της υιοθεσίας δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετουμένου.- Από την εξέταση των ειδικότερων περιστατικών για την κρινόμενη αίτηση υιοθεσίας, προέκυψαν ειδικότερα τα εξής:<ul style="list-style-type: none">- (α) Η αιτούσα, ήδη πενήντα εννέα (59) ετών, κατά την κατάθεση της αίτησης υιοθεσίας, και όντας άγαμη, είχε εκδηλώσει, ήδη από ηλικία πενήντα δύο (52) ετών, το ενδιαφέρον της προκειμένου να γίνει θετή μητέρα, χωρίς όμως η διαδικασία να προχωρήσει, τόσο λόγω της ηλικίας της, όσο και λόγω του γεγονότος ότι ήταν άγαμη. Το δε γεγονός ότι δεν εκδήλωσε νωρίτερα σχετική πρόθεση υιοθεσίας φαίνεται να αποδίδεται από την ίδια στην έντονη επαγγελματική της ενασχόληση και την πλήρη αφοσίωσή της στη μητέρα της, μέχρι το θάνατο της τελευταίας, με αποτέλεσμα -χωρίς αυτό να συνιστά συνειδητή επιλογή της- να μείνει μακριά από τέτοιες δεσμεύσεις και στόχους.- (β) Η προς υιοθεσία ανήλικη διαβιώνει με την αιτούσα την υιοθεσία ήδη πριν από τη συμπλήρωση ενός (1) μήνα από τη γέννησή της, οπότε και η φυσική της μητέρα, η οποία αδυνατούσε να την αναθρέψει, την παρέδωσε στην αιτούσα προκειμένου αυτή να τη
--	--

	<p>φροντίζει και να την μεγαλώσει. Η προς υιοθεσία ανήλικη είναι δε πλήρως εξοικειωμένη με την αιτούσα και το οικογενειακό και φιλικό αυτής περιβάλλον.</p> <ul style="list-style-type: none">- (γ) Η αιτούσα την υιοθεσία, μεγαλύτερη από το προς υιοθεσία ανήλικο κατά πενήντα έξι (56) έτη και εννέα (9) μήνες, κρίνεται ότι εμφανίζει απολύτως θετικά στοιχεία προσωπικότητας, και αδιαμφισβήτητα ένα πολύ καλό μορφωτικό και βιοτικό επίπεδο και οικονομική άνεση.- (δ) Η αιτούσα φαίνεται να αποδίδει ιδιαίτερη σημασία και προσοχή στην οικογένειά της. Διαθέτει δε ένα ισχυρό κοινωνικό, φιλικό και συγγενικό υποστηρικτικό περιβάλλον, το οποίο κρίνεται ότι επιβάλλεται να υφίσταται προς το συμφέρον του τέκνου. Εξετάζονται όλες οι ειδικότερες παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη, δεδομένης της ώριμης ηλικίας στην οποία βρίσκεται η αιτούσα, ώστε να παρασχεθεί στην ανήλικη η δέουσα αρωγή, βοήθεια και αποτελεσματική προστασία, αν παραστεί ανάγκη προς τούτο στο μέλλον.- Η κοινωνική λειτουργός, που διεξήγαγε την κοινωνική έρευνα στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας δίκης, έκρινε τη διαφορά ηλικίας της αιτούσας σε σχέση με το προς υιοθεσία ανήλικο ως <i>μείζον αρνητικό στοιχείο</i>, το οποίο, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η αιτούσα είναι άγαμη και στερείται, κατά δήλωσή της, συντροφικής σχέσης, οδήγησε την κοινωνική υπηρεσία σε αρνητική κρίση ως προς το εάν η προκείμενη υιοθεσία θα αποβεί προς το συμφέρον της ανήλικης.- Παρά την αρνητική θέση της κοινωνικής λειτουργού, κρίνεται από το δικαστήριο ότι η αιτούσα την υιοθεσία συγκεντρώνει πάμπολλα θετικά χαρακτηριστικά, που απαιτούνται για την εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών υγιούς φροντίδας και ανατροφής της ανήλικης, όπως καλή υγεία, επαρκές εισόδημα, υψηλό μορφωτικό επίπεδο και προβεβλημένη κοινωνική θέση.- Με βάση τα πιο πάνω, κρίνεται πως παρέχεται η βásiμη προσδοκία ότι η αιτούσα έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει ένα σταθερό πρόγραμμα στην καθημερινότητα της ανήλικης, ώστε να υπάρχει η απαραίτητη ασφαλής και βέβαιη προοπτική ότι θα καλλιεργηθεί και θα παγιωθεί το αίσθημα ασφάλειας στην ανήλικη για το περιβάλλον, στο οποίο μεγαλώνει.- Κρίνεται ότι η εξεταζόμενη υιοθεσία είναι προς το συμφέρον της ανήλικης, ανεξάρτητα από την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ αυτής και της αιτούσας. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.- Η πρωτοβάθμια απόφαση εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Άρειος Πάγος (ΧρΙΔ 2015, 197) αρ. 1632/2014 Πρόεδρος: Α. Κουτρομάνος Εισηγητής: Χ. Ευαγγέλου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας από συζύγους που υπερβαίνουν αμφότεροι την προβλεπόμενη στον νόμο διαφορά ηλικίας με το προς υιοθεσία ανήλικο. Αναιρείται η δευτεροβάθμια απόφαση. Σύμφωνα με αυτή, ακόμη και εάν ήθελε θεωρηθεί ότι μπορεί να παρακάμπτεται το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας υιοθετούντων και υιοθετούμενου, εφόσον επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου, τούτο δεν κρίθηκε να συντρέχει στην εξεταζόμενη υπόθεση. Αν και το Εφετείο εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση (που είχε απορρίψει ως μη νόμιμη την αίτηση υιοθεσίας, λόγω υπέρβασης των ανώτατων ορίων διαφοράς ηλικίας), απέρριψε εκ νέου τη σχετική αίτηση υιοθεσίας ως αβάσιμη, δεχόμενο ότι δεν αποδείχθηκε η συνδρομή σπουδαίου λόγου που να δικαιολογεί την υπέρβαση της διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών. Αναιρείται η δευτεροβάθμια απόφαση. Η υπόθεση παραπέμπεται προς περαιτέρω διερεύνηση.
Αιτιολογία	Το ουσιώδες προς κρίση ζήτημα στην εξεταζόμενη αίτηση υιοθεσίας αφορά στο εάν η αιτούμενη υιοθεσία είναι ή όχι συμφέρουσα για το ανήλικο, ώστε να δικαιολογεί την

	<p>παράκαμψη του κριτηρίου της ανώτατης διαφοράς ηλικίας μεταξύ αυτού και των αιτούντων.</p> <p>Το Δευτεροβάθμιο δικαστήριο διέλαβε ανεπαρκείς αιτιολογίες, οι οποίες καθιστούν ανέφικτο τον ανααιρετικό έλεγχο ως προς την ορθή ή μη εφαρμογή των κανόνων ουσιαστικού δικαίου των κρίσιμων άρθρων του ΑΚ και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων.</p> <p>Η σκέψη του Αρείου Πάγου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Το Δευτεροβάθμιο δικαστήριο καταλήγει μεν ότι η <i>"αιτούμενη υιοθεσία δεν προβλέπεται ότι θα παράσχει στον υιοθετούμενο σταθερή και αρμονική εστία και ότι θα του εξασφαλίσει ομαλές για την ψυχσωματική του ανάπτυξη συνθήκες μελλοντικής διαβίωσης στους κόλπους της θετής οικογένειας, ώστε να καμφθεί η διαφορά ηλικίας μεταξύ των αιτούντων και του υιοθετούμενου που για την υποψήφια θετή μητέρα εγγίζει τα εξήντα σχεδόν έτη"</i>, αλλά δεν αξιολογεί ουσιώδη περιστατικά.- Τα ουσιώδη πραγματικά περιστατικά στην υπό εξέταση περίπτωση επισημαίνονται ως εξής:- (α) Οι αιτούντες είχαν μακρόχρονη σχέση που κατέληξε σε γάμο, και παρά την επιθυμία τους και την προσπάθεια εξωσωματικής γονιμοποίησης δεν κατάφεραν να αποκτήσουν δικό τους τέκνο. Είναι υγιείς και διαθέτουν ικανή περιουσία που εξασφαλίζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας του προς υιοθεσία τέκνου και εν γένει το μέλλον του.- (β) Το ανήλικο, από ηλικίας δύο (2) μηνών, διαβιώνει με τους αιτούντες, οι οποίοι το περιβάλλουν με αγάπη και φροντίδα.- (γ) Το ανήλικο -ηλικίας, κατά το κρίσιμο της απόφασης χρονικό σημείο, ήδη τεσσάρων (4) ετών- διαμένει από ηλικίας δύο (2) μηνών με τους αιτούντες υποψήφιους θετούς γονείς του και έχει εγκλιματιστεί σε σταθερό οικογενειακό περιβάλλον.- (δ) Οι γονείς του ανηλίκου είναι άγνωστης διαμονής και ουδέποτε ενδιαφέρθηκαν γι' αυτό.- Σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο οφείλει να συγκρίνει τις εν γένει συνθήκες υπό τις οποίες διαβιώνει το ανήλικο με εκείνες που θα αναγκαστεί να βιώσει αν απορριφθεί η αίτηση υιοθεσίας και ανατεθεί η επιμέλειά του σε ίδρυμα.- Η ηλικία των αιτούντων δεν αποτελεί το αποφασιστικό κριτήριο για την εξεύρεση του συμφέροντος του ανηλίκου. Το Δευτεροβάθμιο δικαστήριο σφάλει με το να προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ηλικία των αιτούντων.- Ουσιώδες προς κρίση ζήτημα ανάγεται το κατά πόσο η αιτούμενη υιοθεσία είναι ή όχι συμφέρουσα για το ανήλικο, ώστε να δικαιολογεί την παράκαμψη του
--	---

	κριτηρίου της ανώτατης διαφοράς ηλικίας μεταξύ τέκνου και αιτούντων. - Αναιρείται η δευτεροβάθμια απόφαση.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (Αρμ. 2001, 1205) αρ. 31030/2000 Πρόεδρος: Ν. Γέργος Εισηγητής: Α. Ζαμπούρη-Τσιουμάκα
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Η διαφορά ηλικίας του ανηλίκου με τους θετούς γονείς είναι μεγαλύτερη από πενήντα (50) έτη. Οι αιτούντες είναι πενήντα τεσσάρων (54) και πενήντα πέντε (55) ετών αντίστοιχα, αλλά κρίνεται ότι συντρέχουν λόγοι που διασφαλίζουν το συμφέρον του υιοθετούμενου. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας των αιτούντων με το προς υιοθεσία τέκνο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί φραγμό στην τέλεση της κρινόμενης υιοθεσίας, καθόσον αυτή υπαγορεύεται από το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Η θέσπιση κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκου επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός τουλάχιστον γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου. Επιπροσθέτως, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, αυτό τέθηκε με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου.- Η δικαιολογία, ωστόσο, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκου θα ήταν

	<p>συνεπής και αρκετή, αν εκφραζόταν μόνον μέσα από την ρύθμιση της διάταξης που θέτει <u>ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος το εξηκοστό (60^ο) έτος (1543 ΑΚ), χωρίς να χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός για την τέλεση της υιοθεσίας, όταν μάλιστα αυτή αποδεδειγμένα αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου.</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Η διάταξη του 1544 ΑΚ, ως προς τη θέσπιση ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, δεν πρέπει να ερμηνεύεται αποκομμένη, αλλά σε συνδυασμό με τη γενική αρχή της προστασίας του συμφέροντος του τέκνου (αρ. 1542 ΑΚ), με γνώμονα ότι η εν λόγω διάταξη αποτελεί την προμετωπίδα του δικαίου της υιοθεσίας.- Το άρθρο 8 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων κάνει λόγο για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας, <u>στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. Η διαφορά όμως ηλικίας, κατά την πιο πάνω αναφερόμενη Σύμβαση, και μάλιστα η κατώτατη, δεν αποτελεί «προϋπόθεση» της υιοθεσίας, αλλά «κριτήριο» σχετικά με το πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου αλλά και τη δημόσια τάξη.</u> Η δημόσια τάξη διασφαλίζεται όταν με τη διαφορά μίας «πλήρους ήβης», που είναι το ελάχιστο όριο της τεκνογονίας, επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης.- Αντίθετα, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας ΔΕΝ αποτελεί, κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, καν κριτήριο που να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου, ούτε επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης.- Επομένως, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, ως επιλογή του εθνικού νομοθέτη, θα πρέπει να συμπορεύεται με τους ορισμούς της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, ούτως ώστε η υιοθεσία να διασφαλίζει, κάθε φορά, το συμφέρον του τέκνου.- Το συμφέρον του τέκνου επιτάσσει την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ενόψει μάλιστα της μείωσης του ελαχίστου ορίου διαφοράς ηλικίας από τον εσωτερικό νομοθέτη (1544 εδ. γ ΑΚ), η οποία θεωρείται ότι, αναλογικά εφαρμοζόμενη, έχει επιμηκύνει και το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.- Το συμφέρον του τέκνου κρίνεται με βάση τις πραγματικές συνθήκες:- (α) το φυσικό τέκνο έχει παραδοθεί από τη φυσική μητέρα στους προς υιοθεσία γονείς ήδη από τη γέννησή του. Η φυσική μητέρα αδυνατεί, για λόγους οικονομικούς, να εξακολουθεί να διατρέφει και το
--	---

	<p>προς υιοθεσία ανήλικο, μαζί με τα υπόλοιπα φυσικά της τέκνα,</p> <ul style="list-style-type: none"> - (β) το τέκνο έχει ήδη αναπτύξει έντονους δεσμούς με τους αιτούντες, οι οποίοι του παρέχουν περιβάλλον αγάπης και φροντίδας. Η απομάκρυνσή του θα είχε δυσμενείς συνέπειες για τον ψυχισμό του τέκνου, - (γ) οι αιτούντες έχουν την ικανότητα να προσφέρουν στον υιοθετούμενο μια άνετη ζωή και μόρφωση, όντας άτομα ικανά και συγκροτημένα για να εξασφαλίσουν την ανατροφή ενός παιδιού. - Η διαφορά ηλικίας στη συγκεκριμένη απόφαση (παρεκκλίνουσα σε σχέση με τα οριζόμενα στον νόμο) δεν μπορεί να αποτελέσει φραγμό στην ολοκλήρωση της συγκεκριμένης υιοθεσίας, καθόσον αυτή υπαγορεύεται από το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου. - Στην ίδια κατεύθυνση συνηγορεί και η έκθεση της κοινωνικής λειτουργού. - Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	<p>Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (Αρμ. 2008, 61) αρ. 8320/2007 Πρόεδρος: Γ. Κεφάλια Εισηγητής: Ι. Πάλλας</p>
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	<p>Αίτηση υιοθεσίας με διαφορά ηλικίας μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο και για τους δύο (2) αιτούντες-ηλικίας πενήντα τριών (53) και πενήντα εννέα (59) χρονών αντίστοιχα σε σχέση με το σχεδόν ενός (1) έτους προς υιοθεσία ανήλικο-.</p> <p>Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.</p>
Αιτιολογία	<p>Η επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας για την υιοθεσία ανηλίκων επιβάλλεται από λόγους που άπτονται του συμφέροντος του τέκνου. Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα τέλεσης της υιοθεσίας, ιδίως όταν η υιοθεσία τελείται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος. Η τέλεση της υιοθεσίας, παρά την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, υπαγορεύεται από το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου, όπως προσδιορίζεται από τα πραγματικά περιστατικά.</p> <p>Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης του ορίου διαφοράς ηλικίας είναι ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη διαφορά ηλικίας από τον υιοθετούμενο δεν προσφέρουν τα εχέγγυα για τη δημιουργία ομαλών

	<p>σχέσεων με το παιδί και συνακόλουθα για την ομαλή ανατροφή του.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η άτεγκτη προσκόλληση στο ανώτατο αυτό όριο διαφοράς ηλικίας και στην προβαλλόμενη δικαιολογητική του βάση αποκρούεται, ωστόσο, με σειρά επιχειρημάτων:- (α) Ο σκοπός της εξασφάλισης της διαβίωσης και ανάπτυξης του θετού τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς καλύπτεται πρώτιστα και εξίσου αποτελεσματικά από τη θέσπιση ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος (εξήντα -60- έτη, 1543 ΑΚ), ώστε να μην χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός.- (β) Το συμφέρον του υιοθετούμενου δεν εξαντλείται μόνον στην ανατροφή του τέκνου με νέους σε ηλικία γονείς, αλλά περιλαμβάνει και τις <i>μελλοντικές ωφέλειες</i> που αυτό θα αποκομίσει από την ίδρυση συγγένειας με τον υιοθετούντα, συνεπώς, η υιοθεσία πρέπει, κάθε φορά, να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου. Όλες οι διατάξεις του δικαίου της υιοθεσίας, επομένως και αυτή της θέσπισης ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας (1544 ΑΚ), <i>θα πρέπει να ερμηνεύονται με γνώμονα το συμφέρον του υιοθετούμενου</i> (1542 εδ. β ΑΚ) που αποτελεί και την προμετωπίδα του περί υιοθεσίας κεφαλαίου του ΑΚ.- (γ) Η απόκλιση που κάμπτεi το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας (στα δεκαπέντε -15- έτη αντί των δεκαοκτώ -18- ετών) θεσπίζεται <i>σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου ή (η απόφαση κάνει αναφορά σε διαζευκτική συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων, κι όχι σε σωρευτική, όπως η διατύπωση της σχετικής διάταξης) ύπαρξης σπουδαίου λόγου</i> (1544 εδ. γ ΑΚ) και δικαιολογείται από το συμφέρον του τέκνου. <u>Αντίστροφα, το συμφέρον του τέκνου (ως σπουδαίου λόγου που επιτρέπει την υιοθεσία) δεν μπορεί να περιορίζεται μόνον στις περιπτώσεις που η διαφορά ηλικίας υποβιβάζεται στα δεκαπέντε (15) έτη, αλλά μπορεί να ικανοποιείται και αντίστροφα με την υπέρβαση του ανώτατου ορίου ηλικίας, κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία.</u>- (δ) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα, αποκτώντας έτσι αυξημένη τυπική ισχύ, ορίζει ότι <u>δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας, στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από τη διαφορά που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα. Η διαφορά όμως ηλικίας, και μάλιστα κατώτατη, δεν αποτελεί κατά την εν λόγω Σύμβαση προϋπόθεση, αλλά κριτήριο της υιοθεσίας (αρ. 8 παρ. 3 Σύμβασης).</u> Το κριτήριο αφορά στο πότε
--	---

	<p>η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του τέκνου, αλλά και τη δημόσια τάξη, η οποία διασφαλίζεται, όταν, με τη διαφορά μίας πλήρους ήβης, που είναι το ελάχιστο όριο για την τεκνογονία, επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης. Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που δεν αποτελεί κριτήριο κατά τη Σύμβαση αυτή, αλλά ούτε και επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης, πρέπει, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται με τους ορισμούς της εν λόγω Σύμβασης, δηλαδή, πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του τέκνου. Συνεπώς, όταν το συμφέρον του τέκνου το επιτάσσει, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας πρέπει να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας του τέκνου με τους αιτούντες γονείς (βλ. 1544 εδ α ΑΚ).</p> <ul style="list-style-type: none">- <u>Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας έχει σχετική και επιβληθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι συνιστά απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδίως, όταν η τελευταία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος και συντρέχει σπουδαίος λόγος να πραγματοποιηθεί. Ο λόγος αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από την άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανηλίκου.</u>- Η διαφορά ηλικίας μεταξύ των αιτούντων και της ανήλικης υιοθετούμενης είναι μεγαλύτερη από πενήντα (50) έτη. Οι αιτούντες είναι ηλικίας πενήντα εννέα (59) και πενήντα τριών (53) ετών αντίστοιχα, ενώ το προς υιοθεσία τέκνο είναι σχεδόν ενός (1) έτους.- Η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντων και υιοθετούμενης που είναι μεγαλύτερη των πενήντα (50) ετών δεν πρέπει να αποτελέσει τυπικό φραγμό στην ολοκλήρωση της προκείμενης υιοθεσίας, καθόσον αυτή υπαγορεύεται από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του αληθινού συμφέροντος της υιοθετούμενης.- Τα κίνητρα των υποψηφίων θετών γονέων είναι ανιδιοτελή και παιδοκεντρικά, όπως προκύπτει και από την αγάπη που τρέφουν οι υιοθετούντες για τα παιδιά, με δεδομένο ότι έχουν ήδη υιοθετήσει ένα άλλο ανήλικο τέκνο ηλικίας πέντε (5) ετών. Φαίνεται ότι οι υιοθετούντες αναμένεται να ανταποκριθούν με τον καλύτερο τρόπο στα θέματα που άπτονται της ανατροφής της ανήλικης.- Η απομάκρυνση της προς υιοθεσία ανήλικης από το ασφαλές οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον αποδοχής, αγάπης και στοργής, στο οποίο έχει εγκλιματιστεί, θα ήταν αντίθετη προς το συμφέρον της υιοθετούμενης.
--	--

	<ul style="list-style-type: none">- Το συμφέρον της προς υιοθεσία ανήλικης κρίνεται περισσότερο άξιο προστασίας, σε κάθε περίπτωση αξιολογικής στάθμησης αυτού με ο,τιδήποτε άλλο, δεδομένου ότι η σταθερότητα και η συνέχεια στη ζωή της υιοθετούμενης, όπως και κάθε άλλου παιδιού, είναι επιβεβλημένη.- Η ολοκλήρωση της αιτούμενης υιοθεσίας επιβάλλεται τόσο από το πραγματικό συμφέρον της υιοθετούμενης -καίριο και καθοριστικό στοιχείο απαγγελίας κάθε υιοθεσίας-, όσο και των υιοθετούντων -οι οποίοι κρίνεται ότι μπορούν να της εξασφαλίσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ομαλή ψυχοπνευματική εξέλιξη της-.- Λαμβάνονται υπόψη τα πραγματικά περιστατικά και η εμπειριστατωμένη έκθεση της κοινωνικής λειτουργού.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (Δ/νη 2007, 957 = Αρμ. 2008, 65) αρ. 25358/2007 Πρόεδρος: Γ. Κεφάλια Εισηγητής: Ε. Κωνσταντινίδου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με στοιχεία αλλοδαπότητας και διαφορά ηλικίας μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο για έναν (1) από τους δύο (2) αιτούντες (κατά μερικούς μήνες). Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Τα όρια ηλικίας κατά το 1544 ΑΚ έχουν σχετική και επιβοηθητική αξία και, σε καμία περίπτωση, δεν καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδιαίτερα αναφορικά με το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας. Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας μπορεί κάλλιστα να καμφθεί, εφόσον κριθεί από το δικαστήριο ότι υπάρχει σκόπιμος λόγος να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη υιοθεσία ανηλίκου για την αρτιότερη εξυπηρέτηση του συμφέροντός του. Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που δεν αποτελεί κριτήριο κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, πρέπει -ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη- να συμπορεύεται προς τους ορισμούς των παραγράφων 1 και 2 του αρ. 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων: δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου , και, ως εκ τούτου, γίνεται δεκτή επιμήκυνση

	<p>του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ενόψει της μείωσης του ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας που προβλέπεται από τη σχετική νομοθετική διάταξη. Μάλιστα, επιβάλλεται η επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία.</p> <p>Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Η διάταξη του 1544 εδ. γ ΑΚ εισάγει απόκλιση από το εδάφιο α του ίδιου άρθρου ως προς το ελάχιστο του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, το οποίο προσδιορίζεται σε διαφορά μικρότερη των δεκαοκτώ (18) ετών, αλλά όχι των δεκαπέντε (15). Η διαφορά όμως των δεκαπέντε (15) ετών δεν αποτελεί τη συνήθη διαφορά ηλικίας μεταξύ γονέων και τέκνων.- Η διάταξη του 1544 εδ. γ ΑΚ φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με το αρ.8 παρ.3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων που κυρώθηκε με τον ν. 1049/1980, η οποία κάνει λόγο για ΜΗ πλήρωση των κριτηρίων της υιοθεσίας, σε περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα παιδιά τους. <u>Η διαφορά όμως ηλικίας κατά την πιο πάνω αναφερόμενη Σύμβαση -και μάλιστα κατώτατη- ΔΕΝ αποτελεί προϋπόθεση υιοθεσίας, αλλά κριτήριο: πότε δηλαδή η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου.</u>- Τα όρια ηλικίας που προβλέπονται στο άρθρο 1544 ΑΚ δεν μπορεί παρά να έχουν <u>σχετική, άλλως επιβλητική αξία</u>, και ΔΕΝ δύναται να θεωρηθούν ότι καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδιαίτερα αναφορικά με το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας του ως άνω άρθρου, το οποίο μπορεί κάλλιστα να καμφθεί, εφόσον κριθεί από το δικαστήριο ότι υπάρχει σκόπιμος λόγος να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη υιοθεσία ανηλίκου. Και βέβαια (ενν. ο λόγος) δεν είναι άλλος από την <u>αρτιότερη εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανηλίκου υιοθετούμενου</u>. Τούτο δε ιδίως όταν η υιοθεσία ανηλίκου πραγματοποιείται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του 1543 ΑΚ.- Η κατ'ελάχιστον, κατά την κρίση του δικαστηρίου (κατά περίπου τρεις -3- μήνες), υπέρβαση του προβλεπόμενου ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας των πενήντα (50) ετών από έναν από τους υιοθετούντες δεν πρέπει να αποτελέσει φραγμό στην ολοκλήρωση της υιοθεσίας, καθόσον αυτή υπαγορεύεται από το αληθινό συμφέρον του τέκνου.- Ως συμφέρον του ανηλίκου νοείται τόσο το περιουσιακό, όσο και αυτό που συναρτάται με την προσωπική του κατάσταση, δηλαδή πνευματικό, ηθικό, και κοινωνικό συμφέρον, με αυτό να προέχει
--	---

	<p>έναντι του πρώτου. Το συμφέρον του ανηλίκου χρειάζεται να συντρέχει τόσο κατά τον χρόνο συντέλεσης της υιοθεσίας, όσο και μελλοντικά, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Κριτήριο αποτελεί η δημιουργία με την υιοθεσία όρων ευνοϊκότερων για τη βιολογική και ψυχοπνευματική ανάπτυξη του υιοθετούμενου, σε σχέση με τους όρους που ίσχυαν πριν από την υιοθεσία.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η απόρριψη της αίτησης για την μη συνδρομή του <u>τυπικού λόγου του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας</u> θα είχε αρνητικές επιπτώσεις τόσο στο υιοθετούμενο τέκνο, το οποίο έχει ενταχθεί πλήρως σε ένα οικογενειακό περιβάλλον, όσο και στους υιοθετούντες, οι οποίοι το περιθάλπουν με αμέριστη στοργή και αγάπη.- Γίνεται ρητή αναφορά των συνθηκών που ευνοούν το περιουσιακό, πνευματικό, ηθικό και κοινωνικό συμφέρον του τέκνου, τόσο κατά τη στιγμή της σύστασης της υιοθεσίας, όσο και μελλοντικά.- Σημειώνονται οι συνθήκες που καθιστούν ευνοϊκότερους τους όρους για την ψυχοπνευματική και βιολογική ανάπτυξη του τέκνου μετά την υιοθεσία, σε σύγκριση με τους πριν από αυτή υπάρχοντες. Η στάθμιση αυτή καταλήγει να αναπληρώνει ακόμη και τη συναίνεση της φυσικής μητέρας, η οποία ουσιαστικά απουσιάζει και δεν είναι δυνατή η παροχή της συναίνεσής της.- Οι αιτούντες την υιοθεσία κρίνεται ότι έχουν την ικανότητα να αναθρέψουν το προς υιοθεσία τέκνο κατά τον προσήκοντα τρόπο, παρέχοντάς του τις κατάλληλες συνθήκες για την αξιοπρεπή και ασφαλή του ανάπτυξη, σε αντίθεση με τη μητέρα του, η οποία αδιαφορεί για αυτό. Η παραμονή του τέκνου στους αιτούντες, με τους οποίους αποτελεί ήδη μία οικογένεια, κρίνεται προς το συμφέρον του.- Η απόρριψη της αίτησης θα προσέκρουε στο συμφέρον του τέκνου, το οποίο αποτελεί καίριο και καθοριστικό στοιχείο αποδοχής οποιασδήποτε αίτησης υιοθεσίας και απαγγελίας της.- Στην αποδοχή της αίτησης υιοθεσίας συνηγορεί και η θετική εισήγηση της κοινωνικής λειτουργού που διενέργησε την απαιτούμενη κοινωνική έρευνα.- Η αίτηση γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (Αρμ. 2011, 39) αρ. 13230/2010 Πρόεδρος: Π. Ιωαννίδου Εισηγητής: Ε. Μπέλλου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας με στοιχεία αλλοδαπότητας και με διαφορά ηλικίας μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Η διαφορά ηλικίας μεταξύ των υιοθετούντων και του υιοθετούμενου είναι μεγαλύτερη από πενήντα (50) έτη (κατά πενήντα δύο -52- έτη μεγαλύτερος ο σύζυγος και κατά πενήντα ένα -51- έτη η σύζυγος σε σχέση με το προς υιοθεσία τέκνο). Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η μεγαλύτερη από πενήντα (50) έτη διαφορά ηλικίας των υιοθετούντων με τον υιοθετούμενο δεν μπορεί να αποτελέσει φραγμό στην ολοκλήρωση της προκείμενης υιοθεσίας, καθόσον αυτή υπαγορεύεται από το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Ο θεσμός της υιοθεσίας ανηλίκων αποτελεί κοινωνικό θεσμό πρόνοιας, με αποστολή τη βελτίωση της θέσης των υιοθετούμενων παιδιών, την παροχή δυνατότητας ομαλής ψυχοπνευματικής ανάπτυξής τους σε ένα υγιές κοινωνικό περιβάλλον, με πλήρως διασφαλισμένα τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους, και την ενσωμάτωσή τους σε μία οικογένεια, η οποία, από την άποψη των εννόμων συνεπειών, δεν

	<p>διαφέρει από την πραγματική οικογένεια, στην υποκατάσταση της οποίας και αποβλέπει.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η θέσπιση κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου. Ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς, η εν λόγω διάταξη θεσπίσθηκε με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου. Η δικαιολογία ωστόσο, ως προς το τελευταίο, θα ήταν συνεπής και αρκετή, αν εκφραζόταν και μόνο μέσα από τη ρύθμιση του 1543 ΑΚ, που θέτει ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος το εξηκοστό (60ο) έτος, <u>χωρίς να χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός για την τέλεση της υιοθεσίας</u>, όταν μάλιστα αυτή αποδεδειγμένα αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου.- Η υιοθεσία πρέπει πάντα να αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του 1542 εδ. β ΑΚ. Η διάταξη αυτή αποτελεί την προμετωπίδα του περί υιοθεσίας κεφαλαίου του ΑΚ, και με βάση αυτή πρέπει να ερμηνεύονται και όλες οι διατάξεις που ακολουθούν (συνεπώς και η ΑΚ 1544).- Στο άρθρο 8 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, η οποία κυρώθηκε με το ν. 1049/1980, γίνεται λόγος για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. <u>Η διαφορά όμως ηλικίας κατά την εν λόγω Σύμβαση, και μάλιστα η κατώτατη, δεν αποτελεί «προϋπόθεση» της υιοθεσίας αλλά «κριτήριο», για το πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου, αλλά και τη δημόσια τάξη.</u> Η δημόσια τάξη διασφαλίζεται όταν, με τη διαφορά μίας «πλήρους ήβης» -που είναι το ελάχιστον όριο για την τεκνογονία- επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης.- Το ανώτατο, αντίθετα, όριο διαφοράς ηλικίας δεν αποτελεί κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκου «κριτήριο» που να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου, αλλά ούτε και επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης. Επομένως, το ανώτατο αυτό όριο, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, θα πρέπει να συμπορεύεται με τους ορισμούς της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, ούτως ώστε η υιοθεσία να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου.- Το συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ενόψει
--	---

	<p>μάλιστα της μείωσης του ελαχίστου ορίου διαφοράς ηλικίας από τον εσωτερικό νομοθέτη, σύμφωνα με τη 1544 εδ. γ ΑΚ. <u>Η εν λόγω διάταξη θεωρείται ότι, αναλογικά εφαρμοζόμενη, έχει επιμηκύνει και το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Εξετάζονται ειδικότερα οι συνθήκες των αιτούντων και του προς υιοθεσία τέκνου. Εξετάζεται τόσο το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου, το οποίο αποτελεί καίριο και καθοριστικό κριτήριο δικαστικής απαγγελίας οποιασδήποτε υιοθεσίας, όσο και των αιτούντων.- Οι αιτούντες βρίσκονται σε άριστη βιολογική, ηθική, πνευματική και ικανοποιητική περιουσιακή κατάσταση, ώστε να το αναθρέψουν με την επιβαλλόμενη στοργή και φροντίδα και να του εξασφαλίσουν τις κατάλληλες οικογενειακές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες για την ομαλή σωματική, ψυχοπνευματική και ηθική του ανάπτυξη και εξέλιξη, λειτουργώντας ως μία οικογενειακή ενότητα. Τούτο δε αποτελεί εγγύηση ότι και, στο μέλλον, θα επιτελέσουν το καθήκον τους αυτό με την ίδια στοργή και αγάπη, δεδομένων και των ανιδιοτελών και παιδοκεντρικών κινήτρων που τους έκαναν να περιβάλουν με αγάπη και στοργή το βρέφος από την στιγμή που το ανέλαβαν, ώστε να αναμένεται ότι θα ανταποκριθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στα θέματα που άπτονται της ανατροφής του ως ανηλίκου.- Τυχόν απομάκρυνση του ανηλίκου από το ασφαλές οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον αποδοχής, και οικογενειακής θαλπωρής, στο οποίο έχει ήδη ενταχθεί, θα ήταν αντίθετη με το συμφέρον του. Το συμφέρον δε του ανηλίκου κρίνεται περισσότερο άξιο προστασίας, σε κάθε περίπτωση αξιολογικής κρίσης. Τούτο δε διότι η σταθερότητα και η συνέχεια στις συνθήκες ανάπτυξης του κάθε παιδιού είναι επιβεβλημένη.- Η αίτηση γίνεται δεκτή.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Θεσσαλονίκης (Αρμ 1999, 1065) αρ. 2020/1999 Πρόεδρος (εισηγητής): Λ. Κοεμτζόπουλος
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας από τη σύζυγο του φυσικού πατέρα τέκνου, ο οποίος εκουσίως το αναγνώρισε. Η αιτούσα, σύζυγος του πατέρα, έχει διαφορά ηλικίας από το προς υιοθεσία ανήλικο μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση (η οποία είχε απορρίψει τη σχετική αίτηση υιοθεσίας, λόγω υπέρβασης του ορίου διαφοράς ηλικίας). Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η κάθε πραγματοποιούμενη υιοθεσία πρέπει να υπαγορεύεται από το ερευνητέο αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου, όπως αυτό συντρέχει εκ των ιστορικών της κάθε υπόθεσης. Στην εξεταζόμενη υπόθεση, η αιτούσα είναι σύζυγος του φυσικού γεννήτορα του προς υιοθεσία τέκνου, το οποίο και περιποιείται στοργικά σαν πραγματική του μητέρα. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το αληθινό ερευνητέο συμφέρον του τέκνου υπαγορεύει τη ζητούμενη υιοθεσία από την αιτούσα. Η διαφορά ηλικίας μεταξύ της αιτούσας και του προς υιοθεσία τέκνου ήταν μεγαλύτερη <i>μόνον</i> κατά τέσσερα (4) χρόνια (!) – σύμφωνα με τον ισχύοντα, κατά την έκδοση της εκκαλουμένης απόφασης, νόμο.- Το δίκαιο περί υιοθεσίας (ν. 2447/1996) έχει έντονα παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Η αναφορά στον νόμο στη

	<p>συνδρομή σπουδαίου λόγου (1544 εδ. α ΑΚ) καλύπτεται πλήρως από το ιστορικό της υπόθεσης.</p> <ul style="list-style-type: none">- Ο ν. 2447/1996, στο μεταξύ, τροποποιήθηκε με μεταγενέστερο νόμο (ν. 2721/1999, αρ.28), η ψήφιση του οποίου εκκρεμούσε κατά την έκδοση απόφασης σε πρώτο βαθμό στην υπό κρίση περίπτωση. Η τροποποίηση καθιερώνει πλέον ως μέγιστο όριο διαφοράς ηλικίας τα πενήντα (50) -και όχι τα σαράντα πέντε (45)- έτη, όπως ακριβώς είχε προτείνει και η σχετική νομοπαρασκευαστική επιτροπή.- Αναφορά γίνεται και στα ισχύοντα αντίστοιχα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τόσο η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όσο και δίκαια άλλων ευρωπαϊκών κρατών (Ελβετία/Γερμανία/Γαλλία) δεν προβλέπουν ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, παρά μόνον ελάχιστο.- Επανερευνάται η συγκεκριμένη υπόθεση με συνεκτίμηση τόσο του υλικού, της έκθεσης της κοινωνικής έρευνας και κυρίως με βάση το αληθινό συμφέρον του υιοθετούμενου.- Το προς υιοθεσία τέκνο είναι ηλικίας ενός (1) έτους και δεκαοκτώ (18) ημερών και τυγχάνει φροντίδας από την αιτούσα -σύζυγο του φυσικού του πατέρα-, σαν αυτή να ήταν η πραγματική του μητέρα.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή. Η εκκαλουμένη που την είχε απορρίψει εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Θεσσαλονίκης (τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) αρ. 543/2013 Πρόεδρος: Α. Λιάπης Εισηγητής: Σ. Μαντζακίδου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας από γυναίκα ηλικίας πενήντα επτά (57) ετών. Η αιτούσα έχει διαφορά ηλικίας από το ανήλικο προς υιοθεσία μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση η οποία είχε αρχικά απορρίψει την αίτηση υιοθεσίας. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η αίτηση υιοθεσίας δεν μπορεί να εμποδίζεται τυπικά από την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ της αιτούσας - η οποία πάντως δεν έχει συμπληρώσει τα εξήντα (60) χρόνια της - και του υιοθετούμενου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Η θέσπιση διαφοράς ηλικίας μεταξύ αυτού που υιοθετεί και αυτού που υιοθετείται, η οποία προσδιορίζεται μεταξύ ενός ελάχιστου ορίου δεκαοκτώ (18) ετών και ενός μέγιστου πενήντα (50) ετών, επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου. Ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, η θέσπισή του βασίζεται στο ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου. Η δικαιολογία, ωστόσο, ως προς το τελευταίο, θα ήταν συνεπής και αρκετή, αν εκφραζόταν και μόνο μέσα από τη ρύθμιση του 1543 ΑΚ, η οποία θέτει

	<p>ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος το εξηκοστό (60^ο) έτος.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η θέσπιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας συνιστά έναν επιπλέον φραγμό για την τέλεση της υιοθεσίας, ο οποίος δεν χρειάζεται, με δεδομένο το ανώτατο όριο ηλικίας που τίθεται, ούτως ή άλλως, ιδίως σε περίπτωση που η αιτούμενη υιοθεσία αποβλέπει αποδεδειγμένα στο συμφέρον του υιοθετούμενου τέκνου.- Η υιοθεσία πρέπει πάντοτε να αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου (1542 εδ. β ΑΚ). Η εν λόγω διάταξη, προμετωπίδα του περί υιοθεσίας κεφαλαίου του ΑΚ, πρέπει να αποτελεί τον οδηγό ερμηνείας και για όλες τις διατάξεις που ακολουθούν, συνεπώς και για όσες αφορούν στα όρια ηλικίας και διαφοράς ηλικίας.- Η διάταξη του 1544 ΑΚ, ως προς τη θέσπιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, θα πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό με τη γενική αρχή της προστασίας του συμφέροντος του τέκνου και τη σχετική Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων.- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων δεν θέτει τη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, και μάλιστα την κατώτατη, ως «προϋπόθεση» της υιοθεσίας αλλά ως «κριτήριο», για το πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου, αλλά και τη δημόσια τάξη. Υποστηρίζει δε το δικαστήριο ότι η δημόσια τάξη διασφαλίζεται, όταν με τη διαφορά μίας «πλήρους ήβης», που είναι το ελάχιστο όριο για την τεκνογονία, επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης.- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων δεν θέτει το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας ως «κριτήριο», που να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου. Τούτο ούτε συναντάται στα δίκαια των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, αλλά ούτε και επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης.- Το δικαστήριο κρίνει ότι το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, ως επιλογή του εθνικού νομοθέτη πρέπει να συμπορεύεται προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, ώστε η υιοθεσία να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου.- Επομένως, όταν το συμφέρον του ανηλίκου το απαιτεί, επιτρέπεται επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, και μάλιστα κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας.- Το δικαστήριο κρίνει ότι το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης 1544 εδ. α ΑΚ έχει σχετική και επιβληθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί,
--	--

	<p>ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας. Η ερμηνεία αυτή επιβάλλεται, ιδίως όταν η υιοθεσία γίνεται με την τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος (1543 ΑΚ) και συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί η υιοθεσία.</p> <ul style="list-style-type: none">- Σπουδαίος λόγος για την τέλεση της υιοθεσίας θεωρείται η όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετούμενου.- Στην ημεδαπή έννομη τάξη το ενδιαφέρον σχετικά με το θεσμό της υιοθεσίας έχει επικεντρωθεί στο συμφέρον του υιοθετούμενου και στην παροχή δυνατότητας σε αυτόν να μεγαλώσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με ανάπτυξη σχέσεων στοργής και αφοσίωσης, με σωστή ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση και με ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητάς του.- Στη σχετική κρίση παίζει σημαντικό ρόλο και η συγκριτική αξιολόγηση της κατάστασης, σε περίπτωση απομάκρυνσης του προς υιοθεσία ανηλίκου από το ασφαλές οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον της αιτούσας, στο οποίο έχει εισέλθει και μεγαλώνει εδώ και τέσσερα (4) έτη και (στο οποίο) έχει εγκλιματισθεί πλήρως.- Τυχόν απομάκρυνση του προς υιοθεσία ανηλίκου θα ήταν αντίθετη προς το συμφέρον του, το οποίο, σε κάθε περίπτωση αξιολογικής στάθμισής του με οποιοδήποτε άλλο, κρίνεται πάντοτε περισσότερο άξιο προστασίας, καθόσον είναι επιβεβλημένη η σταθερότητα και η συνέχεια στις συνθήκες ανάπτυξής του, όπως και κάθε άλλου παιδιού.- Η αίτηση υιοθεσίας δεν μπορεί να εμποδίζεται τυπικά από την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ της αιτούσας και του υιοθετούμενου.- Τα πραγματικά περιστατικά στη κρινόμενη υπόθεση κατατείνουν στην αποδοχή της κρινόμενης αίτησης υιοθεσίας:- (α) η αιτούσα -κατά το χρόνο υποβολής της κρινόμενης αίτησης- διένυε το πεντηκοστό έβδομο (57^ο) έτος της, ήταν χήρα και είχε αποτύχει να αποκτήσει φυσικά ή θετά τέκνα. Τα κίνητρά της είναι ανιδιοτελή και παιδοκεντρικά, λόγω της αγάπης και της στοργής με τα οποία περιέβαλε το βρέφος από την πρώτη στιγμή που ανέλαβε την επιμέλειά του,- (β) η αιτούσα δεν έχει συμπληρώσει το εξηκοστό (60^ο) έτος της ηλικίας της,- (γ) η αιτούσα βρίσκεται σε άριστη βιολογική, ηθική, πνευματική, οικονομική και περιουσιακή κατάσταση, ώστε να αναθρέψει το ανήλικο με την επιβαλλόμενη στοργή και φροντίδα και να του εξασφαλίσει τις κατάλληλες προσωπικές, οικογενειακές, κοινωνικές
--	--

	<p>και οικονομικές συνθήκες για την ομαλή σωματική, ψυχική, πνευματική, συναισθηματική και ηθική του ανάπτυξη και εξέλιξη.</p> <ul style="list-style-type: none">- Στην κατεύθυνση αυτή συνηγορεί και η σχετική έκθεση κοινωνικής έρευνας.- Το αληθινό <i>ερευνητέο συμφέρον</i> του τέκνου και της αιτούσας υπαγορεύει την εξεταζόμενη υιοθεσία: η αιτούμενη υιοθεσία είναι προς το συμφέρον του ανηλίκου και θα αποβεί προς όφελός του.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή και η εκκαλουμένη που την είχε απορρίψει εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	<p>Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών (ΕφΑΔ 2008, 1074) αρ. 385/2007 Πρόεδρος: Ο. Κουζέλη Εισηγητής: Α. Τσουρούτη</p>
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	<p>Αίτηση υιοθεσίας από έγγαμο ζευγάρι. Καθένας από τους αιτούντες έχει συμπληρώσει το τριακοστό (30^ο) έτος της ηλικίας τους και η σύζυγος, ειδικότερα, υπερβαίνει το εξηκοστό (60^ο) (ηλικία αιτούσας εβδομήντα τεσσάρων -74- ετών). Και οι δύο (2) αιτούντες σύζυγοι <u>είναι μεγαλύτεροι κατά περισσότερα από πενήντα (50) έτη σε σχέση με τα προς υιοθεσία ανήλικα τέκνα (εννέα -9- και δέκα -10- ετών αντίστοιχα): η μεν σύζυγος είναι μεγαλύτερη κατά περισσότερο από πενήντα (50) έτη και ως προς τα δύο (2) ανήλικα, ο δε σύζυγος είναι μεγαλύτερος από το ένα τέκνο κατά σαράντα εννέα (49) έτη και από το άλλο κατά πενήντα (50) έτη και σχεδόν πέντε (5) μήνες.</u> Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.</p>
Αιτιολογία	<p>Οι προϋποθέσεις ως προς την ηλικία, αρκεί να συντρέχουν στο πρόσωπο ενός (1) από τους συζύγους από το ζευγάρι που υιοθετεί ανήλικο. Επιβάλλεται η ερμηνεία της ελληνικής νομοθεσίας με γνώμονα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, ώστε η υιοθεσία να διασφαλίζει το συμφέρον των ανηλίκων. Η κατά λίγους μήνες υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας για έναν (1) από τους συζύγους δεν μπορεί να αποτελεί ανατρεπτικό στοιχείο του συμφέροντος των προς υιοθεσία ανηλίκων. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p>

	<ul style="list-style-type: none">- Στο ελληνικό δίκαιο, δεν προβλέπεται ρητή εξαίρεση από το ανώτατο όριο ηλικιακής διαφοράς (σε αντίθεση με το κατώτατο όριο ηλικιακής διαφοράς).- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων έχει αποκτήσει αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του εσωτερικού νόμου και ορίζει ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία, που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. Η διαφορά όμως ηλικίας, κατά την εν λόγω Σύμβαση, και μάλιστα κατώτατη, δεν τίθεται ως προϋπόθεση επιτρεπτού της υιοθεσίας, αλλά ως κριτήριο για την αξιολόγηση του πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου. <u>Επομένως, το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, το οποίο τέθηκε από τον εσωτερικό νομοθέτη και το οποίο δεν αποτελεί κριτήριο κατά τη Σύμβαση αυτή, πρέπει ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη να συμπορεύεται προς τους ορισμούς της εν λόγω Σύμβασης: η υιοθεσία ανηλίκου πρέπει προεχόντως να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου.</u>- Το συμφέρον του τέκνου επιτάσσει επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, και αυτό θα πρέπει να επιμηκύνεται κατά την ίδια ποσοστιαία αναλογία που μειώνεται το ελάχιστο όριο διαφοράς ηλικίας.- Το άρθρο 1544 εδ. α ΑΚ (ως προς την ανώτατη διαφορά ηλικίας) πρέπει να ερμηνεύεται <u>ως παρέχουσα συνεκτιμητέα ένδειξη για το συμφέρον του υιοθετούμενου (ΑΚ 1542 εδ. β) και όχι ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας</u>, ιδίως δε όταν η τελευταία γίνεται με τήρηση του ανώτατου ορίου ηλικίας του υιοθετούντος (1543 ΑΚ).- Δυνατότητα παρέκκλισης από τα όρια ηλικίας προβλέπεται, χωρίς διακρίσεις, για εκείνον από τους συζύγους που επιθυμεί να υιοθετήσει τέκνο που υιοθετείται ή έχει ήδη υιοθετηθεί από το σύζυγό του.- Αναφέρονται αναλυτικά τα στοιχεία που συνηγορούν στην οικογενειακή και εκπαιδευτική «αποκατάσταση» των προς υιοθεσία τέκνων:<ul style="list-style-type: none">- (α) τα δύο προς υιοθεσία τέκνα είναι (φυσικά) αδέρφια και ως τέτοια έχουν διαβιώσει για δέκα (10) ολόκληρα έτη κοντά στους αιτούντες,- (β) ο αιτών την υιοθεσία σύζυγος είναι και εξ αίματος συγγενής των προς υιοθεσία ανηλίκων, δεδομένου ότι οι φυσικοί τους γονείς τα εμπιστεύτηκαν στους αιτούντες ήδη σχεδόν από τη γέννησή τους, λόγω προβλήματος υγείας της μητέρας τους,- (γ) οι προς υιοθεσία ανήλικοι αντιδρούν θετικά στις εκδηλώσεις αγάπης και ενδιαφέροντος των αιτούντων
--	--

	<p>και έχουν προσαρμοστεί ομαλά στο οικογενειακό περιβάλλον των αιτούντων, το οποίο είναι, άλλωστε, και το πρώτο που γνώρισαν.</p> <ul style="list-style-type: none">- Μόνη η υπέρβαση κατά λίγους μήνες του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας από τον πρώτο αιτούντα ως προς τον δεύτερο από τους υιοθετούμενους (η ηλικιακή διαφορά της δεύτερης αιτούσας δεν ενδιαφέρει, αφού αρκεί η συνδρομή της σχετικής προϋπόθεσης στο πρόσωπο του συζύγου της) δεν αποτελεί στοιχείο ανατρεπτικό της υιοθεσίας.- Μία ενδεχόμενη απαγόρευση της κρινόμενης υιοθεσίας ως προς το δεύτερο από τα τέκνα (λόγω υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας) θα συνεπαγόταν τον χωρισμό των προς υιοθεσία ανηλίκων, με τραυματικές συνέπειες στην ψυχολογία και των δύο τους.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Πατρών (ΑχΝομ 2008, 277) αρ. 1200/2007 Πρόεδρος: Δ. Τίγγας Εισηγητής: Δ. Νίττας
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας από έγγαμο ζευγάρι. Καθένας από τους αιτούντες έχει συμπληρώσει το τριακοστό (30 ^ο) έτος της ηλικίας τους και δεν έχει υπερβεί το εξηκοστό (60 ^ο), <u>αλλά είναι μεγαλύτεροι από το προς υιοθεσία ανήλικο τέκνο κατά περισσότερα από πενήντα (50) έτη (πενήντα τέσσερα -54- και πενήντα τρία -53- έτη αντίστοιχα ο αιτών και η αιτούσα).</u> Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η διαφορά ηλικίας συνεκτιμάται στο πλαίσιο της έρευνας του δικαστηρίου σχετικά με το συμφέρον του τέκνου. Τα στοιχεία που απαιτούνται για την υιοθεσία κρίνονται και με γνώμονα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, ώστε η υιοθεσία να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Σε περίπτωση υιοθεσίας τέκνου του συζύγου (γνήσιου ή θετού! αναφέρει η απόφαση, σε σύμπνοια με τη σχετική θεωρητική προσέγγιση, αν και η διατύπωση της κρίσιμης διάταξης δεν είναι τόσο σαφής) ή (αναφέρει διαζευκτικά η απόφαση, αντί της σωρευτικής αναφοράς «καθώς και», σύμφωνα με την κρίσιμη διάταξη) ύπαρξης σπουδαίου λόγου, εισάγεται απόκλιση ως προς το ελάχιστο του κατώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας. Η ελάχιστη

	<p>διαφορά ηλικίας μπορεί να μειωθεί έως και δεκαπέντε (15) έτη, αντί των δεκαοκτώ (18) ετών.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, όπως κυρώθηκε από το ν. 1049/1980, κάνει λόγο για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας στην περίπτωση που η <u>διαφορά ηλικίας μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους</u>. Η διαφορά, όμως, ηλικίας κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, και μάλιστα κατώτατη, δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας, αλλά κριτήριο. Το κριτήριο αυτό αξιολογεί τότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου.- Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που ΔΕΝ αποτελεί κριτήριο κατά την πιο πάνω Σύμβαση, πρέπει, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται προς τους ορισμούς της Σύμβασης αυτής: δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του τέκνου. Το <u>συμφέρον του ανηλίκου επιτάσσει, εν προκειμένω, την επιμήκυνση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, ενόψει και της αντίστοιχης μείωσης του ελαχίστου ορίου διαφοράς ηλικίας</u>.- Σε κάθε περίπτωση, η διαφορά ηλικίας των δεκαπέντε (15) ετών -διαφορά η οποία, με βάση την εθνική νομοθεσία, μπορεί να αποτελέσει το κατώτατο όριο διαφοράς ηλικίας υιοθετούμενου/υιοθετούντος- δεν αποτελεί συνήθη διαφορά μεταξύ γονέων και τέκνων.- Η διαφορά ηλικίας συνεκτιμάται στο πλαίσιο της έρευνας του δικαστηρίου σχετικά με το συμφέρον τέκνου.- Εξετάζεται, συναφώς, κατά πόσο παρέχονται τα εχέγγυα για το συμφέρον της υιοθετούμενης εν προκειμένω και κατά πόσο καλύπτονται τα στοιχεία που απαιτεί ο νόμος.- Λαμβάνονται ρητά υπόψη από το δικαστήριο και παρατίθενται με λεπτομέρεια τα στοιχεία που συνηγορούν στο συμφέρον του τέκνου:<ul style="list-style-type: none">- (α) Οι αιτούντες έχουν αναλάβει την ανήλικη ήδη από τη γέννησή της.- (β) Οι πραγματικές συνθήκες διαβίωσης και η προσωπικότητα των φυσικών γονέων/αιτούντων είναι εχέγγυα για ένα ασφαλές κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο έχει ήδη προσαρμοστεί η ανήλικη.- (γ) Η φυσική μητέρα της προς υιοθεσία ανήλικης αναφέρεται ότι αδυνατεί να ασκήσει το λειτουργήμα της γονικής μέριμνας της ανήλικης, λόγω τόσο πρακτικών και οικονομικών δυσκολιών, όσο και προηγούμενης επιθετικής συμπεριφοράς της σε άλλο από το ανήλικα τέκνα της.
--	---

	<ul style="list-style-type: none">- (δ) Η αποκοπή της ανήλικης από το περιβάλλον αγάπης και αποδοχής στο οποίο έχει ήδη εγκλιματιστεί θα οδηγούσε σε αρνητικά για τον ψυχισμό της αποτελέσματα, αφού η σταθερότητα είναι επιβεβλημένη, όπως και για κάθε παιδί.- (ε) Ο άμεσος και συγκεκριμένος κίνδυνος παραβίασης του δικαιώματος της ανήλικης για υγιή ψυχοσωματική ανάπτυξη, λόγω των συνθηκών διαβίωσης στη φυσική οικογένεια της ανήλικης, κρίνεται ουσιώδης, ακόμη και για αναπλήρωση της συναίνεσης των φυσικών γονέων.- Το συμφέρον της ανήλικης κρίνεται πάντα περισσότερο άξιο προστασίας σε κάθε περίπτωση αξιολογικής του στάθμησης με ο,τιδήποτε άλλο.- Η έκθεση της κοινωνικής λειτουργού συνηγορεί στην αποδοχή της κρινόμενης αίτησης υιοθεσίας.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή και η εκκαλούμενη που την είχε απορρίψει εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου (Δ/νη 1998, 227) αρ. 509/1997 Εισηγητής: Ε. Φραγκάκη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας τέκνου, που είναι φυσική ετεροθαλής αδελφή ήδη υιοθετηθέντος από τους αιτούντες τέκνου. Υπέρβαση ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας από τους αιτούντες. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Αν και οι αιτούντες -ηλικίας πενήντα δύο (52) και σαράντα εννέα (49) ετών αντίστοιχα- υπερβαίνουν το προς υιοθεσία ανήλικο περισσότερο από σαράντα πέντε (45) έτη -με βάση το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, όπως ίσχυε τότε-, θεωρείται ότι συγκεντρώνουν όλες τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την υιοθεσία: <ul style="list-style-type: none">- (α) είναι ικανοί προς δικαιοπραξία, υγιείς, έχουν λευκό ποινικό παρελθόν, καλή οικονομική κατάσταση, υπερβαίνουν την ανήλικη κατά δεκαοκτώ (18) και πλέον έτη και υπερβαίνουν το τριακοστό (30^ο) έτος της ηλικίας τους, χωρίς να έχουν υπερβεί το εξηκοστό (60^ο),- (β) η προς υιοθεσία ανήλικη δεν έχει υιοθετηθεί από άλλον, και κυρίως είναι ανήλικη ετεροθαλής αδελφή του ήδη θετού γιού των αιτούντων.

	<ul style="list-style-type: none">- Η υιοθεσία κρίνεται προς το συμφέρον την ανήλικης και ότι θα αποβεί προς όφελός της.- Συντρέχουν όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις για την τέλεση της υιοθεσίας.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Ρεθύμνου (De lege 2005, 82) αρ. 4/2003 Πρόεδρος: Α. Υφαντή Εισηγητής: Α. Μπαχαντάκη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας και υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας από υποψήφιο θετό γονέα σε σχέση με το προς υιοθεσία τέκνο, όπως αυτό τίθεται από την ελληνική νομοθεσία. Η κρίσιμη διάταξη κρίνεται ανεφάρμοστη, λόγω αντίθεσής της με τη σχετική ευρωπαϊκή νομοθεσία Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η διάταξη που καθιερώνει ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, με βάση την ελληνική νομοθεσία, είναι αντίθετη με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων, με αποτέλεσμα η διάταξη αυτή να καθίσταται ανεφάρμοστη. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Μεταξύ των ουσιαστικών προϋποθέσεων για την τέλεση υιοθεσίας ορίζεται και η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου που πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ δεκαοκτώ (18) και πενήντα (50) ετών.- Η σχετική διάταξη (1544 εδ. α ΑΚ) φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με το άρθρο 8 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, η

	<p>οποία έχει καταστεί εσωτερικό δίκαιο με υπερνομοθετική ισχύ, μετά την κύρωσή της από το ν. 1049/1980 (28 παρ. 1 Σ).</p> <ul style="list-style-type: none">- Η πιο πάνω Σύμβαση κάνει λόγο για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους. Η διαφορά όμως ηλικίας, κατά τη Σύμβαση αυτή, και μάλιστα μόνο η κατώτατη, δεν αποτελεί προϋπόθεση της υιοθεσίας, αλλά κριτήριο: πότε δηλαδή η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου.- Επομένως, ο κοινός εσωτερικός νομοθέτης δύναται, αποβλέποντας πάντοτε στη διασφάλιση του συμφέροντος του υιοθετούμενου, να συγκεκριμενοποιήσει το εν λόγω ηλικιακό κριτήριο, θέτοντας κατώτατο, ακόμη δε και ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας μεταξύ αυτού και του υιοθετούντος. <u>Μπορεί όμως να κάνει μόνο αυτό.</u>- Επομένως, ο κοινός εσωτερικός νομοθέτης δεν επιτρέπεται να ορίσει τα όρια διαφοράς ηλικίας, ως ουσιαστικές προϋποθέσεις τέλεσης της υιοθεσίας. Συνεπώς, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να ορίσει ότι η μη τήρηση των ορίων διαφοράς ηλικίας που θα έχει θέσει εμποδίζει άνευ άλλου την υιοθεσία, ακόμη και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση πληρούνται τα προβλεπόμενα στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 8 της Σύμβασης εχέγγυα, εφόσον δηλαδή η υιοθεσία θα αποβεί σε όφελος του υιοθετούμενου και θα του παρέχει σταθερή και αρμονική εστία.- Ορίζοντας, συνεπώς, ο κοινός εσωτερικός νομοθέτης ελάχιστη και ανώτατη διαφορά ηλικίας, μεταξύ του υιοθετούντος και του υιοθετούμενου, ως ουσιαστική προϋπόθεση τέλεσης της υιοθεσίας, <u>έρχεται σε σύγκρουση με την ανωτέρω, αυξημένης τυπικής ισχύος, διάταξη της Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων, με αποτέλεσμα το ανεφάρμοστο αυτής.</u>- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή, παρά την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας από τον υποψήφιο θετό γονέα.
--	--

Β. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με τα ανώτατα όρια ηλικίας στην υιοθεσία ανηλίκων

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (ΕφΑΔ 2009, 1213) αρ. 6952/2008 Πρόεδρος: Σ. Σεφεριάδης Εισηγητής: Β. Κουβαρά
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας από σύζυγο της φυσικής μητέρας του προς υιοθεσία τέκνου. Ο αιτών είναι εξήντα οκτώ (68) ετών ήδη, και μάλιστα και με διαφορά ηλικίας σε σχέση με το προς υιοθεσία ανήλικο μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο. Δεκτή η έφεση- εξαφανίζεται η πρωτόδικη απόφαση. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Δικαιολογητικός λόγος της θέσπισης ηλικιακών ορίων για την υιοθεσία είναι η μη απόκλιση της νομοθεσίας από τη φύση των πραγμάτων, η οποία απαιτεί γονείς ικανούς να αναθρέψουν το παιδί τους. Ωστόσο, προκύπτει η βούληση του νομοθέτη να αντιμετωπίσει τους περί υιοθεσίας ισχύοντες νόμους με εφαρμοστική ευρύτητα και με γνώμονα πάντοτε το συμφέρον του τέκνου, στο πλαίσιο έρευνας του δικαστηρίου σχετικά. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: - Οι διατάξεις των άρθρων που σχετίζονται με την ηλικία των αιτούντων υιοθεσία ανηλίκων (1544 εδ. β, γ ΑΚ σχετικά με τις εξαιρέσεις από τα ηλικιακά όρια,

	<p>1545 παρ. 2 ΑΚ σχετικά με τη συνδρομή των ηλικιακών κριτηρίων στο πρόσωπο του ενός (1) από του δύο (2) αιτούντες υιοθεσία ανηλίκου συζύγου, 1578 ΑΚ σχετικά με την ανασύσταση της υιοθεσίας, οπότε δεν λαμβάνονται υπόψη τα ηλικιακά κριτήρια, και 1558 ΑΚ σχετικά με την απαγγελία υιοθεσίας) δείχνουν την προαναφερθείσα βούληση του Έλληνα νομοθέτη να αντιμετωπίσει τους περί υιοθεσίας ανηλίκων ισχύοντες νόμους με εφαρμοστική ευρύτητα και με γνώμονα πάντοτε το συμφέρον του τέκνου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Το συμφέρον δε του τέκνου συνιστά κομβικό ερμηνευτικό σημείο των σχετικών με την υιοθεσία ανηλίκων διατάξεων, όπως επιβεβαιώνεται και από τη συστηματική θέση της σχετικής διάταξης (1542 εδ. β ΑΚ) στην προμετωπίδα του αντίστοιχου κεφαλαίου του ΑΚ.- Δικαιολογητικός λόγος της θέσπισης των ηλικιακών ορίων και των μέγιστων ορίων διαφοράς ηλικίας για τους αιτούντες υιοθεσία ανηλίκου είναι η μη απόκλιση της νομοθεσίας από τη φύση των πραγμάτων, η οποία απαιτεί γονείς ικανούς να αναθρέψουν το παιδί τους.- Το ελληνικό δίκαιο υιοθεσίας ανηλίκων εξακολουθεί να διέπεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων του 1967, η οποία, μετατραπείσα σε εσωτερικό δίκαιο, είναι πλέον και κανόνας δικαίου υπέρτερος του κοινού νόμου (28 παρ.1Σ).- Κατά τη Σύμβαση αυτή, το μέγιστο όριο διαφοράς ηλικίας δεν αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο για τη διασφάλιση του συμφέροντος του υιοθετούμενου (κριτήριο είναι μόνον η κατώτατη διαφορά ηλικίας), και ούτε επιτάσσεται από λόγους δημοσίας τάξης. Το ελληνικό δίκαιο, ως επιλογή του εθνικού νομοθέτη, πρέπει συμπορεύεται με τους σχετικούς ορισμούς της πιο πάνω Σύμβασης και, συνεπώς, να διασφαλίζει το συμφέρον του τέκνου (αρ. 8 παρ. 1, 2 Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων).- Ο αιτών είναι ηλικίας εξήντα οκτώ (68) ετών και έχει διαφορά ηλικίας με τον ανήλικο μεγαλύτερη των πενήντα (50) ετών. Η ηλικιακή, κατά τον νόμο παρέκκλιση, θα πρέπει να <i>συνεκτιμηθεί</i> στο πλαίσιο έρευνας του δικαστηρίου σχετικά με το εάν εξυπηρετείται ή όχι το συμφέρον του ανηλίκου με την αιτούμενη υιοθεσία.- Λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο όλες οι πραγματικές συνθήκες, που παρατίθενται με λεπτομέρεια και συνηγορούν στο συμφέρον του τέκνου:- (α) Η φυσική μητέρα του προς υιοθεσία τέκνου είναι σύζυγος του αιτούντος.
--	---

	<ul style="list-style-type: none">- (β) Το προς υιοθεσία τέκνο συζεί με τον αιτούντα ήδη δέκα (10) χρόνια, από όταν ήταν μόλις δύο (2) ετών, έχει στενή συναισθηματική σχέση με τον αιτούντα και σπάνια συναντά το φυσικό του πατέρα.- (γ) Το προς υιοθεσία τέκνο έχει αναπτύξει έντονη και στενή συναισθηματική επαφή με τον αιτούντα την υιοθεσία.- (δ) Ο αιτών την υιοθεσία είναι υγιής σωματικά, ψυχικά καλλιεργημένος, με μεγάλη κοινωνική εμπειρία και άνεση στην επικοινωνία με τον περίγυρο και κυρίως με το προς υιοθεσία ανήλικο.- Η ηλικία του αιτούντος συνεκτιμάται με τα πραγματικά περιστατικά που συντρέχουν και καταδεικνύουν ότι είναι προς το συμφέρον του ανηλίκου να υιοθετηθεί αυτός από τον αιτούντα. Με τον τρόπο αυτό, ο ανήλικος θα ενταχθεί πλήρως στην οικογένεια του αιτούντος που έχει δημιουργηθεί, όπως άλλωστε συμβαίνει ήδη στην πράξη. Αυτό δε επιθυμεί και ο ίδιος ο ανήλικος και αναμένεται ότι θα συμβάλλει στην ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.- Η αίτηση γίνεται δεκτή και η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (ΕφΑΔ 2015, 1003) αρ. 7138/2014 Πρόεδρος: Θ. Σπηλιάδης Εισηγητής: Ευ. Στεργίου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Χορήγηση δικαστικής άδειας σε μόνο, άγαμο άνδρα με αδυναμία τεκνοποίησης με φυσικό τρόπο να προβεί σε μεταφορά στο σώμα γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο του. Η τυχόν εκ των υστέρων εξαφάνιση καθ'οιονδήποτε τρόπο της απόφασης αυτής δεν επηρεάζει όσους ενήργησαν καλόπιστα κατά τη διάρκεια ισχύος της, ακόμα και εάν η νεότερη απόφαση ορίζει ότι έχει αναδρομική ισχύ. Τούτο, εφόσον η απόφαση είναι ενεργή κατά τη στιγμή της εμφύτευσης του γονιμοποιημένου ωαρίου στην παρένθετη μητέρα. Η σύζυγος του αιτούντος, τόσο με ηλικία μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο, όσο και με διαφορά ηλικίας μεγαλύτερη από την αντίστοιχα προβλεπόμενη, υποβάλλει αίτηση για υιοθεσία των ανηλίκων. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Τα ηλικιακά όρια έχουν σχετική και επιβλητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθούν ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνουν απαράβατο

	<p>τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδίως δε όταν συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί αυτή.</p> <p>Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Εφόσον η δικαστική άδεια υπήρχε κατά τη στιγμή της εμφύτευσης των γονιμοποιημένων ωαρίων στην παρένθετη μητέρα, όπως στην περίπτωση της υπό κρίση απόφασης, εφαρμόζεται αναλογικά το αρ. 1464 παρ. 1 εδ. β ΑΚ κατά το οποίο, σε περίπτωση τεχνητής γονιμοποίησης, μητέρα του τέκνου τεκμαίρεται η γυναίκα στην οποία δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια, <u>οπότε εν προκειμένω πατέρας του τέκνου τεκμαίρεται ο άνδρας στον οποίο δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια.</u>- Για τα λοιπά θέματα ως προς την προσφυγή άγαμου άνδρα σε παρένθετη μητέρα και τα αποτελέσματα της σχετικής άδειας, βλ. Παράρτημα V.2 της παρούσας (πίνακα επισκόπησης νομολογίας σε θέματα ΙΥΑ).- Με τη διάταξη του αρ. 1544 ΑΚ τάσσεται ως προϋπόθεση της υιοθεσίας η διαφορά ηλικίας μεταξύ αυτού που υιοθετεί και αυτού που υιοθετείται, η οποία προσδιορίζεται μεταξύ ενός ελάχιστου ορίου δεκαοκτώ (18) ετών και ενός μεγίστου ορίου πενήντα (50) ετών.- Η θέσπιση κατώτατου και ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας για την υιοθεσία ανηλίκων επιβλήθηκε από ηθικούς και κοινωνικούς λόγους, για την ομαλή πορεία της υιοθεσίας, με την ύπαρξη ενός γονέα ηλικιακά ώριμου και ακμαίου και επιπρόσθετα, ως προς το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, με τη δικαιολογία ότι οι θετοί γονείς με μεγάλη ηλικία δεν παρέχουν τα εχέγγυα για την ομαλή ανατροφή του τέκνου.- Η δικαιολογία, ωστόσο, ως προς το τελευταίο, θα ήταν συνεπής και αρκετή, αν εκφραζόταν και μόνο μέσα από τη ρύθμιση του αρ. 1543 ΑΚ, που θέτει ανώτατο όριο ηλικίας του υιοθετούντος το εξηκοστό (60^ο) έτος, χωρίς να χρειάζεται ένας επιπλέον φραγμός για την τέλεση της υιοθεσίας, σε περίπτωση μάλιστα που αυτή αποβλέπει αποδεδειγμένα στο συμφέρον του υιοθετούμενου τέκνου (η <i>επισήμανση αυτή του δικαστηρίου ξενίζει τη στιγμή που, στη συνέχεια, καταρρίπτεται και το απόλυτο ηλικιακό όριο των εξήντα (60) ετών!!</i>).- Η υιοθεσία, άλλωστε, πρέπει πάντοτε να αποβλέπει στο συμφέρον του υιοθετούμενου, σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του αρ. 1542 ΑΚ.- Με γνώμονα τη διάταξη του αρ. 1542 ΑΚ -που αποτελεί την προμετωπίδα του περί υιοθεσίας κεφαλαίου του ΑΚ- πρέπει να ερμηνεύονται και όλες οι διατάξεις που ακολουθούν, επομένως και αυτή του αρ. 1544 ΑΚ, η οποία, ως προς τη θέσπιση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας υιοθετούντος-υιοθετούμενου, δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται αποκομμένη, αλλά σε
--	--

	<p>συνδυασμό με τη γενική αρχή της προστασίας του συμφέροντος του τέκνου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Στο άρθρο 8 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την υιοθεσία ανηλίκων του 1967, η οποία κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1049/1980, αποκτώντας έτσι αυξημένη τυπική ισχύ έναντι του εσωτερικού νόμου (αρ. 28 παρ. 1 Σ.), γίνεται λόγος για μη πλήρωση των προϋποθέσεων της υιοθεσίας στην περίπτωση που η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου <u>είναι μικρότερη από την ηλικία που συνήθως χωρίζει τους γονείς από τα τέκνα τους</u>.- Η διαφορά όμως ηλικίας κατά τη Σύμβαση αυτή, και μάλιστα η κατώτατη, δεν αποτελεί «προϋπόθεση» της υιοθεσίας αλλά «κριτήριο», για το πότε η υιοθεσία εξυπηρετεί το συμφέρον του υιοθετούμενου, αλλά και τη δημόσια τάξη, η οποία διασφαλίζεται όταν με τη διαφορά μίας «πλήρους ήβης», που είναι το ελάχιστο όριο για την τεκνογονία, επιτυγχάνεται η απομίμηση της φύσης.- Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας δεν αποτελεί κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων προϋπόθεση, ούτε καν <u>κριτήριο</u>, που να διασφαλίζει το συμφέρον του υιοθετούμενου, όπως ισχύει και στα δίκαια των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών (άρθρο 265 ελβΑΚ, 1713 γερμανΑΚ, 344 γαλλΑΚ), αλλά ούτε και επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης.- Το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας, που δεν αποτελεί κριτήριο κατά την πιο πάνω Σύμβαση, αλλά ούτε και επιτάσσεται από λόγους δημόσιας τάξης, πρέπει, ως επιλογή του εσωτερικού νομοθέτη, να συμπορεύεται προς τους ορισμούς των παρ. 1 και 2 του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, δηλαδή η υιοθεσία πρέπει να διασφαλίζει το συμφέρον του ανηλίκου.- Υπό το πνεύμα αυτό, <u>το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας της διάταξης του 1544 εδ. α ΑΚ έχει σχετική και επιβοηθητική σημασία και δεν πρέπει να ερμηνευθεί, ως αυστηρή προϋπόθεση της υιοθεσίας, ούτε να θεωρηθεί ότι καθιερώνει απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας</u>. Τούτο δε, ιδίως όταν συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί αυτή, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος του υιοθετούμενου.- Στην ημεδαπή έννομη τάξη, το ενδιαφέρον σχετικά με το θεσμό της υιοθεσίας έχει επικεντρωθεί στο συμφέρον του υιοθετούμενου ανηλίκου, και στην παροχή δυνατότητας σε αυτόν να μεγαλώσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον με ανάπτυξη σχέσεων στοργής και αφοσίωσης, με σωστή ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση και με ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητάς του.
--	--

	<ul style="list-style-type: none">- Η αιτούσα την υιοθεσία, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης, διανύει το εξηκοστό τρίτο (63ο) έτος της ηλικίας της και έχει διαφορά ηλικίας με τα ανήλικα μεγαλύτερη των πενήντα (50) ετών. Ωστόσο, η ηλικία κατά τον νόμο παρέκκλιση αυτή θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο έρευνας του δικαστηρίου σχετικά με το εάν εξυπηρετείται ή όχι το συμφέρον των ανηλίκων με την αιτούμενη υιοθεσία.- Κρίνεται ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος για την πραγματοποίηση της υπό κρίση υιοθεσίας, που συνίσταται στην (όσο γίνεται πιο πλήρη και αποτελεσματική) εξυπηρέτηση του αληθινού συμφέροντος των υιοθετούμενων ανηλίκων.- Εκτίθενται με λεπτομέρεια στοιχεία της συγκεκριμένης υπό κρίση υπόθεσης σχετικά με το συμφέρον του ανηλίκου:<ul style="list-style-type: none">- (α) Στο οικογενειακό περιβάλλον, στο οποίο εντάσσονται τα υπό κρίση ανήλικα, έχουν ήδη δημιουργηθεί σχέσεις στοργής και αφοσίωσης, με συνθήκες για σωστή ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση και με ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητας των ανηλίκων, τα οποία έχουν ενσωματωθεί πλήρως στο περιβάλλον της αιτούσας και αποκαλούν αυτή «μαμά».- (β) Η αιτούσα βρίσκεται σε άριστη βιολογική, ηθική, πνευματική, οικονομική και περιουσιακή κατάσταση. Είναι δε ικανή να αναθρέψει τα προς υιοθεσία τέκνα με την επιβαλλόμενη στοργή και φροντίδα και να τους εξασφαλίσει τις κατάλληλες προσωπικές, οικογενειακές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες για την ομαλή σωματική, ψυχική, πνευματική, συναισθηματική και ηθική τους ανάπτυξη και εξέλιξη.- (γ) Τα προς υιοθεσία ανήλικα γεννήθηκαν υπό ιδιαίτερες συνθήκες (<i>παρένθετη μητέρα</i>) και έχουν ανάγκη από μητρική φροντίδα και αγάπη που η αιτούσα μπορεί να τους δώσει.- Με βάση το σύνολο των εκτιθέμενων πραγματικών περιστατικών, η αιτούμενη υιοθεσία, <i>κατ' αρχήν</i>, είναι καθ' όλα επιτρεπτή και νόμιμη, χωρίς να εμποδίζεται τυπικά από την υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ της αιτούσας και των υιοθετούμενων (1543 ΑΚ).- Επιπλέον, συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη υιοθεσία, που συνίσταται στην (όσο γίνεται πιο πλήρη και αποτελεσματική) εξυπηρέτηση του συμφέροντος των υιοθετούμενων ανηλίκων: στην ημεδαπή έννομη τάξη το ενδιαφέρον σχετικά με το θεσμό της υιοθεσίας έχει επικεντρωθεί στο συμφέρον των υιοθετούμενων και στην παροχή δυνατότητας σ' αυτά να μεγαλώσουν σε
--	--

	<p>ένα ισορροπημένο οικογενειακό περιβάλλον, με ανάπτυξη σχέσεων στοργής και αφοσίωσης, με σωστή ηθική και πνευματική διαπαιδαγώγηση και με ομαλή εξέλιξη της προσωπικότητάς του.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή και εξαφανίζεται η εκκαλουμένη απόφαση.
--	--

Στοιχεία απόφασης	<p>Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) αρ. 25765/2004 Πρόεδρος: Π. Παπαγεωργίου Εισηγητής: Μ. Γιαννούλη</p>
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	<p>Αίτηση υιοθεσίας ανηλίκων αλλοδαπών υπηκόων, φυσικών τέκνων της συζύγου του αιτούντος. Ο αιτών είναι ηλικίας εξήντα δύο (62) ετών, και, συνεπώς, υπερβαίνει το ανώτατο όριο ηλικίας που θέτει ο νόμος. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.</p>
Αιτιολογία	<p>Τα ηλικιακά όρια του 1544 ΑΚ δεν μπορεί παρά να έχουν σχετική, άλλως επιβοηθητική, αξία και μπορούν να καμφθούν, ενόψει της ικανοποίησης του συμφέροντος των υιοθετούμενων. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Η υιοθεσία, ως κυρίαρχη θεμελιώδης αρχή που διέπει τον κρατούντα στην Ελλάδα σήμερα βιοτικό ρυθμό, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται πλέον ως σύμβαση μεταξύ φυσικού και θετού γονέα, αλλά ως ζήτημα που

	<p>ενδιαφέρει την κοινωνία και το κράτος. Τούτο, γιατί η υιοθεσία αποβλέπει πλέον - όχι στο να παρέχει στα άτεκνα ζεύγη τη δυνατότητα αποκτήσεως διαδόχου-, αλλά στο να εξυπηρετεί το συμφέρον των υιοθετούμενων ανηλίκων: δηλαδή αποβλέπει στο να εξασφαλίσει υπέρ αυτών τη δυνατότητα να αναπτυχθούν ηθικά και πνευματικά μέσα σε ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον. Χαρακτηριστικά δε παρατηρείται ότι το κέντρο βάρους του ενδιαφέροντος του νομοθέτη έχει μετατοπισθεί από εκείνον που υιοθετεί σε εκείνον που υιοθετείται.</p> <ul style="list-style-type: none">- Τα ηλικιακά όρια δεν μπορεί παρά να έχουν σχετική, άλλως επιβοηθητική, αξία. Σε καμία, πάντως, περίπτωση, τα όρια αυτά δεν πρέπει να θεωρηθούν ότι καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας, ιδιαίτερα αναφορικά με το ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας. Το τελευταίο μπορεί κάλλιστα να καμφθεί, εφόσον για τη συγκεκριμένη υιοθεσία ανηλίκου κριθεί από το δικαστήριο ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος να πραγματοποιηθεί αυτή, που βέβαια δεν είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος πρώτιστα του υιοθετούμενου.- Οι σχετικές θεωρητικές και νομολογιακές παραπομπές που γίνονται από το δικαστήριο αφορούν σε <i>περιπτώσεις υπέρβασης των ορίων διαφοράς ηλικίας</i>.- Λαμβάνονται ρητά υπόψη, και παρατίθενται με λεπτομέρεια, τα στοιχεία που συνηγορούν στο συμφέρον των προς υιοθεσία τέκνων:- (α) Τα ανήλικα ζουν και αναπτύσσονται με τον αιτούντα, για τον οποίο τρέφουν αισθήματα πατρικής αγάπης και έχει ήδη δημιουργηθεί μεταξύ τους δυνατός συναισθηματικός-οικογενειακός δεσμός.- (β) Ο αιτών ξεπερνά τα προς υιοθεσία ανήλικα κατά δεκαοκτώ (18) και πλέον έτη και είναι σύζυγος της φυσικής μητέρας των ανηλίκων, ο δε φυσικός τους πατέρας συναινεί στην τέλεση της υιοθεσίας.- Η υιοθεσία από τον υποψήφιο θετό πατέρα που είναι εξήντα δύο (62) ετών κρίνεται ότι δεν μπορεί να εμποδίζεται <u>τυπικά</u> από το ανώτατο ηλικιακό όριο των εξήντα (60) ετών.- Το πραγματικό συμφέρον τόσο του αιτούντος, όσο και των υιοθετούμενων, επιβάλλει την τέλεση της αιτούμενης υιοθεσίας.- Η απόρριψη της αίτησης <u>μόνον για τη μη συνδρομή του τυπικού λόγου του ηλικιακού ορίου</u> θα οδηγούσε σε ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά προβλήματα τόσο:- (α) στους υιοθετούμενους, οι οποίοι ζουν και αναπτύσσονται στο νέο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής τους μητέρας και του αιτούντος την υιοθεσία συζύγου της. Ομοίως, η απόρριψη της αίτησης θα
--	--

	<p>προσέκρουε στο συμφέρον των υιοθετούμενων, το οποίο αποτελεί καίριο και καθοριστικό κριτήριο δικαστικής απαγγελίας οποιασδήποτε υιοθεσίας,</p> <ul style="list-style-type: none">- (β) στον αιτούντα, εφόσον όλοι ήδη λειτουργούν ως μία οικογενειακή ενότητα.- Το ανέφικτο της τέλεσης της αιτούμενης υιοθεσίας αντίκειται στην ημεδαπή δημόσια τάξη, καθώς οδηγεί σε ανεπιεική αποτελέσματα και προσκρούει σε βασικές και θεμελιώδους σημασίας αρχές και αντιλήψεις που διέπουν σήμερα τη ζωή στην Ελλάδα. Αντίθετα, η αιτούμενη υιοθεσία κρίνεται ότι θα αποβεί προς όφελος των υιοθετούμενων και είναι προς το συμφέρον τους.- Συνηγορεί δε προς την κατεύθυνση αυτή και η έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

Γ. Δικαστικές αποφάσεις σχετικές με την υιοθεσία ενηλίκων

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (NoB 2003, 1642) αρ. 2403/2003 Πρόεδρος: Γ. Καβέτσος Εισηγητής: Α. Αλειφεροπούλου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας ενηλίκου. Αναφορικά με τα όρια ηλικίας του υιοθετούντος ενήλικο δεν εφαρμόζονται αναλογικά οι σχετικές διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκων. Η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Στην υιοθεσία ενηλίκου έχουν αναλογική εφαρμογή οι ρυθμιστικές για την υιοθεσία ανηλίκου διατάξεις, εφόσον δεν θεσπίζεται διαφορετική ρύθμιση συγκεκριμένα από τις διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου. Αποκλίσεις από τις διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου καθιερώνονται και ως προς τα όρια ηλικίας του υιοθετούντος ενήλικο, για τον οποίο καθιερώνεται κατώτατο -αλλά όχι ανώτατο- όριο ηλικίας. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:

	<ul style="list-style-type: none">- Η υιοθεσία ενηλίκου επιτρέπεται, εφόσον ο υιοθετούμενος είναι συγγενής έως και τετάρτου (4^{ου}) βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας του υιοθετούντος.- Ειδικά για την ηλικία του υιοθετούντος ενήλικο, προβλέπεται ότι αυτός πρέπει να έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό (40^ο) έτος της ηλικίας του και να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο, τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ (18) έτη.- Καθιερώνεται κατώτατο, αλλά όχι ανώτατο, όριο ηλικίας, και τούτο διότι ο υιοθετούμενος έχει ήδη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος ηλικίας του.- Καθιερώνεται επίσης ελάχιστη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, αλλά όχι ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.- Η πρωτόδικη απόφαση, που εφάρμοσε αναλογικά τη σχετική με την ηλικία υιοθετούντος ανήλικη διάταξη έσφαλε, κρίνοντας ότι δεν συντρέχουν στο πρόσωπο του αιτούντος την υιοθεσία οι νόμιμες προϋποθέσεις υιοθεσίας ενηλίκου, επειδή αυτός είχε υπερβεί το εξηκοστό (60^ο) έτος της ηλικίας του, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης.- Η ηλικία του υιοθετούντος ενήλικο οριοθετείται από τον νόμο, κατ' απόκλιση από τη ρύθμιση για την υιοθεσία ανηλίκου. Ειδικότερα, ενώ καθιερώνεται κατώτατο όριο ηλικίας για αυτόν που υιοθετεί ενήλικο το τεσσαρακοστό (40^ο) έτος, ουδόλως καθιερώνεται ανώτατο όριο ηλικίας για αυτόν. Άλλωστε, αυτό δεν δικαιολογείται, αφού στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο υιοθετούμενος ενήλικος έχει ήδη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας του.- Η αιτούμενη υιοθεσία είναι προς το συμφέρον του ενηλίκου υιοθετούμενου, και θα αποβεί προς όφελός του:<ul style="list-style-type: none">- (α) Οι αιτούντες την υιοθεσία είναι σύζυγοι, θείοι του προς υιοθεσία ενηλίκου. Είναι υγιείς, τίμιοι και αξιοπρεπείς, η δε οικονομική τους κατάσταση είναι πολύ καλή.- (β) Ο προς υιοθεσία ενήλικος είναι φοιτητής, μη αποκατεστημένος επαγγελματικά, εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας του και των συνεχιζόμενων σπουδών του, έχει δε ακόμη δύο (2) φυσικά ενήλικα άγαμα αδέρφια.- (γ) Οι σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ των υιοθετούντων και του ενηλίκου είναι άριστες, διαπνεόμενες από συγγενική αγάπη, στοργή και αμοιβαίο σεβασμό.- (δ) Η υγεία, η οικογενειακή και περιουσιακή κατάσταση των υιοθετούντων και του υιοθετούμενου, και η αμοιβαία ικανότητα προσαρμογής τους λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση της σκοπιμότητας τέλεσης της υιοθεσίας.
--	--

	- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή και η εκκαλουμένη απόφαση εξαφανίζεται.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (ΝοΒ 2003, 1869 = ΧριΔ 2003, 623) αρ. 2997/2003 Πρόεδρος: Γ. Καβέτσος Εισηγητής: Α. Αλειφεροπούλου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας ενηλίκων. Αναφορικά με τα όρια ηλικίας του υιοθετούντος ενήλικο δεν εφαρμόζονται αναλογικά οι σχετικές διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκων. Η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται. Η αίτηση υιοθεσίας ενηλίκων από αιτούντα ηλικίας εκατόν ενός (101) ετών γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Στην υιοθεσία ενηλίκου έχουν αναλογική εφαρμογή οι διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου, εκτός εάν θεσπίζεται ειδική διαφορετική ρύθμιση από τις διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου. Αποκλίσεις από τις διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου καθιερώνονται και ως προς τα όρια ηλικίας του υιοθετούντος ενήλικο. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: - Η υιοθεσία ενηλίκου επιτρέπεται, εφόσον ο υιοθετούμενος είναι συγγενής έως και τετάρτου (4 ^{ου}) βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας του υιοθετούντος.

	<ul style="list-style-type: none">- Ειδικά για την ηλικία του υιοθετούντος ενήλικο, προβλέπεται ότι αυτός πρέπει να έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό (40^ο) έτος της ηλικίας του και να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο, τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ (18) έτη.- Καθιερώνεται κατώτατο, αλλά όχι ανώτατο, όριο ηλικίας, και τούτο διότι ο υιοθετούμενος έχει ήδη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος ηλικίας του.- Καθιερώνεται επίσης ελάχιστη διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, αλλά όχι ανώτατο όριο διαφοράς ηλικίας.- Η ρύθμιση της υιοθεσίας ενήλικου αποκλίνει από την αντίστοιχη ρύθμιση για την υιοθεσία ανηλίκου και, συνεπώς, δεν χωρεί αναλογική εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων για την ηλικία του υιοθετούντος ανήλικο.- Η πρωτόδικη απόφαση που έκρινε ότι δεν συντρέχουν στο πρόσωπο του αιτούντος την υιοθεσία οι νόμιμες προϋποθέσεις υιοθεσίας ενήλικου, επειδή αυτός είχε υπερβεί το εξηκοστό (60^ο) έτος της ηλικίας του, κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης, ερμήνευσε τον νόμο εσφαλμένα. Η ηλικία του υιοθετούντος ενήλικο οριοθετείται από τον νόμο, κατ' απόκλιση της ρύθμισης για την υιοθεσία ανηλίκου. Ειδικότερα, ενώ καθιερώνεται κατώτατο όριο ηλικίας, ουδόλως καθιερώνεται ανώτατο όριο ηλικίας, που άλλωστε και δεν δικαιολογείται, αφού στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο υιοθετούμενος ενήλικος έχει ήδη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας του.- Η αιτούμενη υιοθεσία είναι προς το συμφέρον των υιοθετούμενων, και θα αποβεί προς όφελός τους, ενόψει:<ul style="list-style-type: none">- (α) της οικογενειακής και περιουσιακής κατάστασης τόσο του υιοθετούντος, ο οποίος είναι θείος των ανηλίκων, αλλά και των υιοθετούμενων, οι οποίες είναι αποκατεστημένες επαγγελματικά και διατηρούν άριστες σχέσεις με τον αιτούντα την υιοθεσία τους, καθώς και- (β) της αμοιβαίας ικανότητας προσαρμογής τους.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή και η εκκαλουμένη απόφαση εξαφανίζεται.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (Αρμ. 2006, 52) αρ. 7605/2005 Πρόεδρος: Π. Παπαγεωργίου Εισηγητής: Π. Μαυράκη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας ενήλικης. Παράκαμψη ελάχιστου ορίου διαφοράς ηλικίας μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου, εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος, που δεν θα μπορούσε να είναι άλλος από την όσο γίνεται πιο άρτια ικανοποίηση του συμφέροντος πρώτιστα του υιοθετούμενου ενήλικου. Την έννοια του σπουδαίου λόγου συγκροτούν συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η μη τήρηση της προβλεπόμενης από τον νόμο διαφοράς ηλικίας τουλάχιστον κατά δεκαοκτώ (18) έτη ανάμεσα στον υιοθετούντα και τον υιοθετούμενο ενήλικο δεν μπορεί να εμποδίσει τυπικά τη συντέλεση υιοθεσίας, εφόσον με αυτή ικανοποιείται το συμφέρον πρωτίστως του υιοθετούμενου. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: - Η υιοθεσία ενήλικου επιτρέπεται, εφόσον ο υιοθετούμενος είναι συγγενής έως και τετάρτου (4 ^{ου})

	<p>βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας του υιοθετούντος. Οι διατάξεις που ισχύουν για την υιοθεσία ανηλίκου έχουν αναλογική εφαρμογή και στην υιοθεσία ενηλίκου, εκτός εάν θεσπίζεται διαφορετική ρύθμιση ειδικά από τις διατάξεις που αφορούν στην υιοθεσία ενηλίκου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Αποκλίσεις από τις διατάξεις για την υιοθεσία ανηλίκου εισάγονται και αναφορικά με την ηλικία υιοθετούντος ενήλικου. Καθιερώνεται κατώτατο όριο ηλικίας για τον υιοθετούντα ενήλικο, το οποίο προσδιορίζεται στο τεσσαρακοστό (40^ο) έτος της ηλικίας του. Επίσης, καθιερώνεται μεταξύ υιοθετούντος και υιοθετούμενου ενηλίκου διαφορά ηλικίας τουλάχιστον δεκαοκτώ (18) ετών.- Συνεπώς, καθιερώνεται κατώτατο, αλλά όχι ανώτατο, όριο ηλικίας, και κατώτατο, αλλά όχι ανώτατο, όριο διαφοράς ηλικίας. Και τούτο διότι ο υιοθετούμενος έχει ήδη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) έτος ηλικίας του.- Τα ηλικιακά όρια στην υιοθεσία ενηλίκου <u>δεν πρέπει να θεωρηθούν ότι καθιερώνουν απαράβατο τυπικό κώλυμα υιοθεσίας και μπορούν να καμφθούν</u>, εφόσον για τη συγκεκριμένη υιοθεσία κριθεί από το δικαστήριο ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος για να πραγματοποιηθεί η υιοθεσία αυτή, που βέβαια δεν είναι άλλος από την άρτια εξυπηρέτηση του συμφέροντος πρώτιστα του υιοθετούμενου.- Ο αιτών την υιοθεσία της ενήλικης έχει μεν συμπληρώσει το τεσσαρακοστό (40^ο) έτος της ηλικίας του, ωστόσο, δεν υπερβαίνει την υιοθετούμενη κατά δεκαοκτώ (18) έτη. Η διαφορά ηλικίας μεταξύ τους είναι δεκαέξι (16) έτη και ένδεκα (11) μήνες.- Η αίτηση υιοθεσίας δεν μπορεί να εμποδίζεται <u>τυπικά</u> από το ηλικιακό όριο που τίθεται.- Λαμβάνονται ρητά υπόψη, και παρατίθενται με λεπτομέρεια τα πραγματικά περιστατικά που συνηγορούν στο συμφέρον της ενήλικης προς υιοθεσία:- (α) Η ενήλικη συμβιώνει αρμονικά με τον αιτούντα την υιοθεσία - σύζυγο της φυσικής μητέρας της υιοθετούμενης - ως ισότιμο μέλος της νέας οικογένειας της φυσικής της μητέρας. Έχει αναπτύξει ιδιαίτερο ψυχικό δεσμό με τον υιοθετούντα, οι δε σχέσεις τους είναι εξαιρετικές, διαπνεόμενες από συγγενική αγάπη, στοργή και αμοιβαίο σεβασμό. Δείχνει δε ιδιαίτερο ζήλο, αφοσίωση, συμμετοχή και απασχόληση στη λειτουργία της επιχείρησης που έχει ο αιτών την υιοθεσία.- (β) Ο αιτών την υιοθεσία περιβάλλει με την ίδια φροντίδα και αγάπη τόσο το φυσικό του τέκνο – το οποίο έχει αποκτήσει με τη μητέρα της υιοθετούμενης
--	---

	<p>ενήλικης-όσο και την υιοθετούμενη. Καταβάλλει για αυτήν τα έξοδα ανατροφής και συντήρησής της, ενώ υποστηρίζει και ενθαρρύνει αυτή στις επιλογές και δραστηριότητες που στοχεύουν στην πνευματική της ανάπτυξη.</p> <ul style="list-style-type: none">- (γ) Η αίτηση υιοθεσίας αφορά στην ουσία σε τυπική τακτοποίηση μίας ουσιαστικά δεδομένης πραγματικής κατάστασης, η οποία συνίσταται σε μια ισορροπημένη και δεμένη οικογένεια, στην οποία συμβιώνουν όλοι μαζί.- (δ) Η πραγματική θέληση και επιθυμία όλων, και κυρίως της ίδιας της προς υιοθεσία ενήλικης που επιθυμεί να υιοθετηθεί από τον αιτούντα, θα ικανοποιηθεί με τη σχετική αίτηση υιοθεσίας.- (ε) Η προς υιοθεσία ενήλικη δικαιούται να επιλέγει το οικογενειακό της περιβάλλον, ως έκφραση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος της προσωπικής της ελευθερίας και της προστασίας της οικογένειας, ιδίως όταν έχει διαταραχθεί η ηρεμία στο φυσικό οικογενειακό περιβάλλον αυτής. Τούτο συμβαίνει, εν προκειμένω, στην περίπτωση της προς υιοθεσία ενήλικης, με αποτέλεσμα πλέον αυτή να επιθυμεί την ένταξή της στο καινούριο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής της μητέρας.- Τυχόν απόρριψη της επίδικης αίτησης υιοθεσίας της ενήλικης, εξαιτίας της μη συνδρομής του τυπικού λόγου του ηλικιακού ορίου, θα δημιουργούσε ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά προβλήματα:- (α) στην προς υιοθεσία ενήλικη, η οποία ζει και αναπτύσσεται στο νέο οικογενειακό περιβάλλον της φυσικής της μητέρας, μαζί με τον αιτούντα σύζυγο της τελευταίας, όσο και- (β) στον ίδιο τον αιτούντα, εφόσον ήδη λειτουργούν μαζί ως μία οικογενειακή ενότητα.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
--	--

VI.2. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ⁷⁹² ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΜΕ ΙΥΑ⁷⁹³

⁷⁹² Ο παρών πίνακας επισκόπησης νομολογίας αποτυπώνει τις κυριότερες και πιο ενδιαφέρουσες, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, δικαστικές αποφάσεις για το θέμα της ΙΥΑ και τα ηλικιακά όρια σε αυτή. Σε κάθε επιμέρους πίνακα αναπαράγονται, κατά βάση, τα κύρια επιχειρήματα από τις νομικές σκέψεις των εκάστοτε αποφάσεων. Οι σχετικές επισημάνσεις, υπογραμμίσεις και αντίστοιχα σχόλια αναφορικά με τον συλλογισμό των εξεταζόμενων δικαστικών αποφάσεων έχουν γίνει αποκλειστικά από την γράφουσα.

⁷⁹³ Οι αποφάσεις έχουν κατηγοριοποιηθεί, για τους σκοπούς καθαρά και μόνον της παρούσας καταγραφής, ανά μέθοδο ΙΥΑ. Προτάσσονται οι υποθέσεις που αφορούν σε περιπτώσεις παρένθετης μητρότητας, κατά τις οποίες εξετάζεται το θέμα των ορίων ηλικίας. Στην κατηγορία αυτή, προηγούνται στην ανάλυση οι δικαστικές αποφάσεις, σύμφωνα με τις οποίες έχουν γίνει δεκτές σχετικές αιτήσεις, παρά την παρέκκλιση από τα οριζόμενα στις αντίστοιχες νομοθετικές διατάξεις για τα ηλικιακά όρια. Ακολουθούν αποφάσεις που έχουν απορρίψει τέτοιες αιτήσεις και, στη συνέχεια, παρατίθενται, για λόγους πληρότητας, αποφάσεις δικαστηρίων που αφορούν σε λουπές μεθόδους ΙΥΑ και οι οποίες, αν και φαινομενικά δεν συνδέονται άμεσα με τα σχετικά ηλικιακά όρια, καταδεικνύουν, κατά τη γνώμη της γράφουσας, μία τάση εφαρμοστικής ευρύτητας ως προς την προσέγγιση των σχετικών με την ΙΥΑ διατάξεων και αναδεικνύουν σχετικούς προβληματισμούς. Και στην κατηγορία αυτή, προτάσσονται οι αποφάσεις που έχουν κάνει δεκτές τις σχετικές αιτήσεις, παρά την μη τήρηση των συναφών προϋποθέσεων, με βάση τη γραμματική διατύπωση των αντίστοιχων διατάξεων. Όλες δε οι αποφάσεις στον παρόντα πίνακα παρατίθενται κατά χρονολογική σειρά ανά υποενότητα, με βάση τους πιο πάνω διαχωρισμούς.

Α. Δικαστικές υποθέσεις οι οποίες κάνουν δεκτές αιτήσεις παροχής άδειας για ΙΥΑ με την μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, παρά την μη τήρηση των ηλικιακών ορίων κατά τον νόμο.

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών (τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) αρ. 248/2016 Πρόεδρος: Μ. Τζωρακάκης Εισηγητής: Ε. Τσεβά
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. Η αιτούσα υπερβαίνει κατά δύο (2) έτη το ανώτατο όριο ηλικίας που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005, αλλά θεωρείται ότι ευρίσκεται ακόμη σε ηλικία φυσικής αναπαραγωγής. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Ερμηνευτική τελεολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005. Εφαρμογή του εδαφίου α του ίδιου άρθρου, καθότι δεν συντρέχουν οι κίνδυνοι στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί ο νόμος και η αιτούσα θεωρείται ότι βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, συνιστώντας ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (αρ. 5 παρ. 1Σ.). Το γενικό αυτό δικαίωμα παρέχει τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές δυνατότητές του και τις αντιλήψεις του. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, μέσα και από την απόκτηση απογόνων, το δικαίωμα αυτό αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητα του ατόμου με την παραπάνω έννοια.- Το γεγονός ότι η αιτούσα διανύει ήδη το πεντηκοστό δεύτερο (52^ο) έτος της ηλικίας της, έχοντας έτσι υπερβεί κατά δύο (2) έτη το ανώτατο όριο ηλικίας που θέτει ο νόμος για την τεχνητή αναπαραγωγή με την εφαρμογή της μεθόδου της παρένθετης μητρότητας, και, συνακόλουθα, τη μεταφορά γονιμοποιημένων ωαρίων στην κυοφόρο, δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει εμπόδιο για τη διενέργεια ΙΥΑ.- Τούτο, διότι:<ul style="list-style-type: none">α) η ρύθμιση για όριο ηλικίας στην περίπτωση της γυναίκας που αιτείται να υποβληθεί σε ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας έχει θεσπισθεί για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και

	<p>το συμφέρον του παιδιού. Το δικαστήριο συνεχίζει τον συλλογισμό του αυτό, αναφέροντας ότι ισχύουν μεν τα πιο πάνω, ενώ ως όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο έτος, με παραπομπή <i>ιδίως</i> στην εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005), και</p> <p>β) δεν πρέπει να παραβλέπεται το δικαίωμα του ατόμου στην αναπαραγωγή, ως έκφραση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αυτού, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ.1 Σ.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η γυναίκα- αιτούσα υπερβαίνει κατά δύο (2) έτη το ανώτατο ηλικιακό όριο που θέτει ο νόμος. Το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει εν προκειμένω την ΙΥΑ. Τούτο, διότι κατά τελεολογική συστολή του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β ν.3305/2005 πρέπει να εφαρμοσθεί το αρ. 4 παρ. 1 εδ. α ν.3305/2005. Στην κατεύθυνση αυτή συνηγορεί ο ισχυρισμός ότι πρέπει να λαμβάνεται επιπλέον υπόψη πως δεν συντρέχουν οι κίνδυνοι στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί το άρθρο 4 του ν. 3305/2005 <i>(αναρωτιέται κανείς εάν εννοούνται οι αυξημένοι κίνδυνοι για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου, η έλλειψη φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, λόγω υπέρβασης του ορίου των πενήντα (50) ετών σε κάθε περίπτωση, ο κίνδυνος λόγω υπέρβασης του ορίου των πενήντα (50) ετών, αλλά όχι και των πενήντα πέντε (55) ετών, όριο που θέτει η σχετική εισηγητική του ν. 3305/2005 έκθεση?)</i>.- Η αιτούσα, στην προκείμενη περίπτωση, κρίνεται ότι, ενώ αδυνατεί να κυοφορήσει, <u>θεωρείται</u> ότι βρίσκεται ακόμη σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής.- Σημειώνεται ότι τα ωάρια που θα μεταφερθούν στο σώμα της υποψηφίας κυοφόρου έχουν αναρροφηθεί από το σώμα της αιτούσας, όταν αυτή βρισκόταν σε ηλικία σαράντα δύο (42) ετών, έχουν γονιμοποιηθεί με το σπέρμα του συζύγου της, κι έκτοτε συντηρούνται ανάλογα.- Επιπλέον, εξετάζονται από το δικαστήριο οι λόγοι ιατρικής αδυναμίας της αιτούσας να κυοφορήσει, εξαιτίας αφενός κινδύνου ρήξης της μήτρας αυτής με βαριά ενδοκολπική αιμορραγία, και αφετέρου διακινδύνευσης της ίδιας της ζωής της. Σημειώνεται, επίσης, ότι η αιτούσα έχει ήδη υποβληθεί σε τρεις (3) καισαρικές τομές, ενώ είχε και δύο (2) αποβολές, με αποτέλεσμα την κάκωση των ιστών της μήτρας της.- Ελέγχεται η συνδρομή των λοιπών προϋποθέσεων προσφυγής στη μέθοδο της ΙΥΑ, ειδικότερα:<ul style="list-style-type: none">α) διενέργεια ιατρικών εξετάσεων της κυοφόρου και αυτών που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο,β) ενδεδειγμένη ψυχολογική εξέταση της κυοφόρου,γ) γραπτή και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία κυοφόρου και αυτών που προτίθενται να αποκτήσουν τέκνο,
--	---

	<p>δ) κατοικία ή προσωρινή διαμονή στην Ελλάδα της αιτούσας ή της κυοφόρου.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η αίτηση γίνεται δεκτή και παρέχεται η αιτούμενη άδεια.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών (ΝοΒ 2019, 455) αρ. 398/2018 Πρόεδρος: Γ. Αντωνιάδης Εισηγητής: Ε. Τσεβά
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. <u>Η αιτούσα είναι πενήντα τεσσάρων (54) ετών και, συνεπώς, υπερβαίνει κατά τέσσερα (4) χρόνια το όριο που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005, και κρίνεται ότι βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής.</u> Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Ερμηνευτική τελλολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005. Εφαρμογή του εδαφίου α του ίδιου άρθρου, ερμηνευόμενου υπό το φως του άρθρου 5 παρ. 1 Σ. που κατοχυρώνει το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, συνιστώντας ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ.). Το γενικό αυτό δικαίωμα παρέχει τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές δυνατότητές του και τις αντιλήψεις του. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, μέσα και από την απόκτηση απογόνων, το άτομο αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητά του με την παραπάνω έννοια.- Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ν. 3305/2005, η ρύθμιση για ανώτατο όριο ηλικίας προσφυγής σε μεθόδους ΙΥΑ έχει θεσπισθεί για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους. Τούτο, διότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού.- Ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος. Ομοίως, δεν πρέπει επίσης να παραβλέπεται το δικαίωμα του ατόμου στην αναπαραγωγή, ως έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αυτού.- <i>Μολονότι η αιτούσα είναι ηλικίας πενήντα τεσσάρων (54) ετών, και αδυνατεί να κυοφορήσει, ευρίσκεται ακόμη σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής, κατά το δικαστήριο. Επομένως, κρίνεται ότι η ΙΥΑ με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας δεν εμποδίζεται στην προκειμένη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας υπερβαίνει κατά τέσσερα (4) έτη το</i>

	<p>προβλεπόμενο από τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. β ν. 3305/2005 ανώτατο όριο των πενήντα (50) ετών.</p> <ul style="list-style-type: none">- <u>Κατά τελολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ.1 εδ. β ν. 3305/2005</u>, πρέπει να εφαρμοσθεί η διάταξη του αρ. 4 παρ.1 εδ. α ν. 3305/2005, ερμηνευόμενη υπό το φως του άρθρου 5 παρ. 1 Σ, για το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, ως έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Τούτο, αφού δεν συντρέχουν μάλιστα in concreto οι προειρημένοι κίνδυνοι, στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί το άρθρο 4 ν. 3305/2005 (αναρωτιέται κανείς εάν εννοούνται οι αυξημένοι κίνδυνοι για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του τέκνου, οι κίνδυνοι λόγω έλλειψης φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, εξαιτίας υπέρβασης του ορίου των πενήντα (50) ετών σε κάθε περίπτωση, οι κίνδυνοι λόγω υπέρβασης του ορίου των πενήντα (50) ετών, αλλά όχι και του ορίου των πενήντα πέντε (55) που θέτει η σχετική του ν. 3305/2005 εισηγητική έκθεση?).- Επιπλέον, εξετάζονται από το δικαστήριο οι λόγοι ιατρικής αδυναμίας της αιτούσας να κυοφορήσει, καθότι, μολονότι ευρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, έχει υποστεί κάκωση ιστών της μήτρας, οφειλόμενη σε προηγηθείσες χειρουργικές επεμβάσεις, με αποτέλεσμα να υφίσταται κίνδυνος ρήξης της μήτρας και εμφάνισης λοιπών μαιευτικών επιπλοκών. Σημειώνεται, επίσης, ότι η αιτούσα έχει ήδη υποβληθεί σε δύο (2) καισαρικές τομές, ενώ είχε και δύο (2) αποβολές.- Αναφέρεται το ιστορικό (και μάλιστα δυστυχώς τραγικό) της αιτούσας σχετικά με προηγούμενο φυσικό τέκνο αυτής που έχει αποβιώσει στο Λονδίνο, λόγω υποτροπιάζοντος μεταστατικού μυελοβλαστώματος.- Εξετάζεται η πλήρωση των λοιπών προϋποθέσεων προσφυγής στη μέθοδο της ΙΥΑ, με αναφορά στο ν. 3305/2005 και στον Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ, και ειδικότερα:<ul style="list-style-type: none">α) διενέργεια ιατρικών εξετάσεων αυτών που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο και της κυοφόρου,β) ενδεδειγμένη ψυχολογική εξέταση της κυοφόρου,γ) γραπτή και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία κυοφόρου και αυτών που προτίθενται να αποκτήσουν τέκνο,δ) προσωρινή διαμονή ή κατοικία της κυοφόρου ή της αιτούσας.- Η αίτηση γίνεται δεκτή και παρέχεται η αιτούμενη άδεια.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Σερρών (NoB 2019, 458) αρ. 4/2018 Πρόεδρος: Ε. Τσερούλη Εισηγητής: Ι. Γραμματικός
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ σε παρένθετη μητέρα. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. <u>Η αιτούσα διανύει το πεντηκοστό έτος της ηλικίας της και υπερβαίνει κατά ενάμιση (1,5) μήνα το ανώτατο όριο ηλικίας που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005, και παρότι αδυνατεί να κυοφορήσει, θεωρείται ότι ευρίσκεται ακόμη σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής.</u> Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Ερμηνευτική τελολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ.1 εδ. β του ν. 3305/2005. Εφαρμογή του εδαφίου α του ίδιου άρθρου, <i>καθότι δεν συντρέχουν οι κίνδυνοι στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί ο νόμος.</i> Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, συνιστώντας ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ.). Το γενικό αυτό δικαίωμα παρέχει τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές δυνατότητες και αντιλήψεις του. Δεν φαίνεται να υπάρχει αμφιβολία ότι το δικαίωμα στην αναπαραγωγή αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητα αυτού με την παραπάνω έννοια μέσα και από την απόκτηση απογόνων.- Το γεγονός ότι η αιτούσα διανύει ήδη του πεντηκοστό (50^ο) έτος της ηλικίας της, έχοντας υπερβεί το ανώτατο όριο ηλικίας που θέτει ο νόμος για τη μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων στην κυοφόρο δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει εμπόδιο για τη διενέργεια ΙΥΑ, διότι:<ul style="list-style-type: none">α) η ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας έχει θεσπισθεί για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού, ενώ ως όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας νοείται το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος (βλ. <i>ιδίως την εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005</i>) καιβ) δεν πρέπει να παραβλέπεται το δικαίωμα του ατόμου στην αναπαραγωγή, ως έκφανση του δικαιώματος

	<p>ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αυτού, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 Σ.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η γυναίκα- αιτούσα, μόνιμος κάτοικος Αυστραλίας, και προσωρινά διαμένουσα στις Σέρρες, υπερβαίνει κατά ένα και μισό (1,5) μήνα το ανώτατο ηλικιακό όριο, γεγονός που δεν εμποδίζει εν προκειμένω την ΙΥΑ, διότι <u>κατά τελεολογική συστολή</u> του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β ν.3305/2005 πρέπει να εφαρμοσθεί το πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου, λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη ότι δεν συντρέχουν οι <i>προειρημένοι</i> κίνδυνοι στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί ο ν. 3305/2005.- Η αιτούσα, στην προκείμενη περίπτωση, κρίνεται ότι, παρότι αδυνατεί να κυοφορήσει για ιατρικούς λόγους, <u>θεωρείται</u> ότι βρίσκεται ακόμη σε φυσική ηλικία αναπαραγωγής.- Επιπλέον εξετάζονται από το δικαστήριο οι λόγοι ιατρικής αδυναμίας της αιτούσας να κυοφορήσει, καθότι, μολονότι ευρίσκεται σε ηλικία φυσικής αναπαραγωγής, έχει υποβληθεί σε ολική υστερεκτομή, λόγω ύπαρξης καρκίνου στη μήτρα.- Εξετάζεται η πλήρωση των λοιπών προϋποθέσεων προσφυγής στη μέθοδο της ΙΥΑ, με αναφορά στο ν. 3305/2005 και στον Κώδικα Δεοντολογίας ΙΥΑ:<ul style="list-style-type: none">α) διενέργεια ιατρικών εξετάσεων της κυοφόρου και αυτών που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο,β) ενδεδειγμένη ψυχολογική εξέταση της κυοφόρου,γ) γραπτή και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία κυοφόρου και αυτών που προτίθενται να αποκτήσουν τέκνο,δ) προσωρινή διαμονή ή κατοικία της κυοφόρου ή της αιτούσας.- Η αίτηση γίνεται δεκτή και παρέχεται η αιτούμενη άδεια.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών (τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος) αρ. 387/2019 Πρόεδρος: Γ. Αντωνιάδης Εισηγητής: Ε. Τσεβά
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. Η αιτούσα είναι πενήντα ενός (51) ετών και, <u>συνεπώς, υπερβαίνει το όριο που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005</u> , αλλά κρίνεται ότι βρίσκεται σε ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Ερμηνευτική τελολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ.1 εδ. β του ν. 3305/2005. Εφαρμογή του εδαφίου α του ίδιου άρθρου, ερμηνευόμενου υπό το φως το άρθρου 5 παρ. 1 Σ. που κατοχυρώνει το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, συνιστώντας ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ.). Το γενικό αυτό δικαίωμα παρέχει την δυνατότητα αυτοκαθορισμού και αυτοδιάθεσης του ατόμου μέσα από την ελευθερία του να προγραμματίζει και να διαμορφώνει τη ζωή του, σύμφωνα με τις φυσικές και ψυχοπνευματικές δυνατότητες και αντιλήψεις του, και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτό αναπτύσσει και ολοκληρώνει την προσωπικότητά του με την παραπάνω έννοια μέσα και από την απόκτηση απογόνων.- <i>Εν πρώτοις</i>, η αιτούσα, η οποία επιθυμεί, αλλά, για ιατρικούς λόγους, αδυνατεί να κυοφορήσει, δεν πρέπει να έχει υπερβεί την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής, η οποία ορίζεται <i>κατ' αρχήν</i> κατά την κρίσιμη σχετική διάταξη στο (50^ο) έτος της ηλικίας της.- Ωστόσο, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αυτής <i>νοείται</i> το πενήντα πέντε (55^ο) έτος. Το όριο ηλικίας φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αφενός τίθεται για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού, και αφετέρου επιλέγεται λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίο όριο εμμηνοπάυσης για τον ελληνικό γυναικείο πληθυσμό είναι το πενήντα πέντε (55^ο) έτος.

	<ul style="list-style-type: none">- Η αιτούσα, μόνιμος κάτοικος Γερμανίας, διαμένει προσωρινά στην Αττική και διανύει το πεντηκοστό πρώτο (51^ο) έτος της ηλικίας της.- Εξετάζονται οι ιατρικοί λόγοι για τους οποίους η αιτούσα αδυνατεί να κυφορήσει. Μολονότι, ειδικότερα, η αιτούσα <i>ευρίσκεται</i> σε ηλικία φυσικής αναπαραγωγής, πάσχει από διάφορα νοσήματα – χρόνια νεφρική νόσο G3b A3, διάχυτη μεσαγγειοπλαστική σπειραματονεφρίτιδα, νεφρική αναιμία, λανθάνοντα υποθηρεοειδισμό, υπερπαραθυρεοειδισμό από νεφρική ανεπάρκεια, και έχει υποβληθεί σε μεταμόσχευση νεφρού- με συνέπεια να μην μπορεί να κυφορήσει για ιατρικούς λόγους. Αναφέρεται η αδελφική σχέση της αιτούσας με την κυοφόρο.- Αν και η αιτούσα έχει υπερβεί το ανώτατο όριο ηλικίας που θέτει <i>κατ' αρχήν</i> ο νόμος για τη μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων στην κυοφόρο, διανύοντας αυτή το πεντηκοστό πρώτο (51^ο) έτος της ηλικίας της, ωστόσο, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005, το δικαστήριο οδηγείται στο συμπέρασμα ότι συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή ΙΥΑ.- Η <i>ρύθμιση της ηλικίας υποβολής σε ΙΥΑ για τη γυναίκα έχει θεσπισθεί για ιατρικούς και κοινωνικούς λόγους, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέονται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού.</i> Αλλά, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας <i>νοείται</i> το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος. Τονίζεται ότι το δικαίωμα του ατόμου στην αναπαραγωγή συνιστά ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.- Ειδικά η περίπτωση που η φυσική μητέρα είναι πενήντα πέντε (55) ετών υποστηρίζεται ότι δεν αντίκειται στο συμφέρον του παιδιού, όταν το τελευταίο αποκτάται με τη μέθοδο της δανεικής μήτρας. Τούτο δε, δοθέντος ότι στην υιοθεσία το ανώτατο όριο της ηλικίας αυτού που υιοθετεί ανήλικο τέκνο ανέρχεται στο εξηκοστό (60^ο) έτος.- <u>Κατά τελολογική συστολή της διάταξης του αρ. 4 παρ.1 εδ. β ν. 3305/2005,</u> πρέπει να εφαρμοσθεί η διάταξη του πρώτου εδαφίου του συγκεκριμένου άρθρου, ερμηνευόμενη υπό το φως του άρθρου 5 παρ.1 Σ, για το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, ως έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.- Τούτο υποστηρίζεται ότι πρέπει να γίνει δεκτό στις περιπτώσεις εκείνων των γυναικών, οι οποίες, μολονότι <u>έχουν υπερβεί το πεντηκοστό (50^ο), αλλά όχι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος, της ηλικίας τους,</u>
--	---

	<p>ευρίσκονται ακόμη σε φυσική ικανότητα αναπαραγωγής, με βάση τα αναφερόμενα στην εισηγητική έκθεση του ν. 3305/2005 και την εκεί αναφερόμενη έννοια του ακραίου ορίου εμμηνόπαυσης για τον ελληνικό γυναικείο πληθυσμό, αλλά δεν μπορούν να κυοφορήσουν για ιατρικούς λόγους</p> <ul style="list-style-type: none">- Διευκρινίζεται ότι η εν λόγω τελολογική συστολή αποτελεί <i>stricto sensu</i> ερμηνεία της προαναφερθείσας ρύθμισης του αρ. 4 παρ.1 εδ. β ν. 3305/2005, και όχι <i>praeter legem</i>, δίχως δηλαδή να διαπιστώνεται και να πληρούται εν προκειμένω συγκεκριμένο κενό.- Κρίνεται ότι η ΙΥΑ με τη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας δεν <i>εμποδίζεται</i> στην προκείμενη περίπτωση από το γεγονός ότι η ηλικία της αιτούσας, η οποία <i>ευρίσκεται</i> ακόμη σε φυσική ικανότητα αναπαραγωγής, υπερβαίνει κατά ένα (1) έτος το προβλεπόμενο από τη διάταξη του αρ. 4 παρ.1 εδ. β του ν. 3305/2005 ανώτατο όριο των πενήντα (50) ετών. Τούτο πρέπει να γίνει δεκτό, κατά τελολογική συστολή του εδαφίου β της προαναφερθείσας διάταξης, οπότε και εφαρμόζεται εκείνη του πρώτου εδαφίου του ίδιου άρθρου, ερμηνευόμενη υπό το φως του άρθρου 5 παρ. 1 Σ για το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, ως έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου.- Άλλωστε, υποστηρίζεται ότι δεν συντρέχουν, και μάλιστα <i>in concreto</i>, οι προειρημένοι κίνδυνοι, στην αποφυγή των οποίων αποσκοπεί το αρ. 4 ν. 3305/2005.- Εξετάζεται η πλήρωση των λοιπών προϋποθέσεων προσφυγής στη μέθοδο της ΙΥΑ:<ul style="list-style-type: none">α) διενέργεια ιατρικών εξετάσεων της κυοφόρου και αυτών που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο,β) ενδεδειγμένη ψυχολογική εξέταση της κυοφόρου,γ) γραπτή και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνία κυοφόρου και αυτών που προτίθενται να αποκτήσουν τέκνο, καιδ) προσωρινή διαμονή ή κατοικία της κυοφόρου ή της αιτούσας.- Η αίτηση γίνεται δεκτή και παρέχεται η αιτούμενη άδεια.
--	--

Β. Δικαστικές αποφάσεις οι οποίες απορρίπτουν αιτήσεις παροχής άδειας για ΙΥΑ με την μέθοδο της παρένθετης μητρότητας, λόγω μη τήρησης των ηλικιακών ορίων κατά τον νόμο.

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Πειραιά (τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ) αρ. 275/2016 Δικαστής: Π. Χουζούρης , Εφέτης
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας από γυναίκα που έχει συμπληρώσει το πεντηκοστό πρώτο (51 ^ο) έτος της ηλικίας της. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. <u>Η αιτούσα, κατά την κατάθεση της αίτησης, υπερβαίνει το ανώτατο όριο ηλικίας που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ.1 εδ. β του ν. 3305/2005.</u> Η έφεση δεν γίνεται δεκτή (η πρωτόδικη απόφαση –ΜΠρΠειρ 391/2006 αδημ.- απορρίπτει την αίτηση, λόγω υπέρβασης του ανώτατου ορίου ηλικίας από την αιτούσα).
Αιτιολογία	Οι μέθοδοι ΙΥΑ εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου. Θεσπίζεται για τη γυναίκα, σε αντίθεση προς τον άνδρα, ανώτατο όριο ηλικίας ανερχόμενο στο πεντηκοστό (50 ^ο) έτος. Μετά την παρέλευση του ανώτατου ορίου ηλικίας υποβολής σε ΙΥΑ για τη γυναίκα τεκμαίρεται αμάχητα ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής , δίχως πλέον να δύναται να ερευνηθεί εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση υφίσταται εν τοις πράγμασι φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της γυναίκας, παρά την παρέλευση του ηλικιακού αυτού ορίου. Η θέσπιση του ανώτατου ορίου ηλικίας μόνον για τη γυναίκα δεν εγείρει ζήτημα αντισυνταγματικότητας, εφόσον είναι διαφορετική η διάρκεια της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής των δύο (2) φύλων. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: - Με την από 16-11-2004 εισηγητική έκθεση των αρμοδίων Υπουργών επί του σχ.ν. 3305/2005 αναφέρεται ότι με την πρώτη παράγραφο του αρ. 4 δίνεται απάντηση επί του ερωτήματος περί της ηλικίας των προσώπων, στα οποία είναι επιτρεπτή η εφαρμογή μεθόδων ΙΥΑ. Ομοίως, επισημαίνεται ότι η συγκεκριμένη διάταξη του σχ.ν. συμπορεύεται απολύτως προς τη διάταξη του 1455 εδ. β ΑΚ (υποβολή σε ΙΥΑ μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου). Αναφέρεται, μάλιστα, ότι στόχος του σχ.ν. είναι, με την διάταξη αυτή, να προστεθεί ερμηνευτικός κανόνας , με τον οποίο διευκρινίζεται ότι, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της θεωρείται το πεντηκοστό πέμπτο (55 ^ο) έτος αυτής. Το εν λόγω όριο τίθεται ως όριο για λόγους κοινωνικούς και ιατρικούς, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέεται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού. Σημειώνεται δε

	<p>ότι το όριο αυτό επιλέγεται λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίο όριο εμμηνόπαυσης για τον γυναικείο ελληνικό πληθυσμό είναι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος.</p> <ul style="list-style-type: none">- <u>Ωστόσο, κατά την ψήφιση και συνακόλουθα ισχύ του αρ. 4 του ν. 3305/2005, πλέον ως ανώτατο όριο ηλικίας υιοθετήθηκε όχι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο), αλλά το πεντηκοστό (50^ο) έτος για τις γυναίκες.</u>- Επιπλέον, με την από 17-12-2010 αιτιολογική έκθεση της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης στο σχ.ν. «περί τροποποιήσεων διατάξεων του οικογενειακού δικαίου» αναφέρθηκε σε σχέση προς το άρθρο 1455 ΑΚ ότι γίνεται (προτείνεται) <u>τροποποίηση του ανώτατου ορίου ηλικίας στα πρόσωπα που προσφεύγουν στην ΙΥΑ. Στόχος της τροποποίησης αναφέρεται στην εν λόγω πρόταση ότι ήταν η άρση των επιφυλάξεων αντισυνταγματικότητας που δημιουργούνται από το συνδυασμό των άρθρων 1455 εδ. β ΑΚ και 4 ν. 3305/2005, με βάση το οποίο οι γυναίκες πρέπει να είναι κάτω των (μέχρι και) πενήντα ετών (50), ενώ οι άνδρες αρκεί να έχουν την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής. Ιδανικά, προτάθηκε με το εν λόγω σχ.ν. η άρση των σχετικών επιφυλάξεων με την αντικατάσταση του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 1455 ΑΚ και με την πρόβλεψη (θέσπιση) νέας ρύθμισης για κοινό ανώτατο όριο ηλικίας και για τα δύο (2) φύλα (κι όχι μόνον για τις γυναίκες). Με την τροπολογία αυτή προτάθηκε σαν κοινή ηλικία του ενδιαφερόμενου ζεύγους το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος. Ωστόσο, η εν λόγω τροποποίηση ΔΕΝ ψηφίσθηκε.</u>- Συνεπώς, υφίσταται ανώτατο όριο ηλικίας που ανέρχεται σε πενήντα (50) έτη μόνον για τη γυναίκα. Μετά την παρέλευση του ανώτατου αυτού ηλικιακού ορίου, τεκμαίρεται αμάχητα ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής για τη γυναίκα. Μάλιστα, στην περίπτωση αυτή <u>δεν μπορεί καν να διερευνηθεί εάν συγκεκριμένα υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής, παρά την παρέλευση του ηλικιακού τούτου ορίου</u> (το οποίο τελικά δεν ορίσθηκε στο πεντηκοστό πέμπτο -55^ο- αλλά στο πεντηκοστό -50^ο- έτος της γυναίκας).- Ζήτημα αντισυνταγματικότητας δεν τίθεται ως προς τη θέσπιση ηλικιακού ορίου για τη γυναίκα σε αντίθεση με τον άντρα, δεδομένου ότι είναι διαφορετική η διάρκεια της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής των δύο (2) φύλων.- Τυχόν επανακαθορισμός του ανώτατου ορίου ηλικίας για τη γυναίκα σε μεγαλύτερο ηλικιακό όριο είναι θέμα του απλού νομοθέτη. Τούτο δε αναφέρει το δικαστήριο ότι θα προκύψει όταν γενικώς
--	---

	<p>παραδεχόμενες έρευνες για το εν λόγω θέμα καταδείξουν μεγαλύτερο ή μικρότερο ηλικιακό όριο φυσικής αναπαραγωγής για τις γυναίκες στην Ελλάδα. Επιπλέον απαιτείται να υπάρχει αντίστοιχη νομοθετική βούληση μεταβολής του υφιστάμενου νομικού καθεστώτος.</p> <ul style="list-style-type: none">- Από την εκτίμηση των αποδείξεων προκύπτει ότι η αιτούσα την ιατρική υποβοήθηση έχει συμπληρώσει το πενήτηκοστό πρώτο (51^ο) έτος της ηλικίας της, κατά την κατάθεση της αίτησης. Η παραδοχή αυτή ως προς την ηλικία της αιτούσας εξιστορείται σαν δεδομένη από την ιστορική βάση των λόγων εφέσεως, και δεν προβάλλεται κάποια αιτίαση ως προς αυτή.- Ως αιτιάσεις που προβάλλονται σχετικά στην έφεση είναι οι εξής:<ul style="list-style-type: none">- α) συνδρομή λόγων ανωτέρας βίας στο πρόσωπο της αιτούσας για μη υποβολή αίτησης προς παροχή άδειας υποβοήθησης πριν τη συμπλήρωση του πενήτηκοστού (50^{ου}) έτους της ηλικίας της, και- β) πιστοποίηση με ιατρική βεβαίωση της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της αιτούσας, παρά την υπέρβαση του πενήτηκοστού (50^{ου}) έτους αυτής.- Απορρίπτονται ως μη νόμιμοι οι λόγοι εφέσεως οι οποίοι στρέφονται κατά της πρωτόδικης δικαστικής απόφασης που είχε απορρίψει αίτηση υποβοήθησης από αιτούσα ηλικίας πενήντα ενός -51- ετών.- Συνακόλουθα, απορρίπτεται η έφεση στο σύνολό της.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου (τράπεζα νομικών πληροφοριών ΝΟΜΟΣ)
-------------------	--

	<p>αρ. 14/2019 Πρόεδρος: Κ. Ρόκος Εισηγητής: Ε. Μπινιάρη</p>
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	<p>Αίτηση παροχής άδειας για ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας. Εξέταση συνδρομής απαιτούμενων προϋποθέσεων. <u>Η αιτούσα, κατά την κατάθεση της αίτησης, υπερβαίνει το ανώτατο όριο ηλικίας που προβλέπεται στο αρ. 4 παρ. 1 εδ. β του ν. 3305/2005.</u> Απορρίπτεται η αίτηση, λόγω υπέρβασης του ανώτατου ορίου ηλικίας από την αιτούσα.</p>
Αιτιολογία	<p>Οι μέθοδοι ΙΥΑ εφαρμόζονται σε ενήλικα πρόσωπα μέχρι την ηλικία της φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου.</p> <p>Θεσπίζεται για τη γυναίκα, σε αντίθεση προς τον άνδρα, ανώτατο όριο ηλικίας, ανερχόμενο στο πεντηκοστό (50^ο) έτος αυτής. Μετά την παρέλευση του ανώτατου ορίου ηλικίας υποβολής σε ΙΥΑ για τη γυναίκα τεκμαίρεται αμάχητα ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής, δίχως πλέον να δύναται να ερευνηθεί εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της γυναίκας παρά την παρέλευση του ηλικιακού αυτού ορίου. Η θέσπιση του ανώτατου ορίου ηλικίας μόνον για τη γυναίκα δεν εγείρει ζήτημα αντισυνταγματικότητας, ούτε συντρέχει λόγος τελλογικής συστολής, λόγω κενού δικαίου. Η <u>ειδικότερη</u> για το όριο ηλικίας στη γυναίκα διάταξη τυγχάνει εφαρμογής έναντι της <u>γενικότερης</u> διάταξης που αφορά στην ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του άνδρα.</p> <p>Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Με το άρθρο 5 παρ. 1 Σ. προστατεύεται το δικαίωμα όχι μόνο στην φυσική, αλλά και στην τεχνητή, αναπαραγωγή. Βεβαίως, η σχετική συνταγματική προστασία δεν είναι απόλυτη, αλλά σχετική. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, τίθενται περιορισμοί στο δικαίωμα απόκτησης απογόνων.- Τέτοιοι περιορισμοί προκύπτουν, μεταξύ άλλων, από τα άρθρα 1455 ΑΚ και 4 παρ.1 ν. 3305/2005: οι μέθοδοι ΙΥΑ εφαρμόζονται επί ενήλικων προσώπων μέχρι την ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου, και σε περίπτωση που το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής νοείται το πεντηκοστό (50^ο) έτος αυτής. <u>Συνεπώς, καθιερώνεται για τη γυναίκα ένα συγκεκριμένο ανώτατο όριο ηλικίας.</u>- Με την από 16-11-2004 εισηγητική έκθεση των αρμοδίων Υπουργών επί του σχ.ν. 3305/2005 αναφέρθηκε ότι με την πρώτη παράγραφο του 4^{ου} άρθρου δίνεται απάντηση στο ερώτημα σε ποιας ηλικίας πρόσωπα, είναι επιτρεπτή η εφαρμογή μεθόδων ΙΥΑ. Επισημαίνεται ότι η συγκεκριμένη διάταξη του σχ.ν. συμπορεύεται απολύτως προς τη διάταξη του 1455 εδ. β ΑΚ (υποβολή σε ΙΥΑ μέχρι την

	<p>ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής του υποβοηθούμενου προσώπου). Επίσης, όπως αναφέρει και η συγκεκριμένη εισηγητική έκθεση, με την εν λόγω διάταξη προστίθεται παράλληλα ερμηνευτικός κανόνας, με τον οποίο διευκρινίζεται ότι, όταν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα, ως ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής αυτής θεωρείται το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος της. Το όριο δε τούτο τίθεται για λόγους κοινωνικούς και ιατρικούς, δεδομένου ότι η εγκυμοσύνη και η τεκνοποιία σε προχωρημένη ηλικία συνδέεται με αυξημένους κινδύνους για την υγεία της γυναίκας και το συμφέρον του παιδιού. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι το όριο αυτό επιλέγεται λόγω του ότι, όπως προκύπτει από επιδημιολογικές μελέτες, το ακραίο όριο εμμηνόπαυσης για το γυναικείο ελληνικό πληθυσμό είναι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος.</p> <ul style="list-style-type: none">- <u>Ωστόσο, κατά την ψήφιση και συνακόλουθα ισχύ του αρ. 4 ν. 3305/2005, πλέον ως ανώτατο όριο ηλικίας υιοθετήθηκε για τις γυναίκες το πεντηκοστό (50^ο), κι όχι το πεντηκοστό πέμπτο (55^ο) έτος.</u>- Εκ των ως άνω, με βάση το δικαστήριο, συνάγεται ότι με το αρ. 4 ν. 3305/2005 θεσπίζεται για τη γυναίκα ανώτατο όριο ηλικίας, μετά την παρέλευση του οποίου τεκμαίρεται αμαχήτως ότι δεν υφίσταται φυσική ικανότητα αναπαραγωγής. Τούτο, μάλιστα, προκύπτει, δίχως πλέον να δύναται να ερευνηθεί εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση υφίσταται πράγματι φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της γυναίκας, παρά την παρέλευση του ηλικιακού ορίου που έχει τεθεί. Μάλιστα, το εν λόγω ηλικιακό όριο τελικώς δεν ορίστηκε στο πεντηκοστό πέμπτο (55^ο), όπως αναφερόταν στην ως άνω εισηγητική έκθεση, αλλά στο πεντηκοστό (50^ο) έτος της ηλικίας της γυναίκας.- Κρίνεται ότι τυχόν επανακαθορισμός του ανώτατου ορίου ηλικίας για τη γυναίκα σε μεγαλύτερο ηλικιακό όριο είναι θέμα του απλού νομοθέτη. Χρειάζεται, λοιπόν, να υπάρξει αντίστοιχη νομοθετική βούληση μεταβολής του υφισταμένου νομικού καθεστώτος. Επίκληση γίνεται στο σημείο αυτό και σε προηγηθείσα σχετική νομολογία που διατυπώνει τη συγκεκριμένη σκέψη (ΕφΠειραιά 275/2016).- Από τα ανωτέρω, το δικαστήριο συνάγει ότι πρόκειται για μία εξαιρετική και αυστηρή ρύθμιση μέσα σε ένα επίσης εξαιρετικού χαρακτήρα νομοθετικό πλαίσιο με τριπλή τουλάχιστον τελολογία (ratio):<ul style="list-style-type: none">- (α) την ικανοποίηση της επιθυμίας για απόκτηση τέκνου, όπως συνάγεται από το θεμελιώδες δικαίωμα του αρ. 5 παρ. 1 Σ,- (β) την «αστική» κυρίως «τακτοποίηση» των τέκνων (αλλά και των γονέων) από τη χρήση μεθόδων ΙΥΑ, που
--	--

	<p>διαφορετικά θα απέβαινε σε βάρος τους η εκπλήρωση της επιθυμίας για τεκνοποιία, και</p> <ul style="list-style-type: none">- (γ) την προστασία του τέκνου που θα γεννηθεί μέσω των μεθόδων ΙΥΑ.- Το δικαστήριο καταλήγει ότι, μέσα σε αυτό το στενό πλαίσιο, θα πρέπει να κινείται πάντα ο ερμηνευτής των νέων διατάξεων, αποφεύγοντας ερμηνευτικές διευρύνσεις του γράμματος του νόμου (<i>Singularia non sunt extendenda</i>), που οδηγούν σε υπέρβαση της τελολογίας του και, κατ' αποτέλεσμα σε καταστρατηγήσεις, τις οποίες, κατά την κρίση του δικαστηρίου, σίγουρα δεν επιδοκιμάζει ο νομοθέτης.- Ως εκ τούτου, το δικαστήριο δεν δέχεται την τελολογική συστολή του εδαφίου β της προαναφερθείσας διάταξης του αρ. 4 παρ. 1 ν. 3305/2005 -που ορίζει ως ανώτατο όριο εφαρμογής των μεθόδων ΙΥΑ για τις γυναίκες αυτό των πενήντα (50) ετών-. Εξ αποτελέσματος, το δικαστήριο δεν δέχεται να εφαρμοσθεί το πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου και να επιτραπεί η εφαρμογή των μεθόδων ΙΥΑ σε γυναίκες χωρίς όριο ηλικίας. Ομοίως, κατά το δικαστήριο, δεν είναι επιτρεπτή η ερμηνεία της εν λόγω διάταξης υπό το φως του αρ. 5 παρ. 1 Σ. που θεμελιώνει το δικαίωμα στην αναπαραγωγή ως έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.- Ειδικότερα, το δικαστήριο δεν δέχεται ότι από τη διάταξη του αρ. 4 παρ. 1 εδ. β ν. 3305/2005 υφίσταται κενό δικαίου (πόσο μάλλον συγκαλυμμένο), αφού ο νομοθέτης ρητά έθεσε αριθμητικό όριο ειδικά για τις γυναίκες. Τούτο δε υποστηρίζεται ότι έγινε με τρόπο σύστοιχο προς το εν γένει νομοθετικό του σχέδιο, να συμβαδίζει, δηλαδή, η τεθείσα ηλικία προς τη φυσική ικανότητα αναπαραγωγής της γυναίκας.- Συνοπτικά, το δικαστήριο αναλύει περιπτώσεις κενών δικαίου, οι οποίες συντρέχουν αναπόφευκτα λόγω του άπειρου των εξατομικευμένων πραγματικών περιπτώσεων που χρειάζονται ρύθμιση στο δίκαιό μας, και οι οποίες, εκ των πραγμάτων, καταλείπονται είτε αρρυθμιστες, είτε μερικώς ρυθμισμένες. Πρόκριμα δε, για να θεωρηθεί ότι υπάρχει κενό αποτελεί η κρίση για το αν η συγκεκριμένη περίπτωση απαιτεί ρύθμιση. Το αν απαιτείται ρύθμιση ή όχι είναι και αυτό ζήτημα ερμηνείας, κυρίως τελολογικής και συστηματικής. Τα δε κενά διακρίνονται σε:<ul style="list-style-type: none">- α) ακούσια (ή γνήσια) - όταν ο νομοθέτης άφησε αρρυθμιστη μία περίπτωση, η οποία απαιτούσε ρύθμιση. Το ακούσιο κενό καλύπτεται με αναλογία, δηλαδή με τη δημιουργία <i>ad hoc</i> ερμηνευτικού κανόνα δικαίου για την κάλυψή του, που είτε είναι κανόνας που ρυθμίζει άλλες όμοιες περιπτώσεις (αναλογία νόμου),
--	--

	<p>είτε θεμελιώδη αξιώματα του δικαιοσύνης συστήματος (αναλογία δικαίου)-,</p> <ul style="list-style-type: none">- β) εκούσια- όταν ο νομοθέτης ρύθμισε μία περίπτωση αλλά διατύπωσε τον κανόνα δικαίου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αφήνει στον ερμηνευτή και εφαρμοστή του μεγάλα περιθώρια εξειδίκευσης του κανόνα. Στην περίπτωση αυτή, η πλήρωση γίνεται με εξειδίκευση των αόριστων εννοιών,- γ) συγκαλυμμένα - όταν ο νομοθέτης περιέλαβε σε μία ρύθμιση περισσότερες περιπτώσεις από αυτές που σκόπευε να ρυθμίσει. Στην περίπτωση αυτή, χρειάζεται να γίνεται τελεολογική συστολή, δηλαδή περιορισμός της διάταξης που δεν προβλέπει την αναγκαία εξαίρεση, με κριτήριο τον σκοπό του κανόνα δικαίου.- Συμπερασματικά, το δικαστήριο κρίνει ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν υφίσταται κενό δικαίου, αλλά κανονιστική αντινομία.- Σε περίπτωση κανονιστικής αντινομίας, δύο κανόνες δικαίου βρίσκονται σε αντίφαση μεταξύ τους, γιατί με το ίδιο πραγματικό συνδέουν δύο διαφορετικές και ασυμβίβαστες μεταξύ τους έννομες συνέπειες. Η κανονιστική αντινομία αίρεται με βάση την αρχή είτε ότι ο ιεραρχικά ανώτερος κανόνας υπερισχύει του κατώτερου, είτε ο νεότερος του παλαιότερου, είτε ο ειδικός του γενικού. Αν εξακολουθεί να υφίσταται δε η αντινομία, παρά την εφαρμογή αυτών των αρχών, διαπιστώνεται κενό δικαίου.- Σε περίπτωση αξιολογικής αντινομίας, συμβαίνει ο νομοθέτης να εκφράζει σε έναν κανόνα δικαίου μία αξιολόγηση, η οποία βρίσκεται σε αντίφαση με αξιολόγηση που εξέφρασε σε άλλο κανόνα δικαίου, ενώ έχουν διαφορετικό πραγματικό οι εν λόγω κανόνες. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να εφαρμοσθεί ερμηνευτικά η τελεολογική συστολή, με ερμηνευτικό περιορισμό του γράμματος του ενός κανόνα δικαίου, έτσι ώστε, μετά από τελεολογική στάθμιση, αυτό να εναρμονισθεί προς τον άλλο κανόνα και προς το γενικότερο σύστημα του δικαίου.- Εφόσον στην περίπτωση των εξεταζόμενων διατάξεων δεν συντρέχει αξιολογική, αλλά κανονιστική, αντινομία, εφόσον αφορούν αυτές στο ίδιο πραγματικό, θα πρέπει να εφαρμοσθεί η αρχή της ειδικότητας: η εφαρμογή του εδαφίου α θα υποχωρήσει έναντι του εδαφίου β του άρθρου 4 παρ. 1 ν. 3305/2005, καθότι αυτό, ως ειδικότερο, αφορά στις γυναίκες.- Το δικαστήριο εξετάζει και την περίπτωση της σύμφωνης με το Σ. ερμηνείας, η οποία έχει υποστηριχθεί από σχετική νομολογία ότι συντρέχει για τις κρίσιμες διατάξεις. Σύμφωνα με το Σ. ερμηνεία συντρέχει εάν μια διάταξη είναι πολυσήμαντη, οπότε υπάρχουν περισσότερες δυνατές ερμηνευτικές εκδοχές
--	---

	<p>για μία διάταξη, από τις οποίες ο ερμηνευτής του δικαίου καλείται να επιλέξει εκείνη που δεν συνεπάγεται για την εν λόγω διάταξη ότι είναι αντισυνταγματική, με αποτέλεσμα να διασφαλίζει την ισχύ της. Δεν υπάρχει χώρος για σύμφωνη με το Σ. ερμηνεία, εφόσον μια διάταξη είναι σαφής. Αν η σαφής διάταξη είναι αντισυνταγματική, απλώς δεν θα εφαρμοσθεί.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η κρινόμενη διάταξη ως προς το εδάφιο β του αρ. 4 παρ. 1 του ν. 3305/2005 ως σαφής, δεν χρήζει αντίστοιχης ερμηνείας. Διαφορετικά, θα επρόκειτο για «ψευδοερμηνεία», και για υποκατάσταση του ερμηνευτή του δικαίου σε αρμοδιότητες που ανήκουν από το Σ. στο νομοθέτη.- Η θέσπιση περιορισμών στην απόκτηση απογόνων δεν έρχεται σε αντίθεση με το αρ. 5 παρ. 1 Σ., κατά το οποίο κατοχυρώνεται η προσωπική ελευθερία, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί το δικαίωμα όχι μόνο στη φυσική, αλλά και στην τεχνητή αναπαραγωγή. Στην ελευθερία αυτή ο κοινός νομοθέτης μπορεί να επιβάλει περιορισμούς, οι οποίοι είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί εφ' όσον δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος, ορίζονται γενικά και κατά τρόπο αντικειμενικό, τελούν δε σε συνάφεια προς το αντικείμενο και τον χαρακτήρα της προκειμένης περίπτωσης της ΙΥΑ.- Στη ratio του νομοθέτη για την ΙΥΑ είναι και η προστασία του τέκνου που θα γεννηθεί (αρ. 1 παρ. 2 ν. 3305/2005), ως ειδικότερη εκδήλωση της αρχής περί προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, που κατοχυρώνεται από διεθνή κείμενα -αρ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού και αρ. 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης-. Η αρχή αυτή, εξάλλου, διατρέχει όλο το δίκαιο των ανηλίκων στην ελληνική έννομη τάξη και δεσμεύει ως κριτήριο το δικαστήριο που καλείται να επιτρέψει κατά νόμον τη διενέργεια ΙΥΑ.- Συνεπώς, το δικαστήριο πρέπει να ελέγχει την ύπαρξη ενός σταθερού και υποστηρικτικού περιβάλλοντος για κάθε παιδί που θα γεννηθεί κατόπιν εφαρμογής μίας μεθόδου ΙΥΑ, καθώς και ορισμένα δεδομένα από την πλευρά των μελλοντικών γονέων, όπως η ηλικία, το ιατρικό ιστορικό, η κληρονομικότητά τους ως προς ορισμένα νοσήματα, καθώς και η ικανότητά τους να ανταποκριθούν στις ανάγκες του παιδιού.- Στο πλαίσιο αυτό, και προς το σκοπό της προστασίας του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί, έχουν τεθεί οι περιορισμοί της ηλικίας, οι οποίοι είναι συνταγματικώς επιτρεπτοί, εφ' όσον δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος κατά τα ανωτέρω. Συνεπώς, η κρινόμενη διάταξη του αρ. 4 παρ.
--	---

	<p>1 ν. 3305/2005 δεν αντίκειται στη διάταξη 5 παρ. 1 Σ. και θα πρέπει να εφαρμοστεί.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η αιτούσα, είχε συμπληρώσει το πενήκοστο (50^ο) έτος της ηλικίας της ήδη κατά την κατάθεση της υπό κρίση αιτήσεως, διανύοντας το πενήκοστο όγδοο (58^ο) έτος της ηλικίας της, με αποτέλεσμα να μην πληρούται η ως άνω προϋπόθεση ως προς το ανώτατο ηλικιακό όριο, όπως αυτό ορίζεται στο αρ. 4 παρ.1 ν. 3305/2005.- Η αίτηση απορρίπτεται ως μη νόμιμη.
--	---

Γ. Δικαστικές αποφάσεις που αφορούν σε αιτήσεις παροχής άδειας για τεχνητή γονιμοποίηση από άγαμο άνδρα

Στοιχεία απόφασης	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών (ΧρίΔ 2009, 817) αρ. 2827/2008 Πρόεδρος: Π. Λεβενιώτης
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση για άδεια προς τεχνητή γονιμοποίηση μέσω παρένθετης μητέρας από άγαμο άνδρα. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	<p>Κρίνεται ότι, αν και ο νόμος επιφυλάσσει το σχετικό δικαίωμα να ζητήσει άδεια για τεχνητή γονιμοποίηση μέσω παρένθετης μητέρας μόνον στην άγαμη γυναίκα, το σχετικό δικαίωμα έχει και ο άγαμος άντρας, με συνολική αναλογία των αρ. 1455, 1456, 1458 ΑΚ, 799 παρ. 1 ΚΠολΔ.</p> <p>Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην τεχνητή αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και, κατά την ορθότερη άποψη, αποτελεί μια ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ.), οπότε αποκλείεται παραδεκτά μόνο αν συγκρούεται με τα δικαιώματα των άλλων, το Σ. και τα χρηστά ήθη.- Η στάση του ν. 3089/2002 είναι προβληματική από τη σκοπιά του αρ. 4 Σ., ως προς την παροχή δικαιώματος τεχνητής αναπαραγωγής στην άγαμη μόνη γυναίκα. Η παροχή του δικαιώματος αυτού μόνον στην άγαμη γυναίκα, και την ίδια στιγμή η στέρηση του δικαιώματος από τον άγαμο μόνο άνδρα από τη μία πλευρά, και από την άλλη πλευρά η παροχή δικαιώματος τεχνητής αναπαραγωγής μόνον στη γυναίκα που επιζεί και στο σύζυγο ή το σύντροφο της που προαποβιώνει -και η αντίστοιχη στέρησή του από τον άντρα που επιζεί και στη σύζυγο ή σύντροφο αυτού που προαποβιώνει- αποτελεί <u>κατάφωρη διακριτική μεταχείριση των ενδιαφερομένων για την λύση της τεχνητής αναπαραγωγής που δεν δικαιολογείται, κατά τα αρ. 4 παρ. 3 (ενν. 1), και 4 παρ.2 Σ.</u>- Το κενό αυτό που δημιουργείται ως προς το δικαίωμα τεχνητής αναπαραγωγής του άγαμου μόνου άνδρα θεραπεύεται με συνολική αναλογία των αρ. 1455, 1456 και 1458 ΑΚ, καθώς και 799 παρ. 1 ΚΠολΔ.- Τονίζεται δε, σε σχέση με το αρ. 1455 παρ. 1 εδ. α ΑΚ ότι, όπως ακριβώς για την υποβοήθηση της άγαμης μόνης γυναίκας, πέρα από τα όρια του φύλου της -με δωρεά σπέρματος-, έτσι και για την υποβοήθηση του άγαμου μόνου άνδρα, πέρα από τα όρια του φύλου του -με δωρεά ωαρίου και δανεισμό μήτρας- απαιτείται να συντρέχει επίσης ιατρική ανάγκη για υποβοήθηση του <u>επίδοξου μόνου γονέα, η οποία δεν θα του επέτρεπε να αναπαραχθεί φυσιολογικά ούτε στο πλαίσιο ζεύγους με</u>

	<p><u>πρόσωπο του άλλου φύλου</u>. Ο δε περιορισμός αυτός επιβάλλεται τόσο στην περίπτωση της γυναίκας όσο και στην περίπτωση του άνδρα από το χρηστά ήθη.</p> <ul style="list-style-type: none">- Αναφέρεται δε ότι αντίστοιχα και το κενό ως προς το δικαίωμα τεχνητής αναπαραγωγής του άνδρα που επιζεί και της συζύγου ή της συντρόφου του που προαποβιώνει θεραπεύεται με συνολική αναλογία των αρ. 1455, 1456, 1457 και 1458 ΑΚ.- Κρίνεται ότι συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις για ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας:<ul style="list-style-type: none">α) ιατρική αδυναμία τεκνοποίησης του επίδοξου πατέρα,β) ηλικία φυσικής αναπαραγωγής αυτού,γ) έγγραφη συναίνεση με συμβολαιογραφικό τύπο, καθώς καιδ) έγγραφη συμφωνία δίχως αντάλλαγμα μεταξύ της παρένθετης μητέρας και του επίδοξου πατέρα.ε) Η δε κυοφόρος είναι υγιής σωματικά και ικανή προς κυοφορία.- Η αίτηση γίνεται δεκτή.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (ΝοΒ 2012, 1437 = ΧρΙΔ 2013, 508 = Δνη 2013, 740) αρ. 3357/2010 Δικαστής: Ι. Βέλλας Εισηγητής: Κ. Μαυρικοπούλου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση για άδεια προς τεχνητή γονιμοποίηση από άγαμο άνδρα. Έφεση Εισαγγελέως Πρωτοδικών Αθηνών κατά της πρωτόδικης απόφασης που αναλύεται αμέσως πιο πάνω (2728/2008 ΜΠρΑθηνών) και η οποία δεχόταν τη σχετική αίτηση. Η έφεση του Εισαγγελέα γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η δικαστική άδεια προς τεχνητή γονιμοποίηση παρέχεται μόνο σε άγαμη γυναίκα και όχι σε άγαμο άνδρα. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και, κατά την ορθότερη άποψη, αποτελεί μια ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ).- Η εν λόγω συνταγματική προστασία είναι σχετική, αφού το Σ. ορίζει ότι «<i>καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του ..., εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη</i>». Τίθενται, λοιπόν, περιορισμοί στο δικαίωμα της απόκτησης απογόνων, και τέτοιοι είναι και οι περιορισμοί που περιλαμβάνονται στα αρ. 1455 ΑΚ, καθώς και στα αρ. 2 παρ. 3 εδ. β και 4 παρ. 1 του ν. 3305/2005:<ul style="list-style-type: none">- α) Ο πρώτος από αυτούς τους περιορισμούς είναι η ιατρική αναγκαιότητα. Η τεχνητή γονιμοποίηση επιτρέπεται μόνο για να αντιμετωπίζεται η αδυναμία απόκτησης παιδιών με φυσικό τρόπο, δηλαδή η στειρότητα ή για να αποφεύγεται η μετάδοση στο παιδί σοβαρής ασθένειας. Είναι σαφές ότι η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή δεν είναι επιτρεπτή όταν γίνεται για άλλους λόγους πέρα από την ιατρική αναγκαιότητα;- β) Επιπλέον περιορισμός του δικαιώματος απόκτησης απογόνων αφορά στην ηλικία των ενδιαφερομένων να τεκνοποιήσουν, περιορισμός που φαίνεται να αποσκοπεί στην προστασία των «δικαιωμάτων των άλλων», και εν προκειμένω του παιδιού που θα γεννηθεί.- γ) Τρίτος περιορισμός συνίσταται στην ύπαρξη έγγραφης και χωρίς αντάλλαγμα συμφωνίας των προσώπων που επιδιώκουν να αποκτήσουν τέκνο και της γυναίκας που θα κυοφορήσει, καθώς και του συζύγου της, αν είναι έγγαμη.- Σύμφωνα με την διατύπωση των σχετικών διατάξεων, προκύπτει ότι ο νομοθέτης γενικά δεν επιτρέπει την προσφυγή στην τεχνητή γονιμοποίηση του άγαμου και μοναχικού άνδρα.- Την διαφορά στη νομοθετική ρύθμιση ως προς τα δύο (2) φύλα τη δημιουργεί η διαφορετική φύση τους.

	<p>Μόνον η γυναίκα κυοφορεί και γεννά, και άρα αυτή μόνον μπορεί να έχει σχετική ιατρική αδυναμία, ώστε να επιτρέπεται να προσφεύγει στην παρένθετη μητέρα. Αυτός είναι, άλλωστε, και ο λόγος που ο νόμος δεν προβλέπει γενικά τη δυνατότητα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για τους άγαμους και μοναχικούς άνδρες. Συνεπώς, το τέκνο που θα γεννηθεί από άγαμο άντρα μέσω παρένθετης μητέρας <i>δεν θα συνδέεται βιολογικά μαζί του.</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <u>Το ότι για να αποκτήσουν οι άγαμοι άντρες παιδιά, θα χρειαζόταν ακριβώς η προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα, σημαίνει κάλυψη μιας ιατρικής αδυναμίας που δεν είναι δική τους.</u>- Ο αιτών δεν τεκμαίρεται πλέον πατέρας των <u>ήδη γεννηθέντων</u> τέκνων.- Η έφεση του Εισαγγελέα γίνεται δεκτή και η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών (ΝοΒ 2014, 880) αρ. 431/2013 Πρόεδρος: Δ. Κακοκεφάλου Εισηγητής: Σ. Τασούλη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας. Η παρένθετη μητρότητα επιτρέπεται με δικαστική άδεια <u>κατόπιν αίτησης της γυναίκας που επιθυμεί το παιδί</u> , εφόσον συντρέχουν οι όροι του αρ. 1458 ΑΚ. Εάν, κατόπιν άσκησης έφεσης, εξαφανιστεί η πρωτόδικη απόφαση που χορήγησε τη σχετική άδεια, δεν παράγονται αποτελέσματα ως προς το τεκμήριο της μητρότητας της γυναίκας που αρχικά πήρε την άδεια ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας. Πλέον μητέρα του τέκνου γίνεται αυτή που το κυοφορεί, δηλαδή η παρένθετη. Απορρίπτεται η αίτηση της συζύγου άνδρα -ο οποίος απέκτησε παιδιά με παρένθετη μητέρα- για υιοθεσία των γεννηθέντων με τον τρόπο αυτό τέκνων , διότι η άδεια για ΙΥΑ με παρένθετη μητέρα ανατράπηκε από το Δευτεροβάθμιο δικαστήριο και, συνεπώς, ο σύζυγος της αιτούσας δεν τεκμαίρεται πλέον πατέρας των προς υιοθεσία διδύμων τέκνων.
Αιτιολογία	Οι συνέπειες της παραβίασης των όρων για την παρένθετη μητρότητα συναρτώνται με τις διατάξεις οι οποίες ρυθμίζουν την ίδρυση της συγγένειας. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Η άδεια για ΙΥΑ με παρένθετη μητέρα πρέπει να υφίσταται <u>πριν την μεταφορά των γονιμοποιημένων ωαρίων</u>. Από την έκδοση της οριστικής απόφασης που την χορηγεί κι εφεξής δημιουργείται το τεκμήριο ότι μητέρα του τέκνου είναι η γυναίκα που ζήτησε και έλαβε τη δικαστική άδεια. Το τεκμήριο ισχύει ακόμη και εάν η δικαστική άδεια χορηγήθηκε, παρά την έλλειψη των όρων του νόμου. Η έλλειψη όμως των όρων του νόμου μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή της σχετικής απόφασης, με την άσκηση ενδίκων μέσων. Μόνο εάν η απόφαση που χορήγησε την άδεια καταστεί αμετάκλητη, καλύπτεται το σφάλμα της και το τεκμήριο ισχύει.- Το ζήτημα των συνεπειών της παραβίασης των όρων του αρ. 1458 ΑΚ συναρτάται με τη διάταξη του αρ. 1464 ΑΚ, η οποία ρυθμίζει την ίδρυση της συγγένειας και ρητά ορίζει ότι η συγγένεια με τη γυναίκα που επιθυμεί το παιδί ιδρύεται μόνον εφόσον έχουν τηρηθεί οι όροι του αρ. 1458 ΑΚ. Ενώ, εάν το τελευταίο (η πλήρωση των όρων του 1458 ΑΚ) δεν συμβαίνει, παραμένει σε ισχύ ο κανόνας ότι μητέρα γίνεται η κυοφόρος που γεννά.- Οι αποφάσεις που εκδίδονται στις γνήσιες υποθέσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας, εκτός από δεσμευτική ισχύ, δεν αναπτύσσουν συγχρόνως δύναμη ουσιαστικού δεδικασμένου, γιατί δεν κρίνουν για την ύπαρξη ή ανυπαρξία δικαιώματος ή έννομης σχέσης του ουσιαστικού δικαίου, αλλά διατάζουν μόνο ρυθμιστικά μέτρα με διαπλαστικό ή διαπιστωτικό χαρακτήρα.

	<ul style="list-style-type: none">- Επομένως, αν κατόπιν άσκησης έφεσης, εξαφανιστεί η πρωτόδικη απόφαση, ανατρέπονται τα αποτελέσματα της τελευταίας, ενώ οι καλόπιστοι τρίτοι προστατεύονται για τυχόν καταβολές ή για δικαιοπραξίες που ενήργησαν, κατά το διάστημα που αυτή ίσχυε και μέχρι την έκδοση της απόφασης που την εξαφανίζει.- Κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας, εάν χορηγηθεί άδεια από το δικαστήριο για κυοφορία τέκνου από άλλη γυναίκα, χωρίς να συντρέχουν οι όροι του νόμου, η απόφαση του Πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ενδέχεται να εξαφανιστεί, κατόπιν άσκησης έφεσης. Στην περίπτωση τούτη, η πρωτοβάθμια απόφαση δεν παράγει αποτελέσματα ως προς το εκ του νόμου τεκμήριο της μητρότητας της γυναίκας που αρχικά πήρε την άδεια.- Κατά συνέπεια, ο σύζυγος της αιτούσας δεν τεκμαίρεται πατέρας των προς υιοθεσία τέκνων, καθόσον, κατόπιν της εξαφάνισης της πρωτόδικης απόφασης, θεωρείται πλέον ότι η τεχνητή γονιμοποίηση έλαβε χώρα χωρίς την απαιτούμενη κατ' αρ. 1458 ΑΚ δικαστική άδεια. Ως εκ τούτου, η δικαστική άδεια δεν παρήγαγε τα αποτελέσματα της ως προς το σκέλος της θεμελίωσης της πατρότητας στο πρόσωπο του συζύγου της αιτούσας, κατ' αναλογική εφαρμογή του αρ. 1464 ΑΚ.- Η αίτηση απορρίπτεται ως μη νόμιμη.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (ΕφΑΔ 2015, 1003) αρ. 7138/2014 Πρόεδρος: Θ. Σπηλιάδης Εισηγητής: Ευ. Στέργιου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση υιοθεσίας. Χορήγηση δικαστικής άδειας σε μόνο, άγαμο άνδρα -ο οποίος αδυνατεί να τεκνοποιήσει με φυσικό τρόπο- να προβεί σε μεταφορά στο σώμα γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων, ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο του. Η τυχόν εκ των υστέρων εξαφάνιση με οποιονδήποτε τρόπο της απόφασης αυτής δεν επηρεάζει όσους ενήργησαν καλόπιστα κατά τη διάρκεια ισχύος της, εφόσον η απόφαση είναι ενεργή κατά τη στιγμή της εμφύτευσης του γονιμοποιημένου ωαρίου στην παρένθετη μητέρα. Η σύζυγός του, με ηλικία μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη στον νόμο, υποβάλει αίτηση για υιοθεσία των ανηλίκων. Η πρωτόδικη απόφαση (ΠΠρΑθηνών 431/2013) εξαφανίζεται και η έφεση γίνεται δεκτή, εξετάζεται η σχετική αίτηση. Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η τυχόν εκ των υστέρων εξαφάνιση με οποιονδήποτε τρόπο της απόφασης που χορηγεί δικαστική άδεια σε μόνο, άγαμο άνδρα – ο οποίος παρουσιάζει αδυναμία τεκνοποίησης με φυσικό τρόπο- να προβεί σε μεταφορά στο σώμα γυναίκας γονιμοποιημένων ωαρίων ξένων προς την ίδια, προκειμένου να κυοφορήσει τέκνο του, δεν επηρεάζει όσους ενήργησαν καλόπιστα κατά τη διάρκεια ισχύος της, ακόμα και εάν η νεότερη απόφαση ορίζει ότι έχει αναδρομική ισχύ. Τούτο ισχύει, εφόσον η απόφαση είναι ενεργή κατά τη στιγμή της εμφύτευσης του γονιμοποιημένου ωαρίου στην παρένθετη μητέρα. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Η μέθοδος της χρησιμοποίησης παρένθετης μητέρας εφαρμόζεται μόνον εάν το υποβοηθούμενο πρόσωπο είναι γυναίκα και, κατά άλλη άποψη, η μέθοδος αυτή, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας, τυγχάνει εφαρμογής και στην περίπτωση του μόνου άγαμου άνδρα που είναι ιατρικά αποδεδειγμένα ανίκανος προς τεκνοποίηση.- Η απόφαση της εκούσιας δικαιοδοσίας αποκτά άμεσα ισχύ με την έκδοσή της, εκτός εάν διαταχθεί διαφορετικά. Ούτε η προθεσμία για την άσκηση της έφεσης, ούτε η ίδια η άσκηση έφεσης αναστέλλουν την ισχύ της απόφασης.- Στην κρινόμενη υπόθεση, δεν έχει διαταχθεί διαφορετικά από την απόφαση που έδωσε άδεια σε μοναχικό άνδρα για τεχνητή υποβοήθηση μέσω παρένθετης μητέρας (2827/2008 ΜΠρΑθηνών). Επομένως, εφόσον η δικαστική άδεια υπήρχε κατά τη στιγμή της εμφύτευσης των γονιμοποιημένων ωαρίων στην παρένθετη μητέρα, με την αναλογική εφαρμογή του αρ. 1464 παρ. 1 εδ. β ΑΚ, πατέρας του τέκνου

	<p>τεκμαίρεται ο άντρας στον οποίο δόθηκε η σχετική δικαστική άδεια.</p> <ul style="list-style-type: none">- Για λόγους ασφάλειας του δικαίου, δεν ανατρέπονται τα αποτελέσματα της απόφασης της εκούσιας δικαιοδοσίας που επήλθαν σε καλόπιστους τρίτους κατά το χρόνο ισχύος της, πριν δηλαδή αυτή ανατραπεί. Ρητή δε αναφορά γίνεται από τη σχετική διάταξη ως προς τις περιουσιακές έννομες συνέπειες (καταβολές). <u>Κρίνεται ότι σαφώς μπορεί να περιληφθούν, στο πλαίσιο αυτό, όλες οι έννομες συνέπειες που επήλθαν σε καλόπιστους τρίτους, ανεξαρτήτως της φύσεως τους. Συνεπώς, μεταξύ άλλων, δεν ανατρέπονται τα αποτελέσματα της απόφασης της εκούσιας δικαιοδοσίας που αφορούν στην προσωπική κατάσταση τρίτων - όπως η συγγένεια-, και μάλιστα ανηλίκων.</u>- Αν προστατεύεται ισχυροποιούμενη η καταβολή από ή σε καλόπιστο τρίτο, πολύ περισσότερο προστατεύεται το δικαίωμα στην προσωπική κατάσταση των ανηλίκων τέκνων που θεμελιώθηκε, ως συνέπεια της απόφασης.- Η ανατροπή της δικαστικής απόφασης για τη χρησιμοποίηση της παρένθετης μητέρας, δεν συνεπάγεται αλλαγή στην προσωπική κατάσταση του παιδιού. Στο συμπέρασμα αυτό οδηγείται το δικαστήριο με τελολογική διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του αρ. 779 ΚΠολΔ, ώστε να περιλαμβάνει και μη περιουσιακά αποτελέσματα. Αυτό επιβάλλει η ανάγκη προστασίας των ανηλίκων.- Εάν εξαφανιστεί η απόφαση που παρέχει την άδεια για ΙΥΑ μέσω παρένθετης μητέρας, λόγω άσκησης ενδίκου μέσου, ή εάν η απόφαση αυτή ανακληθεί ή μεταρρυθμιστεί ή ανασταλεί η ισχύς της, δεν επηρεάζονται όσοι ενήργησαν καλόπιστα κατά τη διάρκεια ισχύος της, ακόμη κι αν η νεότερη απόφαση ορίζει ότι έχει αναδρομική ισχύ κατά τη διάταξη του αρ. 758 παρ. 2 ΚΠολΔ.- Στην κρινόμενη υπόθεση, εφόσον το Πρωτόδικο δικαστήριο παρείχε την άδεια για τη διενέργεια τεχνητής γονιμοποίησης με την μέθοδο της παρένθετης μητέρας και από την διαδικασία αυτή προήλθαν παιδιά, η εκ των υστέρων εξαφάνιση της απόφασης που παρέχει την άδεια, για οποιοδήποτε λόγο, ΔΕΝ επιδρά επί των αποτελεσμάτων της δικαστικής απόφασης, <u>αρκεί η απόφαση να είναι ενεργή κατά τη στιγμή της εμφύτευσης του γονιμοποιημένου ωαρίου στην παρένθετη μητέρα.</u>- Το μόνο δε άμεσο αποτέλεσμα της άδειας είναι η θεμελίωση μητρότητας της μη τεκούσας γυναίκας και η μη θεμελίωση μητρότητας της τεκούσας. Στην περίπτωση του μοναχικού άνδρα, λοιπόν, και εφόσον εξαφανίζεται η απόφαση που παρέχει την άδεια
--	---

	<p>υποβολής σε τεχνητή γονιμοποίηση μέσω παρένθετης μητέρας, εντούτοις θεμελιώνεται η πατρότητα αυτού. Συνεπώς, τα αποτελέσματα της πρωτόδικης δικαστικής απόφασης διατηρούνται, παρά την εξαφάνιση της, καθώς αυτό επιβάλλει το συμφέρον των τέκνων, τα οποία, στο μεταξύ, γεννήθηκαν.</p> <ul style="list-style-type: none">- Η υπό κρίση έφεση γίνεται αποδεκτή και η σχετική αίτηση εξετάζεται στην ουσία της.- Η αίτηση υιοθεσίας γίνεται δεκτή.- Για τα λοιπά θέματα που θέτει η εν λόγω απόφαση ως προς την υιοθεσία, βλ. Παράρτημα V.2.
--	---

Στοιχεία απόφασης	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (ΕφΑΔ 2017, 945 = Δνη 2018, 175) αρ. 8641/2017 Πρόεδρος: Ο. Κορέα Εισηγητής: Μ. Δημητρίου
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αναπαραγωγή δεν παρέχεται ρητώς από το νομοθέτη στον άγαμο μοναχικό άνδρα. Η προβλεπόμενη δικαστική άδεια παρέχεται μόνο σε γυναίκα. Κάλυψη νομοθετικών κενών. Αναλογία δικαίου. Παρακινδυνευμένη η κατά αναλογία ρύθμιση. Απορρίπτεται η αίτηση για άδεια προς τεχνητή γονιμοποίηση από άγαμο άνδρα με αντίθετη μειοψηφία.
Αιτιολογία	Από το γράμμα των σχετικών με την ΙΥΑ διατάξεων του ΑΚ, αλλά και των λοιπών νομοθετημάτων που ορίζουν τη διαδικασία και τις επιμέρους προϋποθέσεις, καθίσταται σαφές ότι το σχετικό δικαίωμα δεν παρέχεται στον άγαμο μοναχικό άνδρα . Ο αποκλεισμός του τελευταίου από τη σχετική ρύθμιση, είναι, κατά την κρίση του δικαστηρίου αυτού, <u>μία ρητή νομοθετική επιλογή</u> . Η σχετική δε ρύθμιση διαμορφώθηκε, με βάση τις υφιστάμενες, κατά τον χρόνο θέσπισης αυτής, κρατούσες κοινωνικές και λοιπές συνθήκες, υποκινούμενη από τη διαφορετικότητα της φύσης των δύο (2) φύλων. Η σχετική νομοθετική επιλογή έθεσε εκτός του ρυθμιστικού πεδίου της - με πλήρη επίγνωση της ύπαρξης και των περιπτώσεων αυτών- την περίπτωση του μοναχικού άνδρα, μη χορηγώντας σε αυτόν το εν λόγω δικαίωμα. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Κενό δικαίου υφίσταται όταν εντοπίζεται περίπτωση η οποία, ενώ απαιτεί ρύθμιση, είτε δεν ρυθμίστηκε καθόλου, είτε δεν ρυθμίστηκε πλήρως. Το δίκαιο, λόγω της απειρίας των εξατομικευμένων πραγματικών περιστατικών που χρειάζονται ρύθμιση, δεν μπορεί να προβεί σε πλήρη και εξαντλητική ρύθμισή τους. Πρόκριμα για να θεωρηθεί ότι υπάρχει κενό αποτελεί η κρίση για το εάν η συγκεκριμένη περίπτωση απαιτεί ρύθμιση. Είναι πιθανόν ο νομοθέτης να έκρινε ότι αυτή έπρεπε να μείνει εκτός του ρυθμιστικού πεδίου δικαίου (π.χ. εξώγαμη συμβίωση/σχέσεις φιλοφροσύνης). Το εάν απαιτείται ρύθμιση ή όχι είναι και αυτό ζήτημα ερμηνείας, κυρίως τελολογικής και συστηματικής. Μόνο εάν κριθεί ότι απαιτείται ρύθμιση, η οποία λείπει, υπάρχει κενό.- Τα κενά διακρίνονται σε:<ul style="list-style-type: none">α) ακούσια (ή γνήσια) -όταν ο νομοθέτης άφησε αρρύθμιστη μια περίπτωση, η οποία απαιτούσε ρύθμιση, καιβ) εκούσια -όταν ο νομοθέτης ρύθμισε μία περίπτωση, αλλά διατύπωσε τον κανόνα δικαίου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αφήνει στον ερμηνευτή και εφαρμοστή του δικαίου μεγάλο περιθώριο εξειδίκευσης του κανόνα,

	<p>χρησιμοποιώντας είτε ενδεικτική απαρίθμηση, είτε αόριστες νομικές έννοιες-</p> <ul style="list-style-type: none">- Τα ακούσια κενά καλύπτονται (i) με αναλογία, δηλαδή με τη δημιουργία ερμηνευτικώς ad hoc κανόνα δικαίου για την κάλυψή τους, (ii) με το επιχείρημα «από το έλασσον στο μείζον», (iii) με το επιχείρημα «από το μείζον στο έλασσον».- Τα εκούσια κενά καλύπτονται ερμηνευτικά με εξειδίκευση των αόριστων εννοιών, έτσι ώστε να διαγνωσθεί εάν η υπό κρίση «αρρύθμιστη» περίπτωση υπάγεται ή όχι στο πλάτος αυτών.- Το Σ. θεσπίζει όχι μόνο την ισότητα των Ελλήνων έναντι του νόμου, αλλά και την ισότητα του νόμου έναντι των Ελλήνων πολιτών. Τούτο, υπό την έννοια ότι όταν ο νομοθέτης ρυθμίζει ουσιωδώς όμοια πράγματα, σχέσεις ή καταστάσεις που αφορούν σε περισσότερες κατηγορίες προσώπων, δεσμεύεται ο νομοθέτης να μην εισάγει αδικαιολόγητες εξαιρέσεις και διακρίσεις, εκτός εάν αυτές επιβάλλονται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος, την ύπαρξη των οποίων ελέγχουν τα δικαστήρια.- Η καθιέρωση της αρχής της ισότητας αποτελεί νομικό κανόνα, ο οποίος επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση προσώπων, που τελούν κάτω από τις ίδιες - ή, έστω, παρόμοιες- συνθήκες. Ο κανόνας αυτός δεσμεύει τα συντεταγμένα όργανα της Πολιτείας και ειδικότερα, τόσο τον κοινό νομοθέτη, όσο και την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση. Η παράβαση του κανόνα αυτού ελέγχεται μάλιστα από τα δικαστήρια μέσα στον κύκλο της δικαιοδοσίας τους. Τα δικαστήρια ελέγχουν τα όρια κι όχι τις κατ' αρχήν επιλογές ή το ουσιαστικό περιεχόμενο των νομικών κανόνων.- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο, σαν ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, που προστατεύεται από τη διάταξη του αρ. 5 παρ. 1 Σ.. Η παρεχόμενη συνταγματική προστασία είναι σχετική. Το δε δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας οριοθετείται από την εκάστοτε σύγκρουσή του με τα δικαιώματα των λοιπών κοινωνιών.- Εξετάζονται οι εν λόγω περιορισμοί:<ul style="list-style-type: none">α) στη μεταθανάτια γονιμοποίηση,β) στην τεχνητή γονιμοποίηση άγαμων μοναχικών γυναικών, καιγ) στη χρησιμοποίηση «παρένθετης» κυοφόρου γυναίκας.- Μπροστά στα διλήμματα αυτά, ο Έλληνας νομοθέτης προχώρησε στην εκπόνηση του ν. 3089/2002 και, εν συνεχεία, του ν. 3305/2005, με δύο (2) σταθερά ερείσματα:
--	---

	<p>1) το Σ., και</p> <p>2) τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του Οβιέδο του 1997 για «τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοιατρική», που κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 2619/1998.</p> <ul style="list-style-type: none">- Κρίνεται από το δικαστήριο ότι θα ήταν τουλάχιστον παρακινδυνευμένη η υιοθέτηση της άποψης ότι η συγκεκριμένη περίπτωση παροχής άδειας σε άγαμο μοναχικό άνδρα για τεχνητή υποβοήθηση μέσω παρένθετης μητέρας θα μπορούσε να ρυθμιστεί με αναλογία νόμου. Ο κίνδυνος εντοπίζεται κυρίως στα προσδιοριστικά της ταυτότητας και προσωπικότητας στοιχεία του μέλλοντος να γεννηθεί τέκνου. Επισημαίνεται δε με επίταση ότι η έννομη τάξη μας δεν είναι προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει τέτοιες περιπτώσεις, ακόμη και σε επίπεδο διοικητικό.- Το γεγονός ότι δεν αναγνωρίζεται η δυνατότητα ΙΥΑ με τη χρήση παρένθετης μητέρας και στον μοναχικό άγαμο άνδρα δεν συνιστά κενό με την έννοια που αποδίδεται σε αυτόν τον όρο. Ως εκ τούτου, <u>το δικαστήριο δεν δύναται να προβεί σε έλεγχο των επιλογών του εθνικού νομοθέτη ή του ουσιαστικού περιεχομένου αυτών, παρά μόνον σε έλεγχο των ορίων των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων.</u>- Κρίνεται ότι η περίπτωση του μοναχικού άνδρα δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί βάσιμα ότι δεν ήταν γνωστή στον νομοθέτη κατά τον χρόνο θέσπισης του ν. 3089/2002. Αυτό υποστηρίζεται αφενός διότι πρόκειται περί ενός σχετικά πρόσφατου -κατά την έκδοση της απόφασης- νομοθετήματος, και αφετέρου διότι στη θέση του αυτή ο νομοθέτης ενέμεινε και σε μεταγενέστερο χρόνο (κατά τη θέσπιση των ν. 3305/2005 και 4274/2014).- Ακόμη κι εάν ήθελε υποστηριχθεί ότι πρόκειται περί ακούσιου πρωτογενούς -ή, έστω, δευτερογενούς- κενού, η πλήρωση του κενού αυτού θα έπρεπε να γίνει με αναλογία. Εν προκειμένω, όμως, δεν υφίσταται ομοιότητα μεταξύ της ρυθμισμένης και της αρρυθμιστής περίπτωσης. Ο άνδρας είναι φύσει αδύνατο να κυοφορήσει και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ιατρική αδυναμία κυοφορίας στην περίπτωσή του, ώστε να μπορεί ο άνδρας να τεκνοποιήσει με τη μεσολάβηση κυοφόρου-παρένθετης μητέρας.- Τη διαφορά στη νομοθετική ρύθμιση ως προς τα δύο (2) φύλα τη δημιουργεί η διαφορετική φύση τους. Μόνο η γυναίκα κυοφορεί και γεννά. Άρα συνάγεται ότι αυτή μόνον μπορεί να έχει σχετική ιατρική αδυναμία τεκνοποιίας, ώστε να επιτρέπεται να προσφεύγει στην παρένθετη μητέρα. Αυτός είναι, άλλωστε, και ο λόγος που ο νόμος δεν προβλέπει γενικά τη δυνατότητα της
--	---

	<p>υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για τους άγαμους και μοναχικούς άνδρες, με τους οποίους το τέκνο που θα γεννηθεί δεν θα συνδέεται βιολογικά.</p> <ul style="list-style-type: none">- Τίθεται ο προβληματισμός εάν με την αναγνώριση του δικαιώματος της ΙΥΑ με τη χρήση κυοφόρου μήτρας και στον μοναχικό άνδρα προσβάλλονται <u>βασικές εκφάνσεις της προσωπικότητας του τέκνου</u> που πρόκειται να γεννηθεί μέσω της διαδικασίας αυτής. Στην κατεύθυνση αυτή, επισημαίνεται ότι <i>θα πρόκειται για τέκνο με νομικά ανύπαρκτη μητέρα, δεδομένου ότι, με βάση τα ισχύοντα στην έννομη τάξη μας, ουδείς δεσμός συγγένειας δημιουργείται μεταξύ της γυναίκας που κυοφορεί και του τέκνου.</i>- Απορρίπτεται η σχετική αίτηση.
--	---

Δ. Δικαστικές αποφάσεις, που εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, σχετικές με λοιπές μεθόδους ΙΥΑ (πλην της παρένθετης μητρότητας)

Στοιχεία απόφασης	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών (ΕφΑΔ 2010, 940) αρ. 5146/2007 Πρόεδρος: Π. Τσουκαλά
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση για τεχνητή γονιμοποίηση μετά το θάνατο του συζύγου της αιτούσας. Αναζήτηση της αληθινής βούλησης του θανόντος συζύγου ως προς τη μεταθανάτια γονιμοποίηση. Ο όρος σε ιδιόγραφη διαθήκη του συζύγου που περιέχει ρητή συναίνεση του διαθέτη για μεταθανάτια γονιμοποίηση από τη σύζυγό του, θεωρείται ότι αναπληρώνει την έλλειψη του σχετικού τύπου του συμβολαιογραφικού εγγράφου. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η δήλωση τελευταίας βούλησης του θανόντος συζύγου με ρητή συναίνεση του διαθέτη για μεταθανάτια γονιμοποίηση από την εναπομείνασα σύζυγό του κρίνεται ότι δεν αντιτίθεται στα χρηστά ήθη και ότι δύναται να αναπληρώσει την έλλειψη σχετικού συμβολαιογραφικού εγγράφου, όπως απαιτείται από την κρίσιμη διάταξη 1457 ΑΚ. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Από το συνδυασμό των άρθρων 1455 και 1457 ΑΚ, οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση της άδειας για μεταθανάτια γονιμοποίηση συνοψίζονται σε:<ul style="list-style-type: none">- α) θάνατος του συζύγου,- β) αποδεδειγμένη προϋπάρχουσα ασθένεια του συζύγου με πιθανό κίνδυνο στειρότητας και κίνδυνο θανάτου του,- γ) πάροδος χρονικού διαστήματος έξι (6) μηνών από το θάνατο του συζύγου και όχι περισσότερο από δύο (2) χρόνια, και- δ) ηλικία φυσικής ικανότητας αναπαραγωγής της γυναίκας.- Όσον αφορά στην προϋπόθεση ύπαρξης συμβολαιογραφικού εγγράφου, το δικαστήριο επισημαίνει ότι η διάταξη τελευταίας βουλήσεως του θανόντος συζύγου δεν είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη και δύναται να αναπληρώσει το συμβολαιογραφικό έγγραφο που απαιτεί η διάταξη της 1457 ΑΚ, λαμβάνοντας υπόψη:<ul style="list-style-type: none">- α) την ύπαρξη έγγραφης συναίνεσης του ζεύγους για υποβολή σε μεθόδους ΙΥΑ,- β) την ύπαρξη ιδιόγραφης διαθήκης, όπου ρητά ο σύζυγος δίνει τη συναίνεση του για μεταθανάτια γονιμοποίηση, και- γ) την ερμηνεία της διάταξης του αρ. 7 παρ. 6 ν. 3305/2005 για τις μονάδες ΙΥΑ, που είναι, σε κάθε περίπτωση, μεταγενέστερη αυτής του αρ. 1457 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ειδικό συμβολαιογραφικό έγγραφο απαιτείται μόνο εάν πρόκειται για συντρόφους ή άγαμη γυναίκα.

	<ul style="list-style-type: none">- Προκύπτει από τα πιο πάνω ότι η αιτούσα και ο θανών σύζυγός της <i>επιθυμούσαν</i> να αποκτήσουν τέκνο ή τέκνα του θανόντος, με τεχνητή (εξωσωματική) γονιμοποίηση με χρήση του γεννητικού του θανόντος και της συζύγου του.- Με βάση το σύνολο των προσκομισθέντων αποδεικτικών, προκύπτει ότι η αίτηση είναι νόμιμη.- Παρέχεται η σχετική άδεια μεταθανάτιας γονιμοποίησης στην αιτούσα.
--	--

Στοιχεία απόφασης	Εφετείο Αθηνών (NoB 2019, 19) αρ. 5887/2018 Πρόεδρος: Ι. Μαργέλου-Μπουλταδάκη Εισηγητής: Γ. Θεοδωράκη
Υπόθεση/πραγματικά περιστατικά	Αίτηση για υποβολή σε τεχνητή γονιμοποίηση από εναπομείνασα σύζυγο, μετά το θάνατο του συζύγου αυτής. Παραδεκτή η αναζήτηση από το δικαστήριο της αληθινής βούλησης του θανόντος συζύγου για μεταθανάτια γονιμοποίηση. Η μη ύπαρξη συμβολαιογραφικού εγγράφου οφείλεται σε δικαιολογημένη άγνοια των συζύγων και η αίτηση δεν έπασχε από έλλειψη νομιμότητας. Η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται. Η αίτηση γίνεται δεκτή.
Αιτιολογία	Η νομοθετική πρόβλεψη για τήρηση του συμβολαιογραφικού τύπου στην δήλωση για μεταθανάτια γονιμοποίηση οφείλεται μεν στο γεγονός ότι ο νομοθέτης ενέκρινε την τήρηση του συμβολαιογραφικού εγγράφου ως πλέον ασφαλούς στοιχείου για την αναζήτηση της αληθινής βούλησης του θανόντος συζύγου στη μεταθανάτια γονιμοποίηση, αλλά δεν σημαίνει και ότι ο νομοθέτης ήθελε να αποκλείσει το δικαστήριο από την αναζήτηση της αληθινής βούλησης αυτού με άλλον ασφαλή τρόπο. Σε περίπτωση που γίνει δεκτή διαφορετική ερμηνεία, η παρέμβαση του δικαστηρίου θα ήταν μόνον διαπιστωτική και τούτο δε συνάγεται ότι το ήθελε ο νομοθέτης. Η σκέψη του δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, αναφέρει τα εξής: <ul style="list-style-type: none">- Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και, κατά την ορθότερη άποψη, αποτελεί μια ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (5 παρ. 1 Σ.).- Η παρεχόμενη συνταγματική προστασία είναι σχετική, δεδομένου ότι το Σ. ορίζει ότι «<i>καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του ..., εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη</i>».- Σχετικοί περιορισμοί τίθενται στο δικαίωμα της απόκτησης απογόνων με τεχνητή γονιμοποίηση σε τρεις (3) περιπτώσεις:<ul style="list-style-type: none">- α) στη μεταθανάτια γονιμοποίηση,- β) στην τεχνητή γονιμοποίηση άγαμων μοναχικών γυναικών, και- γ) στην περίπτωση «παρένθετης» κυοφόρου γυναίκας.- Ειδικότερα, στην περίπτωση της μεταθανάτιας τεχνητής γονιμοποίησης, ο περιορισμός συνίσταται στο ότι ο σύζυγος, ο οποίος πάσχει από ασθένεια με πιθανό κίνδυνο στειρότητας ή με κίνδυνο θανάτου, και επιθυμεί να συναινέσει στη μεταθανάτια γονιμοποίηση του κρυσσυντηρηθέντος γεννητικού του υλικού με αυτό της συζύγου του, ώστε αυτή να αποκτήσει τέκνο μετά το θάνατό του, πρέπει τη συναίνεσή του αυτή να την υποβάλει στο <u>συμβολαιογραφικό τύπο</u>. Η πρόβλεψη αυτή αποσκοπεί στο να υπάρχει πλήρης διασφάλιση για

	<p>τη σοβαρότητα της σχετικής βούλησης του άνδρα για μια πράξη, που θα γίνει όταν αυτός δε θα υπάρχει πια, έτσι ώστε να προκύπτει η αληθινή βούλησή του για υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, όχι μόνον όσο ο ίδιος ζει, αλλά και σε χρόνο μετά το θάνατό του (1457 ΑΚ).</p> <ul style="list-style-type: none">- Κρίνεται ότι, αν και ο νομοθέτης προέκρινε ως πλέον ασφαλές στοιχείο για την αναζήτηση της αληθινής βούλησης του θανόντος συζύγου στη μεταθανάτια γονιμοποίηση την τήρηση του συμβολαιογραφικού εγγράφου, τούτο <u>δεν σημαίνει ότι ο νομοθέτης ήθελε να αποκλείσει το δικαστήριο από την αναζήτηση της αληθινής βούλησης αυτού με άλλο ασφαλή τρόπο.</u> Διαφορετικά, υποστηρίζεται ότι η παρέμβασή του δικαστηρίου θα ήταν μόνο διαπιστωτική και τούτο δε συνάγεται ότι ήθελε ο νομοθέτης.- Λαμβάνονται υπόψη τα εξής:<ul style="list-style-type: none">- α) ο θάνατος του συζύγου, και η αποδεδειγμένη προϋπάρχουσα ασθένεια αυτού με κίνδυνο στειρότητας ή κίνδυνο θανάτου,- β) η διακαής διάθεση του ζεύγους για απόκτηση τέκνων,- γ) η ύπαρξη έγγραφης συναίνεσης του ζεύγους στην κρυοσυντήρηση και κατάψυξη του σπέρματος του συζύγου, ακόμη και μετά το θάνατό του, για χρησιμοποίηση σε εξωσωματική γονιμοποίηση με το γεννητικό υλικό της συζύγου, που τέθηκε ενυπόγραφα από τους συζύγους σε προδιατυπωμένο έντυπο Μομάδας ΙΥΑ, και- δ) η έλλειψη νομικών γνώσεων των συζύγων.- Συνάγεται ότι η αληθινή βούληση του θανόντος συζύγου της αιτούσας και της ίδιας ήταν η χρησιμοποίηση των μη αναλωθέντων κρυοσυντηρημένων σπερμάτων του να γίνει και μετά το θάνατό του, οποτεδήποτε ζητηθεί από την αιτούσα για εξωσωματική γονιμοποίηση με το δικό της γεννητικό υλικό.- Κρίνεται ότι η μη ύπαρξη συμβολαιογραφικού εγγράφου οφείλεται σε δικαιολογημένη άγνοια της αιτούσας και του θανόντος συζύγου της, προϋπόθεση, την οποία, αν γνώριζαν, είναι βέβαιο ότι θα είχαν τηρήσει.- Το Πρωτοβάθμιο δικαστήριο που απέρριψε τη σχετική αίτηση, ελλείψει συμβολαιογραφικού τύπου ως προς τη συναίνεση του θανόντος πατέρα, έσφαλε ως προς την ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου.- Η έφεση γίνεται δεκτή, και ομοίως η αίτηση για μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση γίνεται δεκτή.
--	--

VII. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγαλλοπούλου, Π. (2000): Παρένθετη μητρότητα (με αφορμή την ΠΠρΗρακλείου 31/5803/176/1999), *ΚριτΕπ*, 227 επ.

Αγαλλοπούλου, Π. (2003): *Βασικές Έννοιες Αστικού Δικαίου*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.

Αγαλλοπούλου, Π. (2015): Αρχές προστασίας του φυσικού προσώπου στο πλαίσιο της βιοϊατρικής, σε *τιμητικό τόμο για τον Καθηγητή Παναγιώτη Ι. Κανελλόπουλο*

Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, Ι. (1986): Νομικά προβλήματα από την τεχνητή γονιμοποίηση (προβλήματα αστικού δικαίου), *ΝοΒ*, 12 επ.

Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη, Ι. (2004): Η αστική ευθύνη του γιατρού από την τεχνητή ανθρώπινη αναπαραγωγή, *Digesta*, 440 επ.

Βαθρακοκόιλης, Β. (2000): *Το νέο Οικογενειακό Δίκαιο, (Κατ' Άρθρο Ερμηνεία – Νομολογία – Βιβλιογραφία – Νομοθεσία με τις Τροποποιήσεις των Ν. 2447/96, 2479/97, 2521/97 και 2721/99)*, β' έκδοση, Αθήνα

Βαθρακοκόιλης, Β. (2004): *Οικογενειακό Δίκαιο* σε Ερμηνεία-Νομολογία ΑΚ (κατ' άρθρο), Τόμος Ε', εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Βαθρακοκόιλης, Α. (2005): Οι ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις της υιοθεσίας ενηλίκου, *ΧρονΙΔ*, 284 επ.

Βαθρακοκόιλης, Β. (2009): *Το Σύμφωνο Συμβίωσης (Ν. 3719/2008) και οι τροποποιήσεις Οικογενειακού Δικαίου*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Βασιλακάκης Ε. (1997): Η νέα νομοθετική ρύθμιση των διεθνών υιοθεσιών, *Αρμ*, 1313 επ.

Βιδάλης, Τ. (2003): Το πρόταγμα της οικογένειας: η συνταγματικότητα του νόμου για την «ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», *ΝοΒ*, 836 επ.

Βιδάλης, Τ. (2003): *Ζωή χωρίς πρόσωπο. Το Σύνταγμα και η χρήση του ανθρώπινου γενετικού υλικού*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Γεωργιάδης, Α. (2013): *Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Δικαίου* (διεύθυνση Α. Γεωργιάδης), εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Γεωργιάδης, Α. και Σταθόπουλος, Μ. (2016): *Αστικός Κώδικας, κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2^η έκδοση, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Γεωργιάδης, Α. (2019): *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Γιαννακόπουλος, Η. (2012): Ερμηνεία- Σχόλια-Νομολογία στα άρθρα 1505-1519 ΑΚ σε όγδοο τόμο του έργου *Αστικός Κώδικας Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία* (διεύθυνση Ι. Καράκωστας), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γυιόκας, Κ. (1982): *Η υιοθεσία ανηλίκων, ουσιαστικά προϋποθέσεις κατά το Ν.Δ/ΓΜΑ 610/1970*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα- Θεσσαλονίκη

Δασκαρόλης, Γ. (2001): *Παραδόσεις οικογενειακού δικαίου*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Δασκαρόλης, Γ. (2004): Παρατηρήσεις έπειτα από τον νόμον περί υποβοηθούμενης αναπαραγωγής (ν.3089/2002), *ΧρΙΔ*, 193 επ.

Δεληγιάννης, Ι. (1989): Το οικογενειακό δίκαιο του μέλλοντος, σε *τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Ι.Γ. Δεληγιάννη*, σελ. 309 επ.

Δεληγιάννης, Ι. (1995): Η επίδραση των νέων μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής του ανθρώπου στη διαμόρφωση του ελληνικού δικαίου της συγγένειας, *Αρμ*, 277 επ.

Δεληγιάννης, Ι. (1996): *Τα πεπραγμένα της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για τη μεταρρύθμιση των θεσμών της υιοθεσίας και της επιτροπείας* (επιμέλεια Ι. Δεληγιάννης), εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Δεληγιάννης, Ι. (1998): Προϋποθέσεις και διαδικασία τέλεσης της υιοθεσίας ανηλίκων κατά το νέο δίκαιο (Ν. 2447/1996), *Αρμ*, 1 επ.

Δούβλης, Β. (1996): Επιτρεπτό υιοθεσίας με διαφορά ηλικίας, *ΕλλΔνη38*, 1996 επ.

Δωρής, Φ. (2003): Σκέψεις για τη διαπίστωση και την πλήρωση κενών στο δίκαιο, *ΧρΙΔ*, 577 επ.

Δωρής, Φ. (2005): Η σημασία της αρχής της αναλογικότητας στη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων, *Δικαιώματα του Ανθρώπου, Τόμος εκτός Σειράς III*, σελ. 25 επ.

Καράκωστας, Ι. (2012): *Αστικός Κώδικας Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, τόμοι 8 Α-Β (Οικογενειακό Δίκαιο)*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Καράσης, Μ. (1998): Η κατάχρηση θεσμού στο ιδιωτικό δίκαιο, σε *Τιμητικό τόμο αφιερωμένο στην Αλ. Κιάντου-Παμπούκη*, σελ. 239 επ.

Καράσης, Μ. (2002): Το σχέδιο νόμου για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, *ΧρΙΔ*, 577 επ.

Καράσης, Μ. (2013): Το πνεύμα του νέου οικογενειακού δικαίου, *ΕλλΔνη*, 4 επ.

Κατράνη-Κριάρη, Ι. (1994): *Βιοϊατρικές εξελίξεις και Συνταγματικό Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Κατσιμίγκας, Γ.; Βασιλοπούλου, Γ. (2010): Βασικές αρχές βιοηθικής και ορθόδοξης ηθικής, *Το Βήμα του Ασκληπιού 9*, 158 επ.

Κεραμεύς, Κ. (1986): *Αστικό δικονομικό δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Κεραμεύς Κ. (1988): Δικονομικά ζητήματα του Νέου Οικογενειακού Δικαίου, *ΕλλΔνη*, 1295 επ.

Κηπουρίδου, Κ.; Μηλαπίδου, Μ. (2015): Πρόσβαση των μοναχικών ατόμων στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή: συγκριτική θεώρηση του νομοθετικού πλαισίου της Ελλάδας και της Σουηδίας, *Δνη*, 1337 επ.

Κοτζάμπαση, Α. (2000): Η ανωνυμία του δότη σπέρματος στην τεχνητή γονιμοποίηση σαν ηθικό και πραγματικό ζήτημα, *Αρμ*, 710 επ.

Κοτζάμπαση, Α. (2006): Το δικαίωμα στην αναπαραγωγή, *ΔτΑ30*, 421 επ.

Κοτζάμπαση, Α.; Κουμουτζής, Ν.; Λέκκας, Γ.; Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δ.; Ραβδάς, Π.; Σεργίδης, Γ.; Τροκάνας, Θ.; Αργυρόπουλος, Χ.; Φουντεδάκη, Κ.; Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2012): *Το οικογενειακό δίκαιο στον 21ο αιώνα*, εκδόσεις Σακούλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Κουμουτζής, Ν. (2005α): Η ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τη διακοπή της συμβίωσης του φυσικού και του θετού γονέα, *ΧρΙΔ*, 84 επ.

Κουμουτζής, Ν. (2005β): Υιοθεσία μετά από δανεισμό μήτρας χωρίς δικαστική άδεια. Κατάχρηση θεσμού – Καταστρατήγηση νόμου, *ΕφΑΔ*, 26 επ.

Κουμουτζής, Ν. (2011): Η τεχνητή αναπαραγωγή του άγαμου μόνου άνδρα, *ΧρΙΔ*, 316 επ.

Κουμουτζής, Ν. (2013): Η ανατροπή της δικαστικής άδειας για την τεχνητή αναπαραγωγή, *ΧρΙΔ*, 552 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε. (1994): Η ίδρυση της συγγένειας με τη μητέρα στην περίπτωση του δανεισμού μήτρας: Μια νομοθετική πρόταση, *Αρμ*, 1233 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (1997): Ζητήματα του νέου δικαίου της υιοθεσίας, *ΚριτΕ2*, 177 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε. (1999): Σπέρμα, ωράριο και γονιμοποιημένο ωράριο που βρίσκονται έξω από το ανθρώπινο σώμα. Η νομική τους φύση και μεταχείριση κατά το αστικό δίκαιο, *Αρμ*, 475 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Ε. (2000): Εξωσωματική γονιμοποίηση με ξένο γενετικό υλικό: Ζητήματα Βιοηθικής και Αστικού Δικαίου, *ΚριτΕ*, 33 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2002): Σχόλιο στην ΟΛΑΠ 14/2004, *ΧρΙΔ*, 606 επ.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2005): *Τεχνητή γονιμοποίηση και οικογενειακό δίκαιο- Η ειδική ελληνική νομοθεσία: Νόμοι 3089/2002 και 3305/2005*, 2^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Ε. (2018): *Οικογενειακό Δίκαιο*, 7η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε. Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Κουτσοράδης, Α (1997): Είναι δυνατή η υπέρβαση του ανώτατου ορίου διαφοράς ηλικίας, *ΕλλΔνη38*, 1986 επ.

Κουτσοράδης, Α. (1998): Σχόλιο στην ΠΠρΗρακλείου 509/1997, *ΕλλΔνη39*, 227 επ.

Λέκκας, Γ. (2003): Σχόλιο στην ΕφΑθ 2171/2002, *ΧρονΙΔ*, 420 επ.

Λέκκας, Γ. (2012): *Προθεσμίες και συγγένεια στον Αστικό Κώδικα*, εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Λέκκας, Γ. (2015): Η ηλικία υιοθετούντος και υιοθετούμενου στην υιοθεσία ανηλίκου, *ΕφΑΔ*, 387 επ.

Μάλλιος, Ε. (2009): Το Στρασβούργο αντιμέτωπο με τα διλήμματα βιοηθικής, Κριτική επισκόπηση της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σχετικά με την «έναρξη» και το «τέλος» της ζωής του ανθρώπου, ΔτΑ, 1176 επ.

Μανιτάκης, Γ. (2008): Η διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας με τον έλεγχο της συμβατικότητας των νόμων ενόψει της ΕΣΔΑ στο παράδειγμα των ενοχικών απαιτήσεων, ΝοΒ, 2541 επ.

Μπέης, Κ. (1992): Ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο για την τέλεση της υιοθεσίας, Δ, 952 επ.

Μπέης, Κ. (1997): Το πρόβλημα του δικαίου και των ηθικών αξιών, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Ομπέση, Φ. (2003): Το νέο ελληνικό δίκαιο (ν.3089/23.12.2002) για την τεχνητή υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, Το βήμα του Ασκληπιού, 123 επ.

Παϊσίδου, Ν. (1994): Κρυοσυντηρημένο έμβρυο: ένα πολυδιάστατο ζήτημα της βιοτεχνολογίας, ΕλλΔνη 35, 1469 επ.

Παναγόπουλος, Κ. (1998): Διάγραμμα αστικού δικαίου – V – Οικογενειακό Δίκαιο, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Παναγόπουλος, Κ. (1999): Διάγραμμα αστικού δικαίου – I – Εισαγωγή στο δίκαιο, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Παναγόπουλος, Κ. (2010α): Η συγγένεια, εκδόσεις Β. Κατσαρός, Αθήνα

Παναγόπουλος, Κ. (2010β): Γάμος – Σύμφωνο συμβίωσης – Ελεύθερη ένωση, εκδόσεις Β. Κατσαρός, Αθήνα

Παναγόπουλος, Κ. (2012α): Στοιχεία οικογενειακού δικαίου, Η συγγένεια, εκδόσεις Β. Κατσαρός, Αθήνα

Παναγόπουλος, Κ. (2012β): Υιοθεσία τέκνου του συζύγου που αποκτήθηκε με παρένθετη κύηση, ΑρχΝ, 1 επ.

Παναγόπουλος, Κ. (2013): Η ηλικία στην υιοθεσία, ΕφΑΔ, 1029 επ.

Παναγόπουλος, Κ. (2016): Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο – Γενικές Αρχές I, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παναγόπουλος, Κ. (2017): Επιτομή Οικογενειακού Δικαίου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Πανάγος, Κ. (2011): Παρένθετη μητρότητα, Ελληνικό καθεστώς και εγκληματολογικές προεκτάσεις, σε σειρά: Δίκαιο και Κοινωνία στον 21ο Αιώνα, αρ. 22, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα- Θεσσαλονίκη

Παντελίδου, Κ. (1994α): Η έννοια του σπουδαίου λόγου στο δίκαιο της υιοθεσίας, Αρμ, 1237 επ.

Παντελίδου, Κ. (1994β): Η δικαστική αναπλήρωση της συναιδέσεως για την υιοθεσία ανηλίκων, ΝοΒ, 11 επ.

Παντελίδου, Κ. (1995): Παρατηρήσεις στις προτάσεις για το νέο δίκαιο της υιοθεσίας, της επιτροπείας και της αναδοχής ανηλίκου, ΚριτΕ 2, 289 επ.

- Παντελίδου, Κ. (2000):** Υιοθεσία και υποκατάστατη μητρότητα, *Συνήγορος*, 98 επ.
- Παντελίδου, Κ. (2002):** Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για την ανθρώπινη υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, *Χρ/Δ*, 586 επ.
- Παντελίδου, Κ. (2004):** Ζητήματα του νέου θεσμού της παρένθετης μητρότητας, *Αρμ*, 977 επ.
- Παντελίδου, Κ. (2011α):** Ίση μεταχείριση και ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, *ΕφΑΔ*, 247 επ.
- Παντελίδου Κ. (2011β):** Προσωπικά δεδομένα και υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή, *ΝοΒ*, 889-897 και ως εισήγηση στο 9ο Συνέδριο Ένωσης Αστικολόγων, Αθήνα, 25/26.11.2010 και συμμετοχή στον τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Φίλιππο Δωρή
- Παντελίδου, Κ. (2013):** Χρόνος και ηλικία στην τεχνητή γονιμοποίηση σε *τιμητικό τόμο προς τιμήν της καθηγήτριας Ε. Κουνουγέρη –Μανωλεδάκη*
- Παπαβασιλείου, Κ. (2006):** Ζητήματα υιοθεσίας από την οπτική γωνία του δικαστή, σε *τόμο της Εταιρείας Νομικών Βορείου Ελλάδος για τα δέκα χρόνια εφαρμογής του νέου δικαίου της υιοθεσίας*, σελ. 76 επ.
- Παπαδοπούλου- Κλαμαρή Δ. (2007):** Κατ' άρθρο ερμηνεία των 1455-1460 ΑΚ (Ιατρική Υποβοήθηση), σε τόμο VI, του έργου *ΑΚ, Κατ' άρθρο ερμηνεία* (επιστημονική εποπτεία Απ. Γεωργιάδης και Μ. Σταθόπουλος), εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαδοπούλου- Κλαμαρή Δ. (2010α):** *Η Συγγένεια (Θεμελίωση, Καταχώριση, Προστασία)*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαδοπούλου- Κλαμαρή Δ. (2010β):** Σχόλιο στη Γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους 261/2010, *ΕφΑΔ*, 1205 επ.
- Παπαδοπούλου- Κλαμαρή Δ. (2013):** Ανατροπή ή εξαφάνιση της αποφάσεως εκουσίας δικαιοδοσίας με την οποία παρέχεται άδεια για χρησιμοποίηση παρένθετης μητέρας, ιδίως αν η άδεια παρέχεται σε μοναχικό άνδρα, *Χρον/Δ*, 549 επ.
- Παπαζήση, Θ. (1995):** Οριακά θέματα υιοθεσίας και τεχνητής γονιμοποίησης, *ΕλλΔνη*, σελ. 997 επ.
- Παπαζήση, Θ. (2013):** Παρένθετη μητέρα ή *mater semper certa est*, σε *όμιλο Μελέτης Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής, Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή*
- Παπαζήση, Θ. (2018):** Ιατρικά βοηθούμενη αναπαραγωγή: Στοιχεία πραγματικού της ρύθμισης και νομική φύση των εννόμων σχέσεων, *ΕλλΔνη*, 4 επ.
- Παπανικολάου, Π. (2000):** *Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου και Ερμηνεία των Δικαιοπραξιών*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Παπαχρίστου, Θ. (1980):** *Η κοινωνική θέση στο οικογενειακό δίκαιο-Κοινωνική συμβολή στην ερμηνεία του δικαίου*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Παπαχρίστου, Θ.; Αμοριάνου, Σ.; Νικολόπουλος, Π.; Χριστοδούλου, Κ. (1994):** Η υιοθεσία ανηλίκων (επιμέλεια Θ. Παπαχρίστου), εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Παπαχρίστου, Θ.; Σκορίνη-Παπαρρηγοπούλου, Φ. (1999):** Σχόλιο στην ΠΠρΗρακλείου 31/5/803/176/1999, *ΝοΒ*, 495 επ.

- Παπαχρίστου, Θ. (2001):** Σχόλιο στην ΠΠρΑθ 6779/2000, *Αρμ*, 62 επ.
- Παπαχρίστου, Θ. (2002):** *Lex dei, lex populi, ΧρονΙΔ*, 673 επ.
- Παπαχρίστου, Θ. (2003 α):** Στις υιοθεσίες ενηλίκων ισχύει το ανώτατο όριο;, *ΧρΙΔ*, 662 επ.
- Παπαχρίστου, Θ. (2003 β):** *Η τεχνητή γονιμοποίηση στον αστικό κώδικα σε σειρά: Δίκαιο και Κοινωνία στον 21ο Αιώνα*, αρ. 4, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαχρίστου, Θ. (2007):** Κατ' άρθρο ερμηνεία των 1455-1460 ΑΚ (ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή) σε τόμο VIII2 του έργου ΑΚ, *Κατ' άρθρο ερμηνεία* (επιστημονική εποπτεία Απ. Γεωργιάδης και Μ. Σταθόπουλος), εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
- Παπαχρίστου, Θ.; Κουμουτζής, Ν.; Τσούκα, Χ. (2009):** *Το σύμφωνο συμβίωσης-Ερμηνευτικός οδηγός στα άρθρα 1-13 του ν. 3719/2008*», εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαχρίστου, Θ. (2014):** *Οικογενειακό Δίκαιο*, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Παπαχρίστου Θ. (2015):** *Εφαρμογές Οικογενειακού Δικαίου*, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Πεδιαδίτη, Ε. (2009):** Οι μεταρρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου όσον αφορά το διαζύγιο, το επώνυμο των συζύγων και την υιοθεσία, *ΕφΑΔ*, 35 επ.
- Περάκη, Β. (2013):** Συνοπτική κατ' άρθρον ερμηνεία των 1455-1460 ΑΚ (ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή) και 1542-1588 ΑΚ (υιοθεσία) σε δεύτερο τόμο του έργου *Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα (ΣΕΑΚ II)* (διεύθυνση Ομ. Καθηγητή Απόστολου Γεωργιάδη), εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Περάκη, Β. (2015):** *Περιουσιακές συνέπειες από τη λύση του συμφώνου συμβίωσης στον τόμο Πρακτικών του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας Οικογενειακού Δικαίου («Ζητήματα περιουσιακών σχέσεων των συζύγων μετά το διαζύγιο»)*, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Περάκη, Β. (2019):** Σχολιασμός αποφάσεων 398/2018 ΠΠΠατρών & 4/2018 ΠΠΣερρών, *ΝοΒ* 67, 455 επ.
- Σκορίνη-Παπαρρηγοπούλου, Φ. (2003):** Η ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών, νόμος 2502/1997 - Παρουσίαση των βασικών της σημείων και της σημασίας της στο ισχύον ελληνικό δίκαιο, *ΕλλΔνη*, 319 επ.
- Σκορίνη-Παπαρρηγοπούλου, Φ. (2007):** Κατ' άρθρο ερμηνεία των 1655-1665 ΑΚ (Αναδοχή) σε τόμο VIII2 του έργου ΑΚ, *Κατ' άρθρο ερμηνεία* (επιστημονική εποπτεία Απ. Γεωργιάδης και Μ. Σταθόπουλος), εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- Σπυριδάκης, Ι. (2003):** *Η νέα ρύθμιση της τεχνητής γονιμοποίησης και της συγγένειας*, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Σπυριδάκης, Ι. (2010):** *Οικογενειακό Δίκαιο*, 3η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- Σταθόπουλος, Μ. (1997):** Ανατροπή της υιοθεσίας (και ορισμένες σκέψεις για τη βιολογική ακρίβεια της υιοθεσίας), *ΚριτΕ*, 218 επ.

Σταυρόπουλος, Α. (2007): Βιοηθική και Ορθόδοξος Εκκλησία, *Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, 213 επ.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε. (2018): Νομικά ζητήματα σχετικά με την παρένθετη μητρότητα στην Ελλάδα, *Βιοηθικά*, 9 επ.

Τροκάνας, Θ. (2010): Σχόλιο στην ΜΠρΑθ 5146/2007, *ΕφΑΔ*, 940 επ.

Τροκάνας, Θ. (2011): *Ανθρώπινη αναπαραγωγή*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Φουντεδακη, Κ. (1993): *Η ελαττωματική υιοθεσία* (διδακτορική διατριβή), εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Φουντεδακη, Κ. (1998): *Υιοθεσία. Προϋποθέσεις, διαδικασία, προσβολή. Συμβολή στη μελέτη του δικαίου της υιοθεσίας μετά το ν. 2447/1996*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Φουντεδακη, Κ. (1999): Favor adoptionis και favor adoptantis: οι νομοθετικές παρεμβάσεις στο θέμα της ανώτατης διαφοράς ηλικίας μεταξύ θετού γονέα και θετού παιδιού στην υιοθεσία ανηλίκων, *ΚριτΕ2*, 89 επ.

Φουντεδακη, Κ. (2003): *Αστική ιατρική ευθύνη. Γενική εισαγωγή, δογματική και δικαιολογική θεώρηση, θεμελιώδεις έννοιες*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Φουντεδακη, Κ. (2006): Το διαχρονικό δίκαιο του ν. 2447/1996 για την υιοθεσία, οι τροποποιήσεις και η νομολογιακή του εφαρμογή, *Αρμ*, 1173 επ.

Φουντεδακη, Κ. (2007α): *Ανθρώπινη Αναπαραγωγή και Αστική Ιατρική Ευθύνη (Ο Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας [ν. 3418/2005], ευθύνη πριν από την έναρξη της κύησης, Ιατρικά Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή)*, σε σειρά: Δημοσιεύματα Ιατρικού Δικαίου και Βιοηθικής, αρ. 4, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Φουντεδακη, Κ. (2007 β): Legal framework for adoption: putting children's interest first.- Current situation of adoptions in Greece, πηγή www.coe.int

Φουντεδακη, Κ. (2009): Παρατηρήσεις σχετικά με τις ρυθμίσεις για το επώνυμο και την υιοθεσία, *ΕφΑΔ*, 47 επ.

Φουντεδακη, Κ. (2010 α): *Υιοθεσία. Ο ν. 2447/1996, οι τροποποιήσεις και η εφαρμογή του*, εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Φουντεδακη, Κ. (2010 β): Η νέα Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία παιδιών σε *Τιμητικό τόμο Μιχάλη Σταθόπουλου II*, σελ. 3079 επ.

Φουντεδακη, Κ. (2011): Η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η μυστικότητα της υιοθεσίας, *ΠειρΝ*, 25 επ.

Φράγκου, Δ., Γαλάνης, Π. (2016): Ηθικά ζητήματα στην ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 33(5), 680 επ.

Χατζηνικολάου, Ν. (2002): *Ελεύθεροι από το γονιδίωμα- Προσεγγίσεις ορθόδοξης Βιοηθικής*, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα

Ψούνη, Ν. (2006): Η ηλικία του υιοθετούντος επί υιοθεσίας ενηλίκου, σε γενέθλιο τόμο Απόστολου Γεωργιάδη, σελ. 1014 επ.

2. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adamec, C.; Miller C.L. (2007): *The Encyclopedia on Adoption*, 3rd edition, Facts on File Library of Health and Living

Belaisch-Allart, J. (2014): Éthique et assistance médicale à la procréation : Assistance médicale à la procreation, *La Revue du praticien (Paris)*, p. 106

Boivin, J.; Rice, F.; Hay, D.; Harold, G.; Lewis, A.; Van Den Bree M.M.; et al. (2009): Associations between maternal older age, family environment and parent and child wellbeing in families using assisted reproductive techniques to conceive, *Social Science and Medicine Journal* vol. 68, p. 1948

Bornstein, M.; Putnick, D.; Suwalsky, J; Gini, M. (2006): Maternal chronological age, prenatal and perinatal history, social support, and parenting of infants, *Child Development Library* vol. 77, p. 875

Bowie, F. (2004): *Cross-cultural approaches to adoption*, Routledge

Brisset, S. (1995): Un encadrement légal pour l'assistance médicale à la procreation, *Le Journal de l' infirmière*, p. 40-41

Calhaz-Jorge, C.; De Geyter, Ch.; Kupka, M.S.; Wyns, C.; Mocanu, C.; Motrenko, T.; Scaravelli, G.; Smeenk, J.; Vidakovic, S. and Goossens, V. (2020): Survey on ART and IUI: legislation, regulation, funding and registries in European countries The European IVF-monitoring Consortium (EIM) for the European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE), *Human Reproduction Open*, p. 1

Douglas, A.; Philpot, T. (2002): *Adoption: changing families, changing times*, Routledge

Dickerson, J.; Allen, M. (2006): *The basics of adoption, a guide for building families in U.S. and Canada*, Praeger

Feasey, R. (2019): *Infertility and non-traditional family building, from assisted reproduction to adoption in the media*, Springer International Publishing Palgrave MacMillan

Godoy, H.; Camus, M.; Smitz, J.; Bourgain, C.; Van Steirteghem, A.; Devroey, P (1993): Faut-il traiter les femmes de plus de 40 ans par procréation médicalement assistée?, *Références en gynécologie obstétrique*, p. 638

Greenfield, J. (2006): Dad was born a thousand years ago? An examination of post-mortem conception and inheritance, with a focus on the rule against perpetuities, *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, vol. 8, p. 277

Hayes, P.; Habu, T. (2006): *Adoption in Japan. Comparing policies for children in need*, Routledge

Hindle, D.; Shulman, G. (2008): *The emotional experience of adoption, a psychoanalytic perspective*, Routledge

Keating, J. (2009): *A child for keeps, the history of adoption in England 1918-45*, Palgrave, Macmillan

- Kernaleguen, F. (1991):** La filiation de l'enfant issu d'une procréation médicalement assistée, *Revue Juridique del' Ouest*, p. 137
- Koutsouradis, A. (2004):** Nennenswerte Entwicklungen auf dem Gebier des Familienrechts in Griechenland von Januar 2003 bis Juni 2004, *FamZ 2004*, p. 1426
- Macklin, R. (1994):** *Surrogates and other Mothers, Debates over assisted reproduction*, Temple University Press
- Mason, M.A – Ekman, T. (2017):** *Babies of technology- Assisted reproduction and the rights of the child*, Yale University Press
- Mavroforou, A.; Koumantakis, E.; Mavroforos, D.; Michalodimitrakis, E. (2007):** Medically assisted human reproduction: the Greek view, *Med & L. vol. 26*, p. 39
- Meulders-Klein, M.T. (1988):** Le droit de l' enfant face au droit a l' enfant et les procreations mediacalement assistées, *RevueTtrimestrielle de Droit Civil*, p. 645
- Novy, M. (2005):** *Reading adoption, Family and difference in fiction and drama*, University of Michigan Press
- O'Halloran, K. (2006):** *The politics of adoption, International Perspectives of Law, Policy & Practice*
- Ravez, L. (2005):** L'amour: continent oublié de l'assistance médicale à la procreation, *Ethique & santé*, p. 9
- Reich, J.B.; Swink, D. (2010):** You can't put the genie back in the bottle: potential rights and obligations of egg donors in the cyber procreation era, *Albany Law Journal of Science and Technology vol. 35*, p. 200
- Robson, C. (2010):** *Real world research*, Gutenberg
- Sharara, F. (2013):** *Ethnic differences in fertility and assisted reproduction*, Springer-Verlag
- Sharif, K.; Coomasamy, A. (2012):** *Assisted reproduction techniques, Challenges and management options*, Wiley-Blackwell
- Shanley, M. (2002):** *Making babies, making families; What matters most in the age of reproductive technologies; Surrogacy, adoption and same-sex and unwed parents' rights*, Beacon Press
- Singer D.; Hunter, M. (2003):** *Assisted Human Reproduction, Psychological and Ethical Dilemmas*, WHURR Publishers
- Sutcliffe, A. (2002):** *IVF children- The first generation assisted reproduction and child reproduction*, Taylor and Francis
- Triseliotis, J. (1970):** *Evaluation of Adoption Policy and Practice*, University of Edinburgh.
- Triseliotis, J.; Shireman, J.; Hundleby, M. (1997):** *Adoption: Theory, Policy and Practice*, Cassell

Watson, J. (2007): Growing a baby for sale or merely renting a womb: Should surrogate mothers be compensated for their services, *Whittier Journal of Child & Family Advocacy*, p. 529

VIII. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.α. Κανονιστικά κείμενα

Ν.δ. 4532/1966 «Περί υιοθεσίας των μέχρις ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων» (Α 158/17.08.1966)- καταργήθηκε.

Ν.δ. 610/1970 «Περί υιοθεσίας των μέχρις ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων» (Α 171/20.08.1970) -καταργήθηκε, με την εξαίρεση των αρ. 19, 20, 21, 22 παρ.2 και 23, τα οποία διατηρούνται σε ισχύ.

Ν. 1049/1980 «Περί κυρώσεως της υπογραφείσης εν Στρασβούργω την 24^η Απριλίου 1967 υπό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης Διεθνούς Συμβάσεως («περί υιοθεσίας ανηλίκων»)» (Α 114/09.05.1980).

Ν. 1329/1983 «Κύρωση ως Κώδικα του Σχεδίου Νόμου: Εφαρμογή της συνταγματικής αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών στον Αστικό Κώδικα, τον Εισαγωγικό του Νόμο, την Εμπορική Νομοθεσία και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, καθώς και μερικός εκσυγχρονισμός των διατάξεων του Αστικού Κώδικα που αφορούν το Οικογενειακό Δίκαιο» (Α 25/18.02.1983).

Ν. 2101/1992 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για το παιδί» (Α 192/02.12.1992).

Ν. 2447/1996 «Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία, και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις» (Α 278/30.12.1996).

Ν. 2479/1997 «Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιτάχυνση των δικών, δικονομικές απλουστεύσεις και άλλες διατάξεις» (Α 67/ 06.05.1997).

Ν. 2521/1997 «Ειδικό μισθολόγιο δικαστικών λειτουργών, μισθολόγια κύριου προσωπικού Νομικού Συμβουλίου και ιατροδικαστών και άλλες διατάξεις (Α 174/01.09.1997).

Ν. 2619/1998 «Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη Βιοϊατρική» (Α 132/19.06.1998).

Ν. 2721/1999 «Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/198 (ΦΕΚ 35 Α'1) και 1729/1987 (ΦΕΚ 44 Α') του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις» (Α 112/3.6.1999), ν. 2915/2001 «Επιτάχυνση της τακτικής διαδικασίας ενώπιον των Πολιτικών Δικαστηρίων και λοιπές δικονομικές και συναφείς ρυθμίσεις» (Α 109/29.05.2001).

Π.Δ. 226/1999 «Υπηρεσίες και οργανώσεις αρμόδιες για τη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας σε υιοθεσίες ανηλίκων και για την πραγματοποίηση υιοθεσιών ανηλίκων και διαδικασία προπαρασκευής και πραγματοποίησης των υιοθεσιών» (Α' 190/20.09.1999).

Ν. 3089/2002 «Για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή» (Α 327/23.12.2002).

Ν. 3305/2005 «Εφαρμογή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (Α 17/27.01.2005).

Ν. 3719/2008 «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις» (Α 241/26.11.2008)

Ν. 3765/2009 «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία» (Α 101/01.07.2009).

Ν. 4272/2014 «Προσαρμογή στο εθνικό δίκαιο της Εκτελεστικής Οδηγίας 2012/25/ΕΕ της Επιτροπής της 9ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση διαδικασιών ενημέρωσης σχετικά με την ανταλλαγή, μεταξύ των κρατών-μελών, ανθρώπινων οργάνων που προορίζονται για μεταμόσχευση – Ρυθμίσεις για την Ψυχική Υγεία και την Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή και λοιπές διατάξεις» (Α 145/11.07.2014).

Ν. 4478/2017 «I) Κύρωση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στη Σύμβαση της Βαρσοβίας της 16ης Μαΐου 2005 του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, ενσωμάτωση της Α-Π 2003/577/ΔΕΥ, της Α-Π 2005/212/ΔΕΥ, της Α-Π 2006/783/ΔΕΥ, όπως τροποποιήθηκε με την Α-Π 2009/299/ΔΕΥ, και της Οδηγίας 2014/42/ΕΕ, II) Προϋποθέσεις τοποθέτησης ανηλίκων σε ίδρυμα ή ανάδοχη οικογένεια από και προς κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης βάσει του άρθρου 56 του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ. 2201/2003 του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας, ο οποίος καταργεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000, III) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια στέρησης της ελευθερίας, IV) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της Απόφασης - Πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου και λοιπές διατάξεις.» (Α 91/23.06.2017).

Ν. 73/2017 «Κώδικας Δεοντολογίας Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής» (Β 293/24.01.2017).

Ν. 4538/2018 «Μέτρα για την προώθηση των Θεσμών της Αναδοχής και Υιοθεσίας και άλλες διατάξεις» (Α 85/16.05.2018).

Ν. 4604/2019 «Πρώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας -Ρυθμίσεις για την απονομή Ιθαγένειας - Διατάξεις σχετικές με τις εκλογές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση -Λοιπές διατάξεις» (Α 50/26.03.2019).

Ν. 4737/2020 «Κύρωση της από 24.9.2020 τροποποίησης της από 26.7.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, του Κοινοφελούς Ιδρύματος με την επωνυμία «Κοινοφελές Ίδρυμα “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ” (ALEXANDER S. ONASSIS PUBLIC BENEFIT FOUNDATION)», που εδρεύει στο VADUZ του LIECHTENSTEIN, και του Ωνάσειου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου (Ν.Π.Ι.Δ.), επείγουσες ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις.» (Α 204/22.10.2020).

Ν. 4756/2020 « Μέτρα ενίσχυσης των εργαζομένων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, κοινωνικοασφαλιστικές ρυθμίσεις και διατάξεις για την ενίσχυση των ανέργων.» (Α 235/26.11.2020).

Ν. 4812/2021 «Κύρωση της από 24.3.2021 τροποποίησης της από 3.2.2020 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο I [Παράρτημα 5 του ν. 4564/2018] και της από 13.5.2021 τροποποίησης της από 6.9.2018 σύμβασης δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση

των υποδομών στον τομέα της υγείας και των Παραρτημάτων της, ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις.» (Α 110/30.06.2021).

Ν. 4837/2021 «Πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης ανηλίκων, Πρόγραμμα «Κυψέλη» για την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βρεφικούς, βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, διατάξεις για την προώθηση της αναδοχής και της υιοθεσίας, «Προσωπικός Βοηθός για τα Άτομα με Αναπηρία» και άλλες διατάξεις.» (Α 178/01.10.2021).

Ν. 4958/2022 «Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις.» (Α 142/21.07.2022).

ΥΑ.Φ.0546/1/ΑΣ 723/Μ.4898 «Έγκριση του πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας του Ανθρώπινου Όντος έναντι των εφαρμογών της Βιολογίας και της ιατρικής (Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Βιοιατρική) απαγορεύουν την Κλωνοποίηση των Ανθρώπινων Όντων (Α 244/29.10.1998).

ΥΑ Δ11 οικ. 49074/2066/2018 «Προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης υποψήφιων θετών γονέων και προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης των θετών γονέων» (Β 4489/11.10.2018).

ΥΑ Δ11 οικ. 49075/2067/2018 «Προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης υποψήφιων ανάδοχων γονέων και προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης των αναδόχων γονέων» (Β 4489/11.10.2018).

ΥΑ Δ11 οικ. 57758/2484/2018 «Κανονισμός Λειτουργίας Εθνικού Συμβουλίου Αναδοχής – Υιοθεσίας» (Β 5090/14.11.2018).

ΥΑ Δ11 οικ. 13734/538/2019 «Ανάπτυξη και Λειτουργία Πληροφοριακού Συστήματος Ειδικών και Εθνικών Μητρώων Ανηλίκων, Αναδοχής και Υιοθεσίας» (Β 163/08.04.2019).

ΥΑ Δ11 οικ. 22785/896/2019 «Προϋποθέσεις και διαδικασία εγγραφής στον Ειδικό Κατάλογο Πιστοποιημένων κοινωνικών λειτουργών του ΣΚΛΕ, τρόπος και ύψος αμοιβής τους» (Β 2198/07.06.2019).

ΥΑ Δ11 οικ. 26943/1073/2019 «Μητρώο ασυνόδευτων ανηλίκων» (ΦΕΚ Β 2474/24.06.2019).

ΥΑ Δ11 οικ. 28303/1153/2019 «Καθορισμός απαιτούμενων τυπικών και ουσιαστικών προσόντων που πρέπει να πληρούνται για την επιλογή ενός προσώπου ως επαγγελματία επιτρόπου, τα κωλύματα, καθορισμός αριθμού ασυνόδευτων ανηλίκων ανά επαγγελματία επίτροπο, τεχνικές λεπτομέρειες εκπαίδευσης, διαρκούς επιμόρφωσής τους, καθώς και της τακτικής αξιολόγησής τους, είδος, όροι, περιεχόμενο της σύμβασης, αμοιβή τους και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια.» (ΦΕΚ Β 2558/27.06.2019).

ΥΑ Δ11 οικ. 28925/1169/2019 «Έγκριση κανονισμού Λειτουργίας Εποπτικού Συμβουλίου Επιτροπείας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, του άρθρου 19 του ν. 4554/2018 (130/τ.Α')» (ΦΕΚ Β 2890/05.07.2019).

ΥΑ Δ11 οικ.28304/1154/2019 «Μητρώο Επαγγελματικών Επιτρόπων» (ΦΕΚ Β 2725/02.07.2019).

ΥΑ Δ11 οικ. 60207/2717/2019 «Ημιαυτόνομη διαβίωση ασυνόδευτων ανηλίκων ηλικίας άνω των 16 ετών σε εποπτευόμενα διαμερίσματα» (ΦΕΚ Β 4924/31.12.2019).

1.β. Συνοδευτικά έγγραφα

1.β.ι. Εκθέσεις σε σχ.ν.

Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις", 25 Οκτωβρίου 1996.

Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, επιτάχυνση των δικών, δικονομικές απλουστεύσεις και άλλες διατάξεις", 14 Φεβρουαρίου 1997.

Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. "Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων, τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/1988 (ΦΕΚ 35 Α'), 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α'), του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις", 12 Φεβρουαρίου 1999.

Έκθεση στο σχ.ν. "Ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων, τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/1988 (ΦΕΚ 35 Α'), 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α'), του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις", Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών- Τμήμα Νομοτεχνικής επεξεργασίας σχεδίων και προτάσεων νόμων, με εισηγητές Σ. Κουσούλη, Α. Καρέτσου, Μάιος 1999.

Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. «Ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», Αύγουστος 2002.

Εισηγήση Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για το σχ.ν. «Ιατρική Υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή», σε συνέχεια της συνεδρίασης της 11ης Οκτωβρίου 2002.

Εισηγητική έκθεση στο σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής», Νοέμβριος 2004.

Έκθεση στο σχ.ν. «Εφαρμογή των μεθόδων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής», Β. Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών- Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας σχεδίων και προτάσεων νόμων, με εισηγητή κ. Σ.Ι. Κουτσουμπίνα, Ιανουάριος 2005.

Έκθεση στο σχ.ν. «Μέτρα για την προώθηση των θεσμών της αναδοχής και υιοθεσίας», Απρίλιος 2018.

Έκθεση στο σχ.ν. «Μέτρα για την προώθηση των θεσμών της αναδοχής και υιοθεσίας», Α' Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών - Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας σχεδίων και προτάσεων νόμων, με εισηγήτρια κ. Μ. Καλυβιώτου, Μάιος 2018.

Αιτιολογική έκθεση σχ.ν. «Κύρωση της από 24.3.2021 τροποποίησης της από 3.2.2020 επιμέρους Σύμβασης Δωρεάς για το Έργο Ι [Παράρτημα 5 του ν. 4564/2018] και της από 13.5.2021 τροποποίησης της από 6.9.2018 σύμβασης δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινωφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της υγείας και των Παραρτημάτων της, ρυθμίσεις για

την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες διατάξεις», Ιούλιος 2021.

Αιτιολογική έκθεση σχ.ν. «Μεταρρυθμίσεις στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή», Ιούλιος 2022.

1.β.ii. Πρακτικά συνεδριάσεων Βουλής:

ΙΑ΄ Περίοδος, Α΄ Σύνοδος, Συνεδρίαση 4Β΄ 12 Ιανουαρίου 2005,

ΙΑ΄ Περίοδος, Α΄ Σύνοδος, Συνεδρίαση 4Γ΄ 13 Ιανουαρίου 2005,

ΙΑ΄ Περίοδος, Α΄ Σύνοδος, Συνεδρίαση 4ΣΤ΄ 18 Ιανουαρίου 2005.

1.γ. Λοιπές πηγές

Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης στο σχ.ν. του Υπουργείου Δικαιοσύνης "Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου "Υιοθεσία επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις", 22 Νοεμβρίου 1996.

Γνωμοδότηση Νομικού Συμβουλίου Κράτους, Δ΄ Τμήματος με αριθ. 261/2010 της συνεδρίασης της 23.06.2010, ΕφΑΔ 2010, 1205.

Σύσταση της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής για τα όρια ηλικίας στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, σε συνέχεια σχετικού ερωτήματος βουλευτών, συνεδρίαση 14.02.2017.
<http://www.bioethics.gr/>

Οδηγία Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (<http://eaiya.gov.gr/>):

- με ημερομηνία 26.07.2021,

- με ημερομηνία 11.08.2022.

Ανακοίνωση Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (<http://eaiya.gov.gr/>):

- σε συνέχεια αντίστοιχης συνεδρίασης της 19.04.2017,

- σε συνέχεια αντίστοιχης συνεδρίασης της 09.04.2020,

- σε συνέχεια αντίστοιχης συνεδρίασης της 30.09.2020,

- με ημερομηνία 26.07.2021,

- με ημερομηνία 19.07.2022.

Δελτίο Τύπου Εθνικής Αρχής ΙΥΑ (<http://eaiya.gov.gr/>) με ημερομηνία 14.09.2022.

Επιτροπή Βιοηθικής Εκκλησίας της Ελλάδος, <http://www.bioethics.org>.

Κέντρο προστασίας του παιδιού Αττικής «Η ΜΗΤΕΡΑ», www.kvmhtera.gr

Δελτία τύπου από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ),
<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SHE33/>:

- έρευνα πράξεων υιοθεσίας έτους 2015,

- έρευνα πράξεων υιοθεσίας έτους 2016,

- έρευνα πράξεων υιοθεσίας έτους 2017,
- έρευνα πράξεων υιοθεσίας έτους 2018,
- πίνακες για υιοθεσίες που πραγματοποιήθηκαν κατά γεωγραφικό διαμέρισμα και φύλο για τα έτη από 2000 έως 2019,
- πίνακες για υιοθεσίες που πραγματοποιήθηκαν κατά ηλικία και κατηγορία υιοθετηθέντων για τα έτη από 2000 έως 2019.

II. ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1.α. Κανονιστικά κείμενα

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (04.11.1950)/Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 4.XI.1950.

Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την υιοθεσία ανηλίκων – 1967/ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (1967), STE 58.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς παιδιών γεννημένων εκτός γάμου-1975/European Convention on the Legal Status of Children born out of Wedlock, ETS 085.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών-1996/ Convention européenne sur l' exercice des droits des enfants, ETS 160.

Αναθεωρημένη Σύμβαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την υιοθεσία ανηλίκων-2008/ Convention européenne en matière d'adoption des enfants (révisée) (2008), STCE 202.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ατόμου σε σχέση με τις εφαρμογές της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική (Σύμβαση Οβιέδο)/Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, Oviedo, 04/04/19, ETS 164.

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική για την απαγόρευση κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων/Additional Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine, on the Prohibition of Cloning Human Beings, ETS 168.

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική για τη μεταμόσχευση οργάνων και ιστών του ανθρώπινου σώματος/Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin, ETS 186.

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική για τη Βιοϊατρική έρευνα/Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine, concerning Biomedical Research, CETS 195.

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική για το γενετικό έλεγχο για λόγους υγείας/ Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Genetic Testing for Health Purposes, CETS 203.

1.β. Λοιπά έγγραφα

Λευκή Βίβλος για τις αρχές της γονεϊκότητας/Report of the Committee of experts on Family Law (CJ-FA) on principles concerning the establishment and legal consequences of parentage—“THE WHITE PAPER” as adopted by the CDCJ at its 79th plenary meeting on 11-14 May 2004, CJ-FA (2006) 4 e.

Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 1828 (2008) για τις παράνομες υιοθεσίες στην Ευρώπη/PACE Recommendation 1828 (2008): “Disappearance of newborn babies for illegal adoption in Europe, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17627&lang=en>.

Επεξηγηματικό Έγγραφο στην Αναθεωρημένη Σύμβαση για την υιοθεσία ανηλίκων/ Explanatory Report to the European Convention on the Adoption of Children (Revised) Strasbourg, 27.XI.2008.

Ερωτηματολόγιο για την υιοθεσία/ Questionnaire on adoption Working party on adoption - CJ-FA-GT 1 (2003) 2.

Επεξηγηματικό έγγραφο στη Σύμβαση του Οβιέδο/Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, ETS 164.

2. ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

2.α. Κανονιστικά κείμενα

Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού- 1989 σαν παράρτημα στην απόφαση 44/125 της Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ/Convention relative aux droits de l’ enfant.

Διεθνής Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σε θέματα διεθνούς υιοθεσίας-1993 (που υπεγράφη στη Χάγη στις 29 Μαΐου 1993)/Convention sur la protection des enfants et la coopération en matière d’ adoption international.

Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού/Convention on the Rights of the Child (20.11.1989), General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., 18.12.2000/ Charter of Fundamental Rights Of the European Union, C 364.

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου/Universal Declaration of Human Rights (10.12.1948), General Assembly resolution 217A of 10 December 1948 .

Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (16.12.1966)/ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966.

Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (04.11.1950)/ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS 005.

2.β. Λοιπά έγγραφα

Δήλωση της Γενεύης (1924)/Geneva Declaration of the rights of the child of 1924, League of Nations O.J. Spec. Supp. 21 at 43 (1943).

Διακήρυξη της Γενεύης (1947)/ WMA Declaration of Geneva, 2nd General Assembly September 1948.

Δήλωση του Ελσίνκι (1964)/ WMA Declaration of Helsinki -Ethical Principles for medical research involving human subjects, General Assembly June 1964.

Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO για το ανθρώπινο γονιδίωμα και τα δικαιώματα του ανθρώπου (11.11.1997)/Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights.

Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 1443 (2000) στις διεθνείς υιοθεσίες/Parliamentary Assembly Recommendation 1443 (2000) on international adoption: respecting children's rights, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-n.asp?fileid=16775&lang=en>.

Κατευθυντήρια Οδηγία για την παρένθετη μητρότητα από την Αμερικανική Εταιρεία Αναπαραγωγικής Ιατρικής και την Εταιρεία Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής - Practice Committee of the American Society for Reproductive Medicine and Practice Committee for Assisted Reproductive Technology. Recommendations for practices utilizing gestational carriers: a committee opinion. Fertil Steril 2015, p. 103, 1-8.

Συγκριτική Μελέτη για την Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή στην ΕΕ: Κανονισμός και Τεχνολογίες/Comparative Analysis of Medically Assisted Reproduction in the EU: Regulation and Technologies, Final report, ESHRE

3. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

3.α. Ελληνική νομολογία (ταξινομημένη κατά αρμόδιο δικαστήριο και κατά χρονολογική σειρά, με αναφορά στοιχείων δημοσίευσης)

3.α.ι. Άρειος Πάγος

Ολομέλεια Αρείου Πάγου 14/2004, *ΧρΙΔ 2004, 606*

Άρειος Πάγος 564/2003, *ΝοΒ 2004, 24*

Άρειος Πάγος 1632/2014, *ΧρΙΔ 2015, 197*

3.α.ii. Εφετείο

Εφετείο Θεσσαλονίκης 2020/1999, *Αρμ 1999, 1065*

Εφετείο Αθηνών 489/2001, *Δνη 2001, 957*

Εφετείο Αθηνών 2171/2002, *ΧρΙΔ 2003, 420*

Εφετείο Αθηνών 2403/2003, *ΝοΒ 2003, 1642*

Εφετείο Αθηνών 2997/2003, *ΝοΒ 2003, 1869 = ΧρΙΔ 2003, 623*

Εφετείο Πατρών 1200/2007, *ΑχΝ 2008, 277*

Εφετείο Αθηνών 6952/2008, *Αρμ 2009, 1213*

Εφετείο Αθηνών 1098/2009, *Δνη 2009, 1756 = ΕφΑΔ 2012, 596*

Εφετείο Αθηνών 3357/2010, *ΝοΒ 2012, 1437*

Εφετείο Θεσσαλονίκης 1371/2012, *αδημοσίευτη*

Εφετείο Θεσσαλονίκης 543/2013, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος, Quallex*

Εφετείο Αθηνών 7138/2014, *ΕφΑΔ 2015, 1003*

Εφετείο Πειραιά 275/2016, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος*

Εφετείο Αθηνών 5887/2018, *ΝοΒ 2019, 19*

Εφετείο Αθηνών 4095/2019, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Quallex*

Εφετείο Βορ. Αιγαίου 58/2020, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Quallex*

Εφετείο Αθηνών 1788/2020, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Quallex*

3.α.iii. Πολυμελή Πρωτοδικεία

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου 509/1997, *Δνη 1998, 227*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου 31/1999, *ΝοΒ 2000, 495*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 31030/2000, *Αρμ 2001, 1205*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 6779/2000, *Αρμ 2001, 57 = Δνη 2001, 253*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ρεθύμνου 4/2003, *De lege 2005, 82*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 25765/2004, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 520/2005, *ΝοΒ 2006, 249*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 529/2005, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 912/2005, *ΝοΒ 2006, 1029*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 7605/2005, *Αρμ 2006, 52*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 385/2007, *ΕφΑΔ 2008, 1074*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 8320/2007, *Αρμ 2008, 61*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 25358/2007, *Αρμ 2008, 65*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 385/2007, *ΕφΑΔ 2008, 1074*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 13230/2010, *Αρμ 2011, 39*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 10473/2011, *αδημοσίευτη*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θηβών 33/2010, *ΝοΒ 2009, 78*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 431/2013, *ΝοΒ 2014, 880*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 248/2016, *δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 8641/2017, *ΕφΑΔ 2017, 945 = Δνη 2018, 175*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 398/2018, *ΝοΒ 2019, 455*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Σερρών 4/2018, *ΝοΒ 2019, 458*

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 387/2019, δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών
Νόμος

Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου 14/2019, δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών
Νόμος

Πολυμελές Πρωτοδικείο Πατρών 409/2022, δημοσίευση τράπεζα νομικών πληροφοριών
Quallex

3.α.ιv. Μονομελή Πρωτοδικεία

Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου 678/2003, Αρμ 2003, 1603 = ΝοΒ 2004, 274

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 4823/2003, τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 1320/2004, Αρμ 2004, 374

Μονομελές Πρωτοδικείο Κατερίνης 408/2006, Αρμ 2007, 863

Μονομελές Πρωτοδικείο Κορίνθου 224/2006, τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης

Μονομελές Πρωτοδικείο Ροδόπης 400/2007, Αρμ 2008, 1046

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 5146/2007, ΕφΑΔ 2010, 940

Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 2827/2008, ΧρΙΔ 2009, 817

Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 13707/2009, ΧρΙΔ 2011, 267

Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 395/2009, τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης

Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης 838/2010, τράπεζα νομικών πληροφοριών Ισοκράτης

Μονομελές Πρωτοδικείο Ρόδου 115/2015, τράπεζα νομικών πληροφοριών Νόμος

Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά 391/2016, αδημοσίευτη

3.β. Νομολογία Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Kroon Vs. the Netherlands, n. 18535/1991, CEDH A297, C

Fretté Vs France, n.36515/1997, CDEH 2002, I

Keegan Vs. Ireland, n. 28867/2003, CDEH 2006, X